

PhD ÉRTEKEZÉS

dr. jur. Szilágyi János Ede

MISKOLC
2008

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

dr. jur. Szilágyi János Ede

**BORJOG, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ
EREDETVÉDELEM KÉRDÉSEIRE**
PhD értekezés

**Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi
Doktori Iskola**

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Bragyova András

Tudományos vezető: Dr. Csák Csilla, PhD

A kézirat lezárásának időpontja 2007. december 31.

MISKOLC
2008

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	I
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	IV
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	V
TÉMAVEZETŐI VÉLEMÉNY	VII
BEVEZETÉS	1
A) A BORJOG ÉS AZ EREDETVÉDELEM	9
I. A BORJOG FOGALMA, HELYE A JOGRENDSZERBEN, A BORJOG TERÜLETEI	9
1. <i>A borjog, mint az agrárjog részterülete</i>	10
1.1. Az agrárjog fogalma	10
1.2. A borjogi szabályozást meghatározó jogon kívüli tényezők	19
1.3. A borjog helye az agrárjog rendszerében	33
2. <i>A borjog fogalma, és szabályozási területei</i>	43
2.1. A bor jogi fogalma	43
2.1.1. A szőlőfogalom jogi relevanciája	43
2.1.2. A bor jogi fogalma	44
2.1.2.1. A bor nemzetközi definíciója	44
2.1.2.2. A bor definíciója az Európai Közösségben	45
2.1.2.3. A bor a magyar jogban	47
2.1.3. A borok fajtái	48
2.2. A borjog fogalma és szabályozási területei	49
2.2.1. Borjog a nyugat-európai jogirodalomban	49
2.2.2. Borjog megjelenése a magyar jogban	52
2.2.3. A borjog fogalma és szabályozási tárgyai	54
II. EREDETVÉDELEM FOGALMA ÉS TERÜLETEI	56
1. <i>A minőség meghatározása</i>	56
2. <i>Eredet és minőség, illetve eredetvédelem a borjogban</i>	62
2.1. A földrajzi eredet védelmének jogi lehetőségei nemzetközi jogösszehasonlításban	62
2.2. Eredetvédelem az Európai Közösségben	64
2.3. Az eredetvédelem magyar meghatározása	69
3. <i>A minőség- és eredetvédelemmel kapcsolatba hozható egyéb jogintézmények</i>	74
3.1. A borhamisítás	74
3.2. A bor, mint jövedéki termék	76
B) A BORPIAC SZABÁLYOZÁSA	78
I. A PIACSZABÁLYOZÁS ÁLTALÁNOS FEJLŐDÉSE	78
1. <i>A KAP piacsabályozási pillérének kialakítása</i>	79
1.1. A KAP piacsabályozási pillére	79
1.2. A KAP piacsabályozási pillére és a versenyjog	83
1.2.1. A versenyjog fogalma, rendszere, és forrásai a magyar jogban	83
1.2.2. Az Európai Közösség versenyjoga	85
1.2.3. Nemzetközi versenyjog	87
1.2.4. Az Európai Unió agrár-versenyjoga és piacsabályozása	87
1.2.4.1. Az EK vonatkozó joganyaga	87
1.2.4.2. A nemzeti joganyag	90
2. <i>A piacsabályozási rendszer fejlődése</i>	92
2.1. A piacsabályozás eredeti modellje: jövedelempolitika árpolitika révén	92
2.2. A szétválasztás (decoupling) modellje	97
3. <i>A jövő piacsabályozása: közvetlen gazdaság alapú támogatás</i>	101
3.1. A közvetlen kifizetésekre vonatkozó általános rendelkezések	101
3.1.1. Kölcsönös megfeleltetés	101
3.1.2. Pénzügyi előírások: moduláció és kiegészítő támogatások	102
3.2. Az egységes támogatási rendszerre (SPS) vonatkozó speciális előírások	102
3.2.1. Támogatási jogosultság	103
3.2.2. A referenciaösszeg kiszámítása	103
3.2.3. A támogatási jogosultságok, mint vagyoni értékű jogok	104
3.2.4. Az SPS regionális végrehajtása	105
II. A BORPIACI RENDTARTÁS	106
1. <i>A borpiaci rendtartás kialakulása és fejlődése</i>	106

1.1. A hatályos borgazdálkodásunkra vonatkozó szabályozás hazai előzményei	106
1.1.1. A feudális Magyarország	106
1.1.2. A kiegyezés utáni Magyarország borgazdálkodására vonatkozó szabályanyag.....	111
1.1.3. A szocialista Magyarország borgazdálkodásra vonatkozó joganyaga.....	123
1.1.4. Az európai uniós csatlakozás előtti Magyar Köztársaság borgazdálkodási joganyaga	125
1.2. A bor közös piacszerzetének kialakulása és fejlődése	129
1.2.1. A közösségi rendszer nemzeti előzménye, a francia borjog.....	129
1.2.2. A bor közös piacszerzetének kialakulása és fejlődése a XX. század végéig	131
1.3. A magyar borágazat európai integrációja, a „nemzeti” borstratégia	141
2. <i>A borpiaci szabályozás intézményi rendszere</i>	145
2.1. Nemzetköz intézményi háttér	145
2.1.1. Kereskedelmi Világszervezet	145
2.1.2. Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet	146
2.1.3. Bor Világkereskedelmi Csoport.....	148
2.1.4. Szellemi Tulajdon Világszervezete.....	148
2.2. Közösségi intézményrendszer.....	149
2.2.1. A közösségi döntéshozatal.....	149
2.2.2. A közösségi érdekképviseletek.....	150
2.2.3. A közösségi borrendtartás előírásai az intézményrendszer tekintetében: termelői és ágazati szervezetek.....	151
2.3. Nemzeti intézményrendszer néhány tagállamban	153
2.3.1. A francia intézményi struktúra	154
2.3.2. Az osztrák intézményrendszer	157
2.3.3. A német intézményi rendszer	159
2.4. A magyar intézményi rendszer	160
2.4.1. Az agrár-szakigazgatás általános hatáskörű szervei és a borjog	161
2.4.1.1. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium.....	161
2.4.1.1.1. Bor Eredetvédelmi Bizottság	162
2.4.1.1.2. Országos Borszakértő Bizottság	162
2.4.1.1.3. Földrajzinév-bizottság	163
2.4.1.1.4. Bormarketing Bizottság	164
2.4.1.2. Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal	164
2.4.1.3. Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal	165
2.4.2. A szőlészeti-borászati intézményrendszer speciális szervezetei	165
2.4.2.1. A hegyközségi rendszer.....	165
2.4.2.1.1. A hegyközségi rendszer fejlődése a rendszerváltást követően.....	166
2.4.2.1.2. A hegyközségek három alapvető funkciója a borászati-szakigazgatásban.....	171
2.4.2.1.3. A hegyközség alakítás feltételei.....	173
2.4.2.1.4. A tagsági jogviszony.....	176
2.4.2.1.5. A hegyközségi szervezetrendszer	179
2.4.2.1.6. A törvényességi felügyelet.....	182
2.4.2.1.7. A hegyközség szervezeti változásai és megszűnése.....	183
2.4.2.1.8. A hegyközség feladatai	183
2.4.2.2. A védett eredetű borok borvizsgáló bizottsága	188
3. <i>A közösségi borrendtartás rendszere</i>	190
3.1. Az 1999-es közösségi borrendtartás	190
3.2. A 2008-as közösségi borrendtartás	194

C) BOR-EREDETVÉDELEM..... 199

I. AZ ÁRUJELZŐK HELYE A JOGRENDszerben, A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK TÍPUSAI ÉS FEJLŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE	199
1. <i>A szellemi alkotások jogának rendszere és a szellemi tulajdon elmélete</i>	199
2. <i>Az árujelzők rendszere</i>	204
2.1. Az árujelzők típusai: védjegy, kereskedelmi név és földrajzi árujelzők	204
2.2. A védjegyek: tanúsító védjegy és együttes védjegy.....	205
2.3. A védjegy és földrajzi árujelzők elhatárolásának nehézségei	209
3. <i>A földrajzi árujelzők rendszere</i>	213
4. <i>A földrajzi árujelzők fejlődésének története</i>	216
II. FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK A NEMZETKÖZI, KÖZÖSSÉGI ÉS NEMZETI JOGFORRÁSOKBAN.....	222
1. <i>A földrajzi árujelzők nemzetközi jogi szabályai</i>	222
1.1. A multilaterális megállapodások	222
1.1.1. A Párizsi Uniós Egyezmény	222
1.1.2. A Madridi Megállapodás	223
1.1.3. A Lisszaboni Megállapodás.....	223
1.1.4. Az OIV és a bor-eredetvédelem.....	226
1.1.5. A TRIPS Megállapodás eredetvédelmi vonatkozásai	229
1.2. A bilaterális megállapodások.....	244

1.2.1. Az Amerikai Egyesült Államok bor-eredetvédelmi szabályozása	246
1.2.2. Ausztrália bor-eredetvédelmi szabályozása	250
2. A földrajzi árujelzők szabályai az Európai Közösség jogában.....	256
2.1. Az EK földrajzi árujelzőkre vonatkozó tanácsi rendelete	256
2.1.1. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet hatálya	257
2.1.2. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet fogalmi rendszere	257
2.1.3. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet és a fajtamegjelölések valamint az összeütközések szabályai	259
2.1.4. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet oltalmának tartalma	262
2.1.5. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet eljárási és ellenőrzési előírásai	265
2.2. A szeszes italok eredetvédelmére vonatkozó közösségi előírások.....	267
2.3. A borok eredetvédelmére vonatkozó közösségi előírások	269
2.3.1. A borok eredetvédelmének hatályos közösségi előírásai	269
2.3.1.1. A földrajzi árujelző és a hagyományos kifejezések kategóriái a közösségi borrendtartásban.....	270
2.3.1.2. A meghatározott termőhelyre vonatkozó közösségi előírások	274
2.3.1.3. A közösségi borrendtartásban biztosított oltalom keretei	276
2.3.1.4. A közösségi borrendtartás előírásai a verseny védelme érdekében	279
2.3.1.5. A közigazgatási eredetvédelem szabályai a közösségi borrendtartásban	284
2.3.2. A borok eredetvédelmének 2009-től hatályos közösségi előírásai	286
2.3.2.1. Kardinális reform, csekély tagállami visszhanggal	286
2.3.2.2. A javaslat fogalmi rendszere	287
2.3.2.3. A javaslat fajtamegjelöléssel és összeütközéssel kapcsolatos szabályai.....	289
2.3.2.4. A javaslatba foglalt oltalom tartalma.....	291
2.3.2.5. A javaslat eljárási és ellenőrzési előírásai	291
2.3.2.6. A javaslat előírásai a már létező oltalmakról.....	294
3. A földrajzi árujelzők szabályai a tagállamok jogában.....	296
3.1. A földrajzi árujelzők szabályai egyes tagállamok jogában, különös tekintettel a borra	296
3.1.1. A francia bor-eredetvédelem	296
3.1.1.1. A földrajzi árujelzők szabályozása a francia borjogban.....	297
3.1.1.2. A hagyományos kifejezések szabályozása a francia borjogban	299
3.1.1.3. Francia borok védjegyei és a földrajzi árujelzők	300
3.1.2. A német bor-eredetvédelem.....	302
3.1.3. Az osztrák bor-eredetvédelem	304
3.2. A földrajzi árujelzők szabályai a magyar jogban.....	307
3.2.1. Bor-eredetvédelem és általános hatáskörű normák: a földrajzi árujelzők, védjegyek, versenyjog.....	308
3.2.1.1. A földrajzi árujelzők általános szabályainak kapcsolata a bor-eredetvédelemmel.....	308
3.2.1.2. Védjegyek és földrajzi árujelzők	310
3.2.1.2.1. A földrajzi árujelzők és védjegyek közötti viszony a magyar jogban	310
3.2.1.2.2. A bor-védjegyek	315
3.2.1.3. Versenyjog és földrajzi árujelzők	317
3.2.2. Borjog és eredetvédelem: sui generis és közigazgatási eredetvédelem.....	318
3.2.2.1. A földrajzi árujelzők sui generis védelme a magyar borjogban	319
3.2.2.1.1. A magyar borjog meghatározott termőhelyre vonatkozó előírásai.....	319
3.2.2.1.2. A földrajzi árujelzővel ellátott borok	322
3.2.2.1.3. A tájborokra vonatkozó bor-eredetvédelmi rendelkezések	324
3.2.2.1.4. A m.t. minőségi borokra vonatkozó bor-eredetvédelmi rendelkezések.....	325
3.2.2.1.5. A m.t. minőségi borok speciális magyar kategóriája: a védett eredetű bor	328
3.2.2.1.6. A védett eredetű borok speciális kategóriája: Tokaj	335
3.2.2.1.7. A hagyományos kifejezések	341
3.2.2.2. A földrajzi árujelzők közigazgatási védelme a magyar borjogban.....	342

ÖSSZEFOGLALÁS..... I

SUMMARY XXI

RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ..... XXIII

MELLÉKLETEK XXV

1. FELHASZNÁLT IRODALOM	XXV
1.1. Magyar nyelvű szakirodalom.....	XXV
1.2. Idegen nyelvű szakirodalom	XLI
2. FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK.....	LIV
3. A SZERZŐ DISSZERTÁCIÓHOZ KAPCSOLÓ PUBLIKÁCIÓI	LXVI

Köszönetnyilvánítás

Első konzulensemnek – Dr. Prugberger Tamás professzor emeritusnak, tudományos vezetőmnek – Dr. Csák Csillának, kollégámnak – Dr. Olajos Istvánnak, az Európai Bizottság tisztségviselőjének – Dr. Mikulás Ildikónak, kollégámnak – Dr. Fodor Lászlónak, borász konzulensemnek – Dr. Farkas Attilának, idegen-nyelvű fordításaim lektorának – Dr. Raisz Anikónak, polgári jogász professzoromnak – Dr. Csécsy Györgynek, az FVM Nemzetközi Jogi Osztálya köztisztviselőjének – Dr. Szabó Ágnesnek, a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa (HNT) főtitkárának – Horváth Csabának, a HNT munkatársának – Sidlovics Dianának, osztrák vendéglátó professzoromnak – Dr. Johann Brazdának, német vendéglátó professzoromnak – Dr. Dieter Schweizernek, a Nemzetközi Borjogi Egyesület tisztségviselőjének – Dr. Alfred Reichardtnak, a német szövetségi agrárminisztérium tisztségviselőjének – Dorothea Kellennek, a baden-würtembergi agrárminisztérium tisztségviselőjének – Ernst Weinmann-nak, a Corvinus egyetem oktatójának – Dr. Lakner Zoltánnak, munkatársamnak – Dr. Varga Zoltánnak, doktorandusz segítőimnek – Dr. Bajor Ritának, Dr. Böhm Juditnak, Dr. Gyurán Ildikónak, és végül, de nem utolsó sorban opponenseimnek.

A disszertáció megírásának alapjául szolgáló kutatást az OKM a Deák Ferenc pre-doktori ösztöndíj (0082/2007. sz.) keretében támogatta.

Rövidítések jegyzéke

RÖVIDÍTÉS	IDEGENNYELVŰ JELENTÉS	MAGYAR NYELVŰ JELENTÉS
AB	-	Alkotmánybíróság
AIDV	Association Internationale des Juristes pour le Droit de la Vigne et du Vin	Nemzetközi Borjogi Egyesület
AIPPI	Association Internationale pour la Protection de la Propriété Intellectuelle	Szellemi Tulajdon Védelmi Világszövetsége
AO	appellation d'origine	egyszerű eredetmegjelölés (francia)
AOC	appellation d'origine contrôlée	ellenőrzött eredetmegjelölés (francia)
AOVDQS	appellations d'origine vins délimités de qualité supérieure	csúcsminőségű eredetmegjelöléssel ellátott borok (francia)
AREV	Assemblée des Régions Européennes Viticoles	Európai Borrégiók Gyűlése
AVA	American Viticultural Area	Amerikai Szőlőtermő Terület (USA)
AWBC	Australian Wine and Brandy Corporation	Ausztrál Bor és Borpárlat Társaságról
BATF	Bureau of Alcohol, Tobacco and Firearms	Alkohol, Dohány és Lőfegyver Iroda (USA)
BDT	-	Bírósági Döntések Tára
BH	-	Bírósági Határozatok
Bortv.	-	2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról
CEDR	Comité Européen de Droit Rural	Európai Agrárjogi Bizottság
CEVI	Confédération Européenne des Vignerons Indépendants	Független Bortermelők Európai Szövetsége
CMO	Common Market Organisation	Közös Piaci Szervezet
COGECA	Comité Général de la Coopération Agricole	Mezőgazdasági Szövetkezetek Általános Bizottsága
COPA	Comité des Organisations Professionnelles Agricoles	Mezőgazdasági Szakmai Szervezetek Bizottsága
DAC	Districtus Austriae Controllatus	Osztrák Ellenőrzött Körzetek (ez megfelel a „védett eredetű bor” kategóriának)
DHC	Districtus Hungaricus Controllatus	Magyar Ellenőrzött Körzetek (ez megfelel a „védett eredetű bor” kategóriának)
DSB	Dispute Settlement Body	WTO Vitarendezési Testülete
EK	-	Európai Közösség(ek)
EKSZ	-	Az Európai Közösség Alapító Szerződése
EMGA	-	Európai Mezőgazdasági Garancia Alap
EMOGA	-	Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap
EMVA	-	Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap
ENSZ	-	Egyesült Nemzetek Szervezete
EU	European Union	Európai Unió
FAO	-	Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete
FIVS	Fédération Internationale des Vins et Spiritueux	Nemzetközi Bor és Alkohol Szövetség
FVM	-	Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium
GATT	General Agreement on Traffic and Trade	Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény
GIC	Geographical Indications Committee	Földrajzi Árujelzők Bizottsága (ausztrál)
Htv.	-	1994. évi CII. törvény a hegyközségekről
HNT	-	Hegyközségek Nemzeti Tanácsa
INAO	Institut National des Appellations d'Origine	Nemzeti Eredetvédelmi Intézet (francia)

INTA	International Trademark Association	Nemzetközi Védjegy Egyesület
IWLA	International Wine Law Association	Nemzetközi Borjogi Egyesület
KAP	-	Közös Agrárpolitika
KGD	-	Közigazgatási-Gazdasági Döntvénytár
LM	-	Az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására 1958.10.31.-én létesült Lisszaboni Megállapodás
Loc. cit.	Loco citato	Idézett helyen
MAAOP	Mutual Acceptance Agreement on Oenological Practices	Borászati Eljárásokról Szóló Kölcsönös Elismerési Egyezmény
MEA	Multilateral Environmental Agreements	Többoldalú Környezetvédelmi Egyezmények
MgSzH	-	Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal
MSZH	-	Magyar Szabadalmi Hivatal
m.t. minőségi bor	-	meghatározott termőhelyről származó minőségi bor
MVH	-	Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Hivatal
NGO	non-governmental organization	nem kormányközi szervezet
OBB	-	Országos Borszakértő Bizottság
OBI	-	Országos Borminősítő Intézet
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
OEM	-	Oltalom alatt álló eredetmegjelölés (EK)
OFJ	-	Oltalom alatt álló földrajzi jelzés (EK)
OMMI	-	Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet
Op. cit.	Opus citatum	Idézett mű
OIV	Organisation Internationale de la Vigne et du Vin	Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet
Ptk.	-	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
PUE	-	Az ipari tulajdon oltalmára 1883.03.20-án létesült Párizsi Uniós Egyezmény
SAIC	State Administration for Industry and Commerce of the People's Republic of China	Kínai Népköztársaság Ipari és Kereskedelmi Állami Hivatala
SAPS	Single Area Payment Scheme	Közvetlen területalapú termelői támogatás
SPS	Single Payment Scheme	Összevont gazdaságtámogatási rendszer
Tft.	-	1994. évi LV. törvény a termőföldről
Tpvt.	-	1996. évi LVII. tv. a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
TRIPS	Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights Sub-Agreement	szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás
WHO		Egészségügyi Világszervezet
WIPO	World Intellectual Property Organization	Szellemi Tulajdon Világszervezete
WTO	World Trade Organization	Kereskedelmi Világszervezet
WWTG	World Wine Trade Group	Bor Világkereskedelmi Csoport

Témavezetői vélemény

Szilágyi János Ede „Eredetvédelem és borjogunk” c. PhD értekezéséről

Szilágyi János Ede a korábbi munkáiból már tőle megszokott dogmatikai alaposággal dolgozza fel a régi-új jogterület, a borjog napjainkban változó és viták keresztjében álló jogintézményének, az eredetvédelemnek a kérdéskörét. A munka elméleti megalapozása külön érdeme nem csak az agrárjogi, de az iparjogvédelmi résznek is. Mindazonáltal elmondható, hogy nem pusztán a tudomány elefántcsont tornyában íródott disszertációról van szó, hanem egyben a gyakorlat által felvetett kérdések útmutató munkájáról is. A munka kifejezett erőssége és érdeme az a széles körű jogösszehasonlítás, amely bizonyos fokig elengedhetetlen feltétele egy olyan dolgozatnak, amely erős közösségi meghatározottságú tématerületet dolgoz fel. Bár a dolgozat tiszta logikai íven vezetett, korántsem könnyű olvasmány. Nem annyira a széles körű publikumnak, mint inkább a jogász szakma és a borágazat eredetvédelemmel foglalkozó tagjainak íródott. A szerző feltételezett célja azon hátrány felszámolása, ami a magyar gazdaság majd ötven éves szocialista, európai tendenciáktól független „fejlődésének” következménye. Ez a megkerülhetetlen munka, a felzárkózás, pedig nem lehetséges értő szakemberek bevonása nélkül. Márpedig a közösségi jog „tengerében” a szakértők is csak nagy nehézségek árán igazodnak el. Ehhez nyújthat segítséget a disszertáns rendszerező munkájával, és komoly mennyiségű – majd 30 oldal – de lege ferenda javaslatával.

A téma aktualitásához nem fér kétség. A Kereskedelmi Világszervezetben állandó napirendi pont a földrajzi árujelzők rendszerének továbbfejlesztése, az EK az utóbbi években módosította a földrajzi árujelzők mezőgazdasági termékekre kiterjedő rendszerét, valamint folyamatban van a szeszes italok és a borok földrajzi árujelző rendszerének reformja is. A közösségi borrendtartás szintűgy változás alatt áll. Mindezekre tekintettel, érthető módon, a magyar bor-eredetvédelmi rendszer sem került még nyugvópontra. A hegyközségek rendszerét 2007 decemberében módosították.

A három könyvrészből álló disszertáció első harmada a borjog területének jogrendszerbeli elhelyezkedésével, valamint lehatárolásával veszi kezdetét. Az agrárjog rendszerezésének időről-időre megújuló dilemmájában (Seres, Novotni, Veres, Tanka, Csák, Olajos, Tóth, Prugberger, etc.) a disszertáns a szabályozás tárgyának meghatározásában (Süveges, Kurucz, Fodor, etc.) látja azt a – koránt sem kizárólagos – lehetőséget, amely alapján kifejtheti a nyugat-európai irodalomban „borjogként” (Weinrecht) nevesített jogterület mibenlétét. E rendszerezés során a magyar jogirodalom zömében rendszerváltást követően publikált darabjain túl a német-osztrák agrárjogtudomány (Grimm, Leidwein, Turner, Werner, Norer, etc.) eredményeit is felhasználja, utóbbi munkák közül különösen a funkcionális megközelítéssel kapcsolatos elgondolásoknak ad teret. A szerző válogatását a jogirodalom számos elképzelése közül azért tartom elfogadhatónak, mivel nem törekszik az agrárjog dogmatikájának kizárólagos jellegű meghatározására, pusztán választott témakörének egy védhető álláspont mentén történő megalapozására. Az első rész második felében az eredetvédelem, mint jogintézmények gyűjtő-területét vizsgálja a disszertáns, amely vizsgálat alapján a későbbi, harmadik rész gerincévé a földrajzi árujelzők „sui generis” jogintézménye válik, szorosan mögötte

felsorakoztatva az eredetvédelem további jogintézményeit: a védjegyet, a versenyjogot, és a borjogra oly jellemző közigazgatási modellt.

A disszertáció második részében inkább az agrárjogi szemlélet érvényesül a közösségi piacszabályozás fejlődési tendenciájának és a borjog magyar és közösségi kialakulásának, változásának bemutatásában. Az alapvetően kronológiai vonalvezetést egy helyen a szerző megtöri a versenyjog piacszabályozási vonatkozásainak elemzésével, amely indokolható, hiszen felhívja a figyelmet arra, hogy a versenyjog a disszertációhoz nem pusztán az iparjogvédelmen keresztül kapcsolódik. Ezen rész különös jelentőséggel bíró eleme a borpiac, különösen annak eredetvédelmi intézményeit taglaló fejezete. A jogösszehasonlító (francia, német, osztrák) momentumok különösen jól alátámasztják azt a tényt, hogy a disszertáns a témában milyen alaposan elmélyült. A magyar rendszer kapcsán kifejtett számos kritikai észrevétel pedig azt bizonyítja, hogy a szerző immáron maximálisan megfelel az önálló kutatókkal szemben támasztott feltételeknek.

Az értekezés záró részében összefutnak a korábbi fejezetekben szabadjára engedett gondolat-szálak, és az eredetvédelem, különösen földrajzi árujelzők intézményére koncentrált szisztémájában rendszerezi és értékeli a vonatkozó joganyagot. Érdekes momentum a résznek azon egymásra hatás, ahogyan a borjogi és az általános eredetvédelmi előírások egymás fejlődésére hatnak. Mindez alátámasztja a széleskörű kutatást, a különösen gazdag külföldi jogirodalom-feldolgozás pedig hozzájárul a hazai szakmai közélet gazdagításához. A disszertáns vitakészsége példaértékű, és emellett további disputákra inspirál.

A disszertáns mind a tényanyagot, mind a pedig az egyes tudományos álláspontokat – azokat is, amelyekhez csatlakozik – több mint 1600 lábjegyzetben pontosan megjelölt forrással dokumentálja. A szerző igen széleskörű kutatását bizonyítja a több száz feldolgozott mű – közöttük megközelítőleg 200 külföldi szerző tollából született – és a hasonlóan számos forrásdokumentum, amelyek feldolgozásával született meg ez a terjedelmes mű, amely a téma interdiszciplináris jellege miatt, indokoltan haladja meg a PhD értekezések minimális terjedelmét. A szerző által írt részletpublikációk és a kutatómunka, valamint a feldolgozás fázisában a szerzőnek velem történt rendszeres konzultációja alapján meg vagyok győződve arról, hogy a mű szerzője nem más, mint Szilágyi János Ede, aki saját véleményét csak olyanról mond, ami valóban az övé és korrektül hivatkozik más olyan szerző álláspontjára, amelyhez ő is csatlakozik.

Összefoglalásként az értekezést – lévén maximálisan megfelel a Deák Ferenc Doktori Iskola szabályzatában foglalt feltételeknek – a nyilvános doktori vitára bocsátáson túl arra is alkalmasnak tartom, hogy könyvkiadónál megjelenjen, mert olyan alaplőről van szó, ami eddig publikálásra nem került, és publikálása jelentős mértékben előrelendítheti az ezirányú további kutatómunkát.

Miskolc, 2008. június 15.

Dr. Csák Csilla, PhD
Tudományos vezető

Bevezetés

„Legszebb álmom pedig egy esetleges ‚elméleti marakodás‘ kialakulása ezen turbulens technikai, jogi és gazdasági területen.”¹

I. A globális verseny kihívásai szükségképpen erősíthetik az olyan kérdések létjogosultságát nemzetünk vonatkozásában, amelyek annak kiderítését célozzák, hogy a világpiacon milyen sajátosságok jellemeznék bennünket, melyek az értékeink. Érdekes tendencia ugyanis – álláspontom szerint – az, hogy míg a globalizáció hatására minden uniformizálódik, addig a világpiacon és a társadalom más dimenzióiban is azok tudnak igazán érvényesülni, akik valamilyen speciális, különleges képességgel vagy értékkel rendelkeznek. Magyarország vonatkozásában meglátásom szerint ilyen értékeket rejt magában például gazdag termásvíz-készletünk, vagy éppen termőföldjeink viszonylag nagy aránya. Jelen munka ez utóbbihoz kapcsolódó témával foglalkozik.

A magyar termőföldek viszonylag kis százalékát képviselik a szőlőterületek (megközelítőleg 93 000 hektárt), mégis egy becslés szerint e területek munkaerő igénye nagyjából megegyezik a jóval nagyobb területi aránnyal rendelkező szántó területek munkaerő igényével. Ez lényegében a borok, különösen a minőségi borok magas hozzáadott értékének tudható be. Amennyiben pedig célnak tekintjük azt, hogy a vidéken élő munkaerő aránya ne csökkenjen tovább – márpedig a vidékfejlesztés alapján ez az egyik célja az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának (KAP) – akkor fontossá válik az, hogy a borágazat megerősödjön és fejlődjön. E cél megvalósításában tud segíteni a minőségvédelem típusának tekinthető eredetvédelem, amely gazdag magyar hagyományokkal is rendelkezik.

Az eredetvédelem funkcióját tekintve már régóta része borágazatunk szabályozásának; ilyen név alatt azonban az európai integráció folyamán vált a magyar agrárium és szőlő-bor ágazat jogszabályainak meghatározó elemévé. Bár az eredetvédelem kifejezéssel találkozhatunk az egyes jogszabályainkban (például a hegyközségi törvényben), fogalmát egy jogszabály sem konkretizálja. Magam lényegében egy olyan jogintézménynek tekintem, amely önmaga is több más jogintézményt fog egybe.

Az eredetvédelem, mint a minőség biztosításának egyik fontos eszköze, a gazdaság számos szegletét érinti, azonban – a hatékonyabb tudományos kutatáshoz szükséges lehatárolás végett – disszertációmban csak a borágazatra koncentrálni vizsgálok. A borágazat jogi szabályozása Magyarországon komoly jogtörténeti előzményekkel bír, a terület más ágazatoktól különálló szabályozását a közösségi jog még tovább erősíti. Az Európai Közösség (EK) jogának borgazdaságra vonatkozó szabályozását a nyugat-európai irodalomban, és 1989/90-es rendszerváltásunk óta a magyar borász és jogász szakirodalomban is „borjogként”

¹ BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. [-], 1995, Országos Találmányi Hivatal, 14. p.

nevesítik. Magam lényegében, mint az agrárjog részét képező jogterületet mutatom be disszertációmban.

II. Mielőtt rátérnék a választott téma kutatásának módszereire, fontosnak tartom megfogalmazni azt, hogy magam mit tekintek a jogtudomány legfontosabb feladatának. Kiindulópontként, egy XVIII. század óta fennálló dilemmát vetek fel, nevezetesen, hogy tudomány-e a társadalomtudomány, esetünkben a jogtudomány. A kérdésre nagyon sok válasz született. A teljesség igénye nélkül, magam részéről csak néhányat emelek ki. (1) Van, aki szerint nem az. Szerintük egyedüli funkciója (amiért így szokták nevezni) az oktatás. Ebből a szempontból pedig lényeges elvárás az – teszem hozzá – az oktatott anyag rendszerezése. (2) Van, aki szerint a jogtudománynak csak bizonyos területei tarthatnak igényt a tudományos titulusra. Ezek a jogtörténet és a jogszociológia, amelyek bizonyos szempontok alapján „mérhetők”. (3) Végül van, aki általánosságban megadja a felhatalmazást a tudományként való elismerésre, abban a vonatkozásban, amennyiben a jogtudomány képes arra, hogy művelésének tárgyát értékelje, és a jövőbeli megváltoztatására vonatkozólag javaslatokat fogalmazzon meg (*de lege ferenda*).²

Munkám kiindulópontjaként ez utóbbi jogtudományi megközelítést veszem alapul, illetve egy ilyen jogtudománnyal szemben elvárt igényeknek kívánok megfelelni. Ennek alapján kettős célt követek:

Ad 1. A joganyag rendszerezett vizsgálata. Dolgozatom megírásának lényegi célja, hogy a disszertáció a vonatkozó, „meglehetősen szétágazó jogszabályanyagot egységes és áttekinthető rendszerbe foglalva, megtanulhatóvá, megtarthatóvá és alkalmazhatóvá tegye. Ennek a célnak szolgálatában a jog tételes anyagát elemeire kell bontani. Ez az elemekre bontás azután annak a felismeréséhez vezet, hogy a jogrendszer éppen úgy, mint a beszéd a betűkből, aránylag kevés elemből áll, a jogi fogalmakból, amelyeknek egymással való kapcsolata adja az élet konkrét eseteire szóló megoldásokat.”³

Ad 2. Az értékelés módszere. Ami a joganyag értékelését, jövőbeni alakítását illeti,⁴ alapvető fontosságúnak tekintetem egy kiemelt mérce megtalálását, amelyhez viszonyíthatom a joganyagot. Ez a mérce nem lett más, mint a későbbiekben részletesen kifejtett, többfunkciós mezőgazdaság modellje, amely a Közösség megalakulása óta jelentősen módosult (pl. liberalizáltabb) agráriumot (valamint vidéket) takar, és amelynek egy új szemléletben (fenntarthatóság, etc.) kell korábbi alapvető feladatait is ellátni. Az első érdemi fejezetben e mérce kifejtésével nagymértékben foglalkozok, hogy aztán a rá következőkben azt továbbépítsem (gyakorlatilag a borszektorra, és az eredetvédelemre specializálva), és segítségével „megmértelessék” a kutatott joganyag, azaz melynek használatával valamire azt

² BÓDIG Mátyás: *Jogelmélet és tételes jogtudomány*. Miskolc, 2004, Személyes közlés.

³ NIZSALOVSKY Endre: Fogalomkutató és érdekkutató jogtudomány, a szabad jogi iskola és a tiszta jogtan. In: NIZSALOVSKY: *Tanulmányok a jogról*. Budapest, 1984, Akadémiai Kiadó, 12. p.

⁴ NIZSALOVSKY: Op. cit. 36. p.: „Nem lehet a jogtudományt megfosztani attól a szerepétől, hogy a jogszabályalkotási törekvésekkel szemben kritikát gyakoroljon. A jogszabályalkotás előkészítésében való közreműködés nem csak a hatalom kiszolgálására, hanem ellenvetésekre is módot nyújt.”

mondhatjuk, hogy az jó-e (helyes-e, hasznos-e, igazságos-e) avagy sem. A mérce egyértelműen túlmutat a jogtudomány határain (politika tudományi, közgazdaságtudományi, és egyéb területek érintettek). Ami miatt mégis fontosnak tartom, az nem más, mint azon igény, hogy a jogtudománynak nem egy elvont rendszert kell szolgálnia, hanem a gyakorlati alkalmazást.

III. Munkámban a következő módszerekre tekintettel kívánom vizsgálni az eredetvédelem és a borjog kapcsolatát:

Ad 1. A történeti kutatás. Arra tekintettel tartottam fontosnak a jogtörténeti megközelítést, hogy a hatályos joganyag nem előzmény nélküli, hanem éppen ellenkezőleg, gyakran a múlt jogintézményeinek modelljeit felhasználva építkezik tovább. Jó példa erre az, amikor az 1950-es, 1960-as években az Európai Közösség tagállamai a borszabályozásban egyértelműen a francia – ill. kisebb mértékben a német – jog hagyományaira támaszkodtak, és annak az eredményeit használták fel. Ezen francia (német) nemzeti joganyag a későbbiekben, a közösségi joganyag módosításakor is nagy hatással volt, gondolok itt például a telepítési jogok intézményére.

Ad 2. Más tudományterületek eredményeinek felhasználása (interdiszciplináris kutatási módszer). A módszer fontosságát már korábbi jogtudósaink is hangsúlyozták: „Ha a jog élő, létező elemei csak a ‚Metajurisprudenz‘ keretében helyezhetők el, akkor ennek művelésére kell törekednünk. A jogtudománynak csak akkor van önálló létjogosultsága, ha alkalmazott tudományként áll fenn, egyébként semmi egyéb nem lehet, mint a filozófia rendszerének egy fejezete. ... A gyakorlati élettel kapcsolatban nem álló elmélkedésben találhatunk logikai örömet, szellemi gyönyörűséget, de ezen az úton nem tölthetjük be ... az igazi hivatásunkat.”⁵ Magam külön választanám a jogtudományon kívüli és azon belüli kutatási területeket.

A jogtudományon kívül elsődlegesen a közgazdaságtudomány eredményeire alapozva foglalkozok állást. Ennek oka, hogy a dolgozatom témája, a piacszabályozás alapvetően a közgazdaságtan által meghatározott.⁶ Ebből kifolyólag ennek figyelmen kívül hagyása megalapozatlan kijelentések sorához vezetne. A statisztikai adatok, előrejelzések felhasználásán túl, ez bizonyos, a gazdaságtan által megalkotott modellek felhasználását is jelenti. A jogon kívüli tényezők közül kiemelkedő jelentősége van a KAP-nak. A KAP, mint szakpolitika legfontosabb funkciójának azt tekintem dolgozatom viszonylatában, hogy meghatározza azt a mércét, amely alapján helyesnek (jónak) vagy helytelennek (rossznak) minősíthetők egy vonatkozó normát. A joganyag „méréséül” szolgáló modell kialakítása során különösen nagy hiánynak éreztem a magyar nemzeti borstratégia nemlétét.

⁵ NIZSALOVSKY: Op. cit. 35-36. p.

⁶ Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a bor nem csak fogyasztási cikk, hanem szakrális jellegű ital is egyben, amely nem csak gazdasági, hanem kulturális, vallási, néprajzi, gasztronómiai, irodalmi és történelmi megközelítésben is jelentős. Munkámban azonban a bor e vonatkozásaival nem kívánok foglalkozni. Ezekről részletesebben lásd TATTAY Levente: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Budapest, 2001, Mezőgazda Kiadó, 79-86. p.

A vizsgált területre, a mezőgazdaságra (vidékre) vonatkozó joganyag kutatása során az agrárjogtól eltérő, más jogterületek, jogágak eredményeinek felhasználása is jellemzője a munkámnak. A teljesség igénye nélkül: közigazgatási jog, pénzügyi jog, környezetjog, polgári jog, gazdasági kapcsolatok joga. Ezen elem különösen az eredetvédelem témakörében mutatkozik meg, amikor például az eredetvédelem alapvető jogintézményének, a földrajzi árujelzőnek sajátosságait tárgyalom. Érthető módon mindez nem lenne kellően megalapozott a szellemi tulajdonra (polgári jogra) vonatkozó tudományos eredmények és szemlélet felhasználása nélkül.

Lényegében itt kell hangsúlyoznom az értekezés és az európai jog kapcsolatát is. Fontos kiemelni az értekezés közösségi szintű megközelítését, amely a téma lehatárolását is nagyban meghatározta. A dolgozat mindkét, címben hangsúlyozott elemében érvényesül a megközelítés. A borjog, mint az EK KAP piacszabályozási pillére által életre hívott rendszer sajátos alkotóköve (még ha korábban nemzeti szintű meghatározottsága is volt mérvadó), egyértelműen biztosítja a közösségi szintű megközelítés primátusát. Az 1493/1999/EK rendelet gyakorlatilag csak két területen oldotta a közösségi jogi meghatározottságot: végrehajtás intézményrendszere, és meghatározott termőhelyről származó minőségi borok. Az új, 2008-as közösségi borrendtartással (479/2008/EK rendelet) utóbbi, eredetvédelmi terület egy újonnan felszámolt szabadsággá vált. Az eredetvédelem, amennyiben egy földrajzi árujelzőkre szűkített megközelítésnek adunk teret, a KAP körében szabályozott rendszert jelöl ki kiindulási pontként (előbb a 2081/1992/EGK, majd az 510/2006/EK tanácsi rendelet által), amelyhez a 2008-as borrendtartással csatlakozott a borjogi relevanciával bíró szabályozási kör is. E megközelítés disszertációm sok szegmensében érvényesül. Így, például a KAP által támasztott szabályozási modellben, mint a jogszabályi rendszer értékelésének alapjában, vagy a földrajzi árujelzők erőteljesebb tulajdonjogi megközelítésében, amely szintén az EK jogszabályi alapjaiból ered. A közösségi szintű megközelítés ugyanakkor nem járt, nem járhatott a szabályozás további szintjeinek mellőzésével. Így teret engedtem a munkám szempontjából meghatározó jelentőségű nemzetközi jogszabályoknak, különösen a WTO-szabályozásnak, amely tehát nagy befolyással bírt (bír) mind a piacszabályozásra, mind a szellemi tulajdon, s így a földrajzi árujelzők/védjegyek szabályanyagára. A tagállamok, nemzetek által képviselt szabályozási szint pedig már a közösségi jogrend kiegészítéseként formálta (formálja) teljessé témám joganyagát. A nemzeti szint nélkül, amely modelljeiből egyébiránt a közösségi szint is gyakran merített/merít, ugyanis a közösségi szint nem működhet.

Ad 3. A jogösszehasonlítás. Az általam vizsgált terület tipikusan olyan közösségi szabályozást (közösségi rendeleteket) tartalmaz, amelyek végrehajtása kötelező minden tagállamra nézve, méghozzá közvetlen módon. Az adott tagállam a rendelet által hagyott esetleges szabadságot a saját maga sajátosságaira illesztve használhatja ki. Tegyük rögtön hozzá, hogy akkor is jár el helyesen egy tagállam, ha a végrehajtás során a nemzeti

specialitásait messzemenően figyelembe véve alkot a közösségi rendelettel ellentétben nem álló jogszabályokat. Mégis, ezen túlmenően, megállapíthatjuk azt, hogy a jogszabályalkotást megelőzően a jogalkotók gyakorta vannak figyelemmel más tagállamok gyakorlatára, esetenként abból a célból, hogy a másik nemzet jogából példát merítsenek. Amennyiben e példákat a saját viszonyaikra tekintettel, azokra módosítva ültetik át nemzeti joganyagukba, akkor – álláspontom szerint – jól jártak el. E logikára tekintettel vizsgálom más tagállamok joganyagát, és azért is, mert sokan közülük korábban tagjai az Európai Közösségnek (mint Magyarország), és számos területen nagyobb tapasztalattal rendelkeznek. A tagállamok közül a sui generis földrajzi árujelzők jogintézményének kialakításában kulcsszerepet játszó Franciaországon túl (amely szabályozása olyan ún. latin eredetvédelmi nemzeti rendszerek kialakításának is az alapját képezi, mint Olaszország, Spanyolország, etc.), a germán eredetvédelmi rendszer tipikus képviselőjének számoló Németország eredetvédelmi rendszerét vizsgálom. Értekezésemben ezek mellett felhasználok a magyarhoz hasonló eredetvédelmi koncepcióváltáson túlesett Ausztria szisztémájából eredő tapasztalatokat is.

IV. Mindezekre figyelemmel, és a gyakorlatban folytatott eddigi vizsgálódásaim alapján a munkámat a következő hipotézis köré építtem: A munka írásakor hatályos, a dolgozat tárgyát képező joganyag csak bizonyos módosítások esetén felel meg az Európai Közösség által elvárt többfunkciós mezőgazdaság fenntartható vidék koncepciójába illeszthető követelményének.

A kutatás lezárásának ideje 2007. december 31. Ezen időt követően – lényegében néhány nappal értekezésem kötetése előtt (2008. június 6-án) – jelent meg az Európai Unió Hivatalos Lapjában az új közösségi borrendtartás. Az új közösségi borrendtartás, a 479/2008/EK rendelet tervezete már bedolgozásra került az Értekezésbe, és megállapítható, hogy a végleges jogszabálysöveg, főbb tendenciáit tekintve a tervezet által kijelölt modellt követi. Mivel ugyanakkor a borrendtartás témám szempontjából fontos eredetvédelmi része csak 2009. augusztusában lép hatályba, és emiatt számos részletszabály még kidolgozatlanak mondható, ezért magam részéről elfogadhatónak tekintem munkám 2007. december 31-ei lezárásának nyilvános vitára bocsátását azzal, hogy az Értekezésből származó monográfia publikálásakor, már az elfogadott közösségi borrendtartást veszem alapul.

V. A téma kutatását három részben kívánom végigvezetni:

ad 1. Az első részben, amely „A borjog és az eredetvédelem” címet viseli, a téma jogrendszeren belüli elhelyezését, lehetséges megközelítését kísérellem meg. Elsőként a borjog helyét keresem a jogrendszerben. Ez a kíséreltem – lévén a borjogot az agrárjog részének tekintem – maga után vonja az agrárjog rendszerezésének kérdését. Mivel az agrárjog dogmatikai alapjai koránt sem tisztázottak hiánytalanul, ezért magam csak egy lehetséges megközelítés alátámasztására törekszem. E megközelítés az EK agrárpolitikáján nyugvó joganyag piacsabályozási területének tudományos vizsgálatát hivatott biztosítani. Erre tekintettel vázoló az agrárjog szabályozási tárgyainak lehetséges körét, amelyek közül

esetemben a mezőgazdasági termék fogalma bír különös jelentőséggel. E szabályozási alapról kiindulva foglalkozom a borjoggal, és a továbbiakban annak belső sajátosságait kutatom. Ez alapján vonom le azt a következtetést, hogy a borjogban fontos szerepet kap az eredetvédelem.

Az eredetvédelem kérdéskörét a minőség jogi meghatározásának nehézségeivel nyitom. A minőség egyik eleme, különösen a borok tekintetében, a földrajzi származás. Ebből kiindulva vizsgálom a földrajzi eredet védelmének lehetséges jogi eszközeit („tiszteletlen verseny és *passing-off*”, a „védett eredetmegjelölések és regisztrált földrajzi árujelzők sui generis modellje”, az „együttes és tanúsító védjegyek”, valamint a „védelem közigazgatási rendszerei”) nemzetközi összehasonlításban, majd ezt követően az EK szintjén, és végül az eredetvédelem magyar megközelítési módjait. Mindezek kapcsán magam is állást foglalok a nemzetközi jogösszehasonlítás keretében megismert kategóriákra tekintettel. Mivel disszertációm a borjogban található eredetvédelmi rendelkezésekre kívánom szűkíteni, ezért kutatásom gerincét a sui generis modell adja, ami lényegében a földrajzi árujelzők speciális intézményét jelenti. Ezt kiegészítve foglalkozom a borjogi terület második sajátos eredetvédelmi modelljével, a közigazgatási eredetvédelmi modellel. Mivel a védjegyekkel való viszony tisztázása a földrajzi árujelzőkre vonatkozó speciális szabályoknak is fontos elemét képezik, ezért e viszony bemutatásának erejéig foglalkozom a védjegyekkel. Végezetül a védjegyekhez hasonló megfontolásból foglalkozom az eredetvédelem versenyjogi vonatkozásaival is.

ad 2. „A borpiac szabályozása” című részben elsőként a piacsabályozást, mint a KAP első pillérének általános fejlődését mutatom be. Teszem ezt azért, mivel a borjog által lefedett közös borpiaci szervezet is e pillér része. Ráadásul a 2003-ban felgyorsult egységesülési folyamatnak (amit munkámban az egyszerűsített farmtámogatási rendszer köré fűzök) a 2008-as borrendtartással a borpiac is részese lesz. Az általános piacsabályozási részben foglalkozom az agrár-versenyjoggal is. A versenyjogi vizsgálódásom a második részben még nem teljes, pusztán az agrárrendtartásokra vonatkozó szabályokra korlátozódik. A versenyjog és a szellemi javak kapcsolatával ugyanis disszertációm harmadik részében foglalkozom.

A piacsabályozás általános fejlődési tendenciáinak vázlatát követően térek rá a borpiac speciális rendszerére. Itt a közösségi szisztéma mellett immáron részleteiben foglalkozom a magyar borsabályozás fejlődésével is. A történeti részben lényegében azt kívánom hangsúlyozni, hogy mind a közösségi borjog, mind a magyar borágazati szabályozás esetén, a minőség és benne a földrajzi eredet védelme már a kezdetektől fellelhető. E részben taglalom a közösségi és magyar borsabályozás összekapcsolódását is, azaz a magyar borágazat közösségi integrációját.

A borrendtartás szisztémájának bemutatásában keríték sort az intézményrendszer elemzésére is. Ezen részben a jogösszehasonlító (francia, német, osztrák) elemeken túl különös jelentőségű a magyar eredetvédelem intézményi oldalának tekinthető hegyközségi

szervezet értékelése is, annál is inkább, mert dolgozatomban a hegyközségek 2007. decemberi reformjával bezárólag vizsgálom az eredetvédelem szempontjából lényeges momentumokat.

ad 3. A „Bor-eredetvédelem” címet viselő részben alapvetően a szellemi tulajdonjog tudományának eszközeivel kísérlem meg feltárni a földrajzi árujelzők jogintézményét, a hozzá szorosan kapcsolódó egyéb árujelzők, a versenyjog és a borjogra különösen jellemző közigazgatási eszközök viszonylatában. Az elméleti, történeti bevezetőt követően a joganyagot lényegében három szinten elemzem: nemzetközi, közösségi és tagállami. E rész kutatása során, különösen a nemzetközi (USA, Ausztrália) és tagállami (francia, német, osztrák) szinten, fontos szerepet szántam a jogösszehasonlító módszernek. Ahogyan dolgozatom korábbi részeiben, úgy itt is nehezítette a 2008-as közösségi borrendtartás szabályainak bemutatását az a tény, hogy munkám lezárásáig a rendtartás szövegének végső verziója nem jelent meg. Ebből kifolyólag csak a korábbi szövegverziót tudtam kutatásom tárgyává tenni, kiegészítve az EU Tanácsa 2007. december 19-én született politikai megállapodásának nyilvánosságra hozott részeivel.

VI. Végezetül álljon itt néhány fontos megjegyzés az értekezésem megállapításainak értelmezéséhez. Ehhez segítségül hívom a szellemi javakra vonatkozó joganyag kiemelkedő magyar szaktekintélyének, *Bobrovsky Jenőnek* nagydoktori értekezése bevezetőjében a kutatás módszeréről írt gondolatait. Ő a kutatás módszerei között említi a történelmi, a nemzetközi jogösszehasonlító és a multidiszciplináris (természettudományi, közgazdaságtani) szemléleteket.⁷ E módszerek nagyban megfelelnek a bevezetőm korábbi részeiben megjelölteknek, mindezek kapcsán azonban Bobrovsky tett néhány olyan megjegyzést, amelyet a munkámmal kapcsolatban magam is helytállónak tartok. Ezen megjegyzések az elméletek viszonylagosságáról, a gyakorlati ismeretekről, valamint a valóság és a tiszta logika viszonyáról szólnak.⁸ Az első kapcsán magam is úgy gondolom, hogy megközelítéseim nem tartanak igényt a kizárólagosságra, „mivel minden kizárólagos elméletet taszít a valóság.”⁹ Ezzel hozható kapcsolatba az is, hogy egy disszertációmmal hasonlatos értekezés szükségképpen csak „pillanatkép” lehet az érintett területek gyors változásai miatt. Magam is egy szintetizáló, nagyobb összefüggésekre figyelemmel lévő dolgozat megalkotására törekedtem, „egyetlen válaszkísérletemet sem tekintem zárókőnek, hanem csak a soha le nem zárulható kutatási folyamat láncszemének.”¹⁰ A gyakorlati ismeretek megjelenítését hasonlóan fontosnak tartom munkám során, ezek közvetítésével válik ugyanis „a formális papírjog többdimenziós materiális joggá.”¹¹ Végül – *Mádl Ferencet* idézve – a valóság és a tiszta

⁷ BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika.* [-], 1995, Országos Találmányi Hivatal, 11. p.

⁸ BOBROVSZKY: *Op. cit.* 13-15. p. Bobrovsky egyébiránt egy érdekes feltevést tett a természettudományokban, matematikában, sőt, a közgazdaságtudományban is központi elemként jelen lévő „egyensúly” fogalmáról. Megítélése szerint – a közérdek és magánérdek általánosságán túl – az egyensúly fogalma a jogtudományban még nem nyert széleskörű alkalmazást, pedig a jogi szabályt is destabilizálja az egyensúly hiánya (BOBROVSZKY: *Op. cit.* 13. p.).

⁹ BOBROVSZKY: *Op. cit.* 13. p.

¹⁰ BOBROVSZKY: *Op. cit.* 14-15. p.

¹¹ BOBROVSZKY: *Op. cit.* 14. p.

logika viszonylatával kapcsolatban, utóbbi jogtudományban betöltött fontos szerepét nem vitatva, magam is kijelentem, hogy a jogtudomány „reáltudomány, tételeinek helyességét nem az axiómákból való helyes logikai következtetés ..., hanem végül is egyedül a valóság igazolhatja.”¹²

¹² Idézi BOBROVSZKY: *Op. cit.* 15. p.

A) A borjog és az eredetvédelem

I. A borjog fogalma, helye a jogrendszerben, a borjog területei

A borjog, mint az Európai Közösség joganyagában elkülönülő jogterület nem független a jogrendszer többi elemétől. A jogterület jellemzése során ezért elsőként azt a jogszabályi környezetet vizsgálom meg, amelynek a borjog is részét képezi. A jogi környezet kijelölésekor meghatározó jelentőségű volt az egész dolgozatra jellemző európai jogi megközelítés, amelyben külön gazdasági szektorként szerepel a mezőgazdaság szabályozása a Közös Agrárpolitika (KAP) keretein belül.¹³ Az Európai Közösség Alapító Szerződésének (EKSZ) – melynek a továbbiakban az Amszterdami Szerződés által módosított számozását használom – 32. cikke utal az EKSZ 1. számú mellékletére, amely tartalmazza azon termékek körét, melyekre az EKSZ harmadik részének II. címét (32-38. cikk) alkalmazni kell, illetve lehet. Ez a jogszabályhely vonatkozik a mezőgazdaságra. Az EKSZ 1. számú melléklete tartalmazza (a 22. árucsoport elemei között) a „friss szőlőből készült bort”. Ebből kifolyólag magam a borjogot a – hazai, és bizonyos európai államok terminológiájában használatos – agrárjog keretein belül vizsgálom. Ennek megfelelően először az agrárjog olyan sajátosságaira, befolyásoló tényezőire térek ki, amelyek a borjog, esetenként eredetvédelem területének meghatározására is jelentőséggel bírnak. Teszem ezt azért is, mivel az agrárjog fogalmának, területének meghatározása is sokféleképpen történhet – ahogy arról számos példa is tanúskodik, mind a külföldi, mind a modern hazai szakirodalomban – ezért szükséges kijelölnöm azt, hogy a téma feldolgozásához ezek közül melyiket tartom elfogadhatóbbnak. Ezt követően kívánom körülhatárolni magának a borjognak a fogalmát, területeit.

¹³ *Téglásy Péter* joggal hívja fel a figyelmet ugyanakkor arra, hogy „a hazai agrárjog körébe hagyományosan sorolt szabályozási területek – a jogi normák számát tekintve mindenképpen – túlnyomó többsége a közösségi jog rendszerében nem a közös agrárpolitika, hanem más közösségi politikák, így elsősorban a fogyasztóvédelem, illetve közegészségügy körébe tartoznak (többek között a[z] ... állategészségügyi normák)”. *TÉGLÁSY Péter: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005. Korreferátum Tanka Endre: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005 című előadásához. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. Budapest, 2007, Gondolat – ELTE ÁJK, 742. p.*

1. A borjog, mint az agrárjog részterülete

Előjáróban rögzítenem kell, hogy – amint a munkám későbbi részében erre még utalok – az agrárjog fogalmának, területeinek dogmatikai¹⁴ meghatározásában a terület kutatói között nincs konszenzus. A szakirodalomban számos meghatározás él. A következőkben rögzített definíció e munka megértése szempontjából született, alapvetően piacszabályozási szemléletű. A vizsgálat tárgya – az agrárgazdasággal összefüggő életviszonyok – emellett azonban más, eltérő megközelítéseket, fogalmakat is lehetővé tesz, mint ahogyan e lehetőséggel az egyes szerzők élnek is.

1.1. Az agrárjog fogalma

A mezőgazdasággal összefüggő társadalmi viszonyok szabályozása az egymást követő korszakokban eltérő volt. A szabályozást magában foglaló jogterületeket különböző nevekkkel illették (pl. hűbéri jog, mezőgazdasági jog, földjog, etc.) a kor jogalkotói illetve jogalkalmazói. A változás állandóságának felismerése vezetheti oda a témával foglalkozó szakembert, hogy a jelen korban leginkább „agrárjog” névvel jelölt szabályanyag, illetőleg annak megközelítése, rendszerezése sem örök érvényű igazság, sokkal inkább egy konkrét helyzet pillanatképe, amely változó szabályanyag idővel új megközelítést, és találébb elnevezést követel.

Agrárjog alatt magam részéről, a hatályos jogrendszerre és dolgozatom tárgyára figyelemmel, az agrárpolitikai célkitűzések megvalósítására létrejött jogszabályok összességét értem.¹⁵ Ez a megfogalmazás meglehetősen általános, mondhatni formális, ezért álljon itt a fogalommal kapcsolatban néhány értelmező megjegyzés:

I. Az agrárjog elnevezés három tipikus jelenséget takarhat.¹⁶ Egyrészt lehet olyan jogszabályok összessége (*norma*), amelyek a mezőgazdasággal összefüggő társadalmi viszonyokra vonatkoznak. Másrészt beszélhetünk az agrárjogról, mint tudományterületről (*diszciplína*), harmadrészt pedig, mint tantárgyról (*stúdium*). Szerencsés esetben a három jelenség között egy egészséges viszony, egymásra hatás alakul ki. Véleményem szerint

¹⁴ Meg kell jegyeztem azt, hogy a jogdogmatika (dogmatika) fogalma sem letisztázott, azaz ennek is több jelentése lehet – lásd SZABÓ Miklós: *Ars iuris. A jogdogmatika alapjai*. Miskolc, 2005, Bíbor Kiadó, 7-8. p. Magam részéről e fogalmon egy az agrárjogi joganyag rendszerezésére irányuló törekvést értek, amely során megteremthetővé válik a jogi oktatás számára egy olyan fogalmi váz, mely az agrárpolitikára/agrárgazdaságra vonatkozó hatályos joganyagból gyakran hiányzik.

¹⁵ Ahogy Alois Leidwein megjegyzi az agrárjog és agrárpolitika viszonyát taglalva: „a jog megalvadt politika”; LEIDWEIN, Alois: *Europäisches Agrarrecht*. Wien-Graz, 2004, Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 34. p.

¹⁶ FODOR László: *Agrárjog. Fejezetek a mezőgazdasági életviszonyok sajátos szabályozása köréből*. Debrecen, 2005, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 9. p.

azonban jelen korunkban ez a kedvező kölcsönhatás hiányzik, a diszciplínának ugyanis kevés lehetősége van a normaszöveg befolyásolására, aminek következtében a norma esetén – különösen nemzeti jogunk viszonylatában – nehéz felfedezni azt a rendszert, amely a gyakorlati alkalmazás esetén megkönnyítené a jogkövető közönség dolgát. Napjaink jogtudománya ugyanis hiába törekszik egy rendszer felépítésére, ha a jogalkotó nem veszi figyelembe a diszciplína eredményeit.

II. A fogalomból kitűnik, hogy a jogra az agrárviszonyok területén, mint eszközre tekintek (*instrumentális szemlélet*). Az agrárjog az agrárpolitika végrehajtásának eszköze. A jogi szabályozás alapja tehát egy jogon túlmutató tényező (az Európai Közösségben ennek kereteit tipikusan – de nem kizárólagosan – az *agrárpolitika*, KAP jelöli ki), amely megértése nélkül nem láthatjuk át magát a vonatkozó joganyagot sem. Az agrárjog agrárpolitikához kötése a magyar agrárjog szempontjából újnak tűnhet, az Európai Unióhoz való csatlakozás mégis indokolja ezt a szemléletet, ugyanis hazánk csatlakozásával a mezőgazdaságra vonatkozó kötelező érvényű normák jelentős száma a közös döntéshozatal szintjén születik. Hangsúlyozni kell mindeközben azt, hogy ez nem jelenti a nemzeti szabályozás teljes felszámolását (részleteiben lásd a későbbiekben).

Ahhoz tehát, hogy az agrár-joganyagot értelmezni lehessen, *jogon kívüli tényezőket* is át kell látni.¹⁷ Ennek okán kell a joganyag megértését szolgáló lényeges történeti, közgazdasági, szociológiai, környezetvédelmi, mezőgazdasági ismereteket is megszerezni. Ezen agráriumra vonatkozó speciális ismeretek hiányában a hatályos normaanyag ugyanis értelmezhetetlen.

Az európai és magyar agrár-jogalkotással kapcsolatban látni kell azt, hogy a jogszabályok alkotói gyakran nem is jogászok, hanem gyakorta mezőgazdasági szakemberek. Ez a technikai jellegű szabályok nagy száma miatt bizonyos fokig érthető is, ám a jogi szemlélet kizárása egy szinten túl viszont már számos probléma forrása lehet. Törekedni kell – álláspontom szerint – tehát e joganyag kialakítása és alkalmazása során a különböző szakmák és hivatások ismereteinek összehangolására.

Az agrárjog jogon túlmutató dimenzióhoz, az agrárpolitikához kötésének van ugyanakkor egy további jelentősége is a joganyag értelmezésén túl. Az értelmezés mellett ugyanis az agrár-joganyag (s így benne a borjog) értékelése – azaz, hogy jó-e, avagy rossz, helytelen-e – is csak a jog dimenzióin túlmutató mérce (gyakorlatilag a KAP céljai, és az európai agrármodell) segítségével képzelhető el. Ezen mérce (mércek) bemutatása a dolgozat későbbi részeiben valósul meg.

¹⁷ Erre hívja fel a figyelmet többek között FODOR: *Op. cit.* 11-12. p. és TANKA Endre: Az agrárjog fogalma és helye a magyar jogrendszerben. *Magyar Jog.* 2005, 7. szám, 395-396. p.; TÓTH Lajos: *Agrárjogi tanulmányok.* Szeged, 2005, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 102-103. p.

III.1. Az agrárjog fenti definíciója nem sokat árul el annak jogrendszeren belüli elhelyezkedéséről. A *magyar*, klasszikusnak tekinthető felfogás szerint¹⁸ ennek taglalásánál olyan kérdések megválaszolására kellene sort keríteni, mint az agrárjog elhelyezése a magánjog-közjog viszonylatában, ezen belül (ha van ilyen) az önálló jogágisági jelleg bizonyítása.

A jogrendszeren belül történő elhelyezés alapja a magánjog-közjog viszonylatában történő meghatározás. Ez a megkülönböztetés számos agrárjoggal foglalkozó szerző esetén előfordul,¹⁹ és lényegében arra a következtetésre jutnak, hogy *mind közjogi, mind magánjogi elemekkel találkozhatunk az agrárjogban*²⁰ (tipikusan abban az összefüggésben, hogy a magánjogi alapokon nyugvó élethelyzeteket árnyalja a közjog). Ha kellő kritikával szemléljük a jogrendszer összes többi jogágát, akkor ez a megállapítás majd mindegyikre elmondható. Az agrárjognak ez a fajta „kétlakisága” ezért gyakorta inkább bonyolítja, mintsem egyszerűsíti a jogrendszeren belüli elhelyezését.²¹

A magánjog-közjog elhatároláshoz képest több nehézséget okoz az agrárjog jogágiságának kérdése. Az 1989/90-es rendszerváltás előtt *Seres Imre* egységes egyetemi jegyzeteiben, a Prágában (1953) megfogalmazott tételnek megfelelően, a mezőgazdasági jogon belül még két önálló „jogágazatot” különböztetett meg: földjogot és mezőgazdasági termelészövetkezeti jogot.²² E két jogágazat nem fedte le az egész agrárszféra joganyagát, mindenesetre a jogászok képzése, a politikai nyomás hatására, e tematika szerint folyt. A rendszerváltás után megújuló magyar gazdaság, ezen belül az agrárgazdaság ugyanakkor már egy új típusú megközelítést és szabályozást követelt a jogásztársadalomtól. Az új elvárásoknak megfelelni kívánó jogtudomány az agrárjog önálló jogágiságával kapcsolatban

¹⁸ Lásd SÁRKÖZY Tamás: A vállalati jog mint jogágazat problémájához. *Jogtudományi Közlöny*. 1979, 12. szám, 795-805. p.; SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*. Budapest, 1998, Osiris, 307-324. p.; H. SZILÁGYI István – LOSS Sándor: A jogrendszer. In: SZABÓ Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Miskolc, 2001, Bíbor Kiadó, 75-94. p.; SZABÓ Miklós: *A jogi alapfogalmak*. Miskolc, 2002, Bíbor Kiadó, 33-44. p., etc.; a téma agrárjogi oldaláról közelített PRUGBERGER Tamás: A jogrendszer tagozódásának egyes időszerű kérdései. *Jogtudományi Közlöny*, 1975, 10. szám.

¹⁹ Lásd: PRUGBERGER Tamás: Adalékok az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezéséhez. *Jogtudományi Közlöny*. 1990, 5. szám, 178-181. p.; VERES József: Egy lehetséges agrárjogi koncepció vázlata. 522. p. In: TÓTH Károly (szerk.): *Emlékkönyv dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. Születésnapjára*. Szeged, Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae, 1993, 519-526. p.; DOMÉ GYÖRGYNÉ: Az agrárjog fogalmi elemei és rendszere. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1-9. p.; KURUCZ Mihály: Az agrárjog fogalma, rendszere. In: VASS János (szerk.): *Agrárjog*. Budapest, 1999, ELTE ÁJK, 5., 9. p.; TANKA: Op. cit. 400. p.

²⁰ A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005 konferencián ugyanezt az elemet hangsúlyozta TANKA: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltás, EU-csatlakozás*. Budapest, 2007, Gondolat – ELTE ÁJK, 738. p.

²¹ A magánjogi és közjogi elhatárolás agrárjogon belüli nehézségeivel kapcsolatban lásd CSÁK Csilla: Az Agrárjog rendszerbeli sajátosságai és fejlődési tendenciái. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.): *A Civilisztika fejlődéstörténete*. Miskolc, 2006, Bíbor Kiadó, 83-87. p.

²² Lásd pl. SERES Imre (szerk.): *Földjog*. Budapest, 1980, Tankönyvkiadó; ill. SERES (szerk.): *Mezőgazdasági termelészövetkezeti jog*. Budapest, 1983, Tankönyvkiadó. Korábról lásd EÖRSI Gyula: *Mezőgazdasági jog. Földjog*. Budapest, 1955, Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat.

azonban eltérő nézeteket produkált. Míg például *Novotni Zoltán* az agrárjog önállósága mellett érvelt,²³ addig *Prugberger Tamás* tagadta azt, és az agrárjogot különböző jogágak területéről szakszempontról összegyűjtött joganyagnak – gyakorlati alkalmazásra szánt joganyag-gyűjteménynek – tekintette.²⁴

A különböző álláspontok közötti eltérésnek gyakorlatilag két oka van. Egyrészt a jogágisági kritérium,²⁵ másrészt az agrárjog maga. De mi a probléma a *jogágisági kritériummal*, és mi is az voltaképpen? Az előzőekben említett klasszikus (azaz mai napig igen elterjedt)²⁶ felfogás szerint akkor tekinthetjük önállóknak a jogszabályok meghatározott csoportját, ha (a) *szabályozási tárgya* viszonylag egynemű társadalmi viszonyokat szabályoz, és a (b) *szabályozás módszere* is viszonylag homogén.²⁷ Önmagában az önálló szabályozási tárgy (az agrárjog esetén pl. a mezőgazdasághoz kötött emberi magatartások) még nem eredményez önálló jogágiságot e tradicionális nézet szerint (ez önmagában még csak jogterület lenne), az önállósághoz szükséges még a nehezen definiálható sajátos módszer is.²⁸ A módszer egyik meghatározó eleme a kógens-diszpozitív jellegű normák közötti különbségtétel, amely két típusal, ha szigorúan vesszük, akkor egyszerre találkozhatunk az összes jogágban (pl. kógens előírások polgári jogban, szerződések a közigazgatási jogban, etc.). Ebből a szempontból nézve tehát ez nem lehet egy igazi *differencia specifikus*. Ebből kiindulva oszthatom *Jakab András* álláspontját, aki szerint nem lehet jogelméletileg elfogadható kritériumot találni a jogágak elhatárolására, és ebből kifolyólag nem lehet jogelméletileg alátámasztani az agrárjog önálló jogágiságát sem. A szerző szerint a kérdés eldöntésében inkább a gyakorlati életre kell figyelemmel lenni (az egyetemi szervezetekre, a kiterjedt szabályozásra, a tárgy kiterjedt társadalmi-politikai jelentőségére, az önállóság hagyományaira, etc.), amely szerint ma az agrárjog önállóknak tekinthető.²⁹

A fentiekben taglaltam a jogági felosztás problematikáját, a következőkben az önállósággal kapcsolatos, *agrárjogban rejlő nehézségeket* veszem sorra. Ennek lényege

²³ NOVOTNI Zoltán: A magyar agrárjog fejlődésének vázlatja. *Magyar Közigazgatás*, 1991, 3. szám, 275-280. p.

²⁴ PRUGBERGER: Az agrárjog tárgya, rendszere, forrásai és jogágisága. In: FODOR László- MIKÓ Zoltán- PRUGBERGER Tamás: *Agrárjog I.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 3-22. p.

²⁵ A jogági megkülönböztetés problematikájával kapcsolatban lásd SZILÁGYI Péter: Op. cit. 310-311. p.; JAKAB András: A jogági felosztás problematikája – különös tekintettel az agrárjogra. *Collega*. 2005. 4. szám, 52-54. p.

²⁶ Ilyen, klasszikus felfogásra alapozott teória *Kurucz Mihály* elképzelése is, aki ezek alapján nem tekinti klasszikus jogágnak az agrárjogot, pusztán kialakulóban lévő jogterületnek, ennek ellenére az önálló jogágakra jellemző alapelvek kimunkálásával találkozhatunk munkáiban. Lásd KURUCZ: Az agrárjog tárgya, fogalma, alapelvei és rendszere. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 2. szám, 41-84. p. Megítélésem szerint, többek között e kísérletének – tehát hogy a jogágiság klasszikus kategóriájával magyarázzuk az agrárjog sajátosságait – köszönhetően jutott azon, egyébiránt szerintem is helytálló következtetésére, amely szerint „az agrárjog kialakulóban álló jogterület, s bosszantóan törekeny, különösen annak művelői számára”; loc. cit. 69-70. p.

²⁷ Jakab András szerint ez a felfogása a jogágiságnak a szocialista időszakban terjedt el (JAKAB: Op. cit. 52. p.), számos szerző pl. Szabó Miklós, azonban vitatja ezt, és a kritériumok létét a XIX. századtól datálja. Magam részéről inkább ez utóbbi vélemény felé hajlok.

²⁸ SZABÓ Miklós: *Jogi alapfogalmak*. Op. cit. 37. p.

²⁹ JAKAB: Op. cit. 54. p. Hasonló következtetésre jut, hasonló okfejtésen keresztül TÓTH Lajos: *Agrárjogi tanulmányok*. Op. cit. 105. p.

gyakorlatilag a történeti fejlődésben rejlik. Az állam és vele együtt a jog kialakulásakor a mezőgazdaság össz-gazdaságon belüli helyzete jóval nagyobb arányú volt más ágazatokhoz képest. Mondhatni a jog kialakulásakor a mezőgazdasági társadalom viszonyait tekinthettük általános társadalmi viszonyoknak, és a gazdasági élettel kapcsolatos szabályozásnak is a mezőgazdaság volt az alapja. A civilizációs fejlődés hatására azonban a mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött számaránya csökkent, és ennek hatására az általános, modell értékű szabályozási tárgyból *speciális életviszony* lett. Ennek következtében (a szocialista jogalkotásban politikai nyomás hatására önálló mezőgazdasági jogot követően) a rendszerváltás után joggal vetődhetett fel a kérdés, hogy a politikai „akarat” eltűnésével indokolt-e még az agrárszektor kiemelt, önálló jogi rendszerezést igénylő kezelése, vagy érdemes lenne e speciális viszonyok általánossal együtt történő regulációja (s például az agrárjog polgári, illetve közigazgatási jogba történő beolvasztása). Véleményem szerint a dilemmára adandó konkrét választ hazánk esetében az európai uniós szabályozás (és persze az ország Közösséghez való csatlakozása) hozta meg.³⁰ Az Európai Unió joganyagán belül ugyanis az agrárszektorra vonatkozó jogi szabályozás elkülönült alrendszerként alakult, figyelemmel a szektor stratégiai jelentőségére (e stratégiai jelleg kifejtését lásd még a későbbiekben). Ebből kifolyólag indokolt a nemzeti szabályozásunkat is e rendszerezéshez igazítanunk.³¹

III.2. A magyar jogrendszer történeti fejlődésének köszönhetően nagyon közel áll a *német és osztrák joghoz*. Ennek következtében kézenfekvő megvizsgálni azt, hogy a már kezdetektől uniós tag Németország, és a később csatlakozott Ausztria joganyagában milyen szerepet kap az agrár-szabályozás. A német-osztrák jogtudományban végzett kutatásaim során magam a következőket emelném ki, előljáróban hangsúlyozva azt, hogy a német-osztrák jogtudomány eredményeinek részletes elemzése nem tárgya e munkának, pusztán a – témám szempontjából lényeges – eredményekből válogattam néhányat.

A kutatás során egyrészt figyelmeztetően hatott, hogy az elmúlt ötven év alatt a mezőgazdaságra vonatkozó joganyag és annak elmélete tőlünk nyugatabbra is komoly változásokon ment át. Ezt a német és osztrák jogtudósok a mezőgazdasági jog és az agrárjog közötti különbségtétellel érzékeltetik. Másrészt az agrár-joganyag „bosszantóan törekeny” határvonalaira válaszul kifejlesztettek egy funkcionális megközelítést. Harmadrészt – s ennek

³⁰ E csatlakozás hiányában az ország mezőgazdasága tovább sodródott volna egy kíméletlen liberális gazdasági modell felé – lásd TANKA: A birtokpolitika és a földjog stratégiai kihívásai uniós tagságunk első évtizedében. *Gazdaság és Jog*. 2005. 1. szám, 3-11. p. – aminek többek között az agrárjog önálló jogági jellege is kárát láthatta volna. Érdekes ugyanakkor, hogy a nyugati szakirodalomban is hasonló alapokon nyugvó logikai okfejtéssel magyarázzák az agrárjog, mint önálló jogi diszciplína létét (lásd még Roland Norer).

³¹ A mezőgazdaságra vonatkozó, koronként és nemzetenként különböző szabályozási modellek változásairól (*ius georgicum, Dorfrecht, Bauerrecht*, stb.) lásd még CSÁK: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005. Korreferátum Tanka Endre: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005 című előadásához. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltás, EU-csatlakozás*. Budapest, 2007, Gondolat – ELTE ÁJK, 744-747. p.

során elsődlegesen az osztrák *Roland Norer* munkái³² érdemelnek kiemelés – már nem csak azzal foglalkoznak, hogy milyen változások történtek az agrár-szabályozásban, de foglalkoztatja őket az agrárjog jövőbeli alakulása is.

1. Az utóbbi ötven év joganyagában bekövetkezett változások során a germán jogcsalád kutatói megkülönböztetik a „tradicionalis agrárjogot” (*Traditionelles Agrarrecht*), amelyet „mezőgazdasági jogként” (*Landwirtschaftsrecht*) is neveznek, és a „modern agrárjogot” (*Modernes Agrarrecht*). Hatályos joganyagukat „agrárjogként” (*Agrarrecht*) definiálják, amelynek része, mind a mezőgazdasági jog (mezőgazdasági ingatlanok joga, mezőgazdasági öröklési jog, mezőgazdasági haszonbérlet), mind a modern agrárjog területei (agrárstruktúra joga, agrár-termelés joga, agrárpiacok joga, agrár-környezetjog, etc.)³³

2. A német-osztrák jogtudomány is alapvetően a magánjog-közjog elhatárolásából indul ki az agrárjog rendszerbeli elhelyezésekor (minek során a nemzeti agrárjogot alapvetően magánjogi, a közösségi agrárjogot alapvetően közjogi alapúnak tekintik), ám mivel az agrárjog határait nem tudják megbízhatóan meghatározni ezért egy *funkcionális megközelítéssel* oldják fel a jogrendszeren belüli meghatározás nehézségét. Ezáltal az agrárjoghoz számítanak olyan normákat, amelyek működésüket tekintve a mező- és erdőgazdaságra fejtenek ki speciális hatást, függetlenül attól, hogy egy tipikus agrárérdekektől áthatott jogterületről származnak vagy egy olyan jogterületről, amelyre túlnyomórészt az agrárjogtól eltérő szabályozási célok jellemzőek.³⁴ Ezek alapján tehát az agrár életviszonyokra vonatkozó jogszabályok köre pontosan nem meghatározható, hiszen – a később elemzett – szabályozási tárgyakra vonatkozó bármilyen általános jogszabály is „agrárjogivá” válhat. Ebből következően nagyon nehézkesé válik bármilyen agrárjogi kutatás tárgykörének meghatározása. Magának az európai agrárjognak³⁵ is tágabbak a keretei, mint az EKSZ 32-38. cikkei által kijelölt határvonalak. Így, már pusztán az elsődleges jogforrások területén szemlélve is, szoros kapcsolat van a KAP és olyan területek között, mint a közös kereskedelempolitika (EKSZ 133. cikk), közegészségügy (EKSZ 152. cikk), fogyasztóvédelem (EKSZ 153. cikk), fejlesztési együttműködés (EKSZ 179. cikk), család elleni együttműködés (EKSZ 280. cikk). Kétségtelen azonban, hogy az utóbbi időkben az egyik legnehezebben kezelhető kapcsolat a KAP és a környezetpolitika (EKSZ 6., 175. cikkei) között bontakozott ki. A kettő közötti tiszta határok mára végleg elmosódtak.³⁶

³² Norer munkái közül különösen kettő érdemel kiemelés. Az elméleti alapokat biztosító monográfia (NORER, Roland: *Lebendiges Agrarrecht*. Wien, 2005, Springer Verlag) és a gyakorlati felhasználásra szánt, többszerzős tanulmánykötet (NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag.)

³³ GRIMM, Christian: *Agrarrecht*. München, 2004, Verlag C.H. Beck, 18. p. Hasonló rendszerezést tartalmaz TURNER, George – WERNER, Klaus: *Agrarrecht*. Stuttgart, 1998, Ulmer, 25-26. p.

³⁴ LEIDWEIN: Op. cit. 33. p.; gyakorlatilag hasonló meghatározást tartalmaz korábbi műve is, LEIDWEIN, Alois: *Agrarrecht. Europäische Regelung und österreichische Umsetzung*. Klosterneuburg, 1998, Österreichischer Agrarverlag.

³⁵ „Közösségi Agrárjog” minden jogi előírás összességéként definiálható, amelyen keresztül formálódik és hatást fejt ki a KAP. LEIDWEIN: *Europäisches Agrarrecht*. Op. cit. 33. p.

³⁶ NORER: Einleitende agrarrechtliche Bemerkungen. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Op. cit. 9-10. p.

Megítélésem szerint ebből az következik, hogy a hatályos agrárjog kutatása során nagyon nehéz általános érvényű kijelentéseket tenni, egy behatárolt terjedelmű kutatás során ezért érdemes inkább egy problémakört kijelölni, és arra koncentráltan meghúzni a kutatás határait. A dolgozatom kutatási tárgyának meghatározásakor (eredetvédelem kérdésköre a bor-rendtartásban) erre voltam figyelemmel.

3. Az agrárjog jövőbeni fejlődését részletesen vizsgáló Norer, alapvetően három tendenciát különböztet meg: az agrárjog egyre inkább nemzetközivé (*Internationalisierung*), valamint európaivá válik (*Europäisierung*), folytatódik továbbá a környezetvédelemmel való összefonódása (*Ökologisierung*).³⁷ Mindez a folyamat pedig egy olyan „európai agrármodell” mentén történik, amelyet a fenntarthatóság és a multifunkcionalitás jellemez.³⁸

IV.1. A fogalomból egy általános agrárjogi definíció képe bontakozhat ki, miközben e megállapítások egy jól körülhatárolható joganyagra vonatkoznak. E munka ugyanis az *Európai Unió agrárszabályozására*, azon belül pedig különösen a magyar jogi normákra koncentráll.³⁹ Ebből a szempontból vizsgálva az agrárjogi anyagot egy kettősség bontakozik ki, ugyanis különösen jelentős kérdéssé vált a *közösségi illetve nemzeti hatáskörök problematikája*, azaz hogy melyik kérdést melyik normaalkotási szinten kell rendezni.

Az agrárszabályozás szempontjaira figyelemmel *Tanka Endre* három modell alapján⁴⁰ elemzi a nemzeti és közösségi jog viszonyát, valamint az állami/közösségi beavatkozást az európai integráció történetében:

1. A *nemzeti agrárjog* érvényesült kizárólag 1945-1957 között, amely nemzeti agrárjogokban a beavatkozásnak egyre nagyobb mélysége válik meghatározóvá.

2. Az EGK létrejöttével egy (1957-1992), a magánjogi jogviszonyokba erőteljesen *beavatkozó, közösségi agrármodell* jött létre, amelyben a tagállami hatáskör rohamosan kiüresedett.

3. Az EU kialakulásával (a KAP-on belül ez a McSharry-reformhoz kötődik) 1992-től a Közösségen belül felhagynak a korábbi piacszabályozással, és a WTO (World Trade Organization) tárgyalások eredményeképpen egy *liberálisabb agrármodell* képe bontakozik ki.

Az EU – lényegében megbukott – Alkotmány-tervezetével is megkísérelték a közösségi és a tagállami agrárszabályozás minőségi változását.⁴¹ A Közös Agrárpolitikát az Alkotmányszerződés-tervezet egy *megosztott hatáskörű területként* definiálta, az *átruházás elve* alapján azonban a döntéshozatali hatáskörök többsége már az EU szintjén jelent meg

³⁷ Részleteiben lásd NORER: *Lebendiges Agrarrecht*. Op. cit. 250-384. p.

³⁸ NORER: *Einleitende agrarrechtliche Bemerkungen*. Op. cit. 15. p.

³⁹ Természetszerűleg más kérdéseket vet fel az agrárgazdasággal kapcsolatos életviszonyok elemzése egy amerikai tudományos munkában, ahol eleve más struktúrában épül fel a jogrendszer. Lásd ezzel kapcsolatban McEOWEN, Roger A. – HARL, Neil E.: *Principles of Agricultural Law*. [-], 2007, Agricultural Law Press (Iowa University).

⁴⁰ TANKA: *Az agrárjog fogalma...* Op. cit. 399-400. p.

⁴¹ *Loc. cit.* 400. p.

benne.⁴² Lényeges változás lett volna az Alkotmányszerződés hatályba lépése esetén, hogy ezentúl a KAP céljainak megvalósítására vonatkozó rendelkezéseket rendes törvényalkotási eljárással (azaz *együtdöntési eljárással*) európai törvények, európai kerettörvények keretében fogadták volna el, azaz először az integráció történetében az Európai Parlamentnek valódi szerep jutott volna a KAP alakításában.⁴³ Az Alkotmányszerződés kudarcát követően, a döntéshozók egy módosított Lisszaboni Szerződést fogadtak el jelen munka lezárása idején, amellyel a továbbiakban nem foglalkozom.

Hangsúlyoznom kell ugyanakkor, hogy a Közös Agrárpolitikára nem szabad akképpen tekinteni, mint amelyik helyettesítheti a nemzeti agrárpolitikát. Különösen nem egy olyan ország esetében, mint Magyarország, amely nemzetgazdaságában még mindig jelentős részt foglal el az agrárgazdaság. Erre hívja fel a figyelmet *Alan Greer* is, aki szerint⁴⁴ a KAP egyre kevésbé közösségi, és egyre kevésbé szól a mezőgazdaságról. Megítélése szerint a jogi stúdiumok túlhangsúlyozzák a KAP szupranacionális jellegét, miközben a rendszer működtetői a tagállamok. Ez persze nem jelenti azt, hogy a tagállamok azonos erőfeszítéseket fejtenek ki nemzeti érdekeik hathatós érvényesítése érdekében (negatív példaként az Egyesült Királyságot és Hollandiát hozza). A helyi szint felértékelődése egyben azt is jelenti, hogy azok az országok, amelyek aktívabb termelői érdekképviseléssel rendelkeznek (és itt nem csak az országos hálózatú, általános hatáskörrel rendelkező agrár-érdekképviselésekre gondol, hanem helyi szinten tevékenykedőkre is), jobban profitálhatnak a decentralizálódó rendszerből, a KAP-ból. „There is now a 'cafeteria CAP' in which it operates more like a menu from which countries can choose those dishes most suited to their individual tastes.”⁴⁵ Azaz, a KAP egy „önkiszolgáló étterem”, amelyik akképpen működik, hogy a menüjéből az országok egyéni ízlésüknek megfelelően választhatnak.

Amennyiben a fent leírtakat helyénvalónak fogadjuk el, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy a tagállamoknak a jövőben – ismét – jóval nagyobb felelősségük van/lesz a mezőgazdasági politikájuk formálásában. Ez Magyarország számára akkor fog pozitívan hatni, ha végre tevékenyen tudunk saját nemzeti, regionális stratégiát formálni. Sajnos a dolgozat írásakor a borszektor vonatkozásába az ágazat adós még egy, az EK döntéshozatali rendszerében is képviselhető, egységes nemzeti borstratégiával, és számos borvidéken (tehát helyi szinten) is még – jobb esetben – csak a viták zajlanak. Ez pedig, amennyiben profitálni szeretnénk az EU-ból, már nem elég.

IV.2. Mint az imént hangsúlyoztam, munkámban elsődlegesen az Európai Unió, és benne Magyarország joganyagával foglalkozom. Ez azonban nem jelenti azt, hogy figyelmen

⁴² HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Budapest, 2005, HVG-ORAC, 428-429. p.

⁴³ Maradnak ugyanakkor bizonyos kérdések (árak, támogatások, kvóták, etc.), melyeket az Európai Bizottság javaslata alapján európai rendelet ill. határozat keretében továbbra is az Európai Tanács, az Európai Parlamenttel való konzultáció nélkül fogad majd el. HORVÁTH Zoltán: Op. cit. 429. p.; a témával kapcsolatban lásd még PRUGBERGER: Európai jogharmonizáció és a magyar agrárjog. In: TÓTH Károly (szerk.): *Acta Jur. et Pol. Szeged*. Szeged, 1999, JATE ÁJK, Tomus LV., Fasciculus 21., 269-286. p.

⁴⁴ GREER, Alan: *Agricultural policy in Europe*. Manchester, 2005, Manchester University Press, 202-216. p.

⁴⁵ Loc. cit. 209. p.

kívül hagynám a nemzetközi jog meghatározó dokumentumait, (vagy ahogyan Roland Norer nevezi ezeket, a „nemzetközi agrárjogot”)⁴⁶ nem is tehetném, hiszen ezek – elsődlegesen a WTO megállapodások, és a multilaterális környezetjogi egyezmények – nagymértékben befolyásolják az Európai Unió és a nemzetállamok agrárjogának fejlődését.

1. WTO (World Trade Organization). A világkereskedelem előírásai többségében olyan nemzetközi megállapodásokból származnak, amelyeket a GATT (Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény) keretében fogadtak el.⁴⁷ A WTO (Kereskedelmi Világszervezet) létesítésén keresztül e megállapodások első ízben teremtettek egy intézményi hátteret. A GATT 1994-es megállapodásai (szám szerint 28 egyezmény) ugyanis a nemzetközi kereskedelem több elégtelenségének a kiküszöbölésére születtek. Ilyen elégtelenség volt, a szellemi javak nem megfelelő védelme, a viták eldöntésének bizonytalansága, és hogy a mezőgazdaság nem volt eléggé a GATT-ba integrálva.⁴⁸ Mivel az európai mezőgazdaság exportorientált, ennek tudható be az, hogy az EK elfogadta az egyezménycsomagot, amely így nagyban befolyásolta az európai agrárjogot.⁴⁹ A WTO Megállapodás egy többoldalú megállapodás, amelyik keretében a kötelezettségek be nem tartásakor, büntetővámok és kiegyenlítő intézkedések formájában, szankciókat lehet kiszabni.

A borkereskedelemre négy egyezmény bír közvetlen hatással:⁵⁰ a mezőgazdasági megállapodás, az állat- és növény-egészségügyi intézkedések alkalmazásáról szóló egyezmény, a kereskedelem technikai akadályairól szóló megállapodás, továbbá szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás (az ún. TRIPS Megállapodás).⁵¹ A vitarendezési szabályok folytán fejt ki jelentős hatást továbbá a Kereskedelmi Világszervezetet megalapító szerződés (WTO Megállapodás). A mezőgazdaságról szóló megállapodás az egész GATT-egyezménycsomagnak a legkeményebben átküzdött részeihez tartozott, és megpróbálta a vonatkozó GATT-előírások többszöri félretétele után az agrárkereskedelmet újra a GATT-ba integrálni, illetve a WTO-

⁴⁶ NORER: Einleitende Agrarrechtliche Bemerkungen. Op. cit. 9. p.

⁴⁷ Magyarországon az 1998. évi IX. törvény hirdette ki, amely az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szól.

⁴⁸ SCHLÖDER, Franz-Rudolf: The effects of the recent GATT agreements and the bi- and multilateral agreements on the wine trade. Part II. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 17. p.

⁴⁹ LEIDWEIN: *Europäisches Agrarrecht*. Op. cit. 35. p.

⁵⁰ A mezőgazdaságról szóló megállapodás kivételével az említett három egyezmény egyúttal a borszektorral összekapcsolódó fogyasztóvédelem szempontjából is jelentőséggel bír, még akkor is, ha a fogyasztóvédelem nem kimondottan tekinthető fő céljának a WTO-nak. Ez a cél lényegében rejtve van a GATT/WTO „életszínvonal növelésére” vonatkozó célkitűzésében. EARL, E. – KEMPKERS, J.: The World Trade Organisation and Consumer Protection: Issues for the Wine Sector in a New Round of Multilateral Trade Negotiations. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 124-126. p.

⁵¹ SCHLÖDER: Op. cit. 17. p., hasonlóan minősít POMARICI, Eugenio: The Italian wine sector and the trade liberalisation. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 105-106. p.

jogba belefűzni.⁵² Ez szabályozza a WTO-tagok agrárpolitikai kereskedelmét a piacrajutás, a belső támogatások, és az agrárexport támogatás területein, továbbá ez egy kulcseleme a WTO Megállapodásnak. A GATT tárgyalások európai agrárjogra kifejtett hatásával még részletesen foglalkozok egy későbbi fejezetben.

2. Multilaterális Környezetjogi Egyezmények (MEA - Multilateral Environmental Agreements). A MEA-nek az 1980-as évek elejétől folyamatosan nőtt meg a jelentőségük. Az ilyen globális környezeti megállapodásoknak, konvencióknak illetve egyezményeknek vagy globális, vagy regionális hatásuk van. A nemzetközi jogi gyakorlat a jogi kötelezettség új dimenzióját nyitotta meg, azáltal, hogy egyre több ország vállalt kötelezettséget a megjelölt időtartamon belül kitűzött közös célok intézkedésekkel történő megvalósítására. Ezek, amelyek rendszerint államközi szerződéseknek számítanak, legnagyobb részben a jogalkotónak írják elő kötelezettségeket és ezért nem alkalmazhatóak közvetlenül, hanem belső jogi transzformációval kell azokat átültetni a belső jogba. Ha egy állam megsérti vagy semmibe veszi egy konvencióból származó kötelezettségeit, akkor főleg békés vitarendezések jönnek számításba. Valódi szankciók és büntetések a hanyag állammal szemben viszont alig lehetségesek.⁵³

A következőkben előbb azon jogon kívüli (metajurisztikus) – szőlészeti-borászati, közgazdasági, és környezeti – tényezőket ismertetem nagyvonalakban, amelyeknek kiemelt jelentőségük van a borjog formálásában. Ezt követően pedig rátérek az agrárjog rendszerezésének egyik lehetséges kísérletére, amely segítségemre lesz a borjog jogrendszeren belüli helyének kijelölésében.

1.2. A borjogi szabályozást meghatározó jogon kívüli tényezők

Az agrárjog, és benne a borjog területének jogrendszeren belüli elkülönülését szinte lehetetlen megérteni tisztán jogi érvekkel. Arra a kérdésre ugyanis, hogy az agrárgazdaság, és benne a borászat, miért igényel annyira eltérő szabályozást más gazdasági ágakhoz képest, a jog nyelvére konvertálva olyan indokok hozhatók fel, mint *igazságosság* és *hasznosság*. Ezen indokokat azonban számos más jogi intézmény kapcsán is felhozhatjuk; mondhatni túlságosan

⁵² A WTO keretei között ma is komoly érdeklentétek vannak a tárgyaló felek között, amelyek időközönként megakasztják a kereskedelmet gátló akadályok felszámolására tett további kísérleteket. Lásd SZABÓ Jenő: *A WTO végnapjai? Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 23-24. p.

⁵³ NORER: *Einleitende Agrarrechtliche Bemerkungen*. Op. cit. 12. p. Norer az agrárvonatkozású MEAs-ek között említi különösen a „Nemzetközileg fontos vizes területekről, különösen a vízi- és vadmadarak életteréről szóló egyezményt (RAMSAR)”, a „Vadon élő vándor állatfajok fenntartásáról szóló bonni egyezményt (CMS)”, a „Biológiai sokféleségről szóló egyezményt (CBD)”, az „Előzetes hozzájárulási eljárás ismeret meghatározott veszélyes kemikáliákhoz valamint a növényvédő- és rovarirtó szerek a nemzetközi kereskedelemben szülő rotterdami egyezményt (PICs)”, a „Határokon átlépő folyóvizek és nemzetközi tavak védelméről és használatáról szóló egyezményt”, a „Határátlépés keretében történő környezettel való összeegyeztethetőség vizsgálatáról szóló egyezményt”, továbbá az „Alpok védelméről szóló egyezményt (Alpok-konvenció)”.

általánosak. Ezért igényel e jogi célok mélyebb megértése már bizonyos szőlészeti-borászati, politikai közgazdaságtani, szociológiai, történeti és környezetvédelmi ismereteket.

Az agrárjogi normák alakításában résztvevő jogon túlmutató tényezők közül alapvetően három témakört kívánok, pusztán a megértéshez szükséges mélységig, kiemelni. Az elsónél a *szőlészeti-borászati ismeretek* említtem. Itt azt szeretném vázlatosan bemutatni, hogy a szőlészeti-borászati szakma ismeretei milyen úton kerülnek integrálásra a jogi normákba. Az egyes konkrét szakmai ismereteket ugyanis a dolgozat érintett részeinél nevesítem, természetesen ott is csak a problémakör megértéséhez szükséges mértékig. A másodiknál az *agrárgazdaságba való állami/közösségi beavatkozás* témakörét járom körül. Itt kitérek az agrárpiacon sajátosságaira, a liberális illetve protekcionista agrármodellekre, az Európai Unió modellválasztására és a választást befolyásoló körülményekre. A témakör bővebb kifejtését képezi az EU piacsabályozásnak, és benne a borpiac közös szervezetének részletesebb bemutatása a későbbi fejezetekben. A harmadik témakör az agrárium nagymértékű környezetbefolyásoló (rosszabb esetben -károsító) jellemzőjével függ össze. Itt alapvetően a *fenntartható fejlődés agrárvetületeit* elemzem.⁵⁴ A témakörök szétválasztását didaktikai szempontok indokolják, mivel egyébiránt azok több vonatkozásban egymással összefüggésben vannak.

I. Szőlészeti-borászati ismeretek. Mint arra a fejezet bevezetőjében is utaltam a dolgozatban elemzett normák szabályozási tárgya a bor, mint mezőgazdasági termék. A termék illetve előállításának szabályozása komoly szőlészeti-borászati szakmai ismeretet igényel. Ezen körülménynek tudható be az, hogy az ezzel foglalkozó normák számos, a jogászok által „technikainak” nevezett előírást tartalmaznak. Amennyiben ezen ismeretekre a jogszabály alkotása során nincsenek figyelemmel, a tervezett normaszöveg a jövőben könnyen igazságtalannak minősülhet, mint ahogyan hasonló helyzetekkel a múltban is találkozhattunk. Ezen szakmai előképzettségnek tudható be az, hogy a borászattal kapcsolatos jogszabályokat, mind az EK, mind a nemzetállamok (esetünkben Magyarország) szintjén kertész, borász végzettségű szakemberek tételezik az EK Bizottság szakmai főigazgatóságában, illetve a tagállamok minisztériumaiban. E közhatalommal bíró szinteken túl nagyon sok szakmai szerv segíti még a jogalkotókat. Nemzetközi szinten kiemelendő a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet (OIV), közösségi szinten az Európai Borrégiók Gyűlése (AREV), nemzeti szintünkön pedig a hegyközségek, különösen a Hegyközségek Nemzeti Tanácsának (HNT) tevékenysége. A munkám során ezért igyekeztem e szakmai szervek javaslatait, észrevételeit is felhasználni.

Az OIV kapcsán kiemelendő egyébiránt azt, hogy mivel Magyarország tagja az OIV-nak, a magyar szőlészeti-borászati szabályozás mindig is közel állt az európai szabályozás

⁵⁴ Az elvvel, mint környezetjogi alapelvvel kapcsolatban lásd részleteiben THORNTON, Justine – BECKWITH, Silas: *Environmental Law*. London, 2004, Sweet & Maxwell, 12-13. p.

főbb irányvonalához. Gyakorta fordult ugyanis az elő, hogy az OIV ajánlását, mind az EK, mind Magyarország beépítette a szabályozásába.⁵⁵

Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a jogszabályalkotás során érvényesített szőlészeti-borászati ismeretek nem jelentik egyúttal azt is, hogy azok jogi szempontból helyesek. Sőt, a magyar borszabályozás esetében komoly – a későbbiekben részletezett – hiányosságok állapíthatók meg e téren.

II. Az EKSZ közösségi politikákkal foglalkozó harmadik részének I. címét, az áruk szabad mozgásának előírásait követően találkozhatunk a mezőgazdaság speciális szabályaival az EKSZ II. címében. A gazdasági folyamatoknak viszonylagosan nagy szabadságot engedő I. címhez képest a II. cím nagy teret enged az EK intézményeinek (s rajtuk keresztül a tagállamoknak) a mezőgazdaságba történő beavatkozásra. A következőkben azon politikai közgazdaságtani felfogásokat kívánom vázlatosan elemezni, amelyek pro és kontra érvelnek egyrészt általában az államok gazdasági szerepvállalása, másrészt a mezőgazdaságban történő részvételük mellett. Mivel a borpiaci szabályozás alapját is az EKSZ harmadik rész II. címének rendelkezései adják, ezért fontosnak tartom e közgazdaságtani ismereteknek dolgozatom keretében történő ismertetését.

Az agrárszabályozás egyik legjellemzőbb vonása, hogy más ágazatokhoz képest a tipikusan magánjogi jellegű területeken (pl. tulajdonszerzés, használat, öröklés) gyakran találkozunk az állami szerepvállalással és közjogi intézményekkel. Mindennek az oka a közgazdaságtanban keresendő.

A közgazdaságtanban az agrárium különálló kezelése más gazdasági ágakhoz képest már a politikai közgazdaságtan kezdetétől megfigyelhető, és e kérdéskör nagymértékben összefonódott *a gazdaságba való állami beavatkozás szükségességének vagy éppen szükségtelenségének* problémakörével. A következőkben ezt a problémakört vizsgálom meg részletesebben.

A politikai gazdaságtan tudományának kezdetei *Adam Smith* Nemzetek gazdasága című (1776) művének⁵⁶ megszületésekor keresendők. A mű a kor egyik leghevesebb agrárvitájának idején született, amikor is a gabonatorvények kapcsán éppen arról folyt a vita, hogy az államnak van-e valamiféle felhatalmazása arra, hogy beavatkozzon az agrárpiac működésébe. A kor két szembenálló közgazdasági irányzatát a merkantilisták és a fiziokraták testesítették meg, akik vitájukkal egy ókori jogtudományi ellentétet élesztettek fel (a gazdag tulajdonos felelősségét a szegény nincstelennel szemben).

A merkantilisták szerint a kormánynak rendet kell tartania a piacon a létfenntartási javak tekintetében, véleményük szerint ugyanis a szegények létfenntartásához való joga elsőbbséget kell, hogy élvezzen a birtokosok tulajdoni igényeivel szemben. A dolgozó szegények létfenntartását pedig csak úgy lehet biztosítani, ha a kormányzat szabályozza a

⁵⁵ HARCZ Zoltán: *Szőlészeti-borászati szabályozás az Európai Unióban.* [-], 2001/2002, Szaktudás Kiadó, 2. p.

⁵⁶ Magyarul: SMITH, Adam: *A nemzetek gazdasága. E gazdaság természetének és okainak vizsgálata.* Budapest, 1992, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

gabonapiacot egy gabonarendtartás által. E gabonarendtartás segítségével éhínség esetére biztosítani kell a szükséges készleteket, továbbá meg kell határozni a létfenntartási árakat.⁵⁷ Egyes gondolkodóik (*Galiani* abbé) szerint az élelmiszer egyenesen politikai árucikk, amelynek árát súlyos szükség esetén a kormánynak szabályoznia kell, ezt követeli ugyanis az igazságosság.⁵⁸ A merkantilisták ezzel a véleményükkel az agrárium olyan jellemzőjére hívták fel a figyelmet, ami jelenkorunkban is megfontolandó: az agrárium stratégiai jelentőségére. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy – bár napjainkban az agrárágazatban egyre kevesebben dolgoznak, és ezáltal az agrárium nemzetgazdaságban betöltött szerepe (számszerűen) csökken – ugyanakkor ez a kevés ember termeli meg az összes többi ember számára is létfontosságú élelmiszert.

A francia fiziokraták (*Quesnay*) szerint⁵⁹ viszont az ilyesfajta állami beavatkozás káros, ugyanis beavatkozás nélkül a kereskedelem szabadsága növelné a mezőgazdasági árakat, és ezáltal beruházásokat vonzana a mezőgazdaságba. Kiemelendő tehát, hogy a fiziokraták nem a szegények ellenében érvelnek, pusztán úgy gondolják, hogy a piac önmagában képes egy másik alrendszer (a társadalom) problémáinak megoldására, anélkül, hogy az állam beavatkozna. A fiziokraták szerint az abszolút tulajdonjog lesz azon ösztönző erő, amely a mezőgazdasági termelékenység javítását sarkallja. A rendtartások ezt az ösztönző erőt rombolják le. Az Adam Smith által megalkotott rendszer tulajdonképpen a fiziokraták álláspontját támasztja alá. Liberálisnak tekinthető elmélete a piaci önszabályozásra épít (láthatatlan kéz doktrínája), és e szerint a gabonarendtartás a tulajdonjog fölösleges megsértésének eszköze. Meg kell jegyeznem, hogy az elmélete által megalapozott korban továbbra is születtek gabonarendtartások, tehát elmélete az agrárium vonatkozásában nem érvényesülhetett tisztán.

Adam Smith a klasszikus közgazdaságtani iskola képviselőjeként egy olyan korban élt, amikor az áru piacok és a tényezők (tőke, munkaerő) piaci szerény méretűek voltak, és az állami szerepvállalás is szűknek volt tekinthető. A klasszikusok korában a vezető országokban a nemzeti jövedelemnek mindössze 10-15 százalékát vonták el, és osztották újra az államok.⁶⁰ E rendszer támogatói mellett azonban hamarosan kritikák is megfogalmazódtak. Ezek közül két markáns, a liberális klasszikus felfogással szembeni kritikát szeretnénk bemutatni. Az egyik alapjaiban támadja a fennálló rendet, és nem az állami beavatkozás mellett vagy ellen foglal állást, hanem egyenesen az államhatalom létét kérdőjelezi meg. Ezt az irányvonalat *Marx* alapozta meg. A másik irányzat a rendszer belső reformjára helyezi a hangsúlyt, és figyelembe véve az időközben a ténybeli helyzetben bekövetkezett változásokat, az állami

⁵⁷ HONT, Istvan – IGNATIEFF, Michael: A szükségletek és az igazságosság *A nemzetek gazdaságában*: bevezető tanulmány. 112-123. p. In: MADARÁSZ Aladár: *Közgazdaságtani eszméletörténet*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó, 111-156. p.

⁵⁸ Loc. cit. 128-129. p.

⁵⁹ „Gabona” szócikk és a „Megjegyzések a gabona áráról”. In: *A francia enciklopédia*. Budapest, 1962, Gondolat Kiadó, 196-205. p.

⁶⁰ BOD Péter Ákos: *Gazdaságpolitika. Intézmények, döntések, következmények*. [Budapest], 2003, Aula Kiadó, 49. p.

beavatkozás mellett tör lándzsát. Ezt az irányvonalat *Keynes* képviselte. Időrendi sorrend alapján előbb Marxszal kezdem.

A marxi elméletnek a társadalmi kritikai részét szeretném kiemelni. Ezek alapján a fennálló („Marx-korabeli”) állam a burzsoá elnyomás eszköze, ezért meg kell semmisíteni. E feladat a proletariátusra hárul. A Kommunista Kiáltványban megfogalmazott elméletben a parasztság (a hozzátartozó társadalmi, gazdasági struktúrával együtt) a reakciós erők része, amely erők a haladás kerékkötői, és ezért azokon túl kell lépni. Ezen rétegek igazi jövőbeni lehetősége az, hogy átalakulnak proletárrá (amely réteg ágazatilag az iparhoz kötődik).⁶¹ Ebben a megközelítésben, az éppen aktuális korszakban, az agrárium egy ellenséges gazdasági ágazat, a maradiság megtestesítője, amellyel szemben más, „forradalmi” ágazatok tarthatnak igényt társadalmi támogatásra.

A kapitalizmus belső reformját kidolgozó *Keynes* a merkantilistákkal szimpatizált. A gazdasági világválságokban született rendszer lényege, hogy az állam többé nem tartózkodhat a gazdasági beavatkozástól, ha a piac zavarai már a társadalmi rendet veszélyeztetik. E, szintén az igazságosságra hivatkozó, modell szerint a gazdaság több ágában is megengedett a beavatkozás, köztük a mezőgazdaságban is.⁶² A II. világháború után a hetvenes évek közepéig a nyugati államok gazdaságpolitikája egyértelműen keynesi ihletésűnek mondható, s mint az köztudott, ebben az időszakban épült ki a jóléti államok kiterjedt szociális ellátórendszere. A jóléti állam pedig minden korábbinál mélyebben szólt bele a gazdaság és a társadalom működésébe, ami a számok nyelvére lefordítva azt jelentette, hogy a fejlett országokban az 1970-es évek közepére a költségvetés kiadási oldala a bruttó hazai termék 40-50 százalékára rúgott.⁶³

A keynesi elmélet alaptézise, amely szerint az aktív keresletszabályozás eszközével meg lehet szabadulni a ciklikus visszaeséstől, tulajdonképpen a hetvenes évekig tartotta magát. Ekkor az 1973-as illetve az 1979-80-as recessziók zúzták szét, amelyek esetén az egyes kormányok gazdaságba történő beavatkozásai már csak mélyítették a válságokon, és veszélyeztették a nemzetközi fizetési egyensúlyt. Az ekkor színre lépő monetarista iskola képviselői (*Friedman*)⁶⁴ szerint, akik egyfajta visszatérést jelentettek a klasszikus közgazdaságtani tanokhoz, a kiterjedt külkereskedelem és a jelentős értékpiac mellett a gazdaság immáron képes dinamikus, gyors változásokra, amely elképzelés alapján az állami keresletszabályozás már egyre hatástalanabb eszköz, mivel nem hogy segíti, de éppen fékezi a gazdaság önjavító mozgását. A túlzott állami szerepvállalás véleményük szerint gyakran éppen a válságok előidézője. Kifejlődhet továbbá az államtól való függés (paternalizmus)

⁶¹ MARX, Karl – ENGELS, Friedrich: *Kommunista Kiáltvány*. A. J. P. Taylor előszavával. Budapest, 1998, Scolar Kiadó, 82-87. p. Fontos ua. azt megjegyezni, hogy a mű valójában Marx önálló alkotása, noha ő maga nagylelkűen Engelst is társszerzőnek tekintette.

⁶² Lásd ezzel kapcsolatban KEYNES, John Maynard: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*. Budapest, 1965, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 354-395. p.

⁶³ BOD: *Op. cit.* 50. p.

⁶⁴ Lásd FRIEDMAN, Milton: *Kapitalizmus és szabadság*. Budapest, 1996, Akadémiai Kiadó és MET Publishing Corp.

légköre is.⁶⁵ A monetaristák az európai uniós agrárpolitikát jellemző eszközöket (agrárrendtartás, strukturális támogatások) tipikusan az állami paternalizmus bírálható területeiként jellemzik. A monetarista iskola által vallott tételek nagyban alátámasztják azt a második világháborút követő időszakot jellemző folyamatot, amit ma *globalizációnak* neveznek, és amelyen magam a kapitalista típusú egységes világpiaci rend megteremtését értem.⁶⁶

Az állam gazdasági szerepvállalásával kapcsolatos kérdésre ma sincs egyetemen elfogadott válasz. Van, aki a liberalizált gazdasági modell híve. Megfigyelhető viszont a fejlett államokban a tudatos gazdaságpolitika újraéledése is a 90-es évektől. Az állami szerepvállalással kapcsolatos megosztottság nem csak az általános, de az agrárgazdaság szintjén is megfigyelhető, annak ellenére, hogy jelen korunkban a szakemberek többsége az állami beavatkozást pártolja a mezőgazdaság területén (leginkább e beavatkozás mértékében oszlanak meg a vélemények). Az agrárideológiák vonatkozásában a liberális agrárpolitika mellett érvel a *demokratikus kapitalizmusnak* nevezett ideológia (ez figyelhető meg alapvetően a WTO szakpolitikájában), míg a fokozottabb állami beavatkozás mellett az *agrárius fundamentalizmus* (más néven farmromanticizmus, amelyen a KAP is alapul).⁶⁷

A közgazdászok az *agrárpiac* azon *sajátosságait*, amely miatt az állami beavatkozás indokoltnak tekinthető (és ezáltal az agrárjog elkülönült szabályozása is megfelelően indokolható), a következőképpen foglalják össze:⁶⁸

- 1, A mezőgazdasági piac nem képes az erőforrásokat optimálisan elosztani.
- 2, A mezőgazdaság a jó-rossz paradoxonnal jellemezhető, amelynek megfelelően a mezőgazdasági termelékenység növekedésével csökken a gazdasági ág szerepe a nemzetgazdaságban (vagy másként megfogalmazva, „minél jobban csinálod, annál szegényebb leszel”).
- 3, Árdiszparitás. Ugyanis a mezőgazdasági termelők bevétele kevésbé nő, mint az általuk vásárolt ipari termékek ára.

⁶⁵ BOD: *Op. cit.* 51-52. p.

⁶⁶ A globalizáció során az érdekek nagyarányú összezapása zajlik. Ebben lesznek (vannak) olyan országok, amelyek sokat nyernek a folyamaton, mások kevesebbet, és biztos lesznek olyanok, amelyek számottevő veszteséggel keverednek ki az átalakulásból – W. KOLODKO, Grzegorz: *Globalizáció és a volt szocialista országok fejlődési tendenciái*. [Budapest], 2002, Kossuth Kiadó, 12. p. A gazdasági globalizáció jellemzői: transznacionalizálódás, a világkereskedelem és a befektetések bővülése, a piaci koncentráció, fúziók és felvásárlások növekedése – MARJÁN Attila: A világgazdasági verseny és az EU helye a globális gazdasági rendszerben. In: MARJÁN Attila (szerk.): *Az Európai Unió gazdasága*. Budapest, 2005, HVG Kiadó, 22. p. Mivel a globalizált világgazdaság változásait a hagyományos nemzetközi gazdaságtan kategóriái alapján már nem lehetett elemezni, ezért az új rendszer leírására az ún. globális gazdaságtan (megaökonómia) vállalkozik, amely a világgazdaságot, mint organikus egységet fogja fel – PALÁNKAI Tibor: *Az európai integráció gazdaságtana*. [-], 2001, Aula Kiadó, 9. p. A globalizáció más aspektusairól lásd RAISZ Anikó: Az emberi jogok új kihívások előtt – avagy a globalizáció egyes kérdései, különös tekintettel a WTO-ra. *Collega*, 2-3. szám, 238-241. p.

⁶⁷ FERTŐ Imre: *Az agrárpolitika modelljei*. Budapest, 1999, Osiris Kiadó, 19-31. p.

⁶⁸ FARKASNÉ dr. FEKETE Mária: *A földhasználat és az agrárpolitika összefüggése az Európai Unióban. Angliai tapasztalatok*. Budapest, 1999, Mezőgazda Kiadó, 19-48. p.

- 4, A mezőgazdasági termelés ciklikus (időszakonként eltérő termésmennyiséget produkáló) jellege, amely miatt az egyes mezőgazdasági termékek piaca sosem kerülhet egyensúlyi helyzetbe.
- 5, Speciális politikai érdekek, mint például a mezőgazdasági népesség szavazati súlyának növekedése (a városi lakossághoz viszonyítva), illetve a hatékony agrárlobby.
- 6, A mezőgazdaságban a tőke viszonylag kevésbé hatékony kihasználtsága (koncentráció), és az ezzel összefüggő meghaladott birtokstruktúra kérdése.
- 7, A makrogazdaság kilengéseire a mezőgazdaság (manapság inkább a vidék) más ágazatoknál erőteljesebben reagál, és a válságok is elhúzódóbbak.
- 8, Az élelmiszerellátás stratégiai mivoltából fakadóan a belső piac védelme.

Ezt a modellt valósítja meg a gyakorlatban az *Európai Unió Közös Agrárpolitikája* is, amely esetében a Közösség a mezőgazdaság lényeges területeit a tagállamok hatásköréből kivonva a közösségi döntési szintre utalta (ezért, ha szigorúan vesszük, itt már nem is állami, hanem közösségi beavatkozásról van szó).⁶⁹

Az előzőekben összefoglalt problémával kapcsolatban fontosnak tartom ugyanakkor kiemelni azt, hogy a mezőgazdaságba meghatározott mértékig indokolható állami beavatkozás nem jelenti egyúttal azt, hogy az állam a gazdasági élet szereplőinek tájékoztatása, együttműködése nélkül teszi mindezt. Álláspontom szerint egy, a gazdasági szereplők és az érdekképviseltek figyelmen kívül hagyásával történő gazdaság-formálás ugyanis egy rosszul értelmezett, paternalista gazdaságpolitikát jelent.

Az EU-ban a mezőgazdasági piac fent vázolt jellemzői indokolják a szektor kiváltságos versenyszabályozását is, amellyel bővebben munkám későbbi részében foglalkozok.

A napjainkat jellemző gazdasági liberalizáció megfigyelhető az EU átfogó gazdaságpolitikai programjában – a lisszaboni stratégiában, illetve annak felülvizsgált változatában⁷⁰ – valamint a borászati szektor vonatkozásában is. Az 1987-es közös borpiaci rendszer reformjára az AGENDA 2000 keretében olyan indokokra hivatkozással került sor, mint a liberalizált világpiacot követelő GATT/WTO konferenciák által támasztott előírások teljesítése, és az ezzel szorosan összefüggő versenyképesség javítása.⁷¹ A közösségi borpiaci fokozatos liberalizációjával dolgozatom későbbi részében részletesen foglalkozom, itt pusztán azt emelném ki, hogy a piac liberalizálása önmagában kedvezőtlen helyzetbe hozhatja a borpiaci ágazatot, ellensúlyként jelentkezhet viszont a liberalizálást kiegészítő erőteljesebb minőségi politika. Amiként *Klaus-Dieter Borchardt*, az EK Bizottság mezőgazdasági

⁶⁹ Az Európai Alkotmány III-227. cikke a KAP célkitűzéseit a következőkben összegzi: (1) a mezőgazdasági termelékenység növelése; (2) a mezőgazdasági népesség megfelelő életszínvonalának biztosítása; (3) a piacok stabilizálása; (4) az ellátás biztosítása; (5) méltányos fogyasztói árak kialakítása. Mint látható, az Alkotmányban megjelölt célok széleskörű állami (közösségi) beavatkozásra adnak lehetőséget.

⁷⁰ Elemzéséről lásd HALMAI Péter: Európa esélye: A Lisszaboni Stratégia. *Magyar Tudomány*, 2006, 9. szám, 1057-1071. p.

⁷¹ RADÓCZNÉ KOCSIS Teréz: *Szőlő- és bortermelés*. Budapest, 2003, [-], 12. p.

főigazgatóságának tisztségviselője fogalmazott, a feldolgozott vagy minőségi termékekre kell koncentrálnunk, abban vagyunk erősek, hiszen olcsók – például a különböző környezetvédelmi előírásoknak köszönhetően – nem vagyunk.⁷²

III.1. Már a KAP megalkotásának kezdetén is világosan látszott, hogy az európai szabályozási modell kidolgozó a mezőgazdaságnak a termelési funkció mellett más szerepet is szántak (szemben az amerikai agrármodellel). A javak előállítás mellett cél volt ugyanis a vidék arculatának megőrzése, a vidéki közösségek fenntartása és a *környezeti javak előállítása* is. Ezt nevezték korábban a mezőgazdaság „kettős hivatásának” (manapság pedig „multifunkcionális mezőgazdaságnak”⁷³ vagy „európai mezőgazdasági modellnek”).⁷⁴

A környezeti szempontok a KAP megalakulása után azonban egyre inkább felértékelődtek.⁷⁵ Tegyük hozzá rögtön, hogy a mezőgazdaságon túlmutató tényezők hatására.⁷⁶ A XX. század közepétől egyre erőteljesebb jelei mutatkoztak a környezeti ártalmak sokasodásának (pl. 1954-ben a hírhedt londoni szmog).⁷⁷ Ezek egyre markánsabban hívták fel a figyelmet arra, hogy az egyre dinamikusabban fejlődő gazdaság saját környezetének tartalékait emészti fel.⁷⁸ Ennek során fogalmazódott meg, elsőként a Brundtland Bizottság jelentésében, a *fenntartható fejlődés* követelménye. Ez „olyan fejlődés, amely biztosítani tudja a jelen szükségleteinek kielégítését, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit saját szükségleteik kielégítésére.”⁷⁹ A fenntartható fejlődés alapvető célkitűzésként jelenik meg az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikkében. Az EU első fenntartható fejlődési stratégiája 2001-ben született Göteborgban, amelyet 2002-ben kiegészítettek (a fenntarthatóság külső dimenziójával), majd 2006-ban megszületett ennek

⁷² Idézi RAISZ: Változó agrárszabályozás a fél évszázados CEDR szemszögéből. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 3. szám.

⁷³ A multifunkcionális (többfunkciós) mezőgazdaság, mint fogalom kapcsán meg kell jegyezzük, hogy a többfunkciós mezőgazdaság fogalmának jogtudományi konkretizálása hiányzik, de legalábbis hiányos. Leggyakrabban a fogalmat a funkcióin – gazdasági, ökológiai, szociális – keresztül ragadják meg. KÄB, Peter: Multifunktionale Landwirtschaft als agrarrechtliches Problem? *Agrar- und Umweltrecht*, 2003, 3. szám (2003. I. melléklet), 1-6. p.

⁷⁴ HALMAI: *A reform ökonómiaja. EU Közös Agrárpolitika: fordulópont vagy kiigazítás?* Budapest, 2004, KJK-KERSZÖV, 13-14. p.

⁷⁵ Az agrár környezetvédelem kialakulásáról lásd BALDOCK, David: New Horizons for Agri-Environment Policy in Europe? In: GATZWEILER, Franz W. – JUDIS, Renate – HAGEDORN, Konrad (szerk.): *Sustainable Agriculture in Central and Eastern European Countries*. Aachen, 2002, Shaker Verlag, 51-64. p.

⁷⁶ Lásd még CSÁK: A közös felelősség a környezeti fenntarthatóságban. In: TÓTHNÉ SZITA Klára: *A fenntarthatóság aktuális kérdései*. Miskolc, 2005, Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtani Intézet, 67-76. p.

⁷⁷ BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó, 11. p.

⁷⁸ Ennek a főbb történeti állomásai (a teljesség igénye nélkül): Rachel Carson *Néma Tavasz* (1962) c. műve számos visszasságra hívta fel a figyelmet. A *növekedés határai* (1972) c. jelentés, amelyet a Meadows házaspár nevével ismertté vált kutatócsoport készített. Az ENSZ Stockholmi Környezetvédelmi Világkonferenciája (1972). Az Európai Közösségben megszületik az első környezetvédelmi program (1973). Az ENSZ égisze alatt tevékenykedő Brundtland Bizottság (1984-1987) először határozza meg jelentésében, a *Közös Jövőkben* (1987), a fenntartható fejlődés (Sustainable Development) elveit. Az ENSZ több jelentős környezetvédelmi világkonferenciát is szervez (1992-Rió, 2002-Johannesburg). Lásd még SZLÁVIK János: *Fenntartható környezet- és erőforrás-gazdálkodás*. Budapest, 2005, KJK-KERSZÖV, 13-44. p.

⁷⁹ SZLÁVIK: *Op. cit.* 24. p.

stratégia felülvizsgálata⁸⁰ is. A megújult stratégia átfogó célja az olyan intézkedések azonosítása és kidolgozása, amelyek lehetővé teszik az EU számára mind a jelen, mind a jövő nemzedékek életminősége folyamatos javításának megvalósítását olyan fenntartható közösségek létrehozása révén, amelyek hatékonyan gazdálkodnak az erőforrásokkal, és hatékonyan használják fel azokat, valamint ki tudják aknázni a gazdaságban rejlő ökológiai és szociális innovációs lehetőségeket, és ezáltal biztosítják a fellendülést, a környezetvédelmet és a társadalmi kohéziót.⁸¹

A fenntarthatóságnál *három dimenziót*⁸² szokás megkülönböztetni: „a környezetpusztulás megakadályozására a környezetvédelmit, a fokozódó szegénység kezelésére a gazdaságit, melynek egyik dimenziója a mezőgazdaság, míg a harmadik a hagyományos társadalmi struktúrák bomlását megakadályozandó társadalmi szegmensét emeli ki.”⁸³

A fenntartható fejlődés általános definíciója mellett sorra fogalmazódtak meg az egyes alágazatok fenntarthatósági modelljei, így a *fenntartható mezőgazdaság kritériumai* is. Ilyen kritériumok: 1. új, a változásokra fogékony, a minőségi árutermelést elősegítő fajtahasználat; 2. nem élelmiszercélú termék-előállítás növelése (takarmányok, biodízel stb.); 3. ágazati arányok gazdasági célszerűséghez igazítása; 4. birtokrendezés, ideális üzemméret kialakítása; 5. speciális politika és támogatás; 6. hazai termékek vásárlásának támogatása.⁸⁴ Mindehhez hozzá kell még tenni azt, hogy a fenntarthatóság kérdése csak konkrét régióban vizsgálható érdemben, azaz nehéz egy minden régióra hasonló eredményességgel használható, általános elvárást megfogalmazni.⁸⁵

Az Európai Tanács a 2001. évi Göteborgi Csúcson fogadta el azt az említett fenntarthatósági stratégiát, amely valamennyi közös politika gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi hatásának összehangolt vizsgálatát és figyelembevételét írta elő. Mindazonáltal a *környezeti szempontok a KAP fejlődésének* már viszonylag korai szakaszától tetten érhetők. A kvóták megjelenésével bizonyos termékpályákon már találkozhatunk a területpihentetés lehetőségével. 1992-től jelentős agrár-környezetvédelmi támogatások jelentek meg, és kötelező területpihentetés. Az AGENDA 2000 során létrejött vidékfejlesztés (amely a piacsabályozás mellett a KAP második pillére) szintén nagymértékű

⁸⁰ Európai Unió Tanácsa: *Az EU fenntartható fejlődési stratégiájának (EU SDS) felülvizsgálata – A megújult stratégia*. Brüsszel, 2006. június 9., 10117/06., 2-3. p.

⁸¹ Loc. cit. 3. p.

⁸² Lásd SZLÁVIK: A fenntartható fejlődés alapvető összefüggései. In: TÓTHNÉ SZITA: Op. cit. 6-23. p.

⁸³ OLAJOS István: A vidékfejlesztés, mint részpolitika kialakulása, és legfontosabb elméleti problémái. In: OLAJOS: A mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztés jogának, mint a Közös Agrárpolitika második pillérének bevezetése Magyarországon. Miskolc, 2006, PhD-dolgozat gépirat, 19-20. p.; OLAJOS: A fenntartható fejlődés In: OLAJOS (szerk.): *Videkfejlesztési politika és támogatásának joga*. Miskolc, 2008, Novotni Kiadó, 26. p.

⁸⁴ Loc. cit. 20-21. p.

⁸⁵ ANTLE, John M. – LEKAKIS, Joseph N. – ZANIAS, George P.: Free trade, agriculture and the environment with a view to the European Union. In: ANTLE, John M. – LEKAKIS, Joseph N. – ZANIAS, George P. (szerk.): *Agriculture, Trade and the Environment. The impact of liberalisation on sustainable development*. Cheltenham, 1998, Edward Elgar, 7-9. p.

környezetvédelmi támogatásokat tartalmazott. A folyamatot erősítette a KAP 2003-as reformja, amely során a környezeti előírások betartása a közvetlen támogatások előfeltételévé vált (ún. kötelező feltételesség).⁸⁶

III.2. A következőkben a fenntartható fejlődés borászatban betöltött szerepét elemzem röviden.

Mint mezőgazdasági ágazat a szőlőtermesztés, bortermelés is közvetlen hatással van a környezetére, és viszont. Elég csak arra céloznom, hogy a Földön nem mindenhol lehet szőlőt termesztani, csak meghatározott szélességi fokon található területeken. Ennek tükrében érdekes szőlészeti-borászati vonatkozása van a napjainkban nagy aktualitással rendelkező éghajlatváltozásnak.⁸⁷ Ez ugyanis nagy kihatással lehet a szőlőtermő övezetekre (a minőségi szőlőtermesztés éghajlati feltételei Európában, és a Földközi-tenger környékén jelenleg az északi szélesség 34. és 49. foka között adottak),⁸⁸ amelyek földrajzi határai ugyanis a klímaváltozással párhuzamosan módosulhatnak. Jelzem ilyen jellegű változásokra már a korábbi századokban is volt példa.⁸⁹ Mivel hazánk a szőlőtermesztésre alkalmas éghajlati határvonal (49. fok) közelében helyezkedik el ezért feltételezhetően már viszonylag kisebb hőmérsékleti változások is jelentős hatással lehetnek hazánk borászatára.

A fent említett általános, azaz több gazdasági és mezőgazdasági szektorra is kiterjedő programokon túlmenően, a szőlő és borágazat vonatkozásában készültek a fenntarthatósági szempontokat alapul vevő dokumentumok. Ezek közül magam részéről különösen kettőt emelek ki, az egyik az OIV állásfoglalása, a másik pedig azon dokumentumok köre, amelyek az EK döntéshozatali rendszerében az új borpiaci rendtartás kapcsán készültek.

Az OIV 2004-es állásfoglalása⁹⁰ a következőképpen definiálja a fenntartható szőlő- és borágazatot: „olyan szőlőtermesztést és feldolgozást globálisan átfogó rendszer, amely egyidejűleg foglalja magában a területek és struktúrák gazdasági fenntarthatóságát, a minőségi termékek előállítását, továbbá tekintettel van a fenntartható borászattól elvárt

⁸⁶ Az agrárjog és a környezetjog viszonya kapcsán lásd PRUGBERGER: A természeti erőforrások védelmi és felhasználási jogának szakjogági megjelenése. In: GÖRGÉNYI Ilona - HORVÁTH M. Tamás - SZABÓ Béla - VÁRNAY Ernő (szerk.): *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* IV. 2004, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 201-221. p.; a téma megalapozásáról PRUGBERGER: A környezetvédelem jogi szabályozásrendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. *Magyar Jog*, 1993, 8. szám, 467-474. p. valamint PRUGBERGER: A mezőgazdaság és a környezet/természetvédelem kapcsolatának jogi rendezése Magyarországon. *Magyar Közigazgatás*, 1995, 2. szám.

⁸⁷ Az OIV XXX. Világkongresszusán a klímaváltozás szőlészetre ill. borászatra gyakorolt lehetséges hatásait a következőkben summázták: a levegő koncentrációja CO₂-tartalma határozottan hat a szőlő és a bor összetevőire. A szőlőbogyók cukortartalma nő, míg a savtartalmuk csökken. Ennek okán felértékelődnek a hűvösebb éghajlatú területek. Az extrém éghajlati hatások gyakoriak a világ minden szőlőtermelő vidékén. A klímaváltozás miatt számítani lehet borvidékek eltűnésével. Az OIV XXX. Világkongresszusa Budapesten. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 48. p.

⁸⁸ HEVESI Attila: Borvidékeink természeti adottsága és hírneve. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 9. p.

⁸⁹ Az éghajlati változásoknak tudható be az is, hogy a 12-15. században az Alsó-Mosel és az Alsó-Rajna vidékéről vallonok telepedtek le hazánkban. A 10-14. század között az északi féltekén jelentősebb melegebb volt, mint ma. A 14. századdal kezdődően fokozatos lehűlés indult meg (ún. kis jégkorszak), amely miatt a vallon szőlőművelők tömegesen vándoroltak dél-délkelet, és így hazánk felé is. Loc. cit.

⁹⁰ OIV: *Development of sustainable vitiviniculture*. 1/2004 Résolution CST (2004. július 30. Párizs).

pontosság követelményeire, a környezetet fenyegető veszélyekre, az élelmiszer biztonságra illetve a fogyasztók egészségére, valamint a megörökölt értékekre, a történelmi, kulturális, ökológiai és művészeti aspektusokra.”

A fenntartható szőlő- és borágazat megvalósítása érdekében számos feladatot is megállapított az OIV. Így: olyan szőlők termelése illetve borok előállítása, amelyek megfelelnek a fogyasztók igényeinek; az egészség védelme és a fogyasztóvédelem biztosítása; a termelők és a termeléssel kapcsolatban lévők egészségének és biztonságának védelme; a természeti előírások mechanizmusai használatának támogatása; a szőlőtermesztéshez és feldolgozáshoz kapcsolódó környezeti hatások minimalizálása; a fenntartható borászat támogatása egy környezeti, ökológiai és közgazdasági nézőpontból; a szőlőtermelés és a kapcsolódó ökoszisztéma biodiverzitásának megőrzése; az input és energia használatának minimalizálása; hulladék és szennyvíz hatékony felhasználása; a szőlőtermeléssel érintett vidékek megőrzése és fejlesztése. Ezt követően a feladatok végrehajtását is részletezte a határozat, amelyek közül magam részéről kiemelném azt, hogy egyrészt olyan stratégiát kell kialakítása, amely figyelembe veszi a regionális és nemzeti sajátosságokat, másrészt a stratégiát hozzá kell illeszteni a helyi és területi sajátosságokhoz, harmadrészt a technikai eljárásokat minőségi gazdasági előírások, fogyasztóvédelmi és környezeti szempontok figyelembevételével kell értékelni.

Mindebből levonható a következtetés, hogy a fenntartható szőlészet-borászat egyik tartópillére lehet a minőségi bortermelés, amely minőség meghatározásában és garantálásában fontos szerepet tölthet be az eredetvédelem.

A borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK tanácsi rendelet (1999. május 17.) reformja során készült több dokumentum is már címében jelzi a göteborgi nyilatkozatnak való megfelelést. Elöljáróban meg kell jegyeztem, hogy magam a dokumentumok kapcsán elsődlegesen a fenntarthatóság környezeti dimenzióival foglalkozom, mint kifejezetten új elemmel a borágazat vonatkozásban.

Az EK Bizottság hatásvizsgálati összefoglalójában⁹¹ vázolja a bortermelés környezetre gyakorolt legfőbb hatásait. Ezek a talajra gyakorolt hatások (erózió, tömörödés, a szerves anyagok kimerülése stb.), a növényvédő szerek elterjedt használata (különösen gombaölőszerek), a borkészítési melléktermékek eltávolítása, egyes régiókban a növekvő öntözés, túlzott specializálódás, a nem megfelelő módon végrehajtott kivágásból fakadó kockázatok.⁹² A hatástanulmány készítői két elfogadható és két kevésbé elfogadható változtatást elemeznek a környezeti hatások figyelembe vételével. A fenntarthatóságot nagyban szolgáló lehetőség egyrészt a bor termékpálya bevitele a közvetlen támogatások („Reform a KAP reform keretében”) közé, mivel a kölcsönös megfeleltetés automatikusan magában foglalná a környezetvédelmi alapszabályokat. A másik elfogadható lehetőséggel, a „Borpiac közös

⁹¹ Európai Közösségek Bizottsága: *Hatásvizsgálat összefoglaló a következő bizottsági közleményhez mellékelve: „Egy fenntartható európai borágazat felé”*. Brüsszel, 2006.06.22., SEC(2006) 780.

⁹² Loc. cit. 7. p.

szervezésének mélyreható reformjával” nem könnyű megvalósítani az egész szőlőterületen a környezetvédelmi alapszabályok tiszteletben tartását, mivel a mezőgazdasági üzemek nem feltétlenül kapnának – a kölcsönös megfeleltetés figyelmen kívül hagyása esetén csökkenthető – közvetlen kifizetéseket. A megoldás azonban az lehetne, hogy valamennyi támogatási intézkedés (beleértve a nemzeti keretből és a vidékfejlesztés keretéből támogatásra jogosult intézkedéseket) feltételül szabnák a kölcsönös megfeleltetési kötelezettségek tiszteletben tartását. A kivágási intézkedések erősítése összességében pozitív hatással lehet a környezetre, mivel általában csökkenti a monokultúras gazdálkodást. Azonban ez környezeti kockázatokhoz is vezethet, ha a földet véglegesen kivonják a termelésből, vagy ha a szőlőt intenzívebb kultúrákkal váltják fel. A leparlási intézkedések eltörlése pozitív hatással lehet a környezetre, feltéve, hogy a borkészítési melléktermékeket környezetvédelmi szempontból megfelelő módon kezelik.

A hatásvizsgálat összességében nem tartja elfogadhatónak a fenntarthatóság szempontjából sem a borpiac hatályos szervezetének változatlan formában történő fenntartását („Status quo, esetleg néhány kiigazítással”) sem a közösségi borpiac teljes liberalizálását („A borpiac deregulációja”).⁹³

A hatásvizsgálat alapján az EK Bizottság, lényegében a borpiac mélyreható reformja mellett érvelve, a Tanács és Európai Parlament számára készített közleményében⁹⁴ felhívja a figyelmet arra, hogy a szőlő- és bortermelés hozzájárul a táj értékének emeléséhez, és lehetővé teszi az olyan földek jövedelmező hasznosítását, amelyek máskülönben esetleg műveletlenül maradnának. E két hatás mindegyike igen fontos a környezeti értékek megőrzése szempontjából, feltéve, hogy a termelés a környezet tiszteletben tartásával folyik.⁹⁵ A Bizottság kiemeli, hogy az EU borágazata termeli a legjobb borokat a világon, és hatalmas lehetőség rejlik benne, amelyet fenntartható módon kell továbbfejleszteni. Ezért olyan borászati rendszert kell létrehozni, amely megőrzi az európai bortermelés legjobb hagyományait, megerősíti számos vidéki térség társadalmi szerkezetét, és biztosítja, hogy a termelés egésze tiszteletben tartja a környezetet.⁹⁶ Ebből kifolyólag a Bizottság biztosítani kívánja a reform során, hogy a borászati rendszer reformja kedvezően befolyásolja a szőlőtermesztés és a borkészítés környezetre gyakorolt hatásait. Különösen azért, hogy környezetvédelmi minimumkövetelményeket ír elő a borágazat számára, amelyek kiterjednek az ágazat által a környezetre gyakorolt legfontosabb hatásokra (nevezetesen a talajerózióra és -szennyezésre, a növényvédő szerek használatára és a hulladékgazdálkodásra).⁹⁷

⁹³ Loc. cit.

⁹⁴ Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A fenntartható európai borágazat felé.* Brüsszel, 2006.06.22., COM(2006) 319.

⁹⁵ Loc. cit. 2. p.

⁹⁶ Loc. cit. 7. p.

⁹⁷ Loc. cit. 12-14. p.

Az Európai Parlament a Bizottság közleményére válaszul szintén állást foglalt az ágazat fenntarthatóságával kapcsolatban.⁹⁸ Mindenekelőtt kiemelte, hogy a bortermelés önmagában pozitív hatást gyakorol a környezetre, főként azért, mert megvédi a talajt az eróziótól, és ezen kívül általában a természeti erőforrások alapos felhasználásával jár. A jelentés mindezek mellett – vagy pont ezért – elengedhetetlennek tartja, hogy a bortermelőket kötelezzék a mezőgazdasági termelési gyakorlatok, illetve a környezetvédelmi, növényegészségügyi és egyéb szabványok betartására, hogy ezáltal járuljanak hozzá a környezetvédelemhez és a borok minőségének javításához.⁹⁹ Magam részéről a jelentés kapcsán hangsúlyozni kívánom a környezetvédelmi előírások és minőségi szempontok összekapcsolásának elvárásaként történt megfogalmazását. A minőség meghatározásában a reform következtében ugyanis megjelentek a környezetvédelmi szempontok is, immáron a hivatalos politika szintjén.

Ezen – környezeti szempontok és minőség közötti – kapcsolat megvalósításának egyik eszköze lehet a szakirodalomban megalkotott „fenntartható megkülönböztetés” is. A fenntartható megkülönböztetés lényegileg a borpiac liberalizálásából indul ki. A teória szerint az intenzív verseny nagyobb termék differenciálódáshoz vezet, ahogyan az eladók megpróbálnak eleget tenni a verseny nyomásának. A termék megkülönböztetésének koncepciója magában foglalja mindazon stratégiai döntéseket, amelyekkel megpróbáljuk megkülönböztetni a terméket egy másiktól a piacon. Ez csak úgy érhető el, ha a vásárlók szemével nézve is plusz értékkel bír a termék. E megkülönböztetés olyan specifikumokat foglal magában – túlmutatva a pusztán technológián –, mint amelyek a „terroir”-on, megjelöléseken, előkelő palackozásokon, saját neveken és márkákon alapulnak. Ezek közül bármelyik sokkal fenntarthatóbb, mint a különböző fajtákon alapuló. A „terroir” biztosítja a megkülönböztetés bázisát. Ez tartalmazza az összes olyan helyi tényezőt, amelyik azzá tesz egy bort, ami. Mindamelllett, vannak más, kevésbé megfogható tényezők is, amelyek befolyással vannak arra, hogy miként különböztethető meg egy bor a másiktól. Ezek: az árak összehasonlítása, márkanev, a reklámtevékenység, a termelő hírneve és személyisége, díjak, publicisztikai háttér, bor-oktatás, a kereskedő vagy elosztó döntései, a kereskedelmi képviselő minősége. Az elképzelés kidolgozója szerint ezek a megjelölések hosszú távú megkülönböztetést jelenthetnek, magukban foglalják a fajták, a hozam és más tényezők kontrolját, amely tényezők szabályozása ráadásul meglehetősen népszerűtlen az újvilági termelők (ilyen pl. Dél-Afrika, Chile, Ausztrália, Új-Zéland, etc.) körében.¹⁰⁰

⁹⁸ Európai Parlament: *Jelentés a borpiac közös szervezésének reformjáról*. 2007.01.29., A6-0016/2007.

⁹⁹ Loc. cit. 9-10. p.

¹⁰⁰ MOULTON, Kirby: Liberalisation and marketing in the international wine market. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 10-17. p.

A fenntarthatóság kapcsán mindazonáltal megfontolandó azon megközelítés,¹⁰¹ amely szerint a borászatban a fenntartható fejlődést, mint erre való törekvést, leginkább a fogyasztói elvárások közvetítik. Ezen elgondolás szerint a világpiacon, a környezetbarát termékek nem érhetnek el magasabb piaci árat, ezért a termelőknek olyan fenntartható termelési utat kell találniuk, amelyik nem növeli a költséget.¹⁰² Figyelemmel a beáramló olcsó borok növekvő mennyiségére és a hazai fogyasztók árak iránti érzékenységére, magam részéről az előbbi észrevételt a hazai bortermelés szempontjából is megszívlelendőnek tartom.

Simon Charbonneau szerint, aki alapvetően a francia joganyagból indult ki, a borkultúra és környezet viszonyában egy kettős szemlélet mutatható ki. E szerint a borkultúra a környezetvédelem szempontjából játszhatja a „megtámadott” és a „támadó” szerepét. Előbbi esetben a kérdés a jogi szabályozásban lényegében a szőlőtermő területek védelmét takarja, utóbbi esetben pedig a szőlészet-borászat szennyező anyag (szennyvíz, hulladékok, növényvédő szerek) kibocsátását, a biodiverzitás ellenébe ható esetleges megnyilvánulásait (köztük a genetikailag módosított növényfajtákat) jelenti.¹⁰³ Hazai joganyagunkban, figyelemmel a borpiac reformjára különösen fontosnak tartanám a termőföldtörvény (Tft., 1994:LV. tv.) szőlő művelési ágú termőföldekre vonatkozó előírásaiban és a közösségi jog kivágási szabályaiban testet öltő eltérő jogalkotói akarat közötti ellentmondás feloldását. Az 1994-ben született Tft. azt írja elő, hogy a szőlő területeket művelési águknak megfelelő termeléssel kell hasznosítani,¹⁰⁴ ezzel szemben az 1999-es és a 2008-as borpiaci rendtartások megengedik a szőlők kivágását, sőt támogatják is azt. Megítélésem szerint az eredeti Tft. koncepcióval ellentétes rendszer működik ma hazánkban, még akkor is, ha a két koncepció hatályos jogszabályainak alkalmazása egymást kiegészítve is működtethető. Megítélésem szerint a magyar borászat fenntartható fejlődését ugyanis csak az egyik, a Tft. koncepció, biztosítja.

Végezetül szólni kell a hazai borágazat (társadalmi, gazdasági, környezeti) fenntarthatóságáról. A Hegyközségek Nemzeti Tanácsának (HNT) adatai szerint Magyarországon a szőlőtermesztés – csekély területi részesedése ellenére (pusztán a gabonatermő terület 3,5%-ának felel meg a szőlőtermő terület) – az agrárium meghatározó szakágazatai közé tartozik foglalkoztatáspolitikai szempontból, többek között azon okból, hogy kézimunka-igénye területegységenként a gabonáénak több mint ötvenszerese. Ebből kifolyólag az ország jelenlegi szőlőterülete (kb. 70 000 hektár) majd kétszer annyi munkaalkalmat teremt, mint Magyarország teljes gabonatermő felülete. Mindehhez fontos

¹⁰¹ DOBELMANN, J. K. – MUELLER, D. H.: The sustainable winery. An enviro-economic approach to consumer demand. In: XXV. *Congrès Mondial de la Vigne et du Vin (OIV), Section III: Economie Vitivinicole* (Párizs, Franciaország, 2000. június 19-23.), 107-112. p.

¹⁰² A témához kapcsolódóan az ISO 14001 szabvány alkalmazási lehetőségeiről az integrált borászat és szőlőtermelés kapcsán lásd BARTRA, Enric – MÜLLER, D. H. – ROCHARD, Joël: Management of vineyard effluents. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 45-47. p.

¹⁰³ CHARBONNEAU, Simon: La viticulture et la protection juridique de l'environnement. *Revue de Droit Rural*, 1999, 272. szám, 218-220. p.

¹⁰⁴ A hivatkozott Tft. jogszabályhelyet, a 36. § (4) bekezdését az 1994. évi CII. törvény iktatta be.

figyelembe venni, hogy mindez zömében olyan tájakon valósul meg, amelyek ilyen intenzitással gazdaságosan csak szőlőműveléssel tarthatók termelésben. Domboldalakon a hidrogeológiai stabilitásnak, homokvidéken a defláció megfékezésének, mindkettőnél pedig a tájarculatnak és az idegenforgalmi vonzerőnek nélkülözhetetlen feltétele a szőlőművelés.¹⁰⁵ A szőlő (*Vitis vinifera*) esetében – köszönhetően biológiai és termesztési sajátosságainak – az ökológiai termesztés alkalmazásának lehetőségei korlátozottabbak, mint más növényeknél. Mindazonáltal a szőlő termesztésére kidolgozott és a hazai gyakorlat számára adaptált, olyan, több borvidéken kipróbált, ellenőrzött környezetkímélő (integrált) technológia áll rendelkezésre, amellyel az ökológiai termesztést nagyban megközelítő környezetvédelem mellett szinte szermaradvány-mentes bor termelhető. Ennek támogatására a HNT elképzelhetőnek tartaná az ökológiai termesztéshez hasonló állami garanciális rendszer és védjegy kiépítését.¹⁰⁶

1.3. A borjog helye az agrárjog rendszerében

A munka e részében megkísérlem elhelyezni a borjogot a közösségi agrárjog rendszerében (a nemzeti szintű szabályok rendszere ugyanis nagyban alárendelt a rendeleti szintű közösségi szabályozásnak, így a nemzeti joganyag részleteivel később foglalkozom). Az agrárjog rendszerezésére számos lehetőség kínálkozik. Magam, tekintettel vizsgálatom tárgyára, a szabályozás tárgyát alapul választó rendszerezést preferáltam, nagyban támaszkodva *Fodor László*¹⁰⁷ kutatási eredményeire. Ennek kapcsán meg kell, hogy jegyezzem: a szabályozási tárgyak kialakításakor a szerző a nyugat-európai fejlődési folyamatokat vette alapul, e tárgyak magyar jogrendszerben történő intézményesülése még nem ment végbe teljesen. Ezt követően kerül sor annak részletes taglalására, hogy e szabályozási tárgyak viszonylatában hogyan épülhet, pontosabban, építhető fel a vonatkozó közösségi és magyar joganyag. Ennek az építkezésnek a határai azonban nagyon képlékenyek lehetnek, mint ahogyan az egyes agrárjogi tankönyvek szerzői ezt alá is támasztják különböző rendszereik megalkotásával.¹⁰⁸

I. Fodor szabályozási tárgyai¹⁰⁹ a mezőgazdasági tevékenység, a mezőgazdasági termelő, a mezőgazdasági üzem, és a mezőgazdasági termék.¹¹⁰ Ezen fogalmak kialakítása az

¹⁰⁵ GÁL Lajos – MIKULÁS Ildikó – TÓTH Sándor: *A szőlő-bor ágazat helyzete, fejlesztésének ágazaton belüli és állami feladatai. Előterjesztés.* Budapest, 2001. március 2., Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 1-2. p.

¹⁰⁶ Loc. cit. 7. p.

¹⁰⁷ FODOR: *Op. cit.* 17-54. p.

¹⁰⁸ V.ö. VASS (szerk.): *Agrárjog.* Op. cit. TÓTH Lajos: *Agrárjogi tanulmányok.* Op. cit. CSÁK (szerk.): *Agrárjog.* Miskolc, 2006, Novotni Kiadó.

¹⁰⁹ Érdekeséggéppen jegyezzük meg, hogy az agrárjog definícióját Novotni Zoltán is fogalmi alapokra helyezte: „az agrárjog a hivatásszerű földművelő és gazdálkodó tevékenység joga, mely a termőföld védelmét és az agrártermékek feldolgozási folyamatát is felöleli.” A fogalomban tehát már felfedezhetők a mezőgazdasági tevékenység, a mezőgazdasági termelő és a mezőgazdasági termék szabályozási tárgyak, továbbá Novotni utal a környezetvédelem fontosságára, és ezáltal a mezőgazdaság többes funkciójára. NOVOTNI: *Op. cit.* 275. p.

Európai Unióban az első három esetben¹¹¹ elsődlegesen – bár már sok tekintetben nem kizárólagosan – tagállami hatáskörbe tartozik, míg a mezőgazdasági termék kategóriája az európai jogban lett tételesen rögzítve.¹¹² A következőkben az említett szabályozási tárgyakat, kiegészítve a vidék,¹¹³ mint a KAP második pillérének alapfogalmával, részletezem a munkám szempontjából lényeges elemeket kiemelve.

1. Mezőgazdasági tevékenység: E fogalomnak számos gyakorlati szituációban lehet jelentősége, példának okáért az adózási kedvezmények megítélésénél, környezetvédelmi előírások érvényesítésénél, etc. A nyugat-európai tendenciákat figyelembe véve egy többrétegű definícióval állunk szemben.¹¹⁴ A definíció (a) elsődlegesen magába foglalja a mezőgazdasági tevékenység *őstermelői fázisát* (azaz a javak elsődleges előállítását, pl. a növénytermesztést). Tipikusan e fogalomhoz tartozik (b) a mezőgazdasági termékek *elsődleges feldolgozási és értékesítési fázisa* is.¹¹⁵ A következő kategóriák mezőgazdasági tevékenység körébe történő besorolása azonban már nem egyértelmű, és az egyes tagállami jogokban esetenként eltérő. Így mezőgazdasági tevékenységnek minősíthető (c) a mezőgazdasági üzem (fogalmát lásd később) keretei között folytatott ún. *kiegészítő tevékenység* (pl. ha a termelő mezőgazdasági üzemében vendégszobát üzemeltet falusi turizmusként). Abban az esetben (d) viszont, ha mindezt a tevékenységet *mezőgazdasági üzemen kívül végzi*, akkor az már pusztán vendéglátó-ipari tevékenységnek minősül. Azonban adott esetben az ilyen jellegű tevékenység is része lehet a mezőgazdasági támogatási rendszernek¹¹⁶ (lásd a vidék fogalmánál kifejtett vidékfejlesztést).¹¹⁷

Az európai uniós szabályok Magyarországon való közvetlen alkalmazása következtében ma már a magyar jogrendszer (Termőföldtörvény, adózási jogszabályok, támogatási normák, etc.)¹¹⁸ részének tekinthetjük a fogalom minden fázisát.

¹¹⁰ Hasonló szabályozási tárgyakat emel ki Kurucz Mihály, amikor az agrárjog tárgyát alkotó jogviszony hármas meghatározottságáról értekezik: személyi-szervezeti, tevékenységi és tárgyi-természeti. A későbbiekben pedig részletesen elemzi – gyakran a Fodor által értelmezett dimenziókon túl is – a mezőgazdasági üzem (mint forgalom tárgya, mint vagyonszössesség, mint jogok és kötelezettségek hordozója), mezőgazdasági termék kategóriáit. KURUCZ: Az agrárjog tárgya, fogalma, alapelvei és rendszere. Op. cit. 65. p., 41-63. p.

¹¹¹ Itt ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy a mezőgazdasági üzem kategóriája a közösségi támogatási rendeletekben is fellelhető.

¹¹² FODOR: Op. cit. 22. p.

¹¹³ Hasonló szabályozási tárgyakat – mezőgazdasági termelő, mezőgazdasági termék, mezőgazdasági termelés, vidék – nevesít az 1997. évi CXIV. törvény az agrárgazdaság fejlesztéséről is (lásd a bevezetőt, 3. §).

¹¹⁴ A mezőgazdasági tevékenység fogalmának meghatározása más tagállamok esetén sem egységes. A német Agrárjogi Kéziszótár a mezőgazdaság fogalmára 40 különböző meghatározást hoz. Lásd KÄB: Op. cit. 3. p., és GRIMM: Von der Landwirtschaft zur Wirtschaft auf dem Lande? Gedanken zum Begriff der Landwirtschaft (1). *Agrarrecht*, 2001, 1. szám, 1-3. p.

¹¹⁵ Az 1493/1999/EK rendelet a borpiac közös szervezetéről VIII. mellékletének A.2. pontja a pezsgők viszonylatában tartalmaz meghatározást a „termelés” fogalmára: friss szőlő, szőlőmust és borok feldolgozása pezsgővé.

¹¹⁶ FODOR: Op. cit. 23-30. p.

¹¹⁷ A mezőgazdasági fogalom bővülését szemléletesen példázza a CEDR német és osztrák tagszervezetei által kidolgozott ún. „Zwiebeltheorie”; lásd GRIMM: *Agrarrecht*. Op. cit. 10. p.

¹¹⁸ Lásd a fogalom magyar jogszabályi meghatározása kapcsán:

Tft. 3. § „k) mezőgazdasági tevékenység: növénytermesztés, kertészet, állattenyésztés, halászat, haltenyésztés, szaporító anyag termesztés, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, vegyes gazdálkodás;

A szőlőtermelés- és borgazdálkodás, mint tipikusan a fentebb vázolt első és második fázisba sorolható mezőgazdasági tevékenységet részleteiben a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény (Bortv.) tartalmazza. Ugyanakkor a 2008-as közösségi borrendtartás újításai a megjelenő környezetvédelmi követelmények.

2. Mezőgazdasági termelő: A nyugat-európai kapitalista fejlődés hatására a „paraszt” kategóriát felváltó „gazdálkodó” terminus egy olyan a polgári társadalom többi csoportjához tartozó hivatást jelöl, amelynek jogi szabályozás által is megragadható legfontosabb sajátosságai a *szakismeret, a helyben lakás, és az élethivatásszerűség*.

Ennek a meghatározásnak a magyar szabályozásban leginkább családi gazdálkodó fogalma¹¹⁹ felel meg, azonban hangsúlyoznunk kell azt, hogy a magyar rendszerben a családi gazdálkodóvá válás nem kötelező, pusztán lehetőség, és ilyen formán nem tekinthető a magyar szabályozás alapvető elemének (szemben számos nyugat-európai állam jogrendszerével).¹²⁰ Fodor előzőekben hivatkozott megállapításai azonban tipikusan természetes személyként nevesítik a mezőgazdasági termelőket. Magam nem értek egyet ezzel a szűkítéssel, ugyanis a közösségi¹²¹ és magyar joganyag,¹²² valamint az Európai

l) kiegészítő tevékenység: falusi és agroturizmus, kézművesipari tevékenység, fűrészáru-feldolgozás, elsődleges élelmiszer-feldolgozás, a mezőgazdasági tevékenység során keletkezett melléktermékek, növényi és állati eredetű hulladék hasznosítása, nem élelmiszer célú feldolgozása, valamint az ezekből a termékekből keletkezett termékek közvetlen termelői értékesítése, mezőgazdasági szolgáltatás;

u) a mezőgazdasági termelők gazdaságátadási támogatása keretében 1. mezőgazdasági termelőtevékenység: növénytermelési, állattenyésztési, vegyes gazdálkodási tevékenység.”

Az 1999. évi XLVI. törvény az általános mezőgazdasági összeírásról 2. § d) értelmében *mezőgazdasági tevékenység*: a gazdasági tevékenységek egységes, ágazati osztályozási rendszeréről (TEÁOR '98) szóló 9008/1997. (SK 7.) KSH közlemény szerint az „A’ Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás”, illetve „B’ Halászat” gazdasági tevékenységi körbe sorolt tevékenységek.

Az 1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról 2. § d) pontja szerint *mezőgazdasági és erdőgazdasági tevékenység*: a mezőgazdasági, erdőgazdasági, halászati és vadászati tevékenység, ideértve az ezekhez közvetlenül kapcsolódó feldolgozó, kereskedelmi, illetve szolgáltató tevékenységet, továbbá a mezőgazdasági gazdálkodó szervezetek által létrehozott, a termékek piacra jutását segítő szervezetek tevékenységét is.

Az 1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról 13. § (1) bek. 19. pontja szerint *mezőgazdasági tevékenység*: a 4. számú melléklet I. részében felsorolt saját előállítású termékek értékesítése, valamint a 4. számú melléklet II. részében felsorolt saját erő kifejtésével végzett szolgáltatások nyújtása, feltéve, hogy azt az adóalany nem kereskedelmi tevékenységként végzi, ide nem értve az eseti jellegű értékesítést, ha az adóalany az abból származó, a tárgyév első napjától göngyölítetten számított bevétele nem éri el az 500 000 forintot. A 4. melléklet I. részében található: szőlő, must, bor, borseprő, borkő, szőlőtörköly, etc. 4. melléklet II. részében: talajművelés, szüretelés, préselés, mezőgazdasági termékek csomagolása, tárolása, etc.

Az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 6. melléklet I. rész alapján *mezőgazdasági őstermelői tevékenységnek* minősül a saját gazdaságban történő növénytermelés, ültetvénytelepítés, állattenyésztés, termékfeldolgozás, ha az a saját gazdaságban előállított alap-anyag felhasználásával történik, a saját gazdaságban egyes mezőgazdasági termékek jogszabályba nem ütköző gyűjtése, a saját tulajdonú földterületen végzett erdőgazdálkodás, mindezekre nézve akkor, ha az előállított termék vagy a tevékenység az e melléklet II. pontjában felsoroltak valamelyikébe beletartozik. A saját gazdaságban termelt szőlőből saját gazdaságban készített szőlőmust, sűrített szőlőmust, szőlőbor értékesítése akkor számít őstermelői tevékenység bevételének, ha a magánszemély ezeket a termékeket az adott évben 2 litert meghaladó kiszerezésben (kifizetőnek, és/vagy termelői borkimérésben végső fogyasztó részére) értékesíti, és az értékesítésükből származó bevétel együttvéve az évi 7 millió forintot nem haladja meg.

¹¹⁹ Tft. 3. § i) pont.

¹²⁰ FODOR: *Op. cit.* 30-35. p.

¹²¹ Az 1444/2002/EK bizottsági rendelet I. mellékletét, amely értelmében *mezőgazdasági gazdálkodó* az a természetes személy, természetes személyek csoportja, vagy jogi személy, akinek a felelősségére, és neve alatt működtetik az üzemet, és aki jogilag és gazdaságilag felelős az üzemért, azaz aki az üzem gazdasági kockázatát

Közösség Bíróságának döntése¹²³ alapján a mezőgazdasági termelő fogalmába beletartoznak a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek is. Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet a borpiac közös szervezetéről is hasonló fogalommal operál.¹²⁴

3. Mezőgazdasági üzem: E fogalomról több értelemben beszélhetünk. Egyrészt *tárgyi oldalát* vizsgálva a definíció magában foglalja a termőföldet, a gazdasági és lakóépületeket, a gépeket, felszereléseket, az állatállományt, és újabban bizonyos vagyoni értékű jogokat (pl. kvótákat, közvetlen kifizetéseket) is. A mezőgazdasági üzem definiálása szempontjából számos kísérlet történt már közösségi szinten, mind rendeleti úton,¹²⁵ mind a közösségi

viseli. A gazdálkodó lehet az egész üzem tulajdonosa, bérlője, örök haszonbérlője, haszonélvezője vagy vagyionkezelője. A gazdálkodó teljes egészében vagy részben átruházhatja egy irányítóra az üzem működtetésének napi pénzügyi és termelési feladataira vonatkozó döntési jogkörét.

Az 1259/1999/EK tanácsi rendelet 10. cikk a) pontja alapján gazdálkodó, olyan egyéni *mezőgazdasági termelő* – természetes vagy jogi személy, vagy természetes, illetve jogi személyek csoportja, függetlenül a csoportnak és tagjainak a nemzeti jog szerinti jogi státusától –, akinek, illetőleg amelynek mezőgazdasági üzeme a Közösség területén található.

¹²² 1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról 13. § (1) bek. 30. pontja értelmében a *mezőgazdasági termelő*, olyan természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet, aki (amely) rendszeres bevétel-szerző tevékenységét mezőgazdasági, erdőgazdasági vagy halászati vállalkozásként fejt ki. Ilyen vállalkozásnak minősül az, aki (amely) rendszeres bevételének jellemző részét mezőgazdasági tevékenységéből szerzi.

A Tft. 3. § u) 2. pontja szerint *mezőgazdasági termelő* a gazdaságátadási támogatás bevezetéséről szóló külön jogszabályban meghatározott egyéni vállalkozó, őstermelő (1995. évi CXVII. törvény 3. § 18. pont), családi gazdálkodó (Tft.).

Az 1999. évi XLVI. törvény az általános mezőgazdasági összeírásról 2. § b) pontja alapján *gazdálkodó* az a személy, aki a gazdaság működtetéséért a gazdasági (és jogi) felelősséget viseli. A 3. § (1) bekezdés értelmében pedig az összeírás hatálya kiterjed a Magyarország területén mezőgazdasági termelést fő- és másodlagos tevékenységként folytató *regisztrált mezőgazdasági termelőkre*, akik lehetnek jogi személyiségű társas vállalkozások, jogi személyiség nélküli társas vállalkozások, egyéni vállalkozások, költségvetési szervek és intézményeik, és nonprofit szervezetek, függetlenül azok ágazati besorolásától.

A 86/2004. (V.15.) FVM rendelet 1. § b) alapján *mezőgazdasági termelő* az 1259/1999/EK rendelet 10. cikk a) pontja szerinti termelő - ideértve a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteket is - aki, illetve amely a földterületet hasznosítja.

¹²³ 312/85. sz. ügy SpA Villa Banfi kontra Regione Toscana ügy (1986. december 18-án hozott ítélet), amely bortermelési potenciál kapcsán született és lényege: A mezőgazdasági termelő fogalmába adott esetben jogi személyek is beletartoznak, függetlenül azok jogi formájától.

¹²⁴ Az 1493/1999/EK rendelet a borpiac közös szervezetéről VIII. mellékletének A.2. pontja a pezsgek viszonylatában tartalmaz meghatározást a „termelő” fogalmára: az a természetes vagy jogi személy, illetve személyek csoportja, aki, illetve amely által vagy akinek, illetve amelynek a megbízásából a termelést végzik.

¹²⁵ A korábbi 571/88/EGK tanácsi rendelet (1988. február 29.) fogalomrendszerét felváltó 1444/2002/EK bizottsági rendelet (2002. július 24.) a mezőgazdasági üzemek szerkezetére vonatkozó összeírásban felhasznált jellemzők meghatározásáról I. melléklete szerint a *mezőgazdasági üzem* olyan műszakilag-gazdaságilag önálló egység, amely egységes irányítás alatt áll és mezőgazdasági termékeket állít elő. Az üzem más, kiegészítő (nem mezőgazdasági) termékeket is előállíthat, illetve ilyen szolgáltatásokat is nyújthat. A rendelet értelmében az irányítás akkor is egységes, ha azt két vagy több személy együttesen végzi, a műszakilag-gazdaságilag önálló egység pedig általában a munkaerő és a termelőeszközök (gépek, épületek, föld stb.) együttes használatát takarja. A mezőgazdasági üzembe egyértelműen beletartoznak a szőlőültetvények is (lásd G/4. pont). Részletes elemzését lásd MIKÓ Zoltán: Új agrárjogi alapfogalmak: a mezőgazdasági termelő, a mezőgazdasági üzem. *Gazdaság és Jog*, 2004, 12. szám, 21-24. p.

1259/1999/EK tanácsi rendelet (1999. május 17.) a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról 10. cikk b) pontja hasonló fogalmat használ: mezőgazdasági üzem - az adott gazdálkodó által működtetett, ugyanazon tagállam területén található termelési egységek összessége.

joggyakorlat¹²⁶ által. Ennek ellenére ismert olyan álláspont, amely ezen „kísérleteket” elégtelennek tartja.¹²⁷ Magam részéről úgy vélem, hogy a mezőgazdasági üzem konkrét meghatározásában még ma is fontos szerep jut az egyes tagállamoknak.¹²⁸ A közösségi jogforrások, lásd például a lábjegyzetben a 1444/2002/EK bizottsági rendeletet, a szőlő művelési ágú földeket egyértelműen a mezőgazdasági üzem részének tekintik, mint ahogyan annak tekinthetők a szőlő előállítását illetve feldolgozást elősegítő egyéb gazdasági épületek, berendezések is.

A tárgyi oldal mellett (tágabb értelemben) az üzem kategóriája magában foglalhatja annak *alanyi oldalát*, azaz a mezőgazdasági termelőt is.¹²⁹ Beszélhetünk továbbá a mezőgazdasági üzemek *jogi formáiról* is,¹³⁰ amely gyakorlatilag a jogilag önálló vállalat (tipikus esetben cég) megjelenési formája (pl. szövetkezet, betéti társaság, etc.).¹³¹

A mezőgazdasági üzem tárgyi oldalát vizsgálva megállapítható, hogy hazánk uniós csatlakozásáig jellemző volt az üzem elemeinek külön kezelése, ami számos nehézség forrása volt (ugyanis sok esetben a szabályozás tárgyát nálunk a termőföld és nem az üzem

¹²⁶ Lásd 5/88. sz. ügy Hubert Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft ügy (1989. július 13-án hozott ítélet). E szerint a 857/84. tanácsi rendelet 12 (d) cikkében található „üzem” fogalom a tej kiegészítő illetékének használatával összefüggésben magában foglal az összes olyan mezőgazdasági termelési egységeket, amelyek haszonbérlet tárgyai lehetnek, még akkor is, ha azon egységek, mint bérlemények, sem tejelő tehén sem technológiai berendezések nem szükségesek a tejtermeléshez és a haszonbérlet gondoskodik arról a kötetlenségről a bérlő vonatkozásában, hogy belekezdjen a tej termelésébe. A hivatkozott tanácsi rendelet 12 (d) cikke akként definiálta az „üzem” fogalmát – hasonlóan 1259/1999/rendelethez (a *szervő*) –, hogy minden olyan termelési egység, amelyet a termelő működtet, és amely a Közösség földrajzi területén található. Az előírás szóhasználata olyan termelési egységekre utal, amelyek két feltételnek tesznek eleget, nevezetesen, hogy ezeket termelőnek kell működtetnie, tehát olyan személynek, aki közvetlenül a fogyasztóknak ad el tejet vagy tejterméket (vagy olyan személynek, aki a vevőknek szállít), és az egységeknek a Közösség földrajzi területén belül kell elhelyezkedniük. Az üzem fogalma, egyébiránt, nem feltételezi azt, a kérdéses bérelt termelési egységek esetében, hogy tejelő gulya és technológiai berendezések szükségesek. A szabályozás sokkal inkább „vegyes” farmokat kíván szabályozása alá vonni, amelyek a tejtermelést növénytermesztéssel illetve más mezőgazdasági ágazattal kombinálják.

¹²⁷ Korábban ilyen álláspontot képviselt az Európai Bíróság: 85/77. sz. ügy Société Azienda Avicola Sant'Anna kontra Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (INPS) és Servizio Contributi Agricoli Unificati (SCAU) ügy (1978. február 28-án hozott ítélet), amely értelmében lehetetlen a Szerződés vagy a másodlagos közösségi joganyag rendelkezései között bárminemű olyan általános és egységes közösségi „mezőgazdasági üzem” fogalmat találni, amely általánosan alkalmazható minden mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos jogi előírásban. A közösségi intézményeknek ki kellene dolgozni, ahol megfelelő, a Szerződésből levezetett szabályok céljából valamilyen definícióját a mezőgazdasági üzemnek. *Joseph Hudault* szerint a mezőgazdasági üzem kategóriája azonban még napjainkban is elhanyagolt. Idézi: RAISZ: Változó agrárszabályozás a fél évszázados CEDR szemszögéből. Op. cit. 70. p.

¹²⁸ Lásd például az 1999. évi XLVI. törvény az általános mezőgazdasági összeírásról 2. § a) pontja alapján - *gazdaság*: a mezőgazdasági tevékenységet folytató, technikailag és gazdaságilag különálló egység, amelynek saját, önálló irányítása van, és összes termőterületre (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, gyepek, erdő, halastó, nádas) legalább 1500 m², vagy összes gyümölcsös vagy szőlőterülete legalább 500 m², vagy intenzív kertészeti termelést folytat, vagy mezőgazdasági haszonállat állománya legalább ad1. egy nagyobb élőállat (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly), vagy ad2. 50 tyúk, illetve más baromfi (liba, kacska, pulyka, gyöngyös), vagy ad3. 25-25 házinyúl, prémes állat, húsgalamb, vagy ad4. 5 méhcsalád, illetőleg mezőgazdasági szolgáltatást végez.

¹²⁹ FODOR: Op. cit. 35-43. p.

¹³⁰ OLAJOS: Az agrár-üzemrendszer felépítése. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. II. kötet. Miskolc, 2005, Novotni Kiadó, 13-17. p.

¹³¹ A fentebb ismertetettől némileg eltérő álláspontot képvisel SÜVEGES Márta: Az agrár-üzemformák jogi szabályozásának alapjai. In: HAMAR Anna (szerk.): *Agrárátalakulás a '90-es években*. I. kötet. Szolnok, 1999, 25-112. p.

jelentette/jelenti; lásd a kárpótlással kapcsolatos nehézségeket).¹³² Ezzel ellentétes tendenciának tekinthetők a tanya és családi gazdaság¹³³ fogalmának magyar normákban megjelenített kategóriái.

Munkám további részében mezőgazdasági üzemen az üzem tárgyi oldalát értem, és több vonatkozásban is foglalkozok vele. Egyrészt foglalkozok az eredetvédelem, szűkebben a földrajzi árujelzők kapcsán a szőlő művelési ágú termőföldekkel, hiszen a földrajzi árujelzők az üzemnek lényegében ezen részéhez kapcsolódnak. Ez azt jelenti, hogy például adott eredetmegjelölést az használhatja fel, aki az adott területen termelt szőlőből állítja elő a borát. Ezen problémakör körüljárása kapcsán lényegében arra keresem a választ, hogy adott földrajzi árujelzőnek, mint ipari tulajdonnak, lényegében ki is a tulajdonosa. A kérdéssel részletesebben a földrajzi árujelzőket taglaló részben foglalkozok.

A mezőgazdasági üzem kapcsán másrészt foglalkozok a vagyoni értékű jogokkal¹³⁴ is, a közös borpiaci szabályozás által kijelölt mértékig. Ez a vizsgálat lényegében a telepítési jogok körét fogja át, és a borpiaci szabályozás általános bemutatása kapcsán érintem.

4. Mezőgazdasági termék.¹³⁵ A mezőgazdasági termék fogalma közösségi szinten meghatározott, ilyen formában pedig az Európai Unió minden tagállamában egységes. Egységes, azonban nem változatlan kategória, ugyanis a Közösség fennállásának fél évszázada alatt egy folyamatosan bővülő kategória született.¹³⁶

A *Római Szerződés* eredeti szövegének két része érdemel témám szempontjából kiemelés. A 32. cikkely, mint általános fogalom értelmében mezőgazdasági termék a termőföld, az állattenyésztés és a halászat termékei (mint elsődleges előállítás eredményei), valamint az ezekből közvetlenül származó félkész termék. A félkész termék definícióját

¹³² A mezőgazdasági üzem egységként való kezelése jelenik meg az Emberi Jogok Európai Bíróságának Lallement kontra Franciaország ügyben hozott ítéleteiben (2002. április 11.: érdemi ítélet, 46044/99; 2003. június 12.: kártérítés, 46044/99.)

¹³³ Tft. 3. § b), h) pontok.

¹³⁴ Az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 3. § 31. pontjában található vagyoni értékű jog (a földhasználat, az ingatlanon fennálló haszonélvezet és használat, a telki szolgálat, valamint az ingatlan bérleti joga) fogalomhoz képest a 2007. évi XVII. törvény a mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési, valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről 9. § n) pontjában található definíció már egyértelműen teret enged a közösségi jog piacsabályozási rendszereiben található jogosultságoknak is. Utóbbi jogszabályhely alapján mezőgazdasági vagyoni értékű jog 1. a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mezőgazdasági termelők részére meghatározott támogatási rendszerek létrehozásáról szóló 1782/2003/EK tanácsi rendeletben (2003. szeptember 29.) foglaltaknak megfelelően kiosztott, az egységes támogatási rendszerben való részvételre feljogosító támogatási jogosultság, 2. az 1782/2003/EK rendelet 11. fejezetében meghatározott anyajuhra és anyakecskére vonatkozó támogatási jogosultság, és a 12. fejezetében meghatározott anyatehénre vonatkozó támogatási jogosultság, 3. a tej- és tejtermékágazatban illeték megállapításáról szóló 1788/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.) 5. cikk j) pontjában meghatározott egyéni referenciamennyiség, 4. a borpiaci közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK tanácsi rendelet (1999. május 17.) 2. cikkében meghatározott új telepítési jog, és újraterelítési jog, valamint 5. jogszabályban mezőgazdasági vagyoni értékű jognak minősített jog.

¹³⁵ FODOR: *Op. cit.* 43-50. p.

¹³⁶ A mezőgazdasági termék kategóriájának részletes elemzéséről lásd még SÜVEGES: Az Európai Unió közös mezőgazdasági jogának tárgya. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Miskolc University Press, Miskolc, Tomus: XIX. (ann. 2001), 327-345. p.

pontosította később tovább az Európai Bíróság,¹³⁷ amely szerint: (a) a nyerstermék és a félkész termék között kölcsönös gazdasági függőségnek kell fennállnia; (b) a közvetlen kapcsolat szempontjából az elsődleges feldolgozás független a feldolgozási műveletek helyétől és számától, a lényeg a feldolgozás határfokában van; (c) ne legyen túl nagy különbség a nyerstermék és feldolgozott termék ára között.

A Római Szerződés megalkotói mindenestre, a kezdeti jogalkalmazást elősegítendő, a Szerződés mellékletében konkrétan meghatározták a termékek körét (pl. gabonafélék, tej, tojás, meghatározott húsok, gyümölcsök, cukor, etc.), köztük a témám szempontjából jelentős bort¹³⁸ is. Az általános definíció és „listás” meghatározás közötti összeütközést a jogalkalmazás kezdetben a melléklet javára döntötte el.

A világpiacon végbemenő változások hatására az 1960-as években, a Római Szerződés mellékletének módosítása nélkül, kiterjesztették a szabályozást bizonyos feldolgozott termékekre (ezeket nevezték *non-annex termékek*nek; ilyenek minősül a vermut és friss szőlőből készült más bor növényekkel vagy aromatikus anyagokkal ízesítve)¹³⁹ is, azáltal, hogy ezek piacra jutását is segítette a Közösség. Az 1980-as években a kör tovább bővült az *erdőgazdálkodással*, ismételten a Római Szerződés módosítása nélkül, pusztán a Szerződés 235. cikkelyében foglalt általános felhatalmazás alapján.

A fogalom bővülése szempontjából az „igazi” áttörést az 1990-es évek jelentették, amikor már a kiegészítő tevékenység során keletkezett *nem mezőgazdasági termékekre* (pl. biodízel) is kiterjesztették az agrár-szabályozást (pl. bizonyos támogatások formájában).

Témám szempontjából a bornak mezőgazdasági terméként való definiálása a meghatározó. Ezen keresztül került ugyanis, már az integráció kezdetétől, kidolgozásra a gyakorta „borjogként” hivatkozott joganyag. Ennek részletes bemutatására, azonban majd csak a következő alfejezettől vállalkozom.

Fontos kiemelni, hogy a közösségi, általános, földrajzi árujelzőkre vonatkozó szabályok¹⁴⁰ – amelyek nem terjednek ki a borokra – szintén a mezőgazdasági termékeket teszik meg szabályozási tárgyuknak, továbbá a közösségi rendeletben meghatározott élelmiszereket.¹⁴¹ A vonatkozó 510/2006/EK rendeletben szabályozott mezőgazdasági

¹³⁷ C-185/73. sz., Hauptzollamt Bielefeld kontra Offene Handelsgesellschaft in Firma H. C. König ügyben 1974. május 29-én hozott ítélet (Rec.1974, p.607).

¹³⁸ Az EKSZ I. melléklete a brüsszeli nomenklatúrában 22. árucsoportban (vámtarifaszám) szerepelteti a szőlőmustot, a friss szőlőből készült bort. A bort, mint mezőgazdasági terméket megtalálhatjuk az 1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról 4. mellékletében és az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 6. mellékletében is, utóbbiban, mint mezőgazdasági östermelői termék (a szőlőboron kívül ilyen a szőlőmust, szőlővenyige, borseprő, borkő, szőlőtörköly is).

¹³⁹ Az ilyen, tehát az EKSZ I. mellékletében nem szereplő, teljesen vagy részben mezőgazdasági termékekből előállított termékek, azaz „árucikkek” körét a 3448/1993/EK tanácsi rendelet (1993. december 6.) a mezőgazdasági termékek feldolgozásával előállított egyes árucikkekre alkalmazandó kereskedelmi szabályokról B. melléklete sorolja fel.

¹⁴⁰ 510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

¹⁴¹ Az 510/2006/EK tanácsi rendelet I. mellékletében található élelmiszerek: sörök, növényi kivonatokból készített italok, kenyér, péksütemények, tészták, etc.

termékek köre a hatályos jogszabályok alapján szintén bővebb,¹⁴² mint az EKSZ I. mellékletében felsorolt termékeké. A szabályozás alapján jelentős fogalomnak számol az *élelmiszer* fogalma (minden feldolgozott, részben feldolgozott vagy feldolgozatlan anyag, termék, amelyet emberi fogyasztásra szánnak, illetve amelyet várhatóan emberek fogyasztanak el),¹⁴³ amelyet magam ugyanakkor a mezőgazdasági termék fogalmából levezethetőnek tartok, annak ellenére, hogy az élelmiszerek köre adott esetben bővebb is lehet, mint a mezőgazdasági termékek csoportja, és fordítva.

5. Vidék: Számos előzmény után,¹⁴⁴ lényegében a közösségi döntéshozatali rendszeren keresztül lett támogatási- és jogrendszerünk része a vidékfejlesztési jog.¹⁴⁵ A KAP második pillérévé váló vidékfejlesztési joganyag alapvetően két pontban különbözik a KAP első pillérében megtestesülő agrár-joganyagtól: egyrészt a szabályozott társadalmi viszonyban, másrészt területi hatályában. Igaz ugyan, hogy a vidékfejlesztési jognak meghatározó területe a mezőgazdaság (tehát az, amit a mezőgazdasági tevékenységek első két, tipikus fázisához soroltunk), de nem szűkíthető le kizárólag erre, ugyanis a vidékfejlesztésnek része még a helyi ipar, a turizmus, az infrastruktúra-fejlesztés, a településfejlesztés, a helyi kulturális és építészeti hagyományok megőrzése (tehát lényegileg a mezőgazdasági tevékenység harmadik, sőt negyedik fázisát is átfogja). A területi hatály szempontjából a KAP első pillérébe tartozó agrárjog által képviselt mezőgazdaság nem szűkíthető le csak a vidéki térségekre, hiszen adott esetben a városokhoz is kötődik. A vidékfejlesztés ezzel szemben csak a rurális (vidéki) térségekre kíván hatni. Mindezek kapcsán, *Erkki Hollo* arra, hívta fel a figyelmet, hogy az agrárjog rendszerezése során egyre inkább helyett kell kapnia a „vidék” fogalmának.¹⁴⁶ Magam teljes mértékben azonosulni tudok a CEDR elnökének véleményével.

A vidéki területek, avagy a vidék lehatárolása elsődlegesen nem jogi kérdés, sokkal inkább gazdasági, szociológiai és egyéb tudományok körébe eső szakkérdés. Ami a fogalmi lehatárolás kapcsán elsődlegesen kiemelendő, hogy a vidék nem egyértelműen és időtállóan meghatározható fogalom.¹⁴⁷ Talán ennek is betudható az, hogy a vidéki területeknek egyetlen nemzetközileg elismert meghatározása született ezidáig, az OECD keretei között, amely

¹⁴² Az 510/2006/EK tanácsi rendelet II. mellékletében található mezőgazdasági termékek: illóolajok, parafa, virágok és dísznövények, etc.

¹⁴³ 178/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet az európai élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszer-biztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról 2. cikke. A fogalmat teljes egészében átveszi az élelmiszerekről szóló 2003. évi LXXXII. törvényünk.

¹⁴⁴ OLAJOS: A rendszerváltás és az agrártámogatások kapcsolata. In: CSÁK (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 279-289. p.; továbbá OLAJOS István: A vidékfejlesztési jog. Miskolc, 2008, Novotni Kiadó, m.a.

¹⁴⁵ OLAJOS: The provisions of the Rural Development in connection with the agriculture in Hungary. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2006, 1. szám, 3-22. p.

¹⁴⁶ HOLLO, Erkki J.: Mission and function of CEDR in the EU. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 3. szám, 14. p.

¹⁴⁷ KOVÁCS Teréz: *Vidékfejlesztési politika*. Budapest-Pécs, 2003, Dialóg Capus Kiadó, 19-31. p.

szerint a vidéki területek ismérve a 150 Fő/km² alatti népsűrűség.¹⁴⁸ A hatályos¹⁴⁹ joganyagban a vidékfejlesztési pénzek által érintett területek lehatárolásának viszonylag bonyolult rendszere alakult ki, jogszabályi alapját az 1698/2005/EK tanácsi rendelet (2005. szeptember 20.) képezi. Ebben az egyes támogatási intézkedéseknek megfelelően külön-külön került meghatározásra a lehatárolt terület. Így a Natura 2000 területek,¹⁵⁰ a hegyvidéki területek valamint a hegyvidéki területeken kívüli hátrányos helyzetű területek,¹⁵¹ a vízgyűjtő gazdálkodási tervekbe felvett mezőgazdasági területek,¹⁵² etc. A tagállamokban lényegében ezek alapján történik meg a vidékfejlesztési pénzekben részesíteni kívánt¹⁵³ vidék, illetve vidéki térségek meghatározása.¹⁵⁴

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet, azaz a közös borpiaci rendtartás által finanszírozott szerkezetátalakítási támogatások okán felmerülhet a vidékfejlesztési és borpiaci támogatások elhatárolásának kérdése, a kettős finanszírozás elkerülése végett. A magyar vidékfejlesztési program ismeretében kijelenthető, hogy a jogalkotóknak sikerült megakadályozniuk a kettős finanszírozást, ugyanis a szerkezetátalakítási és vidékfejlesztési támogatások nem fedik át egymást.¹⁵⁵ A közös borpiaci rendtartás 2008-as reformja ezzel szemben egy egészen új alapra helyezi a rendtartás és a vidékfejlesztés viszonyát, lényegében szorosabbra fonja. A vidékfejlesztés és az új rendtartásról később még értekezem.

II. A közösségi szabályozást vizsgálva három tipikus szabályozási terület különböztethető meg:¹⁵⁶ a piacsabályozás, a struktúrapolitika (magam részéről, Fodorral szemben, ezt a területet 1997 óta vidékfejlesztésként nevesítem), és az agrominimum előírások. Ez utóbbit a nyugat-európai jogirodalom „jogharmonizációs” területnek nevezi.¹⁵⁷ Magam azonban inkább az agrominimum előírások elnevezést részesítem előnyben, ugyanis az irányelveken kívül ide sorolok néhány rendeleti szintű szabályt is.

¹⁴⁸ Lásd a 2006/144/EK tanácsi határozat (2006. február 20.) a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007-2013 közötti programozási időszak).

¹⁴⁹ A korábbi szisztéma elemzéséről lásd OLAJOS: A KAP vidékfejlesztési pillére. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 399-416. p.

¹⁵⁰ Kijelölésükhöz lásd a vadon élő madarak védelméről szóló, 1979. április 2-i 79/409/EGK tanácsi irányelvet és a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről szóló, 1992. május 21-i 92/43/EGK irányelvet.

¹⁵¹ Kijelölésükhöz lásd az agrárstruktúrák hatékonyságának javításáról szóló, 1997. május 20-i 950/97/EK tanácsi rendeletet, továbbá a 1698/2005/EK tanácsi rendelet (2005. szeptember 20.) 36. és 50. cikkei.

¹⁵² Kijelölésükhöz lásd a vízvédelmi politika területén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról szóló, 2000. október 23-i 2000/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet.

¹⁵³ Meg kell jegyeztem, hogy a vidéki területek meghatározásának adott esetben más szempontok alapján is lehet jelentősége, többek között ezért került meghatározásra a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 5. § p) pontjába a *mezőgazdasági vidékfejlesztési térség*, a területfejlesztés kedvezményezett térségeinek jegyzékéről szóló 64/2004. (IV.15.) Korm. rendelet 1. § c) pontjában a *vidékfejlesztési térség*, valamint az Országos Területfejlesztési Konceptióról szóló 97/2005. (XII.25.) OGY határozat IV.6. pontjában a *rurális térség* fogalma.

¹⁵⁴ Más közép-kelet európai államok vidékfejlesztésével kapcsolatban lásd SCHWEIZER, Dieter: *Entwicklung der landwirtschaftlichen Betriebe und des ländlichen Raumes in den MOE-Staaten. Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 354-366. p.

¹⁵⁵ Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, 2007. február 19., 267. p.

¹⁵⁶ FODOR: *Op. cit.* 51-54. p.

¹⁵⁷ NORER: *Einleitende agrarrechtliche Bemerkungen. Op. cit.* 8. p.

A *vidékfejlesztés* tipikusan a mezőgazdasági üzemre (illetve annak alanyi oldalát képező mezőgazdasági termelőre) illetve a mezőgazdasági üzem kereteit adott esetben túllépő, a mezőgazdasági tevékenység negyedik fázisát képező, annak helyet adó, vidéki területekre koncentrál. A közösségi norma az üzemek kialakításában gyakorta orientáló, azaz azt mondja meg, hogy milyen típusú fejlesztésekhez ad támogatást. Ilyen orientáló szabályozás figyelhető meg a mezőgazdasági termelők vonatkozásában is (pl. fiatal gazdák támogatása). A közösségi és nemzeti joganyag viszonyát vizsgálva megállapítható az, hogy a közösségi normák itt ráépülnek a dominanciájukat megtartó nemzeti jogszabályokra. Mint utaltam rá a közösségi joganyag e részével a következőkben nem foglalkozom.

Szigorú jogi előírások találhatók ezzel szemben a mezőgazdasági termékek szabályozási körére fókuszáló *piacszabályozásnál*, amelynél a közösségi normák elsőbbsége és meghatározó szerepe vitathatatlan (jellemző egyébiránt e körben a rendeleti jogalkotás). A piacszabályozás körében találkozhatunk a mezőgazdasági termékek árainak, minőségének, forgalmazásának meghatározásával. Az utóbbi időkben ugyanakkor megfigyelhető, hogy piacszabályozási normák egyre többet foglalkoznak a mezőgazdasági üzemek bizonyos vonatkozásaival, például a vagyoni értékű jogként funkcionáló támogatási jogosultságokkal. A KAP piacszabályozási pillérének 2003-ban kezdődött (és azóta is folytatódó) reformja során, pedig egyértelműen a mezőgazdasági üzemek léptek előtérbe szabályozási tárgyként. Itt elsősorban az összevont gazdaságtámogatási rendszer (SPS – *Single Payment Scheme*) támogatását értem, amely támogatási forma a jövőben egyre inkább elfoglalja az egyes termékpályákon alapuló közös piaci szervezetek (CMO – *Common Market Organisation*, más néven rendtartások, vagy piacszabályozások) támogatásainak helyét. Mivel a borpiac reformja során megteremtődött a kapcsolat a bor termékpálya és az SPS között, ezért a későbbiekben a borpiaci rendtartáson kívül az SPS rendszerrel is foglalkozom.

Az *agrominimum előírások* alapvetően a mezőgazdasági termeléssel szemben támasztanak bizonyos követelményeket, élelmiszerbiztonsági, növényvédelmi, állategészségügyi, agrár-környezetvédelmi és egyéb előírásokban megtestesülve. Ezen közösségi előírások, figyelembe véve azt, hogy tipikusan irányelvek, nemzeti jogforrásokban öltönek testet. Az irányelveken túl magam ide sorolom a mezőgazdasági termékek minőségi előírásait, mint amilyen a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre vonatkozó földrajzi árujelzők tanácsi rendelete is. Bár a borokra eredetvédelmi előírásainak jó részével a borpiaci rendtartás rendszerén belül találkozhatunk, nem tekinthetek el a többi termékre vonatkozó előírás vázlatos ismertetésétől sem. Azonban még mielőtt ennek nekikezdenék, előzetesen két fogalmat igyekszem körülhatárolni. Nevezetesen, hogy mit értek borjog, és mit eredetvédelem alatt.

2. A borjog fogalma, és szabályozási területei

2.1. A bor jogi fogalma

Mint a fentebb írtak alapján következtetni lehet, a bor, mint mezőgazdasági termék¹⁵⁸ jogi meghatározása kulcsfontosságú, mivel e definícióra épül a kutatás tárgyát képező szabályozás is. Mielőtt azonban a bor jogi definícióit ismertetném, egy gondolat erejéig érdemes kitérni a szőlőre is.

A szőlő és a bor fogalmai közül, a két jelenség természeténél fogva, a bor meghatározása okozott több problémát a jogalkotásban és a joggyakorlatban, azonban a szőlő típusainak is vannak bizonyos jogi relevanciái.

2.1.1. A szőlőfogalom jogi relevanciája

Mindenekelőtt tisztázni kell, hogy a „szőlő” kifejezés alatt több jelentés is meghúzódhat. A név egyrészt utalhat a szőlőre, mint a termőföld egy művelési ágára, másrészt a szőlőre, mint területre, harmadrészt a szőlőre, mint ültetvényre (amelynek sorsa adott esetben elválhat a területétől), negyedrész a szőlőre, mint – biológiai értelemben vett – gyümölcsre.

A szőlőnek, mint területnek, a Bortv. alapján, két alapvető csoportja létezik. Egyrészt beszélhetünk házikerti szőlőről (500 négyzetmétert nem meghaladó szőlőterület), másrészt árutermő szőlőről (500 négyzetméternél nagyobb szőlőterület).¹⁵⁹ A kettő közötti megkülönböztetésnek az alapja gyakorlatilag a területi méretben rejlő gazdasági potenciál, mint a piacot befolyásoló tényező. A területnagyság alapján történő differenciálásnak, többek között, jelentősége van a hegyközségi tagságnál (a Htv. új szabályai alapján 1000 négyzetméter jelenti a választóvonalat),¹⁶⁰ a telepíthető fajták meghatározásánál,¹⁶¹ a telepítés és kivágás szabályainál,¹⁶² a szőlő ültetvénykataszter kialakításánál.¹⁶³

Jelen fejezetben elsősorban azonban a szőlőre, mint gyümölcsre koncentrálok, annak is a borszőlő típusára, ugyanis a szőlő kapcsán megkülönböztetjük a borszőlőfajtát (melynek termését rendszerint borkészítésre használják), a csemegeszőlő-fajtát (melynek termését rendszerint étkezésre használják), és az alanyszőlő fajtát (amelyet vegetatív szaporítóanyag

¹⁵⁸ A bor, mint mezőgazdasági termék mellett, hangsúlyozni lehet annak „politikai termék” jellegét is ÁCS Dóra – BOTOS Ernő Péter – HARCZ Zoltán: Várakozások és elvárások az EU-ban. *Bor és Piac*, 2004, 4. szám, 10. p.

¹⁵⁹ Bortv. 2. § 1-2. pont.

¹⁶⁰ Hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény (továbbiakban Htv.) 4. §, 26. §.

¹⁶¹ Bortv. 5. § (1) és (5) bekezdés.

¹⁶² Bortv. 7. § (1) bekezdés.

¹⁶³ Bortv. 11. § (1) bekezdés.

előállítás, illetve oltványkészítés céljából természetnek). A borjog szempontjából elsődlegesen a borszőlőnek van jelentősége, ugyanis az étkezési célból termesztett csemegeszőlővel nem a borpiaci rendtartás, hanem a közös zöldség-gyümölcs rendtartás foglalkozik,¹⁶⁴ amely utóbbi jelen munka írásakor szintén reform alatt van.

2.1.2. A bor jogi fogalma

A bor kifejezés a szanszkrit *vêna* („kedvelt”) szóból származik, amely az indoeurópai nyelvekben a bor szó alakjának eredetét jelzi. A *vêna* kifejezés átfogó jelentéssel bír, mivel nem egy, a szőlőből származó készítményt jelölt, hanem egy növény kiejedt levéből származó italt. A közösségi jog eredeti szabályai ezzel szemben egy szűkebb borfogalommal operálnak, tipikusan a szőlő levéhez kapcsolódó italt jelölve a bor szó alatt.¹⁶⁵ Lényegében ez a meghatározás köszön vissza a Kr. e. első században is, amikor Plinius, az ókori naturalista úgy határozza meg a bort, mint „egy olyan nedvet, amely erjedés útján a mustból meríti erejét.”¹⁶⁶ Mint a latin tudós meghatározásából is kitűnik, a bor fogalma kapcsán két elem érdemel kiemelés: egyrészt a szőlőből származás, másrészt az alkoholos erjedés.

2.1.2.1. A bor nemzetközi definíciója

Csak jóval a nemzetállamok szabályozása után (lásd alább) kísérelte meg az OIV, nemzetközi viszonylatban elsőként, a bor szó meghatározását. Keretei között már 1924. november 29-én elkészült az az egyezmény, amelynek célja, hogy a nem előírt módon készített alkoholos italok ne kapják meg a „bor” elnevezést. Ez a definíció 1929-ben teljesedett ki, amikor az OIV arra kötelezte tagállamait, hogy a szárított mazsolából, gyümölcsből és zöldségből fermentáció útján készített italok ne kaphassák meg a „bor” elnevezést. Végül, 1973 óta¹⁶⁷ a nemzetközi szervezetnek köszönhetően a bor kizárólag friss, préselt vagy nem préselt szőlőből, illetőleg szőlőmustból, teljes vagy részleges alkoholos

¹⁶⁴ A zöldség-gyümölcs ágazat magyar vonatkozásai tekintetében lásd BENE László – NÉMETH Lajos: Csatlakozás az Európai Unió zöldség-gyümölcs ágazatához. *Európai Tükör*, 2004, Különszám, I. kötet, 321-345. p.; SIADAK BALOGH Beáta: Nagyító alatt: zöldség-gyümölcs piacsabályozás. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 15-16. p.

¹⁶⁵ BAHANS, Jean-Marc – MENJUCQ, Michel: *Droit du marché viti-vinicole*. Bordeaux, 2003, Éditions Fêret, 64. p.

¹⁶⁶ GAUTIER, Jean-François: L'evolution historique du droit viti-vinicole. *Petites Affiches*, 1996, 15. szám, 23.

¹⁶⁷ GAUTIER: La définition juridique du vin et des différents types de vin. *Revue de Droit Rural*, 1995, 237. szám, 489. p.

erjesztés útján előállított ital, amelynek alkoholfoka – speciális eseteket kivéve – nem lehet kevesebb, mint 8,5 %.¹⁶⁸

Fontos megjegyezni, hogy az új világi bortermelők képviselői által a Bor Világkereskedelmi Csoport (WWTG) keretei között elfogadott Borászati Eljárásokról Szóló Kölcsönös Elismerési Egyezmény (MAAOP) (2001. december 18.) 4. cikk a) pontjában is található egy „bor” fogalom.¹⁶⁹ Ezek szerint „a bor egy olyan ital, amelyet teljesen vagy részben alkoholos erjesztéssel állítanak elő, kizárólag friss szőlőből, szőlő mustból, vagy friss szőlőből származó termékekből, a borászati eljárásoknak megfelelően, amelyet az exportáló fél szabályozó mechanizmusa engedélyez használatra, és amelynek alkoholtartalma nem kevesebb, mint 7%, és nem 24%-ot.” Megnyugtató tudni, hogy legalább alapelemeit – szőlőből származás, és alkoholos erjesztés – tekintve hasonló elvárásokat fogalmaznak meg a régi és az új világ borászai.

2.1.2.2. A bor definíciója az Európai Közösségben

A közösségi borjog borfogalma egyértelműen tagállami előzményekre vezethető vissza, méghozzá elsődlegesen a francia borászati szabályozás hagyományaira. A francia jogban elsőként 1889. augusztus 14-én, az ún. „Griffe-törvényben” szabályozták a bor fogalmát, amely szerint csak azt a készítményt lehet bornak nevezni, amely friss szőlő erjedéséből vagy levéből származik.¹⁷⁰ A közösségi borjog kialakulására szintén hatással levő német borjogban az 1901. május 24-i ún. második bortörvényben határozták meg először a bort, amely szerint az nem más, mint alkoholos erjesztés során a friss szőlőfürtök levéből előállított ital.¹⁷¹ Mindezen előzmények után, azoknak megfelelő borfogalom került bele a 816/70/EGK tanácsi rendelet¹⁷² II. mellékletének 7. pontjába, majd a további közös borpiaci rendtartások közvetítésével az 1493/1999/EK rendelet I. mellékletének 10. pontjába, amely szerint „bor”: a kizárólag zúzott vagy nem zúzott friss szőlő vagy szőlőmust teljes vagy részleges alkoholos erjedése által nyert termék.¹⁷³

¹⁶⁸ Lásd ugyanezt: OIV: *International standard for the labelling of wines and spirits of vitivinicultural origin*. Párizs, 2005.

¹⁶⁹ GREGAN, Philip: World Wine Trade Group: Facilitating International Trade in the Global Wine Business. In: *Seattle Conference* (AIDW/IWLA, Seattle, Ausztrália, 2004. szeptember 25-29.). Forrás: http://www.nzwine.com/assets/IWLA_Seattle_September_2004.doc 2006.11.09., 4. p. (7 p.)

¹⁷⁰ GAUTIER: La définition juridique du vin et des différents types de vin. Op. cit. 489. p.

¹⁷¹ KLARMANN, Philipp: *Qualitätsweinprüfung und Verwaltungsverfahren*. Mainz, 2001, Verlag im Internet, 8. p.

¹⁷² 816/70/EGK tanácsi rendelet (1970. április 28.) a borpiaci közös szervezésével kapcsolatos kiegészítő előírások rögzítéséről.

¹⁷³ A 2003. július 10-i spanyol bortörvény is ezzel a bor definícióval operál. MORNET, Marie-Noëlle: La désignation du vin comme élément de sa commercialisation. Le débat français au regard de la réforme espagnole. *Revue de Droit Rural*, 2004. december, 613. p.

Az Európai Közösség Bírósága is foglalkozott a bor definíciójával, még az 1493/1999/EK rendeletet megelőző 822/87/EGK tanácsi rendelet¹⁷⁴ kapcsán, azzal összefüggésben, hogy lehet-e forgalomba hozni boralapú, 0 szeszfokú, ún. „alkoholmentes bort”.¹⁷⁵ A vonatkozó közösségi fogalomból „kitűnik, hogy teljes vagy részleges alkoholos erjedés szükséges ahhoz, hogy egy terméket bornak nevezhessenek. Továbbá, ez az erjedés az egyetlen folyamat kell legyen, amely a bor termelésében szerepet játszik. Az a termék, amely a szőlőből nem alkoholos erjedéssel készült, nem lehet bor. A definícióból egyértelműen következik, hogy az erjedés utáni terméknek alkoholt kell tartalmaznia ahhoz, hogy jogilag bornak nevezhessék. Bár a bor definíciója a közösségi jogalkotás szerint nem köti ki a minimális alkoholtartalom mértékét, csak egyes asztali és minőségi borok esetében..., ebből mégis következik, hogy az alkohol egy bizonyos mértékben szükségszerű alkotóeleme minden bornak. ... Az alkohol borból történő eltávolítása nem elfogadott borászati gyakorlat a 822/1987 rendelet szerint. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy a 355/79 rendelet 45. cikkének (2) bekezdése (amelyet megerősít a 2392/89 rendelet 43. cikke...) megengedi a tagállamoknak, hogy a ‚bor’ kifejezést használják más gyümölcsnevekkel összekapcsolva, amennyiben az említett gyümölcsből nyerték ki alkoholos erjesztéssel, és megengedi egyéb ‚bor’ szót tartalmazó összetett szavak használatát. Mindezek miatt a nemzeti bíróságnak kell eldöntenie, hogy az ‚alkoholmentes bor’ kifejezés olyan összetett szó-e, amely a helyi törvényhozás szerint, ám a közösségi szabályozásnak is megfelelően, vonatkozik egy bortól eltérő termék megnevezésére.”¹⁷⁶ A bírósági ítéletnek megfelelő szabályozást vett át lényegében az 1493/1999/EK rendelet is.¹⁷⁷ A közösségi jog tiszteletben tartása mellett ugyanis a tagállamok döntési kompetenciájába utalja annak engedélyezését, hogy egyrészt a „bor” szó használható-e egy gyümölcs nevével együtt egy összetett név formájában a szőlőtől eltérő gyümölcs erjedésével nyert termékek megjelölésére, másrészt a „bor” szót tartalmazó egyéb összetett nevek használhatók-e. Ezek alapján a tagállamok kompetenciájába tartozik olyan jelölések engedélyezése, mint az „almabor”, „mézbor”, „alkoholmentesített bor”.¹⁷⁸ Ezek alapján az osztrák borjog, az 1999-es osztrák bortörvényben, kidolgozta a gyümölcsbor, (0,5% alkohol alatti ún.) alkoholmentesített bor, és (0,5-5% alkoholtartalmú ún.) alkoholszegény bor fogalmát,¹⁷⁹ ezzel szemben a francia jogalkotás egészen az utóbbi időkig nem tette lehetővé a „bor” szó kiterjesztő használatát.¹⁸⁰

¹⁷⁴ 822/87/EGK tanácsi rendelet (1987. március 16.) a bor közös piacszervezéséről.

¹⁷⁵ C-75/90. sz., Roger Guitard elleni büntetőeljárás ügye (1991. július 25-én hozott ítélet, előterjesztő bíróság: Tribunal Correctionnel de Carcassonne).

¹⁷⁶ Loc. cit.

¹⁷⁷ 1493/1999/EK rendelet VII. melléklet meghatározott kifejezések használatáról rendelkező C) 2. pontja.

¹⁷⁸ Lásd még MIKULÁS: A borászati termékek jelölésének és kiszerezésének szabályozása. In: FÓRIÁN Zoltán – MIKULÁS Ildikó – MÜLLER István: *A szőlő-bor ágazat Európai Unió csatlakozásának gyakorlati kérdései* [sic!]. Budapest, 2003, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 43. p.

¹⁷⁹ Lásd a bor és gyümölcsbor forgalmazásáról szóló 1999. július 23-i osztrák bortörvény 2. és 40. §-ait. Németországban a 2000. 6. 20-i, a borjogi előírásokat módosító második rendelet szerint az alkoholmentes és csökkent alkoholtartalmú borok és azokból készült pezsgő jellegű italok, a konkrét ültetvény, és egyetlen szőlőfajta nevét viselhetik. KOCH, Hans-Jörg: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit

A 2008-as borrendtartás némiképpen pontosítja a fogalmat az alkoholszázalék vonatkozásában. E szerint a bor: kizárólag zúzott vagy nem zúzott friss szőlő vagy szőlőmust teljes vagy részleges alkoholos erjedése által nyert olyan termék, amelynek: (a) Tényleges alkoholtartalma nem kisebb 8,5 térfogatszázaléknál, amennyiben a bort kizárólag az A. vagy a B. szőlőtermő övezetben szüretelt szőlőből állítottak elő, más szőlőtermő övezetekben pedig nem kisebb 9 térfogatszázaléknál; (b) tényleges alkoholtartalma – eltérve az egyébként alkalmazandó minimális tényleges alkoholtartalomtól, amennyiben oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy földrajzi jelzéssel ellátott – legalább 4,5 térfogatszázalék; (c) térfogatban számított teljes alkoholtartalma nem haladja meg a 15 térfogatszázalékot. A Bizottság a térfogatban számított teljes alkoholtartalom felső határát 20 %-ra emelheti a Közösség bizonyos szőlőtermő övezeteiben készült borok esetében, ha azok alkoholtartalom-növelés nélkül készülnek; d) bizonyos, esetlegesen meghatározandó eltérésektől eltekintve, összes savtartalma nem kisebb, mint 3,5 gramm/liter (borkősavban kifejezve) vagy 46,6 milliekvivalens/liter.¹⁸¹ Az új rendelet értelmében a tagállamok ugyanakkor engedélyezhetik a „bor” szó használatát, ha az (a) valamely gyümölcs nevével együtt, összetett szó formájában a gyümölcs erjedésével nyert termékek megjelölésére szolgál; vagy (b) egy összetett szó része.¹⁸²

2.1.2.3. A bor a magyar jogban

A „mesterséges borok készítésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról” [sic!] szóló 1893. évi XXIII. törvénycikk lényegében indirekt úton, a mesterséges bor fogalmának meghatározásával (2. §) és annak tiltásával, írta körbe a bor fogalmát.¹⁸³ Konkrét meghatározással először „a borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló” [sic!] 1908. évi XLVII. törvénycikk 1. §-a rendelkezett, amely szerint „bor elnevezés alatt az a szeszes ital értendő, mely kizárólag a szőlő levéből (szőlőmustból) erjesztés útján állítottatott elő.” Lényegében ez, a nyugat-európai tendenciákkal teljes harmóniában lévő fogalom vonul végig¹⁸⁴ a magyar szabályozáson egészen a Bortv.-ig.¹⁸⁵ Utóbbi törvény szerint a bor: „alkoholos erjesztés útján, e törvényben és végrehajtási

Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. In: KOCH, Hans-Jörg: *Weinrecht Kommentar*. Frankfurt am Main, 2004, Deutscher Fachverlag, 55-56. p.

¹⁸⁰ GAUTIER: Les définitions juridiques du vin. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 44. p.

¹⁸¹ 479/2008/EK rendelet IV. mellékletének 1. pontja.

¹⁸² 479/2008/EK rendelet 25. cikk (2) bek.

¹⁸³ Ugyanakkor a törvénycikk megszületését megelőzően az előadó miniszter ismertette az Országgyűlés előtt az előkészületekkel kapcsolatos eredményeket. Ennek során szó esett a „bor” fogalmáról is, amely „csakis friss szőlőből erjesztés folytán előállított folyadék,, lehetett, kivéve a tisztított szesz és cognac hozzáadásával készített italok. TARJÁN Balázs: Borhamisítás – a kezdet vagy a vég? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 7-8. p.

¹⁸⁴ Megjegyezzem ugyanakkor, hogy a bor fogalmának nem eleme az alkoholos erjedés a szőlő- és gyümölcstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról szóló 1970. évi 36. törvényerejű rendelet szerint (4. §).

¹⁸⁵ A bor jogi fogalma kapcsán lásd még SZABÓ György: Szőlő- és borgazdálkodás. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Hegyközség, szőlészet, borászat*. [-], 1995, Agrocent Kiadó, 320-325. p.

rendeletében szabályozott módon, adott településen osztályba sorolt szőlőfajta felhasználásával, friss szőlőből és friss mustból készült ital.”¹⁸⁶

A magyar jogalkotó meghatározott körülmények között lehetővé teszi, mind a gyümölcsborok, mind az alkoholmentesített bor előállítását.¹⁸⁷ A gyümölcsborok előállítására az élelmiszerekről szóló 2003. évi LXXXII. törvény alapján kiadott 116/2004. (VII.9.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet szerint kerülhet sor.¹⁸⁸ A Bortv.-en alapuló, borok előállításáról szóló 99/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlő és bor eredetű borászati termékek között említi az alkoholmentesített bort (36. §), a csökkentett alkoholtartalmú bort (37. §), és más szőlő alapú italokat.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a pálinka nem tartozik a borjog fogalomköréhez, habár alapanyaga lehet a szőlőtörköly, illetve aszú szőlő törköly is. A pálinka előállításának szabályairól a 148/2004. (X.1.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet tartalmaz részletszabályokat.

2.1.3. A borok fajtái

A borok egyes fajtáit tipikusan az előállításuk módja különbözteti meg egymástól. Jelen dolgozat részleteiben nem foglalkozik az egyes fajták – így a csendes borok, vörösborok, fehérborok, édes borok, száraz borok, roséborok, likőrborok, habzóborok, gyöngyöző borok, pezsgők, etc. – elhatárolásával.¹⁸⁹ Magam részéről egy elhatárolást tartok fontosnak, nevezetesen a borok fajtáinak (*typologie*) megkülönböztetését a borok minőségi osztályaitól (*classification*), amely utóbbi – az 1493/1999/EK rendelet alapján: asztali borok-m.t. minőségi borok; a 2008-as rendelet alapján: borok-földrajzi árujelzővel ellátott borok – megkülönböztetés e disszertáció tárgyát képezik. A borok osztályozása tehát alapvetően minőségi szempontokon nyugszik, s mint ilyen előfordulhat, hogy ugyanazon borfajta különböző osztályokba is besorolható (asztali bor, m.t. minőségi bor, védett eredetű bor, etc.), amely minőségkülönbség egyedi előállítási körülményekből fakad.¹⁹⁰

A minőségi osztályozással a dolgozat későbbi részeiben részletesen foglalkozom, elöljáróban azt kívánom csak hangsúlyozni, hogy a közösségi szabályozásban éles cezúra húzódik a borok különböző osztályaira vonatkozó szabályok között.

¹⁸⁶ Bortv. 2. § 22. pont.

¹⁸⁷ Lásd a borászati termékek jelöléséről szóló 98/2004. (VI.3.) FVM rendelet 15. § (2) bekezdését.

¹⁸⁸ A „gyümölcsbor”, mint a „bortól” eltérő kategóriát egyébiránt már az 1887. évi XLVII. törvénycikk (a bor-, hus-, cukor-, és sörfogyasztás megadóztatásáról ...) is ismeri, bár konkrét definíciót egyik esetében sem ad.

¹⁸⁹ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 66-69. p.

¹⁹⁰ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 66. p.

2.2. A borjog fogalma és szabályozási területei

A „borjoggal”, mint kifejezéssel elsődlegesen a nyugat-európai irodalomból ismerkedhettek meg a szakemberek. Így, különösen az angol „*wine law*”, a német „*Weinrecht*”, és a francia „*droit du vin*” (ez utóbbi helyett használatosak még a „*droit de la vigne et du vin*” illetve „*droit viti-vinicole*”) kifejezések tükörfordítását vették át a magyar szakmabeliek. A viszonylagosan egységes névvel szemben a borjog által lehatárolt jogterület azonban koronként és területenként nagy eltérést mutat. A következőkben előbb a nyugat-európai jogirodalomban, majd a magyar jogban használatos borjogi megközelítésekkel foglalkozom, végül az előbbiekre figyelemmel megkísérlek egy saját, a dolgozatban használatos lehatárolást alkotni.

2.2.1. Borjog a nyugat-európai jogirodalomban

A szőlészettel és borászattal kapcsolatos szabályozás kialakításában kétségtelenül Franciaország játszott úttörő szerepet. A francia jogászok, nem vitatva a borral kapcsolatos több évezredes szabályozási előzmények létét, a modern kori „borjog” kialakulását a XIX. századra teszik.¹⁹¹ Ezt az alapvetően nemzeti szabályozást fokozatosan felváltotta, illetve kiegészítette az európai közösségi szabályozás („európai vagy közösségi borjog”) és a főleg eredetvédelemre koncentráló „nemzetközi borjog”.

A nemzetközi joganyag három fő forrása: az ipari tulajdon oltalmára 1883. március 20-án létesült Párizsi Unió Egyezmény (PUE)¹⁹² keretében megkötött többoldalú egyezmények, az EK valamint más országok, illetve két ország közötti kétoldalú megállapodások, és végül a WTO-ból, pontosabban a TRIPS-ből származó jogok. A közösségi borjog – amelynél elsődlegesen, bár nem kizárólagosan, a borpiaci rendtartást (az 1493/1999/EK rendeletet, illetve 2008 augusztusától a 479/2008/EK rendeletet) értik – számos korábban nemzeti hatáskörben szabályozott kérdéskört átvett, és ez alapján csak viszonylag szűk körben enged teret a tagállami szabályozásnak. A hatályos francia joganyag különböző jogszabályokon alapul: Polgári Törvénykönyv (*Code civil*), Kereskedelmi Kódex (*Code de commerce*), Mezőgazdasági Kódex (*Code rural*), Fogyasztási Kódex (*Code de la consommation*), Általános adó Kódex (*Code général des impôts*), Pénzügyi eljárások Kódexe (*Livre des procédures fiscales*), Büntetőkódex (*Code pénal*). Ehhez az állam által alkotott joghoz kapcsolódik a szőlő- és borágazat szakmai önszabályozásából eredő jog. Az állandó szokások is jelentős forrását képezik a francia borászati jognak.¹⁹³ Összefoglalóan a francia jogtudományi megközelítés a borjogot heterogén szabályok gyűjteményének tekinti, mint pl.

¹⁹¹ GAUTIER: L'évolution historique du droit viti-vinicole. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 2. p.

¹⁹² 1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről.

¹⁹³ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 12-15. p.

pénzügyi jog, agrárjog, polgári jog, közigazgatási jog, európai uniós jog, nemzetközi jog és kereskedelmi jog, amely álláspont szerint mind a közösségi szervezetnek, mind a francia piacszabályozásnak a bor minőségére vonatkozó joganyag a főpillére.¹⁹⁴

Érdekes megközelítéssel találkozhatunk a német szakirodalomban a borjog jogrendszerbeli elhelyezkedése kapcsán.¹⁹⁵ Eszerint a német borjog összetett és állandóan változó. Függ az EU jogtól és a nemzeti jogtól. Komplexitásának kialakításában részt vesznek a jogászokon kívül borászok és közgazdászok is. A borjog, *Klarmann* szerint, s e ponton hivatkozik *Koch*-ra is, olyan speciális jogterület („Weinrecht als Sonderrechtsgebiet”), amely az élelmiszerjog részterülete, és ezért annak jellemzőivel is rendelkezik.¹⁹⁶ Lényeges, a borjoggal foglalkozó szakembereket foglalkoztató kérdéskör a borjog és az élelmiszerjog kapcsolata.

Az EK élelmiszerjogot egységként csak 2002-ben hozták létre a már korábban hivatkozott 178/2002/EK rendelet által, addig ugyanis csak szétszórt részeiben létezett. Mindazonáltal elmondható, hogy előírásai kiterjednek a borra is. Ám a borral kapcsolatos szabályok, mint piacszabályozási normák, már korábbról léteznek, ennél fogva számos élelmiszerjogi előírást már korábbról magukban foglaltak. Így számos, a 178/2002/EK rendelet hatálya alá tartozó kérdés esetén felvetődik a borjoggal való viszony tisztázása.¹⁹⁷ Ilyen kérdés például a nyomonkövethetőség is.¹⁹⁸

A borjog-élelmiszerjog viszonya egyébiránt nemzetközi szinten is problémát okozott. A hagyományos borkészítés (amelyet gyakorta az EK borászatával szoktak azonosítani) és a borgyártás (amellyel pedig gyakorta az újvilági – USA, Ausztrália, Chile, Dél-Afrika, etc. – borászatot jellemzik) közötti párharc az OIV-on belül az előbbieket elégedettségével zárult éppen, amikor ennek következtében néhány állam megpróbálta megkerülni az OIV-ot, és nemzetközi standardokat gyártottak olyan más fórumokon (Élelmiszer Kódex), ahol nem voltak kisebbségben. A FAO (Mezőgazdasági és Élelmezési Szervezet) és WHO (Egészségügyi Világszervezet) által létrehozott Élelmiszerkódex Bizottságban végül sikerült

¹⁹⁴ DENIS, Dominique: Eléments pour une histoire du droit de la vigne et du vin. *Revue de Droit Rural*, 1995, 238. szám, 529-530. p.

¹⁹⁵ KLARMANN: *Op. cit.* 1. p.

¹⁹⁶ *Loc. cit.*

¹⁹⁷ COUTRELIS, Nicole: Le règlement communautaire du 28 janvier 2002: un droit de l'alimentation et une autorité de sécurité des aliments. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 10. p.

¹⁹⁸ A nyomonkövethetőség élelmiszerjogban fellelhető problémái kapcsán lásd GUSINU, Pietro: Traceability and control in the wine industry in Italy. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 2-6. p.; illetve PERI, Claudio: Report on traceability in the production chain. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 6-13. p. Magam részéről azonosulok azzal az állásponttal, amely szerint a nagyszámú egyéni termelő, nagyszámú egyéni termék, illetve a feldolgozó folyamatok nagy száma miatt a borszektor nagyon speciális nyomonkövethetőségi rendszert igényel (HAUPT, Wolfgang: Traceability obtained through legal measures in Germany. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 27-30. p.). Az előbbi sajátosságok miatt pedig egy jól működtetett bor-eredetvédelmi rendszer képes megfelelni az élelmiszerjog által megkövetelt nyomonkövethetőségi elvárásoknak (PEREZ ALVAREZ, Félix: Traceability and controls in the wine-producing sector covered by the appellations of origin in Spain. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 43-47. p.).

gátat vetni az ilyen – az OIV által képviselt standardokkal teljesen ellentétes – jellegű normaalkotásnak.¹⁹⁹

Az élelmiszerjog és borjog viszonya kapcsán, végső soron vitatkozok a német szakemberrel. Kétségtelen tény, hogy a borjog számos olyan előírást tartalmaz a borokkal kapcsolatban, amelyek az élelmiszerjog speciális, borokra vonatkozó előírásaként értékelhetők, azonban a borjog egyúttal több is, mint élelmiszerjog. Alapvetően ugyanis a közösségi jogban piacsabályozásként meghatározott, s csak piacsabályozási alapon egészült ki – egyébiránt jelentős mennyiségű – egyéb, így élelmiszerjogi előírással is. Meg kell, hogy jegyezzem továbbá azt is, hogy a dolgozat írásakor hatályos német bortörvény²⁰⁰ is a közösségi borrendtartást tekinti keretjogforrásának és nem az élelmiszerekre vonatkozó 178/2002/EK rendeletet. Mindezek mellett természetesen elképzelhetőnek tartok egy élelmiszerjogi megközelítést is a borjog kapcsán, pusztán nem tekintem kizárólagosnak, mint ahogyan dolgozatom későbbi részében is a piacsabályozási kiindulópontot részesítem előnyben. Hozzá kell tennem ugyanakkor azt, hogy a tendenciák, vagyis a piacsabályozás egységesítése, és minden termékpályának az Egységes Farmtámogatási rendszerbe történő integrálása a jövőben még alátámaszthatja a német szerző 2001-ben még – megítélésem szerint – idő előtti álláspontját.

Az osztrák borjogra is alapvetően piacsabályozási szemlélet a jellemző. Ennek lényege, hogy a borjogra kiterjednek először is az Európai Közösség jogából az elsődleges jogforrások rendelkezései, különösen az EKSZ mezőgazdaságról (32-38. §), illetve minden szabad áruforgalomról szóló (23. §) rendelkezései, valamint az erre alapozott „Cassis”²⁰¹ ítélkezési gyakorlat.²⁰² Csak az egészségvédelem és a kereskedelmi forgalom tisztasága érdekében engedélyezett a szabad áruforgalom korlátozása. A borjogilag jelentős „Bocksbeutel”-döntés²⁰³ ennek alapján született meg.²⁰⁴ A szabad áruforgalomról szóló rendelkezések csak ott jutnak érvényre, ahol a közösségi jogi szabályok hiányoznak. A szerző gyakorlatilag a „borjog” különjog jellegét hangsúlyozza. Mivel az EU létrehozott egy közös borszektor, azáltal, hogy számos európai közösségi rendeleten keresztül összehangolta a tagállamokban a borjogot, ezért a borszektor tekintetében a belső tagállami előírásoknak csak szűk mozgásterük van. Minden olyan terület idetartozik, ahol egyáltalán nincsen európai közösségi szabályozás (pl. gyümölcsbor), és ahol a közösségi előírások kifejezetten a

¹⁹⁹ TINLOT, Robert: La Réglementation Viti-vinicole et l'OMC. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 21-22. p.

²⁰⁰ Lásd a többször módosított, 1994. szeptember 1-től hatályos Bortörvényt (*Weingesetz*).

²⁰¹ C-120/78. sz., Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branndtwein (Hessisches Finanzgericht által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárás) ügyében 1979. február 20-án hozott ítélet. (Cassis de Dijon-ügy.)

²⁰² BRUSTBAUER, Konrad – MRAZ, Hannes: *Das österreichische Weingesetz und sein praktische Anwendung*. Wien, 2005, Edition Juridica, 6. p.

²⁰³ 16/1983. sz., Karl Prantl elleni büntetőeljárás ügye (1984. március 13-án hozott ítélet, előterjesztő bíróság: Landgericht München II.).

²⁰⁴ BRUSTBAUER – MRAZ: *Op. cit.* 7. p.

tagállami szabályozásra hivatkoznak. Mindezek alapján az 1999-es osztrák bortörvényt a következő hatállyal (1. §) alkották meg: (A) Az EK borjogára való utalással minden termékre, (1) amelyre a bor közös piacszerzése érvényes (ld. az 1493/1999/EK rendelet 1. cikk), kivéve a szőlőlé, koncentrált szőlőlé és borecet; (2) ami az 1601/1991/EGK rendelet²⁰⁵ hatálya alá esik. Ezek az ízesített bor és az 1601/1991/EGK rendeletben megnevezett kategóriák (pl. Vermut), az ízesített bor tartalmú italok (pl. Sangria), az ízesített bor tartalmú koktélok (pl. borkoktél). (B) Kizárólag a belső jog alapján terjed ki a hatálya az 1999-es osztrák bortörvénynek a gyümölcsborra, a bortartalmú italokra, és az alkoholtól mentesített, és alkoholszegény borokra. Utóbbi (B) körben a törvény előírásai széleskörűek, mivel hiányoznak az erre vonatkozó EK előírások.²⁰⁶

2.2.2. Borjog megjelenése a magyar jogban

A borral kapcsolatos szabályozás Magyarországon sem újkeletű. A törvényi szintű szabályozás először még inkább az adózás, és nem a kereskedelem kapcsán említette a bort.²⁰⁷ A nyugat-európaihoz hasonló modern borszabályozás formálódására azonban nálunk is csak a XIX. században, a kiegyezést követően került sor (a borszabályozással kapcsolatos történeti fejlődést lásd később).

A 1989/90-es rendszerváltás utáni első bortörvényünk megalkotásakor már egyértelműen figyelemmel voltunk a közösségi borjogra. A Földművelésügyi Minisztérium „téziseiben” a borjog, mint az EU ágazatspecifikus szabályozása szerepel, amely tartalmazza az ágazatra vonatkozó összes rendelkezést.²⁰⁸ A tézisek között, az új bortörvény megalkotásánál, a közösségi joganyagnak való megfelelés is szerepel: „Az új bortörvény tegye lehetővé 1. a szőlő- és bortermelés, -forgalmazás átfogó keret jellegű szabályozását; 2. a minőség- és eredetgarancia teljes körű megvalósítását; 3. biztosítsa az ágazat az EU harmonizációjának jogi hátterét; 4. a funkcionális jogi szabályozás minél teljesebb érvényesülését; 5. a magyar szőlőtermelés és borászat tradícióinak, különleges értékeinek védelmét”.²⁰⁹ A tézisek ezentúl érveket tartalmaznak az ágazat törvényi szintű szabályozása mellett,²¹⁰ melyeket egyúttal felfoghatunk olyan érvekként is, amelyek a borjog elkülönült szabályozását indokolják. Így a szőlő- és bortermelés szabályozásának hagyományai és

²⁰⁵ 1601/91/EGK tanácsi rendelet (1991. június 10.) az ízesített bor, ízesített boralapú italok és az ízesített boralapú koktélok meghatározására, megnevezésére és kiszerezésére vonatkozó általános szabályok meghatározásáról.

²⁰⁶ BRUSTBAUER – MRAZ: *Op. cit.* 7-9. p.

²⁰⁷ MEZEY Barna: Bor és jog. A borforgalom jogi szabályozása a Corpus Juris Hungarici tükrében az 1848 előtti Magyarországon. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 25. p.

²⁰⁸ Földművelésügyi Minisztérium: A [1997-es] bortörvény tézisei. *Borászati Füzetek*, 1996, 4. szám, 5. p.

²⁰⁹ *Loc. cit.* 7. p.

²¹⁰ E mellett sorakoztat fel érveket ZILAI János: A szőlő és borgazdaság jogi szabályozásának néhány szempontja. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 7-9. p.

jelene, a magyar borjog európai uniós és nemzetközi integrációra való alkalmassága, a hamisítás elleni küzdelem, a minőség- és eredetgarancia rendszer, és végül, de nem utolsósorban a borpiaci egyensúly.²¹¹

Az ország EU-csatlakozása környékén *Mikulás Ildikó* – tekintettel az időközben bekövetkezett változásokra – többször is áttekintette a vonatkozó közösségi és magyar joganyagot, a közösségi joganyag kapcsán arra a megállapításra jutott, hogy beszélhetünk egy szűkebb és egy tágabb értelemben vett borjogról.²¹² Megítélése szerint a szűkebb értelemben vett borjognak az 1493/1999/EK alaprendelet [2008 augusztusától a 479/2008/EK rendelet – a szerző] és annak végrehajtására kiadott bizottsági rendeletek²¹³ képezik az alapját. A tágabb értelemben vett borjognak (amelyet gyakran szőlészetre és borászatra vonatkozó joganyagként emleget) ezek mellett az ízesített borokkal és szeszes italokkal, a csemegeszőlő termesztésével és forgalmazásával (mint a gyümölcsrendtartással), a szőlő-szaporítóanyaggal (mint a növényegészségüggyel) és a bor jövedékekkel (mint az adózással) kapcsolatos szabályozás is részét képezi.²¹⁴

Mindezen közösségi jogszabályokra tekintettel történt meg a magyar borjog majdnem teljes újraszabályozása, tekintettel természetesen arra, hogy a közösségi joganyag a borjog szabályozási területének jókora részét már lefedi. Így, a magyar szabályozás tipikusan olyan jogviszonyokra fókuszált, amelyeket közösségi jogszabályok nem határoznak meg, illetve azok lehetőséget adnak meghatározott kérdések nemzeti hatáskörben történő szabályozására. Az 1493/1999/EK alaprendelet és végrehajtási rendeletei különösen a minőségi borok szabályozása, valamint a szakigazgatás intézményrendszerének szabályai terén hagytak teret a magyar jogalkotónak.²¹⁵ A 2008-as közösségi borrendtartás ezt a szabadságot szűkíti azáltal, hogy a földrajzi árujelzők szabályozását közösségi szintre emeli. Bővíti viszont a nemzeti támogatások vonatkozásában.

²¹¹ Földművelésügyi Minisztérium: A [1997-es] bortörvény tézisei, 5-7. p.

²¹² MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények a közös borpiaci szabályozásból és egyes tagállamok gyakorlatából.* Budapest, 2001, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 11-25. p.

²¹³ Az 1493/1999/EK rendelet vonatkozásában ezek a termelési potenciállal kapcsolatos 1227/2000/EK rendelet, a piaci mechanizmusokkal kapcsolatos 1623/2000/EK rendelet, a borászati eljárásokkal kapcsolatos 1622/2000/EK rendelet, a címkézéssel kapcsolatos 753/2002/EK rendelet, a minőségi borokkal kapcsolatos 1607/2000/EK rendelet, a külkereskedelemmel kapcsolatos 883/2001/EK rendelet, a kísérő okmánnyal és pincekönyvvel kapcsolatos 884/2001/EK rendelet, az ellenőrzéssel kapcsolatos 2729/2000/EK rendelet, valamint a jelentésekkel kapcsolatos 1282/2001/EK rendelet. Bővebb kifejtésüket lásd később.

²¹⁴ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 18-20. p.

²¹⁵ Lásd a Bortv. általános indoklását. A csatlakozásunk idején hatályos közösségi és magyar jogszabályok jegyzékét a tágabb borjog vonatkozásban lásd SIDLOVITS Diána: A szőlő- és bortermelésre vonatkozó szabályozás. Jegyzet a „Borjog-tár” című CD-n található jogszabálygyűjteményhez. In: *Borjog-tár* c. CD, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 2004. június 30.

2.2.3. A borjog fogalma és szabályozási tárgyai

A borjog, mint jogterület a borra, mint mezőgazdasági termékre vonatkozik. Az első kérdés, hogy a jogterület milyen szabályozási kört foglal magában. Magam részéről három szabályozási kört különíték el.

(1) A szűkebb értelemben vett borjoghoz, amely egyben a dolgozat megírásának az alapját is képezi, a közösségi borrendtartás és annak végrehajtására kiadott rendeleteket sorolom közösségi szinten, továbbá a hozzájuk kapcsolódó nemzeti normákat. Utóbbiak esetében kiegészítve azon szabályozási körrel, amelyről a közösségi borrendtartás nem rendelkezik, tehát ahol a tagállamok nagy szabályozási szabadsággal rendelkeznek. Fontos eltérésnek tartom ugyanakkor a Mikulás Ildikó által lehatárolt szűkebb értelemben vett borjoghoz képest, hogy magam ide sorolom azon bor-eredetvédelmi megállapodásokat is, amelyeket az EK vagy a tagállamok kötöttek harmadik féllel. Mindezt azért tartom fontosnak, mivel a közösségi borrendtartás és a hozzá kapcsolódó közösségi és nemzeti normák az eredetvédelem Európai Közösségen belüli, azaz belső oldalát képezik. Ezzel szemben, a belső oldalt kiegészítendő, létezik az eredetvédelemnek egy külső oldala is, amelyet az eredetvédelmi megállapodások képeznek (hasonló gondolatmenetet követnek a francia jogirodalomban is). Mivel e szűkebb értelemben vett borjognak az alapját a KAP piacsabályozási pilléréhez tartozó 1493/1999/EK rendelet (2008 augusztusától pedig a 479/2008/EK rendelet) képezi, mint közös piaci szervezet,²¹⁶ ezért a vonatkozó joganyagra a későbbiekben szinonimaként használom a borpiaci rendtartás, közös borpiaci szervezet szavakat is. Teszem ezt annak tudatában is, hogy a borpiaci rendtartás²¹⁷ a klasszikus piacsabályozási előírásokon túl más jellegű normákat is tartalmaz. A szűkebb értelemben vett borjog azonban piacsabályozási alapokon nyugszik, ezért nem tartom ezt a szinonimahasználatot zavarónak.

(2) Tágabb értelemben vett borjogon, egyezően Mikulás Ildikó álláspontjával, minden olyan előírást értek, amely *expressis verbis* a borra vonatkozik.

(3) Az agrárjog funkcionális jellegéből következik ugyanakkor az, hogy az agrárjog szabályozási tárgyaira lehet olyan jogszabályokat is alkalmazni, amelyek tárgyi hatálya túlmutat az agráriumon (pl. Polgári Törvénykönyv, Büntető törvénykönyv, etc.). Ezeknek a jogszabályoknak is nagy jelentősége van a borra vonatkozó normák között, hisz keretjellegüknek köszönhetően a borjog által körülhatárolt jogviszonyok alapjául szolgálnak. Érthető módon, a szükséges mélységig ezekkel is foglalkoznom kell.

²¹⁶ Európai Bíróság szerint a piacszerkezet „olyan jogi intézmények és rendelkezések összessége, amelyek segítségével az illetékes hatóságok megpróbálják ellenőrizni és irányítani a piacot”. Lásd az Európai Bíróság, 90/63, 91/63, és 48/74. ügyeit.

²¹⁷ A hatályon kívül helyezett 1993. évi VI. törvényünk (az agrárpiaci rendtartásról), „agrárpiaci rendtartás” alatt a mezőgazdasági, a halászati, az élelmiszeripari, valamint az erdészeti termékek sajátos termelési és piaci viszonyaiból adódó szabályozási rendszer (2. §). Hasonló fogalmat használ a hatályos rendtartásunk (2003. évi XVI. tv.) is (2. §).

A dolgozat következő részeiben borjogon a szűkebb értelemben vett borjogot értem, míg a tágabb értelemben vett borjogra a továbbiakban, mint szőlő- és borszabályozásra hivatkozom.

A borjogon ezek alapján egy közösségi és tagállami meghatározottságú, komplex szabályozást értek, amely alapvetően a borra, mint mezőgazdasági termékre épül, azonban szabályozási körébe vonja a mezőgazdasági üzemet (pl. telepítési jogok), a mezőgazdasági tevékenységet (pl. borászati eljárások) és a vidéket is. A joganyag kialakításában a KAP EKSZ-ben meghatározott céljain túl már a közösségi borjog kialakítása óta meghatározó jelentőségű a minőség, mint cél, és újabban a környezet védelme is.

A jogfejlődésre tekintettel (lásd a német borjognál kifejtetteket) a jövőben elképzelhetőnek tartom a borjog feloldódását az élelmiszerjogban (mint annak speciális területe), továbbá a piacszabályozás és a vidékfejlesztés általános szabályozásában.

A borjog szabályozási területeinek részletesebb bemutatására a munkám második részében keríték sort. A borjog, mint dolgozatom tárgyát képező jogterület meghatározását követően az eredetvédelem definiálására törekszem.

II. Eredetvédelem fogalma és területei

1. A minőség meghatározása

A Közös Agrárpolitika EKSZ 33. cikkében rögzített céljai egy mennyiségi politika célkitűzései. A II. világháború után ugyanis a megroppant európai gazdaságnak elsődlegesen a megfelelő volumenű termelést kellett megteremtenie. Az integráció előrehaladtával ugyanakkor a gazdasági helyzet sokat változott. Többek között megfigyelhető a minőség egyre növekvő szerepe a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek világpiacán,²¹⁸ vagyis, hogy egyre több fogyasztó odafigyel arra, hogy az általa vásárolt termék kielégítse valamilyen többletigényét is, és ezért hajlandó akár többet is fizetni.²¹⁹

A KAP-ban a minőségi célok tehát csak az integráció későbbi szakaszában jelentek meg, mintegy válaszul a világpiac által megfogalmazott keresletre. Ennek a minőségpolitikának a megfogalmazásában úttörő volt a bor termékpálya és annak eredetvédelmet előtérbe helyező rendszere. A közös borpiaci rendtartás ugyanis elsőként, már 1970-ben megalkotta a m.t. minőségi bor közösségi kategóriáját, főként a francia nemzeti szabályozásra tekintettel.²²⁰

Azóta a minőségpolitika a borpiaci szabályozás egyik tartópillére, amiként azt szemléletesen megfogalmazza az 1493/1999/EK rendelet indoklása is: „A közös agrárpolitika célja az EKSZ 33. cikkében meghatározott célkitűzések megvalósítása és – különösen a borágazatban – a piacok stabilizálása, valamint az érintett mezőgazdasági termelők megfelelő életszínvonalának biztosítása. Ezek a célkitűzések a források igényekhez történő igazításával valósíthatók meg, különösen a bortermelési potenciál átalakítását és minőségpolitikát megvalósítani szándékozó irányvonal követése révén.”²²¹

Mint az alábbiakban igyekszem bemutatni, a minőség kifejezése, meghatározása ugyanakkor nem is olyan egyszerű feladat a jog eszközeivel. A „minőség” fogalomnak ugyanis nincs nemzetközi szinten elfogadott általános meghatározása.²²²

Az Európai Bizottság képviselőjének álláspontja szerint a „minőség” szubjektív fogalom, s különösen az élelmiszerek esetén. A minőség jellemzői az agrárpolitika viszonylatában, az alapvető egészségügyi és biztonsági előfeltételeken, illetve az ízén kívül,

²¹⁸ PAPP Mónika: Élelmiszerbiztonság és eredetvédelem az uniós csatlakozásunk küszöbén. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2004, 2-3. szám, 18. p.

²¹⁹ MÜLLER István: A borok értéke és minősége. *Borászati Füzetek*, 1999, 2. szám, 9-10. p.

²²⁰ SERRA, Raimondo: European Union policy for high quality agricultural products. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. Peking, Kína, 2007. június 26-28.; 2. p. forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.; 17 p.

²²¹ Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet indoklásának 2. pontja.

²²² Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A fenntartható európai borágazat felé*. Brüsszel, 2006.06.22., COM(2006) 319., 6. p.

összefüggésben vannak: (a) a gyakran a földrajzi eredethez vagy termelési területhez kapcsolható egyedi termék jellemzőkkel; (b) speciális összetevőkkel; (c) sajátos termelési módszerekkel; (d) magas szintű környezetvédelmi vagy állatgondozási szabványok betartásával; (e) feldolgozás, előkészítés, megjelenítés és címkézés oly módjaival, melyek növelik a fogyasztók számára a termék vonzerejét.²²³ Itt kell rámutatni az Európai Bizottság megbízásából készített számos olyan felmérés eredményére, amely szerint az európai uniós polgárok szerint a KAP legfőbb előnye abban áll, hogy garantálja: a fogyasztók által vásárolt élelmiszerek biztonságosak és jó minőségűek.²²⁴

A francia borjogi szakirodalomban egy dolog minőségét jogilag a következőképpen határozzák meg: értékkritérium, amely lehetővé teszi egy dolog tulajdonságai szerint besorolását magas, alacsony vagy középszinten, ugyanazon csoport elemeihez viszonyítottan. A bor esetében az értékkritérium – a francia szemlélet szerint – mindig a termék eredetére mutat, éppen ezért a borminőség elsősorban az eredetmegjelölés védelmén keresztül érvényesül.²²⁵ A francia álláspont részletesebb kifejtésére ennek okán az eredetvédelem meghatározása kapcsán keríték sort.

A francia szabályozás meghatározó szerepe mellett a német jogrendszer is befolyással volt a közösségi borjog kialakulására. A minőségi borszabályozásban a negyedik német bortörvény (1930. július 25.) volt meghatározó, amely ugyanakkor még nem definiálta a minőségi bor fogalmát. Erre csak 1969-ben került sor (mint utaltam rá, nagyjából ez idő tájt született meg a közösségi definíció is).²²⁶ A korai német felfogás a bor minőségének meghatározásában még kevésbé tartotta meghatározónak a földrajzi eredetet (lásd a germán eredetvédelmi rendszer bemutatását a következő alfejezetben). A mai német minőség felfogást már nagyban befolyásolta a francia (latin) eredetvédelmi nézőpont. A német szemlélet szerint a minőség a borjog központi fogalma, azaz a német borjog meghatározó eleme a végtermék, vagyis a bor, minőségének biztosítása. Minőség alatt egy dolog sajátosságának vagy minőségének eredetiségét, valóságát értik, azaz a kereskedelmi nyelvben egy árunak a minőségén a megkülönböztető jegyét egy másik áruval szemben. A minőség, mint fogalom a változatlan tartalom egyetemes tapasztalatát jelenti. A bortechnológiában, a német felfogás szerint, a következő kritériumok befolyásolják a bor minőségét: a szőlő termőhelye, a szőlő fajtája, az éghajlat befolyása a borra, a szüret ideje és módja, a szőlőtermesztés módszere, a bor előállításának módja.²²⁷ A minőségi bor fogalmát a német bortörvény 17-20. §-ai határozzák meg.²²⁸

²²³ SERRA: Op. cit. 2. p.

²²⁴ SERRA: Op. cit. 11. p.

²²⁵ BAHANS – MENJUCQ: Op. cit. 80. p.

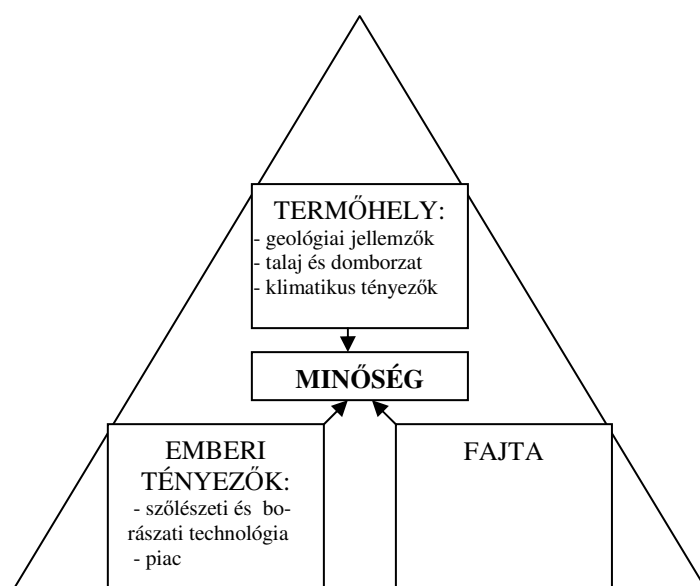
²²⁶ KLARMANN: Op. cit. 8. p.

²²⁷ Loc. cit. 5. p.

²²⁸ A német Bortörvényben a m.t. minőségi bor (*Qualitätswein b.A.*, vagyis *Qualitätswein bestimmter Anbaugebiete*) definíciója (17. §) alapvetően két elemet helyez a középpontba: az alkoholmennyiséget és olyan megjelöléseket (*Prädikat*), mint *Kabinett*, *Spätlese*, *Auslese*, *Beerenauslese*, *Trockenbeerenauslese*, *Eiswein*.

A magyar borász szakma a minőséget több tényezőre is visszavezeti: „A borminőség egy nagyon tág fogalom, sok mindent érthetünk alatta kezdve a bor stabilitásától az analitikai minőségen keresztül annak érzékszervi minőségéig. Az érzékszervi minőség is még eléggé tág fogalomnak tűnik.”²²⁹

A magyar bor-eredetvédelem meghatározó alakja *Botos Ernő* és kutatócsoportja az eredetvédelem esetén a „minőséget” a terméket jellemző, komplex jelenségnek tartja, amely olyan tényezők együttes hatása, mint a kémiai paraméterek, érzékszervi jellemzők, technológiai és piaci háttér. A minőség alapja három elem egymásra hatása, nevezetesen: termőhely, fajta, emberi tényezők (lásd 1. ábra). A jól működő bor-eredetvédelmi rendszerben a három tényező kiegyenlítetten van jelen, és hatásuk a termék egy másiktól jól megkülönböztethető minőségében jelentkezik.²³⁰

1. ábra A származáshely megnevezés alapelemei.
 Forrás: BOTOS – SZABÓ (szerk.): *Op. cit.* 39. p.

A különböző minőségi kategóriákba tartozó borok esetében minőséget alkotó elemek eltérő határfokkal vannak jelen (lásd 1. táblázat).²³¹

Mindemellett a törvény és a kapcsolódó rendeletek számos egyéb előírást is meghatároznak a m.t. minőségi borok vonatkozásában.

²²⁹ GÁL: A termőhely szerepe az egyedi borjelleg kialakításában. In: *VII. Szőlészeti – Borászati Konferencia*. [Előadás összefoglaló füzet.] Eger, 2006. január 25-27., 13. p.

²³⁰ BOTOS Ernő – SZABÓ Attila (szerk.): *Versenyképes bor*. Kecskemét, 1996, FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézete, 39. p.

²³¹ *Loc. cit.* 40. p.

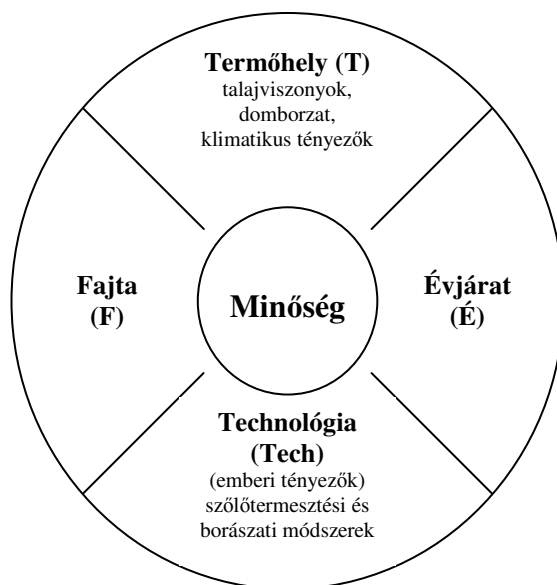
1. Táblázat A bor minőségét meghatározó tényezők szerepe a piaci kategóriák esetében.

Forrás: BOTOS – SZABÓ (szerk.): *Op. cit.* 40. p.

Tényező	Védett eredetű borok	Egyedi védett eredetű borok	Prémium fajta borok	Asztali borok
Termőhely	1.	1.	3.	3.
Fajta	2.	3.	1.	2.
Technológia	3.	2.	2.	1.

Megjegyzés: Védett eredetű bor – egyedi szabályozású, termőhelyre alapozott bor (pl. Bordeaux, Villány).
 Egyedi védett eredetű bor – olyan védett eredetű bor ahol speciális eljárásan alapul a borkészítés (pl. Porto, Tokaj).
 Prémium bor – elsősorban a világfajtákra alapozott minőségi bor.
 Asztali bor – olcsó asztali és tájborok.

A bor-minőségét befolyásoló tényezők elemzése során hasonló következtetésre jutott a *Gál Lajos* vezette kutatócsoport is, akik szerint „az egyedi jellegek tehetik értékessé borainkat. A bor minőségét, így annak jellegét és tipikusságát is több együttesen ható tényező vagy tényező csoport befolyásolja, illetve alakítja ki. Ezek a termőhely (*terroir*), a fajta, az évjárat és az emberi tényező, azaz a szőlőtermesztésben és a borászatban egyaránt alkalmazott összes technológiai lépés.”²³² (Lásd 2. ábra). A különböző borkategóriáknál a négy tényező eltérő súllyal képviselteti magát²³³ (lásd 3. ábra).

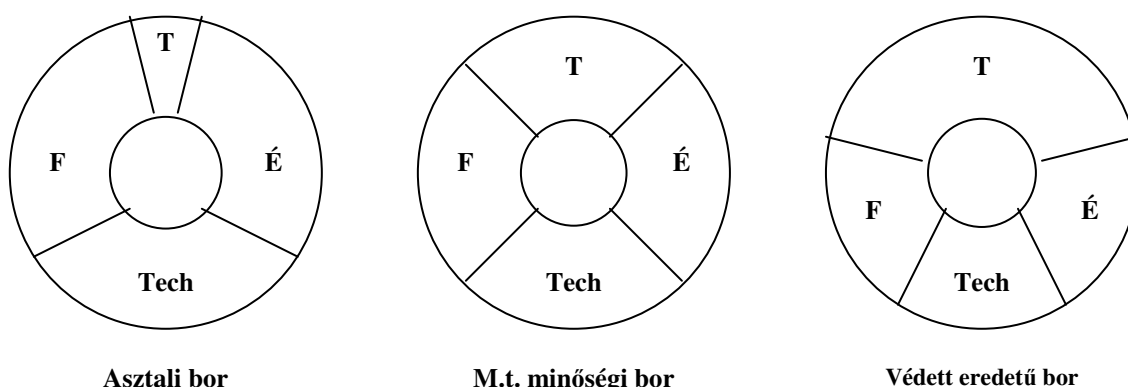

2. ábra A borminőséget befolyásoló tényezők

Forrás: GÁL: *Op. cit.* [Előadás] 2. dia.

²³² GÁL: *Op. cit.* 13. p.

²³³ GÁL: *A termőhely szerepe az egyedi borjelleg kialakításában.* [Előadás] VII. Szőlészeti és Borászati Konferencia, Eger, 2006. január 25-27. (Az előadás alapját képező kutatásban részt vett: BÁLO Borbála – GÁL Lajos – GÁL Tibor – ORBÁN Sándor – PÓK Tamás – SZŰCS Erzsébet.)

3. ábra A borminőséget befolyásoló tényezők szerepe egyes (természetes, csendes) borkategóriáknál
 Forrás: GÁL: *Op. cit.* [Előadás] 3. dia.

Nemzeti jogunkban is találhatunk előírásokat a minőségre vonatkozóan. A borokra is kiterjedő hatályú élelmiszer-törvényünk a következőképpen definiálja az „élelmiszer-minőséget”: az élelmiszer azon tulajdonságainak összessége, amelyek alkalmassá teszik az élelmiszert a rá vonatkozó előírásokban rögzített, valamint a fogyasztók által elvárt igények kielégítésére.²³⁴ A fogalomból a minőség meghatározására két mércét is találhatunk. Az első, amely magában foglalja az élelmiszerekre vonatkozó összes előírást, viszonylag jól körülhatárolt, a második – „a fogyasztók által elvárt igények” – azonban jogi döntéshozatal során nehezen kezelhető, szubjektivitást magában hordozó elvárás.²³⁵

A Bortv. egy szakaszban elrejtve tartalmaz – megítélésem szerint nem az általános definíció-alkotás igényével meghatározott – minőség fogalmat. A borászati hatóság ellenőrzési tevékenysége kapcsán határozza meg a törvény azt,²³⁶ hogy a hatóság ellenőrzi „a borászati termékek származását, eredetét, minőségét (összetételi és érzékszervi tulajdonságok, térfogat, csomagolás és jelölés), a telephely, pince, üzem, raktár működésének jogszerűségét, továbbá a jármű rakományát és a tárolás körülményeit.” A fogalom egyébiránt jól tükrözi a Bortv. minőség- és eredetfelfogását. Egyrészt a jogszabály – logikailag nehezen indokolható

²³⁴ A 2003. évi LXXXII. törvény 2. § 19. pontja.

²³⁵ A Gazdasági Versenyhivatal szerint a fogyasztói döntés befolyásolására alkalmasak a csomagoláson feltüntetett jelölések. Ilyenek a minőség kifejezésére alkalmas földrajzi jelölések. Versenyhivatal megítélése szerint van néhány termék, amelyek esetén különös súllyal esik latba a földrajzi eredet. Ilyen a fűszerpaprika is (Lásd 197/2004. VJ Házi Piros Paprika Kft., Szegedi Paprika Fűszer- és Konzervgyártó Rt., Kalocsai Fűszerpaprika Rt., Naturalpár Kft., és a Rubin Szegedi Paprikafeldolgozó Kft. - fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolása). Mindazonáltal a határozatból kitűnik a „hungaricum” kifejezés fogalmi tisztázatlansága. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy - a „hungaricum” szó, e pusztá formájában, ma még köznyelvi fogalom, amely egyetlen jogszabály szövegében nem szerepel, nem szűkíthető le a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek termékcsoportjaira Lásd JÓKÚTI András – SZABÓ Ágnes: A földrajzi árujelzők közösségi és hazai szabályozása. In: DÜRR János (szerk.): *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről.* [-], 2005, Magyar Szabadalmi Hivatal, 87. p.; mindazonáltal védjegybejelentés a „hungaricum” megjelölésre 2003. július 30-ig 13 db volt Magyarországon. BÁNDI Tamásné: Minek nevezzetek? Hungaricum? *Védjegyvilág*, 2003, 2. szám, 19. p.

²³⁶ Bortv. 44. § (1) bekezdés a) pontja.

módon – a származásra és eredetre (amelyeket lényegében szinonimaként kezel) gyakran akként hivatkozik, mintha azok (az) a minőségtől teljesen független kategóriák lennének. Ez megítélésem szerint a származás esetén – amennyiben a származási jelzésként értelmezzük – még érvekkel alátámasztható is lehet. A minőség alatt a Bortv. – a zárójeles részben foglaltak alapján – lényegében az összetételi és érzékszervi tulajdonságokat,²³⁷ a termék jelölését, csomagolását, térfogatát érti. A felsorolást magam részéről nem tekintem kimerítő, azaz taxatív jellegűnek, a felsorolást folytathatnánk – az élelmiszer törvényben foglalt definíció alapján – bármely más, borokra vonatkozó előírás citálásával. Ugyancsak az előbb hivatkozott élelmiszer törvény alapján jelenthetjük ki azt, hogy a minőség meghatározásában így is nagymértékben jelen lesznek a szubjektív szempontok. Hasonló gyakorlati problémára hívják fel a figyelmünket a nyugat-európai jogirodalom szakírói is.²³⁸ A minősítéssel kapcsolatos nehézségekre még visszatérek a borhamisítás kapcsán.

Megítélésem szerint a magyar borjogra tekintettel – legkevesebb – két megközelítésben beszélhetünk a minőségről. A tágabb minőség fogalom gyakorlatilag magában foglal minden tényezőt, így az alább ismertetett eredetvédelmet is. A jogszabályokban használt másik, szűkebb minőségfelfogás viszont a földrajzi eredeten kívül keletkező minőséget takarja, arra utal. Szükségesnek tartanám a két megközelítés világosabb elhatárolását a magyar borjogban. Magam a dolgozatomban minőség alatt főszabály szerint a tágabb minőségfogalmat értem. Ebből következően a minőség egyik meghatározó tényezőjének tekintem a földrajzi eredetet.

²³⁷ A borkutató „ókori rómaiak” óta karakterizálja a szakember három kritérium szerint a bort: *colore* (szín), *odore* (illat), *sapere* (íz) = C.O.S. Az íz meghatározásának jogi nehézségeiről lásd KOCH: Der Geschmack im Weinrecht. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2000, 5. szám, 682-683. p.

²³⁸ Érdekes közigazgatási bírósági ítéletekre hívja fel a figyelmet, amelyeket ügyeket a borminósítási határozatok ellen indítottak, és amelyeket nagy részben a termelők nyernek a minősítés szubjektív elemei miatt BÖCKEL, Hermann: Quality control. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 12-13. p. A hasonló francia tapasztalatokról lásd OLSZAK, Norbert: La survie de l'antique dégustation au temps des laboratoires d'oenologie. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 2-8. p.

2. Eredet és minőség, illetve eredetvédelem a borjogban

2.1. A földrajzi eredet védelmének jogi lehetőségei nemzetközi jogösszehasonlításban

A következőkben azzal kívánok részletesebben foglalkozni, hogy a földrajzi eredet védelmének milyen rendszerei alakultak ki napjainkra a különböző jogrendszerekben. A WIPO Jogi és Nemzetközi Besorolási Osztályának igazgatója, *Marcus Höpferger*, a földrajzi eredet védelmének – különböző jogi tradíciókon és eltérő történelmi-gazdasági körülményeken alapuló – rendszereit négy nagy kategóriába sorolta. E kategóriák: a „tiszteztelen verseny és *passing-off*”, a „védtet eredetmegjelölések és regisztrált földrajzi árujelzők *sui generis* modellje”, az „együttes és tanúsító védjegyek”, valamint a „védelem közigazgatási rendszerei”. Kiemeli ugyanakkor, hogy a földrajzi eredet védelmével kapcsolatban számos nemzeti jogszabály és szabályzat létezik, ami miatt e rendszerek négy kategóriába történő besorolása nem tükrözi igazán pontosan a tagországokban található valamennyi rendszert. Ezért elképzelhetőnek tartja, hogy létezik a földrajzi árujelzők védelmének egy olyan rendszere valamely állam(ok)ban, amely nem szükségképpen esik a meghatározott négy kategóriába. Fontosnak tartotta továbbá hangsúlyozni azt, hogy az egyes kategóriák nem kizárólagosak. Éppen ellenkezőleg, gyakorta találkozhatunk egyszerre a különböző kategóriák együttes alkalmazásával. A helyzetet bonyolítja az is, hogy a különböző termék kategóriákban eltérő védelmi rendszerek működhetnek.²³⁹ Höpferger fenntartásaival egyetértve, a következőkben kísérletet teszek a négy kategória rövid, összefoglaló bemutatására.

I. „Tiszteztelen verseny (a) és *passing-off* (b)”:

(a) A tiszteztelen verseny és a szellemi tulajdon kapcsolata visszavezethető egészen a Párizsi Uniós Egyezményig,²⁴⁰ amelynek 1. cikke az ipari tulajdon tárgyai között nevesíti a tiszteztelen verseny elleni védekezést is. E kategóriához kapcsolódó rendszerek lényege: annak érdekében, hogy a földrajzi árujelző tiszteztelen verseny elleni keresetben kifogásolt jogosulatlan felhasználását megvédjék, a sértettnek be kell bizonyítania, hogy a jogosulatlan fél félrevezetően használja a földrajzi árujelzőt, valamint azt, hogy a kár ennek a használatnak az eredménye. Egy ilyen próbálkozás akkor sikeres, ha a földrajzi árujelző megkülönböztető jelleget hordoz. A földrajzi árujelzők védelmének tiszteztelen verseny elleni rendszerei kiegészülhetnek továbbá egy olyan speciális törvényi védelemmel is, amelynek tárgya a nem regisztrált földrajzi árujelzők elleni védelem. Ilyenre találunk példát az 1994-es német

²³⁹ HÖPPERGER, Marcus: Geographical indications in the international arena the current situation. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); 4. p.; forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3., 14 p.

²⁴⁰ Magyarországon kihirdette az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet.

védjegytvény 126-129. szakaszaiban, amelyek alapján a jogosult védelmet kaphat a bíróságtól nem regisztrált földrajzi árujelzőjének jogosulatlan használójával szemben, és kártérítést is követelhet. A német védjegytvény ezen rendelkezései a tisztességtelen verseny elleni bírósági gyakorlaton nyugszanak. Höpferger e kategóriába illeszti be egyébiránt a fogyasztóvédelmet is.²⁴¹ A földrajzi árujelzők és a versenyjog kapcsolatával még munkám későbbi részében foglalkozom.

(b) A passing-off kategóriába tartozó rendszerek esetén, a civiljogi hagyományok alapján, a szerződésen kívüli károkozás joga (*tort law*) képezi a földrajzi árujelzők védelmének az alapját. A *common law* tradíciót követő országokban a sérelem alapja, hogy a felperes azért veszíti el az ügyfeleit/vásárlóit, mert az alperes félrevezeti őket, és elhitei velük, hogy a felperes termékeit vásárolták, míg valójában az alperes termékeihez jutottak hozzá. E kategóriába tartozó jogrendszerek esetén a felperesnek kell bizonyítania, hogy a termékhez, amelyen a földrajzi árujelzőt általában használják, és amelyet forgalmaz, jó hírnév kapcsolódik. Neki kell bizonyítania azt is, hogy az alperes hamis színben tünteti fel a valóságot, félrevezetve a nyilvánosságot azzal, hogy a termékek, melyeket az alperes ajánl, tőle származnak, és valószínűleg az ilyen félrevezetés miatt kárt szenved.²⁴²

II. A „sui generis védett eredetmegjelölések és regisztrált földrajzi árujelzők” kategóriájába sorolható rendszereket Höpferger a szőlészet-borászat szektor – XIX. században kialakult – szabályozására vezeti vissza. Az ilyen sui generis védelem speciális törvényi vagy rendeleti elismerésen alapul. Lényegében a francia eredetvédelmi rendszer és a közösségi földrajzi árujelzők védelmét szolgáló rendszer hozható fel példaként.²⁴³

III. Az „együttes és tanúsító védjegyek” kategória a védjegyjogon alapul. A tanúsító védjegyek esetén érvényesül a „tulajdonos nem felhasználó” elv. A tanúsító védjegy jogosultja a tanúsító védjegyet maga nem használhatja, engedélyezheti viszont annak használatát az előírt minőségi követelményeknek megfelelő árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban. Az együttes védjegy inkább formájában, mint tartalmában különbözik a tanúsító védjegytől. Az együttes védjegy jogosultja ugyanis egy jogi személy, mint amilyen kereskedelmi egyesület, vagy a termelők egyesülete, és ez a jogosult ad engedélyt a védjegy használatára a saját tagjainak.²⁴⁴ Mivel a földrajzi árujelzők és a védjegyek között nagyon szoros kapcsolat áll fenn, ezért a viszony tisztázására a későbbiekben még kiemelt figyelmet fordítok.

IV. A „védelem közigazgatási rendszereinek” kategóriája azon rendszereket foglalja magában, amelynek tipikus képviselői a borokra vonatkoznak. Itt ahhoz, hogy egy földrajzi árujelzőt valamely terméken használni lehessen, szükséges az, hogy a konkrét terméket egy adminisztratív engedélyezési eljárás során ellenőrizték, azon szempontból, hogy a termék

²⁴¹ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 4-5. p.

²⁴² HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 5-6. p.

²⁴³ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 6-7. p.

²⁴⁴ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 7-8. p.

eleget tesz-e földrajzi árujelzőhöz tartozó lényeges jogi követelményeknek. Amennyiben az eljárás során nem kap a termék engedélyt, akkor pl. a címkéjén nem lehet feltüntetni a kért földrajzi eredetet.²⁴⁵ A borok esetén magam ilyennek tartom az EK azon rendelkezéseit (pl. az 1493/1999/EK tanácsi rendelet), amely alapján a m.t. minőségi borokat egy analitikai és érzékszervi vizsgálatnak kell alávetni.

2.2. Eredetvédelem az Európai Közösségben

A mezőgazdasági termékeket átfogó KAP minőségpolitika²⁴⁶ gyakorlatilag három elemet foglal magában:²⁴⁷ földrajzi árujelzőket (név szerint a földrajzi jelzést és az eredetmegjelölést),²⁴⁸ hagyományos különleges tulajdonságokat (amelyet mára – 2006-os jogszabályváltozás²⁴⁹ alapján – felváltott a hagyományos különleges termék kategóriája), és a biogazdálkodást.²⁵⁰ Említettek közül a dolgozatomban elsősorban a földrajzi árujelzőkre koncentrálok, de a későbbiekben foglalkozok még a hagyományos termékekkel is, amelyeket a földrajzi árujelzőket jellemző földrajzi elem helyett, a hagyományos termelési módszerek jellemeznek.

A biogazdálkodással kapcsolatos jelölésekhez a disszertáció írásakor még hatályos 2092/91/EGK tanácsi rendelet gyártási előírásokat, címkézési szabályozásokat, valamint az ellenőrzést érintő rendelkezéseket tartalmaz. A biológiai mezőgazdaság főként megújuló forrásokon és újrafelhasználható eljárásokon alapul, melyek során a mezőgazdasági hulladék feldolgozása révén ismét visszavezetik a talajhoz a tápanyagokat. A kártevők, és a járványok elleni védekezés természetes rendszereit használja, és kerüli a szintetikus peszticidák, hermicidák, kémiai trágyaszerek, növekedési hormonok, antibiotikumok és a géntechnika használatát. A biogazdák ezek helyett egy sor olyan eljárást használnak, amelyek hozzájárulnak az ökológiai egyensúly fenntartásához, és korlátozzák a környezetszennyezést. Az állattartás az állatok helyes tartásán, és a természetes takarmányok használatán áll.²⁵¹ A

²⁴⁵ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 8. p.

²⁴⁶ Mikulás Ildikó a minőségvédelem kapcsán még elképzelhetőnek tartja az élelmiszerjogból ismert HACCP (Veszélyelemzés, Kritikus Szabályozási Pontok) - rendszer, illetve különböző ISO szabványok tárgyalását MIKULÁS: *Az EU szőlészeti és borászati szabályozása – Magyarországon*. 2. előadás a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2005. november 3.

²⁴⁷ JÓKÚTI – SZABÓ: Op. cit. 87. p.

²⁴⁸ A borokon és szeszesitalokon kívül a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre lásd 510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

²⁴⁹ Az 509/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről.

²⁵⁰ Lásd a 2092/91/EGK tanácsi rendeletet (1991. június 24.) a mezőgazdasági termékek ökológiai termeléséről, valamint a mezőgazdasági termékeken és élelmiszereken erre utaló jelölésekről. A rendelet 2009. január 1-jétől hatályon kívül helyezte és helyébe lép a 834/2007/EK tanácsi rendelet (2007. június 28.) az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

²⁵¹ PRIECHENFRIED, Sabine: Qualitätsvorschriften. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. 197-198. p.

rendelet hiányossága, hogy a biológiai úton előállított borok meghatározott hányadát „szokványos módon” kellett értékesíteni. Ennek köszönhetően sok országban saját ellenőrző rendszert, azaz nemzeti vagy magán biobor-előírásokat és borkészítési eljárásokat alkalmaznak.²⁵²

A minőségpolitikáról áttérve az eredetvédelemre: a borok földrajzi eredetének védelmében a nemzetközi kategóriák (Höpperger) mindegyikének van szerepe, a közösségi borjog eredetvédelmi rendelkezései közül azonban egyértelműen a *sui generis* és a közgazdasági modell bír meghatározó jelentőséggel. A *sui generis* földrajzi árujelzők szabályozásának közösségi rendszerében meghatározó szerepe a 2081/92/EGK tanácsi rendeletet – főleg a WTO panel eljárásának köszönhetően – felváltó 510/2006/EK tanácsi rendeletnek van, amely hatályát tekintve a mezőgazdasági termékekre és az élelmiszerekre terjed ki. E hatály alól azonban két kivételi kör van: egyrészt a borok, másrészt a szeszes italok. A két kivételi körre külön közösségi és tagállami szabályok vonatkoznak, amelyek 2008-tól jelentős változáson mennek keresztül. Ezek részleteivel az értekezés C) részében foglalkozok.

A minőség és eredet viszonyát szemlélve megállapítható, hogy már az ókori Egyiptomban is a földrajzi származást rögzítették a bor minőségi kategóriájaként, az évjárat és a vincellér neve mellett.²⁵³ Hasonló kapcsolatra találunk példát az ókori Rómában is.²⁵⁴ E „klasszikus borjogi hagyományokat” – vagyis a minőség és a származás összekapcsolását – Franciaország vitte tovább (s nem Németország).²⁵⁵

Számos előzmény után Franciaországban az 1935. július 30-i törvényerejű rendelet hozta be az ellenőrzött eredetmegnevezés („*appellation d’origine dite contrôlée*”, azaz AOC) fogalmát.²⁵⁶ Ezen keresztül megállapítható, hogy hivatalosan a XX. század elején jelent meg először a „minőség” fogalma a jogi szövegekben: a rendelet 21. cikkének 4. bekezdése szerint az ellenőrzött eredetmegnevezés azon készítményeket illeti meg, amelyek „minőségük és hírnevük alapján” érdemesek e kategóriára.²⁵⁷ A francia rendszer tükröződik az európai közös szervezetben is, elsősorban a 817/70/EGK rendeletben, amely különbséget tett az asztali borok és a minőségi borok között, amelyeket „meghatározott termőhelyről származó minőségi bor” névvel illetett. (A m.t. minőségi bor kategória kialakításában a latin rendszer mellett

²⁵² KERÉNYI Zoltán: Biobor. Lehetőségek és korlátok az EU-ban és Magyarországon. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 10-11. p.

²⁵³ KRAUS, Markus: In signo veritas: die Bedeutung der A.O.C. im französischen und europäischen Weinrecht – Definition sowie Abgrenzung zur Marken- und „Cru“-Bezeichnung. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2004, 6. szám, 669. p.

²⁵⁴ Rómában ilyen név volt például a *Falernum* DENIS: Op. cit. 531. p.

²⁵⁵ KRAUS: Op. cit. 668. p.

²⁵⁶ Ma Franciaországban a fogalomra való hivatkozás több törvényben (*Code de la Propriété Intellectuelle* L. 721-1. cikk, *Code Rural* L. 641-1. cikk) is megtalálható, a definíciót azonban a *Code de la Consommation* L. 115-1. cikke tartalmazza. Ez utóbbi szerint az A.O.C. egy országnak, régióknak vagy meghatározott földrajzi helynek neve, amely egy olyan termék megnevezésére szolgál, amelyet e földrajzi területen termeltek, dolgoztak fel és állítottak elő, és amelynek minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag, az adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhető.

²⁵⁷ BAHANS – MENJUCQ: Op. cit. 75. p.

azonban helyett kapott a germán rendszer is – lásd még később). A m.t. minőségi boroknak egy elemzési, valamint érzékszervi vizsgálaton kell átesniük. Ez a megkülönböztetés tovább él egészen napjainkig, az 1493/1999/EK rendeletben lefektetett rendszerig. A m.t. minőségi bor fogalma (1493/1999/EK rendelet 54. cikk) világosan mutatja, hogy a bor minősége elválaszthatatlan a származási helytől.²⁵⁸ Mindez persze csak a csendes borok (tehát pl. nem pezsgők) esetén van így, ugyanis ezeknél csak „m.t. minőségi bor” van, „minőségi bor” önmagában nem létezik.

Az EK Bírósága maga is hozzájárult a termékminőség jogi fogalmának meghatározásához az eredetmegjelölés definiálásával az „Exportur” ítéletben.²⁵⁹ E szerint az eredetmegjelölés nem pusztán a termék földrajzi származási helyről tanúskodik. Ez egyben egy garancia is, hogy a termék előállítása megfelel a jogszabályok és a hatóságok által előírt minőségi előírásoknak.²⁶⁰

A francia hagyományokkal egyezően a Lisszaboni Megállapodás²⁶¹ az eredetmegjelölés definíciójában a földrajzi közeg, mind természeti, mind emberi tényezőket magában foglal. Ezzel szemben a TRIPS Megállapodás²⁶² csupán fizikai értelemben vett földrajzi eredetet ismer el. Az európai szabályozás (1493/1999/EK rendelet 42., 54., 57. cikkek alapján) kiegészítve a tagállami szabályokkal lehetővé teszi a korlátozóbb – Lisszaboni Megállapodásnak megfelelő – szabályozás elfogadását. A minőségnek ezen megközelítése nincs jelen sem az USA, sem Ausztrália, Dél-Afrika, Chile, Argentína szabályozásában. Ezeknél a bor előállítása egyfajta ipari logikának megfelelő állandó minőséget jelképez. Az európai tradíciókban a bor eredetisége nem csupán a konkrét (szűkebb) értelemben vett földrajzi eredetben jut kifejezésre, de a termelési területekre jellemző termelési eljárásokban is.²⁶³

Fontosnak tartom ugyanakkor megjegyezni, a francia szakemberek véleményétől némileg eltérve, hogy a közösségi minőségi bor fogalom, vagyis a „meghatározott termőhelyről származó minőségi bor” kategória nem kizárólag a francia hagyomány átemelése a közösségi normába, hanem egy kompromisszum eredménye. Ez a kompromisszum a francia és a német minőség- és eredetvédelem koncepció között kötött. A szakirodalomban gyakran hivatkoznak a két nemzetállam koncepciójára, mint latin (alapja a francia szabályozás) illetve germán (a csoport meghatározó tagja a német szabályozási

²⁵⁸ *Loc. cit.* 78. p.

²⁵⁹ C-3/91. sz., Exportur SA kontra LOR SA és Confiserie du TECH SA ügy (1992. november 10-én hozott ítélet). Az ügy jelentőségéről a földrajzi árujelzők és a védjegyek viszonylatában lásd még PEREZ: In legal terms, distinguishes GIs from trade marks? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 14-19. p.

²⁶⁰ *Loc. cit.* indoklás 11. §.

²⁶¹ Magyarországon az 1982. évi 1. tvr. hirdette ki. A Párizsi Unió Egyezmény (Magyarországon az 1970. évi 18. tvr. hirdette ki) szakosított szerződése.

²⁶² Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény. A TRIPS Megállapodás az 1. C) melléklet.

²⁶³ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 80-81. p.

rendszer) eredetvédelmi rendszerre. A közösségi „m.t. minőségi bor” kategória²⁶⁴ egy átfogó meghatározást tükröz, amely teret enged mindkét koncepcióhoz tartozó tagállamok nemzetállami szabályozásának.²⁶⁵ De miként is lehet összefoglalni az egyik, illetve a másik koncepció lényegét?

A germán eredetvédelmi (vagy inkább minőségvédelmi) rendszer – ilyenek tekinthető a német, luxemburgi, illetve (megítélésem szerint a korábbi) osztrák szabályozás – alapján akkor készíthető egy meghatározott termőhelyen bor, ha az megfelel az előírásoknak, ellenkező esetben csak asztali bor készíthető a minőségi bortermelésre kijelölt területen is.²⁶⁶ A latin eredetvédelmi koncepcióban (ilyen a francia, illetve az ez alapján megszervezett olasz, spanyol, portugál) az adott országban pontosan meghatározott területi egységeken belül lehet csak minőségi bort készíteni, és az adott termőhelyen belül csak viszonylag ritkán készítenek asztali bort (gyakorlatilag az évek átlagában szemlélve a borok 95%-a minőségi az adott területen).²⁶⁷

Érdekes tény egyébiránt az, hogy ma már nem teljesen tükrözi a valós piaci viszonyokat az asztali és minőségi borok elkülönítése: az asztali borok ugyanis árban és minőségben versenyre tudnak kelni a „csúcsborokkal”. Ilyen piaci viszonyok mellett a termelőnek kell eldöntenie, hogy termékét milyen feltételek között kívánja forgalomba hozni. Ez részben magyarázhatja az újabb asztali bor kategória (tájbor) előretörését, ugyanis előállítási költségei alacsonyabbak a minőségi boroknál, és feltüntethető rajta a területegység neve, a fajta és évjárat is.²⁶⁸ Az utóbbi években Magyarországon egy egyértelmű elmozdulást lehet látni a germán rendszer irányából a latin eredetvédelmi rendszer irányába, amely utóbbi koncepció átvétele esetén kívánatos bizonyos magyar sajátosságok (például az eredetvédelem szervezeti oldalának tekinthető, speciálisan magyar hegyközségi rendszer) fenntartása.²⁶⁹

A fent vázolt, kompromisszumos közösségi koncepció irányából 2008-ban az EU²⁷⁰ egy tisztán latin eredetvédelmi koncepció irányába mozdul el. Amellett ugyanis, hogy a „m.t. minőségi bor” és az „asztali bor” kategóriáit elhagyja, gyakorlatilag két bor között tesz különbséget a minőség alapján: a földrajzi árujelzővel ellátott borok (konkrétan az „oltalom

²⁶⁴ AZ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 54. cikke alapján „meghatározott termőhelyről származó minőségi borok” („m.t. minőségi borok”) azok a borok, amelyek megfelelnek e cím rendelkezéseinek, valamint az ezekkel kapcsolatban elfogadott közösségi és nemzeti rendelkezéseknek.

²⁶⁵ MIKULÁS Ildikó – SZABÓ Borbála: A minőségi borok szabályozása az EU-ban és egyes tagállamokban. *Borászati Füzetek*, 2000, 6. szám, 39. p.

²⁶⁶ Loc. cit.

²⁶⁷ Loc. cit. A germán eredetvédelmi rendszert alkalmazó országokban egyébként az évek átlagában a szőlőtermés 70-95%-a alkalmas minőségi bor készítésére, a minőségi borokkal járó nagyobb költségek miatt azonban nem lesz minden arra alkalmas alapanyagból minőségi bor. (Németországban a borok 80-90%-a kerül így is minőségi borként forgalomba.) Mindezekkel szemben a latin rendszert követő Franciaországban az AOC és AOC VDQS borok aránya kb. 30%, az olasz minőségi boroké pedig 15%. Loc. cit. 40. p.

²⁶⁸ Loc. cit. 40. p.

²⁶⁹ MIKULÁS: Borkategóriák és eredetvédelem. *Borászati Füzetek*, 2002, 2. szám, 47. p.

²⁷⁰ „Az EU-ban a minőségi bor koncepciója a földrajzi eredeten alapul... Az Unió célja az, hogy ennek a koncepciónak világszerte érvényt szerezzen, mindenütt alkalmazhatóvá tegye, népszerűsítse és nyomatékosítsa.” Európai Közösségek Bizottsága: *Javaslat: a Tanács rendelete a borpiac közös szervezéséről és bizonyos rendeletek módosításáról*. Brüsszel, 2007.07.04., COM(2007) 372., 6. p.

alatt álló eredetmegjelöléssel” illetve az „oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel” ellátott/rendelkező borok) és a földrajzi árujelző nélküli borok (egész egyszerűen csak „borok”). Az új közösségi borpiaci rendtartás egyértelművé teszi azt, hogy az EU-ban a minőségi bor koncepciója a földrajzi eredeten alapul. A 2008-as borrendelet azáltal, hogy teljesen megvált az „asztali bor” (tipikusan ezekre vonatkoztak a piacsabályozási intézkedések, amelyek jó részét meg is szüntették) és a „m.t. minőségi bor” kategóriáktól, a minőséget mostantól egyértelműen a földrajzi eredettel fejezi ki. Úgy is mondhatnánk, hogy ezzel szinte egyedüli koncepcióvá vált a latin út, vagyis a területhez kötött (tágabb értelemben vett) minőségpolitika, és az eredetvédelem.

A minőség és a földrajzi eredet közötti összefüggéseket alapvetően máshogy értelmezik az újvilági (USA, Ausztrália, Dél-Afrika, etc.) borászok. Szerintük nehéz megérteni, hogy bevett marketing eszközökre épített jó hírnév miként tulajdonítható alapvetően a földrajzi árujelzőnek és nem a reklám hatásának.²⁷¹ Megítélésük szerint az A.O.C. típusú borokat jellemző sajátosságok közül is sok, amelyekről korábban azt tartották, hogy alapvetően és kifejezetten a földrajzi származásnak tulajdonítanak, ma úgy ismertek, mint amelyek a manufaktúrális módszernek vagy a mikrobiológiai ellenőrzésnek tulajdoníthatók. Így abban az esetben, ha ezeket a módszereket a manufaktúrális eljárásoktól elválasztjuk, akkor a borok elvesztik a földrajzi árujelzős jellegzetességeiket. Érvelésük szerint ezen előállítási módszereket tradicionálisan a meghatározott földrajzi árujelzőknél alkalmazhatták, de nem voltak szabadalmaztathatók, mivel (1) az eljárások használói nem bírtak olyan technikai és tudományos ismeretekkel, hogy leírják és ellenőrizzék azokat illetve (2) ezen eljárások előfordulnak és alkalmazzák őket a világ számos országában. Mivel ezeket a módszereket sok földrajzi árujelzőnél felhasználhatják a bor előállításánál szerte a világon, ezért ezek nem a földrajzi árujelző lényegét képezik.²⁷²

Az újvilági bortermelők néhány felvetése elgondolkodtató, ugyanakkor az újabb, földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos, nemzetközi megállapodások tükrében a jogfejlődés sok tekintetben az európai értelmezést támasztja alá.

Eldöntetlennek tűnik egyes szakírók szerint ugyanakkor egy másik kérdés, amely a védjegy és a földrajzi árujelzők közötti versengésre vonatkozik. Az európai borpiacon ugyanis bizonyos értelemben a földrajzi árujelző és a védjegy jogintézmények között is zajlik egy verseny. A problémát az okozza, hogy vajon a kollektív tulajdonú földrajzi árujelzők képesek lesznek-e a jelenleginél egységesebb és világosabb üzenetet eljuttatni a fogyasztóknak, vagy egyre többen állnak ki a földrajzi név használata mögül – lévén annak egyre csökken a piaci értéke – és megpróbálják az egyéni felelősségnek jobban teret adó védjegyek használatát.²⁷³

²⁷¹ TOLLEY, S.: International agreements covering trade in wine in relation to the World Trade Organisation Agreement. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 134. p.

²⁷² Loc. cit. 135. p.

²⁷³ SZTANEV Bertalan: Eredetvédelem: mentőöv a piacon maradásra. *Bor és Piac*, 2006, 5. szám, 10. p.

2.3. Az eredetvédelem magyar meghatározása

A borokkal kapcsolatos eredetvédelemnek a magyar jogtörténetben nagy előzményei vannak. A kiegyezést követő jogalkotást vizsgálat alá vonva kiemelkedik az 1893. évi XXIII. törvénycikk, amely amellelt, hogy különbséget tett a természetes és mesterséges borok között (mely utóbbit mind készíteni, mind forgalomba hozni tilos volt), egyértelmű szabályokat tartalmazott a borok származásának védelmére. A hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcsgazdálkodásról szóló 1938. évi XXXI. törvénycikk megkülönböztetetten kezeli az ún. „minőségi borvidékeket”. A pártállam idején született, ám az 1989/1990-es rendszerváltás után is sokáig hatályban maradt 1970. évi 36. törvényerejű rendelet a szőlő- és gyümölcsstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról pedig már ismeri mind a „minőségi bor”, mind a „különleges minőségi bor” kategóriákat.²⁷⁴ A rendszerváltást követően²⁷⁵ született hegyközségi törvényünk a már létező eredetvédelmi szabályok intézményi háttereként²⁷⁶ kívánja újrateemteni a hegyközségek rendszerét. A hegyközségek nevesített minőség-származásvédelmi (később eredetvédelmi) funkciója egyértelműen megkülönbözteti a hegyközségek napjainkban ismert modelljét a XIX. századi polgári jogalkotás hegyközségi modelljeitől.²⁷⁷ A közösségi jogközelítés jegyében születtek 1997-es bortörvényünk borkategóriái, köztük a „meghatározott termőhelyről származó minőségi bor” definíciója.²⁷⁸ A törvény 2000-ben történt módosítása a francia A.O.C. borokhoz hasonló termék előállításának is megteremtette az alapját a „védett eredetű bor” fogalmának²⁷⁹ megalkotásával. A hatályos Bortv. gyakorlatilag (némi módosítással) e minőségi bor kategóriákat tartotta fenn.

²⁷⁴ A fogalmuk meghatározásáról lásd a 40/1977. (XI.29.) MÉM rendelet 1. számú mellékletének II.11. pont c) és d) alpontjait.

²⁷⁵ Az eredetvédelmi rendszerünk ez időben történt fejlesztési kísérleteiről lásd SZÓKE Lajos: A származás-eredetvédelmi rendszer kialakítása a Mátraaljai borvidéken. *Borászati Füzetek*, 1997, 2. szám, 3-5. p.

²⁷⁶ A 41/1995. (VI.17.) AB határozat tanúsága szerint a földművelésügyi minisztérium a hegyközségek ismételt kialakítása kapcsán nyilatkozott eredetvédelmi szabályaink meglétéről (1970. évi 36. tvr.), illetve intézményi továbbfejlesztéséről.

²⁷⁷ A hegyközségek korábban is láttak el minőségvédelmi funkciót, de törvény csak most fogalmazta meg fő tevékenységükként. KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Op. cit.* 64. p.

²⁷⁸ A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 1997. évi CXXI. törvény 29. § c) pontja szerint meghatározott termőhelyről származó minőségi bor: a legalább 15 tömegszázalék (MM^o) természetes eredetű cukrot tartalmazó, a termőhelyre meghatározott szőlőfajta termésének mustjából készült bor, mely meghatározott borvidék vagy bortermőhely legfeljebb 100 hl/ha termésű ültetvényeiből származik, továbbá a termőhelyre és fajtájára, esetleg a készítményre vagy az évjáratra jellemző, határozottan felismerhető illat-, íz- és zamatananyagokat tartalmaz.

²⁷⁹ 1997. évi CXXI. törvény 2. § 28. pontja alapján védett eredetű bor: az a meghatározott termőhelyről származó minőségi vagy különleges minőségű bor, amelyet a termőhelyre ajánlott szőlőfajtából, eredetvédett termőhely ültetvényének legalább 17, illetve 19 tömegszázalékos (MM^o) természetes eredetű cukrot tartalmazó terméséből készítettek, és a termőhelyre jellemző tulajdonságokkal rendelkeznek. A védett eredetű bor termelésének szakmai szabályait - a hegyközség rendtartásában foglalt előírások alapján - a miniszter rendelettel adja ki. (A 2000. évi CXI. törvény alapján kialakított kategória).

A magyar sui generis földrajzi árujelző jogintézményének kialakításában nagy szerepe volt az 1997:XI. törvénynek a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról. E törvény 118. § (3) bek. alapján a Lisszaboni Megállapodás alapján nemzetközi oltalomba részesített számos név – köztük 13 borokra vonatkozó földrajzi árujelző – került be a nemzeti lajstroma. A sui generis földrajzi árujelzők további részleteivel a C) részben foglalkozok.

Rátérve az eredetvédelem fogalmára, elsőként azt kell kiemelnem, hogy bár a magyar jogszabályokban több helyen is találkozhatunk az „eredetvédelem” kifejezéssel, annak fogalmi definiálását nem adják meg. Ebből következően az eredetvédelemnek viszonylag tág értelmezésével találkozhatunk a témával foglalkozó szakíróknál.

A rendszerváltást követően megjelenő írások nagy részében azt tapasztalhatjuk, hogy szinonimaként használják, illetve értelmezik a származásjelölés-eredetjelölés, valamint származásvédelem-eredetvédelem szópárok tagjait.²⁸⁰ Szabó György szerint „a származásjelölés nem más, mint adott termék előállítás – mezőgazdasági termék esetén termelési – helyének nevét a termék nevében alkalmazandó jelölés... A származásvédelem pedig garanciarendszer az ilyen jelölések jogos és hiteles alkalmazására.”²⁸¹ Megítélése szerint borjogunkban már megvan a származásvédelem nemzetközi összevetésben is helytálló minden alapvető kelléke: (a) a védendő területek pontos lehatárolása; (b) a védendő borok köre; (c) a védett jelölések alkalmazásának szabályozása; (d) ellenőrzés és szankciórendszer.²⁸²

Botos Ernő és társai 1996-ban „származáshely megnevezés” alatt a következőt értik: „olyan földrajzi megnevezés, ami a termék eredetiségének megjelölésre szolgál, és amelynek jellegzetes tulajdonságait vagy túlnyomórészt a földrajzi környezet határoz meg, beleértve a természeti tényezőket illetve az emberi beavatkozást, vagy a kettőt együttesen”²⁸³ [sic!]. Megkülönböztetik ugyanakkor az „ellenőrzött származáshely megnevezést” is. Ez „olyan származáshely megnevezés, ahonnan származó termék termelési feltételei rögzítettek és azok teljes körű ellenőrzése megvalósul, beleértve a kataszteri nyilvántartásokban (termőhelyi, ültetvény, pince, szüreti, etc.) történő rögzítést, a termőhelyek területi lehatárolását és a termékre vonatkozó helyi és országos szabályozások (technológia, forgalomba hozatali szempontok, etc.) betartását, valamint az eredetvédelem hivatalos intézményei (Nemzeti Eredetvédelmi Tanács, Nemzeti Eredetvédelmi Központ) azt elismerték”.²⁸⁴ Ezen fogalmakat követően az eredetvédelem, eredetvédelmi rendszer fogalmat akképpen határozzák meg, hogy az „az ellenőrzött származáshely megnevezések összefoglaló neve, amely helyi és az országos szabályozások és nyilvántartások rendszerén alapul”.²⁸⁵

²⁸⁰ SZABÓ György: Szőlő- és borgazdálkodás. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Op. cit.* 312. p.

²⁸¹ *Loc. cit.*

²⁸² *Loc. cit.* 315. p.

²⁸³ BOTOS – SZABÓ (szerk.): *Op. cit.* 45. p.

²⁸⁴ *Loc. cit.*

²⁸⁵ *Loc. cit.* Megítélésük szerint egyébiránt a borászati üzemek ellenőrzése négy területen kell, hogy megtörténjen: (a) A borok állapotának folyamatos ellenőrzése. (b) A palackozásig szükséges valamennyi anyag

A későbbiekben Botos Ernő az eredetvédelemnek egy következő meghatározását is megalkotta, amely szerint az nem más, mint egy „rendszer, amely valamely filozófia mentén szabályozza, ellenőrzi és így védi a földrajzi és technológiai eredetet”.²⁸⁶ A vita, megítélése szerint, 1998-ban abban áll, hogy az eredetvédelemnek milyen iránya, azaz filozófiája kapjon hangsúlyt: az eredetvédelem termőhely vagy termék központú legyen. Az előbbi eredménye lehet a „védett eredetű bor”. A másik esetben termőhely klasszifikációja kevésbé hangsúlyos és a termék klasszifikáció a központi elem. A kérdést az 1997-es bortörvény nem válaszolja meg.²⁸⁷ Megítélésem szerint viszont az 1997-es bortörvényünk korábban hivatkozott, 2000-es módosítása, amely beiktatta a „védett eredetű bor” meghatározását – s amely alapján megszületett 2003-ban az első védett eredetű bor, miniszteri rendeletbe foglalt rendtartása – már egyértelmű elmozdulást takar a latin rendszer irányába, vagyis, hogy – Botos Ernő szavaival fejezzem ki magam – eredetvédelmi rendszerünk alapfilozófiájának középpontjába a termőhely került.²⁸⁸ Botos Ernő Péter később fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy nem minden bor esetén van reális lehetőség a „védett eredetű bor” kategóriából származó előnyök, nevezetesen a várt értéknövekedés elérésére.²⁸⁹

A Magyar Borkönyv²⁹⁰ 2003-ban elkészült „Borok eredetvédelmi fejezete” a következőképpen határozza meg az eredetvédelmet. „Az eredetvédelem a bor földrajzi eredetének és az ehhez köthető humán, azaz emberi tevékenységtől függő eredetének szabályozását és védelmét jelenti, amelynek célja a magas értékű termékek előállításának ösztönzése, a szőlő- és bortermelők törvényes érdekeinek védelme, a fogyasztók tájékoztatása és törvényes érdekeik védelme, illetve a tisztességes piac verseny ezúton történő szabályozása, a piacon megjelenő borok versenyképességének erősítése. Az eredetvédelemmel kapcsolatos rendelkezések ezt a célt a szőlő- és bortermelés területi és borászati kategóriáinak értelmezésével és meghatározásával és az ehhez szükséges rendtartás

és eszköz ellenőrzése. (c) A törvényesen előírt beltartalmi értékek és határértékek ellenőrzése (analitika). (d) Érzékszervi minőség-ellenőrzés. *Loc. cit.* 47. p.

²⁸⁶ BOTOS: Tisztázandó kérdések az eredetvédelemben. *Borászati Füzetek*, 1998, 2. szám, 4. p.

²⁸⁷ *Loc. cit.*

²⁸⁸ Érdekes megnézni egyébiránt azt, hogy hol tart eredetvédelmi rendszerünk ahhoz képest, mait Botos Ernő 1998-ban felvetett (*Loc. cit.* 8. p.). Az eredetvédelem területén akkor esedékes kérdések: a. Lesznek-e asztali bort adó termőhelyek, ha igen mely termőhelyek képviselik a minőségi és melyek az asztali kategóriát. BOTOS szerint legyen duplikáció. Az elmozdulás megítélésem szerint megtörtént. b. Ha a földrajzi eredetre alapozott rendszer jön létre, akkor kell egy intézmény, amely a védett eredetű borok kategóriájának keretszabályozását elvégzi: Nemzeti Eredetvédelmi Tanács. A testület létezik és funkcionál (ha nem is mindenben elvárható módon). c. Fel kell építeni a termőhelyek egymásra épülő hierarchiáját. (Ezen a ponton szerintem még ma is nagy ellentmondások vannak.) d. Az egyes DHC borok egyéni szabályozását a termelői közösségeknek a keretszabályokon belül ki kell munkálni. (Itt is van szerintem még mit finomítani.)

²⁸⁹ BOTOS Ernő Péter: A hazai védett eredetű borok fejlődése. *Bor és Piac*, 2004, 8-9. szám, 21. p.

²⁹⁰ Az 1997. évi CXXI. bortörvény 82. §-nak értelmében alakult meg a Magyar Borkönyv Bizottság (MBB) 1998-ban. Elnöke Kállay Miklós (1998-2003). Fő feladata a borászatot érintő szabályozó rendszer kidolgozása és egységes szerkezetbe foglalása volt, elsősorban a közösségi joganyag átvételével, és az O.I.V. ajánlásokkal. A miniszteri felkéréssel rendelkező tagságú Magyar Borkönyv Bizottságon belül gyakorlatilag négy szakbizottság működött. A Magyar Eredetvédelmi Tanács által felállított Bor Eredetvédelmi Bizottság Dr. Botos Péter Ernő vezetésével működött. Forrás: <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=1393>, 2007. július 17.

kidolgozásával éri el. Mindezt a szőlő- és bortermelés hagyományaira és technológiai fejlesztésére, ökológiai és humán adottságaira alapozottan teszi.”²⁹¹

Az eredetvédelem és a minőségvédelem egységét hangsúlyozza *ifj. Zilai János*, aki szerint csak az olyan termékeket illeti meg az eredetvédelem, amelyek kimagasló vagy kivételes minősége egy meghatározott földrajzi környezetnek, valamint az e környezetben munkálkodó emberi tényezőknek tulajdonítható, vagy ezekkel áll összefüggésben.²⁹² Az eredetvédelemhez tehát mindig hozzá kell gondolnunk a minőségvédelmet is.²⁹³

Az eredetvédelem fogalmának meghatározása kapcsán *Tattay Levente* jogászprofesszor különbséget tesz egy, inkább a borász szakma által kialakított tágabb, és egy, szellemi tulajdonhoz sorolható jogintézményekre koncentráló szűkebb felfogás között.²⁹⁴ Véleménye szerint „a bor-eredetvédelem szűkebb értelemben a borvidékek, bortermőhelyek neveinek és más borra vonatkozó megjelölések földrajzi árujelzőként vagy védjegyként megvalósuló jogi oltalmát, és valóság-hű használatának biztosítását, továbbá intézményes védelmét jelenti”.²⁹⁵ A Botos Ernő fogalmi alapjain kidolgozott bor-eredetvédelem tágabb értelemben: „a termelők olyan nemzeti és nemzetközi keretek között működő önszabályozási rendszere, amely a bornak mind származása, mind technológiája vonatkozásában garanciát ad és integrálja a borgazdaságok mind a négy (termőhely, bor, szőlő, piac) szintjét... A bor-eredetvédelem, ahogy a borszakemberek értelmezik, lényegesen magasabb követelményeket támaszt, mint az árujelzők általános védelme... A bor-eredetvédelem tágabb értelemben tehát nemcsak a termék kereskedelemben való jelenlétét, hanem a szőlőtermelést, borkészítést, borkezelést, bortárolást, borszállítást is magába foglalja. A bor-eredetvédelem védi a borelőállítás és kezelés vertikális rendszerét”.²⁹⁶ Úgy gondolom, egyébiránt, hogy a tágabb értelemben vett eredetvédelem számos intézménye megegyezik azon eredetvédelmi kategóriával, amelyet Höpferger a közigazgatási eredetvédelmi modellbe sorol.

Magam részéről szemléletesnek tartom *Tattay Levente* megkülönböztetését, amely – a szűkebb értelemben vett eredetvédelem mentén – a jogi kutatást tulajdonképpen két iparjogvédelmi intézményre koncentrálja: a földrajzi árujelzőre és a védjegyre. Ez megfelel a Höpferger által hangsúlyozott együttes és tanúsító védjegy, továbbá a sui generis eredetvédelem modelljeinek. Mivel azonban, disszertációm a borjogban található eredetvédelmi rendelkezésekre kívánom szűkíteni, ezért kutatásom gerincét a sui generis modell adja. Ezt kiegészítve foglalkozom a borjogi terület második sajátos eredetvédelmi intézményeivel, amelyek a közigazgatási eredetvédelmi modellbe sorolhatók. Mivel a védjegyekkel való viszony tisztázása a földrajzi árujelzőkre vonatkozó speciális szabályoknak

²⁹¹ Magyar Borkönyv – Borok eredetvédelmi fejezete. [Magyar Borkönyv Bizottság, 2003], 2. p.

²⁹² *ifj. ZILAI János*: A tokaji bor eredetvédelméről. *Borászati Füzetek*, 2001, 6. szám, 10. p.

²⁹³ *ifj. ZILAI*: A tokaji bor eredetvédelmének néhány kérdése. In: NYIKOS István – SÉLLYEI András: *Tokaj szőlővesszein: gondolatok a tokaji borról. Tokaji Bor Konferencia 2001*. Budapest, 2002, Magyar Borok Háza, 23. p.

²⁹⁴ TATTAY: *A szellemi alkotások joga*. Budapest, 2007, Szent István Társulat, 360. p.

²⁹⁵ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 79. p.

²⁹⁶ *Loc. cit.*

is fontos elemét képezik, ezért e viszony bemutatásának erejéig foglalkozom a védjegyekkel. Végezetül a védjegyekhez hasonló megfontolásból foglalkozom az eredetvédelem versenyjogi vonatkozásaival is.

A dolgozatomban a borra vonatkozó földrajzi árujelzőkkel nagyobb súllyal kívánok foglalkozni, mint a borok esetén használt védjegyekkel, mivel bár a védjegyek felhasználása is több szempontból speciális a borok vonatkozásában, mégis a földrajzi árujelzők azok, amelyek igazán nagy jelentőséggel bírnak az európai borágazat szempontjából, és szabályaik is külön specializálódtak a borokra.

Végezetül fontosnak tartok egy állásfoglalást tenni a borász szakma által gyakran szinonimaként kezelt származásvédelem és eredetvédelem kapcsán. Magam a származás- és eredetvédelem szavak közül tekintettel a jogfejlődési tendenciákra az „eredetvédelem” elnevezést tartom helytállóknak, ugyanis a „származás” illetve „származásvédelem” nagy hasonlóságot sejtett a származási jelzés jogintézményével. Ezek országok, régiók, helységek nevei, melyek az onnan származó termékek megjelölésére szolgálnak, a származási jelzés használata azonban nem utal funkcionális kapcsolatra a földrajzi hely és a termék minősége között.²⁹⁷ Azt is mondhatnám, hogy értelmezésben a minőségvédelmen kívüli kategóriát képviselnek.²⁹⁸

²⁹⁷ TATTAY: A boreredet-megjelölések és borvédjegyek. *Magyar Jog*, 2002, 10. szám, 605. p.

²⁹⁸ Az eredetvédelem fogalmának tárgyalását lásd még GYURÁN Ildikó: *A tokaji bor eredetvédelme*. Miskolc, 2006, Szakdolgozat ME-ÁJK.

3. A minőség- és eredetvédelemmel kapcsolatba hozható egyéb jogintézmények

A dolgozatomban nem kívánok részletesen foglalkozni az alább vázlatosan vizsgált két jogintézménnyel, nevezetesen a borhamisítással és a bor jövedékkel kapcsolatos szabályokkal, ám tekintettel arra, hogy a gyakorlatban gyakorta hozzák azokat kapcsolatba az eredetvédelemmel, ezért említésüket magam is fontosnak tartom, legalább egy elhatárolás erejéig. A borhamisítás témaköre tipikusan közigazgatási jogi, szabálysértési jogi, és büntetőjogi megközelítésnek adnak alapot (a borjogon túl), a bor, mint jövedéki termék, pedig különösen a pénzügyi jogi diszciplínának ad teret.

3.1. A borhamisítás

A borhamisítás illetve a hamisított bor fogalmát a hatályos borjogi szabályokban is megtalálhatjuk,²⁹⁹ ám ez a meghatározás nagyon általános. A Bortv. 15. § (1) bekezdése szerint ugyanis „Azt a borászati terméket, amelyet nem e törvény, valamint végrehajtási rendelete rendelkezéseinek megfelelően állítottak elő vagy kezeltek, hamisítottnak kell tekinteni.” Így a jogbiztonság szempontjából sem kellően tisztázott, hogy mit is takar pontosan a kifejezés, miközben bírósági döntések is születnek a bor hamis jellegének megállapítása során,³⁰⁰ nem beszélve a borászati hatóság által hasonló indokok alapján kiszabott minőségvédelmi bírságairól.³⁰¹ A magyar szabályozástól eltérően pontosan meghatározza a hamisított bor fogalmát, továbbá az „egészségre káros termék”, „borhoz hasonló ital”, „utánzott bor”, „romlott bor” fogalmakat is, az osztrák borjog.³⁰² A jogszabály megkülönbözteti a gondatlan és a szándékos magatartásokat, és ennek alapján különböző szankciók alkalmazását teszi lehetővé. Ez a fajta fogalmi tisztázás, fogalmi és magatartásbeli differenciálás nagyban elősegíti a jogbiztonságot és az igazságos jogszolgáltatást.

A szakirodalom egyrésztől különbséget tesz szűkebb és tágabb értelemben vett borhamisítás között. Szűkebb értelemben vett borhamisítás: amikor a bort vizezik, megfestik, vagy más néven, valótlan származási hely megjelölésével árusítják. Tágabb értelemben vett borhamisításról beszélhetünk, amikor szőlő nélkül készítenek tömegtermeléssel italokat, és azokat borként adják el (ezt nevezik gyakorta „borgyártásnak”).³⁰³

²⁹⁹ Szemben az ellenkezőjét állítókkal lásd ÁCS Dóra: Megállítható-e a borhamisítás? *Bor és Piac*, 2004, 11-12. szám, 34. p.

³⁰⁰ Lásd a BH2004.85, amely szerint a kiskereskedő felel az általa árusított bor minőségéért. A bíróság itt az 1997. évi CXXI. tv. szakaszainak be nem tartása kapcsán állapította meg, hogy hamisított borról van szó.

³⁰¹ A borhamisítás nem újkeletű jelenség, történeti vonatkozásairól lásd MERCZ Árpád: A borhamisítók büntetése hajdanában. *Borászati Füzetek*, 1995, 1. szám, 22. p.

³⁰² Lásd osztrák bortörvény 17-19. §.

³⁰³ PÁLVÖLGYI Balázs: A fuchsintól a tamarindig. Borhamisítás a békeidőben. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 70. p.

A HNT témában kiadott előterjesztése alapján hamisítványnak tekintendő minden olyan bornak nevezett termék, amely nem az EU borjog, a magyar bortörvény és ennek végrehajtási rendeletei szerint készült (a hamisítvány fogalma a HNT értelmezése szerint magában foglalja a rossz minőségű terméket is, továbbá kötelező szabályként tünteti fel a Bortv. által nem említett EU-joganyagot is).³⁰⁴

Megvizsgálva a hamisított borok – HNT szerint kialakított – kategóriáit, számos ponton találunk kapcsolódást a minőségvédelemmel, és egy ponton az eredetvédelemmel is.³⁰⁵

1) Nem kizárólag friss szőlőből és friss mustból alkoholos erjesztés útján készült bor. 2) Borkészítéshez fel nem használható anyagok és eljárások alkalmazásával nyert, bornak nevezett termék (pl. vizezés). 3) A borkészítéshez felhasználható anyagok engedélyezett mértéket meghaladó felhasználásával készült termékek (pl. túljavítás). 4) Egyéb gyümölcsök alkoholos erjesztése útján nyert termékek borhoz házasított vagy bornak nevezett forgalmazása (utóbbi esetkör bizonyos esetekben, megítélésem szerint, immáron engedélyezett; lásd a gyümölcsborokról írtakat). 5) Hamis terméknevezés, fogyasztót megtévesztő termék megjelölés (pl. hamis termőhely megnevezés).³⁰⁶ 6) Tanúsítvány és bizonylat nélküli borforgalmazás (pl. származási bizonyítvány). A felsoroltak közül az 5) pontba sorolt lehetőség az, amely teljes mértékben kapcsolatba hozható az eredetvédelemmel. Ezért ezzel a bor-eredetvédelem jogérvényesítési lehetőségei kapcsán még foglalkozom.

A hamisítás feltárása, bizonyítása jogi szempontból számos nehézséget takar³⁰⁷ mind nálunk,³⁰⁸ mind más országokban,³⁰⁹ azonban e munka keretei között terjedelmi okokból ezzel nem foglalkozok. A HNT előterjesztésből az eredetvédelemmel is összefüggő de lege ferenda javaslatokat kívánom kiemelni: (a) Át kell alakítani a minőség-ellenőrzés szerkezetét és

³⁰⁴ Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Előterjesztés a hamisított, rossz minőségű borok forgalmazásának visszaszorításáról. *Borászati Füzetek*, 2004, 6. szám, 33. p.

³⁰⁵ Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Előterjesztés a hamisított, rossz minőségű borok forgalmazásának visszaszorításáról. 33. p.

³⁰⁶ Speciális esetkörrel képviselnek a külföldön „hamisított” borok, például a Tokaj névvel forgalomba hozott hamis oroszországi borok. KEMÉNY Ádám: Hamis magyar borok Oroszországban. Forrás: www.fvm.hu/main.php?folderID=2018&articleID=9750&ctag=articlist&iid=1, 2007.08.31.

³⁰⁷ Ugyanis mi az a termék, amelyet a leggyakrabban hamisítanak? 1. Amit nagy mennyiségben el lehet adni. 2. Ami a valódinál lényegesen alacsonyabb önköltséggel elő lehet állítani. 3. Amely esetén a valódi és a hamis megkülönböztetése nem könnyű (és adott esetben a bizonyítottság sem perdöntő). 4. Értékesítése az adott jogrendszerben nem kockázatos. Tipikusan ilyen az asztali bor. KOVÁCS László: A Duna borrhíó. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 90. p.

³⁰⁸ A hamisítványok feltárása során alkalmazható technikák: (a) érzékszervi vizsgálat: ma ez a vizsgálat már csak a durva hamisítványok esetében vezet eredményre; csak a termékminősítésre és legfeljebb a hamisítás gyanújának megfogalmazásához elegendő. (b) analitikai vizsgálatok az alapanyag minőségi paramétereinek meghatározásán túl a hamisítás elleni küzdelem legfontosabb eszköze; nem csak a minőségi jellemzők, a nem engedélyezett cukorforrás mutatható ki hanem az összetételből mennyiségi elemzés végezhető és megállapítható a túlzott mértékű javítás. (c) adminisztratív eszközök: néha az analitikai vizsgálat sem elegendő a hitelt érdemlő bizonyításhoz, ezért a hamisítók mozgásterét adminisztratív eszközökkel is szükséges szűkíteni (pl. adatszolgáltatás, tanúsító jegyek elhelyezése, bizonylatolt forgalmazás, nyilvántartások vezetése). Loc. cit. 34. p.

³⁰⁹ A borhamisítással és eredetvédelemmel kapcsolatos francia ügyekről lásd Centre National de Formation, Documentation et Coopération Internationale de la Direction Générale et de la Répression des Fraudes: *Jurisprudence en France. AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 25. szám, 29-32. p.; illetve Centre National de Formation, Documentation et Coopération Internationale de la Direction Générale et de la Répression des Fraudes: *Fraudes et falsifications – Vins et eaux-de-vie. AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 40-41. p.

finanszírozását; forrást kell biztosítani az OBI pénzügyi, személyi és tárgyi megerősítéséhez (az OBI vonatkozó feladatait a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Borminősítési Igazgatósága vette át 2007-től). (b) Lényegesen nagyobb tételben kell fogyasztási szektorból származó borokat ellenőrizni (a termékpálya ellenőrzöttsége során ugyanis a legnagyobb hiányosságokat a borkereskedelem fázisában látják a borászszakma képviselői). (c) Az alkohol és bor szállítások rendszeres közúti ellenőrzése révén javítani kell a hamis termékek szállításának kockázatát. (d) A szankciórendszer anomáliáinak felszámolása (nincsenek visszatartó erejű ítéletek). (e) A hegyközségek feladatokhoz mért finanszírozása.³¹⁰

A szőlész-borász szakma több képviselője is az 1936-os bortörvényi szabályozás alapján képzelel el a borhamisítással kapcsolatos jogszabályi rendszer átalakítását.³¹¹ Tekintettel a jogszabály fogalmi letisztultságára, differenciált felelősségi rendszerére,³¹² magam is jó kiindulási alapnak tekintem egy új magyar szabályozási rendszer kidolgozásához.

3.2. A bor, mint jövedéki termék

Amíg a borhamisítás egyik típusa az eredet hamis feltüntetése, addig a bor, mint jövedéki termék, a jövedéki rendszer ellenőrzése által kapcsolódhat a minőségvédelemhez, és ezen keresztül az eredetvédelemhez. A bor adóztatása kapcsán mind történeti,³¹³ mind nemzetközi³¹⁴ értelemben véve széles tapasztalatok állnak rendelkezésünkre. A rendszerváltást

³¹⁰ Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Előterjesztés a hamisított, rossz minőségű borok forgalmazásának visszaszorításáról. Op. cit. 36-37. p.

³¹¹ TOMPA Imre: Borpiaci derítés. Egyeztetés alatt a jogszabályok. *Bor és Piac*, 2005, 10-11. szám, 12-16. p. Megítélése szerint a pontos definiálásra az 52/2001. FVM-PM rendeletben lehetne sort keríteni (12. p.). A minőségi kontroll biztosítására szükséges lenne az ellenőrzőjegy bevezetése, amelyet az OBI (mostantól Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal) a forgalomba hozatali engedélyhez kötött mennyiségben adna ki (13. p.). Szigorítani kellene a szankciókon, azaz a borászati üzemek bezárásának időtartamán és pénzbírság mértékén (14. p.). Az ellenőrzésbe a hegyközségeket jobban be kellene vonni a keresztellenőrzési rendszer kialakítása mellett (14. p.). Minden borvidéken legyen legalább egy köztisztviselői jogállású szőlészeti-borászati felügyelő (15. p.). A borászati üzem vezetőjét nagyobb személyes felelősséggel kellene felruházni (14. p.). A termelőkkel szemben nagyobb szakmai végzettség igazolását írná elő (14. p.). Újraélesztené a készlet-nyilvántartási rendeletet (16. p.).

³¹² Lásd az 1936. évi V. törvény cikk 9., és 49. szakaszait a hamisított bor meghatározása kapcsán.

³¹³ BÖHM Kornél: Vélemények a jövedéki törvény változásairól. *Bor és Piac*, 2004, 5. szám, 26-27. p.; Jövedéki törvény. *Borászati Füzetek*, 1999, 4. szám, 35. p.; KELEMEN Zoltán: Felvizezett évjárat. *HVG*, 2005. szeptember 10., 98-100. p.; LACZI Ferenc: Jövedéki termék a bor. *Borászati Füzetek*, 2000, 4. szám, 37-40. p.; Menedék a jövedék? *Borászati Füzetek*, 2000, 1. szám, 6-8. p.; PÉCSELINÉ VRABECZ Ágnes: Az első tapasztalatok a bor zárjegy kiadásáról. *Borászati Füzetek*, 2001, 1. szám, 36-38. p.; SZILÁGYI Zsolt: Vélemény a bor jövedéki adózásáról. *Borászati Füzetek*, 2001, 6. szám, 26-27. p.; TÓTH László: A borelőállítás és -forgalmazás jövedéki szabályozása. *Cég és Jog*, 2002, 6. szám, 30-33. p.; TÓTH László: A bortermelőkre vonatkozó jövedéki szabályokról. *Borászati Füzetek*, 2005, 1. szám, 29-33. p.; Végső szakaszban a jövedéki törvény tervezett módosítása. *Borászati Füzetek*, 1999, 5. szám, 45-46. p.

³¹⁴ Lásd BOTOS Ernő: A bor adóterhei a Közös Piac országaiban. *Borászati Füzetek*, 1993, 2. szám, 33-34. p.; ERRO URRUTIA, Javier: Wine taxation in the view of AREV. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2003, 31. szám, 6-12. p.; HARCZ: Jövedéki adó az EU-ban. *Bor és Piac*, 2005, 3. szám, 38-39. p.; HORVÁTH Csaba: Változások a bor jövedéki szabályozásában. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 38-42. p.; KOCH, Hans-Jörg: Ruling of the Supreme Administrative Court of Germany. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 25. szám, 33. p.; KUNSZERI Miklós: A bor jövedéki szabályozása az EU egyes tagállamaiban. *Borászati Füzetek*, 1999, 3. szám, 29. p.; MIKULÁS: A

követően az 1997. évi CIII. törvény, mint akkor hatályos jövedéki törvény, 1999-ben³¹⁵ történt módosításával vált a bor jövedéki terméké. Számos borászati szakember szerint az eredeti koncepció (később ugyanis ismételtelen módosították),³¹⁶ vagyis a borkimérők napi elszámolása következtében, nagy előrelépést jelentett a borhamisítás felszámolásában. Hátulütőjének tartották ugyanakkor a megnövekedett költségeket (értsd a jövedéki adó mértékét), és az adminisztrációs terheket. Az állam oldaláról a nem kalkulált ügyfélkör méretének köszönhetően a Vám- és Pénzügyőrség óriási munkatöbblettel terhelődött le.³¹⁷ Mindezek következtében, feladva a borhamisítás terén elért eredményeket, az állam bizonyos szempontból kihátrált. Persze nem szabad elfelednünk azt, hogy a szőlőbor továbbra is jövedéki termék, pusztán nulla forint jelenleg az adó mértéke. Ebből következően a hatályos jövedéki törvény³¹⁸ alapján is fennállnak bizonyos adminisztratív kötelezettségek.

Az eredetvédelem sikeres működtetését elősegítő fokozott ellenőrzések, valamint – bizonyos szempontból új elemként³¹⁹ – a bormarketing³²⁰ biztosítása érdekében a korábbi jövedéki adó mértékének megfelelő összegű (8 Ft/l) forgalomba hozatali járulék került bevezetésre.³²¹ A rendszer működtetését egyébiránt nagyon sok vita előzte meg. Megítélésem szerint ez utóbbi forgalomba hozatali járulék, amennyiben ténylegesen a fent említett célokra használják fel, akkor előbbre viheti az eredetvédelem hatékonyabb működését is.

bor és a jövedéki adó esete. *Borászati Füzetek*, 1999, 2. szám, 31-34. p.; RAPONI, Donato: Taxation on wine (excise duties) in E.C. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2003, 31. szám, 3-6. p.

³¹⁵ Beiktatta az 1999. évi XCIX. törvény (hatályos 2000. augusztus 1-jétől).

³¹⁶ Ezen módosítást, amely a forgalmazáshoz kapcsolódó nyilvántartási kötelezettség eltörlését hozta magával, súlyosan bírálja többek között HORVÁTH Csaba: Vendéglátás – kettős látás. *Borászati Füzetek*, 2004, 2. szám, 25. p.

³¹⁷ Lásd konkrétan VPOP Jövedéki Főosztály: *Módszertani segédlet. A szőlő- és a bortermelés jövedéki szabályozásához.* [-], [-], Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága.

³¹⁸ 2003. évi CXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól.

³¹⁹ Bormarketing korábban is létezett állam segédlettel, ám mivel az az általános marketing része volt, ezért a borász szakma megítélése szerint nem volt túlzottan hatékony.

³²⁰ A német bormarketing és annak pénzügyi alapjainak működésével kapcsolatban lásd TETZLAFF, Thilo: Staatliche Wirtschaftsförderung als (Europa-) Rechtsproblem am Beispiel des Deutschen Weinfonds und Absatzförderungsorganisationen in europäischen Staaten. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2004, 6. szám, 681-701. p.

³²¹ Bortv. 24/A. §, illetve a 70/2007. (VII.27.) FVM rendelet a bor forgalombahozatali járulék megfizetésének, kezelésének és felhasználásának szabályairól.

B) A borpiac szabályozása

A borjogot az előző fejezetben – bizonyos megszorításokkal – a Közös Agrárpolitika első pillérének, a piacsabályozásnak a részeként definiáltam. Ennek megfelelően a következőkben először a piacsabályozás általános bemutatásával foglalkozom, majd ezt követően térek rá a borpiaci rendtartás speciális fejlődésére, a kialakulásától egészen a legutóbbi reformig terjedő időszakig.

I. A piacsabályozás általános fejlődése

A piacsabályozás általános bemutatásánál sorra veszem a kialakulás, majd a fejlődés különböző fázisait, egészen a KAP 2003-as reformjával bezárólag. Az 1493/1999/EK rendelet, azaz a borpiaci rendtartás reformja kapcsán sokáig nem vetődött fel reális lehetőségként a borpiac általános piacsabályozási folyamatokba integrálása, azonban a 2007 nyarán megszületett bizottsági javaslat, már egyértelműen állást foglal a borpiac uniformizálása mellett, nevezetesen a borpiac területén is megteremtette a jelen fejezetben tárgyalandó egységes támogatási rendszer (Single Payment Scheme - SPS) bevezetésének lehetőségét. Ugyanakkor, bár a 2007-ben megalkotott „egységes közös piac szervezésének” részévé tették a bort is, ám annak konkrét rendelkezései a borra egyelőre nem terjednek ki.³²² Ennek okán az egységes piac szervezésével jelen munkámban nem foglalkozom.

A következőkben a piacsabályozás általános tendenciáit tehát nem a borpiacon kívül álló, attól elszigetelt fejlődési irányként jellemzem, hanem a borpiac szerves előzményeként. A fejezet felépítése alapvetően egy kronológiai szempont alapján történt, helyenként azonban megtörik ez a vonalvezetés. Jó példa erre az agrár-versenyjogot taglaló rész.

A piacsabályozással foglalkozó jogi munka számos megközelítéssel elemezheti az integráció majd ötvenéves fejlődésének e szegmensét.³²³ Magam alapvetően egy támogatásokra koncentrááló megközelítést választottam³²⁴ – terjedelmi okokból erre is csak vázlaiban vállalkozhattam³²⁵ –, egyszerűen azért mert az általános piacsabályozás elemei

³²² 1234/2007/EK tanácsi rendelet (2007. október 22.) az egységes közös piacszerkezésről szóló rendeletről, 1. cikk (1)-(2) bek.

³²³ Lásd példaként egy eltérő megközelítésre (a KAP 2003-as reformja és a haszonbérleti jog) KRÜGER, Wolfgang – SCHMITTE, Hubertus: EU-Agrarreform und Pachtrecht. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 3. szám, 84-87. p.

³²⁴ A KAP rendszer három, a bővítések szempontjából alapvető jellemzője közül (támogatás, termelési megszorítások, növény- és állategészségügy) első helyen a támogatásokat emeli ki KUOSMANEN, Anti: The impact of EU enlargement. In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector.* (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 31-35. p.

³²⁵ Jelen munkámban nem foglalkoztam például a magyar támogatási szisztémával, az erre vonatkozó jogirodalmat mint szemléletformáló irodalmat használtam fel. Erre lásd ALVINCZ József: Állami támogatások és elvonások a mezőgazdaságban. *Gazdaság és Jog*, 2000, 6. szám, 15-17. p.; DOMÉ GYÖRGYNÉ:

közül (az EKSZ, és még néhány más általános közösségi előírás rendelkezésein túlmenően) elsősorban a támogatási rendszer érinti közvetlenül a borpiac speciális előírásait.

1. A KAP piacsabályozási pillérének kialakítása

A következőkben előbb azt vizsgálom meg, hogy az integráció kezdetén a tagállamok miért tartották szükségesnek a KAP létrehozását, és számos mezőgazdasági termék vonatkozásában a kereslet-kínálat viszonyába történő közösségi beavatkozást. Ezt követően az EKSZ vonatkozó részeit elemzem, majd a KAP kialakításának konkrét lépéseire térek ki röviden. A KAP piacsabályozási pillérének versenypolitikához és versenyjoghoz való viszonyát is e részben elemzem. E viszony tisztázását azért tartom fontosnak, mivel a versenyjog egy másik szegletére, nevezetesen a szellemi tulajdonnal való kapcsolatára, a boreredetvédelemmel kapcsolatos fejezetben térek ki részleteiben, s a kettő révén egy átfogóbb képet adhatok témám és a versenyjog komplex kapcsolatáról.

1.1. A KAP piacsabályozási pillére

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája már az integráció kezdetétől létező politika, megalakítása azonban nem volt egyértelműen eldöntött a tárgyalások kezdetén, hanem a hatok konszenzusának eredménye volt. A második világháborút követően eltérő nemzeti agrárpolitikát folytató alapítók – többek között³²⁶ – a következő indokok alapján döntöttek egy protekcionista KAP mellett. A beavatkozást indokolta egyrészt a nyugat-európai államok agrárgazdaságának második világháborút követő, leromlott állapota, s ezek alapján a rajtuk kívül álló államok (pl. U.S.A., a szovjet blokkba kerülő kelet-európai államok, korábbi gyarmatok) agráriumának függésétől való félelem.³²⁷ A protekcionista agrárpolitikát alátámasztotta továbbá a Nyugat-Európára jellemző (többé-kevésbé egységes) birtokstruktúra, amely leginkább a családi gazdaság modelljével jellemezhető, s mely a nagybirtokra épülő, versenyképebb amerikai üzemstruktúrához képest sokkal inkább függ az esetleges

Észrevételek az agrárpiaci rendtartásról szóló 5616. sz. törvény-tervezethez. Magyar Jog, 1992, 12. szám, 725-728. p.; HÁRSFALVI Rezső: Az agrárgazdaság adó, -támogatási és hitelrendszere. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 554-578. p.; MIKÓ Zoltán: Agrártámogatások EU-konform kifizetése és a hazai jogharmonizáció. *Gazdaság és Jog*, 2002, 6. szám, 20-25. p.; MIKÓ: Változások az agrártámogatás jogi szabályozási rendszerében. *Gazdaság és Jog*, 1998, 1. szám, 18-21. p.; RÉTI Mária: Az agrárpiac szabályozásának jogi eszközei Magyarországon. In: VASS (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 226-234. p.; VASS: A magyar agrárpiaci rendtartás. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 539-553. p.; ZSOHÁR András: A mezőgazdaság állami támogatási rendszerének főbb jellemzői és egyes problémái. *Gazdaság és Jog*, 1999, 4. szám, 20-23. p.

³²⁶ Lásd bővebben SÁRÁNDI Imre: *A mezőgazdasági termékforgalom joga*. Budapest, 1986, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 100-102. p.

³²⁷ OLAJOS: A közös agrárpolitika története. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 74-75. p.

támogatásoktól. Harmadrészt, kiemelést érdemel az európai mezőgazdaságtól elvárt (a példaként említett amerikaihoz képest) több funkció³²⁸ is, amely a végtermék előállításán túl kiterjed a vidék arculatának megőrzésére, a vidéki közösség fenntartására, és a környezeti javak előállítására is;³²⁹ ez utóbbi funkciók pedig egyértelműen támogatásra formálhatnak igényt.³³⁰ Az egymástól eltérő tagállami agrárpolitikák fennmaradása ráadásul a közös piac rendszerébe súlyos versenytorzuláshoz vezetett volna. A német-francia háttér-megállapodás (amely szerint a német ipar integrációból származó előnyeit a francia agráriumnak nyújtott közösségi támogatásokkal kompenzálják) szintén fontos érv volt.³³¹ Végül szerepet játszott a KAP létrehozásában az is, hogy az idő tájt a GATT állami támogatásokat korlátozó előírásai nem terjedtek ki a szupranacionális támogatásokra³³² (maga az EGK/EK sem volt formálisan tagja a GATT-nak, hanem a tagállamai helyébe lépett a közös kereskedelempolitika alapján).³³³

Az 1955. évi *messinai* konferencián dőlt el végül, hogy a mezőgazdaságot is belefoglalják a közös piac rendszerébe,³³⁴ s ezt követően belekerült a Romai Szerződésbe (a hatályos EKSZ 32-38. cikkei). Ebben (EKSZ 33. cikk) fogalmazták meg, többek között, a KAP céljait is, amelyet a szakirodalomban szokás gazdasági és szociális célok csoportjaira bontani.³³⁵ Gazdaságiak (a mezőgazdasági termelékenység növelése a műszaki fejlődés előmozdításával; a piacok stabilizálása; az ellátás hozzáférhetőségének biztosítása) a II. világháborút követően formálódó Közösség mezőgazdaságával szemben támasztott legfontosabb célkitűzések. A szociális célok (a mezőgazdasági népesség megfelelő életszínvonalának biztosítása; a fogyasztók elfogadható ár ellenében történő ellátásának biztosítása)³³⁶ a KAP két nagy érintettjének érdekeit próbálja meg kielégíteni váltakozó

³²⁸ HALMAI: *A reform ökonómiája*. Op. cit. 13-14. p.

³²⁹ Az e funkciókat egyidejűleg ellátó mezőgazdaságot régen a mezőgazdaság „kettős hivatásának” nevezték, ma pedig többfunkciós mezőgazdaságnak nevezzük.

³³⁰ A többfunkciós mezőgazdaság finn mezőgazdaságban betöltött szerepéről lásd HEMILA, Kalevi: *Enlargement of the European Union*. In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector*. (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 23-29. p.

³³¹ PETE Nándor: *A Közös Agrárpolitika*. In: MARJÁN Attila (szerk.): *Az Európai Unió gazdasága*. Budapest, 2005, HVG Kiadó, 678. p.

³³² OLAJOS: *A közös agrárpolitika története*. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 74-75. p.

³³³ Hasonló módon lett az EK a WTO eredeti tagja is MUNKÁCSI Péter: *A TRIPS-megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben*. 1. rész: *A TRIPS-megállapodás közvetlen hatálya a közösségi jogban*. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2007, 1. szám, 37. p.

³³⁴ HALMAI (szerk.): *Az Európai Unió agrárrendszere*. [-], 2002, Mezőgazda Kiadó, 49. p.

³³⁵ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 150-152. p.

³³⁶ Magam osztom azon véleményt, amely szerint az egyre tudatosabbá váló fogyasztók napjainkban egyre több információhoz akarnak hozzájutni. Mondhatni tehát azt, hogy a piac hatékonysága a fejlett világban egyre inkább az őszinteségen múlik. A fogyasztók jogai tartalmazzák az ember alapvető jogait, többek között jogot arra, hogy megkülönböztetés nélkül éljenek. Éppen ezért rossz tendencia, ha az élelmiszerfogyasztás minőségi tényezője attól függ, hogy mennyire gazdag az adott fogyasztó. A szegénység nem azt kellene jelentse, hogy nem tud hozzáférni alapvető minőségi élelmiszerekhez. PELTONEN, Anja: *Consumers position on the changing food market*. In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector*. (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 37-43. p.

sikerrel.³³⁷ A KAP céljai – elsődleges jogforrások szintjén – azóta sem változtak, miközben az integráció ötven éve új kihívások elé állította a tagállamokat. Ennek köszönhetően, a szerződéses célkitűzéseken túl előtérbe kerültek olyan célok is, mint az élelmiszerek minősége (amelynek előfutára éppen e dolgozat tárgyát képező borpiac), vagy éppen a környezet védelme (már a Göteborgi Nyilatkozat előtt a kvótákkal egy időben megjelenő területpihentetéseknél, illetve az 1992-es agrár-környezetvédelmi támogatásokkal, nem beszélve az AGENDA 2000 vidékfejlesztési támogatásairól).

A KAP alapelveinek megfogalmazására 1958-ban *Stresában* került sor,³³⁸ nevezetesen:³³⁹ az agrárpiac központi eleme az ár (ennek következményeként alakult ki a következőkben tárgyalandó ártámogatási rendszer), egységes agrárpiac létrehozására van szükség, a belső piac védelme, a pénzügyi szolidaritás, a szükséges kapcsolat megteremtése a struktúrapolitika és a piacpolitika között (azaz a KAP két pillére között, melyek közül a struktúrapolitikát idővel felváltotta a vidékfejlesztés).³⁴⁰ A pénzügyi szolidaritás elvének megfelelően hozták létre 1962-ben az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapot³⁴¹ (melynek két szekciója közül az orientációs szekció később a strukturális alapok részévé vált), az EMOGA-t, amelyet 2007-től felváltott³⁴² az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA), és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA). A piacsabályozás (így a borpiac) finanszírozása szempontjából az EMGA bír jelentőséggel.³⁴³

A KAP kialakításának 12 éves átmeneti időszakában különböző időpontokhoz köthető a KAP két pillére működésének a megkezdése. A dolgozatom tárgyát képező piacsabályozásnál 1962-ben elfogadták az első európai piaci rendtartásokat,³⁴⁴ köztük az első borpiaci rendtartást.³⁴⁵ A struktúrapolitikát az 1968-as 2. *Mansholt*-tervet követően,³⁴⁶ gyakorlatilag a 70-es évek elején kezdték meg kiépíteni,³⁴⁷ a piacsabályozáshoz képest ekkor még jóval kisebb arányban.

³³⁷ SZÓKE Gyula: Elégedetlen európaiak. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 8-9. p.

³³⁸ A konferencia eredményei vezettek továbbá az 1959-es bizottsági javaslatokhoz, az ún. 1. Mansholt-tervhez RÉTI: A Közös Agrárpolitika – Szerződéses alapok, célok. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 460-461. p.

³³⁹ OLAJOS: *A mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztés jogának bevezetése Magyarországon*. Op. cit. 45. p.

³⁴⁰ A KAP alapelveiről lásd még HALLA-HEIBEN, Isabell – NONHOFF, Fritz: *Marktordnungsrecht*. Köln, 1997, Bundesanzeiger Verlag, 33-40. p.

³⁴¹ 1962-ben a Tanács 25. rendelete (1962. április 4.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról hozta létre.

³⁴² 1290/2005/EK tanácsi rendelet (2005. június 21.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról.

³⁴³ A hatok integráció terén elért sikereit látva hozták létre 1960-ban Stockholmban az Európai Szabadkereskedelmi Társulást (EFTA), eredetileg Nagy-Britannia, Dánia, Norvégia, Svédország, Svájc, Ausztria, Portugália részvételével. IVÁN Gábor: Rómától Rómáig I. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 5. szám, 8-11. p.

³⁴⁴ RÉTI: A Közös Agrárpolitika állomásai, szerződéses alapjai és céljai. In: VASS (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 201. p.

³⁴⁵ 24/62/EGK tanácsi rendelet a borpiac közös szervezete létesítésének lépéseiről (1962. április 4.).

³⁴⁶ RÉTI: A Közös Agrárpolitika – Szerződéses alapok, célok. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 461. p.

³⁴⁷ 1972-ben három irányelv (72/159. sz. – gazdaságok modernizációja, 72/160. sz. – mezőgazdasági tevékenység megszüntetésének ösztönzése, 72/161. sz. – szociális gazdasági célú átképzés) 1975-ben pedig a 75/268. sz. irányelv a hegyvidéki mezőgazdaságról és bizonyos hátrányos helyzetű régiókról RÉTI: A Közös Agrárpolitika állomásai, szerződéses alapjai és céljai. In: VASS (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 201. p.

A piacszabályozási pillér kapcsán az EKSZ 34. cikke akképpen rendelkezik, hogy az EKSZ 33. cikkében megfogalmazott célkitűzések elérése érdekében létre kell hozni a „mezőgazdasági piacok közös szervezését” (a magyar szakirodalomban ezt szokás még „agrárpiacok közös szervezeteként”³⁴⁸ illetve „piacszabályozásnak”³⁴⁹ nevezni). Ez a piacszerzés, az érintett terméktől függően, az alábbi formák valamelyikét ölti: a) „közös versenyszabályok”; b) „a különböző nemzeti piaci rendtartások kötelező összehangolása”; c) egy „európai piaci rendtartás” (a magyar szakirodalomban ezt szokás még „közös, illetve közösségi szintű piaci szabályozás, agrárpiaci rendtartásnak”³⁵⁰ nevezni). A szakirodalom szerint ezen a)-tól c)-ig terjedő lehetőségek a társulási szintek fokozódó intenzitását jelölik, a mindenkori forma kiválasztásánál a közösségi szervek szabadok. A gyakorlatban hamarosan az európai piaci rendtartások váltak a piacszabályozás meghatározó eszközévé.³⁵¹

Megítélésem szerint ezen a ponton érdemes néhány, témám szempontjából alapvető fogalmat tisztázni. Nevezetesen van-e különbség a mezőgazdasági piacok közös szervezése (avagy agrárpiacok közös szervezete illetve piacszabályozás) és az európai piaci rendtartások (avagy szakirodalmi egyéb terminológiáinkkal: közös, illetve közösségi szintű piaci szabályozás, agrárpiaci rendtartás) között? Sajnos az EKSZ nem ad eligazítást a különböző elnevezések között, némi fogódzót csak a szakirodalomban, az Európai Bíróság gyakorlatában illetve nemzeti joganyagunkban kaphatunk. *Mariusz Mrozek* kutatva a vonatkozó irodalmat gyakorlatilag két nagy válaszlehetőséget talált: a jogirodalom egyik fele a két fogalmat szinonimaként használja, míg a másik fele nem tekinti szinonimnak a mezőgazdasági piacok közös szervezetét (közkeletű idegen nyelvű rövidítése a német GMO, azaz *Gemeinsame Marktorganisation*, illetve az angol CMO, azaz *Common Market Organisation*) és az európai piaci rendtartást (németül: *Europäische Marktordnung*).³⁵²

Az Európai Bíróság több ügyben is vizsgálta a „piaci rendtartás” (Marktordnung) fogalmát és az alábbi következtetéseket vonta le: Az EK 34. cikk 1. bekezdésének b) pontja értelmében az „egyes állami” piaci rendtartások alatt mindazon előírások összessége értendő, melyek segítségével az illetékes hatóságok megpróbálják irányítani és ellenőrizni a piacot.³⁵³ A piaci rendtartás az Európai Bíróság szerint „egy csokor olyan jogi eszköz is, amely az érintett termékeket illető piac szabályozását fokozott felügyeletnek veti alá, azért hogy a termelékenység növelése és a termelési tényezők, különösen a munkaerő lehető legjobb

³⁴⁸ RÉTI: A Közös Agrárpolitika állomásai, szerződéses alapjai és céljai. In: VASS (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 206. p.

³⁴⁹ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 153. p.

³⁵⁰ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 153. p. Véleménye szerint ezen c) variáció azt jelenti, hogy „az érintett, a szabályozás körébe vont termékek tekintetében a piaci viszonyokat kizárólag a közösség felügyeli, szabályozza”.

³⁵¹ ANHAMMER, Franz: Marktordnungsrecht. In: NORER, Roland (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Op. cit. 53. p.

³⁵² MROZEK, Marius: *Europäisches Marktordnungsrecht, die WTO und die Osterweiterung*. Berlin, 2003, Tenea, 16-22. p.

³⁵³ 90/63. és 91/63. sz., Európai Gazdasági Közösség Bizottsága kontra Luxemburgi Nagyhercegség és Belga Királyság egyesített ügyek (1964. november 13-án hozott ítélet).

kihasználásán keresztül, a termelők számára megfelelő életmódot biztosítson, garantálja a piacok stabilizálását, a megfelelő fogyasztói árat és az ellátás biztosítását.”³⁵⁴

Magyar jogszabályokban is csak az agrárpiaci rendtartás fogalmát találhatjuk meg. A hatályon kívül helyezett 1993. évi VI. törvényünk (az agrárpiaci rendtartásról), agrárpiaci rendtartás alatt a mezőgazdasági, a halászati, az élelmiszeripari, valamint az erdészeti termékek sajátos termelési és piaci viszonyaiból adódó szabályozási rendszert (2. §) érti. Hasonló fogalmat használ a hatályos rendtartásunk (2003. évi XVI. tv.) is (2. §).

Magam úgy látom, hogy az EKSZ nyelvtani és logikai elemzése alapján a két fogalom között megkülönböztetést tesz a jogalkotó, méghozzá az európai piaci rendtartásokat a mezőgazdasági piacok közös szervezete (GMO/CMO) részének tekinti. Mivel azonban a kérdés fogalmi szintű megválaszolása túlmutat e dolgozat keretein, ezért a továbbiakban a két fogalmat (és azok fent jelölt egyéb változatait) szinonimaként fogom használni munkám további részében.

1.2. A KAP piacszabályozási pillére és a versenyjog

Témám szempontjából kiemelkedő fontosságúak a dolgozat által érintett versenyjogi kérdések. Ezért a következő részben a piacszabályozáshoz köthető speciális – alapvetően – közösségi agrár-versenyjogot kívánom bemutatni, majd a munkám bor-eredetvédelmi részében a versenyjog és ipari tulajdon kapcsolatát taglalom.

1.2.1. A versenyjog fogalma, rendszere, és forrásai a magyar jogban

Napjaink piactudomány három egymást feltételező és egyenrangú *pilléren* nyugszik. Ezek: a tulajdon tiszteltben tartása és védelme, a privátautonómia, valamint a szabad verseny. Mindebből kifolyólag egy modern ország gazdaságpolitikájában meghatározó részt foglal el a versenypolitika. *Versenypolitikán* tipikusan azon politikák összességét értjük, amelyeket a tisztességes verseny három közérdekűnek számító funkciójának érvényesülése érdekében tétel a közhatalom gyakorlója, lehetőleg úgy, hogy a hatékonyság növelése, a befektetések allokációja, a társadalmi jóléti többletek lehetséges maximumának kialakulása a gazdaság minél nagyobb hányadában érvényesüljön.³⁵⁵ Természetesen az előbb ismertetett sommás megjegyzésektől eltérő fogalmak és csoportosítások is lehetségesek.³⁵⁶

³⁵⁴ 48/74. sz., M. Charmasson kontra Ministre de l'économie et des finances ügy (1974. december 10-én hozott ítélet).

³⁵⁵ MISKOLCZI BODNÁR Péter: *Versenypolitika*. Miskolc, 2005, Novotni Kiadó, 13. p.; a közösségi versenypolitika elemzéséről lásd még REMETEI-FILEP Ádám: *Versenypolitika*. In: MARJÁN Attila (szerk.): *Az Európai Unió gazdasága*. Budapest, 2005, HVG Kiadó, 284-308. p.

³⁵⁶ V.ö. VÖRÖS Imre: A versenyjog kialakulása, fejlődéstörténete a nemzetközi gyakorlatban. In: SÁRKÖZY Tamás (sorozatszerk.): *Gazdasági törvények kommentárjai. Versenyjog*. Budapest, 2001, HVG-ORAC, 13-27. p.

A *versenyjog* – instrumentális jogelméleti szemszögből tekintve – ennek megfelelően a gazdasági tevékenységet szabályozó olyan normarendszer, amely segítségével a jogalkotó a piac szereplői között zajló versenyt igyekszik mederben tartani. A versenyjog mindezek során – az érdekkutató jogelmélet szemszögét kiemelve – három alapvető *érdekkört*³⁵⁷ igyekszik védeni. Legkorábban a tisztességes versenytárs védelme jelent meg, majd ez kiegészült a közérdek és a fogyasztók érdekeinek oltalmával.

Mielőtt azonban rátérnék a versenyjog különböző területeire, szükségesnek tartom tisztázni azt a – jogi definíciókon túlmutató – fogalmat, hogy mi is a „verseny”, pontosabban megfogalmazva milyen típusát is védi a jog a versenynek. A gazdasági versenynek ugyanis több típusa is létezik. Az egyik leggyakoribbnak tekinthető tipológia³⁵⁸ a gyakorlatban előforduló versenyeket egy olyan képzeletbeli skálára fűzi fel, amelynek két végpontján a „tökéletes verseny” illetve a „monopólium” található. A két szélső lehetőség azonban csak egy-egy ideát képvisel, a jogalkotásnak – jelen piacgazdaság realitásai között – nem képezhetnék az alapját. Ezek helyett a cél a „*működőképes verseny*” lett, amely már valós alap lehet a versenypolitika közgazdasági és jogi feltételrendszerének kialakításához.

A nemzeti jogokban keletkezett anyagi versenyjog két meghatározó területe: a verseny mikéntjével foglalkozó, elsőként kialakult³⁵⁹ „tisztességtelen verseny elleni jog”, és a verseny létére fókuszáló, időrendben később kifejlődött „versenykorlátozások joga”. A versenytársak egymással szembeni tisztességtelen magatartásai ellen védelmet nyújtó *tisztességtelen verseny elleni jog* területén belül önállósult részt képviselnek a fogyasztók védelmét hivatott rendelkezések (meg kell ugyanakkor jegyeznünk azt, hogy a fogyasztói érdekek figyelembe vétele a versenyjog más területein belül is nagy súllyal esnek latba). A *versenykorlátozások jogán* (amely terület azt igyekszik kiküszöbölni, hogy a piac egyes résztvevői a versenyt kizárják) belül megkülönböztetjük a kartelljogot, a gazdasági erőfölénnyel visszaélés tilalmát magában foglaló normacsoportot, és a vállalkozások összefonódásának joganyagát, amely utóbbi annyiban tér el az előbbi kettőtől, hogy a tilalom helyett a szabályozás elsődleges eszköze az engedélyezés.³⁶⁰ Ez a rendszerezés a közösségi jogban további területekkel egészült ki, amelyről részleteiben a későbbiekben írok.

A magyar jogrendszerben a versenyjog alapvető, *hatályos jogforrásai*: az 1996. évi LVII. tv. a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (Tpv.), az 1997. évi LVIII. tv. a gazdasági reklámtevékenységről (reklámtörvény), a 2005. évi CLXIV. tv. a kereskedelemről, az 1990. évi LXXXVII. tv. az árak megállapításáról. A *Tpv.* a versenyjog fentebb vázolt minden területére kiterjedő szabályozást tartalmaz. A *reklámtörvény* ezzel szemben szűkebb, a tisztességtelen verseny és versenyjogi fogyasztóvédelem tárgyában

³⁵⁷ MISKOLCZI BODNÁR: Op. cit. 2005, 15-16. p.

³⁵⁸ VÖRÖS: Op. cit. 14-16. p.

³⁵⁹ Bővebben lásd MISKOLCZI BODNÁR: A versenyjog nemzetközi és magyar fejlődése. In: MISKOLCZI BODNÁR (szerk.): *A civilisztika fejlődéstörténete*. Miskolc, 2006, Bíbor Kiadó, 229-244. p.

³⁶⁰ Az egyes kategóriák részletesebb ismertetésével kapcsolatban lásd MISKOLCZI BODNÁR: Op. cit. 2005, 15-16. p.

rendelkezik lényeges előírásokkal. A *kereskedelemtől szóló*, 2005. évi törvény 2006. 06. 01-jétől hatályos, és többek között a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés csoportjába sorolható magatartásokat érinti, rendelkezéseket tartalmaz ugyanakkor a kereskedelmi tevékenység folytatásának mikéntjéről is.³⁶¹ Az *árak megállapításáról* szóló 1990. évi törvény, preambuluma szerint, a versenykorlátozások jogát érinti, különös tekintettel a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre. Magam részéről azonban úgy vélem, hogy a törvény által lefedett szabályozási kör érinti a közösségi jog egy további – később még hivatkozott – kategóriáját is, nevezetesen az államokra vonatkozó versenyjogi szabályokat. Ez a törvény – témánk szempontjából – annyiban is fontos, hogy az agrárium két lényeges szegmensét³⁶² kiveszi a törvény hatálya alól. Ezek alapján a hegyközség által megállapított termőhelyi védőárra és az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény alapján megállapított árakra nem vonatkozik a törvény. A hegyközségek által megállapított termőhelyi védőárak³⁶³ a 2003. évi LXXVII. törvény, mint agrár-jogharmonizációs törvény hatályba lépését követően már nem alkalmazandók. Az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. tv.³⁶⁴ pedig a Magyar Köztársaság Európai Unióhoz való csatlakozását követően jelentős változásokon ment keresztül. Az ország agrárpiacai ugyanis egy szélesebb agrárpiac, az EK agrárpiacának részévé váltak. Ennek köszönhetően a 2003. évi törvény hatályos szövegében meghatározott (2. §) intervenciós ár, alapár, irányár tipikusan már a Közös Agrárpolitika (KAP) – Európai Gazdasági Közösség létrehozásáról szóló szerződés (továbbiakban: Szerződés) hatályos számozásának 32-38. cikke – keretében meghatározottak.

A fent említett törvényeket egészítik ki a kartelltilalom körébe sorolható *csoportmentességi Kormány rendeletek*, valamint a Gazdasági Versenyhivatal és a bíróságok vonatkozó *gyakorlata*.

1.2.2. Az Európai Közösség versenyjoga

Már a *Szerződésnek* is lényeges elemei voltak a versenyszabályokat tartalmazó rendelkezések. Az anyagi versenyjog szabályai ezen eredeti szövegben három szakaszt foglaltak el (vállalkozásokra vonatkozó szabályok, dömping, állami támogatások). Időközben

³⁶¹ A törvény záró rendelkezései között (12. §) a Kormány (első bekezdés), valamint a turizmusért felelős miniszter (negyedik bekezdés) néhány, a tágabb értelemben vett, mezőgazdasági tevékenységet érintő külön rendelkezés megalkotására kaptak felhatalmazást; így: a „forgalomba hozható gyógynövények körét”, „a falusi és agroturisztikai szolgáltató tevékenység feltételeit”, „a lovas szolgáltatás végzésének feltételeit”. A mezőgazdasági tevékenység körének lehatárolásával kapcsolatban lásd FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 23-30. p.

³⁶² 1990. évi LXXXVII. tv. 1. § (2) bek.

³⁶³ A hegyközségekről szóló 1994. évi CII. tv. 2004. január 1-je előtti, hatályos szöveg 42. §-ának (2) bekezdése alapján kialakított ár.

³⁶⁴ A törvény előkészítése során a Gazdasági Versenyhivatal nagyon kritikus állásfoglalást fogalmazott meg, megítélése szerint ugyanis a jogalkotó nem rendezte megfelelő módon a versenytörvény versenykorlátozást tiltó szabályai valamint az agrárpiaci rendtartás ágazati szabályai közötti viszonyt. Gazdasági Versenyhivatal: *A GVH álláspontja az agrárpiaci rendtartásban megjelenő vevői erővel összefüggő szabályozási tervezetről*. Budapest, 2003. március.

a dömpingre vonatkozó szabályokat hatályon kívül helyezték, a versenyjogi joganyagot, ezt követően két szakaszban szabályozták. A *vállalkozásokra vonatkozó szabályok* között található a kartelljogi szabályokat, a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmát és a különleges jogállású vállalkozásokra vonatkozó normaanyagot (az újraszámított Szerződés 81-86. cikke). Az *állami támogatásokról* szóló szakasz (Szerződés 87-89. cikk) egy, az utóbbi időkben folyamatosan növekvő jelentőséggel bíró szabályozást takar. A Szerződés rendelkezéseit az integráció fejlődésével további jogforrások egészítették ki. Az anyagi szabályok közül kiemelkedik a *koncentrációról* szóló 139/2004 tanácsi rendelet, az *eljárási normák* közül pedig az 1/2003 tanácsi rendelet. Az időközben megszületett másodlagos jogforrások közül, az értekezés írása szempontjából, a Tanács 1962. április 4-én született 26. rendelete emelkedik ki, amely az egyes versenyszabályok *mezőgazdasági termékek termelésére és kereskedelmére* történő alkalmazására vonatkozott,³⁶⁵ valamint az ezt hatályon kívül helyező és felváltó 1184/2006/EK rendelet (2006. július 24.). A speciális agrárversenyjogi rendszert (lásd alább) tovább árnyalják az 1234/2007/EK rendelet előírásai is. A közösségi versenyjog alkalmazása szempontjából nagy jelentősége van az Európai Bizottság és az Európai Bíróság *gyakorlatának*.

Amennyiben megvizsgáljuk a magyar és az Európai Közösség versenyjogának tárgyi hatályát, megállapíthatjuk, hogy a magyar versenyjog alapvetően *ágazat-semleges*, ezzel szemben az Európai Közösség versenyjoga például a szén- és acéltermékek, (a fent említett) mezőgazdaság, közlekedés tekintetében kivételeket engedő, többnyire preferáló szabályokat állapít meg. Eltérést tapasztalhatunk továbbá a szabályozott magatartások körében is. A magyar (nemzeti) szabályozás sokáig szélesebbnek volt tekinthető abban az értelemben, hogy a kartelltilalmon, erőfölénnyel való visszaélés, és fúziók joganyagán túl viszonylag részletesen foglalkozik a tisztességtelen verseny és a fogyasztók védelmét célzó versenyjogi szabályozással, míg az említett két területen az EK-ban ezzel szemben csak a megtévesztő reklámozásról szóló irányelv volt hatályban.³⁶⁶ Ez a helyzet jelentősen megváltozott az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló irányelvének (2005. május 11.) elfogadásától. *Szélesebbnek* tekinthető viszont az EK versenyjog a magyarnál abban a tekintetben, hogy meghatározó rendelkezéseket tartalmaz az állami támogatásokra,³⁶⁷ és a közfeladatot ellátó vállalatok helyzetére vonatkozóan³⁶⁸ (még akkor is, ha e kijelentést némileg árnyalja a magyar, árak megállapításáról szóló törvény tárgyi hatálya).

Az európai uniós csatlakozást követően a magyar Gazdasági Versenyhivatal az EU tagállamok közötti kereskedelmet érintő ügyekben köteles a közösségi versenyszabályokat –

³⁶⁵ Részletes elemzését lásd KURUCZ: Közös agrárpolitika viszonya más közösségi tevékenységekhez. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 492-498. p.

³⁶⁶ MISKOLCZI BODNÁR: *A versenytörvény magyarázata*. Budapest, 2002, KJK-KERSZÖV, 32-33. p.

³⁶⁷ SOMAI Miklós: Nemzeti agrártámogatások az Európai Unióban és a magyar agrár-csatlakozás. *Kihívások*, 2004, 175. szám, 2-6. p.

³⁶⁸ Loc. cit.

Szerződés 81-82. cikkét, a vonatkozó másodlagos jogot – alkalmazni. A jogalkalmazás során a magyar versenyhivatal számára is irányadó a kapcsolódó közösségi esetjog.

1.2.3. Nemzetközi versenyjog

A területi korlátokra tekintettel csak egy rövid kitérő erejéig kívánok foglalkozni a versenyjog nemzetközi dimenzióival, teszem ezt azon okból, mivel a következőkben említett kapcsolódásoknak az EK mezőgazdasági politikájának, és joganyagának formázásában is meghatározó jelentőségük van.

Az EK szemszögéből vizsgált nemzetközi versenyjog *multilaterális* (gyakran nemzetközi szervezetek keretei között) és bilaterális dimenziókkal bír. Előbbiek közül kiemelkednek a WTO-ban (a korábbi GATT-ban) folyó egyeztetések, de említést érdemelnek az ENSZ és az OECD szintjén született ajánlások, szabályozási modellek is. Az EK szemszögéből azonban jóval fontosabbnak tekinthetők azon *kétoldalú megállapodások*, amelyeket társult államokkal (pl. a csatlakozni kívánó Magyar Köztársasággal kötött Európai Megállapodás), vagy a társult viszonyon kívüli államokkal (U.S.A., Kanada) köt.³⁶⁹

1.2.4. Az Európai Unió agrár-versenyjoga és piacszabályozása

1.2.4.1. Az EK vonatkozó joganyaga

I. A Szerződés versenyjogi részének már hivatkozott cikkein kívül az agrárpiac versenypolitikájának kereteit a Szerződés mezőgazdasági fejezetének vonatkozó rendelkezései jelölik ki. Elsőként szólni kell a 34. cikk (1) bekezdésében szereplő rendelkezésekről, amely szerint a KAP – 33. cikkében részletezett – céljainak³⁷⁰ megvalósítására három eszköz képzelhető el. Elsőként a közös versenyszabályok, másodikként az egyes tagállamok piacszabályozásának kötelező összehangolása, harmadik eszközként pedig egy európai (közös) piaci rendtartás révén. Az integráció elmélyülésének megfelelően, a mezőgazdasági termékek szerint differenciálódó közös piaci rendtartások váltak meghatározóvá.

A KAP versenypolitikával való kapcsolatát a 36. és 37. cikk rendezi (de a 38. cikk is tartalmaz versenyjogi előírásokat). A 36. cikk alapján a versenyszabályozásról szóló fejezet rendelkezései a mezőgazdasági termékek előállítására és kereskedelmére a Tanács által a 33.

³⁶⁹ PAPP Mónika: Versenyjog. In: VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*. Budapest, 2004, KJK-KERSZÖV, 424-425. p.

³⁷⁰ Ezek kifejtéséről lásd OLAJOS: A közös agrárpolitika története. In: CSÁK (szerk.): *Op. cit.* 73-81. p.

cikkben előírt célok figyelembevételével, a 37. cikk (azaz, többek között közös piaci rendtartások) keretei között és az ott előírt eljárásnak megfelelően meghatározott mértékben alkalmazandóak.

A Szerződés 36-37. cikkének rendelkezéseit a Tanács – már említett – 1962. április 4-én kelt 26. rendelete pontosította. A 26/62 rendelet előírásokat tartalmazott a Szerződésben rendezett versenyjog minden típusára vonatkozóan³⁷¹ (beleértve az azóta hatályon kívül helyezett, dömpingre vonatkozó előírásokat is). Jelen cikk szerzője által érthetetlen okból e rendeletet 2006-ban hatályon kívül helyezték, és helyette a Tanács egy új rendeletet alkotott a – 1184/2006/EK rendeletet – ugyanazon szabályozási tárggyal (a dömping szabályait leszámítva). Az új rendelet indoklása majdnem szóról-szóra megegyezik a 26/62 rendeletével. Az „újítás” magyarázataként a jogalkotó az áttekinthetőséget és érthetőséget hozza fel, tekintettel a 26/62-es rendelet korábbi módosítására. Az új rendeletben hivatkozott módosítás a 49/62 tanácsi rendelet volt, amely csak egy szakaszban módosította a 26/62 rendeletet, nevezetesen, hogy az nem az eredetileg tervezett, hanem egy későbbi időpontba lép hatályba. Megítélésem szerint ez még nem kellően megalapozott ok egy új rendelet kiadására. Eltérésként is értelmezhető az, hogy az új rendelet már a Szerződés Amszterdam után átszámozott új jogszabályhelyeire hivatkozik, illetve, hogy a korábban, a 26/62 rendeletben tagolt jogszabálysöveget valamelyest eltérőképpen tagolták a 2006-os rendelet megalkotói. Fentebb kifejtett eltérésektől jelentősebbeket magam nem fedeztem fel a jogszabály szövegében. A közösségi agrárjog fejlődésének következő állomásán létrehozott egységes közös piacszervezés maga is rendezni kívánta a KAP speciális versenyjogi kérdéseit, azonban az 1234/2007/EK rendelet ezen előírásai nem vonatkoznak a borra.³⁷² Az agrár-versenyjog rendeleti szintű előírásai tehát jelenleg két rendeleten alapulnak. Az egységes közös piacszervezés hatálya alá tartozó termékek esetén az 1234/2007/EK rendelet előírásait kell alkalmazni, míg az ezen kívüli termékkör esetén – így a borra is – továbbra is az 1184/2006/EK rendeletet.

A bor szempontjából releváns 1184/2006/EK rendelet 1. cikke azon főszabályt tartalmazza, hogy a rendeletben részletezett eltéréseket leszámítva a Szerződés 81-86. cikkét kell alkalmazni – az 1234/2007/EK rendeletben részletezett termékkör kivételével – a mezőgazdasági termékek viszonylatában is. A rendelet 2. cikke a kivételeket, amikor tehát a közösségi jog fent említett joganyagát nem kell alkalmazni, a következőkben ragadja meg. A Szerződés 81. cikkének (1) bekezdését nem kell alkalmazni olyan megállapodásra, döntésre és összehangolt magatartásra, amely a nemzeti piaci rendtartás lényeges részét képezi, vagy szükséges a KAP célkitűzéseinek eléréséhez. Ezzel kapcsolatban meg kell, hogy jegyezzem, hogy a „nemzeti piaci rendtartás” terminus 26/62 rendelet szövegéből történő átemelése

³⁷¹ A 26/62 tanácsi rendelet elemzésével kapcsolatban lásd még PAPP: A vállalkozásokra vonatkozó versenyjogi szabályok. In: VÁRNAY – PAPP: *Az Európai Unió joga*. Budapest, 2005, KJK-KERSZÖV, 551-552. p.; és PAPP: A tagállamokra vonatkozó versenyjogi szabályok. In: VÁRNAY – PAPP: *Op. cit.* 2005, 766-767. p.

³⁷² 1234/2007/EK tanácsi rendelet 175. cikk.

különösen szerencsétlennek tekinthető, ugyanis a KAP működése szempontjából mára egyértelműen a közös piaci rendtartások váltak meghatározóvá.

Az 1184/2006/EK rendelet értelmében különösen ilyen, kivételt képező a termelők, termelői szervezetek megállapodása, döntése, amennyiben azok a termelésben, értékesítésben, vagy mezőgazdasági termékek tárolása, kezelése ill. feldolgozása célját szolgáló közös létesítmények használatában érintettek, ha nem kötik ki azonos árak alkalmazását, és a Bizottság megítélése szerint azok nem zárják ki a versenyt, vagy nem veszélyeztetik a KAP céljainak elérését. A Bizottság ezzel kapcsolatos eljárását a rendelet 2. cikkének (2)-(3) bekezdései részletezik.

Az 1184/2006/EK rendelet 3. cikke az állami támogatások kapcsán enged az általánostól némileg eltérő rendelkezéseket a mezőgazdasági termékek viszonylatában.³⁷³

A közösségi agrár-versenyjog területét számos európai bírósági döntés is részletezte. A jogesetek többnyire azzal voltak kapcsolatban, hogy a gyakorlatban mely mezőgazdasági termékkel kapcsolatos piaci rendtartásban és hogyan tudtak élni a vállalatok a Rendeletben biztosított mentesülési lehetőséggel. Ezen ítéletek során a döntő gyakran az volt, hogy a szóban forgó termékek a Római Szerződés alapján mezőgazdasági termékeknek minősülnek-e. Ilyen ügyek, többek között:

- a 61/80. sz., Coöperatieve Stremsel- en Kleurselabriek kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügy (1981. március 25-én hozott ítélet), amely szerint azért, mert a sajt mezőgazdasági termék nem jelenti azt, hogy az oltóanyaga is az lenne;
- a 123/83. sz., Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Guy Clair ügy (1985. január 30-án hozott ítélet), amely szerint a konyak ipari terméknek minősül;
- a 136/86. sz., Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Yves Aubert ügy (1987. december 3-án hozott ítélet), amely szerint a brandy ipari termék, a bor mezőgazdasági termék, így ez utóbbira adott esetben nem vonatkoznak a Szerződés 81. cikkének előírásai.³⁷⁴

II. A közösségi borjog is tartalmaz rendelkezéseket a versenyjog vonatkozásában. Ilyen előírásokat találunk – a magyar borászati szakirodalom,³⁷⁵ valószínűleg francia nemzeti joganyag (ahol gyakorta találkozunk az *interprofessionnel* kifejezéssel) alapján meghonosodott szóhasználatával – a „szakmaközi szervezetek” (vagy gyakran csak „szakmai szervezetek”) vonatkozásában, amelyet az 1493/1999/EK rendelet „ágazati szervezetekként” definiál (41. cikk; nem mellékesen, francia nyelvű változatában az *organismes de filière* kifejezés szerepel – azaz a kérdésben a mértékadónak tartott francia szaknyelv sem következetes megítélésem szerint). E rendelet 41. cikke alapján – bizonyos korlátozásokkal –

³⁷³ A strukturális, köztük a mezőgazdasági támogatások viszonylatában a Bizottság és az Európai Bíróság által kialakított esetjogot lásd RADNÓCZY Zsolt: Támogatások az Európai Unióban. Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó; e témakört a vidékfejlesztési támogatások viszonylatában továbbfejlesztette OLAJOS: *A mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztés jogának bevezetése Magyarországon*. Miskolc, 2006, PhD Értekezés, 57-64. p., 136-139. p.

³⁷⁴ További ügyekkel kapcsolatban lásd SÜKÖSD Péter: A mezőgazdasági termékek versenyjogi megítélése jogeseteken keresztül. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2005, 11-12. szám, 17-19. p.

³⁷⁵ Lásd Mikulás Ildikó és Sidlovits Diána munkáit.

„a m.t. minőségi borok és a földrajzi árujelzővel ellátott asztali borok piaca működésének javítása érdekében – különösen az ágazati szervezetek által hozott döntések végrehajtásához kapcsolódóan – a termelő tagállamok értékesítési szabályokat állapíthatnak meg a kínálat szabályozására a termék első forgalomba hozatalakor, amennyiben e szabályok a termékek visszatartására és/vagy fokozatos forgalomba hozatalára vonatkoznak.” Ezek alapján például a Bordeaux-i bor szakmaközi egyezmény egy olyan mechanizmusra is kitér, hogy a Bordeaux-i szakmaközi szervezet döntése alapján minden évben egy vagy több fajta bort tartalékba helyeznek a termelt mennyiségtől függően, mikor a szőlő mennyisége hektáronként egy adott mennyiség felett alakul. Ezeket a tartalékokat aztán később, a szakmaközi szervezet döntése szerint, felhasználják, amikor a szőlőtermés valamely időszakban nem kielégítő.³⁷⁶

Az 1493/1999/EK közösségi rendtartás „érzékeny pontjának” tekinthető az árak rögzítése, amelyet a rendtartás 41. cikke tilt – többek között figyelembe véve két, korábban említett ítéletet az Európai Közösség Bíróságának gyakorlatából³⁷⁷ – legyen az akár „tájékoztató vagy ajánlás jellegű”. Mindazonáltal – a francia szakirodalom szerint – nem tekinthető tilosnak az árakra való mindennemű hivatkozás: konkrétan valamely minőségpolitika keretén belül. Ám az árra történő hivatkozásnak még ez esetben sem szabad az árak rögzítéséhez vezetnie.³⁷⁸ Az 1493/1999/EK rendelet által szabályozott kérdéskörökkel találkozhatunk a 2008-as borpiaci rendtartásnál is.³⁷⁹ A szakmai szervezetekkel részleteiben még az intézményrendszer kacsán foglalkozom.

1.2.4.2. A nemzeti joganyag

A tagállamok jogában³⁸⁰ a mezőgazdaságra vonatkozó különleges törvényi előírással elég ritkán találkozunk. Amennyiben találunk is esetlegesen eltérő rendelkezéseket, azok tipikusan a mezőgazdasági termék vagy a mezőgazdasági üzem (üzemkiegészítő szervezetek) kategóriájához kötődnek. A mezőgazdaság kartelltörvényen belüli különállására találhatunk példát ugyanakkor olyan EK-n kívüli ország nemzeti jogában, mint Norvégia.³⁸¹

³⁷⁶ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 43. p.

³⁷⁷ Lásd a 123/83. sz., Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Guy Clair ügyet (1985. január 30-án hozott ítélet) és a 136/86. sz., Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Yves Aubert ügyet (1987. december 3-án hozott ítélet).

³⁷⁸ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 44. p.

³⁷⁹ 479/2008/EK rendelet 67. cikk.

³⁸⁰ A magyar joganyag vonatkozásában lásd OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: *The Agricultural Competition Law of Hungary*. In: *XXII European Congress and Colloquium of Agricultural Law (CEDR), Commission II: The effect of European and national competition law on the agricultural sector* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.), 17 p., www.cedr.org (2007. február 9.). A munka nyomtatott formátumban megjelent a *European Integration Studies*, 2004. évi 1. számának 45-56. oldalain (Miskolc University Press).

³⁸¹ A témával kapcsolatban lásd az Európai Agrárjogi Bizottság 2003-as konferenciájának egyik összefoglaló beszámolóját – WINKLER, W.: *The effect of european and national competition law on the agricultural sector. General Report*. In: *XXII European Congress and Colloquium of Agricultural Law (CEDR), Commission II: The*

Hogy egy tagállam, Németország, példájánál maradjunk, a versenykorlátozás elleni törvény (GWB) 28. §-a tartalmaz külön rendelkezéseket a mezőgazdaság területére (sokban hasonlítva a 1184/2006/EK rendelet 2. cikkében található előírásokra). De, kivételt engedő szabályokat találhatunk a szövetségi erdőtörvény 40. §-ában is, amely bizonyos mentességet biztosít az elismert erdőüzemi közösségek erdőgazdasági termékei vonatkozásában az általános kartelltilalmi rendelkezések alól.³⁸²

Az agrár-versenyjog magyarországi alkalmazása szempontjából a már korábban említett eltéréseken túl, külön kiemelés érdemel az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény 32. § (5) bekezdése, amely szerint, ha a 2003-as törvény alapján megvalósuló szabályozás a Tpv. 11. §-ában foglalt tilalomba ütközik, akkor az agrárpiaci rendtartás keretén belül a miniszter biztosítja, hogy a korlátozás révén megvalósuló gazdasági előnyök haladják meg a versenyt korlátozó magatartásból adódó hátrányokat.³⁸³ A Magyar Köztársaság Közösséghez való csatlakozása óta az 1184/2006/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendeletek hazánk területén is közvetlenül alkalmazandók.

effect of european and national competition law on the agricultural sector (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.), Párizs, 2005, L'Harmattan, 141-158. p.

³⁸² Részleteiben lásd GEHRKE, Heike: *Deutscher Bericht*. In: *XXII. Europäischer Agrarrechtskongress mit Kolloquium (CEDR), Kommission II: Die Agrarwirtschaft im Lichte des europäischen und nationalen Wettbewerbsrecht* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.), 17 p., www.cedr.org (2007. február 9.),

³⁸³ A 2003-as agrárpiaci rendtartást megelőző 1993. évi VI. törvény (különösen annak 16. §-a) és a hozzá kapcsolódó gazdasági versenyhivatali gyakorlat ezzel szemben – lásd. Vj-13/2002. ügyszámú esetet – nem emelte ki a mezőgazdasági szektort a Tpv. hatálya alól (az irányár, kvóta kivételével, amelyek viszont miniszteri, azaz állami aktusok, tehát amúgy sem tartoznának a Tpv. hatálya alá).

2. A piacsabályozási rendszer fejlődése

A KAP piacsabályozásnak fejlődését Halmai Péter³⁸⁴ rendszere alapján két nagy időszakra bonthatjuk az alapján, hogy a jövedelempolitika az árpolitikán valósul-e meg, vagy attól elkülönülten. A két időszak közötti választóvonal a '90-es évek elejére tehető.

2.1. A piacsabályozás eredeti modellje: jövedelempolitika árpolitika révén

I. A modell szabályozásának tárgya (szemben a következő időszakkal) egyértelműen a mezőgazdasági termék. A mezőgazdasági termék fogalma a KAP története során sokat változott.³⁸⁵ Kezdetben³⁸⁶ az elsődleges előállítás eredményeit (vagyis: termőföld, állattenyésztés és halászat termékeit), és az ezekből közvetlenül származó félkész termékeket értették alatta. Ezt a fogalmat egészítette ki a Római Szerződés melléklete, amely konkrétan meghatározza, hogy mely termékek tartoznak e fogalom alá (például elsődleges termék: gabonafélék, marhahús, gyümölcs; félkész termék: bor, cukor). Kezdetben csak a mellékletben felsorolt termékeket tekintették a szabályozás tárgyának. A '60-as évektől azonban, a Római Szerződés módosítása nélkül kiterjesztik a szabályozást bizonyos feldolgozott termékekre (például: joghurt, csokoládé), ezeket nevezzük non-annex termékeknek. A kiterjesztés indoka az volt, hogy a közösség mezőgazdasága a feldolgozott termékek piacrajutásának támogatása nélkül nem lehetett volna kellően versenyképes.³⁸⁷ A környezeti szempontok felértékelődésének köszönhetően a '80-as években a termékek körébe bevonták az erdőgazdálkodást és a fát is. A szerződés módosítása ez esetben is elmaradt, a fogalom bővítése azáltal valósult meg, hogy az agrártámogatások hatályát kiterjesztették ezen ágazatra is.³⁸⁸ Mára a többfunkciós mezőgazdaság elképzelésének köszönhetően tovább bővítették a kategóriát a kiegészítő tevékenységek során előállított (közgazdasági értelemben véve) nem mezőgazdasági termékekre is.³⁸⁹ Így találhatunk ma az agrártámogatások körében nem mezőgazdasági termékeket is (például: borászati termékek lepárlásából nyert üzemanyagot).

II. A közösségi agrárpiac szabályozása is – 2007-ig, az egységes közös piacszerzésig – termékenként (termékpályánként) valósul meg, szemben például a kilencvenes évek második felére jellemző magyar szabályozásra, amikor is az akkor hatályos agrárpiaci rendtartás³⁹⁰ a mezőgazdasági termékek piacát lényegében egységként kezelte, és

³⁸⁴ HALMAI: *A reform ökonómiaja*. Op. cit.

³⁸⁵ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 43-50. p.

³⁸⁶ Római Szerződés 32. cikk.

³⁸⁷ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 48. p.

³⁸⁸ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 48-49. p.

³⁸⁹ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 49. p.

³⁹⁰ 1993. évi VI. törvény.

többé-kevésbé azonos szabályozást állapított meg a különböző termékekre. A 2007-es egységes közös piacszerzés azonban változtatott a korábbi közösségi rendszeren és nagy lépést tett az egységes piacszerzés irányában. Tekintettel azonban arra, hogy az egységes közös piacszerzésnek a borpiac ugyan része, azonban annak előírásai egyelőre nem terjednek ki rá, ezért az egységes közös piacszerzéssel a következőkben nem foglalkozom.

Az EU mezőgazdasági termékeinek zöme az 1970-es évek elejére a rendtartások hatókörébe kerültek. A jelentősebb termékek közül csupán a burgonyának és az alkoholnak nincs agrárpiacon rendtartása.³⁹¹ A közös piac termékpályaként megvalósuló szabályozásának ugyanis az egyes agrárpiacon rendtartások az alapegységei, amelyeket – mint azt a fejezet elején tisztáztam – más néven közös piaci szervezeteknek (CMO – Common Market Organisation) hívunk. A CMO az agrárárok kialakításának, valamint a kereslet és a kínálat mennyiségi kiegyenlítésének rendszerét fogja át, mindebbe beleértve e folyamatok fenntartásának és javításának szabályozását.³⁹² Ennek kapcsán fontos ugyanakkor megjegyezni azt, hogy a piaci rendtartások nem kizárni, csupán szabályozni kívánják a piaci szereplők teljesítményversenyét, azaz a piaci árak a piaci szereplők alkujának eredményeként kell kialakulnia, és a piacsabályozásnak csak másodlagosan kellene érvényesülnie, amely elvárás a valóságban nem mindig valósult meg.³⁹³ Az agrárpiacon rendtartások bázis-joganyagát keretrendeletek képezik, amelyek az egyes tagállamokon belül közvetlenül alkalmazandók, s az Európai Unió Tanácsa fogadja el (2005-ben huszonkettő létezett ma ezekből).³⁹⁴ A keretrendeleteket aztán további, a Tanács illetve az Európai Unió Bizottsága által alkotott rendeletek, irányelvek egészítik ki. Ezeket a közösségi szabályokat valamelyest tovább részletezhetik a tagállami jogszabályok, de csak a közösségi szabályozás által megengedett kereteken belül.³⁹⁵

A különböző termékek rendtartásait azonos alapelvek alapján szervezték: a piac egységessége (azaz egységes szabályozás a tagországok közötti kereskedelemben), a

³⁹¹ HALMAI: *A reform ökonómiaja*. Op. cit. 18. p. Az, hogy egy szabályozási rendszert rendtartásnak tartunk, avagy sem, néha vitára adhat okot. Az alkohol termékpályá szabályozását annak tartja MIKULÁS: *Közöspiacon rendtartás a mezőgazdasági eredetű etil-alkoholra*. Az *Európai Unió Agrárgazdasága*, 2001, 5. szám, 12. p.; ezzel szemben pusztán „szektorális külön-sabályozásnak” („*sektorielle Sonderregelung*”) ANHAMMER: *Marktordnungsrecht*. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Op. cit. 53. p.

³⁹² HALMAI: *A reform ökonómiaja*. Op. cit. 17. p.

³⁹³ SÁRÁNDI: *A mezőgazdasági termékgazdaság joga*. Op. cit. 103. p.

³⁹⁴ 2005-ben a 22 CMO: a gabona, marhahús, tej és tejtermékek, sertéshús, juh- és kecskehús, bor, cukor, rizs, zsiradék (2005.11.01.-től olívaolaj és étkezési olíva), élő növény és virágkereskedelelem áruai, komló, vetőmag, tojás, baromfi, nyersdobány, száraztakarmány, zöldség- és gyümölcs, zöldségből- és gyümölcsből történő feldolgozások, len és kender, banán, a halászat termékei, valamint a második mellékletben (az Amszterdami Szerződés óta az első melléklet, az ún. „maradék-piaconrendtartásban”. pl. tea, kakaó, etc.) szereplő további termékek. Emellett található szektorális külön-sabályok, olyan CMO-khoz hasonló előírások olyan termékekre vonatkozóan, amelyek nem esnek egy CMO hatálya alá sem, pl. fehérjeanyag (fehérje), glükóz és laktóz, mezőgazdasági alkohol, a második mellékletben (az Amszterdami Szerződés óta az első melléklet) nem szereplő termékek és gyapjú. Egyes termékek (étkezési burgonya, méz, parafa, egyes ecetek, mint a borecet, vágó és lóhús) esetén léteznek részletsabályok de (jelenleg még) nincs saját piaci szervezetük. ANHAMMER: *Marktordnungsrecht*. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Op. cit. 53-54. p.

³⁹⁵ PAPP Mónika – VÁRNAY Ernő: *Az Európai Unió joga*. Budapest, 2004, KJK-Kerszöv, 590. p.

közösségi preferencia (a közösségi eredetű agrártermékek előnybe részesítése harmadik országok mezőgazdasági termékeivel szemben), és pénzügyi szolidaritás (a CMO költségek közös pénzügyi alapból finanszírozása: jelenleg az EMGA-ból). A piacsabályozások központi eleme tipikusan az ár, illetőleg az árszabályozás.

Az egyes agrárrendtartások közötti különbségek az egyes termékek eltérő piaci helyzetével magyarázhatók. Ebből kifolyólag eltérés van az alapvető élelmiszerek (pl. hús, tej, gabona) és az egzisztenciális jelentőséggel nem bíró termékek (pl. virág) piaca között. Más szabályozást igényelnek a túltermelési gondokkal küzdő termékek piacai (tej), és más az ilyen gondokat nélkülöző piacok (enyhébb behozatali korlátozások).³⁹⁶

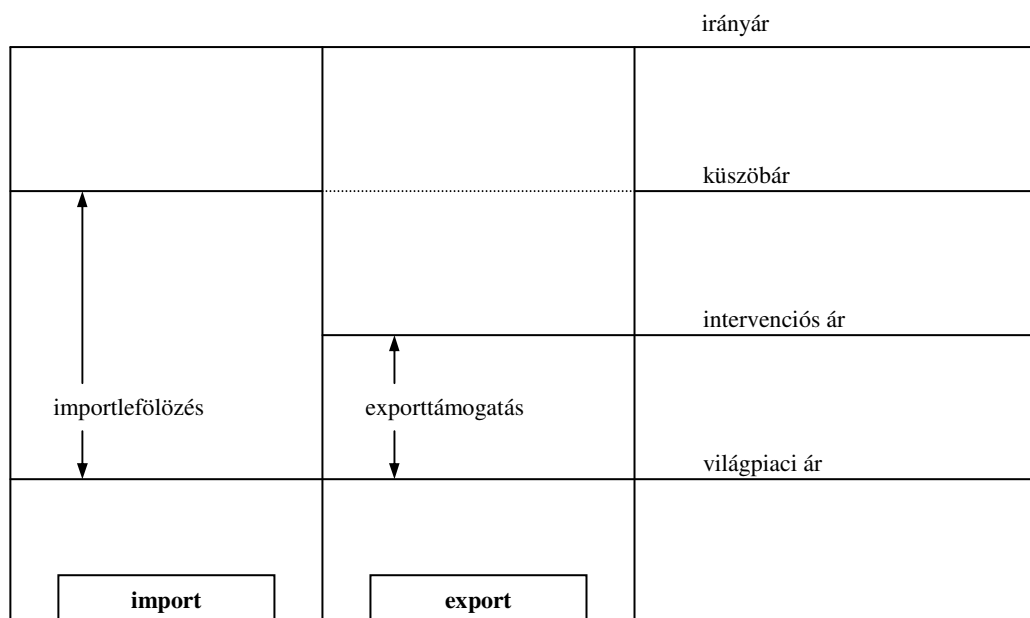
III. A stresai konferencián kidolgozott tétel alapján az agrárpiac központi szabályozó eleme az ár. Ennek lényege, hogy a közösségen belül egy közös árrendszert kell kiépíteni, melyhez egy egységes beavatkozó mechanizmust kell kialakítani. A rendszert a struktúra alapmodelljének tekintett³⁹⁷ piaci szervezet, a gabona rendtartás összefoglalásával mutatom be (lásd a 4. ábrát az eredeti modell árrendszeréről).

A piacsabályozási modell egyrészt egy magas külső védelemre, másrészt egy belső ár- és intervenció rezsimre épül. Mindennek a kiindulópontja egy olyan ár, amelyre az Uniónak csak közvetett befolyása van: a világpiaci ár. A világpiaci ár a versenykéesebb üzemstruktúrával rendelkező harmadik országok termelőinek köszönhetően alacsonyabb, mint az ár, amin a tagállamok termelői az európai mezőgazdaság által megtestesített többletfunkciókon előállítani képesek. Az adott termékpályán belül ezért kerülhet meghirdetésre az irányár, amely a közösségen belül optimálisnak tekintett árat szimbolizálja, melyet a termelő a kereslet és kínálat egyensúlya esetén kapna. Mivel ez az eszményi ár ritkán esik egybe a piaci árral, ezért rendelhető a CMO keretében az egyes termékekhez (a piaci árnál tipikusan magasabb, de az irányárnál kisebb) intervenció ár. Ennek lényege, hogy amennyiben egy termelő az intervenció áránál magasabb áron nem képes eladni a termékét, akkor abban az esetben a Közösség intervenció intézkedéssel (pl. a gazdasági év elején előre meghirdetett intervenció áron történő felvásárlással) élhet. Mivel az intervenció hatására a Közösségen belül feleslegek halmozódhatnak fel (és a gyakorlatban ez a helyzet a szükségesnél gyakrabban állt elő) ezért szükségessé vált a felhalmozott termékek exportálása. Érthető módon viszont ez nem történhetett meg a világpiaci árakat meghaladó közös piaci árakon, ezért erre a célra külön exporttámogatást biztosítottak, amely gyakorlatilag az intervenció és világpiaci ár közötti különbségeket hivatott áthidalni. A harmadik országok távoltartása érdekében a Közösség piacára történő bejutást nagymértékben korlátozták a küszöbárral, amely minimumár (tipikusan az intervenció ár és az irányár között elhelyezve) biztosítva a belső termékek kedvező pozícióit, azt az árat határozta meg, amelyen a külső termék a Közösségbe behozható volt. Az import során alkalmazott, a világpiaci ár és a

³⁹⁶ FODOR: *Agrárjog*. Op. cit. 170-171. p.

³⁹⁷ SÁRÁNDI: *A mezőgazdasági termékforgalom joga*. Op. cit. 103. p.

küszöbár közötti különbözetet kitevő, lefölözés egy szinte naponta mozgó vám volt. Ez az EK saját bevételét képezte, s az (alább bemutatásra kerülő) GATT tárgyalás kapcsán a tárgyalópartnerek egyik legfőbb célkitűzése ezen változó (előre ki nem számítható mértékű) vámok előre kiszámítható vámokká alakítása (és mérséklése) volt.³⁹⁸

4. ábra Az eredeti modell árrendszere

Az EK ártámogatása hamarosan a vetélytársak (különösen az U.S.A.) agrárpolitikájának protekcionista irányba történő elmozdulását eredményezte, így a világpiac hamarosan a támogatási politikák versenyének színterévé változott, amely versenyből a harmadik világ országai hamar kiszorultak, mivel bár olcsón tudtak termelni, ám termékeiket nem tudták oly mértékben támogatni, mint az EK vagy az U.S.A.

Az alkalmazott árak termékenként eltérő hatással bírnak. Ez alapján a '90-es évek reformjai előtt négy árucsoportot különböztettek meg:³⁹⁹ a garantált árral támogatott áruk (gabona, tej), a korlátozott árgaranciával támogatott áruk (zöldség, bor), árgarancia nélküli áruk (itt nem kötelező az intervenció; pl.: virág, tojás), és az ártámogatás nélküli áruk (a fölös termékmennyiség levezetésére kaphatnak exporttámogatást).

IV. A piacszabályozási eszközöket két nagy csoportba sorolhatjuk:⁴⁰⁰ a belpiac-szabályozó eszközök, külpiac szabályozó eszközök; ez utóbbin belül megkülönböztethetünk még exportot és importot szabályozó eszközöket is:

³⁹⁸ PRUGBERGER: A mai nyugati agrárpiaci rendtartás általában és különösen az Európai Unión belül. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Agrárjog II.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 281-290. p.

³⁹⁹ KURUCZ: *Az európai agrárjog alapjai.* Budapest, 2003, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, 33-34. p.

⁴⁰⁰ SÁRÁNDI: *A mezőgazdasági termékgazdaság joga.* Op. cit. 106. p.

1. Belpiac-szabályozó eszközök tipikusan az ártámogatások. A szétválasztási modellt követően ezek helyét fokozatosan átveszik a közvetlen kifizetések. A belpiac-szabályozó eszközök közé sorolhatók a – tipikusan a '80-as években megjelenő – kínálatkorlátozó intézkedések, a kvóták.

2. Import-szabályozó eszköz a vám és az engedélyezési kötelezettség is. A GATT-tárgyalások egyik legfontosabb célkitűzése, a tárgyalópartner U.S.A. szemszögéből,⁴⁰¹ a vámok mértékének csökkentése, végső soron eltörlése.

3. Export-szabályozó eszköz az exporttámogatás, melynek mennyisége és mértéke a GATT-WTO tárgyalások hatására fokozatosan csökken. Az export során is elképzelhető engedélyezési rendszer.⁴⁰²

V. Az agrárpiaci rendtartások bár hosszabb időn keresztül betöltötték szerepüket, a '70-es évektől kezdődően eredeti formájukban jó néhány probléma forrásai is lettek.⁴⁰³ A termelés minden korlát nélkül való ösztönzése, a piaci helyzet figyelmen kívül hagyásával, termékfölösleg kialakuláshoz vezetett, mely termékfölösleg levezetésének költségeit végső soron a fogyasztók és a külpiacon versenytársai viselték. A rendszer sajátossága volt az is, hogy az árszabályozáshoz kötött jövedelempolitika csak alacsony határfokkal működött, ráadásul a termelési intenzitás növelésével egyre jobban terhelték a környezetet is.

A kezdeti reformok azonban az eredeti modellen csak kisebb mértékben próbáltak változtatni, elsősorban a kínálat korlátozásával, azaz a szélesebb értelemben vett kvótákkal.⁴⁰⁴ A kvóták ugyanis két tipikus szabályozási tárgyra vonatkozóan tartalmazhatnak korlátozást. A legegyszerűbb megoldás közvetlenül a mezőgazdasági termékre koncentrálni (pl. tejkvóta), és meghatározni például azt, hogy adott terméknel mekkora mennyiségre korlátozzák az árgaranciát. A kvóták másik típusa már nem közvetlenül csak a termékre, hanem az azt előállító üzemre koncentrálni. Ennek tipikus esete a területpihentetés (*set aside*), amikor is magát a termelési kapacitást korlátozzák. Ezen utóbbi kvóta (vetésterületi kvóta), viszont nem volt kötelező, pusztán lehetőség a szántóföldi növényeket termelők számára.

A kvótákhoz kapcsolt következmények alapján a kínálatkorlátozó intézkedéseknek több típusát különböztethetjük meg. Enyhébb forma az, amikor is a kvótatúllépés esetén, a kvótán felül nem jár támogatás (húsmarha), vagy amikor a túllépéssel azonos arányban csökken az egységnyi támogatás (szántóföldi növények). Ennél súlyosabb következmény az, amikor a túllépés szigorú büntetést von maga után (tejkvóta túllépése esetén büntető illetéket

⁴⁰¹ SOMAI: Az USA agrárpolitikája a kezdetektől napjainkig. *Műhelytanulmányok*, 2002, 41. szám, 5-6. p.

⁴⁰² A KAP piacsabályozásának érvényesítéséről az egyes tagállamokban lásd KURUCZ: A közös agrárpolitika eszközrendszere. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 518-523. p.

⁴⁰³ OLAJOS: *Az európai közösség agrárpolitikája*. Miskolc, 1999, Kézirat.

⁴⁰⁴ A kvótákkal való korlátozás sorát (leszámítva a cukorpiacot) 1984-től a tejkvótával nyitották meg. Az első reformokról lásd LONTZEK, Christoph: Die Gemeinsame Agrarpolitik – Zustand und Reformbedarf. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 3. szám, 74. p.

kell fizetnie a termelőnek), vagy mikor a felesleg elhelyezését a túllépő tagállam finanszírozza (cukor/izoglükóz kvóta).⁴⁰⁵

2.2. A szétválasztás (decoupling) modellje

E modell szabályozásának tárgya a mezőgazdasági terméken túl egyre inkább a mezőgazdasági üzem lesz, s ezáltal egyre inkább elmosódik a határvonal a piacsabályozás és a struktúrapolitika (vagy ahogy a KAP-on belül⁴⁰⁶ a '90-es évek végétől nevezik: a vidékfejlesztés) között.

I. A korábban említett problémák kapcsán ki kell még térnünk a világpiacon jelentkezőkre, illetőleg az ezek megoldásával kapcsolatos GATT Uruguay-fordulóra (1986-1993),⁴⁰⁷ lévén e fordulónak nagy szerepe volt a reform irányába.

A GATT (későbbi WTO) fordulók alapproblémája a KAP piacsabályozási alapmodelljével kapcsolatban az agrártámogatások piactorzító hatása volt.⁴⁰⁸ Az Európai Közösség legfontosabb vitapartnerének számító U.S.A. indítványa valamennyi kereskedelemtorzító támogatás felszámolása, és az agrárkereskedelem liberalizálása volt. Mivel az EK kereskedelempolitikája is tartalmazza azt az igényt, hogy a Közösség járuljon hozzá a világkereskedelem harmonikus fejlődéséhez, ezért (és a belső problémák megoldására) az EK hajlott egy kompromisszumos megoldásra. A tárgyalások három fő kérdéskörre koncentráltak: a belső támogatásokra, az exportpiaci versenyre és a piacrajutásra.⁴⁰⁹ A belső támogatások kapcsán került sor a támogatások tipizálására,⁴¹⁰ aszerint, hogy az egyes támogatások mennyire torzítják a szabad kereskedelmet. A „sárga dobozba” sorolt támogatások egyértelműen torzítják a versenyt (ilyenek a garantált árakban megfizetett támogatások); ezek leépítése (csökkentése) fontos feladat lett. A támogatások másik végletét jelentik a versenyt nem, vagy csak kis mértékben torzító „zöld dobozba” tartozó támogatások (tipikusan ilyenek a jövedelemtámogatások). A két véglet között helyezkedik el a „kék doboz”, amelyben a kvótákon alapuló támogatásfajták találhatók. Ezek

⁴⁰⁵ SOMOGYI Zoltán: A csatlakozási tárgyalások agrárfejezete. *Európai Tükör*, 2004 különszám I. kötet, 387-393. p.

⁴⁰⁶ Az agrárstruktúra-politika KAP-on kívüli eleme ugyanis a regionális politikához sorolt, EMOGA orientációs és HOPE alapokból finanszírozott, Magyarországon az AVOP alá tartozó strukturális támogatások köre.

⁴⁰⁷ Részleteiben lásd még RÉTI: Az integráció. In: VASS (szerk.): *Agrárjog*. Op. cit. 194-200. p.

⁴⁰⁸ BORGHI, Paolo: Effects of the WTO on the CAP and on national rural law, particularly in the context of organic agriculture. General Report. In: *XXII European Congress and Colloquium of Agricultural Law (CEDR): Rural Law faced with three major Challenges* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.). Párizs, 2005, L'Harmattan, 215-238. p.

⁴⁰⁹ SOMAI: Széllel szemben? (Avagy az Európai Unió esélyei a millenniumi WTO-fordulón, az amerikai agrárpolitika és az USA érdekvégyesítési erejének ismeretében). *Kihívások*, 2001, 146. szám, 1-13. p.

⁴¹⁰ Az USA és EK között 1992-ben megkötött *Blair House*-megállapodás és az ennek megfelelően kialakított majd 1994 áprilisában aláírt marrakeshi agrár-megállapodás szakított a GATT/WTO hagyományos, a közlekedési lámpa színeiből kiinduló támogatási besoroláson azáltal, hogy kiiktatta a piros színt (a tilos támogatások kategóriáját) és megalkotta a „kék dobozt”. SOMAI: A közvetlen kifizetések és az EU keleti bővítése. *Műhelytanulmányok*, 2003, 47. szám, 5-8. p.

a támogatások mintegy kivételként jelennek meg, lévén az általános szabályok szerint a termeléshez kötött támogatásokat vagy csökkenteni kell, vagy meghatározott szinten kell tartani. Az exportpiaci verseny kapcsán az exporttámogatások csökkentését határozták meg. A piacrajutás témakörénél került sor a tarifikációra (vagyis a nem vám jellegű piaci eszközöket, így a lefölözést, a GATT szerződő felei kötelesek voltak vámban kifejezni), és a konszolidációra (vagyis a vámokat le kellett kötni, amely alapján az emelésük csak kivételes esetben történhetett meg). A későbbiek során megfogalmazódott a vámok csökkentésének igénye is.

A belső piaci támogatások besorolásával egyértelmű külső igény keletkezett a közösségi támogatások zöld dobozos átalakítására, amely során a támogatások közül előnyt élveztek a jövedelemtámogatások. Ez pedig csak az árszabályozás és a jövedelempolitika szétválasztásával vált lehetségessé.

II. A szétválasztás, nagyrészt a pozícióikat féltő agrárlobbyk hatására, nem valósulhatott meg egy lépésben.⁴¹¹ E helyett egy folyamatról lehet beszélni, amely folyamat kompromisszumoktól terhes, és még ma sincs végérvényesen lezárva:

1. A folyamat kezdete az 1992-es reform (*Mc. Sharry-terv*) volt, amely során több modell lehetősége vetődött föl.⁴¹² Az első modell az agrár-szabadkereskedelem modellje volt, amelynek lényege az agrárágazat fokozatos és totális liberalizációja, az agrártámogatások teljes leépítése, mindez annak érdekében, hogy (vélik e modell támogatói) javuljon a mezőgazdaság hatékonysága. A másik jelentős elképzelés a termelés vagy az értékesítés mennyiségi szabályozása, amely a kvóták szerepének fokozásával gyakorlatilag a korábbi utat folytatta volna. A harmadik modell (*decoupling*) a GATT „zöld dobozába” tartozó jövedelemtámogatások irányába toltta volna a belső támogatásokat, amivel megtörténne az ár- és jövedelempolitika szétválasztása, és az ártámogatások csökkentése. A negyedik modell az ököreguláció (környezetvédelmi intézkedések – kínálatkorlátozó célzattal); a környezeti politika közös agrárpolitikába történő integrálása során ezen elképzelés alapvető célja a mezőgazdasági termelés extenzifikálása, mely cél elérése érdekében szigorú környezetvédelmi szabályok betartását kényszerítik ki. Az utolsó lehetőségként a KAP korlátozott mértékű renacionalizálása vetődött fel, mely modell a tagállamok szerepének bizonyos fokú erősítését kívánta. *Mc. Sharry* eredeti koncepciójában a *decoupling* modell volt meghatározó (az első két modell elemeivel kiegészítve), mely a kompromisszum-kényszer miatt egy „enyhébb” formában került elfogadásra, kapcsolt-közvetlen támogatások formájában. E megoldás főbb jellemzője, hogy területpihentetési kötelezettséget írtak elő a közvetlen támogatások folyósításának ellentételezéseként, a maradék termelőeszközöknél pedig termelési kötelezettséget (ez utóbbi jellemző miatt nevezik kapcsoltnak e rendszert,

⁴¹¹ VOLANEN, Risto: What are alternatives for the european agriculture? In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector.* (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 37-43. p.

⁴¹² HALMAI: *A reform ökonómiaja.* Op. cit. 46-71. p.

ugyanis nem valósult meg a termeléstől teljesen elváló jövedelemtámogatás); kötelező feltételeesség (lásd alább) viszont nem volt,⁴¹³ pusztán kísérő intézkedésekről beszélhetünk (korai nyugdíjazás, erdősítési program, agrár-környezetvédelmi program).

2. Az 1999-ben elfogadott AGENDA 2000 címet viselő reformprogram egy lépéssel ismét közelebb vitt a teljes szétválasztás WTO⁴¹⁴ által megkívánt célja felé.⁴¹⁵ Az előző időszakhoz hasonlóan folytatódott az árcsökkentés, mely termelői kieséseket közvetlen támogatásokkal (kompenzációval) pótolta az uniós költségvetés. Igazi újításként ekkor jelenik meg a vidékfejlesztés,⁴¹⁶ amely a KAP második pillérévé vált. Ettől az időponttól kezdve a Közösségen belül az agrár-strukturapolitikával gyakorlatilag két külön politikában is foglalkoznak: az egyik a KAP-on belüli vidékfejlesztés (hazánkban a NVT dokumentumhoz kapcsolva), a másik pedig a regionális politika részét képező, az EMOGA orientációs szekciójából és a HOPE-ből finanszírozott mezőgazdasági strukturapolitika (hazánkban az AVOP dokumentumhoz kapcsolva), mely utóbbi bonyolultságát fokozza, hogy az agrártámogatásokon kívül találkozhatunk még vidékfejlesztési támogatásokkal is benne.

Továbbá az AGENDA 2000-ben megjelenik a kölcsönös megfeleltetés (*cross compliance*), vagy más néven: feltételeesség;⁴¹⁷ de itt még csak lehetőségként, mely során a tagországok előírhatták, a közvetlen támogatások kifizetésének előfeltételeként, bizonyos környezetvédelmi kötelezettségek teljesítését.⁴¹⁸ A tagországok szerepét ezen túl még növelte a nemzeti boríték (*national envelope*) intézménye is; e pénzügyi boríték segítségével kezelhették a tagállamok a termelési gyakorlat/feltételek regionális eltéréseit.

3. Az AGENDA 2000 felülvizsgálatára 2003-ban került sor. A felülvizsgálat egyik legfontosabb célkitűzése⁴¹⁹ a szétválasztás következetes megvalósítása. Mint azt látni fogjuk, erre most sem kerülhetett sor teljes egészében.⁴²⁰ Újabb elvárásként fogalmazódott meg viszont 2001-ben⁴²¹ minden közös politikával szemben a fenntartható fejlődés követelménye,

⁴¹³ HALMAI: *A reform ökonómiája*. Op. cit. 269-270. p.

⁴¹⁴ A WTO-nál időközben megkezdődött a dohai forduló, amely ezidáig nem túl sok eredménnyel szolgált SZABÓ Jenő: *A WTO végnapjai? Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 23-24. p.; SZABÓ Jenő: *Lélegeztető gépre kerül a dohai forduló? Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 9. szám, 25. p.; TÓTH Attila: *A WTO új modalitástervezetének hatásai. FVM Hírlevél*, 142. szám, 2007. szeptember 18.

⁴¹⁵ Az AGENDA 2000 piacsabályozást érintő legfontosabb vívmányairól SOMAI: *A közvetlen kifizetések és az Unió bővítése. Kihívások*, 2003, 167. szám.

⁴¹⁶ A vidékpolitika és az agrárpolitika viszonyával kapcsolatban ld. SZILÁGYI János Ede: *Az agrárjog jogágisága, fejlődése, tárgya, módszere és rendszere*. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. I. kötet. Miskolc, 2004, Bíbor Kiadó. 21-22. p.

⁴¹⁷ VARGA Gyula: *Az „Agenda 2000” agrárpolitikai döntései. Gazdaság és Jog*, 1999, 10. szám, 20-24. p.

⁴¹⁸ PEINE, Franz-Joseph: *Verknüpfung der Beihilfen mit der Einhaltung von Umweltstandards – Konsequenzen*. Az előadás elhangzott Frankfurtban (Oder) 2005. április 15-én a “Tagung der Deutschen Gesellschaft für Agrarrecht” című konferencián.

⁴¹⁹ KISS Judit: *A CAP legújabb agrárreformja. Kihívások*, 2003, 165. szám és KISS: *Hogyan változik az EU agrárpolitikája? Kihívások*, 2002, 157. szám.

⁴²⁰ A reform alapvető joganyagát 1782-1788/2003. EK tanácsi rendeletek képezik.

⁴²¹ 2001. évi Göteborgi Csúcson az Európai Tanács által elfogadott Fenntartható Fejlődés Stratégiája (Sustainable Development Strategy - SDS).

amelynek három dimenziója van: környezeti, gazdasági, társadalmi. A felülvizsgálat során mindhárom dimenzióra figyelemmel voltak.

A félidejű felülvizsgálat szétválasztáson kívüli fő sarokpontja volt a vidékfejlesztés erősítése (a költségvetési források ez irányba irányítása, a célok tovább differenciálása, és a KAP decentralizálás révén); az immár kötelező feltételeesség (a támogatásnak feltétele különböző környezeti, állatjóléti, foglalkoztatási feltételek betartása), a moduláció (a vidékfejlesztési kiadások arányának növelése a közvetlen támogatások részleges átcsoportosításával) és a degresszió (a közvetlen támogatásokra kevésbé rászoruló, nagyobb, versenyképesebb gazdaságoknak juttatott összeg mérséklése).

A tervezett teljes szétválasztás helyett a tárgyalások végeztével egy részleges szétválasztás valósult meg, amelynél továbbra is létezik egyfajta területpihentetési kötelezettség (az egyes gazdaságok szintjén és országos szinten legalább akkora területet kell pihentetni, amennyit a korábbi szabályozás alapján kellett; a korábbi rendszerben egy termelő akkor részesülhetett közvetlen kifizetésben, ha a művelésben lévő területek legalább 10%-át pihenteti), megjelenik viszont a kötelező feltételeesség, és már csak egyfajta részleges termelési kötelezettséggel találkozhatunk.⁴²²

4. A tervezett cél a teljes szétválasztás még várat magára. Ennek keretében viszont a jövőben megvalósulhat még a piacsabályozásnál a kötelező területpihentetés és a termelési kötelezettség megszüntetése, és ezek helyett a közvetlen támogatás követelménye a kölcsönös megfeleltetés lenne.⁴²³

⁴²² HALMAI: *A reform ökonómiája*. Op. cit. 269-270. p.

⁴²³ V.ö. KISS: *A CAP legújabb agrárreformja I-II. Short Notice*, 2003, 60-61. szám.

3. A jövő piacszabályozása: közvetlen gazdaság alapú támogatás

Az egységes gazdaságtámogatás felváltja a legtöbb, különböző CMO-kban szabályozott közvetlen támogatást. A reformból eredetileg csak kevés termékpálya maradt ki: közéjük tartozott a bor.

Az egységes támogatási rendszer alaprendelete a 2003. szeptember 29-i 1782/2003/EK tanácsi rendelet (közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mezőgazdasági termelők részére meghatározott támogatási rendszerek létrehozásáról).

A rendelet szélesebb hatállyal bír, mint az egységes támogatási rendszer, ugyanis egyrészt megállapítja a KAP keretébe tartozó jövedelemtámogatási rendszerből finanszírozott valamennyi⁴²⁴ közvetlen kifizetés közös szabályait (rendelet II. címe), majd meghatározza az egységes támogatási rendszert (rendelet III. címe), végül egyes termékpályák⁴²⁵ támogatásairól is tartalmaz rendelkezéseket (rendelet IV. címe).

Témánk szempontjából az első két terület bír jelentőséggel, vagyis a valamennyi közvetlen kifizetésre vonatkozó joganyag, és az ehhez képest speciális egységes támogatási rendszer.

3.1. A közvetlen kifizetésekre vonatkozó általános rendelkezések

3.1.1. Kölcsönös megfeleltetés

A közvetlen kifizetésben részesülő mezőgazdasági termelő köteles betartani a jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményeket, továbbá a mezőgazdasági földterületek jó környezeti és ökológiai állapotára vonatkozó előírásokat.

A 1782/2003/EK rendelet III. mellékletében említett, jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményeket a közösségi jogszabályok a következő területeken állapítják meg: egyrészt köz-, állat- és növényegészségüggyel; másrészt környezettel, harmadrészt állatok kíméletével kapcsolatban.

A tagállamok biztosítják valamennyi mezőgazdasági földterület, különösen a termelésből kivont termőterületek jó mezőgazdasági és ökológiai állapotának fenntartását.

⁴²⁴ Az 1257/1999/EK rendelet szerint meghatározottak kivételekkel ide tartoznak a 1782/2003/EK rendelet I. mellékletében felsorolt valamely jövedelemtámogatási rendszer alapján közvetlenül a mezőgazdasági termelő részére nyújtott támogatás.

⁴²⁵ A durum búza, a fehérjenövények, a rizs, a héjas gyümölcsűek, az energianövények, a keményítőgyártásra szánt burgonya, a tej, a vetőmagok, a szántóföldi növények, a juh- és kecskehús, a marha- és borjúhús, valamint a nagymagvú hüvelyesek termelői részére bevezetett támogatási rendszerek.

Ennek során a tagállamok (köztük hazánk⁴²⁶ is) a rendeletben kialakított keret alapján nemzeti vagy regionális szinten meghatározzák a jó mezőgazdasági és ökológiai állapotra vonatkozó minimumkövetelményeket, figyelembe véve az érintett területek olyan egyedi sajátosságait, mint a talaj- és az éghajlati viszonyok, a meglévő gazdálkodási rendszerek, a földhasználat, a vetésciklus, a gazdálkodási gyakorlat és a mezőgazdasági üzemszerkezet. Mindez nem sérti a vidékfejlesztéssel összefüggésben a helyes gazdálkodási gyakorlatra vonatkozóan alkalmazott előírásokat, valamint a helyes gazdálkodási gyakorlat referenciaszintje fölött alkalmazott agrár-környezetvédelmi intézkedéseket.

Amennyiben a mezőgazdasági termelő a neki közvetlenül felróható cselekmény vagy mulasztás következtében nem tartja be a jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményeket vagy a jó mezőgazdasági és ökológiai állapotra vonatkozó előírásokat, az előírások megsértésének naptári évében számára nyújtandó közvetlen kifizetések teljes összegét csökkenteni vagy törölni kell. A támogatáscsökkentés, illetve a támogatás köréből való kizárás csak abban az esetben alkalmazandó, ha az előírások megsértése (a) a mezőgazdasági tevékenységgel, vagy (b) a mezőgazdasági üzem mezőgazdasági földterületével (ideértve a területpihentetés alá vont parcellákat) kapcsolatos.

3.1.2. Pénzügyi előírások: moduláció és kiegészítő támogatások

A moduláció következtében egy adott tagállamban egy mezőgazdasági termelő részére egy adott naptári évben odaítélendő valamennyi közvetlen kifizetés összegét 2012-ig fokozatosan csökkenteni kell a rendeletben meghatározott százalékokkal. Az előírt támogatáscsökkentés alkalmazásából eredő összegeket (a KAP első pilléréből) a vidékfejlesztési programozás keretébe tartozó intézkedések kiegészítő közösségi támogatására (a második pillérbe) kell rendelkezésre bocsátani. Az első pillérből elvont összegekért cserébe a mezőgazdasági termelőknek kiegészítő támogatás jár (tagállamonként meghatározva).

3.2. Az egységes támogatási rendszerre (SPS) vonatkozó speciális előírások

Az SPS szabályainak ismertetése előtt fel kell hívni a figyelmet arra, hogy Magyarország, mint újonnan csatlakozott ország, még nem vezette be az SPS-t a csatlakozási folyamatban történt elmaradás miatt (pl. az egységes támogatás információs bázisaként szolgáló IIER hiányosságai), hanem helyette csak az egyszerűsített területalapú támogatás (*Single Area Payment Scheme*, továbbiakban SAPS) elnevezésű konstrukció került

⁴²⁶ Lásd: 4/2004. (I. 13.) FVM rendelet az egyszerűsített területalapú támogatások és a vidékfejlesztési támogatások igényléséhez teljesítendő „Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot”, illetve a „Helyes Gazdálkodási Gyakorlat” feltételrendszerének meghatározásáról.

elfogadásra. Az SPS rendszer bevezetése azonban 2009. január 1-jétől nálunk is várható,⁴²⁷ ezért a következőkben ezt a struktúrát mutatom be.

3.2.1. Támogatási jogosultság

A mezőgazdasági termelő abban az esetben jogosult az egységes támogatási rendszer igénybevételére, ha:

- a) a meghatározott bázisidőszakban a rendeletben említett támogatási rendszerek legalább egyikének alapján támogatásban részesült, vagy
- b) a mezőgazdasági üzemhez vagy annak egy részéhez örökség címén jutott olyan mezőgazdasági termelőtől, aki megfelelt az előző pontban említett feltételeknek, vagy
- c) a nemzeti tartalék terhére vagy átruházás címén szerzett támogatási jogosultságot.

A mezőgazdasági termelőnek az egyes tagállamok által megállapítandó időpontig, de legkésőbb május 15-ig kell benyújtania támogatási kérelmét az egységes támogatási rendszer keretében.

3.2.2. A referenciaösszeg kiszámítása

A referenciaösszeg a mezőgazdasági termelőnek a rendeletben meghatározott támogatási rendszerek alapján, a 2000-2002-es bázisidőszak (*vis maior* esetén lehetőség van az 1997-1999-es bázisidőszakra is) minden egyes naptári évében nyújtott támogatások összegének háromévi átlaga, a rendeletben foglaltak szerint kiszámítva és kiigazítva.

Amennyiben a mezőgazdasági termelő a bázisidőszakban kezdi meg mezőgazdasági tevékenységét, az átlag kiszámítása azon naptári évben, illetve években részére odaítélt támogatások alapján történik, amely(ek)nek során mezőgazdasági tevékenységet folytatott.

A tagállamok csökkentik az adott tagállamra szabott referenciaösszegeket egy nemzeti tartalék létrehozása céljából, mely csökkentés mértéke nem haladhatja meg a 3%-ot. A tagállamok felhasználhatják a nemzeti tartalékot arra, hogy referenciaösszeget ítéljenek oda – objektív ismérvek alapján és a mezőgazdasági termelők közötti egyenlő bánásmódot, valamint a piac és a versenyhelyzet torzulásának megakadályozását biztosító módon – (a) elsődlegesen olyan mezőgazdasági termelőknek, akik 2002. december 31. után vagy 2002-ben kezdik meg mezőgazdasági tevékenységüket, anélkül hogy abban az évben közvetlen kifizetésben részesüljenek. Ezen kívül e nemzeti tartalék felhasználható még olyan mezőgazdasági

⁴²⁷ Az SPS magyarországi bevezetéséhez lásd MÁRTON András – NYUJTÓ Ferenc – SZENTIRMAJ Zoltán: Az összevont gazdaságtámogatási rendszer és a 2009. évi magyar alkalmazás. Forrás: www.fvm.hu/doc/upload/200706/sps_tanulmanyjav.pdf, 2007. október 3.; továbbá CSÁK Csilla – OLAJOS István: Az egyszerűsített kifizetési rendszer bevezetése a tagállami közigazgatási és bírósági rendszerbe. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2008, 5. szám, 31-42. p.

termelők részére, (b) akik különleges helyzetbe kerültek, illetve (c) akik a közjogi beavatkozás valamely formájához kapcsolódó szerkezetátalakítási és/vagy fejlesztési program hatálya alatt állnak, a termőterületek termelésből való kivonásának megelőzése és/vagy az adott területen a mezőgazdasági termelőket sújtó különleges hátrányok ellentételezése érdekében.

3.2.3. A támogatási jogosultságok, mint vagyoni értékű jogok

Az SPS két típusát különbözteti meg a támogatási jogosultságoknak, az egyik a területen alapuló, a másik a különös feltételekhez kötött (voltaképpen az egyéb) támogatási jogosultság. Jelentőségénél fogva a következőkben a területen alapuló támogatási jogosultsággal foglalkozok.

A területen alapuló támogatási jogosultságok. Ezeknél a mezőgazdasági termelő a referenciaösszeg és az összes olyan hektárszám hároméves átlagának hányadosaként kiszámított támogatási jogosultságot szerez hektáronként, amely alapján a bázisidőszakban a rendeletben felsorolt közvetlen kifizetésekre volt jogosult.

Minden támogatási jogosultság, amely a támogatható hektárszámhoz kapcsolódik, feljogosít a támogatási jogosultság által megállapított összeg igénylésére. A „támogatható hektárszám” a mezőgazdasági üzem szántóföldből és állandó legelőből álló földterülete, kivéve az állandó kultúrákat, erdőket vagy nem mezőgazdasági tevékenység céljára használt területeket.

A három egymás utáni éven keresztül fel nem használt támogatási jogosultság (a vis maiort és a rendkívüli körülményeket leszámítva) visszakerül a nemzeti tartalékba. A jogosultság hasznosításának egyéb lehetősége az átruházás.

Támogatási jogosultság csak az ugyanazon tagállamban letelepedett másik mezőgazdasági termelő javára ruházható át, a tényleges vagy várható öröklés címén történő átszállás esetének kivételével.⁴²⁸ Az egyes tagállamok dönthetnek úgy, hogy a támogatási jogosultság csak egyazon régióon belül legyen átruházható vagy felhasználható.

Támogatási jogosultság eladás vagy bármely egyéb formában történő végleges átruházás útján ruházható át, földterülettel együtt vagy anélkül. Ezzel ellentétben, bérbeadás vagy más hasonló típusú ügylet csak abban az esetben engedhető meg, ha a támogatási jogosultság átruházását megfelelő támogatható hektárszám átruházása kíséri.

Támogatási jogosultság földterülettel együtt vagy anélkül történő eladása esetén a tagállamok – a közösségi jog általános elveivel összhangban – dönthetnek úgy, hogy az eladott támogatási jogosultságok egy része visszakerül a nemzeti tartalékba.

⁴²⁸ Azonban a tényleges vagy várható öröklés esetén is csak abban a tagállamban használható fel az adott támogatási jogosultság, ahol megállapításra került.

3.2.4. Az SPS regionális végrehajtása

Az egyes tagállamok dönthetnek úgy, hogy regionális szinten alkalmazzák az egységes támogatási rendszert. A tagállamok objektív ismérvek alapján határozzák meg a régiókat, ám a kevesebb, mint 3 millió támogatható hektárral rendelkező tagállamok (Magyarország ennél többel rendelkezik) egyetlen régióknak tekinthetők. Az egyes tagállamok objektív ismérvek alapján osztják fel a régiók között a Közösség által az adott tagállamnak juttatott forrásokat.⁴²⁹

A KAP 2003/2004-es reformjának, s benne a reform kulcselemének tartott⁴³⁰ SPS-nek a megítélése nem egyértelmű a szakirodalomban.⁴³¹ Magam úgy látom, hogy az SPS-ben rejlő előnyök kiaknázása akkor történhet meg nagyobb mértékben, ha, szemben az uniós csatlakozást megelőző 15 év, sok tekintetben elvesztegetett felkészülési folyamatával, immáron tudatosabb, a gazdálkodókkal egyetértésben született megoldási utat keresünk.

Az SPS gyakorlatilag az európai, többfunkciós mezőgazdasági modellnek a pénzügyi fedezetét adja, amely modell célkitűzéseit tekintve már meghaladta az EKSZ-ben lefektetett, eredeti KAP célokat, többek között éppen a borpiacból eredeztethető minőségi célkitűzéssel, és a fenntartható fejlődésből következő, az összes közös politikának irányt mutató környezetvédelmi céllal. Az Európai Bizottság 2008-as borpiaci rendtartása gyakorlatilag ezt az általános európai modellt tette egyértelműen a borpiaci szabályozás alapjává, és egyúttal mércéjévé is. Azaz, ezentúl a borpiaci szabályok értékelése során is tekintettel kell lennünk arra, hogy az előírások szolgálják-e a termeléstől elszakadó, környezeti javakat (is) előállító mezőgazdasági üzemek kialakítását, amely üzemeknek mára nem egy protekcionista államközösségben, hanem a globalizálódó világpiacon kell megállniuk a helyüket.

⁴²⁹ Az SPS végrehajtásának német tapasztalatairól SCHMITTE, Hubertus: Neuregelung der EU-Beihilfen im Rahmen der GAP. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 3. szám, 80-84. p.

⁴³⁰ AHNER, Dirk: Europäische Agrarpolitik: Umsetzung der Reform – Ausblick in die Zukunft. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 8. szám (2005. I. melléklet), 3. p.

⁴³¹ Az előnyeit hangsúlyozza AHNER: Op. cit. 6. p. (megítélése szerint a 2003-as reform azt támasztja alá, hogy képesek vagyunk tanulni a problémákból...). A jogi nehézségekre (referencia összeg kiszámítása, vagyoni érték, haszonbérleti jog, etc.) hívja fel a figyelmet SCHMITTE: Op. cit. A rendszer megítélése függhet attól is, hogy melyik tagállam viszonylatában vizsgáljuk SOMAI: A közvetlen kifizetések és az EU keleti bővítése. Op. cit. 9. p.

II. A borpiaci rendtartás

1. A borpiaci rendtartás kialakulása és fejlődése

1.1. A hatályos borgazdálkodásunkra vonatkozó szabályozás hazai előzményei

A szőlészet-borászat jogi szabályozása hazánkban nagyjából egyidős a magyar állam létevel. E hatalmas joganyagra tekintettel a jogi előírások áttekintése jobb esetben is csak vázlatos lehet. A következőkben a jogtörténet körébe tartozó normák bemutatása során jórészt csak a törvényi előírások (illetve a szocialista időkben a törvényerejű rendeletek) vizsgálatára szorítkozom. Az áttekintés körét ezen túl a minőségvédelemmel és az eredetvédelemmel összefüggésben igyekszem tovább szűkíteni, – tekintettel arra, hogy a korabeli szabályozás nem mindenben követi napjaink szabályozásának rendszerét – alkalmanként áttörve a borjog szűkebb értelemben vett tárgykörét.

Témám szempontjából négy nagy korszakot különítettem el: az első a feudális állam szőlészeti-borászati szabályozása, a második a kiegyezést követő polgári Magyarország jogfejlődése, a harmadik a II. világháborút követően kialakult szocialista jogrend, a negyedik az 1989/1990-es rendszerváltást követő polgári Magyarország joganyaga az európai uniós csatlakozással bezárólag (hazánk uniós felkészülésével és integrációjával a következő alponban foglalkozom).

1.1.1. A feudális Magyarország

A szőlőtermesztés és borkészítés a Kárpát-medencében több kultúrán alapul: valószínűsíthetőleg a Kr.e. III-I. században a kelták fektették le az alapjait. Kr.u. II-III. században a rómaiak hozták magukkal (Pannónia, Észak-Nyugat-*Moesia*, *Dacia*) a mediterrán borkultúrát. A népvándorlás során a hunok, az avarok és a magyarok egészítették ki mindezt a Kaukázusból származó ismeretekkel. Kr.u. XII-XV. században vallon,⁴³² majd német⁴³³ bevándorlók jöttek.

A majd 850 éves joganyagot a következő tárgykörökben kívánom bemutatni: (a) Haszonvételek, borkereskedelem szabályozása, és a bortermelés elősegítésére nyújtott kedvezmények, mint az állam szőlő- és bortermelés alakulását befolyásoló lépései. (b) A szőlőbirtok speciális jogi helyzete, mint a szőlészet és borászat üzemi alapjai. (c) A

⁴³² HEVESI: Borvidékeink természeti adottsága és hírneve. Op. cit. 9-11. p.

⁴³³ Lásd CSOMA Zsigmond: Német szőlőbirtokosok Magyarországon. *História*, 1998, 5-6. szám, 33-35. p.

hegyközségek és borvidékek kialakulásának jogi előzményei, mint az eredetvédelem intézményi oldalának előzményei. (d) A minőség védelme, mint az eredetvédelem anyagi jogi oldala.

a) Haszonvételek, a borkereskedelem szabályozása, és a bortermelést elősegítő kedvezmények

I. Mint ahogy azt munkám korábbi részében említettem az olyan pénzügyi jogi részekkel, mint az adózás nem foglalkozom részleteiben. Jelen pontban azért térek ki rájuk mégis – koránt sem átfogó, mint inkább szelekciós jelleggel – mivel ezek a középkori szőlészeti-borászati (mai fogalmaink szerint) üzemszervezés megértéséhez is nélkülözhetetlenek.

A szőlősgazdák által teljesítendő földesúri adó sajátosan alakult. A természetbeni juttatások körének két típusa alakult ki: az általány, tehát a termés mennyiségétől független (hegyvám), illetve a termés meghatározott hányadát kitevő kilenced és tized⁴³⁴ (más néven bordézsmá; amely református földesurak esetén egybeolvadva tette ki az ötödöt).⁴³⁵ A XIII. századtól megjelenik a természetbeni járadékformát kiegészítő/helyettesítő pénzjáradék is.⁴³⁶ A földesúr (tized esetén egyház) mellett a fiscus is igyekezett hasznot húzni a szőlészeti-borászati szektor bevételeiből. Ezt a célt szolgálták a csöböradó (lényegében a szőlőművelőket terhelő földadó), és a nagyobb királyi haszonvételek közé sorolt borharmincad (lényegében egy vám).⁴³⁷

A haszonvételek csoportjai közül a kisebb haszonvételekhez tartozott még a bor szempontjából jelentős kocsmárlás vagy kocsmáltatási jog is.⁴³⁸

II. A bor kereskedelme oly jelentőséggel bírt a középkori Magyarországon, hogy királyaink többször is beleavatkoztak, különböző mélységekben, az ezzel kapcsolatos tevékenységbe.⁴³⁹ Két tipikus esetköre a mértékek törvényi egységesítése,⁴⁴⁰ illetve a borkereskedelem (pl. borkivitel, borbehozatal)⁴⁴¹ korlátozása vagy éppen szabaddá tétele.

III. A bortermelés elősegítésére Anjou-házbeli királyaink sok városnak adtak olyan kedvezményeket – pl. hogy a földjeiken termelt borral szabadon rendelkezhetnek –, amelyek

⁴³⁴ E körben jelentős Szent István Király Dekrétumainak (1030 és 1038 között keletkezett) Második Könyve (benne a tizedről szóló 52. fejezet), Anjou (Nagy) Lajos 1351. évi VI. törvénycikke a kilenced fizetéséről és behajtásáról, a későbbi törvények közül példaként lásd: 1492:XLVII. tc., 1495:XLIV. tc., etc.

⁴³⁵ FODOR: A hegyközségekre vonatkozó szabályozás főbb elemei. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Az Agrárjog II.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 236-237. p.

⁴³⁶ SOLYMOSI László: Szőlőművelés Magyarországon a középkorban. *História*, 1998, 5-6. szám, 19. p.

⁴³⁷ MEZEY: Op. cit. 27-29. p.

⁴³⁸ A kocsmatartás szabályozásáról lásd az 1550. évi XXXVI., és az 1655. évi XXXI. törvénycikkeket, valamint MEZEY: Op. cit. 29-31. p.

⁴³⁹ MEZEY: Op. cit. 27-29. p.

⁴⁴⁰ Lásd például: 1807. évi XXII. törvénycikk a mértékek és pénzláb egyenlősítéséről.

⁴⁴¹ Lásd például: 1595:XXXV. tc., 1609:XLIII. tc.

fellendítették a bortermelést és a hozzá kapcsolódó kereskedelmet.⁴⁴² A XV. században a szőlőtelepítés ösztönzése érdekében a jobbágyságok mentességet kaptak a földesúri terhek alól.⁴⁴³

b) A szőlőbirtok speciális jogi helyzete

A szőlő nem tartozott a jobbági telki állományba⁴⁴⁴ (feltételezhetően a gazdasági és társadalmi jelentőségénél fogva, amely miatt számos kutató a középkorban azt a mezőgazdasági iparhoz sorolta⁴⁴⁵). Mindez előnyös volt abból a szempontból, hogy szabadon lehetett adni-venni (a szőlőterületek ún. *extraneus* birtoklása – amikor a birtokos állandó lakóhelye máshol van, mint a szőlőültetvény vagy a pince – a XIII. századtól növekedett⁴⁴⁶), ugyanakkor hátrányos abból a szempontból, hogy a szőlőkből a földesúr „kibecsültethette” jobbágyságát, míg a telki földekből 1723 után nem⁴⁴⁷ (az irodalomban ismert olyan álláspont, amely lényegében egy örökbérletről beszél a szőlők tekintetében⁴⁴⁸). Mivel a szőlő általában nem tartozott a telki állományba (ennek ellenére tartozott a földesúrnak járadékot fizetni), a jobbágyellenes Werbőczy megkísérelte „a jobbágy szőlője feletti tulajdonjogát elvitatni, ám 1515-ben a királyi Kúria – II. Ulászló király elnökletével – egy konkrét ügy kapcsán mégis elismerte azt, és ezzel kifejezetten módosította a Hármaskönyvet. Az 1517-ben nyomtatásban megjelent jogkönyvben Werbőczy valóban kiigazította a III. könyv 30. cikkelyét.”⁴⁴⁹

III. Károly uralkodásától a Tokaji borvidék vonatkozásában a szőlőbirtokok helyzete például a következőképpen alakult: Az urasági (ún. *allodiális*) szőlők mellett találkozhatunk dézsmaköteles és ún. szabad szőlőkkel. A dézsmaköteles szőlők valószínűleg mind jobbági szőlők voltak, a XVII-XVIII. században azonban már nem a szőlőbirtokos, hanem a földek jogállását tükrözték a szabad adásvételnek köszönhetően. A szabad szőlők kialakulása is a dézsmaköteles szőlőkből eredeztethető: bizonyos tőkeösszeg megfizetése ellenében, esetleg más szolgáltatás fejében a dézsmás szőlőket mentesíteni lehetett a dézsmaadás alól.⁴⁵⁰

Többek között ez a szabadabb szőlőterület forgalom tette lehetővé, hogy különböző társadalmi helyzetű csoportok heterogén közössége alkotott egy „hegy közösséget”. A hegyközség számára egy szőlőhegyen azonos feltételek mellett, a „hegyjog” (*Bergrecht, ius montanum*⁴⁵¹) szerint kezdték el szabályozni a szőlőtermelést és a borkészítést. Az elsők között tartják nyilván a Hont-Pázmány nembeli Tamás Pozsony megyei földesúr által kiadott

⁴⁴² KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 25. p.

⁴⁴³ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 26. p.

⁴⁴⁴ OROSZ István: Bortermelésünk a polgári átalakulás korában. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 59. p.

⁴⁴⁵ KUBINYI András: Borok, hordók, szőlészeti eljárások. *História*, 1998, 5-6. szám, 22. p.

⁴⁴⁶ CSOMA Zsigmond: Bor és borászat a Kárpát-medencében. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 7. p.

⁴⁴⁷ OROSZ: Bortermelésünk a polgári átalakulás korában. Op. cit. 59. p.

⁴⁴⁸ SOLYMOSI László: Szőlőművelés Magyarországon a középkorban. *História*, 1998, 5-6. szám, 18. p.

⁴⁴⁹ KUBINYI: Borok, hordók, szőlészeti eljárások. Op. cit. 22-23. p.

⁴⁵⁰ OROSZ: A bortermelés társadalomformáló hatása. *História*, 1998, 5-6. szám, 36-37. p.

⁴⁵¹ V.ö. FODOR: A hegyközségekre vonatkozó szabályozás főbb elemei. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Az Agrárjog II.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 236. p.

1278-as kiváltságlevelet a szőlőbirtoklás módjáról.⁴⁵² A szőlőterületekre jellemző sajátos normaanyag kialakulása azonban már átvezet a hegyközségek előzményeihez.

Végül fontos kiemelni, hogy az 1848-as áprilisi törvényekkel csak az úrbéres földek szabadultak fel, a szőlők nem.⁴⁵³

c) A hegyközségek és borvidékek kialakulásának jogi előzményei

I. A királyi privilégiumokhoz hasonlóan más jogforrási formában is találkozhatunk a szőlőtermeléssel és borkészítéssel kapcsolatos életviszonyok szabályozásával. A szőlő-bor ágazat és speciális birtokstruktúrájának külön normái elsőként valószínűleg szokásjogi alapon jöttek létre, nagy változatosságot mutatva térben és időben⁴⁵⁴ (a XIV-XVI. század között).⁴⁵⁵ A szokásjogi normák az idők folyamán változatos formákat öltöttek magukra. Tipikusan három fajtáját szokás megkülönböztetni a hegyközségi rendtartásoknak, az alapján, hogy ki öntötte kötelező formába: földesúr (uradalom), mező-/szabad királyi város, vagy a szőlőbirtokosok önkormányzata.⁴⁵⁶ A több néven is emlegetett rendtartások (hegytörvények, szőlőrendtartások) az ország különböző helyein eltérő időpontban jöttek létre, általánossá válásukról a XVII. századtól beszélhetünk. A hegytörvények közül egyesek egy egész tájegységre (mai fogalmaink szerint borvidékre) kiterjedő hatállyal bírtak, míg mások csak egy kisebb termőhelyre. A rendtartások, nagy változatosságuk ellenére,⁴⁵⁷ szabályozási tárgyukat tekintve számos hasonlóságot mutatnak. Minden szőlőbirtokosra egyaránt kötelezően előírták (bár gyakorta rendbéli alapon differenciálva) a munkák elvégzésének idejét/rendjét, az utak és vízelvezetők karbantartásának szabályait, valamint az ezekkel kapcsolatos terhek viselésének szabályait, a szőlők őrzésének rendjét, a hegyőrök kötelezettségeit, a szőlőhegyen betartandó (és ellenkező esetben büntetőjogilag is szankcionálható) magatartásokat. Találkozhatunk továbbá a napszámosoknak fizetendő bér összegét, illetve a szőlőbirtok adásvételével összefüggő kérdéseket taglaló szabályzattal is.⁴⁵⁸

II. A hegyközségi törvények típusainak megfelelően alakultak ki a szőlőhegyek szervezeti formáinak különböző csoportjai. Az első két csoport esetén, vagyis az uradalmak és városok által kiadott rendtartások esetén a szőlőbirtokosok közösségének csekély beleszólása volt a szervezeti keretek (pl. a hegybírók, hegymesterek kiválasztása) kialakításába. Ezzel szemben a harmadik forma esetén, különösen a XVII. századra, a szőlőbirtokosokat már nem

⁴⁵² SOLYMOSI: Szőlőművelés Magyarországon a középkorban. Op. cit. 18. p.

⁴⁵³ OROSZ: Bortermelésünk a polgári átalakulás korában. Op. cit. 60. p.

⁴⁵⁴ Csoma Zsigmond szerint az első hegyszabályzat a 15. században származó latin nyelvű tordasi. CSOMA: Demokrácia és minőségi termelés egykori magyarországi szőlőhegyeken. *Borászati Füzetek*, 1995, 1. szám, 27. p.

⁴⁵⁵ ÉGETŐ Melinda (szerk.): *Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17-19. századból*. Budapest, 2001, L'Harmattan Könyvkiadó, 19-59. p.

⁴⁵⁶ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 32. p.

⁴⁵⁷ Lásd ÉGETŐ (szerk.): *Szőlőhegyi szabályzatok...* Op. cit.

⁴⁵⁸ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 31-32. p.

csak a hegytörvény, de autonóm szervezetük, önkormányzatuk is egybefogta. Lényegében utóbbi szervezeti formát tekinthetjük a hegyközségek előzményének, még ha elnevezésük nem is ez volt. Ám tartalmukat tekintve nagyban hasonlítottak a polgári (esetünkben a kiegyezést követő) korszak hegyközségeihez, hiszen a különböző rendű, mégis szőlejük tekintetében azonos jogállású szőlőbirtokosok független szervezetei voltak, amelyek maguk határozták meg rendtartásukat, választották tisztségviselőiket, sőt, bizonyos esetekben első fokú bíraskodási jogkörrel is rendelkeztek. Ennek még az sem mond ellent, hogy a hegyközség által megalkotott rendtartást – hogy az a nemesi rendű birtokosra is kötelező érvényű legyen – a vármegyékhez kellett benyújtani jóváhagyásra.⁴⁵⁹

III. A borvidékek kialakulása kapcsán kiemelést érdemel, hogy szinte minden, ma is híres termőhelyünkről már az Árpád-házi királyaink alatt említést tesznek.⁴⁶⁰ Egy 1707-ben készült tervezett pedig már négy minőségi osztályba (*classis*) sorolta a kuruc fennhatóság alatt álló területek borvidégeit.⁴⁶¹ Összességében megállapítható továbbá, hogy a borvidékek közül kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a hegyi területeknek, különleges minőségű terméket produkáló jellegük miatt.

d) A minőség védelme

A bor minőségvédelméről elsők között tanúskodó törvényünk⁴⁶² az 1553. évi XII. törvénycikk.⁴⁶³ Ennek lényege, hogy a földesúr, monopóliumával élve a majorsági bor árusítására szoríthatta jobbágját. Ennek gyakorlásánál azonban „mielőtt a jobbágy, a kire a bornak kimérését bizzák, a bort magához vinné, annak a helységnek a birája, a melyben az a jobbágy lakik, a ki a bort mérni fogja, a bort előre kóstolja meg és ha a bort rossznak s épp azért annak a jobbágy utján való kimérését nagyon veszélyesnek itélné, a jobbágy azt elvinni ne tartozzék. Ha pedig erővel kényszeritnék reá: szabadságában álljon, a hová tetszik, urának fekvő javairól elköltözni.”

A kérdésben mégis sokan az 1723. évi CXVIII. törvénycikket⁴⁶⁴ tartják meghatározónak, amely már kifejezetten a kiváló minőségű borok hamisításának tiltásáról rendelkezik: „Igazságos, (nehogy némelyek magán csalárdsága miatt a közönség szenvedjen), hogy azokat, a kik a kiváló borokat bármi módon meghamisítják, vagy azokat silányabb szőlőkből helyettesítik s ezek neve alatt elárusítják, s így a vevőket megcsalják s a közkereskedést megakadályozzák, az illető megyék hatóságai azonnal s tetteleg összes boraiknak elvesztésével büntessék.”

⁴⁵⁹ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 32-34. p.

⁴⁶⁰ TÓTH Sándor: A hegyközségi törvény újraalkotása: 1993. *Borászati Füzetek*, 1993, 1. szám, 6. p.

⁴⁶¹ SZAKÁLY Ferenc: Országos borminősítés 1707-ből. *História*, 1998, 5-6. szám, 38. p.

⁴⁶² MEZEY: Op. cit. 31. p.

⁴⁶³ 1553. évi XII. törvénycikk a jobbágyok bormérésének módjáról.

⁴⁶⁴ 1723. évi CXVIII. törvénycikk a kiváló borok meghamisításának meggátlásáról.

Mai fogalmaink szerinti eredetvédelem példájának tekinthető a tokaj-hegyaljai borok nevének helyreállítása végett létrehozott bizottság is,⁴⁶⁵ amelynek javaslatot kellett volna kidolgoznia (bár ez nem történt meg⁴⁶⁶).

1.1.2. A kiegyezés utáni Magyarország borgazdálkodására vonatkozó szabályanyag

A korszak szőlészetre-borászatra vonatkozó joganyagából öt témakörben összegezném a korszak törvényi jogalkotásának tendenciáit. Elsőként az adóval összefüggő normákat hozom, majd a filoxéra ellenében hozott jogi előírásokat emelem ki. Harmadikként foglalkozom a szőlészeti-borászati üzemre vonatkozó jogi szabályozással, negyedikként a szőlőtermesztéssel és borgazdálkodással összefüggő törvényekkel, végezetül pedig a hegyközségekkel, a szakigazgatási szervezettel és a borvidékekkel.

a) A szőlészeti-borászat adójogi normái

A számos embernek munkát adó szőlő- és borágazat jelentős bevételi forrása volt az államkasszának. Különösen kiemelkedik a bor fogyasztási adó⁴⁶⁷ és az állami italmérési jövedék.⁴⁶⁸

b) A filoxéra elleni védekezés jogi alapja

A filoxérát (más néven szőlőgyökértetű, szőlőféreg) 1854-ben fedezték fel Észak-Amerikában. Mivel Franciaországban a XIX. században a hagyományos fajtáknál erősebb amerikai szőlőkkel kísérleteztek, ezért nem meglepő, hogy Európában 1865-ben először Franciaországban észlelték.⁴⁶⁹ Magyarországon a kór az 1870-es évek közepén bukkant fel, a rovar 1875-ben fedezték fel.⁴⁷⁰ Nagy volumenű kártékonyságának következményeként a korszakban számos – mai fogalmainkkal – növény-egészségügyi normát⁴⁷¹ fogadtak el a

⁴⁶⁵ 1827. évi XXXI. törvénycikk a szőlőmivelés és a borkereskedés helyreállításáról a tokaj-hegyaljai országrészekben.

⁴⁶⁶ SZABÓ György: Szőlő- és borgazdálkodás. Op. cit, 306. p.

⁴⁶⁷ Lásd az 1868. évi XVII. törvénycikk a bor- és hús-fogyasztási adó iránt. Hasonló tárgykörben lásd még: 1868:XXXV. tc., 1869:XVIII. tc., 1870:LVI. tc., 1871:LXI. tc., 1873:XVI. tc., 1874:XXXVII. tc., 1875:XXVIII. tc., 1887:XLVII. tc., etc.

⁴⁶⁸ Lásd az 1892. évi XV. törvénycikk az állami italmérési jövedékre vonatkozó 1888:XXXV. és 1890. évi XXXVI. törvénycikkek módosításáról.

⁴⁶⁹ BECK Tibor: A filoxéra pusztítása. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 65-66. p.

⁴⁷⁰ BURUCS Kornélia: Filoxéravész Magyarországon. *História*, 1998, 5-6. szám, 58. p.

⁴⁷¹ Lásd: 1876. évi XXIX. törvénycikk a phylloxera rovar terjedésének megállításáról; 1880. évi I. törvénycikk a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről; 1880. évi II. törvénycikk a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében kötött és az 1880. I. törvénycikk által beczikkelyezett nemzetközi egyezményből folyó ideiglenes intézkedésekről; 1882. évi XV. törvénycikk a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében Bernben 1881. évi november 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről; 1883. évi XVII.

filoxéra elleni védekezésként, illetve 1880-ban megalakították az Országos Filoxéra Bizottságot, 1881-ben pedig az Országos Filoxéra Kísérleti Állomást.⁴⁷²

c) A szőlőre, mint mezőgazdasági üzemre vonatkozó szabályozás: megváltás és állami szerepvállalás a szőlőültetvényekben

I. Mint a fentiekben utaltam rá a szőlő nem tartozott a jobbágyi telki állományba. Ennek következtében 1868-ban az általános és kötelező örökváltás helyett, a szőlők esetén fizetendő járadékot önmegváltással törölték, s 22 évig a közadókhöz hasonlóan kellett a bordézsmá (egész pontosan a korábbi kilenced)⁴⁷³ ellenértékét a dézsmaköteles szőlő birtokosainak törleszteni.⁴⁷⁴ A – többek között – filoxéra miatt gyakran fizetéseképtelenné váló termelőkkel szemben⁴⁷⁵ a kormányzat végül a követeléseket elengedte⁴⁷⁶ 1894-ben.⁴⁷⁷

A szőlészet-borászat alapját képező mezőgazdasági üzemek alakításába a megváltáson túl az állam, a második világháborúig terjedő időszakban lényegileg két – egymástól időrendileg elkülönülő – okból avatkozott be. Az egyik a fentebb már említett filoxéra, a másik – a hazai borágazatra hasonlóan rossz hatással bíró – trianoni tragédia volt.

II. Az 1872⁴⁷⁸ és 1896 közötti időszakban Magyarország és Erdély ültetvényterülete 357 745 hektárról (ha) 202 865 ha-ra (azaz kb. 40%-kal) csökkent a filoxéra miatt. Még drámaibb volt a hatás a kötött talajú szőlőültetvényeink esetén, amelyeknek a 90%-át megsemmisítette. Ennek köszönhetően a történelmi borvidékek ültetvényei arányaiban csökkentek az (átlagban rosszabb minőséget produkáló) alföldiekhez képest. Az alföldi borvidékek így mennyiségi szempontok alapján egyenrangúvá váltak a történelmi borvidékekkel.⁴⁷⁹

A növény-egészségügyi intézkedéseken túl a kormányzat a szőlők újratelepítését először adókedvezményekkel serkentette (pl. 6/10 évi adómentességgel).⁴⁸⁰ 1896-ban azonban

törvénycikk a *Phylloxera vastatrix* terjedése ellen teendő óvintézkedésekről. Utóbbi kapcsán fontosnak tartom megjegyezni, hogy, bár nem járt kártalanítás a fertőzött szőlők kiirtásáért, ám hat évig adómentességet kaptak a parlaggá vált területek.

⁴⁷² BURUCS: *Filoxéravész Magyarországon*. Op. cit. 60. p.

⁴⁷³ A papi tizedről ugyanis az egyház önként, kárpótlás nélkül lemondott. Ennek momentójaként született az 1848. évi XIII. törvénycikk a papi tized megszüntetéséről.

⁴⁷⁴ Lásd az 1868. évi XXIX. törvénycikk a szőlőbirtok után járó tartozások megváltásáról; és az 1870. évi XX. törvénycikk a szőlőváltási kötvények szelvényadójáról.

⁴⁷⁵ Lásd az 1878. évi VII. törvénycikk a szőlőbirtok után járt, és az 1868. évi XXIX. törvénycikk által megszüntetett tartozások bejelentési határidejéről; és az 1880. évi VII. törvénycikk a hátralékos szőlődézsmaváltási tartozások befizetéséről.

⁴⁷⁶ Lásd az 1883. évi XI. törvénycikk szőlődézsmaváltási tartozások lerovására nézve adandó kedvezményekről.

⁴⁷⁷ Részleteiben lásd SZATUCSEK Zoltán: *A szőlődézsmá. Borászati Füzetek*, 1998, 2. szám, 16. p.

⁴⁷⁸ Kiemelést érdemel, hogy 1872-ben már nemzetközi statisztikai felmérés készült a szőlőterületekről. MOHOS Mária: *Két térkép nyomában. Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 62-64. p.

⁴⁷⁹ BECK: *A filoxéra pusztítása*. Op. cit. 69. p. A folyamat sajnos később sem javult, 1990-re Magyarország 112 000 ha szőlő területéből kb. 70 000 ha tartozott az alföldi borvidékekhez.

⁴⁸⁰ Lásd az 1891. évi I. törvénycikk a szőlőterületeknek adandó újabb állami kedvezményekről.

már egy átfogó ültetvényrekonstrukcióval állt elő, az V. törvénycikk formájában.⁴⁸¹ A földművelésügyi minisztérium 1895-ben végzett számítása szerint ugyanis 1885 és 1895 között évenként 30 millió forint nemzeti jövedelem veszteséget és egymillió forint adókiesést okozott a filoxéra.⁴⁸² A rekonstrukciót az országban egységesen, a legkorszerűbb fajtákkal és technológiával kívánták megvalósítani, s a törvény kitűnő jogi alapot nyújtott az ágazat modernizációjához⁴⁸³ oltványok jutányos áron történő biztosítása, és kedvezményes kölcsönlehetőség révén. A mezőgazdasági üzem modern felfogásaként értékelhetjük (lásd a közösségi borrendtartás újratelepítési jogát), hogy amennyiben a kipusztult szőlőterület az újratelepítésre alkalmatlan volt, akkor azt tulajdonosa más, hasonló adottságú területen azonos feltételek mellett telepíthette újra (5. §). A direkttermő ültetvények létrehozását, valamint a filoxérára immunis homoki területeken fekvő alföldi borvidékeken történő telepítést a törvény nem támogatta.⁴⁸⁴ 1896-tól a filoxéra elleni védekezésre és a szőlő-rekonstrukcióra az Országgyűlés 1,2 millió forintot biztosított (2. §).⁴⁸⁵

A törvény célja (lényegében a szőlő mezőgazdasági üzemek versenyképességének megteremtése) ma is követendő. A globalizálódó világpiacon a jog ezen – többek között – a koncentrációt segítő olyan eszközökkel segíthet, mint a tagosítás, haszonbérlet, üzem kiegészítő szervezetek,⁴⁸⁶ megfelelő termékmennyiséggel rendelkező bortermelő területek kialakítása, vagy a koncentráción túlmutató eredetvédelem mainál következetesebb intézményrendszere.

III. Magyarország bortermelő területe az első világháború kitörésekor arányban volt a belső és a külső piac felvevőképességével: 1917-ben 6 millió hl bor termelt, amelyből 2 millió hl-t exportáltak.⁴⁸⁷ A Trianonnal elszakított területek nagyobbik része a központi vidékeken termelt bor belső felvevő piacát jelentette 1920-ig.⁴⁸⁸ A trianoni békeszerződés után az ültetvények 2/3-a (kb. 200 000 ha) az új országhatáron belül maradt (ráadásul arányait tekintve a kiváló minőséget adó hegyi ill. dombvidéki szőlők kerültek többségében át a határ külső oldalára), ez alapján megállapítható, hogy a magyar borgazdaság egy nagyobb országra és egy tágas felvevőpiacra volt méretezve. A szőlőterület 70%-át alkotó apróparcellákon nem voltak képesek piacképes borokat előállítani, amely tényezőknek köszönhetően 1925 után a borok eladhatatlanságának köszönhetően nem volt pénz beruházásokra.⁴⁸⁹ A helyzeten rontott

⁴⁸¹ 1896. évi V. törvénycikk a phylloxera által elpusztított szőlők felujtásának előmozdítása tárgyában.

⁴⁸² BECK: A filoxéra pusztítása. Op. cit. 68. p.

⁴⁸³ BECK: A filoxéra pusztítása. Op. cit. 69. p.

⁴⁸⁴ Az alföldi szőlészet és borászat jogtörténeti vonatkozásairól lásd KERESZTES József: A Kiskunsági Borvidék története 1. rész. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. szám, 26-27. p.;

⁴⁸⁵ A törvény végrehajtási rendelete: 60 900/1896. sz. BURUCS: Filoxéravész Magyarországon. Op. cit. 60. p.

⁴⁸⁶ 1899-ben a földművelésügyi miniszter hasonló indokokkal adta közre a pinceszövetkezetek alakításáról szóló kiadványát, valamint adta ki a magyar királyi közpincék szervezeti szabályairól szóló 81.366/1913. számú földművelésügyi miniszteri rendeletet. Lásd TARJÁN: Hogyan fedezzük fel a langyos vizet újra, avagy a pinceszövetkezetekről és a közpincékről. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 12-14. p.

⁴⁸⁷ ÉGETŐ: A filoxéravészről a második világháborúig. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 85. p.

⁴⁸⁸ ÉGETŐ: A filoxéravészről a második világháborúig. Op. cit. 84. p.

⁴⁸⁹ ÉGETŐ: A filoxéravészről a második világháborúig. Op. cit. 85. p.

a direkttermő fajták növekvő mennyisége is. Ismét előállt az állami beavatkozás szükségessége: most azonban nem növelni kellett a szőlőterületeket, mint a filoxéra járvány esetén, hanem éppen csökkenteni, radikális eszközöket azonban nem lehetett igénybe venni. Az ország 8 milliós lakosságából félmillióan közvetlenül, félmillióan pedig közvetetten voltak érdekelték a bortermelésben. 1920-as évek három fő célja: borhamisítás megszüntetése, termőterületek növekedésének megállítása, direkttermők visszaszorítása.⁴⁹⁰

Ennek következtében, az 1923-ban született törvényi szabályozás⁴⁹¹ alapján tilos direkttermők telepítése, tilos szőlővel beültetni más mezőgazdasági termelésre is alkalmas földterületeket, és engedély nélkül csak házi szükségletre (max. 3500 m²)⁴⁹² lehet szőlőt telepíteni. Mindezen intézkedések azonban nem hozták be a hozzájuk fűzött reményeket, ezért 1936-tól⁴⁹³ az állam fokozta szerepvállalását a szektorban, majd az 1938-ban (a szőlő- és gyümölcsgazdálkodás tárgyában) alkotott törvényben⁴⁹⁴ 3 évre megtiltott mindenfajta szőlőtelepítést, sőt elrendelte a direkttermő szőlők kiirtását, állami kártalanítás mellett, 3 éves végrehajtási idővel (amely végrehajtást azonban a II. világháború megakadályozott).⁴⁹⁵

Pozitív folyamat volt azonban a húszas években a csemegeszőlők termesztésének a térhódítása, ugyanis a gyümölcsként eladott szőlő a borral ellentétben igen nyereséges volt.⁴⁹⁶ Érdekességképpen jegyzem meg, hogy az európai uniós csatlakozást követően pont ellentétes folyamat látszik kibontakozni, vagyis a csemegeszőlő termesztése helyett a gazdák inkább a magasabb hozzáadott értéket képviselő borokkal tudnak a piacon jobban érvényesülni.

d) A szőlőtermesztésre és borgazdálkodásra vonatkozó előírások

I. A folyamatos borhamisításokra válaszul először 1876-ban fogalmaztak meg javaslatot a borgazdaság szabályozására, amelyből azonban nem lett törvény. Felmerült a különálló borgazdálkodási jogszabály koncepciójától eltérő modell lehetősége is, vagyis, hogy a kérdést nem egy speciális törvény megalkotásával, hanem a már meglévő büntető, közegészségügyi és fogyasztásiadó-törvények segítségével oldják meg.⁴⁹⁷

1889-1890-ben a földművelésügyi miniszter (1890 márciusától miniszterelnök), gróf *Szapáry Gyula*, még egy, a mesterséges borok forgalmazását lehetővé tevő („A bortermelés és

⁴⁹⁰ ÉGETŐ: A filoxéravésztlől a második világháborúig. Op. cit. 86. p.

⁴⁹¹ 1923. évi XLIII. törvénycikk a szőlőtelepítésnek, továbbá a szőlővesszők és szőlőoltványok termesztésének és forgalmának szabályozásáról.

⁴⁹² ÉGETŐ: A filoxéravésztlől a második világháborúig. Op. cit. 86. p.

⁴⁹³ A témáról – az állam intervenciós intézkedéseiről, a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetéről, a Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezetéről (MASZOBSZ), Magyar Hegyvidéki Bortermelők Értékesítő Szövetkezetéről („Mega”) – lásd részletesebben TARJÁN: Borpiaci stabilizációs kísérlet 1937-ben, avagy tényleg nincs új a nap alatt? *Borászati Füzetek*, 2002, 6. szám, 2-6. p.

⁴⁹⁴ 1938. évi XXXI. törvénycikk a hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcsgazdálkodásról.

⁴⁹⁵ ÉGETŐ: A filoxéravésztlől a második világháborúig. Op. cit. 87. p.

⁴⁹⁶ ÉGETŐ: A filoxéravésztlől a második világháborúig. Op. cit. 87. p.

⁴⁹⁷ PÁLVÖLGYI: A fuchsintól a tamarindig. Borhamisítás a békeidőben. Op. cit. 72. p.

borkereskedés védelméről”) törvényjavaslatot támogató,⁴⁹⁸ amihez képest 1893-ban megszületett korának egyik legszigorúbb bortörvénye. A törvény megalkotását megelőzően született ugyanis hasonló tárgyú osztrák, francia és német törvény is. Az osztrák 1880. július 21-ei törvény, a francia 1889. augusztus 15-ei törvény, az 1892 februárjában előterjesztett német törvény a magyarhoz viszonyítva azonban engedményeket tesznek a műborok készítőinek.⁴⁹⁹

Az 1893-ban született törvény konkrét előírásainak ismertetése előtt fel kell hívnom a figyelmet egy, az európai uniós csatlakozásunkhoz nagyon hasonló körülményre: nevezetesen az 1891-es olasz-osztrák-magyar kereskedelmi vámszerződésre. Olaszország és a Monarchia között már korábban is fennállt kereskedelmi vámszerződés, amelyet 1891-ben csak megújítottak. Ennek a vámegyezménynek egy ún. borvám-klauzula is része volt, amelyben a részes államok a borok piacra jutásának a megkönnyítését is vállalták, a vámok mérséklésével. A korabeli állapotok nagyban hasonlítottak a csatlakozásunk éveire annyiban, hogy az 1892. augusztus 28-án hatályba lépett klauzula hatásait senki sem mérte fel kellő alaposággal, aminek köszönhetően a XIX. század végén egy év alatt mintegy hússzorosra emelkedett az olasz borok importja a Monarchia területén,⁵⁰⁰ és ehhez kapcsolódóan egyéb kedvezőtlen hatások is érték az ország borászatát.⁵⁰¹

Az 1893-as bortörvényünk⁵⁰² szabályozásának⁵⁰³ középpontjában egyértelműen a mesterséges borok állnak. A jogszabály alapján mesterséges bor az, ami az engedélyezett anyagokon kívül mást is tartalmaz (2. §). A borászati eljárások időről-időre felbukkanó kérdései a cukor használata és az alkohol hozzáadása. Bortörvényeink e kérdésekben meglehetősen változatos megoldásokat tartalmaztak. Az első bortörvényünk tiltja mindenfajta bor cukrozását, a természetes must javítása viszont megengedett. A törvény engedélyezte tisztított szesz vagy konyak hozzáadását.

Az 1893-as bortörvény tartalmazott rendelkezéseket az eredetmegjelölésről. Így külön rendelkezések vonatkoztak a tokajira:⁵⁰⁴ természetes bort, melyhez külföldi mazsola-szőlő is hozzáadatott, „tokaji”, „hegyaljai” vagy „szamorodni” elnevezés alatt forgalomba hozni tilos (3. §). A törvény a tokaji borok fajtái közül tehát csak a „tokajit”, „hegyaljait” és a „szamorodnit” nevesíti.

⁴⁹⁸ Csak a vásárló pontos tájékoztatását tartotta szükségesnek. TARJÁN: Aktuális gondolatok a borhamisításról. *Borászati Füzetek*, 1999, 5. szám, 13-14. p.

⁴⁹⁹ TARJÁN: Borhamisítás – a kezdet vagy a vég? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 8-9. p.

⁵⁰⁰ TARJÁN: Magyar borpiac az EU csatlakozás után. *Borászati Füzetek*, 2004, 5. szám, 3-7. p.

⁵⁰¹ Nem mellékesen 1892-től nagy problémát jelentettek az olcsó, mégis rossz minőségű görög és török borok is, amelyek ennek köszönhetően jutottak az országba. SZÚCS Sándor: A borhamisítások elleni küzdelem Magyarországon a századforduló éveiben. *Borászati Füzetek*, 1997, 2. szám, 21-23. p.

⁵⁰² 1893. évi XXIII. törvénycikk a mesterséges borok készítésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról.

⁵⁰³ Végrehajtására a kereskedelemügyi miniszter kiadta a 83432/1893. számú rendeletét. TARJÁN: Borhamisítás – a kezdet vagy a vég? Op. cit. 10. p.

⁵⁰⁴ Már korábbi, 18. szd-i jogszabályokban is született szabályozás a tokaji védelméről. PÁLVÖLGYI: A fuchsintól a tamarindig. Borhamisítás a békeidőben. Op. cit. 73. p.

A borok származásával kapcsolatban a törvény a következő szabályokat rendeli (4. §): Tilos a bort oly vidék megjelölésével forgalomba hozni, amelyen az nem termett, illetőleg amely vidék jellegének meg nem felel. Tilos továbbá a bort oly szőlőfaj megjelölésével forgalomba hozni, amelyből az nem készült. Különböző vidéken termett, vagy különböző szőlőfajokból készült borok keverése esetén, „az összeházasított bor oly vidékűnek, illetőleg olyan szőlőfajból valónak jelezhető, melynek tulnyomó fajbora szerint az tényleg megfelel.”

Az új szabályozás hiányossága volt, hogy sok esetben sem a vegyészeti vizsgálat, sem a hagyományos kóstolás nem tudta teljes bizonyossággal kiszűrni a hamisított borokat,⁵⁰⁵ továbbá, hogy engedélyezte a törkölybor (csiger, löre) készítését, s ez később a borszaporítás parttalanná válásához vezetett.⁵⁰⁶ Elfogadásakor Európa egyik legszigorúbb műbortörvényének tekintett 1893-as jogszabály újragondolására az 1907-es, nálánál szigorúbb osztrák bortörvény elfogadását követően került sor 1908-ban.⁵⁰⁷

II. Az 1908-as bortörvényünk⁵⁰⁸ megalkotását indokolta a borhamisítás elleni hatékonyabb fellépés,⁵⁰⁹ valamint – lévén, hogy Ausztriával közös Monarchia részei voltunk – mivel szükségesnek találták az osztrák bortörvénnyel közös alapelvek szerinti szabályozást (a jogközelítés egy korai megnyilvánulása!)⁵¹⁰

Általánosságban megállapítható, hogy az első bortörvényhez képest bővebben, részletesebben szabályozott a jogalkotó, továbbá hogy a miniszteri hatáskör súlypontja ekkora kerül át egyértelműen a földművelésügyi miniszterre (korábban ugyanis a kereskedelemügyi miniszternek is hasonlóan fontos súlya volt).⁵¹¹

A törvényben megjelenik a „természetes”/„valódi” bor jogszabályi fogalma (1. §), és a műbor helyett ez lesz a szabályozás kiinduló pontja (hasonlóan az 1907-es osztrák⁵¹² és az 1901-es német bortörvényhez), még ha a törvény címében ez a változás nem is jelenik meg.

Míg a jogszabályban szigorú szabályokat hoztak a borseprőre és a törkölyborra vonatkozóan (III. fejezet), valamint főszabályként tiltják a szeszezést (kivételesen az okszerű pincekezelés; pl. palackok tisztítása, beteg bor kezelése, etc. – 3. §), addig a törvény engedély birtokában lehetővé teszi a borok, mustok cukrozását (kivéve a Tokaji borvidék – 2. §).

A jogalkotó különös figyelmet fordít a tokaji borok védelmére (II. fejezet 15-28. §-ai); a törvényben megtalálható a Tokaji borvidéki települések felsorolása is (15. §). A tokaji borfajták közül a „tokaji”, „tokaji bor”, „tokaji aszu”, „hegyaljai”, „szamorodni”, „másolás” kategóriákat nevesíti (11. §). A 18. §-ban szigorúbb házasítási szabályokat állapít meg a

⁵⁰⁵ PÁLVÖLGYI: A fuchsintól a tamarindig. Borhamisítás a békeidőben. Op. cit. 73. p.

⁵⁰⁶ BECK: A filoxéra pusztítása. Op. cit. 68. p.

⁵⁰⁷ PÁLVÖLGYI: A fuchsintól a tamarindig. Borhamisítás a békeidőben. Op. cit. 74. p.

⁵⁰⁸ 1908. évi XLVII. törvénycikk a borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról.

⁵⁰⁹ SZÚCS Sándor: Hogyan jártak el a borhamisítók ellen a századforduló éveiben? *Borászati Füzetek*, 1998, 3. szám, 14-15. p.

⁵¹⁰ TARJÁN: A pozitív bortörvény – 1908. *Borászati Füzetek*, 2002, 2. szám, 8. p.

⁵¹¹ TARJÁN: A pozitív bortörvény – 1908. Op. cit. 8. p.

⁵¹² Az osztrák borjog fejlődéséről lásd HEINRICH-LENZ, Andreas: *Das Weinrecht in Österreich von 1880 bis 2003*. Wien, 2003, Dissertationsarbeit zur Erlangung des Doktorgrades an der Universität für Bodenkultur.

borvidéken belül, mint a korábbi törvény (már nem elég a Tokaji borvidékről származás, de hegyi szőlőből termett bort, csak ugyanezen borvidék hegyi szőlőjéből származó borával lehet készíteni). Kivitt borból azonban lehet más borvidék borát házasítani; ezen esetben azonban a tokaji eredet megjelölése nélkül. Hasonlóan szigorú szabályok vonatkoznak a borvidékre behozott más borvidékről származó borokra (20-28. §).

III. A Trianon miatt keletkezett értékesítési nehézségekre az ország – a törvény indoklása szerint – a borértékesítési lehetőségek fokozásával kívánt válaszolni, anélkül azonban, hogy e cél elérése érdekében tett újítások a magyar bor természetességének rovására válnának. Ennek kapcsán az 1924-ben elfogadott új bortörvény⁵¹³ „fontos újításokat vezet be a boroknak úgynevezett feljavítása terén” (többek között – a kínálatot csökkentő – tiszta borpárlatok borokhoz történő hozzáadásával, az aszútól különböző természetes úton előállított édes csemegeborok készítésének engedélyezésével).

Immáron az új törvénycikk címében is tetten érhető, hogy a szabályozás alapját nem a mesterséges bor, hanem a természetes bor képezi. Szőlőt, mustot, bort csak a törvényben (2. §) – vagy a földművelésügyi miniszter által kiadott rendeletben – megengedett eljárással lehet feldolgozni, kezelni (1908-as törvényhez képest nád-, répacukor helyett sűrített must, ipari szesz helyett borpárlat felhasználása vált kötelezővé a kezelés során – a megoldás egyébiránt hasonlít a korabeli francia és az olasz előírásokhoz).⁵¹⁴

A minőségvédelem szempontjából fontos szabály, hogy amennyiben tartalmaz, a boron fel kell tüntetni a direktermő szőlő nevét (11. §). Az eredetvédelem vonatkozásában a – jogszabály indoklása alapján – a francia, spanyol, német, etc. külföldi államok törvényhozásának mintájára a „konyakkérdést” akképpen szabályozták (34. §), hogy magyar konyak név alatt csakis természetes borleparlási terméket szabad forgalomba hozni.

A tokaji borokkal kapcsolatban „tokajhegyaljai”, „tokaji”, „tokaji aszú”, „szamorodni”, „hegyaljai”, „másolás” vagy „fordítás” borkategóriákat nevesíti (23. §). Meghatározzák az aszúbor fogalmát (32. §), ám az „aszú” név használata nem korlátozódik kizárólag Tokajra, ugyanakkor minden esetben kötelező a származás feltüntetése.

IV. Lényeges szakmai és kereskedelmi filozófiaváltást takar, habár formailag csak a '24-es bortörvény módosítása,⁵¹⁵ az 1929-es törvény.⁵¹⁶ A változtatások során – a törvény indoklása szerint – figyelemmel voltak az 1924. november 29-én Párizsban kelt nemzetközi megállapodás által létesített OIV összes tagállamra egyaránt kötelező állásfoglalására. Így, többek között, szemben az 1924-es törvénnyel, megtiltotta a „gyümölcsbor” elnevezést (21.

⁵¹³ 1924. évi IX. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról.

⁵¹⁴ TARJÁN: Bortörvények Trianon után (1924 és 1929). *Borászati Füzetek*, 2004, 3. szám, 6. p.

⁵¹⁵ TARJÁN: Bortörvények Trianon után (1924 és 1929). Op. cit. 4. p.

⁵¹⁶ 1929. évi X. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról szóló 1924. évi IX. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről.

§), egyezően az OIV 1929-es javaslatával, amely a törvény megalkotásakor még nem volt hatályos.⁵¹⁷

A jogszabály fontos újítása, hogy bevezeti a származási bizonyítvány intézményét (6., 23. §). Emellett azonban enyhébb szabályozást tartalmaz az 1924-es törvényhez képest a borok házasítására vonatkozóan (7. §): más borvidékről vagy termőhelyről származó borok házasítását követően is feltüntethető a boron azon borvidék/termőhely neve, amelyből a bor 65%-a származott. A jogszabály megalkotja a piacon – remélten – jobb pozíciót lehetővé tevő „típusbor” kategóriáját (16. §): a típusbor az olyan bor, amelynek valamely borvidéktől, termelőhelytől és szőlőfajától eredő sajátos tulajdonságait különleges eljárással (házasítás stb.) és különleges kezeléssel állandó jellegűvé teszik; Típusborok előállítására és forgalomba-hozatalára csak termelőszövetkezetek és olyan nagyobb forgalmú pincészetek kaphatnak engedélyt, amelyeknek erre megfelelő berendezésük van. Az eredetvédelem szempontjából fontos szabály: borkereskedelmi vállalatok cégük elnevezésében valamely borvidékre vagy termőhelyre utaló jelzést csak abban az esetben használhatnak, ha az illető borvidék vagy termőhely borainak árusítása „vállalatuk főüzletága” (27. §).

V. Az 1936-os bortörvény⁵¹⁸ megalkotását elsődlegesen a bor hatékonyabb értékesítése, másodsorban pedig a szakmában bekövetkezett változások indokolták.⁵¹⁹ Több ponton módosítják a must és a bor okszerű feldolgozása és kezelése során alkalmazható illetve megengedett anyagokra és eljárásokra vonatkozó előírásokat (a miniszter továbbra is engedélyezheti borpárlat hozzáadását musthoz, borhoz). Ugyanakkor az 1936-os bortörvény nem sorolja fel taxatíván a tilalmazott anyagokat és technológiákat (pl. megszünteti a borok sűrített musttal való javításának lehetőségét). A korábbiakhoz képest a jogszabály több kén hozzáadását engedi.

Az eredetvédelemmel kapcsolatban a törvény felhatalmazást ad a földművelésügyi miniszternek, hogy – a törvényben nevesített Tokaj-hegyaljai borvidéken túl – egyes borvidékeket zárt területté nyilvánítson (12. §). A miniszter döntése alapján bizonyos nemesebb borfajták forgalomba hozatala állami ellenőrző jegy alkalmazásához köthető (13. §).⁵²⁰ A házasított borok esetén a borvidék, termőhely feltüntetésének feltétele a bor 75%-ban adott borvidékről/termőhelyről történő származása (14. §). A korábbi szabályozással szemben tiltja a direktermő szőlők borával történő házasítást (kivéve a vörös borok színének javítása céljából). A palack címkéjén kötelezővé teszik a termelő, vagy a palackozó nevének és telephelyének feltüntetését (23. §).

A Tokaj-hegyaljai zárt borvidék kapcsán (25. §) bővítik a borvidékhez tartozó települések körét (1924-hez képest; valójában azonban nem változott a terület csak néhány

⁵¹⁷ TARJÁN: Bortörvények Trianon után (1924 és 1929). Op. cit. 8. p.

⁵¹⁸ 1936. évi V. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról.

⁵¹⁹ TARJÁN: Bortörvény – 1936. *Borászati Füzetek*, 2005, 1. szám, 5. p.

⁵²⁰ Ezzel kapcsolatban lásd bővebben TARJÁN Balázs: Gondolatok a bortörvény egyes változásairól. *Borászati Füzetek*, 2004, 2. szám, 4-5. p.

szőlőterületet más településhez csatoltak, vagy új község szerveződött⁵²¹). Megjelenik az „essentia” és a „tokajhegyaljai pecsenye” elnevezés, és a tokaji aszú/essentia forgalomba hozatala előtt kötelező a minőségi vizsgálat (28. §). A – mai fogalmaink szerinti – tokaji borkülönlegességek esetén kötelező az állami ellenőrzőjegy alkalmazása.

A törvényt a teljesen más társadalmi-gazdasági környezetben született 1959. évi 23. törvényerejű rendelet helyezte hatályon kívül.

e) Hegyközségek, szakigazgatás és borvidékek

A következőkben az eredetvédelem intézményi alapját képező jogintézmények közül a borvidéki rendszerrel, a szakigazgatási szisztémával és a hegyközségekkel foglalkozom.

I. A borvidékek kapcsán az 1893. évi bortörvény a borvidékek besorolását a kereskedelemügyi miniszter hatáskörébe sorolja (aki ezzel kapcsolatos rendeletét a földművelésügyi miniszterrel egyetértésben adja ki).⁵²² Az 1908. évi törvény szintén rendeleti szintre utalja⁵²³ a borvidékek meghatározását, kivéve a „tokaji borvidéket”, amelynek településeit maga a törvény sorolja fel.⁵²⁴ Az 1924-es bortörvény a borvidékek beosztását a földművelésügyi miniszter hatáskörébe utalja, kivéve a „tokajhegyaljai borvidéket” (amelyet törvény első alkalommal minősít „zárt területnek”),⁵²⁵ amelyet ismételten maga a törvény határoz meg a községek felsorolásával.⁵²⁶ Az 1936-os bortörvény újdonsága, hogy a „tokajhegyaljai borvidék zárt területén” túl a földművelésügyi miniszter, „a felmerülő szükséghez képest”, egyes borvidékeket (amelyeket a tokaji kivétellel szintén miniszteri rendelet tartalmaz) zárt területté nyilváníthat.⁵²⁷

II. A hegyközségek feudalizmusban megalapozott szervezete jól megtalálta helyét a polgári jogrendszerben is. A XIX. század végére általánossá váló közigazgatási centralizáció jótékony ellentéppárjaivá, a közigazgatás decentralizált szerveivé lettek⁵²⁸ a különböző szakmai és gazdasági kamarák,⁵²⁹ valamint a hegyközségek. A hegyközségek törvény(ek)ben történő szabályozását indokolta a jogrendszer egységesítésének igénye, a filoxéra indokolta

⁵²¹ TARJÁN: Bortörvény – 1936. Op. cit. 7. p.

⁵²² 1893-as bortörvény 4. §.

⁵²³ 1908-as bortörvény 10. §.

⁵²⁴ 1908-as bortörvény 15. §.

⁵²⁵ 1924-es bortörvény 9. §.

⁵²⁶ 1924-es bortörvény 18. §.

⁵²⁷ 1936-os bortörvény 12. §.

⁵²⁸ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 35. p.

⁵²⁹ Magyarországon az első kamarát (kereskedelmi) francia mintára 1811-ben Fiumében alapította 921 kereskedő és 500 iparos (RUSZKABÁNYAI György: Az európai kamarák történelmi fejlődése. *Debreceni Szemle*, 2001, 2. szám, 197. p.). A napóleoni megszálló hadak kivonulása után ez a kamara 1814-ben megszűnt (MÓZES Mihály: Az iparkamarák 150 éve. *Debreceni Szemle*, 2001, 2. szám, 184-189. p.). Ezt követően alapvetően német mintát követve került sor hazánkban a kamarák törvényi szabályozására (RUSZKABÁNYAI: Op. cit. 197. p.), a kiegészítést követően elsőként az 1868. évi VI. törvénycikkben a kereskedelmi és iparkamarákról. A mezőgazdasági kamarák felállításáról az 1920. évi XVIII. törvénycikk (a mezőgazdasági érdekképviseletről) rendelkezett (Lásd még MIKÓ: A köztisztviseltekéről általában. In: FODOR – OLAJOS – PRUGBERGER: *Op. cit.* 225-229. p.).

újraterelítések, a termelés szervezettebbé tétele, továbbá a termelők együttműködésének igénye.⁵³⁰

II.1. Az 1894-ben elfogadott törvényi szabályozásban⁵³¹ a szőlőhegyek közigazgatásának egységes elvek szerinti kialakítása, azaz a hegyközségek létrehozása francia mintát (a szőlőbirtokosok önkormányzati alapon érdekvédelmi egyesületté szerveződése) követett⁵³² (61. §).

A hegyközségek alakítása (62. §) főszabályként önkéntességen alapult (kivétel volt, ha minimum 100 kataszteri hold egybefüggő szőlőterülettel rendelkező, minimum 20 birtokos birtokarány szerinti 1/3-a a hegyközség megalapítását eldönti; ekkor a többi érintett birtokos is köteles a hegyközség alakításához hozzájárulni.) A hegyközségek legfontosabb feladatai (64. §): közös őrzés/hegyrendészeti szervezkedés, filoxéra/peronoszpóra (egyéb szőlőbetegség) elleni védekezés, új szőlők telepítésének előmozdítása, okszerű szőlőművelés és szüretelés s a szőlők jövedelmezőségének fokozása érdekében szükséges vagy kívánatos közös gazdálkodási és kezelési szervezkedés. A hegyközségek a feladatuk teljesítéséhez szükséges költségek fedezése végett hegyközségi járulékot vethettek ki (65-67. §). A hegyközségi szervezet a korban még csak egyszintű volt, a tipikusan (de nem kizárólagosan) települési szinten szervezkedő hegyközségek szervezetei, illetve tisztségviselői (68-70. §): az összes tagot magába foglaló legfőbb döntéshozó szerv a közgyűlés (amelyben egy tag annyi szavazattal bírt ahányszor 800 négyszögöl területe van; akinek 800-nál kevesebb volt ua. az is bírt egy szavazattal), az ügyvivői feladatokat ellátó választmány, és a hegybíró. A hegyközségi rendtartásokat,⁵³³ amely egyben alapszabályként is funkcionáltak, a hatóságnak kellett jóváhagynia. A hegyközség megalakulásának tényét a törvényhatóság bírálta el, a törvényhatóság e jogát a hegyközségi rendtartás felülbírálatával gyakorolhatta. Erre vonatkozóan adták ki az 1899. évi 81.008. számú földművelésügyi rendeletet.⁵³⁴

A törvény rendelkezett még a tagok kilépéséről (71. §) és a hegyközség „feloszlásáról” (73. §).

Az első törvény hiányosságaként hozható fel, hogy mivel megalakításuk nem volt kötelező ezért a közös szervezkedésben rejlő előnyök nem tudtak maradéktalanul érvényesülni; hiányoztak továbbá az egyes hegyközségek feladatait koordináló területi és országos hegyközségi szervezetek.

⁵³⁰ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 35. p.

⁵³¹ 1894. évi XII. törvénycikk a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről.

⁵³² BECK: A filoxéra pusztítása. Op. cit. 68. p. V.ö. az 1994:CII. tv. indoklásával, amely szerint a magyar szabályozás megelőzte a franciát.

⁵³³ A hegyközségi rendtartásban meghatározandó azon terület, a melyre a rendtartás érvénnyel bír, a hegyközségi tagok jogai és kötelességei, a hegyközségi választmány s a hegyközségi eljáró kötelességei és hatásköre, az ügyrend, a csöszök vagy hegyörök felfogadásának és alkalmazásának módja és feltételei, a nekik adandó utasítás s általában mindaz, a mi a hegyrendészeti szervezkedés és rend érdekében szükséges (70. §).

⁵³⁴ TARJÁN: A hegyközségek múltja. *Borászati Füzetek*, 2001, 3. szám, 10. p.

II.2. A szőlő- és borgazdaság koordinálása érdekében hozott első lépésként értékelhető, hogy 1924-ben⁵³⁵ a miniszter tanácsadó szerveként létrehozták a Szőlő- és Borgazdasági Tanácsot. Az 1929-ben megalkotott új hegyközségi törvény⁵³⁶ azonban tovább ment ezen a ponton, ugyanis a feladatok hatékonyabb ellátása érdekében fontossá vált, hogy a hegyközségi szervezet helyi szinten szélesebb körben épüljön ki, valamint a szőlészeti-borászati ágazat hatékonyabb koordinálása céljából létrehozzák a területi és az országos szintet.

A korabeli irodalomban – immáron az új törvény alapján – a hegyközség fogalmának meghatározása kapcsán a következőket olvashatjuk: „A hegyközségek a szőlő- és borgazdaság érdekeinek képviselőit, illetőleg ez érdekek előmozdítására és védelmére alakított és a törvény korlátai között önkormányzati hatáskörrel bíró testületek.”⁵³⁷ A szőlősgazdálkodás érdekében tett tevékenysége mellett, azonban hangsúlyozták azt is, hogy a „tulajdont, az egyéni szabad rendelkezést számos irányú korlátozásnak ... veti alá.”⁵³⁸

A magasabb szervezettség érdekében a hegyközségek megalakítását immáron kötelezővé tették (azon települések esetén ahol legalább 150 kataszteri hold összefüggő szőlőterület van, és e szőlőterületek legalább 10 tulajdonos „kezén vannak”; 19. §).⁵³⁹ A szabályozás alapja főszabályként itt is az egy település-egy hegyközség, azonban lehetőség volt arra, hogy egy településen több hegyközség alakuljon, illetve, hogy több településnek legyen egy hegyközsége (19-23. §).

A hegyközségek feladata (37-39. §) az új szabályozással bővült: A szőlő őrzése és hegyrendészeti feladatok mellett, meg kellett határozniuk a területükön termelhető fajtákat, ellenőrizniük kellett a szőlőtermesztési-borgazdálkodási jogszabályok betartását, továbbá javaslattevő szerepet is kaptak. Származási bizonyítványokat adhattak ki (10. §). Magukra vállalhattak olyan üzemkiegészítő feladatokat, mint anyagbeszerzés, közös értékesítés előmozdítása, hitellehetőség érdekében való szervezkedés. Látható, hogy immáron köztestületként funkcionálnak, hiszen közfeladatok, köztük igazgatási jellegű feladatok végzésére feljogosított önkormányzatok.

A hegyközségek szervezete (27. §): közgyűlés (a tagok szavazatát 600 négyszögöles birtokméret arányában állapították meg; 28-32. §), választmány (33. §), előljáróság (utóbbi magába foglalta az elnököt – 34. §, és a hegybíró – 35-36. §). A hegyközségek koordinálásának biztosítására vármegyéenként hegyközségi tanácsok alakultak (41-49. §). Minden vármegyei hegyközségi tanács tagjai sorából az Országos Szőlő- és Borgazdasági Tanácsba egy-egy tagot küld ki, amely ezáltal a hegyközségek országos koordináló

⁵³⁵ 1924. évi IX. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról (53. §).

⁵³⁶ 1929. évi XVII. törvénycikk a szőlősgazdálkodásról és a hegyközségekről.

⁵³⁷ TOMCSÁNYI Móric: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog*. Budapest, 1933, a szerző kiadása, 256. p.

⁵³⁸ TOMCSÁNYI: *Op. cit.* 256. p.

⁵³⁹ Fontos kiegészítő szabálynak tartom, hogy a beültetett gyümölcsösök (gyümölcsös kertek) a szőlőterületbe beszámítottak.

szervezetévé vált. Az országos lefedettségük azonban még így sem volt túl jó arányú: 2600 szőlőtermelő település közül még csak 550-ben jöttek létre hegyközségek.⁵⁴⁰

II.3. Lényegében ez a magasabb fokú szervezettség iránti igény szülte az új, 1938-as szabályozást.⁵⁴¹ Ez a törvény deklarálta elsőként a hegyközségek közttestületi jellegét (1. §).⁵⁴² Fontos újítás – lényegében napjainkban is megfontolandó – az, hogy a szabályozást kiterjesztették a gyümölcsgazdálkodásra. Hogy a hegyközségi szervezet minél inkább lefedje az ország szőlőterületeit, ezért a hegyközség kötelező alakításának minimum területi nagyságát az előző szabályozáshoz képest csökkentették (50 kataszteri hold), és már nem követelmény a területek egybefüggősége sem (2. §). Ennek köszönhetően a hegyközség alapításra kötelezett települések aránya 20%-ról 40% fölé emelkedett.⁵⁴³

A hegyközségek feladataiban jelentős változás következett be az által, hogy a korábban fakultatív üzem-kiegészítő szervezetekre jellemző feladatok kötelezővé váltak; a törvényben meghatározottakon kívül a miniszter is adhatott feladatokat.

A hegyközségi szervezetrendszer továbbra is háromszintű: a települési szinten túl, vármegyénként (illetve törvényhatósági jogú városokban) hegyközségi tanács működött, országos szinten pedig a már korábban létrehozott Országos Szőlő- és Borgazdálkodási Tanács.

III. A szőlő-borászati szakigazgatás kapcsán talán az első kiemelést érdemlő momentum az, hogy az emberi egészségre ártalmas italok esetén a közegészségügyi törvény⁵⁴⁴ (1876-tól) lehetővé tette az Egészségrendőri Hatóság intézkedését. 1881-ben létrehozták a Borvizsgáló Állomást, amely 1882-től, mint Állami Vegykísérleti Állomás működött a borvizsgálatok ellátása érdekében.⁵⁴⁵ Ezen állomás 1892-től Országos Kémiai Intézet részeként működő Borosztálya szerveződött.⁵⁴⁶ A borellenőrzés gyakorlati teendőit a FM felügyelete és irányítása alatt működő, szőlészeti és borászati szakigazgatási szervezetben tevékenykedő szőlészeti és borászati felügyelők végezték.⁵⁴⁷ Az 1893:XXIII. tc. alapján, kihágások során a borok vizsgálatára szakértői bizottság jogosult, ezeket elsőként két helyen hozták létre – Budapesten és Kolozsváron. A bizottságban jelen vannak a bortermelők, a borkereskedők képviselői, és – többek között – a székhely szerint illetékes tisztifőorvos és vegykísérleti állomás igazgatója.⁵⁴⁸

⁵⁴⁰ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 38. p.

⁵⁴¹ 1938. évi XXXI. törvénycikk a hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcsgazdálkodásról.

⁵⁴² A közttestület, mint jogintézmény jogtudományi megalapozásáról lásd LOMNÍCI Zoltán: A közttestület intézménytörténete – adalékok a Ptk. kodifikációhoz. *Magyar Jog*, 2002, 7. szám, 419-423. p.

⁵⁴³ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 38. p.

⁵⁴⁴ 1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről.

⁵⁴⁵ Lásd még részleteiben SZŰCS Sándor: A borhamisítás elleni küzdelem Magyarországon a 19. század végén. *Borászati Füzetek*, 1995, 2. szám, 24-26. p.

⁵⁴⁶ MERCZ: Borellenőrzésünk kialakulása. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 12. p.

⁵⁴⁷ A korszerű borászati ismeretek elterjesztése érdekében – az 1901-ben létrehozott Magyar Királyi Pincemesteri Tanfolyam megalapítását követően – 1907-ben életre hívták a vándor-pincemester intézményét (1927-ig, azaz az intézmény megszűntetéséig). MERCZ: A vándor pincemester intézménye. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 15-16. p.

⁵⁴⁸ TARJÁN: Borhamisítás – a kezdet vagy a vég? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 10-11. p.

1.1.3. A szocialista Magyarország borgazdálkodásra vonatkozó joganyaga

A második világháborút követő rövid, átmenetinek tekinthető időszak után nem sokkal megkezdődött a magyar állam, gazdaság és társadalom szocialista típusú átszervezése. Ez magával hozta a szőlészeti és borászati mezőgazdasági üzemek és üzem-kiegészítő szervezetek átszervezését is.⁵⁴⁹ A borkereskedők pincéinek államosításával alakult ki az Állami Pincegazdaság szervezete. 1957-től, a II. ötéves terv időszakában szőlőrekonstrukciók is zajlottak, ám az elhibázott fajtapolitika, és a rossz termőhely kiválasztás következtében részben kipusztultak, részben gazdaságtalanná vált a művelésük, ezért kivágták azokat. Az ekkor kialakított állami gazdaságok átlagosan 500-1500 ha nagyságú ültetvényekkel gazdálkodtak.⁵⁵⁰ A nyolcvanas évek közepére megnövekedett exportunknak köszönhetően a termelésünk színvonalát az igénytelen szovjet piac befolyásolta; a meghatározó borfajtánk a gyenge minőséget képviselő „erősített csemegebor”.⁵⁵¹ A korszak joganyagának áttekintését két tárgyköre koncentrálok: (a) a szőlőtermelésre és borgazdálkodásra vonatkozó anyagi jogszabályok, és (b) a borvidékekre, hegyközségekre és szakigazgatásra vonatkozó normák.

a) A szőlőtermesztésre és a borgazdálkodásra vonatkozó előírások

I. Az előző periódus szabályozásából viszonylag sokat átvett az 1959. évi 23. törvényerejű rendelet a szőlő-, gyümölcs- és borgazdálkodásról. A kedvezőtlen évszámokban engedélyezhetővé tette sűrített/töményített must, töményített bor, aszalt szőlő használatát a cukor befolyásolása céljából.⁵⁵² Lehetővé tette borpárlat (kivételesen finomszesz) hozzáadását.⁵⁵³ A tokaji bor fajtáiként a következőket tartotta nyilván (26. §): „tokaji pecsenyebor”, „tokaji szamorodni”, „tokaji másolás”, „tokaji aszu”, „tokaji esszencia”. A tvr. tartalmazza először azon szőlőfajtákat, amelyekből tokaji bor készíthető, nevezetesen (25. §): Furmint, Hárslevelű, Sárgamuskotály.⁵⁵⁴ Tokaji borként forgalomba hozni csak a zárt borvidéken fekvő, meghatározott jellegű hegyi szőlőben termett szőlőből készített bort lehet.⁵⁵⁵

II. A '70-es évektől kezdődik az igazi nagyüzemi termelés, azaz a mennyiség ekkortól válik elsődlegessé. Többek között ekkorra tehető a hegyi szőlőben termett bor fogalmának eltűnése is.⁵⁵⁶ Ennek köszönhetően napjaink borszabályozásához képest az 1970-ben született

⁵⁴⁹ CSOMA Zsigmond: A magyar szőlő és bor Európában. A magyar szőlő- és bortermeles a filoxéra pusztításától a II. világháború végéig (3., befejező rész). *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 5-6. p.

⁵⁵⁰ KERESZTES: A Kiskunsági Borvidék története 2. rész. *Borászati Füzetek*, 1996, 3. szám, 20. p.

⁵⁵¹ TÖRÖK Sándor: A magyar bortermeles rövid története. *Borászati Füzetek*, 1993, 1. szám, 25. p.

⁵⁵² TARJÁN: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. *Borászati Füzetek*, 2003, 2. szám, 6. p.

⁵⁵³ TARJÁN: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. Op. cit. 8. p.

⁵⁵⁴ TARJÁN: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. Op. cit. 5. p.

⁵⁵⁵ TARJÁN: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. Op. cit. 9. p.

⁵⁵⁶ TARJÁN: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. Op. cit. 9. p.

új tvr.-t⁵⁵⁷ felfoghatjuk a „hiány-szabályozásának” is. A tvr. – hasonlóan az 1959-es szabályozásához – a szőlő- és borgazdálkodáson kívül a gyümölcsstermesztésre is kiterjed. A tvr. a must és borjavításra nem tartalmaz semmiféle rendelkezést. A tokaji fajtaborokkal kapcsolatban nem találunk benne semmiféle szabályozást, mint ahogyan a házasítással kapcsolatban sincsenek előírások. Ezzel szemben a végrehajtására kiadott 1977-ben⁵⁵⁸ született MÉM rendelet⁵⁵⁹ – a szocialista jogrendszer sajátosságának megfelelően – részletesen szabályoz számos kérdést. A MÉM rendelet melléklete számos lényeges fogalmat meghatároz: házikerti szőlő (területe nem haladja meg az 1500 m²), árutermő szőlő (ami nem házikerti), bor, asztali bor,⁵⁶⁰ minőségi bor,⁵⁶¹ különleges minőségű bor,⁵⁶² etc. A minőségi bor és a különleges minőségű bor fogalmi alapján megállapítható, hogy e borok minősége és a termőhely/borvidék között egyértelmű kapcsolat áll fenn. A borvidékek és bortermő helyek listáját a MÉM rendelet 2. melléklete tartalmazza. A telepíthető fajták körét a miniszter közleményben határozta meg. A szőlő telepítése és kivágása engedélyhez kötött. Származási hely, fajta, évjárat vagy a készítés módja miatt megkülönböztetésre érdemes, palackozott minőségű borok esetén a rendelet lehetővé tette az állami ellenőrzőjegy alkalmazását. Különleges minőségű borok csak állami ellenőrzőjeggyel hozhatók fogyasztói forgalomba (18. §). A rendelet fenntartotta a származási bizonyítvány intézményét (19. §). Az eredetvédelem szempontjából lényeges előírás (28. §): „Különböző termőhelyekről, szőlőfajtákból és évjáratból származó must és természetes bor, ezekre külön-külön vagy együttesen utaló elnevezéssel akkor hozható forgalomba, ha a különleges minőségű bor 100%-ban, a minőségi bor 85%-ban, egyéb természetes bor 70%-ban az elnevezésének megfelelő származású, minőségű és jellegű.” A származási helyre utaló elnevezést a minőségi és a különleges minőségű boroknál fel kellett tüntetni. Származásra utaló termőhelyi elnevezésként használható volt a dűlő, a község (város), a borvidék vagy egyéb, földrajzilag körülhatárolt terület neve. A MÉM rendelet speciális előírásokat tartalmaz a Tokaj-hegyaljai borvidék zárt területére (38-43. §), zárt területű borvidékké ua. más borvidék is kijelölhető (34. §).

Az 1970-es tvr. jelentős abból a szempontból is, hogy rendszerváltásunkat követően is hatályban maradt, egészen az 1997-es bortörvényünk hatályba lépéséig.

⁵⁵⁷ 1970. évi 36. törvényerejű rendelet a szőlő- és gyümölcsstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról.

⁵⁵⁸ Korábban lásd 47/1970. (XI.24.) MÉM rendelet a szőlő- és gyümölcsstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról szóló 1970. évi 36. törvényerejű rendelet végrehajtásáról.

⁵⁵⁹ 40/1977 (XI.29.) MÉM rendelet a szőlő- és gyümölcsstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról szóló 1970. évi 36. törvényerejű rendelet végrehajtásáról.

⁵⁶⁰ Asztali bor az a természetes bor, amely legalább 13,0 súlyszázalék cukrot tartalmazó mustból készült – 1. melléklet II.11.a).

⁵⁶¹ Minőségi bor az a természetes bor, amely termőhelyre és fajtára, esetleg készítmódra vagy évjáratra jellemző, határozottan felismerhető illat-, íz- és zamatanyagokat tartalmaz és legalább 18,0 súlyszázalék cukrot tartalmazó mustból készült – 1. melléklet II.11.c).

⁵⁶² Különleges minőségű az a természetes bor, amely tőkén túlérlett, esetleg töppedt vagy nemesen rothadt szőlőből származik, borvidékre, termőhelyre, fajtára, illetőleg meghatározott készítmódra jellemző illat-, íz- és zamatanyagokat tartalmaz, származási helye és évjáratja miatt különleges megkülönböztetésre érdemes és legalább 19,0 súlyszázalék cukortartalmú mustból készült – 1. melléklet II.11.d).

b) A borvidékekre, hegyközségekre és szakigazgatásra vonatkozó normák

I. A borvidékek kapcsán az 1959. évi 23. tvr. a borvidéki besorolást, benne a „tokajhegyaljai” is, rendeleti szintre utalja, bár a bor forgalmazása tekintetében megjegyzi, hogy a „tokajhegyaljai” borvidék zárt terület.⁵⁶³ Az 1970. évi 36. tvr. hasonló jogi megoldást tartalmaz.

II. A második világháborút követő szocialista rendszer a korábról örökölt hegyközségeket fokozatosan leépítette, majd megszüntette. Először 1947-ben egy miniszterelnöki rendelettel módosították az 1938-as hegyközségi szabályokat, megpróbálva összhangba hozni a hegyközségi intézményt a földműves-szövetkezetekkel. 1948-ban lényegében egyfajta felügyelet alá helyezték a hegyközségeket azáltal, hogy beszámolóikat a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Szövetségének kellett elfogadnia.⁵⁶⁴ Végül a 3300/1949. (IV.9.) Kormányrendelet államosította a hegyközségek és hegyközségi tanácsok minden vagyonát, valamint megszüntette a szervezeteket. Az 1958. évi 6. tvr. egy rövid időre visszahozta a hegyközségeket, ám korántsem korábbi funkciójuk ellátására, és főleg nem a korábbi szervezeti keretben. Ez gyakorlatilag „egyféle szövetkezetnek nevezett hegyközség volt”,⁵⁶⁵ egészen az 1968. évi 36. tvr. megszületéséig, amely ismételten megszüntette őket.⁵⁶⁶

III. Az 1892-től az Országos Kémiai Intézet részeként működő Borosztály 1950-től átkerült Országos Minőségvizsgáló Intézetbe, annak részévé vált. Majd 1952-től kivált és Országos Borminősítési Intézetként önálló intézetként működött⁵⁶⁷ egészen 2007-ig, amikor is a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal (MgSzH) része lett.

1.1.4. Az európai uniós csatlakozás előtti Magyar Köztársaság borgazdálkodási joganyaga

A rendszerváltás mind politikai, mind gazdasági, mind társadalmi értelemben átrendezte az országot. A jellemzően nagyüzemi, állam által kijelölt célokat követő szőlészeti-borászati gazdaságokat egy sokszínű birtokstruktúrával rendelkező, sok ezer gazdálkodó tételezte célokat követő szőlészeti-borászati ágazat váltotta fel az előző század minden előnyével és hátrányával.⁵⁶⁸ Előnyként értékelhető az a szakmai hozzáértés, amelyet még a szocialista időszakban is számos és komoly szakember tett gazdagabbá. Hátrányként

⁵⁶³ TARJÁN: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. Op. cit. 4. p.

⁵⁶⁴ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 42. p.

⁵⁶⁵ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 44. p.

⁵⁶⁶ Már az 1987-es évben ismert volt ugyanakkor olyan kezdeményezés a Hazafias Népfront keretei között, amely a hegyközségek feltámasztására vonatkozott. BOGNÁR Károly: Néhány gondolat a Hegyközségi Törvény újraalkotásához. *Borászati Füzetek*, 1994, 1. szám, 15. p.

⁵⁶⁷ MERCZ: Borellenőrzésünk kialakulása. Op. cit. 12-13. p.

⁵⁶⁸ Lásd még CSOMA: A magyar szőlő és bor Európában. A magyar szőlő- és bortermelet a filoxéra pusztításától a II. világháború végéig (3., befejező rész). Op. cit. 5-6. p.

jelentkezett viszont a sok ezer versenyképtelen törpe gazdaság, amelyek termelőinek zöme nem főállású mezőgazdászként (kertészként, borászként) tudta/kívánta folytatni a gazdálkodást. A gazdaságok jó része képtelen volt arra, információ,- tőke,- piac hiányában, hogy felzárkózzon a világpiacon már jelen lévő külföldi vetélytársakhoz. Hiányosságokat tapasztalhatunk a gazdaságok integrációjának számos lehetőségének vonatkozásában is (pl. üzem-kiegészítő rendszerek, érdekképviselő). A szocialista időszakban mennyiségi borászkodásra áttért ágazatnak a korábbi szovjet piacok elvesztésével egyre inkább minőségi szempontokat preferáló fogyasztói kör igényeit kellett a '90-es évektől kielégítenie. E körben az eredetvédelem szerepe ismét erősödni látszott.

Az eredetvédelem intézményi és anyagi jogszabályi oldala fokozatosan épült ki Magyarországon, kisebb-nagyobb hiányosságokat produkálva,⁵⁶⁹ nagyban támaszkodva az OIV, az Európai Közösség⁵⁷⁰ és a GATT/WTO normáiban⁵⁷¹ megfogalmazott modellekre (az Európai Közösséghez való csatlakozásunk részleteit a következő alfejezetben fejtem ki a közösségi borjog előzményeinek bemutatását követően). A rendszerváltás utáni borjogi normaanyagban megfigyelhető az a fajta dualizmus, ami már a kiegyezés utáni polgári Magyarországra is jellemző volt, vagyis, hogy külön szabályok határozzák meg a (1997-től törvényi norma köré csoportosítva) a borjog (benne az eredetvédelem) anyagi jogi szabályait, és a külön szabályozás (élén az 1994-es hegyközségi törvénnyel) a borászati eredetvédelem intézményi oldalát.

I. Az intézményi oldalt tekintve az önszerveződésben megmutatkozó hiányosságokat a gazdák előbb az egyesülési törvény⁵⁷² alapján próbálták meg orvosolni a hegyközségek újraélesztésével.⁵⁷³ Az igényt azonban, már viszonylag korán, a jogalkotó is észlelte, ezért megalkotta az 1994. évi CII. törvényt a hegyközségekről. A törvénnyel részletesebben a későbbiekben, az intézményrendszer vonatkozásában foglalkozom. Jelen részben csak azt kívánom kiemelni, hogy első ízben tartalmazza törvény melléklete (1. számú) részletes felsorolásban a borvidékeinket, szám szerint 20-at (melléjük nevesítenek még számos bortermőhelyi települést is). 1997-től aztán a borvidékek (immáron 22) besorolását – a hegyközségi törvényből átemelve – az 1997-es bortörvény melléklete tartalmazza (külön előírásokkal a Tokaj-hegyaljai zárt borvidékről).

⁵⁶⁹ A hegyközségi törvény megszületésére várva, a közállapotokat jellemzően a következő megjegyzést emelem ki: „Szüretelt az ország, adtak-vettek szőlőt, bort olyan cinikus liberalizmus kíséretében, hogy az eredetvédelemhez soha olyan távol nem álltunk, mint napjainkban!” A szerző mindazonáltal nem a jogszabály létének hiányát rója fel leginkább, hanem a létező szabályok alkalmazásának deficitjét. Meg kell, hogy jegyezzem, észrevétele ma is helytálló: a borászati szabályozás, és benne az eredetvédelem legnagyobb hiányossága nem a jogszabályok mennyiségével-minőségével van, hanem a végrehajtásuk betartásában. MÓDOS Péter: Hegyközségi törvényre várva. *Borászati Füzetek*, 1994, 4. szám, 31. p.

⁵⁷⁰ 1994. évi XI. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről, Brüsszelben, 1993. november 29-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről

⁵⁷¹ Lásd például az 1998. évi IX. törvény 1. C) melléklete: a TRIPS Megállapodás.

⁵⁷² 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról.

⁵⁷³ FODOR: A hegyközségekre vonatkozó szabályozás főbb elemei. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Az Agrárjog II.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 239. p.

II. Az 1970. évi 36. tvr. számos módosítással továbbélt, egészen az 1997-ben elfogadott bortörvényig⁵⁷⁴ (meg kell, hogy jegyezzem, hogy az 1997-es bortörvény indoklása szerint az EK 1993-ban többek között azért kötött megállapodást Magyarországgal a borászatban használt földrajzi nevek kölcsönös védelméről, mivel az akkor hatályos eredetvédelmi előírásainkat már elégséges alapnak tekintette a megállapodásból eredő kötelezettségek végrehajtására). Az 1997-es bortörvény, szakítva az 1970-es tvr. szabályozási körével (amely kiterjedt a gyümölcságazatra is), immáron csak a szőlőtermesztésre és a borgazdálkodásra koncentrált. A jogszabály megalkotását, a megfelelő jogforrási hierarchia (értve ez alatt a jogállamiság által megkövetelt törvényi szintet)⁵⁷⁵ megalapozásán túl, az ország nemzetközi kötelezettségvállalása (lásd pl. a később részletesen kifejtett EK-magyar borkereskedelmi megállapodást), az Európai Unióhoz való csatlakozás igénye, a megváltozott jogszabályi környezetbe (az 1995-ös élelmiszertörvény,⁵⁷⁶ az 1994-es hegyközségi törvény) való illeszkedés, és (végül de nem utolsósorban) a minőségi borkészítés (benne a származásvédelem) igényének való megfelelés indokolta.

Az 1997-es bortörvénnyel még nem jött ugyan létre az a fajta ágazatspecifikus borjog, amely az Európai Unió szabályozását jellemezte, hiszen esetünkben számos borászatot érintő szabályt általános normák tartalmaztak (adózás, támogatások, rendtartási ügyek⁵⁷⁷).

A törvény fogalmi szinten meghatározza (3. §) a szőlőtermesztés termőhelyeit, nevezetesen a borvidékeket⁵⁷⁸ (ezen belül körzeteket és alkörzeteket), bortermőhelyeket,⁵⁷⁹ egyéb szőlőtermő helyeket.⁵⁸⁰ A borvidékeket és a bortermőhelyeket a törvény mellékletében felsorolt települések, szőlő termőhelyi katasztere szerint meghatározott osztályú területei képezik (4. §).

A törvény birtokméret alapján különbséget tesz a szigorúbb szabályozás alá eső árutermő szőlő (azaz az 500 négyzetmétert meghaladó), és a kevésbé szabályozott házikerti szőlő (amely az 500 négyzetmétert nem haladja meg) között. A szabályozásbeli eltérés érvényesül a szőlőtelepítések esetén is (7. §), amely árutermő szőlő esetén engedélyköteles

⁵⁷⁴ 1997. évi CXXI. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról.

⁵⁷⁵ A szőlő- és bortermelés törvényi szintű szabályozásának indokairól Földművelésügyi Minisztérium: A [1997-es] bortörvény tézisei. Op. cit. 5-7. p.

⁵⁷⁶ 1995. évi XC. törvény az élelmiszerekről,

⁵⁷⁷ Előbb az 1993. évi VI. törvény az agrárpiaci rendtartásról, később az ezt felváltó 2003. évi XVI. törvény az agrárpiaci rendtartásról.

⁵⁷⁸ Borvidék az a termőhely, amely több település közigazgatási területére kiterjedően hasonló éghajlati, domborzati, talajtani adottságokkal, jellemző fajtaösszetételű, művelésű ültetvényekkel, szőlő- és bortermelési hagyományokkal rendelkezik, sajátos jellegű borokat termel, és településenként a borvidéki besorolásra előírt termőhelyi kataszteri osztályú terület legalább 7%-kal részesedik a mezőgazdaságilag művelt területből. 3. § (2) bekezdés.

⁵⁷⁹ Bortermőhely az a termőhely, amely a borvidékre jellemző környezeti adottságaival, termelési hagyományaiival, jellemző borminőségével, termőhelyi és ültetvényterületi arányaival elszigetelten helyezkedik el. 3. § (4) bekezdés.

⁵⁸⁰ Egyéb szőlőtermő hely az a borvidéken, bortermőhelyen kívüli termőhely, amelyet a szőlő termőhelyi kataszter az előírt osztályba sorol. 3. § (5) bekezdés.

tevékenység (borvidéki település esetén a hegybíró engedélyezi). Direkttermő amerikai fajtákkal tilos új szőlőt telepíteni.

A törvény lehetővé teszi must (vagy szőlőcefre) cukortartalmának növelését sűrített must, töményített must, répa- vagy nádcukor hozzáadásával (20. §). Nem tartalmaz viszont rendelkezést a szeszezésre.

Az eredetvédelmi szabályozás kapcsán kiemelendő, hogy a törvény alapján Tokaji borkülönlegességeket kizárólag a Tokaj-hegyaljai borvidékbe, Egri Bikavér bort kizárólag az Egri borvidékbe, Szekszárdi Bikavér bort pedig kizárólag a Szekszárdi borvidékbe, sorolt településeken szabad előállítani. Védett eredetű termőhelyről származó bort kizárólag az adott borvidékbe sorolt településeken szabad előállítani.

A törvény a borok minősége alapján különbséget tett az asztali bor,⁵⁸¹ a tájbor,⁵⁸² meghatározott termőhelyről származó minőségi bor,⁵⁸³ és a meghatározott termőhelyről származó különleges minőségű bor⁵⁸⁴ között (29. §). A törvény 2000-es módosítása megalkotta a védett eredetű bor fogalmát,⁵⁸⁵ amely alapján megszületett a 130/2003. (XII.31.) FVM rendelet az egri borvidék védett eredetű borairól is.

Bort (borászati feldolgozásra szőlőt) forgalomba hozni csak származási bizonyítvánnyal lehet, amely azt igazolja, hogy a termék valamely meghatározott termőterületről származik (35-36. §). Származási hely, fajta, évjárat vagy a készítés módja miatt megkülönböztetésre érdemes, palackozott, meghatározott termőhelyről származó minőségi borok állami ellenőrzőjeggyel láthatók el.⁵⁸⁶ A „Bikavér” borok – akkor is, ha ezek meghatározott termőhelyről származó minőségi borok –, valamint a meghatározott termőhelyről származó különleges minőségű borok csak állami ellenőrzőjeggyel hozhatók

⁵⁸¹ A legalább 13 tömegszázalék (MM°) természetes eredetű cukrot tartalmazó mustból készült bor.

⁵⁸² Az az asztali bor, amely egy meghatározott szőlőtermő táj terméséből származik, és teljes egészében államilag elismert szőlőfajták legalább 15 tömegszázalék (MM°) természetes eredetű cukrot tartalmazó mustjából készül.

⁵⁸³ A legalább 15 tömegszázalék (MM°) természetes eredetű cukrot tartalmazó, a termőhelyre meghatározott szőlőfajta termésének mustjából készült bor, mely meghatározott borvidék vagy bortermőhely legfeljebb 100 hl/ha termésű ültetvényeiből származik, továbbá a termőhelyre és fajtájára, esetleg a készítmódra vagy az évjáratra jellemző, határozottan felismerhető illat-, íz- és zamatanyagokat tartalmaz.

⁵⁸⁴ Meghatározott borvidék vagy bortermőhely legfeljebb 75 hl/ha termésű ültetvényeiből származó, a termőhelyre meghatározott szőlőfajta érett vagy tőkén túlérlett, esetleg töppedt vagy aszúsodott termésének legalább 19,0 tömegszázaléknyi (MM°) természetes eredetű cukrot tartalmazó mustjából készült bor, amely termőhelyre, fajtára, illetőleg meghatározott készítmódra jellemző illat-, íz- és zamatanyagokat tartalmaz, származási helye és évjáratja miatt különleges megkülönböztetésre érdemes.

⁵⁸⁵ *Védett eredetű bor*: az a meghatározott termőhelyről származó minőségi vagy különleges minőségű bor, amelyet a termőhelyre ajánlott szőlőfajtából, eredetvédett termőhely ültetvényének legalább 17, illetve 19 tömegszázalékos (MM°) természetes eredetű cukrot tartalmazó terméséből készítettek, és a termőhelyre jellemző tulajdonságokkal rendelkezik. A védett eredetű bor termelésének szakmai szabályait – a hegyközség rendtartásában foglalt előírások alapján – a miniszter rendelettel adja ki.

⁵⁸⁶ 1999-ben módosították az 1997-es bortörvényt annak érdekében, hogy a magyar-EK bormegállapodás teljes mértékben érvényesülhessen azon tekintetben: a szerződő felek kölcsönösen elismerik egymás területéről származó importborokra vonatkozóan a származási hely országának a minőségtanúsítását. Ezen borok esetében tehát nem kötelező az OBI minőségvizsgálat (természetesen csak kölcsönösség esetén). A bortörvényről. *Borászati Füzetek*, 1999, 3. szám, 37. p.

forgalomba (40. §). A jogszabály szigorú követelményeket állapít meg a borok címkézése kapcsán (51. §), többek között a származási helyre utaló adatokkal kapcsolatban is (53. §).

A jogszabály lehetővé teszi zárt borvidék kijelölését, a földművelésügyi miniszter döntése alapján (54-58. §). A törvény ugyanakkor ilyenek minősíti, és külön szabályokat állapít meg a Tokaj-hegyaljai borvidékre (59-64. §). „Meghatározott termőhelyről származó tokaji borkülönlegességként” definiálja a törvény a tokaji másolás, a tokaji fordítás, a tokaji szamorodni, a tokaji aszú, a tokaji aszúeszencia, a tokaji eszencia (nektár) borkategóriákat.

A törvény a szőlészeti-borászati szakigazgatás szerveiként nevesíti (65. §) a hegyközségi szervezetrendszer (amely hatáskörében ellátja az ültetvény telepítésével, művelésével, a származási bizonyítvány kiadásával kapcsolatos feladatokat, valamint ezek vonatkozásában hatósági ellenőrzést végez), az Országos Borminősítő Intézetet (OBI – termékek előállításával, kezelésével, minőségével és forgalomba hozatalával kapcsolatos hatósági feladatokat lát el, valamint ezek vonatkozásában hatósági ellenőrzést végez), az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézetet (OMMI – ellenőrzi az ültetvények telepítését, ápolását, valamint elvégzi a szaporítóanyagok előállításának, forgalmazásának és felhasználásának ellenőrzését, azok minőségének vizsgálatát és minősítését, valamint ezek vonatkozásában hatósági ellenőrzést végez).

Az 1997-es bortörvényt a 2004. évi XVIII. törvény (a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról) helyezte hatályon kívül.

1.2. A bor közös piacszerkezetének kialakulása és fejlődése

Hazánk majd ötven éves lemaradás után lett részese az európai integrációnak, amelynek már a kezdetén létrehozták a borpiaci szervezetet. Ezen fél évszázados periódus során számos olyan jogszabály, norma, bírósági döntés született, amelynek nagy hatása van a jelenleg hatályos jogi szerkezetre. Ezen alfejezetben ezeket tekintem át.

1.2.1. A közösségi rendszer nemzeti előzménye, a francia borjog

A borpiac közös szervezetének előzményei az azt megalkotó tagállamok borszabályozásában keresendők. Különösen a francia jogfejlődés érdemel kiemelés, amelynek előírásai a közös szervezet vázát alkotják. Ezen túl említést kell tenni a liberálisnak tekinthető olasz, valamint a német⁵⁸⁷ nemzeti joganyagról is, amely utóbbi a francia szabályozással kompromisszumra lépve teremtette meg a „m.t. minőségi bor” fogalmát. Terjedelmi okokból munkámban a közös szervezetet megalapozó nemzeti joganyagok közül

⁵⁸⁷ A német szőlő- és borgazdálkodásról valamint ezek szabályozásáról az integráció kialakulásakor lásd VOGT, Ernst: *Weinbau*. Stuttgart, 1951, Eugen Ulmer, 9-17. p.

pusztán a francia nemzeti fejlődéssel foglalkozom a nagy francia forradalmat követően,⁵⁸⁸ vázlatosan, főleg a bor-minőséget megalapozó előírásokra koncentrálni.

I. A francia borjognak – hasonlóan a korábban bemutatott, szőlészetre és borászatra vonatkozó magyar szabályozáshoz – számos előzménye volt az *Ancien Régime* időszakában. A francia forradalom ehhez képest, rövidtávon, nem kedvezett a borminőség biztosításának. Magával hozta viszont annak tapasztalatát, hogy a szabad verseny nem lehet a termék minőségét meghatározó gazdaságpolitika egyetlen eleme.⁵⁸⁹ Ennek hatására a XIX. század elejétől kezdve az állam részéről fokozatosan megindult a harc a borminőség biztosítása érdekében, többek között a büntető törvénykönyv módosításával, az 1824-es törvény elfogadásával (a gyártó nevére és a gyártás helyszínére vonatkozó csálásokra vonatkozóan), a bordeaux-i borok osztályozásával (1855), a lizstharmat 1850 körüli és a filoxéra 1866-os megjelenésével kialakult válság megoldásával.⁵⁹⁰ A borászat szindikátusainak (*syndicats viticoles*) megalakulása miatt bír nagy jelentőséggel a szakszervezeti szabadságot biztosító 1884. március 21-ei törvény, amely alapján létrejött szindikátusok a későbbiekben az eredetvédelem intézményi alapjaivá szerveződtek.⁵⁹¹ Az állam borászati szektorban történő szerepvállalásának sorába tartozik a bor jogi fogalmát elsőként meghatározó Griffe-törvény (1889) is.

II. A francia nemzeti joganyag hatályos rendszerének megalapozására a XX. század elején került sor.⁵⁹² Az 1905. augusztus 1-jei törvényben – amely az első francia fogyasztóvédelmi törvénynek is tekinthető – jogellenesnek minősítik a szerződő fél megtévesztését, illetve ennek kísérletét bármely árucikk esetében, amennyiben a téves fajta-, vagy eredetmegnevezés volt a vásárlás oka. Már ekkor a szabályozás alapjának tekintették a névadó területek megfelelő – közigazgatási úton történő – körülhatárolását, azonban a vonatkozó körülhatárolási indítvány megbukott. Az 1908. augusztus 5-ei törvény alapján – jogalkotási szinten megvalósítani szándékozott körülhatárolást képviselő, „helyi, hű, állandósult használaton” alapuló – 1908-ban és 1911-ben kiadott, Bordeaux-ra és Champagne-ra vonatkozó körülhatárolási rendeletek végrehajtását is felfüggesztették,⁵⁹³ az erősen korlátozó zóna-meghatározások okán kiobbant demonstrációk hatására.⁵⁹⁴ Az 1919. május 6-ai törvény végül a polgári bíróságok kompetenciájába utalta az eredetmegnevezési területek körülhatárolási jogát, és elismerte a borászati szindikátusok elnevezések védelmében játszott szerepét (a *Cour de cassation* [Legfelső Semmítőszék] egy 1937-es ítélete kifejezetten meghatároz egyes szőlőfajtákat és termelési területeket az elnevezési jogosultság egy bizonyos területre történő korlátozása érdekében).⁵⁹⁵ Megítélésem szerint egy kollektív

⁵⁸⁸ A francia forradalmat megelőző jogfejlődésről lásd DENIS: *Op. cit.* 530-541. p.

⁵⁸⁹ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 72. p.

⁵⁹⁰ DENIS: *Op. cit.* 541-542. p.

⁵⁹¹ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 31-32. p.

⁵⁹² BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 73. p.

⁵⁹³ DENIS: *Op. cit.* 543. p.

⁵⁹⁴ GAUTIER: La révolte du midi viticole de 1907. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 23-26. p.

⁵⁹⁵ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 74. p.

jogosultságot keletkeztető jogintézmény (értsd: földrajzi árujelzők) kapcsán nemzeti jogunk vonatkozásában is megfontolandó lett volna (lenne) a bíróságok aktívabb részvétele.

III. A francia nemzeti eredetvédelmi rendszer fejlődésére végül az 1935. július 30-ai törvényerejű rendelet tette fel a képzeletbeli koronát, amelynek elfogadásában a felsőház egy tagjának, *Joseph Capus*-nak volt meghatározó szerepe. E jogszabállyal került bevezetésre az ellenőrzött eredetmegjelölés (*appellation d'origine dite contrôlée*; AOC), amelynek meghatározása a – köztisztviselőkből, borászokból, kereskedőkből álló – Nemzeti Bor és Alkohol Eredetmegnevezési Bizottságra hárult (*Comité national des appellations d'origine des vins et eaux-de-vie*). Ezen szervezetből alakult 1947-ben a Nemzeti Eredetmegjelölési Intézet (*Institut National des Appellations d'Origine, INAO*). A bizottság a borászati szindikátusokkal együttműködve hagyta jóvá, és biztosított védelmet az elnevezéseknek. A rendszer sikeresnek bizonyult, aminek legfőbb bizonyítéka, hogy a mai napig e jogi alapon ismerik el az ellenőrzött eredetmegjelölésű (AOC) borokat.⁵⁹⁶

1.2.2. A bor közös piacszervezetének kialakulása és fejlődése a XX. század végéig

A szőlőtermesztés és borgazdálkodás sajátosságainak köszönhetően, eltérően más termelési szektoroktól, amelyekben a közösségi rendtartás az árrendszerre, az intervenció szabályaira, a harmadik országokkal való kereskedelem rendszerére korlátozódik, a borszektor szükségszerűen magában foglal más aspektusokat is. Ilyen többlet: a termelési potenciál, borelőállítást, borászati gyakorlat, a megnevezések szabályanyaga, az eredetmegjelölések védelme.⁵⁹⁷

Mindezeknek a sajátosságoknak több indoka is van. Egyrészt a közösségi borpiaci rendtartás egy olyan termékre – a borra – vonatkozik, amelyet már feldolgoztak, és amely nagyon jellegzetes, sokkal inkább, mint egy elsődleges mezőgazdasági termelés. Másrészt szükséges figyelembe venni az európai szőlőtermelés és történeti szabályozás sokszínűségét (például a radikális különbséget az olasz és a francia helyzet között, továbbá a német szőlőtermesztés nagyon speciális természetét). Ezek a szabályozások nagyon gyakran állítottak akadályokat a borászati termékek szabad mozgása elé. Harmadrészt, kiemelés érdemel a termék minőségének fontossága; a magas adók és a borhamisítás nagy rizikója vezette oda a Közösség jogalkotóit, hogy olyan előírásokat fektessenek le, amelyek segítségével képesek követni a termék útját a szőlőtőkétől az értékesítés legvégéig terjedő láncolatban.⁵⁹⁸ E szempontok közül sokat a mai napig figyelembe vesznek.

⁵⁹⁶ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 75. p.

⁵⁹⁷ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február. 17. p.

⁵⁹⁸ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február. 17. p.

Ahhoz, hogy a közösségi borpiaci rendtartást pontosan megérthessük, vissza kell tekintsünk a hatok Európájára, azaz az eltérő borászati eljárásokra és tradíciókra.⁵⁹⁹ Több szempont is volt, amely nehézségeket okozott a végül létrejött kompromisszum elérésében. Elsőként itt is alapvető koncepcionális kérdésként vetődött fel az állam gazdasági szerepvállalása: a franciák már a kezdetektől ragaszkodtak ahhoz, hogy a Közösség ismerje el azokat az elveket, amelyeken a saját nemzeti borpiaci rendszerük alapul, és amely jól működött abban az időben, valamint amelynek hatálya alá tartozó termékek sorsa attól függött, hogy minőségi bornak vagy asztali bornak sorolták-e be. Más tagállamok, mint például Németország és Luxemburg, nem akartak semmiféle akadályt állítani a borágazatuk fejlődése elé. Egy második szakadék, amely megosztotta az európai bortermelést: a must cukrozásának vitája, avagy a bor feljavítása hozzáadott cukorral. Néhány tagállamban (Németország, Luxemburg) és Franciaország némely részein ez egy tradicionális gyakorlat volt, de idegen borkészítési eljárás és kultúra volt Franciaország más régióiban és Olaszországban, amelyek ellenezték ezt. Végül Olaszország, saját borászatának versenyképességére építve, a szabad szőlőtelepítést támogatta, ezzel szemben Franciaország szigorúan szabályozta volna a szőlőtermelési potenciált.⁶⁰⁰

Ezen feltételek hatására a közös borpiaci rendtartás alapjairól szóló politikai egyezség a következő kényes egyensúlyra épült: a) a régiókhoz tartozó tradicionális eljárások fenntartása; b) különbségtétel a minőségi borok és az asztali borok szabályozása között, ezzel szemben széles nemzeti hatáskör hagyása abban a kérdésben, hogy mi alapján sorolják a borokat ezen két kategóriába; c) a telepítés szabadsága, ám a minőségi borokra vonatkozó speciális megállapodás elfogadása, amely bár kiveszi ezen borokat a tipikus borpiaci rendtartás működése alól, úgymint lepárlás vagy raktározás, de egyúttal szigorúbb előírásokat támaszt e borok előállításával és ellenőrzésével szemben.⁶⁰¹

Ez a megállapodás hozzájárult a Hatok középső és északi része bortermelésének fejlődéséhez, tekintettel volt a francia nemzeti szabályozásra és Olaszország számára is elfogadható volt. Ezen elvek és elfogadott intézkedések közül jó néhánynak (mint a hagyományos gyakorlatok és a borkategóriák közötti megkülönböztetés) alapvető változtatás nélkül megmaradt az alkalmazása. Jóllehet a piaci folyamatoknak megfelelően módosították a telepítés szabadságának elvét, valamint annak az elvét, hogy minőségi borok vonatkozásában nem alkalmaznak intervenció intézkedéseket. Először itt volt az új telepítések tilalma, és az

⁵⁹⁹ Fontosnak tartom kiemelni, hogy a tagállamokon túl a Bizottság is fontosnak tartotta a közös borpiaci létrehozását. VAN DER STAPPEN, Rudy: L'organisation commune du marché viti-vinicole: genèse, évolution et défis actuels. *Revue de Droit Rural*, 2005. augusztus-szeptember, 17-18. p.

⁶⁰⁰ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február. 18. p.

⁶⁰¹ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február. 18. p.

1493/1999/EK rendeletől a minőségi borok lepárlásának lehetősége, és egy nagyobb szerkezetátalakítási program bevezetése, tekintélyes pénzügyi forrásokkal megerősítve.⁶⁰²

A borpiac közös szervezetének kialakítása több lépésben történt. A közös szervezet létrehozását akadályozó tényezőket ugyanis csak fokozatosan lehetett felszámolni (eltérő szabályozás volt érvényben az egyes tagállamokban a szőlők telepítésére, a borok minősítésére, a borászati eljárásokra, etc.). A következőkben a kialakulás és az 1999-ig⁶⁰³ tartó fejlődés lépcsőit mutatom be.

a) A közös vámtarifa rendszer

Az első szakaszban (1958-1959) a kétoldalú vámokat felváltotta a közös vámtarifa-rendszer (a borra vonatkozó vámokat fajta, alkohol- és cukortartalom alapján állapították meg). Az első szakaszban az ártényező még nem játszott lényeges szerepet, lévén a borárok ekkor még jó jövedelmi viszonyokat teremtettek a termelőknek.⁶⁰⁴

b) Sikeres indítás

A második szakaszt (1962-1969) az 1962-ben kiadott 24. számú tanácsi rendelet⁶⁰⁵ jelképezi, amely a közösségi borágazat viszonylag kiegyensúlyozott pillanatában született.⁶⁰⁶ A jogalkotó a rendelet indoklásában az EKSZ jelenlegi 37. cikkére hivatkozva alkotja meg a bor közös piacszervezetét. Megalkotásának indokaként hivatkoznak a borágazat jelentős helyzetére az agrárágazaton belül (az árbevétel tekintetében; pl. Olaszországban és Franciaországban), és a néhány országban jelentkező fölöslegekre. A piacszervezet létrehozása során a KAP általános céljain túl kettős cél vezérelte az Európai Gazdasági Közösséget, a kereslet és kínálat egymáshoz igazítása, valamint a minőségfejlesztés. A megvalósítás eszköze a piacszervezet, amely működtetésének alapját a tagállamok által közvetített információk (termelési potenciál, éves must- és bor mennyiség) képezik. Az információs rendszer működésének alapját a tagállamok által 1963. június 30-ig felállítandó szőlőkataszter (1. cikk), valamint a szőlő- és bortermelők számára 1962-től előírt éves szüreti- és készletjelentési kötelezettség (2. cikk) képezik. A rendtartás szervezésére a tagállamok egy bizottságot állítanak fel (6. cikk).

⁶⁰² European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február. 18. p.

⁶⁰³ Azért 1999-ig, mert az ekkor megalkotott 1493/1999/EK tanácsi rendelet ekkor készült, és az a dolgozatot megalapozó kutatás megkezdésekor még hatályban volt. Az 1493-as rendelet bemutatására a 2008-ban született új borrendtartás bemutatásával párhuzamosan kerül sor.

⁶⁰⁴ HARZA Lajos – PAPP Zsolt: *Az EGK szőlő- borgazdaságának szabályozó rendszere*. Budapest, 1985, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 17-18. p.

⁶⁰⁵ 24/62/EGK tanácsi rendelet (1962. április 4.) a borpiac közös szervezete létesítésének lépéseiről.

⁶⁰⁶ Kommission der Europäischen Gemeinschaften: *Bericht der Kommission an den Rat über die Ergebnisse der Anwendung der Verordnung Nr. 1442/88. über die endgültige Aufgabe von Rebflächen*. Brüsszel, 1994.04.13., 3. p.

A minőségpolitika alapját a rendelet 4. cikke rakja le. Eszerint a Tanácsnak 1962. december 31-ig kellett (volna) kiadni a m.t. minőségi borokra vonatkozó szabályozást (első bekezdés). A m.t. minőségi borra vonatkozó szabályozásnak a következő pontokra kell támaszkodni (második bekezdés): a) termőhely körülhatárolása, b) fajtaállomány, c) művelési módszerek, d) borkészítés módszerei, e) minimális természetes alkoholtartalom, f) hektáronkénti terméshozam, g) organoleptikus tulajdonságok vizsgálata és értékelése. A rendelet – megítélésem szerint – a tagállamok hatáskörét ekkor még szűkebb körben szabja meg a m.t. minőségi borok vonatkozásában, mint az az 1970-es m.t. minőségi borokra vonatkozó rendeletről történik (harmadik bekezdés): „Ezen szempontok mellett a tagállamok az általános és a kereskedelmi szokások figyelembe vételével meghatározhatják azon kiegészítő termelési feltételeket és ismertető jegyeket, amelyek a m.t. minőségi borokra vonatkoznak.” Ez a jogszabályhely, szerintem, még csak a rendelet végrehajtásához szükséges („kiegészítő”) rendelkezések végrehajtását engedélyezi a tagállamoknak. A későbbi rendeletek azonban a szigorítás lehetőségét is lehetővé teszik a tagállamok számára a m.t. minőségi borok vonatkozásában.

A rendelet megszületését követően hét évig tartott, amíg sikerült továbblépni a borpiac közös szervezésének ügyében. A legfőbb nehézséget a protekcionista francia, és a liberálisabb olasz piac egységesítése jelentette. Végül 1969 decemberében állapodtak meg az alapító tagállamok a továbblépésben. A nehézségek leküzdését megkönnyítette, hogy 1970 decemberében lejárt az ún. Eviani Egyezmény, amelyben Franciaország kötelezettséget vállalt évi 7-8 millió hektoliter algériai bor behozatalára.⁶⁰⁷ Az 1962-es rendelet kettős célkitűzésének megfelelően a borpiac szabályozásának alapjait 1970-ben két, egymással összefüggő rendelet teremtette meg (fenntartva az 1962-es rendelet hatályát). Az egyik, a 816-os tanácsi rendelet,⁶⁰⁸ a borpiac közös szervezetének általános szabályait határozta meg, különösen nagy hangsúlyt fektetve a borpiaci támogatások „kedvezményezettjének” számító asztali borokra. A másik a m.t. minőségi borokra fókuszáló 817-es számú tanácsi rendelet.⁶⁰⁹ Témám szempontjából az utóbbi bír különös jelentőséggel, ezért a 816-os kereteinek bemutatását követően a 817-es tanácsi rendelettel foglalkozom részletesebben.

c) Kései kezdés

A 816-os és 817-es tanácsi rendeletek olyan alapokat teremtettek meg a borpiac közös szabályozása kapcsán, amelyek – némileg leegyszerűsítve – kisebb-nagyobb módosításokkal egészen az 1493/1999/EK tanácsi rendeletig fennmaradtak (az 1493/1999/EK rendelet többek

⁶⁰⁷ HARZA – PAPP: *Op. cit.* 19-21. p.

⁶⁰⁸ 816/70/EGK tanácsi rendelet (1970. április 28.) a borpiac közös szervezésével kapcsolatos kiegészítő előírások rögzítéséhez.

⁶⁰⁹ 817/70/EGK tanácsi rendelet (1970. április 28.) a meghatározott termőhelyről származó minőségi borokra vonatkozó különleges előírások megállapításáról.

között megszüntette a közösségi borpiac két különálló rendeleten nyugvó dualizmusát). A két tanácsi rendeletet számos közösségi és tagállami⁶¹⁰ jogforrás részletezte, illetve egészítette ki.

I. A 816-os tanácsi rendelet a termékek pontos definícióján alapuló, határozott protekcionista politikát képvisel; alapvetően az asztali borok piacára koncentrálna a költségvetési pénzeket (lényegében az EMOGA garancia szekciójából). Ez a protekcionista politika egyrészt az árrendszerhez kötött intervenciós intézkedésekben (pl. privát raktározás elősegítése, az asztali borok desztillációja) nyilvánul meg, amelynek során a közösségi termelés szempontjából reprezentatív asztali bor-fajtákhoz egy alapárát és egy abból levezetendő intervenciós árat állapítottak meg, melyből az intervenciós intézkedések kiindulhatnak (2-7. cikk). Másrészt a közös vámtarifa vámtételei alkalmazásával biztosították a közösségi piac stabilizálását, ezzel akadályozva meg, hogy a harmadik országokban érvényes árak és azok ingadozása a Közösségen belüli árakra kihatással legyenek. E célból továbbá referenciaárakat rögzítettek a borok tekintetében, a vámokat pedig kiegyenlítő adó hozzáadásával növelték, ha a határig megadott ajánlati árak plusz a vám nem érték el a referenciaárakat. Harmadrészt különböző térítésekkel támogatták a közösségi bortermékek világpiacon történő részvételét. A külső piacok védelmét erősítették a behozatali és alkalomadtán a kiviteli engedélyek rendszerei is (lásd 8-14. cikk).

A kereslet-kínálatot meghatározó befolyásoló mezőgazdasági üzemstruktúrára vonatkozóan, nevezetesen a szőlőültetvények létrehozásával és fejlesztésével kapcsolatban, már a 816-os rendelet is tartalmazott előírásokat (ekkor még nem tilalmazták az új szőlők telepítését, korlátozták viszont az adható támogatások körét; 15-17. cikk). A 816-os rendelet kifejezetten liberális telepítési rendelkezéseivel az olasz borpiac-szabályozási rendszert tükrözte vissza.⁶¹¹ Mindezekon túl, a bortermelő zónák rögzítését követően (A, B, C I, C II, C III), a rendelet számos előírást tartalmazott a borászati eljárásokra (édesítés, alkohol hozzáadás, etc.)⁶¹² és a borok jelölésére, kiszerezésére (18-30. cikk). A 30. cikk megteremti annak lehetőségét, hogy a tagállamok egyes asztali borok jelölésére földrajzi neveket alkalmazhassanak, ha – főszabályként – az illető bor teljes egészében a megjelölt szőlőfajtából kerül kinyerésre, és kizárólag arról a területről származik, melynek nevét viseli

⁶¹⁰ Németországban 1969-ben született meg az 1930-as bortörvényt felváltani szándékozó új törvény, amely azonban mégsem lépett hatályba, ugyanis időközben megszületett a két közösségi borrendelet, s az új bortörvény ezekkel ellentétes szabályokat tartalmazott. Ezzel párhuzamosan, az EGK Szerződéssel való összeegyezhetetlenség miatt, 1970 januárjában az EK Bizottság panaszt nyújtott be az Európai Bírósághoz. Végül a német jogalkotó 1971. július 14-én új bortörvényt fogadott el. KOCH: Das neue Weingesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1994, 44. szám, 2880. p.

⁶¹¹ Kommission der Europäischen Gemeinschaften: *Bericht der Kommission an den Rat über die Ergebnisse der Anwendung der Verordnung Nr. 1442/88. über die endgültige Aufgabe von Rebflächen*. Brüsszel, 1994.04.13., 3. p.

⁶¹² A borászati eljárásokra vonatkozóan, a soron következő, 337/79/EGK tanácsi rendelet kapcsán marasztalta el az EK Bírósága a NSZK-t, ugyanis vétett a borpiaci rendelet, és a minőségi borokra vonatkozó rendelet ellen is, mert a tájbor és a minőségi bor előállításánál nem engedte meg a javított must koncentrátum hozzáadását; 48/85. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1986. szeptember 18-án hozott ítélet).

(lehetőség van ugyanakkor bizonyos esetekben a borok házasítására; ez esetben a bor nevében szereplő földrajzi helyről kell származnia a termék 85%-ának).

II. A m.t. minőségi borokra koncentráló 817/70/EGK tanácsi rendelet, amely kiegészíti a 24/62-es és a 816-os rendelet előírásait, megalkotásának alapvető indokai – a piaci viszonyok kedvező befolyásolása, javítása; a minőség fejlesztése; a termelők védelme a tisztességtelen versenytől; a fogyasztók védelme a megtévesztéstől – gyakorlatilag megfeleltethetők a KAP általános és az 1962-ben született 24. számú rendelet célkitűzéseinek.

A rendelet 1. cikke határozza meg azt a m.t. minőségi bor fogalmat, amely a francia és a német borjog kompromisszumának szülötte, vagyis belefér mind a földrajzi eredeten alapuló minőségi bor, mind a földrajzi eredettől független – lényegében az analitikai paramétereken nyugvó – minőségi bor koncepciója:⁶¹³ „m.t. minőségi borokon olyan borokat kell érteni, amelyek ezen rendelet előírásainak valamint az ezen rendelet végrehajtására meghozott rendelkezéseknek megfelelnek, és amelyeket az egyes tagállami előírások definiálnak.” A m.t. minőségi bor fogalma gyakorlatilag e formájában maradt fenn egészen az 1493/1999/EK tanácsi rendelettel bezárólag. A definícióból leszűrhető az, hogy a közösségi keretek között a tagállamok viszonylag nagy szabadságot élveznek a minőségi borok terén. A tagállamok szabályozásának szabadságát tükrözi a 15. cikk is, amely szerint a tagállamok az általános és kereskedelmi szokások figyelembe vételével meghatározhatnak a rendeletben előírt rendelkezésektől eltekintve a felségterületükön termelt m.t. minőségi borokra kiegészítő vagy szigorúbb, az előállításra, a termelésre és a forgalomba hozatalra vonatkozó ismertető jegyeket, feltételeket. Magyarország csatlakozásakor a hatályban lévő közösségi rendtartás hasonló tartalmú rendelkezésének értelmezése számos nehézséget jelentett a hazai jogalkotóknak és borász szakembereknek (lásd a későbbiekben pl. a védett eredetű borok palackozásának kérdését).

A rendelet meghatározza ezentúl a meghatározott termőhely fogalmát is (2. cikk), amelyen olyan szőlőtermőhelyeket, szőlőtermőhelyek összességét kell érteni, ahol különleges minőségi jegyekkel rendelkező borokat állítanak elő, és amelyet a rendeletben meghatározott feltételek mellett az 1. cikkben meghatározott borok megjelölésére használnak.

A rendelet előírásai alapján valamennyi tagállamnak: össze kell állítania a területén termelt, m.t. minőségi borok előállítására alkalmas szőlőfajták jegyzékét (4. cikk), szabályoznia kell a m.t. minőségi borok minőségének szavatolásához szükséges termelési módszereket (5. cikk), meg kell állapítania valamennyi m.t. minőségi borra vonatkozóan a hektáronkénti termés hozamot szőlő,- must,- vagy bormennyiségben (10. cikk).

A m.t. minőségi borokat csak a jegyzékben meghatározott szőlőfajtákhoz tartozó, a meghatározott termőhelyen belül leszüretelt szőlőkből szabad előállítani (5. cikk első bekezdés). E jogszabályhelyet részletezi tovább a rendelet 5. cikkének (2) bekezdése (s ezzel a magyar borjog aktuális vitáihoz szolgáltat történelmi alapokat), amely szerint

⁶¹³ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 35-36. p.

„meghatározott szőlő musttá, illetve mustnak borrá való feldolgozása ugyanazon meghatározott termőhelyen belül kell, hogy megtörténjen, amelyben szüretelték. Megfelelő ellenőrző szabályozás fenntartásával ez a feldolgozás azonban történhet ezen termőhelyen kívül is, ha ezt a termelőhely szerinti tagállam szabályozása megengedi.” Nagy valószínűséggel a termőhelyen kívüli feldolgozás szabályainak szabatosága sarkallta a jogalkotót arra, hogy a közösségi borjog fejlődésének későbbi szakaszában a kérdéskört pontosabban körülírja.

Valamennyi tagállam meghatározza a területén termelt m.t. minőségi borok vonatkozásában a legkisebb természetes alkoholtartalmat, amely alkoholtartalmak nem lehetnek alacsonyabbak, mint a rendeletben (6. cikk) övezetenként meghatározottak (A. övezet – 6°; B. – 7°; C I – 8°; C II – 9°; C III – 9,5°). A tagállamok – bizonyos feltételekkel – engedélyezhetik a bor természetes alkoholtartalmának növelését (7. cikk). A bor édesítése a 816/1970/EGK rendelet alapján lehetséges (a 817-es rendelet 8. cikke, illetve a javítás mértékéről a 9. cikke).

A borok minőségének ellenőrzése szempontjából garanciális szabály, hogy a termelők kötelesek azokat a borokat, amelyekre a m.t. minőségi bor megjelölést igénylik, analitikai és érzékszervi vizsgálat alá vetni (11. cikk, és a rendelet melléklete). A vizsgálat e kettőssége is a francia és a germán minőségrendszer dualizmusát tükrözi.

A 12. cikk (1) bekezdése alapján a „m.t. minőségi bor” közösségi fogalma vagy a tagállamokban bizonyos borok megjelölésére alkalmazott hagyományos különleges fogalmak csak olyan borok esetén használhatók, amelyek megfelelnek a rendelet és e rendelet végrehajtására hozott rendelkezéseknek. Ezt követően a 12. cikk (2) bekezdésében a jogalkotó sorra veszi az egyes tagállamokban hagyományosan használt különleges elnevezéseket.⁶¹⁴ Egy meghatározott termőhely neve csak akkor használható bor megjelölésére, ha m.t. minőségi borról van szó (12. cikk harmadik bekezdés). Egy m.t. minőségi bort nem szabad forgalomba hozni anélkül, hogy a meghatározott termőhely nevét, az „m.t. minőségi bor” közösségi fogalmat illetve a 12. cikk (2) bekezdésében meghatározott valamely hagyományos különleges fogalmat megadták volna (12. cikk negyedik bekezdés).⁶¹⁵

A rendelet megteremti az előírásoknak meg nem felelő m.t. minőségi bor leminősítésének lehetőségét (12. cikk ötödik bekezdés).

A tagállamok jogalkalmazóinak a közösségi borjog kapcsán mindazonáltal számos kritikai észrevétele is támadt. Ezek szerint az EGK rendeletalkotói nem voltak (és a későbbi

⁶¹⁴ Németországban a bor származásának feltüntetését követően az alábbi megjelölések: „Qualitätswein”, illetve „Qualitätswein mit Prädikat”, utóbbi az alábbi megjelölések valamelyikével együtt – „Kabinett”, „Spätlese”, „Auslese”, „Beerenauslese”, „Trockenbeerenauslese”. Franciaországban: „Appellation d’origine contrôlée”, „Appellation contrôlée”, „Champagne”, „Vin délimité de qualité supérieure”. Olaszországban: „Denominazione di origine controllata”, „Denominazione di origine controllata e garantita”. Luxemburgban: „Marque nationale du vin luxembourgeois”.

⁶¹⁵ Ez a szabályozás különösen a német borjogban tekinthető újdonságnak, mint ahogyan az már az 1969. július 16-i bortörvényben is szabályozásra került (bár a törvény nem lépett végül hatályba); KOCH: Das neue Weingesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1969, 43. szám, 1890-1891. p.

rendeletekben sincsenek) tekintettel a folytonosságra, az áttekinthetőségre és az azokból adódó joghűségre.⁶¹⁶ A probléma kapcsán a német alkotmánybíróság fontolóra vette 1978. március 17-én, „hogy valakit azért nem szabad elítélni, mert az EGK jog nem ismerete miatt a tévedése jóhiszemű”.⁶¹⁷

d) A válság első jelei

Az 1970-ben kialakított rendszer nem maradhatott meg sokáig változatlan formában. A '70-es évek közepén három tényező együttes hatásának köszönhetően a változtatások megkerülhetetlenekké váltak. A három tényező közül az első a termelés növekedése volt (nevezetesen az 1974/75-ös borászati évben). A második az import növekedése és az egy főre jutó fogyasztás csökkenése (a Hatok egy főre jutó borfogyasztása 1961-1975 között 69-ről 65 literre csökkent). A harmadik tényező a belső adók egymástól igen eltérő rendszerében keresendő, amely akadályává vált egy valódi közös borspiac létrejöttének (pl. a '70-es évek végén az Egyesült Királyságban és Írországban a fogyasztási adók az asztali borok termelési költségeinek három-négyszeresét is kitették).⁶¹⁸ A Közösség a beavatkozási intézkedések sorát léptette hatályba, ám ennek ellenére is az 1974/75-ös borászati évben a francia bortermelők blokádnál vették az olasz borok behozatalának jelképévé vált *Sète* kikötőjét, és ezzel kezdetét vette az ún. borháború Franciaország és Olaszország között (melynek során az olasz exportőrök egy időre önként beszüntették a borszállítást, Franciaország viszont külön adót vetett ki az olasz borokra!).⁶¹⁹ A válság leküzdése érdekében – többek között – három évig (1976-1978) megtiltották a szőlőültetvények újratelepítését (kivéve a minőségi borszőlők körét).⁶²⁰

I. A problémák kezelésére akcióprogramot dolgoztak ki (1979-1985),⁶²¹ és újraszabályozták a bor közös piacszerkezetét, az 1970-es rendszert alapul véve két tanácsi rendelet alapján: a főleg asztali borokra fókuszáló 337-es,⁶²² és a m.t. minőségi borokat szabályozó 338-as⁶²³ rendeletek formájában. Bővítették a lepárlási és készlettámogatási módozatokat. Ezentúl bortermelési övezeteket jelöltek ki (domb- és hegyvidéki, síkság, egyéb övezet), s csak a különösen alkalmas területeken ösztönözték a termelést (eszközei a

⁶¹⁶ KOCH: Das neue Weingesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1994, 44. szám, 2880. p.

⁶¹⁷ KOCH: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. 22. p.

⁶¹⁸ HARZA – PAPP: *Op. cit.* 31-38. p.

⁶¹⁹ Az 1975 szeptemberében kivetett adót azonban 1976-ban a Közösség közbenjárására megszüntették. HARZA – PAPP: *Op. cit.* 31-32. p.

⁶²⁰ HARZA – PAPP: *Op. cit.* 40. p.

⁶²¹ Az akcióprogram intézkedései között találhatjuk meg a szőlőtermő területek termelésből való végleges kivonásának támogatását, az újratelepítési jogról való lemondás támogatását; Kommission der Europäischen Gemeinschaften: *Bericht der Kommission an den Rat über die Ergebnisse der Anwendung der Verordnung Nr. 1442/88. über die endgültige Aufgabe von Rebflächen*. Brüsszel, 1994.04.13., 4. p.

⁶²² 337/79/EGK tanácsi rendelet (1979. február 5.) a bor közös piacszerkezéséről.

⁶²³ 338/79/EGK tanácsi rendelet (1979. február 5.) a meghatározott termőhelyről származó minőségi borokra vonatkozó különleges előírások megállapításáról.

szerkezetátalakítási és a kivágási támogatások). Az újratelepítést csak meghatározott szőlőfajtákra engedélyezték, asztali bor esetén pedig kizárólag az első övezetben lehetett újratelepíteni.⁶²⁴

II. A m.t. minőségi borokra vonatkozó 338/79/EGK tanácsi rendeletben újdonság, hogy a rendelet hatálya kiterjed a m.t. minőségi habzóbor előállítására is (1. cikk), valamint, hogy mostantól a tagállamok m.t. minőségi borainak listáját az EK hivatalos lapjában közzéteszik (1. cikk). Az övezetek során a „C I” jelzésű övezetet két részre bontották (nevezetesen: C Ia, C Ib). Némileg változtak a m.t. minőségi borokra vonatkozó borászati eljárások szabályai is (pl. a természetes alkoholtartalom növelésében és a savazásban); az eredetvédelem szempontjából fontos megemlíteni, hogy m.t. minőségi borok édesítése csak a m.t.-n belül történhet, az előírások betartásával.

A közös borpiacnak számos eredményt sikerült elérnie: javult a borminőség, a termelői árak nőttek, nőtt a Közösségen belüli borforgalom, korszerűsödött a termelési szerkezet.⁶²⁵ Volt ugyanakkor néhány probléma is, amelyet nem sikerült a közös borpiac keretei között kezelni, ezek közül a legfontosabb a borok túltermelése, amelyet a lepárlással gyakorta pusztán alkoholtöbbletté alakítottak.⁶²⁶

e) A válság mélyül

I. Az 1979-es rendszer felülvizsgálatára az immáron szokásosnak nevezhető dualista szabályozással 1987-ben került sor – többek között a válsághelyzetek hatékonyabb kezelésére, az állam- és kormányfők által 1984-ben elfogadott dublini megállapodás⁶²⁷ alapján –, a bor közös piacszerkezetének új alaprendelete⁶²⁸ szerint főképpen az időközben született módosítások jobb átláthatóságának érdekében.⁶²⁹ Megítélésem szerint e rendeletben koncepcionális, átfogó változások nem érhetők tetten, vagyis fenntartja a telepítések/újratelepítéseket korlátozó illetve tiltó rendelkezéseket,⁶³⁰ széles körben alkalmazza az árszabályozás, intervenció piacsabályozó eszközeit, a protekcionista külkereskedelem számos intézményét.⁶³¹ Mindez kellő alapot teremtett ahhoz, hogy a GATT

⁶²⁴ Lásd HARZA – PAPP: *Op. cit.* 43-51. p.

⁶²⁵ HARZA – PAPP: *Op. cit.* 8. p.

⁶²⁶ HARZA – PAPP: *Op. cit.* 9. p.

⁶²⁷ A dublini megállapodás legfőbb célja a közösségi bortermelési korlátok átalakítása, így pl. a bortermelés csökkentése a kivágási támogatások növelése által (pl. az újratelepítési jogok szigorú korlátozásán keresztül), az asztali bor kötelező lepárlása a piaci egyensúly érdekében; Kommission der Europäischen Gemeinschaften: *Bericht der Kommission an den Rat über die Ergebnisse der Anwendung der Verordnung Nr. 1442/88. über die endgültige Aufgabe von Rebflächen.* Brüsszel, 1994.04.13., 4-5. p.

⁶²⁸ 822/87/EGK tanácsi rendelet (1987. március 16.) a bor közös piacszervezéséről.

⁶²⁹ A 822/87/EGK tanácsi rendelet elemzéséről lásd: European Commission, Directorate-General for Agriculture: *CAP Working Notes. Wine 1996/97.* Brüsszel, 1996.

⁶³⁰ A dublini megállapodás megerősítésére ún. költségvetés megszilárdítás keretében fogadták el a 1442/88/EGK tanácsi rendeletet (1988. május 24.) a szőlőterületek végleges feladásáért nyújtott térítésekről.

⁶³¹ Lásd MIKULÁS (szerk.): *Az Európai Unió közös borpiaci szervezete.* Budapest, 1998, Agroinform, 5-19. p.

keretei között kibontakozó változások a későbbi időszakban egy átfogó reformot követeljenek.⁶³²

II. A m.t. minőségi borok szabályait rögzítő 823/87/EGK rendelet⁶³³ megalkotásának legfőbb indokai a következők voltak: a korábbi rendeletnek a gyakori módosítások következtében áttekinthetlenné vált; a minőség javítása; a versenyegyenlőség fokozása. A rendelet hatálya a m.t. minőségi borokon túl átfogja a m.t. minőségi likőrborokat, a m.t. minőségi habzóborokat, a m.t. minőségi gyöngyözőborokat is (1. cikk).

A rendeletben – a '79-ben megalkotott 338-as tanácsi rendeletben megkezdett változások⁶³⁴ betetőzéseként – újraszabályozzák a m.t. minőségi borok meghatározott termőhelyen kívül történő előállításának szabályait. Ezek szerint, a főszabálytól – 5. cikk (1) bekezdés – eltérően, m.t. minőségi bort elő lehet állítani az adott meghatározott termőhely közvetlen közelében fekvő más területen is, ha az érintett tagállam – és az újítás többek között ebben van – ezt kifejezett engedéllyel meghatározott feltételek mellett előirányozta. A tagállamok továbbá – szintén új szabályként – külön egyedi engedélyekkel és a megfelelő ellenőrzés lehetőségét fenntartva engedélyezhetik, hogy valamely m.t. minőségi bort szőlőből szőlőmusttá és a must borrá való feldolgozásával, valamint ennek a bornak a kiérlelésével a meghatározott termőhely közvetlen közelében lévő másik területen kívül állítsanak elő: a) ha szokásos gyakorlatról van szó, amennyiben ez a gyakorlat 1970. szeptembere előtt megszakítás nélkül fennáll (és a mennyiség nem növekedett az általános piaci fejlődéshez képest fokozottabb mértékben); b) egyéb esetekben legkésőbb az 1992. augusztus 31-ig terjedő átmeneti időszakra.⁶³⁵ 1986. szeptember 18-án hirdette ki az Európai Közösségek Bírósága az EK Bizottsága által kivizsgált esetben hozott ítéletét a Német Szövetségi Köztársaság ellen, amely értelmében az NSZK megsértette az EGK szerződését, a vonatkozó EK rendeletet, mert a minőségi borok gyártását, a meghatározott borvidéken (termőhelyen) kívül, vagy azok közvetlen közelében engedélyezte.⁶³⁶ Hasonló szabályozással találkozhatunk ugyanakkor a csatlakozás utáni Magyarországon is, ám ennek részletes elemzését a későbbiekben teszem meg.

A minőség kifejezésére a földrajzi jelzés mellett – a korábbi szabályozást tovább fejlesztve – a következő jelölések használhatók: a „közösségi fogalmak” (mint: „m.t. minőségi bor”, „m.t. minőségi likőrbor”, „m.t. minőségi habzóbor”, „m.t. minőségi gyöngyözőbor”) és a „hagyományos(an) használt) különleges fogalmak” – vagy más néven: elnevezések – (mint pl. Franciaországban az „AOC”, „AC”, „AODQS”, „VDN” jelölések – 15. cikk) csak a rendeletben (és nemzeti előírásokban) meghatározott előírásnak megfelelő

⁶³² A témáról lásd még VÉRTESI László (szerk.): *A szőlő- és bortermelés szabályozása az Európai Unióban. Kihívások Magyarország számára.* Budapest, 1999, Európai Agrárpolitika, 42-55. p.

⁶³³ 823/87/EGK tanácsi rendelet (1987. március 16.) a meghatározott termőhelyű minőségi borokra vonatkozó különleges előírások megállapításáról.

⁶³⁴ Lásd 338/79/EGK tanácsi rendelet 6. cikk (2) és (3) bekezdések.

⁶³⁵ Lásd 823/87/EGK tanácsi rendelet 6. cikk (3) és (5) bekezdések.

⁶³⁶ 116/82. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1986. szeptember 18-án hozott ítélet).

borok jelölésére. Ezeken túl „kiegészítő hagyományos megjelölések” a nemzeti előírásoknak megfelelően használhatók.

Mindeközben az Európai Közösségek Bírósága 1993. augusztus 2-án döntött a Neustadt-i közigazgatási bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelme alapján arról, hogy olyan bormennyiség, ami a tagország által megállapított, egy hektárra eső hozamot meghaladja, minőségi borként nem vihető piacra.⁶³⁷

1.3. A magyar borágazat európai integrációja, a „nemzeti” borstratégia

Magyarország, s így borpiacának európai integrációjának kérdése az 1987-es közösségi borrendtartás idején vetődött fel, valamint ennek hatálya alatt vette kezdetét a felzárkózás is. Ebből kifolyólag ezen a ponton tartom fontosnak a magyar borpiac, és - szabályozás európai integrációjának vázlatos tárgyalását, főleg a bor-eredetvédelem szempontjaira szorítkozva. A csatlakozási folyamat lezárására mindazonáltal nem került sor az 1987-es közösségi borrendtartás időbeli hatályának végéig, arra már csak az 1493/1999/EK rendelet által szabályozott borpiacnál került sor, amely jogi relevanciával bíró részeinek elemzésére, a 2008-as új borrendtartással összevetve a következő alfejezetben keríték sort.

A különböző piaci rendtartások közül leginkább a borpiaci rendtartásról lehet elmondani, hogy a csatlakozási folyamat során nem pusztán a közösségi jogi normák egyoldalú átvétele történt meg, de a magyar félnek is sikerült az EU és a tagállamok képviselőivel elfogadtatni számos magyar szabályozási sajátosságot. Itt kerülnek tehát bemutatásra a csatlakozási tárgyalások magyar eredményei.

I. Az európai integrációnk kezdeti lépcsőfokának számító Európai Megállapodás⁶³⁸ két ponton is nagy jelentőséggel bír témám szempontjából. Az egyik a bor, mint mezőgazdasági termék, a másik pedig a szellemi tulajdon. Utóbbi az eredetvédelem szempontjából fontos, azaz a megállapodás tartalmaz rendelkezéseket a földrajzi árujelzőkre (és a védjegyekre) is.

Az Európai Megállapodás 18-21. fejezetei foglalkoznak külön a mezőgazdasági termékekkel – köztük a borral is – kifejezetten kereskedelmi szempontok alapján. A megállapodás 76. cikkében található a felek közötti gazdasági együttműködés mezőgazdasági részletei, amelyekben külön kiemelik a minőség fejlesztésének fontosságát.

Az Európai Megállapodás fontos kötelezettséget rögzített a szellemi tulajdon kapcsán, a 65. cikk 1. pontja értelmében „Magyarország tovább javítja a szellemi, ipari és kereskedelmi tulajdonjogok védelmét, hogy a Megállapodás hatálybalépésétől számított ötödik év végére a Közösségben érvényesülő védelemhez hasonló szintű védelmet biztosítson, ideértve az ilyen

⁶³⁷ C-289/91. sz., Klaus Kuhn kontra Landwirtschaftskammer Rheinland-Pfalz ügy (1993. augusztus 2-án hozott ítélet).

⁶³⁸ Lásd 1994. évi I. törvényt a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről.

jogok érvényesítéséhez szükséges hasonló eszközöket is.” A 65. cikk kapcsán a megállapodás záróokmányában, a közös nyilatkozatok 13. pontjában a Felek megállapodtak abban, hogy a társulási megállapodás szempontjából a „szellemi, ipari és kereskedelmi tulajdon” az EKSZ [az Amszterdam utáni számozás alapján – a szerző] 30. Cikkében foglaltakhoz hasonló jelentéssel bír, különösképpen pedig magában foglalja a szerzői és azzal szomszédos jogok, a szabadalmak, az ipari minták, a kereskedelmi és szolgáltatási védjegyek, a szoftver, az integrált áramkörök topográfiája és a földrajzi eredetmegjelölés védelmét, éppúgy, mint a tisztességtelen verseny elleni védelmet és a know-howra vonatkozó nem nyilvános információk védelmét. A megállapodás 67. cikke alapján Magyarország vállalta jogszabályainak közelítését a Közösség jogszabályaihoz. A 68. cikk rendelkezései alapján ez a jogközelítés kiterjed a szellemi tulajdonjog (és az élelmiszer-jogszabályok) területeire is. A 113. cikk alapján pedig „mindkét Fél biztosítja, hogy a másik Fél természetes és jogi személyei saját állampolgáraihoz viszonyítva megkülönböztetéstől mentesen igénybe vehessék Magyarország és a Közösség illetékes bíróságait és adminisztratív szerveit, annak érdekében, hogy megvédjék személyi és tulajdoni jogaikat, ideértve a szellemi, az ipari és a kereskedelmi tulajdonra vonatkozó jogokat.” Az Európai Megállapodás XIII. mellékletének 3. pontja értelmében a felek – többek között – megerősítik, hogy fontosságot tulajdonítanak a – későbbi fejezetben bemutatásra kerülő – ipari tulajdon védelmére létrejött Párizsi Egyezményből eredő kötelezettségeknek.

A Magyar Köztársaság Kormánya ezek alapján a 3433/1993. számú határozata alapján elrendelte a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos szabályozás felülvizsgálatát. Mindezek után a Kormány kidolgozta jogharmonizációs programját, amely a védjegyek mellett tartalmazta a földrajzi árujelzők szabályozását is.⁶³⁹ A földrajzi árujelzők és – az eredetvédelem szempontjából releváns mértékig – a védjegyek jogintézményével a következő, bor-eredetvédelemről szóló fejezetben foglalkozom.

II. Az Európai Megállapodásra, valamint az 1991. december 16-án, Brüsszelben aláírt Ideiglenes Megállapodásra (a kereskedelemről és a kereskedelemmel kapcsolatos ügyekről) tekintettel került sor 1993-ban a bormegnevezések védelméről szóló megállapodás⁶⁴⁰ (továbbiakban Bormegállapodás) megkötésére is Magyarország és az Európai Közösség között.

A Bormegállapodásban a fontosnak tartott fogalmak (pl. „földrajzi megjelölés”, „hagyományos kifejezés”, „címkézés”) tisztázását követően (2. cikk), védettnek nyilvánítják a Mellékletben hivatkozott közösségi és magyar földrajzi megjelöléseket és (speciális⁶⁴¹ illetve

⁶³⁹ TATTAY: *A szellemi alkotások joga*. Op. cit. 41. p.

⁶⁴⁰ 1994. évi XI. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről, Brüsszelben, 1993. november 29-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről.

⁶⁴¹ Speciális hagyományos kifejezések a német borok esetében pl. a „Qualitätswein”, „Qualitätswein mit Prädikat” [utóbbi összekapcsolva más speciális hagyományos kifejezésekkel]; a francia borok esetén „Appellation d’origine contrôlée”, „Appellation contrôlée”, „Appellation d’origine – Vin délimité de qualité supérieure”.

kiegészítő⁶⁴²) hagyományos kifejezéseket.⁶⁴³ A megállapodás eredetvédelmi jogforrási alapjait a Közösség részéről a m.t. minőségi borokra vonatkozó 823/87/EGK tanácsi rendelet, a Magyar Köztársaság részéről az 1970. évi 36. tvr. és annak végrehajtási rendeletei képezik. A Bormegállapodás nagy előrelépést jelentet a magyar érdekek érvényesítésében, ugyanis a magyar borgazdálkodással és eredetvédelemmel kapcsolatos szabályokat sikerült egyenrangúként, illetve összhangba levőként elfogadtatni a közösségi normákkal.⁶⁴⁴ A Bormegállapodás fontos előrelépést jelent továbbá a „Tokaj” földrajzi árujelző védelmében. A Bormegállapodással és hatásaival a bor-eredetvédelemről szóló fejezetben foglalkozom részletesebben.

III. Az európai integráció következő lényeges jogi dokumentuma a csatlakozási szerződés.⁶⁴⁵ A csatlakozási tárgyalások során elért eredmények azt bizonyítják, hogy a borszektor azon kevés mezőgazdasági ágazat között található, ahol nem egyoldalú jogközelítés történt, de sikerült a magyar érdekeket is érvényre juttatni. A csatlakozási tárgyalások során a Bormegállapodás léte illetve végrehajtása jelentős előnyt biztosított.⁶⁴⁶

Kedvező eredményként értékelhetjük,⁶⁴⁷ hogy a minőségi bor előállítás hagyományai alapján az EK elfogadta a tokaji fordítás és a tokaji másolás készítési technológiáját, a tokaji esszencia minimális alkoholtartalom alóli felmentését. Technikai adaptáció jellegű kérésként, az EU-ban létező példák alapján fogadta el a Közösség egyes magyar minőségi borok kéndioxid tartalmát, a tokaji palackforma védelmét. Az ország bizonyos felmentéseket kapott a melléktermékek kötelező leparlása alól, valamint továbbra is engedélyezték a répacukor felhasználását a mustok természetes alkoholtartalmának növelésére.

Magam részéről ugyanakkor a magyar érdekek hiányos képviselőként értékelem a szőlőtermesztési övezetbe való besorolást illetve a telepítési jogok bizonyos fokú elvesztegetését. Az övezeti besorolás meghatározza a borok minőségébe való beavatkozást, konkrétan a must/bor cukor- és savtartalmába. Az ország a tárgyalások során a C I a övezetbe történő besorolását kezdeményezte. A C I a és C I b szőlőtermesztési övezet között egy lényegi ponton van csak különbség: az alkoholtartalom tekintetében a C I a övezet

⁶⁴² Francia borok esetén ilyen kiegészítő hagyományos kifejezések pl. a „Cru”, „Grand”, „Grand cru”, „Réserve”; német borok esetén pl. „Badisch Rotgold”, „Liebfrauenmilch”, „Weißherbst”.

⁶⁴³ A Magyar Köztársaság esetében hagyományos kifejezések: „tájbor”, „minőségi bor”, „aszú”, „bikavér”, etc. Megjegyzem, hogy a hagyományos kifejezések között sorolják pl. a „tokaji másolást”, „tokaji fordítást”, amely szavak közül a „tokaji” földrajzi megjelölés (és a földrajzi megjelölések között is szerepel). Helyesebb lett volna e hagyományos kifejezéseket a „tokaji” földrajzi megjelölés nélkül számba venni.

⁶⁴⁴ BOTOS – SZABÓ (szerk.): *Op. cit.* 37. p.

⁶⁴⁵ Ezzel kapcsolatban lásd a csatlakozási szerződés mezőgazdasági fejezetét. HL 2003.09.23., 346-444. p.; illetve a [...] Magyar Köztársaságnak [...] az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló szerződés kihirdetéséről szóló 2004. évi XXX. törvény I. számú melléklete.

⁶⁴⁶ MÜLLER István: Az EU csatlakozásról másképpen. In: *XXV. Országos Szőlész-borász Továbbképző Tanfolyam*, Balatonfüred 2003. február 3-7., 52. p.

⁶⁴⁷ MÜLLER István: Az EU borpiaci szabályozás pénzügyi és eljárásügyi ismertetése. In: FÓRIÁN Zoltán – MIKULÁS Ildikó – MÜLLER István: *A szőlő-bor ágazat Európai Unió csatlakozásának gyakorlati kérdései* [sic!]. Budapest, 2003, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 69-70. p.; MÜLLER István: Az EU csatlakozásról másképpen. 52-54. p.

alacsonyabb követelményeket támaszt. A C I a övezet által képviselt – a magyar normákban rögzítettekénél alacsonyabb – értékek a magyar borágazat számára könnyebben teljesíthető lett volna (a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt ugyanis előfordulhat, hogy a szőlő nem éri el a 13 mustfokos határértéket).⁶⁴⁸ A tárgyalások végén a C I b besorolás vált valóra. Az újonnan létrehozott telepítési jogok mennyiségét és tagállamok közötti elosztását a Közösség határozza meg (a keretrendelet megalkotásakor az EU borszőlő területének 1,5 százalékának megfelelő nagyságú volt⁶⁴⁹). Az újonnan létrehozott telepítési jogok nagyobb része a tagállamok szőlőterületének arányában került szétosztásra (tagállami tartalék), míg 17 ezer hektár a közösségi jogtartalék része lett. Az újonnan létrehozott telepítési jogok alapján Magyarország mintegy 1400 hektár új ültetvény telepítésére lett volna jogosult, azonban Magyarország erről a kérdéstről nem tárgyalt a csatlakozási tárgyalások során.⁶⁵⁰

Megítélésem szerint a csatlakozási folyamat során az ágazat felkészülésében nagy segítséggel lett volna egy magyar – széles körben ismert és elfogadott – nemzeti borstratégia.⁶⁵¹ Ennek hiánya azonban nem csak az európai integrációra való felkészülésben jelentkezett hátrányként, de a csatlakozás után is. Ezzel szemben a magyar borászatban csak stratégiákról beszélhetünk. Az egységes stratégia hiánya ráadásul a jogász kutatók dolgát is megnehezíti, mivel a borjogi jogszabályok értékelését segítette volna egy ilyen jellegű mérce.

De kinek is kellene ezt megalkotni? A FVM a borászati szektor szakembereire vár, egy tervezet erejéig; a másik fél viszont az FVM részéről várja a kezdő lépések megtételét; bizalmatlanság van, amely akadályozza a munkát.⁶⁵²

⁶⁴⁸ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 27-30. p.

⁶⁴⁹ RADÓCZNÉ KOCSIS: *Közös piaci rendtartások hazai alkalmazása. Szőlő – bor.* Budapest, 2003, Perfekt Kiadó, 13. p.

⁶⁵⁰ RADÓCZNÉ KOCSIS: *Közös piaci rendtartások hazai alkalmazása. Szőlő – bor.*, 13. p.

⁶⁵¹ Egyéni kísérletek persze vannak, lásd KOPCSAY László: A magyar borászat helyzetének elemzése a rendszerváltástól napjainkig. *Borászati Füzetek*, 2006, 5. szám, 2-9. p.; ifj. ZILAI János: A magyar borászat helyzete, rövid- és középtávú lehetőségei és feladatai. *Borászati Füzetek*, 2006, 3. szám, 13-17. p.

⁶⁵² Amiként 2003-as OTDK dolgozatomban és „A SAPARD Hivatal tapasztalatai a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal szervezésének tükrében” c. munkámban (In: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, Tomus: 6/2.; Fasciculus: 12. (ann. 2005), 247-268. p.; Miskolc, Bíbor Kiadó) is kifejtettem ez a probléma, más hasonló gondokkal (átfogó koncepció hiánya, túlzott politikai jelenlét, szakpolitikák egybemosása, fogalmi zavarok, információhiány, bizalmatlanság, tudományos tapasztalatok nélkülözése, etc.) egyetemben, az egész agrárium szabályozását jellemezte, és számos jelenleg is jellemzi.

2. A borpiaci szabályozás intézményi rendszere

2.1. Nemzetköz intézményi háttér

Munkámban elsősorban az Európai Unió borjogával és benne a magyar szabályozással foglalkozom, azonban egy vázlatos áttekintés erejéig nem szabad megfeledkezni azon nemzetközi intézményi vonatkozásokról sem, amelyek hatással vannak a közösségi és a magyar jogfejlődésre. A következőkben tehát a borjog alakulását befolyásoló nemzetközi intézményeket tekintem át.

2.1.1. Kereskedelmi Világszervezet

Hatáskörét tekintve túlmutat a szőlő- és borágazaton a Kereskedelmi Világszervezet (*World Trade Organization*), amelyre vonatkozó normaanyag közül⁶⁵³ magam részéről három csoportot emelnék ki. Az első, a munkám korábbi részében is vázolt, támogatási joganyaghoz kötődik, amely megállapodások közül jó néhány érinti a borjogot, és az 1999-es valamint a 2008-as borrendtartások reformja kapcsán is számos alkalommal hivatkoztak a WTO által képviselt liberalizációra (amely lényegében a lepárlási előírások leépítését, és a piaci beavatkozás egyéb tilalmát jelentette). A második jogi relevanciájú esetkör a szellemi alkotásokra vonatkozó megállapodáshoz (TRIPS) kötődik. A harmadik kiemelés érdemlő a WTO vitarendezési eljárása, amely lényegében azt szolgálja, hogy a megállapodásokban foglaltaknak érvényt szerezzenek (a WTO paneleknek nagy szerep jutott pl. a földrajzi árujelzők kapcsán is, amely következtében került sor a közösségi földrajzi árujelzőkre vonatkozó joganyag reformjára is 2006-ban). Utóbbi két témakörrel részleteiben a boreredetvédelmi fejezetben foglalkozom.

A WTO szerepének kifejtésében különböző NGO-kra (*non-governmental organization*) azaz nem kormányközi szervezetekre kell számítani, mint amilyen, borászati szakkérdésekben, az OIV.⁶⁵⁴

⁶⁵³ Részleteiben való feldolgozásáról lásd HILF, Meinhard – OETER, Stefan: *WTO-Recht*. Baden-Baden, 2005, Nomos Verlagsgesellschaft.

⁶⁵⁴ A két szervezet viszonya kapcsán lásd KARP, Larry – MOULTON, Kirby: *After Seattle: The economics and politics of trade*. In: *XXV. Congrès Mondial de la Vigne et du Vin (OIV), Section III: Economie Vitivinicole* (Párizs, Franciaország, 2000. június 19-23.), 83-89. p. A mű óv attól, hogy a WTO-ra, mint szupranacionális kormányzatra tekintsünk, amelyik képes arra, hogy felülírja a nemzeti jogot. A mű szerint a WTO szerepe más, jóval kötöttebb. A mű – bár amerikai – mégis a szabad-kereskedelem túlértelmezése ellen szól, bizonyos szinten megengedhetőnek tartja az intervenciót és a kereskedelem korlátozását. Figyelmeztet viszont arra, hogy a jövőben az OIV-nak is képesnek kell lennie arra, hogy a termelők mellett a fogyasztók érdekeit is képviselje.

Bizonyos fokú együttműködés alakult ki – mint arról korábban már írtam – a FAO-val és a WHO-val is. A WTO ugyanis e két szervezet által készített Élelmiszerkódexet (*Codex Alimentarius*) figyelembe veszi élelmiszeripari javaslatainál.⁶⁵⁵

2.1.2. Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet

Az 1999-es valamint a 2008-as borrendtartás reformja során is fontos szempontnak tekintették, hogy pl. a borkészítési eljárások tekintetében figyelemmel legyenek a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet (*Organisation Internationale de la Vigne et du Vin*; OIV) ajánlásaira,⁶⁵⁶ s mint ahogyan korábban utaltam rá, a magyar borjog régóta tartó, nemzetközi standardokat figyelembe vevő fejlődése is annak tudható be, hogy Magyarország alapító tagja az OIV-nak.

„Egy 1924. november 29-én kelt Megállapodás értelmében Spanyolország, Franciaország, Görögország, Magyarország, Olaszország, Luxemburg, Portugália és Tunézia Kormányai megállapodtak a Nemzetközi Borászati Hivatal létrehozásában.

Az akkori tagországok 1958. szeptember 4-én kelt határozata alapján a Hivatal a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Hivatal nevet vette fel. Ez a kormányközi szervezet 2001. április 3-án negyvenöt tagállamot tömörített.

Az 1997. december 5-én, Buenos Aires-ben (Argentína) tartott ülés során elfogadott, COMEX 2/97. számú állásfoglalásában a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Hivatal Közgyűlése elhatározta, hogy szükség szerint az új nemzetközi helyzethez igazítja a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Hivatal feladatkörét, emberi, tárgyi és pénzügyi eszközeit, sőt adott esetben működési mechanizmusát és rendelkezéseit is annak érdekében, hogy világviszonylatban képes legyen a szőlő- és borágazatot érő kihívásokra válaszolni és az ágazat jövőjét biztosítani.

A fent említett Megállapodás 7. Cikkének értelmében, harminchat állam felkérésének megfelelően, a Francia Köztársaság Kormánya összehívta a tagállamok Konferenciáját, amelyre 2000. június 14-én, 15-én és 22-én, valamint 2001. április 3-án került sor Párizsban.”⁶⁵⁷

A hosszas előkészítő munka⁶⁵⁸ után született új megállapodás főleg a döntési formákat, a hivatalos nyelvek számának bővítését (így jelenleg francia, spanyol, angol, olasz, német), és a szervezet küldetésének pontosítását érintette.⁶⁵⁹ Legújabb fejleményként, az OIV 83.

⁶⁵⁵ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 26. p.

⁶⁵⁶ Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A fenntartható európai borágazat felé.* Brüsszel, 2006.06.22., COM(2006) 319., 12. p.

⁶⁵⁷ 24/2004. (III.20.) Korm. rendelet a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről (továbbiakban OIV Megállapodás); Preambulum.

⁶⁵⁸ Az újjászervezés folyamatáról lásd OIV: *Communiqué de presse. AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 23-26. p.

⁶⁵⁹ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 27. p.

Közgyűlését követően határoztak a tagok arról, hogy az „Office” vagyis „Hivatal” helyett az „Organisation” vagyis „Szervezet” szót használják az OIV nevében.⁶⁶⁰

A Párizsi székhelyű tudományos és technikai jellegű kormányközi szervezet kompetenciája kiterjed szőlőre, borra, boralapú italokra, csemegeaszőlőre, mazsolaszőlőre és egyéb, szőlő alapú termékekre.⁶⁶¹ Az OIV legfontosabb célkitűzései:⁶⁶² a) jelzi a tagországok felé azokat az intézkedéseket, amelyeket a termelők, a fogyasztók, valamint a szőlő- és borágazat egyéb szereplőinek elvárásai és törekvései érdekében eszközölnék; b) segítséget nyújt olyan más nemzetközi kormányközi vagy civil szervezeteknek, amelyek normatív tevékenységeket látnak el; c) a szőlészeti és borászati termékek előállítására és forgalmazására körülményeinek javítása és a fogyasztói érdekek figyelembevétele érdekében, aktívan közreműködik a már létező eljárások és szabályok nemzetközi harmonizációjában, valamint szükség esetén új nemzetközi szabályok kidolgozásában.

A célkitűzések elérése érdekében az OIV számos feladatkörrel rendelkezik, ezek közül az eredetvédelemmel összefüggésben kiemelkedik, hogy az OIV irányítja a tudományos és technikai kutatásokat és kísérleteket, ajánlásokat dolgoz ki és fogalmaz meg, amelyek alkalmazását a tagokkal együttműködve követi nyomon (többek között a termékek meghatározása és/vagy leírása, a címkézés és a forgalmazás feltételei tekintetében), javaslatot terjeszt a tagok elé a szőlő alapú termékek eredetét, különösen a fogyasztókra tekintettel, a címkén szereplő információkkal kapcsolatban, a földrajzi árujelzők védelmét, nevezetesen a szőlőbortermelő területek és az eredetmegjelöléseket, függetlenül attól, hogy azokban szerepel-e ahhoz kapcsolódó földrajzi név vagy sem (mindennek feltétele, hogy ne sértsék a kereskedelmi és a szellemi tulajdonlás szempontjából a nemzetközi megállapodásokat). Mindezek kapcsán közreműködik a jogszabályok tagállamok által történő harmonizációjában és kiigazításában, és szükség esetén megkönnyíti a hatáskörébe tartozó eljárások kölcsönös elismertetését.⁶⁶³

Az OIV-nak jelenleg 43 tagországa van, valamint 4 ország és 10 nemzetközi szervezet rendelkezik megfigyelői státusszal.⁶⁶⁴ Megfigyelői státusszal rendelkezik többek között Kanada és Írország, a nemzetközi szervezetek közül pedig a Nemzetközi Bor és Alkohol Szövetség (*Fédération Internationale des Vins et Spiritueux*; FIVS)⁶⁶⁵ valamint a Nemzetközi Szőlő és Borjogi Egyesület (*Association Internationale des Juristes du Droit de la Vigne et du Vin*; AIDV).

⁶⁶⁰ SÁRKÁNY Péter: Az O.I.V. 83. közgyűléséről. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 33. p.

⁶⁶¹ OIV Megállapodás 1. cikk.

⁶⁶² OIV Megállapodás 2. cikk 1. pont.

⁶⁶³ OIV Megállapodás 2. cikk 2. pont.

⁶⁶⁴ Az OIV XXX. Világkongresszusa Budapesten. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 48. p.

⁶⁶⁵ Nemzetközi Bor és Alkohol Szövetség az OIV-nál szélesebb termékkörben mozog. Magyarország a Kecskeméti Szőlészeti és Borászati Kutatóintézetten keresztül vállal egyre több szerepet e szervezetben. HORVÁTH Csaba: A magyar szőlő- és borágazat szabályozása és helyzete. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 48. p.

Az OIV több, munkámat is érintő, kérdésben állást foglalt már, így pl. a bor definíciója, eredetvédelem (az OIV pl. már 10 évvel a Lisszaboni Megállapodás előtt foglalkozott az eredetmegjelölés meghatározásával),⁶⁶⁶ a fenntartható borászat.

2.1.3. Bor Világkereskedelmi Csoport

A Bor Világkereskedelmi Csoport (*World Wine Trade Group*; WWTG) WWTG első összejövetelére 1998. június 29-30-án került sor Zürichben. A találkozón részt vettek Ausztrália, Argentína, Brazília, Chile, Dél-Afrika, Egyesült Államok, Kanada, Új-Zéland képviselői. Az első találkozó résztvevőit nevezték „új világi bortermelőknek” („*New World Wine Producers*”).⁶⁶⁷ A WWTG egyértelműen a liberalizált borpiac támogatója. A csoport 2004-es brüsszeli találkozásához csatlakozott Mexikó és Uruguay képviselője is. Ezen csoportnak ugyanis nincsenek tagjai, csak résztvevői, akkor viszont ha megállapodás születik, akkor a megállapodást aláíró felek az egyezség tagjai lesznek. A WWTG ennek megfelelően egy viszonylag laza szervezettel rendelkezik, az elnöki poszt és a titkárság a résztvevők között forog. A WWTG fontos feladatának tekinti a szellemi tulajdon (benne a védjegyek és a földrajzi árujelzők) védelmét. Kiemelkedő eredménynek tekinti a csoport a Borászati Eljárásokról Szóló Kölcsönös Elismerési Egyezmény (*Mutual Acceptance Agreement on Oenological Practices*; MAAOP)⁶⁶⁸ 2001. december 18-ai aláírását (eredetileg Ausztrália, Kanada, Új-Zéland, USA képviselői által, később csatlakozott Chile és Argentína is). Az Egyezmény fontos kitétele az, hogy a benne foglaltaknak a WTO kötelezettségeivel teljesen összhangban kell állniuk. Többek között szabályozták a „bor” fogalmát és a címkézés szabályait.⁶⁶⁹

2.1.4. Szellemi Tulajdon Világszervezete

A Szellemi Tulajdon Világszervezetének (*World Intellectual Property Organization*; WIPO) hatásköre ágazati szinten, a WTO-hoz hasonlóan, szintén túlmutat a szőlő- és borágazaton. Esetünkben különösen az eredetvédelem szempontjából bír jelentőséggel, ugyanis az eredetmegjelölések oltalmáról és nemzetközi lajstromozásáról szóló Lisszaboni

⁶⁶⁶ TINLOT: Activities of the International Vine and Wine Office (IWO) concerning the international protection of geographical indications. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 143. p.

⁶⁶⁷ GREGAN: Op. cit, 1. p.

⁶⁶⁸ Az Egyezmény szövegét tartalmazza az *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 35-41. p.

⁶⁶⁹ GREGAN: Op. cit. 2-6. p.

Megállapodás⁶⁷⁰ alapján biztosított védelem a WIPO Nemzetközi Irodájánál történő bejegyzésen alapul.

2.2. Közösségi intézményrendszer

A közösségi intézményrendszer vázlatos áttekintését lényegében három csoportra koncentrálok: a közösségi döntéshozatal, a közösségi érdekképviselet, és a közösségi borrendtartás termelői és szakmai szervezetekre vonatkozó előírásai.

2.2.1. A közösségi döntéshozatal

Az Európai Unió döntéshozatali rendszerében a mezőgazdaságra vonatkozóan elsődlegesen az Európai Unió Tanácsának és az Európai Unió Bizottságának van meghatározó szerepe. Az Európai Parlament alapvetően csak véleményezési és ellenőrzési joggal bír mezőgazdasági kérdésekben.

I. Az Európai Unió Tanácsa (e rész vonatkozásában a továbbiakban: Tanács) dönt a mezőgazdaságot, s így a borászatot érintő legfontosabb kérdésekben. Sőt, mivel a földrajzi árujelzőre vonatkozó közösségi előírások a mezőgazdasági termékekre és az élelmiszerekre vonatkoznak, ezért e jogintézmény is a KAP hatálya alá tartozik.

A Tanácsban a mezőgazdaságra vonatkozó végső döntést a mezőgazdasági szakminiszterek hozzák, előzőleg azonban két másik testület is szerepet kap. Az egyik a pusztán szakmai kérdéseket tárgyaló tanácsi munkacsoport, amilyen a borászatra is vonatkozhat. Ebben a tagállamok képviselői saját országuk álláspontját képviselik. Miután itt befejeződnek a tárgyalások, az ügy átkerül a Mezőgazdasági Speciális Bizottsághoz, amelyben a tagállamok magas beosztású tisztségviselői a mezőgazdaság több ágazatát is átfogó, szakmai szempontokon túlmutató politikai egyeztetést folytatnak. A döntésre ezen bizottság munkáját követően kerül sor a Tanácsban,⁶⁷¹ amelynek eredménye lehet egy tanácsi rendelet (mint amilyen a közös borpiaci rendtartás is).

II. A közösségi borrendtartás vonatkozásában az Európai Unió Bizottsága (e rész vonatkozásában a továbbiakban: Bizottság) viszonylag széles hatáskörrel rendelkezik. A borászatra vonatkozó szabályok tervezetének kidolgozása a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóság borászattal foglalkozó részlegének feladata. Ezt követően kerülhet az ügy a bor irányító bizottsághoz, amelyben a tagállamok képviselői döntenek az

⁶⁷⁰ Magyarországon kihirdette az 1982. évi 1. tvr. az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak, az 1967. évi július hó 14. napján Stockholmban felülvizsgált szövege kihirdetéséről.

⁶⁷¹ MIKULÁS: Hogyan születik egy borászatot érintő jogszabály az EU-ban? *Borászati Füzetek*, 2002, 3. szám, 23. p.

adott kérdésben. Bizonyos esetekben a Bizottság összehívhat tanácsadó bizottságot, amelyben a szőlő-bor ágazat szereplőivel konzultál, pl. az alább bemutatásra kerülő COPA, COGECA, képviselőivel.⁶⁷² Ezen tanácsadó bizottság tehát az „euró-lobbyszás” egyik fontos kerete lehet. E tanácsadó bizottság véleményét ugyanakkor a Bizottság nem köteles figyelembe venni. A tagállamok érdekképviseleti szervei tipikusan két úton hathatnak a közösségi döntéshozatalra: egyrészt a nemzetközi lobbyszervezeteken keresztül, másrészt saját minisztériumuk álláspontjának befolyásolásával.⁶⁷³

Fontos kiemelni, hogy a Bizottság hatásköre a jogalkotáson túl kiterjed többek között a – munkám által érintett – földrajzi árujelzők közösségi oltalmára is.

2.2.2. A közösségi érdekképviseletek

Számos közösségi érdekképviseleti szerv van, amely megkísérli befolyásolni a közösségi döntéshozókat, elsősorban az EU Bizottságot, az alábbiakban ugyanakkor csak a borágazat szempontjából legfontosabb érdekképviseleteket kísérel meg bemutatni.

I. COPA és COGECA. A COPA (*Comité des Organisations Professionnelles Agricoles*; Mezőgazdasági Szakmai Szervezetek Bizottsága) 1958 óta az egyéni, a COGECA (*Comité Général de la Coopération Agricole*; Mezőgazdasági Szövetkezetek Általános Bizottsága) 1959 óta a szövetkezeti termelők európai szintű érdekképviseleti szerve, a borászatot túlmutató mezőgazdasági témákban. E két szervezet egymást kiegészítve, számos témában együttműködik. Többek között a bor témában is egy közös munkacsoportot működtet.⁶⁷⁴

II. Comité Vins (*Comité Européen des Entreprises Vins*). Többnyire kis- és középvállalkozások a tagjai azon szakmai szervezeteknek, amelyek a Comité Vins-t alkotják (s amelyek az EU borexportjának 90%-át adják). A Comité Vins rendszeresen egyeztet a COPA és COGECA képviselőivel, ezáltal is törekedve egy egységes szakmai álláspont képviseletére.⁶⁷⁵

III. AREV. Az Európai Borrégiók Gyűlése (*Assemblée des Régions Européennes Viticoles*; AREV), amely az 1988-ban alakult Európai Szőlőtermő Régiók Konferenciájának jogutódja, közel félszáz szőlőtermő régiót⁶⁷⁶ tömörít. E szervezet munkájában a HNT is részt vállal. Lobby tevékenysége az Európai Unió szőlőtermesztési, borászati és borkereskedelmi

⁶⁷² MIKULÁS: Termék tanács – mit tanácsol(na) az EU? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 25. p.

⁶⁷³ MIKULÁS: *Az EU szőlészeti és borászati szabályozása – Magyarországon*. 1. előadás a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2005. november 3.

⁶⁷⁴ MIKULÁS: Hogyan születik egy borászatot érintő jogszabály az EU-ban? 25. p.

⁶⁷⁵ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). *Borászati Füzetek*, 2001, 5. szám, 20. p.

⁶⁷⁶ Magyarországról pl. Baranya, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Tolna megye rendszeresen képviselteti magát az AREV munkájában URBÁN András: Európai borászok Pécssett. *Borászati Füzetek*, 1996, 4. szám, 18. p.

szabályozásán⁶⁷⁷ túl kiterjed a KAP egészének szabályozására⁶⁷⁸ is. Az AREV-nek – szemben a COPA, COGECA és Comité Vins szervezeteivel – köztisztviselő is tagja lehet, valamint székhelye nem Brüsszelben, hanem Strasbourgban van (titkársága pedig Bordeaux-ban).⁶⁷⁹

IV. CEVI. Független Bortermelők Európai Szövetsége (*Confédération Européenne des Vignerons Indépendants*; CEVI). Az 1978-ban Franciaországban alapított Családi Pincészetek Nemzeti Szövetsége (*Confédération Nationale des Caves Particulières*), amely később a Független Bortermelők Francia Szövetségévé szerveződött, 2003. áprilisában határozta el, hogy európai szintűvé fejlődik (a Független Magyar Bortermelők Szövetsége 2005 áprilisában lett a nemzetközi szervezet tagja). A szervezet a kis- és középvállalkozói csoportokat, lényegében a családi pincészeteket tömöríti. Jogi-szabályozási és piacszerkezeti kérdésekben alkotnak véleményt, és ez alapján nyomást gyakorolnak a döntéshozókra nemzeti és közösségi szinten egyaránt. Legfontosabb feladatuknak az európai piac védelmét tekintik, amelynek során fontosnak ítélik az eredetvédelmet.⁶⁸⁰

2.2.3. A közösségi borrendtartás előírásai az intézményrendszer tekintetében: termelői és ágazati szervezetek

I. A közös borpiacon rendtartás két tekintetben hagyott az 1493/1999/EK tanácsi rendelettel bezárólag viszonylag nagy szabadságot a tagállamoknak, az egyik a végrehajtás, a másik a minőségi borok. A korábbi közösségi borrendtartásokhoz képest új elemként azonban az 1493/1999/EK rendelet szabályozza a mezőgazdasági üzem kiegészítő szervezeteket, azaz a termelői szervezeteket (*producer organisation* [en], *Erzeugerorganisation* [de], *groupement de producteurs* [fr]), és az ágazati szervezeteket⁶⁸¹ (*sectoral organisation* [en], *Branchenorganisation* [de], *organismes de filière* [fr]).⁶⁸²

⁶⁷⁷ Az AREV – számunkra érdekes módon – támogatja a szőlőültetvények kivágásának szabályozását. SIDLOVITS Diána – URBÁN András: AREV ülés Aoste-ban. *Borászati Füzetek*, 2005, 3. szám, 29-30. p.

⁶⁷⁸ Az AREV kiemelten foglalkozik a vidékfejlesztés, a környezetvédelem (pl. génmódosítás), WTO-s tárgyalások URBÁN András: Az AREV javaslatai a közös borpiacon szabályozás és a közös agrárpolitika (KAP) területén. *Borászati Füzetek*, 2003, 4. szám, 2-5. p.

⁶⁷⁹ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 20. p.

⁶⁸⁰ Nem mellesleg a 1999-es közösségi támogatási modellt rossz rendszernek tartják, ugyanis az – szerintük – nem a minőséget helyezi előtérbe. GAZDA Albert: Stratégiaformáló függetlenek – Európában és itthon. *Bor és Piac*, 2005, 6-7. szám, 38-39. p.

⁶⁸¹ Hadd emlékeztessenek rá ismét, hogy a magyar borászati szakirodalom, valószínűleg francia nemzeti joganyag (ahol gyakorta találkozunk az *interprofessionnel* kifejezéssel) alapján meghonosodott szóhasználatával – a „szakmaközi szervezetek” (vagy gyakran csak „szakmai szervezetek”) kifejezést használja, szemben az 1493/1999/EK rendelet „ágazati szervezetek” kifejezésével (41. cikk; a francia nyelvű változatában az *organismes de filière* kifejezés szerepel – azaz a kérdésben a mértékadónak tartott francia szaknyelv sem következetes megítélés szerint).

⁶⁸² A közösségi jogban mindazonáltal vannak, mind horizontális előzményei (1360/78/EGK rendelet, majd a 952/97/EK rendelet, illetve a vidékfejlesztés szempontjából jelentős 1257/1999/EK rendelet), mind szektorális előzményei (pl. zöldség-gyümölcs rendtartás) MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (I. rész). *Borászati Füzetek*, 2001, 4. szám, 12-18. p.

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet megalkotását megelőzően vita alakult ki a tagállamok között ezen szervezeteket rögzítő cikkek megalkotása körül (amelyek végül 39-41. cikként kerültek be). A disputa lezárásaként megszületett előírások lényegében az északi tagállamok azon kritikájától védte meg a bortermelő tagállamokat, amely szerint a termelői és ágazati szervezetek a szabad árumozgás korlátai lehetnek.⁶⁸³ (A versenyjogi vonatkozásokról lásd a korábban írtakat)

Mivel a termelői szervezetek, amelyek megítélésem szerint az üzemkiegészítő szervezetek⁶⁸⁴ közé sorolhatók, jelentősége az eredetvédelem szempontjából csekélyebb, ezért azokkal részleteiben nem foglalkozom (a borszektor termelési potenciáljának fokozottabb koncentrációja miatt ugyanakkor óriási jelentőségük van illetve, fokozottabb elterjedésük esetén, lehet),⁶⁸⁵ jelen részben csak az ágazati (a francia nemzeti jogirodalomban gyakorta szakmaköziként említett) szervezeteket taglalom tovább.⁶⁸⁶

II. A borjogi szakirodalom – a francia terminológiát alapul véve – „szakmai” vagy „szakmaközi szervezeteknek” nevezi az 1493/1999/EK rendelet 41. cikkében is szabályozott ágazati szervezeteket.

Az ágazati szervezetek közösségi kategóriája alapvetően a francia nemzeti joganyag előzményeiből táplálkozik. Franciaországban a borászatra vonatkozó⁶⁸⁷ első szakmaközi szervezetek a II. világháború alatt jöttek létre a Vichy-kormány alatt, lényegében négy bortermelő vidéken: Cognac-ban (Cognac-i Nemzeti Szakmaközi Iroda), Armagnac-ban (Armagnac-i Nemzeti Szakmaközi Iroda), Champagne-ban (Champagne-i Borok Szakmaközi Bizottsága) és Doux-i borokra (Doux-i Borok Szakmaközi Bizottsága). A felszabadulásakor ezen szervezetek bizonyították hasznosságukat (emiat 1948 és 1966 között további 14 szakmaközi szervezet jött létre) a piac szervezésében kifejtett tevékenységük révén. E szervezetek semmiféle közhatalommal nem rendelkeztek. A szakmaközi szervezetek státuszát lényegében egy 1975. július 10-én kiadott törvény (75-600. számú) változtatta meg, amely nagyobb mozgásteret engedett az ilyen jellegű szervezeteknek (nem csak a borszektor vonatkozásában). A francia szakirodalom szerint, a hatalom ekkor ébredt tudatára, a szakmaközi szervezetek piacszervező tevékenységében rejlő lehetőségekre (gyakorlatilag a bordeaux-i borkereskedés 1973-1974-i válsága során). Az 1975-ös rendszerben a szakmaközi szervezeteknek lényegében az ágazat különböző szereplői között kötött szakmaközi

⁶⁸³ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 55. p.

⁶⁸⁴ A kategorizálás tekintetében lásd OLAJOS: *Az agrár-üzemrendszer felépítése.* In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog.* 188-192. p.

⁶⁸⁵ Mindennek a megvalósulását a pinceszövetkezetekben látják sokan. HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A hazai és az uniós szabályozás összevetése, feladatok.* In: HORVÁTH – MIKULÁS: *A magyar borászat és az Európai Unió.* 112. p.

⁶⁸⁶ Részletes elemzésükről lásd MIKULÁS: *Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (I. rész).* *Borászati Füzetek*, 2001, 4. szám, 12-18. p.

⁶⁸⁷ A gabona vonatkozásában már korábban (1936-os törvényben) alkalmazták a „szakmaközi” kifejezést. GAUTIER: *La Notion Juridique de Filiere Viti-Vinicole.* *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 12. p.

megállapodásokon alapuló politika kialakítása jutott osztályrészül.⁶⁸⁸ (A francia szakmaközi szervezetek hatályos rendszeréről lásd alább a nemzeti intézményrendszerrel írtakat.)

Alapjában véve a francia lobbynak köszönhetően, az 1493/1999/EK rendeletben a francia szakmaközi rendszer európai elismerést kapott, a borrendtartás indoklás szerint a földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok és a m.t. minőségi borok piaci helyzetének javítása céljából, munkám versenyjogi részében kifejtett korlátozásokkal.⁶⁸⁹

Az 1493/1999/EK rendelet az ágazati szervezetek feladatait a következőkben summázza (41. cikk): a termelés és a piac ismeretének és átláthatóságának javítása; a termékek forgalomba hozatala koordinációjának javítása, különösen piackutatás és piaci tanulmányok által; a közösségi szabályozással összhangban álló típusszerződések kidolgozása; a termelési potenciál teljesebb kihasználása; megfelelő információk szolgáltatása és kutatások végzése, amelyek révén a termelést a piaci igényeket, a fogyasztói ízlést és elvárásokat jobban kielégítő termékek létrehozása irányába lehet elmozdítani, különösen a termékminőség és a környezetvédelem tekintetében; olyan módszerek kidolgozása, amelyek elősegítik a növény-védőszeres és egyéb környezetterhelő anyagok használatának csökkentését, valamint biztosítják a termék jó minőségét és a víz- és talajvédelmet; olyan módszerek és eszközök kidolgozása, amelyek segítségével a termék minősége a termelés, a bortermelés és a forgalomba hozatal összes szakaszában javítható; az integrált termelés vagy egyéb környezetkímélő termesztési módok használatának ösztönzése. Az eredetvédelem szempontjából kiemelkedő funkciójuk: a biogazdálkodás, az eredetmegjelölések, a minőséget igazoló címkék és a földrajzi árujelzők nagyobb felhasználása és védelme. A magyar szakirodalom szerint a jövőben szakmaközi szervezetnek a hegyközségek feleltethetők meg.⁶⁹⁰

A 2008-as borpiaci rendtartás a szakmaközi szervezeteknek hasonlóan fontos szerepet szán, mint az 1999-es közösségi borrendtartás.⁶⁹¹

2.3. Nemzeti intézményrendszer néhány tagállamban

Az EU-ban a borpiaci rendtartás tekintetében a végrehajtás lényegében tagállami hatáskör.⁶⁹² Ennek okán nem tekinthető szükségtelennek megvizsgálni más tagállamok szabályozását a kérdésben. Amit elsőként leszögezhetünk, hogy az intézményrendszer kidolgozásában az egyes tagállamok eltérő szektoriális modelleket követnek. Amíg francia borágazati modell alapja az erősen szabályozott termelés, szabályozott piac jelentős állami közvetett beavatkozással, jelentős ágazati GDP hozzájárulással, addig a német modell

⁶⁸⁸ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 40-41. p.

⁶⁸⁹ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 41. p.

⁶⁹⁰ HORVÁTH – MIKULÁS: A hazai és az uniós szabályozás összevetése, feladatok. 112. p.

⁶⁹¹ 479/2008/EK tanácsi rendelet 65-69. cikk.

⁶⁹² KUNSZERI – MIKULÁS: Szőlészeti-borászati ellenőrzés az Európai Unióban. *Borászati Füzetek*, 1999, 4. szám, 23. p.

jellemzője a szabályozott termelés, szabályozott piac, jelentéktelen GDP hozzájárulás, közvetett állami beavatkozással. Az USA modelljében a liberalizált termelés és szabályozott piac jelentéktelen állami beavatkozással valamint jelentős önszabályozással párosul, az ausztrál modell sajátja a liberalizált termelés, liberalizált piac, állami beavatkozás nélkül.⁶⁹³

Az egyes tagállamok borágazatra specializált intézményi struktúrája sokféleképpen megközelíthető, magam a piacszabályozás alapján kiindulva lényegében az eredetvédelmi relevanciával bíró részletekre koncentráltam. Részleteiben a közösségi borjogra nagy hatást gyakorló francia, illetve a magyar jogrendszerhez közelebb álló német és osztrák intézményrendszert mutatom be.

Mivel a különböző tagállamok intézményrendszeréhez különböző jogrendszer is társul, ezért a jog-összehasonlítás során egy adott funkciót az egyes államokban egymástól nagyban eltérő intézménytípusok látnak el. A különböző jogrendszerek részletes bemutatására ugyanakkor e munka keretei között nem vállalkozhatom, ezért az eredetvédelmi funkció mentén történő joganyag ismertetésem szükségszerűen pusztán önkényes szelekciónak tűnhet (nem beszélve arról, hogy bizonyos esetekben az adott állam szakemberei sem konzekvensek⁶⁹⁴). E feladat ellátása során mindazonáltal törekedtem olyan modelleket bemutatni, amelyek – a magyar viszonyokra való konvertálásukat követően – alkalmazhatók lehetnek a magyar borászatban is.

A következőkben a megvizsgálom mindkét nagy eredetvédelmi koncepció egy-egy klasszikus képviselőjét, nevezetesen a latin rendszer francia, és a germán rendszer német megoldását. Rajtuk kívül foglalkozom az osztrák intézményrendszerrel is. Utóbbi választását a magyarral közös jogcsaládon túl, indokolta az a fajta váltás (eltolódás a germán irányából a latin eredetvédelmi koncepció irányába), amelyet napjaink magyar borszabályozása is megél.

2.3.1. A francia intézményi struktúra

A francia nemzeti intézményrendszer számos tagállam számára példa. Eredményességét bizonyítja, hogy az általa képviselt latin eredetvédelmi rendszer egyre több tagállamnak szolgál kiindulási pontként, így a korábban klasszikusan germán modellhez sorolt Ausztriának, és hazánknak is. Megítélésem szerint a 2008-as új borpiaci rendtartás során is ez a latin modell vált a közösségi bor-eredetvédelmi rendszer alapjául, a korábbi kompromisszumos modell felváltásaként.

⁶⁹³ BOTOS – SZABÓ (szerk.): *Versenyképes bor*. 112-113. p.

⁶⁹⁴ Lásd például a szakmai (szakmaközi vagy ágazati) szervek besorolásánál: GAUTIER: La notion juridique de filiere viti-vinicole. *Petites Affiches*, 1996, 60. szám, 10-11. p. és a tőle eltérő osztályozást alkalmazó BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 17-57. p.

I. Államigazgatási szervek⁶⁹⁵

Az ágazat ellenőrzésében lényegében két felügyelőség érdemel kiemelés, az egyik a vámhatóság, a DGDDI (*Direction Générale des Douanes et Droits Indirects*), amelynek hatáskörét lényegében a bor jövedéki jellege határozza meg. A másik a fogyasztóvédelmi és verseny hatóságként funkcionáló DGCCRF (*Direction Générale de la Concurrence, de la Consommation et de la Répression des Fraudes*),⁶⁹⁶ amely az eljárása során – a fogyasztók és a verseny tisztaságának védelme céljából – ellenőrzi a termelési feltételeket (hogy csakugyan minőségi bort kapjunk), ellenőrzi a külföldi borok behozatalát, felügyeli a bor-kereskedelmi hálózatokat.⁶⁹⁷

II. Az eredetvédelem közintézménye,⁶⁹⁸ az INAO

Az INAO (*Institut National des Appellations d'Origine*) eleinte kizárólag a borral és párlatokkal foglalkozott, s csak 1990 után terjedt ki a hatálya más eredetvédett élelmiszerekre is.⁶⁹⁹ Az INAO két fő tevékenységet lát el.⁷⁰⁰ Egyrészt fontos szerepet tölt be, legfőbb szervén, – a termelők, feldolgozók, kereskedők, közigazgatás képviselőiből álló – Nemzeti Tanácson keresztül, az AOC-rendeletek megszületésében: a szindikátusok által kezdeményezett eljárásban szakértői vizsgálatát követően terjeszt rendelet-tervezetet a mezőgazdasági miniszter elé.⁷⁰¹ Másrészt közigazgatási feladatokat is ellát.⁷⁰² Az INAO nemzetközi szinten is fellép a francia borok eredetvédelme érdekében.⁷⁰³

III. Szakmaközi szervezetek

Mint fent utaltam rá a szakmaközi szervezetek hatályos működését alapvetően egy 1975-ös törvényre vezetik vissza. A szakmaközi szervezetben a szőlészeti-borászati termékpálya teljes vertikuma (termelés, feldolgozás, kereskedelem) képviselteti magát. A szakmaközi szervezetek alapvetően két típusra tagolhatók, az alapján, hogy asztali vagy minőségi borokkal foglalkoznak. E szervezetek több szinten szerveződnek: országos vagy

⁶⁹⁵ *Services de l'État*

⁶⁹⁶ A Hivatal ellenőrzési feladatairól lásd még CHATELET, Alain: La traçabilité appliquée aux techniques de contrôle dans le secteur viti-vinicole en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 13-18. p.

⁶⁹⁷ French Directorate of Competition, Consumption and Fraud: Wines and spirits quality control in 2000 in France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 28. p.

⁶⁹⁸ *Établissement publics*.

⁶⁹⁹ MIKULÁS: A minőségi borszabályozás a gyakorlatban (3. rész). *Borászati Füzetek*, 2001, 2. szám, 27. p.

⁷⁰⁰ Az INAO részletes felépítéséről lásd még TATTAY Levente: Eredetvédelem Franciaországban. A Cognac, Champagne és a Bordeaux-i bor nyomában. *Külgazdaság*, 2000, 3. szám, 32-33. p.

⁷⁰¹ MIKULÁS: A minőségi borszabályozás a gyakorlatban (3. rész). 27. p.

⁷⁰² Többek között a minőségi borokkal összefüggésben végzett telepítések kapcsán BRIAND, Hervé: Les autorisations de plantation en viticulture d'appellation d'origine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 29-32. p.

⁷⁰³ STERN, Steve: C.I.V.C.P. & I.N.A.O. -v- Stuart & Kaye Bryce. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 30-33. p.

regionális. Országos szinten a minőségi borokra kiterjedő hatályú CNIV (*Comité National Interprofessionnel du Vin*), míg asztali borok esetén az ANIVIT (*Association Nationale Interprofessionnelle des Vins de Table et des Vins de Pays*) érdemel kiemelést. Regionális szinten a minőségi borok esetében pl. gyakorlatilag minden minőségi bortermelő vidéken található ilyen szervezetet.⁷⁰⁴ Fontos kiemelni, hogy települési szinten nincsenek szakmaközi szervezetek, valamint azt is, hogy a szindikátusok nem tekinthetők szakmaközi szervezetnek. A szakmaközi szervezeteknek – amelyekben fele-fele arányban képviseltetik magukat a termelők és a kereskedők – tagjai lehetnek elismert termelői szervezetek és szindikátusok. Az ilyen szervezetekben való tagság nem kötelező, de a területileg illetékes szakmaközi szervezet által kötött szakmaközi megállapodások a nem-tag szindikátusra, termelői szervezetre is vonatkoznak.⁷⁰⁵ A szakmaközi szervezeteket az agrárminisztérium ismerheti el.⁷⁰⁶

Speciális szakmaközi szervezatként foghatjuk fel az ONIVINS-t,⁷⁰⁷ (*Office National Interprofessionnel des Vins*; Borászati Szakmaközi Nemzeti Hivatal), amely lényegében egy kifizető ügynökségként működő szakmaközi szervezet;⁷⁰⁸ feladata kettős: a) kifizető ügynökségként vállal szerepet a szőlő-bor ágazat minden közösségi és nemzeti támogatásában; b) egyéb szakmai feladatokat⁷⁰⁹ (szaporítóanyag-felügyelet, adatgyűjtés, etc.) lát el.⁷¹⁰

Az ONIVINS, a CNIV és az ANIVIT 2001-ben létrehoztak egy egyesületet (AFIVIN, *Agence Française d'Information sur le Vin*; vagyis Francia Borinformációs Iroda), amelynek célja a bor imázsának növelése, a közvélemény informálása.⁷¹¹

IV. Borászati szindikátusok

A borászati szindikátusok jogszabályi alapjai, mint arra már korábban utaltam, egészen 1884-ig nyúlnak vissza.⁷¹² A borászati szindikátusok lényegében egy-egy m.t. minőségi borhoz kötődnek, azaz ahány ellenőrzött eredetjelölés (AOC) van, annyi szindikátus is. Az a termelő, aki adott AOC-bort kíván készíteni, köteles az adott AOC-hoz tartozó

⁷⁰⁴ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 17-18. p.

⁷⁰⁵ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 18. p.

⁷⁰⁶ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 19. p.

⁷⁰⁷ Korábban ONIVIT; GAUTIER: La Notion Juridique de Filiere Viti-Vinicole. *AIDV/IWLA Bulletin*, 14. p.

⁷⁰⁸ SIDLOVITS: Közösségi marketing francia módra! *Bor és Piac*, 2006, 1. szám, 35. p.

⁷⁰⁹ A telepítési jogokkal kapcsolatos ONIVINS hatáskörök kapcsán lásd RAYER, Pierre: Role de l'ONIVINS dans la procedure de transferts de droits de replantation. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 44-47. p.

⁷¹⁰ MIKULÁS: Terméktanács – mit tanácsol(na) az EU? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 25-26. p.

⁷¹¹ SIDLOVITS Diána: Közösségi marketing francia módra! 35. p.

⁷¹² SÜVEGES: Szakmai szervezetek a mezőgazdaságban. In: DOMÉ GYÖRGYÉNÉ (szerk.): *Op. cit.* 404. p.

szindikátusnak a tagja lenni.⁷¹³ A szindikátusok szabályozzák az adott bor teljes készítési folyamatát (termeszthető fajták, szőlőtermesztési és borászati módszerek). E szabályzatot az INAO hagyja jóvá,⁷¹⁴ majd végül miniszterelnöki rendeletben hirdetik ki.⁷¹⁵ A bor analitikai és érzékszervi vizsgálatáért az INAO felel, és ad ki róla igazolást. A tagok tagdíjat fizetnek a szindikátusnak (terület vagy termés arányosan), amelyért a szindikátus számos szolgáltatást nyújt (pl. marketing). A szindikátusok régióként föderációba tömörülnek, amely föderációk képviselik a szindikátusokat a szakmai szervezetekben, illetve a föderációk határozzák meg, hogy kit delegálnak termelői oldalról az INAO-ba. A föderációk szerepet vállalnak többek között a telepítési jogtartalékok kezelésében is.⁷¹⁶

Összefoglalásként elmondható, hogy a bor-eredetvédelem Franciaországban három fő alapon nyugszik: a szindikátusokon, a szakmaközi szervezeteken és az INAO-n. A bor-eredetvédelmi rendszer e komplikáltnak tűnő szisztémája a belföldi és a nemzetközi piacon a mezőgazdaság más ágazatai számára is vonzó eredményeket produkált.⁷¹⁷

2.3.2. Az osztrák intézményrendszer

Az osztrák borágazatot az 1980-as években a borhamisítás komoly válságba sodorta, amelyből a szigorú borászati ellenőrzés segítségével lábaltak ki végül a borágazat képviselői.⁷¹⁸ Az osztrák mezőgazdasági intézményrendszerben – amelynek három alappillére: a szövetségi mezőgazdasági minisztérium, a tartományi agrárkamarak, és a közösségi csatlakozás során létrehozott agrárrendtartási hivatal (*Agrarmarkt Austria*, AMA) – a borágazat viszonylag elkülönült alrendszert alkot.⁷¹⁹

Az osztrák borjogot kétszintű szabályozási struktúra jellemezi. Általánosságban megállapítható, hogy a borászati tárgykört tipikusan szövetségi szinten határozzák meg, míg a szőlészeti kérdéskört (pl. kataszteri nyilvántartás, szőlőtelepítés) tartományi szinten.⁷²⁰

I. Az intézményrendszer csúcsa a Szövetségi Mező- és Erdőgazdasági, Környezeti és Vízgazdálkodási Minisztérium (*Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft*, BMLFUW), amely intézményrendszeréből kiemelkedik – az AMA

⁷¹³ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 20. p.

⁷¹⁴ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 21. p.

⁷¹⁵ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 50. p.

⁷¹⁶ MIKULÁS: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). 21. p.

⁷¹⁷ PALY, Annie: Organisation de la filière viticole des vins à AOC en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 2-7. p.

⁷¹⁸ Ausztriában megközelítőleg 32 ezer termelő dolgozik 48 ezer hektáron. SZABÓ Gergely: Egy működő modell: osztrák boreladás. *Bor és Piac*, 2006, 2. szám, 18. p.

⁷¹⁹ TÖRZSÖK Éva: Ausztria agrárgazdasága az Európai Unióban. Budapest, 2002, Mezőgazda Kiadó, 116-137., 179-185. p.

⁷²⁰ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 101. p.

helyett – a borászati kérdésekben kifizető ügynökségi feladatokat ellátó Borpiaci Osztály.⁷²¹ A Szövetségi Borászati Hivatal (*Bundesamt für Weinbau in Eisenstadt*) hatáskörébe tartozik a hivatalos borbírálat és az ellenőrző számok megadása.⁷²² A minisztériumnak alárendelten működő Szövetségi Pincefelügyelet (*Bundeskellereinspektion*) feladata a borjogi előírások betartásának ellenőrzése⁷²³ lényegében a szövetségi közigazgatási eljárási törvényben (*Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz, AVG*) meghatározott procedúra alapján, adott esetben együttműködve más szervekkel, pl. a rendőrséggel és az élelmiszer-ellenőrző hatósággal. A pincefelügyelet hatásköre viszonylag tág, a boron túl kiterjed a gyümölcsborokra is, nem foglalja viszont magában pl. a szőlőlét és a borecetet.⁷²⁴

II. Az osztrák borágazat érdekképviseletében nagy szerepet töltenek be a kamarák, illetve az Osztrák Szőlő-bor Szövetség. A tartományi szinten szerveződő agrárkamarák (*Landwirtschaftskammer*) képviselik a szőlész-borász társadalom érdekeit (példának okáért a burgenlandi) a szövetségi agrártárca, illetve a tartományi döntéshozatal felé; majdhogynem egyedülálló módon, az agrárkamara az Európai Bizottság bor menedzsment bizottságában is képviselteti magát. A kamarai tagság 5700 m² felett kötelező, illetve kisebb terület esetén akkor, ha azon főállású árutermelő gazdálkodás folyik.⁷²⁵ Az Osztrák Szőlő-bor Szövetség (*Bundesverband der Weinbautreibenden Österreichs*) szorosan együttműködik az agrárkamarával. Tagsága önkéntességen alapul (kb. 400 helyi egyesület, 17 ezer tag). A szövetségnek nem tagjai a borkereskedők; azok érdekeit a gazdasági kamara (*Wirtschaftskammer*) képviseli.⁷²⁶

III. A nemrég jelentős módosításon átesett osztrák bor-eredetvédelmi rendszer fontos intézményi alapját jelentik a borbizottságok.

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet által meghatározott ágazati szervezet feladatait látja el a 27 fővel működő Nemzeti Bobbizottság (*Nationales Weinkomitee*), amelyben az agrárkamara, a gazdasági kamara, az agrárminisztérium, az Osztrák Bormarketing Szolgálat, a szőlőtermesztést folytató négy tartomány (*Niederösterreich, Burgenland, Stájerország, Bécs*) képviselteti magát.⁷²⁷ Szintén a közösségi borjog ágazati szervezeteinek számítanak a regionális borbizottságok (*regionales Weinkomitee*). Különösen fontosak az osztrák eredetvédelem új, latin rendszerű DAC (*Districtus Austriae Controllatus*) borai szempontjából. A regionális borbizottság tagjait az osztrák agrárkamaráknak, és az osztrák gazdasági kamarának javaslatára a miniszter nevezi ki (lényegében a bortermelők és a borkereskedők képviselőiből). A regionális borbizottság határozatot hoz a DAC-borok termelési és értékesítési feltételeiről, amely határozat jóváhagyásáról a Nemzeti Bobbizottság

⁷²¹ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 95. p.

⁷²² RAGGAM, Martin: *Weinrecht*. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. 314. p.

⁷²³ Bundesgesetz vom 23. Juli 1999 über Verkehr mit Wein und Obstwein 51. §.

⁷²⁴ BRUSTBAUER – MRAZ: *Op. cit.* 142-143. p.

⁷²⁵ MIKULÁS: *Terméktanács – mit tanácsol(na) az EU?* 27-28. p.

⁷²⁶ MIKULÁS: *Terméktanács – mit tanácsol(na) az EU?* 28. p.

⁷²⁷ *Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft zur Einrichtung von Branchenorganisationen im Weinsektor Nr. 138/2001 1. §.*

dönt. Ezt követően kerülhet sor a DAC-bor rendeletének miniszter által történő kibocsátására.⁷²⁸ A magyar védett eredetű borok rendszerének kiépítése során nagyban támaszkodtak az osztrák eredetvédelmi rendszer megalkotásának tapasztalataira. A regionális borbizottságok egyébiránt, azon túl, hogy meghatározzák a DAC borok termelési és értékesítési feltételeit, piackutatást és marketingtevékenységet is végeznek.

IV. Az Osztrák Bormarketing Szolgálat (*Österreichischen Weinmarkenservicegesellschaft mbH*, ÖWM) legfontosabb feladata az eladás ösztönzése és új piacok megszerzése Ausztrián belül és külföldön.⁷²⁹ A bécsi iroda 14 alkalmazottjának munkáját egy 12 tagú igazgatótanács felügyeli (4 főt a bortermelők, 4 főt a borkereskedők, 4 főt a bortermeléssel érintett tartományok delegálnak). A szerény összegű költségvetést (az átlag 7 millió €-t felerészben a bortermelők, felerészben az érintett tartományok adják össze) nem költhetik közvetlenül a fogyasztókat célzó kampányokra, csak az importőröket, kereskedőket, szakembereket megcélzó bormarketingre.⁷³⁰

2.3.3. A német intézményi rendszer

A Német Szövetségi Köztársaság tartományi berendezkedéséből kifolyólag a szabályozás itt is kétszintű (megosztva a szövetségi illetve tartományi törvényhozás, valamint az agrárminisztériumok között). Ebből kifolyólag konkrét intézményrendszerről csak egyes tartományok vonatkozásában beszélhetünk.⁷³¹ Így pl. Hessen tartományában a minőségi borok bevizsgálásában⁷³² a magánlaboratóriumoknak és a Szőlészeti-Borászati Hivatalnak van szerepe.⁷³³

Az érdekképviseltek esetén az első, amit ki kell emelnem, hogy – eltérően a francia és osztrák példától – nincs hagyománya a közösségi borjog által meghatározott ágazati szervek gyakorlatának. Az érdekképviseltek kapcsán is érdemes egy bontást tenni a szövetségi szintű ágazati szövetségek, és a tartományi érdekképviseltek között. Szövetségi szinten a szövetségeket bevonják a törvény- és rendelet-tervezetek előkészítésébe. Ilyen szövetség pl. a legnagyobbnak tekintett Német Szőlő- és Borszövetség (*Deutscher Weinbauverband*), a pinceszövetkezeteket képviselő Német Raiffeisen Szövetség (*Deutscher Raiffeisenverband*), a Pincészetek és Borszakkereskedelem Szövetségi Szövetsége

⁷²⁸ Lásd pl. Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft zur Festsetzung von Bedingungen für regionaltypische Qualitätsweine mit Herkunftsprofilen für das Weinbaugebiet Weinviertel Nr. 38/2004.

⁷²⁹ BÖHM Kornél – KOVÁCS András István: Borok és irodák. *Bor és Piac*, 2005, 3. szám, 10-12. p.

⁷³⁰ SZABÓ Gergely: Egy működő modell: osztrák boreladás. 18-19. p.

⁷³¹ KUNSZERI – MIKULÁS: Szőlészeti-borászati ellenőrzés az Európai Unióban. 24. p.

⁷³² A minőségi borok vizsgálatának eljárását lásd BÖCKEL, Hermann: Quality control. 10-15. p.

⁷³³ KUNSZERI Miklós – KUZNIARSKI Viktorné – MIKULÁS Ildikó – SZABÓ Attila – SZENTELEKI Károly: A minőségi borszabályozás a gyakorlatban. *Borászati Füzetek*, 2001, 1. szám, 34. p.

(*Bundesverband der Weinkellereien und des Weinfachhandels*), a Német Borexportőrök Szövetsége (*Verband Deutscher Weinexporteure*), etc.⁷³⁴

Tartományi szinten változó a helyzet az érdekképviselések tekintetében. Rajna-Pfalz tartományban egy jogszabálytervezettel kapcsolatban az illetékes minisztérium tájékoztatja a termékpálya összes képviselőjét, így a szőlészeti-borászati, szövetkezeti és pincészeti egyesületeket, a borügynökök egyesületeit és a borgazdasági tanácsokat. A tartomány agrárkamarája ugyanakkor, a szőlészeti-borászati szektorra is kiterjedő hatásköre révén, megbízás alapján hatósági feladatokat is ellát (pl. minőségi borok vizsgálata, üzemi kataszter nyilvántartás, etc.). A borgazdasági tanácsok (*Weinwirtschaftsräte*) intézménye igazi tartományi sajátossága Rajna-Pfalznak. E tanácsokat az egyes termőhelyeken működő szövetségek hozhatják létre, bennük egyenlő arányban képviseltetve a termelői és az értékesítési oldalt. Feladatuk, az ágazatot érintő intézkedések meghozatala előtt, javaslatok megfogalmazása (pl. szüreti időpont, termés mennyiség, jogszabálytervezetek, etc.) az agrártárca, valamint más állami szervek számára. A tartományt érintő legfontosabb kérdésekben a borgazdasági tanácsok elnökei, kiegészülve az illetékes miniszter szakembereivel, a szőlészeti-borászati tanácsban konzultálnak.⁷³⁵

2.4. A magyar intézményi rendszer

A borjog szempontjából nem csak az agrár-szakigazgatási szervek bírnak jelentőséggel, mindazonáltal az agrár-szakigazgatási szervezetrendszeren kívül álló intézményekkel – terjedelmi okokból – jelen munka keretei között nem foglalkozok. Így, például nem vizsgálom a Vám és Pénzügyőrséget (amellyel már a borhamisítás kapcsán foglalkoztam érintőlegesen), és a bor-eredetvédelem szempontjából kiemelkedő jelentőségű, 1899-ben alapított⁷³⁶ Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) sem, amely eljár mind védjegyügyekben, mind földrajzi árujelzők esetén. (Utóbbi esetkörhöz tartozik a földrajzi árujelzők közösségi és Lisszaboni Megállapodás alapján történő nemzetközi lajstromozásában való közreműködése.)⁷³⁷

A HNT főtitkára *Horváth Csaba* az EU-hoz történő csatlakozásunk előtt (2002) a következőképpen summázta az ágazati intézményrendszerünket: „Magyarországon az ágazat fejlődésében az intézményrendszer tekintetében számottevő a lemaradás. Egyes intézménytípusok hiányoznak (pl. Nemzeti Eredetvédelmi Intézet, a támogatások pénzügyi ellenőrzéséért felelős intézmény, kifizető ügynökség), míg mások szerkezete és működése még mindig a rendszerváltást megelőző gazdasági viszonyokra van adaptálva (pl. a

⁷³⁴ MIKULÁS: Terméktanács – mit tanácsol(na) az EU? 26. p.

⁷³⁵ MIKULÁS: Terméktanács – mit tanácsol(na) az EU? 26-27. p.

⁷³⁶ CSÉCSY György: A szellemi alkotások jogának fejlődéstörténete. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *A civilisztika fejlődéstörténete*. Miskolc, 2006, BÍBOR Kiadó, 101. p.

⁷³⁷ A MSZH eljárásáról védjegyek és földrajzi árujelzők esetén lásd 1997. évi XI. törvény.

borminősítés és a hatósági ellenőrzés egyes elemei). Más területen – például a hegyközségek esetében – a néhány éve újjászervezett intézményrendszer még a fejlődésből adódó működési zavarokkal küzd, az oktatás-kutatás pedig az állandósult gazdasági problémák mellett a létért...”.⁷³⁸ Nos, minként áll a helyzet néhány évvel a csatlakozást követően? A kérdésre ezen alfejezet végén kívánok választ adni.

A következőkben az agrár-szakigazgatás intézményeit két csoportra bontva vizsgálom. Elsőként az agrár-szakigazgatás általános hatáskörű szerveit mutatom be, arra koncentrálva, hogy azok a borjog szempontjából milyen funkcióval bírnak. E körben kitérek azon speciális egységekre is, amelyek ezen általános hatáskörű szervezetben a borjogra specializáltan jöttek létre. Ezt követően a bor-ágazat speciális intézményeire koncentrálok, elsősorban a közttestületként működő hegyközségekre.

2.4.1. Az agrár-szakigazgatás általános hatáskörű szervei és a borjog

2.4.1.1. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium

Az egész agrár-szakigazgatás, s így a szőlészeti-borászati ágazat csúcsszerve a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) és annak minisztere. A miniszter irányítja illetve felügyeli a bor termékpálya tagállami szintű működtetésének intézményrendszerét, és ezzel összefüggésben döntési pozícióban van a bor-eredetvédelem számos kérdésében (pl. a védett eredetű borok illetve a borvidéki régiók rendtartásának elfogadásában).⁷³⁹

Álláspontom szerint a jogalkotási törvény szabályaival ellentétes ugyanakkor az a tendencia, amely a borvidéki rendszer meghatározásában kialakult. A jogalkotásról szóló törvény rendelkezései alapján ugyanis törvényben kell szabályozni a tulajdonviszonyokat.⁷⁴⁰ A rendszerváltást követően ezért ennek megfelelően előbb a Htv.-ben,⁷⁴¹ majd az 1997-es bortörvényben⁷⁴² határozták meg a borvidékek, borvidéki körzetek (alkörzetek), borvidéki települések (valamint bortermőhelyek) listáját. Ehhez képest csatlakozásunkat követően már FVM rendelet határozza meg a „tájborok földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek” illetve a borvidékek, borvidéki körzetek, borvidéki települések neveit.⁷⁴³ Mivel a borvidéki, illetve egyéb bortermőhelyi tagozódás közvetlen kapcsolatban van a földrajzi árujelzők intézményével, amelyek a szellemi tulajdon tárgykörébe tartoznak, ezért fontos

⁷³⁸ HORVÁTH Csaba: A magyar szőlő- és borágazat szabályozása és helyzete. 44-45. p.

⁷³⁹ Lásd a borok eredetvédelmi szabályairól szóló 97/2004. (VI.3.) FVM rendeletet.

⁷⁴⁰ 1987. évi XI. törvény 4. § a) pont.

⁷⁴¹ Htv. 1. mellékletében határozták meg a borvidéki és bortermőhelyi településeket, a 2. mellékletben pedig a szőlőtermő tájakat.

⁷⁴² 1997. évi CXXI. törvény melléklete.

⁷⁴³ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 1. és 2. számú melléklete.

lenne, hogy a termőhelyi rendszer meghatározása ismét törvényi szinten történjen. A FVM rendeletben történő szabályozásra valószínűleg az is okot adhat, hogy így könnyebb a borvidéki szisztéma esetleges módosítása. Véleményem szerint azonban ez az érv is helytelen, ugyanis e rendszer esetén a gyakori változtatás éppen azt ássa alá, amit a földrajzi árujelzők intézményét élteti, vagyis hogy a termék minősége és a földrajzi hely között olyan kapcsolat áll fenn, amely máshol (azaz más termelési helyen) nem reprodukálható.

2.4.1.1.1. Bor Eredetvédelmi Bizottság

A földrajzi árujelzők kapcsán a FVM miniszter bizonyos feladatai (szakhatósági állásfoglalás illetve termékleírás jóváhagyása) körébe szakértői (véleményező, javaslattevő jogkör) testületként bevonja a 15 tagból (köztük a FVM és MSZH képviselői is) álló Magyar Eredetvédelmi Tanácsot (MET), amelynek elnökét a FVM miniszter jelöli ki, és a titkárságának feladatairól a FVM gondoskodik.⁷⁴⁴ A szervezet hatásköre azonban – a hatályos 2007-es szabályok alapján – nem terjed ki (a borecet kivételével) a szőlészeti és borászati termékekre.⁷⁴⁵ Az utóbbi termékek esetén a Bor Eredetvédelmi Bizottság (BEB) bír a MET-hez hasonló jogkörrel, amellyel már a Magyar Borkönyv kapcsán is foglalkoztam.⁷⁴⁶ A BEB-ot 1998-ban eredetileg a MET még akként hozhatta létre, hogy az 1998-as kormányrendelet⁷⁴⁷ alapján tevékenysége magában foglalta a borokat és egyéb szeszes italokat. A BEB tagjait az „előállítók és az ellenőrzés képviselői közül” a MET határozata alapján a MET elnöke kérte fel.⁷⁴⁸

A Bor Eredetvédelmi Bizottság véleményezi a tájbor elnevezésével kapcsolatos termelői kérelmeket (amely tartalmazza a földrajzi egység nevének, pontos területének, valamint a felhasználni kívánt szőlőfajták meghatározását), és felterjeszti döntésre a FVM miniszterhez.⁷⁴⁹ A Bizottság ugyancsak véleményezi és felterjeszti a FVM miniszterhez a védett eredetű bor, valamint a borvidéki régió rendtartását.⁷⁵⁰

2.4.1.1.2. Országos Borszakértő Bizottság

⁷⁴⁴ 124/2007. (V.31.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára és a termékek ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról, 2. §.

⁷⁴⁵ 124/2007. (V.31.) Korm. rendelet 1. §.

⁷⁴⁶ A bizottság megalakulásáról lásd MÜLLER István: Bor Eredetvédelmi Bizottság alakult. Borászati Füzetek, 1999, 1. szám, 27. p.

⁷⁴⁷ A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes szabályokról szóló 87/1998. (V.6.) Korm. rendelet 1. § (1) bek., 3. § (3)-(4) bek.

⁷⁴⁸ Magyar Eredetvédelmi Tanács Ügyrendje 2. §. *Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő*, 1999, 2. szám.

⁷⁴⁹ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 2. §.

⁷⁵⁰ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 5. és 6. §.

A FVM konzultatív és véleményező szerveként működő Országos Borszakértő Bizottság (OBB), amelyet eredeti formájában még az 1997-es bortörvényünk alapján hoztak létre bizonyos m.t. minőségi borok esetén alkalmazandó állami ellenőrzőjegyek szakértői testületeként,⁷⁵¹ 2005-től⁷⁵² ellátja bizonyos borfajták,⁷⁵³ illetve 1998 előtti szüretelésből származó tokaji borkülönlegességek érzékszervi bírálatát. A 15 főből álló testület azonban forgalomba hozatal feltételeként nem vizsgálhat olyan bort, amelynek érzékszervi bírálatát a borvidéki borvizsgáló bizottság végzi. Tekintettel a bizottság feladatára, magam fontosnak tartanám, hogy az OBB tagjainak miniszteri kinevezését előzze meg a HNT javaslattétele,⁷⁵⁴ ezzel ugyanis nem csak a borvidéki borbíró bizottságok esetén valósulna meg a termékpálya szereplőinek hatékonyabb részvétele az általuk termelt/forgalmazott termékek érzékszervi bírálatában.

2.4.1.1.3. Földrajzinév-bizottság

A FVM keretein belül működik a Földrajzinév-bizottság, amely számos esetben (domborzat- és tájnév, területnév, víznév, természetvédelmi név, közlekedési és hírközlési név) jogosult földrajzi nevek megállapítására illetve megváltoztatására.⁷⁵⁵ A bizottság állandó tagjai a különböző minisztériumok, valamint – többek között – a MTA képviselői, vezetője a FVM miniszter által kijelölt személy.⁷⁵⁶ A Földrajzinév-bizottság névmegállapításáról a FVM értesítője ad tájékoztatást, míg a megállapított földrajzi neveket a Földrajzinév-tárban a Földmérési és Távérzékelési Intézet tartja nyilván és vezeti.

A Földrajzinév-bizottságnak szerepe van – a témám szempontjából jelentős – borvidékek jegyzékének elfogadásban illetve módosításában.⁷⁵⁷ Volt már ugyanakkor arra is precedens, hogy a FVM a bizottságot megkerülve határozott a Földrajzinév-bizottság hatáskörébe tartozó borvidékek dűlőinek elnevezésének kérdésében.⁷⁵⁸

⁷⁵¹ 66/1998. (XII.31.) FVM rendelet az Országos Borszakértő Bizottságról.

⁷⁵² 58/2005. (VI.28.) FVM rendelet az Országos Borszakértő Bizottságról.

⁷⁵³ Bortv. 14. § (2) bek. alapján főszabályként e borfajták: kései szüretelésű bor, válogatott szüretelésű bor, töppedt szőlőből készült bor, jégbor, muzeális bor, etc.

⁷⁵⁴ A HNT elképzelhetőnek tartaná az OBB tagjainak HNT általi kinevezését is; HNT: *A szőlő-bor ágazat helyzete, fejlesztésének ágazaton belüli és állami feladatai*. Budapest, 2001. március 2., 9-10. p.

⁷⁵⁵ A magyarországi hivatalos földrajzi nevekről szóló 71/1989. (VII.4.) MT rendelet 3-4. §-ai értelmében a belterületi illetve külterületi „településrésznév” esetén a helyi önkormányzat képviselő-testülete dönt, azonban a bizottságnak ekkor is véleményezési joga van.

⁷⁵⁶ 71/1989. (VII.4.) MT rendelet 5. §. Magam részéről hiányolom a Földrajzinév-bizottság állandó tagjai sorából a MSZH képviselőjét.

⁷⁵⁷ Lásd a Földrajzinév-bizottság (FVM – Földügyi és Térinformatikai Főosztály) 54/528. (2005.10.17.) határozata, amelyben a bizottság elfogadta a borvidékek nevének jegyzékét, a Földrajzinév-bizottság 55/530. (2005.12.19.) határozata, amelyben a bizottság módosítja az 54/528. számú határozatát.

⁷⁵⁸ Földrajzinév-bizottság 58/561. (2006.12.18.) határozata, amelyben a bizottság felhívja az FVM figyelmét, hogy a jövőben, mielőtt a borvidékek dűlőinek elnevezéseiről határoznának, kérjék ki a bizottság véleményét.

2.4.1.1.4. Bormarketing Bizottság

A FVM miniszter hozza létre a Bormarketing Bizottságot, mint a közösségi bormarketing támogatások odaítélése tekintetében a miniszter döntés-előkészítő szervét. A bizottság 7 tagja közül hatot a Magyar Bormarketing Kht.,⁷⁵⁹ egyet a miniszter jelöl.⁷⁶⁰

2.4.1.2. Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal

A rendszerváltást követően sokáig nem történt érdemi változás a borászati szakigazgatás körében. Az OBI másfél évtizeden keresztül – a társadalmi tulajdonra épülő üzemstruktúrára megalkotott – rendszerváltás előtti szervezettel igyekezett megbirkózni a XXI. századba átlépő, uniós csatlakozást megélt, sok ezer termelőt magába foglaló borágazat problémáival. Ezen időszak alatt a szervezet egy komoly végrehajtási deficitet halmozott fel, amelyet a jogalkotó – a szervezet hatékonyabb átalakítása és megfelelő pénzügyi finanszírozása helyett – gyakorta a szabályok sűrű változtatásával kívánt orvosolni.

A FVM miniszter irányítása alatt működő MgSzH 2007. január 1-jétől általános jogutódként átvette a megszűnő OBI⁷⁶¹ és OMMI⁷⁶² – és még megannyi szervezet – feladatait.⁷⁶³ A kormányrendelet általános felhatalmazása alapján a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatalt (MgSzH) jelöli ki a Kormány „borászati hatóságként”. A MgSzH központja Budapesten van, emellett 19 területi szerve is működik. A Központ és a területi szervek közötti munkamegosztás a magyar borjog két alapvető törvénye alapján a következőképpen alakul:

- A Htv. borászati hatósága (34. és 36. §) a MgSzH Központja, a Htv. mezőgazdasági igazgatási szerve (17/A., 34., 40., 57. §) a MgSzH területi szerve.⁷⁶⁴
- A Bortv.-ben említett borászati hatóság a MgSzH Központja, növénytermesztési hatóság a MgSzH Központja és területi szervei, talajvédelmi hatóság a MgSzH területi szervei. Árutermő, törzs- és kísérleti szőlő telepítésének és kivágásának engedélyezésére irányuló közigazgatási eljárásban a MgSzH központja lát el szakhatósági funkciót, valamint e szerv a termőhelyi katasztert vezető szerv is.⁷⁶⁵

⁷⁵⁹ A magyar bormarketing fejlődéséről, a Magyar Bormarketing Kht.-ről lásd TOMPA Imre: Holtponton a bormarketing. *Bor és Piac*, 2006, 2. szám, 14-16. p.; TARJÁN: A csapos közbeszól, avagy Ugocsa non coronat. *Bor és Piac*, 2006, 2. szám, 17. p.

⁷⁶⁰ 70/2007. (VII.27.) FVM rendelet 9. §.

⁷⁶¹ 65/1994. (XII.24.) FM rendelet az Országos Borminősítési Intézetről.

⁷⁶² 49/1997. (VII.4.) FM rendelet az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet feladat- és hatáskörének megállapításáról.

⁷⁶³ 274/2006. (XII.23.) Korm. rendelet a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal létrehozásáról és működéséről.

⁷⁶⁴ 274/2006. (XII.23.) Korm. rendelet 27. §.

⁷⁶⁵ 274/2006. (XII.23.) Korm. rendelet 21. §.

Az MgSzH Központban külön Borminősítési Igazgatóság működik,⁷⁶⁶ amely Borászati Hatósági Osztályra és Borellenőrzési Osztályra tagozódik. Az Igazgatóság többek között ellenőrzi a zárt borvidékre vonatkozó rendelkezések megtartását, elvégzi a borok minősítését, ellátja az Országos Borszakértő Bizottság működtetésével kapcsolatos teendőket, gondoskodik az állami ellenőrzőjegy elkészítéséről és „ellenőrzi a borászati termékek származását, eredetét, minőségét (összetételi és érzékszervi tulajdonságok, térfogat, csomagolás, jelölés)”. Az Igazgatóság irányítása és felügyelete alatt működik a Belföldi Borok Vizsgálati Laboratóriuma, az Export-import Borok Vizsgálati Laboratóriuma és a Műszeres Analitikai Laboratórium.⁷⁶⁷

2.4.1.3. Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal

A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalt (MVH), mint mezőgazdasági vidékfejlesztési támogatási szervet, a SAPARD Hivatal és az Agrárintervenciós Központ jogutódjaként hozták létre 2003-ban.⁷⁶⁸ A MVH az EMVA-ból és EMGA-ból finanszírozott támogatások és egyéb intézkedések tekintetében kifizető ügynökségi feladatokat lát el egy budapesti központ és 7 régiós kirendeltség keretében.⁷⁶⁹ E feladataival összefüggésben a szőlő-bor ágazat esetén szőlőültetvényt telepíteni és kivágni csak a MVH engedélyével lehet.⁷⁷⁰ A MVH részt vesz a szőlőültetvények szerkezetátalakítása és -átállítása támogatásainak eljárásában is.⁷⁷¹

2.4.2. A szőlészeti-borászati intézményrendszer speciális szervezetei

2.4.2.1. A hegyközségi rendszer

Hatályos nemzeti borászati szabályozásunk egy dualista törvényi bázison nyugszik, amelyet a Htv. és a Bortv. testesít meg. A két törvény egymástól szinte elválaszthatatlan és számos rendelkezése értelmezhetetlen is a „másik fele” nélkül. Munkám jelenlegi részében a

⁷⁶⁶ A Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központja Szervezeti és Működési Szabályzatának kiadásáról szóló 11/2006. (FVÉ 2007/1.) FVM utasítás mellékletének 55. §-a.

⁷⁶⁷ 11/2006. (FVÉ 2007/1.) FVM utasítás mellékletének 2. számú melléklete.

⁷⁶⁸ Létrehozta a 81/2003. (VI.7.) Korm. rendelet; hatályos szabályait a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivataltól szóló 256/2007. (X.4.) Korm. rendelet tartalmazza.

⁷⁶⁹ A hivatal tevékenységéhez köthető közösségi rendtartás működtetése során a magyar borágazat első nehézségei a melléktermékek kötelező lepárlásával kapcsolatos kötelezettséghez köthetők. HORVÁTH Csaba: Közi(ga)zgatási reform. Avagy gondolatok a szőlő-bor ágazat szakigazgatásának folyamatban lévő átalakulása kapcsán. *Borászati Füzetek*, 2007, 1. szám, 3. p.

⁷⁷⁰ Bortv. 7-10. §.

⁷⁷¹ 7/2007. (I.30.) FVM rendelet a szőlőtermelési potenciálra, a szőlőültetvények szerkezetátalakítására és -átállítására vonatkozó szabályozásról.

Htv. előírásait vizsgálom, azzal a megjegyzéssel, hogy a bor-eredetvédelmi részben is foglalkozom azokkal, természetesen már nem az intézményrendszer szempontjainak figyelembe vételével. E rész jelentőségét mutatja, hogy amikor a mai is hatályos Htv. rendelkezéseinek alkotmányos vizsgálatára sor került, akkor a FVM a szervezetről, mint az eredetvédelem intézményi oldaláról beszélt.⁷⁷² Magam is csak egyet tudok érteni a minisztérium szakértőivel ebben a kérdésben, és a hegyközségi szervezetre, mint az eredetvédelmi intézményrendszer egyik legfontosabb – nemzeti sajátosságainkat jól tükröző – bázisára tekintek.⁷⁷³

2.4.2.1.1. A hegyközségi rendszer fejlődése a rendszerváltást követően

I. A hegyközségi rendszer kialakulásának jogi vetületei

1. A hegyközségek II. világháborút megelőző eredményei hozták magukkal az intézmény feltámasztásának igényét, amely először a közhatalom birtokosának bevonása nélkül, gyakorlatilag az egyesülési jog alapján öltött valós formát. Az ágazat hagyományai, a nemzetközi szinten felértékelődött eredetvédelem, és az ország várható európai uniós csatlakozása⁷⁷⁴ azonban olyan kihívások elé állították a borászati szektort, amelyeknek a pusztán az 1989. évi II. törvény alapján működő önszerveződési formával nem tudott volna megfelelni.

2. A hatékonyabb működés érdekében a szerveződés magasabb fokát azonban csak a jogalkotó által támogatva érhette el az ágazat. Így, nekikezdték a Htv. megalkotásának, amely folyamatba sikerült bevonni az ágazat és az érintettek viszonylag széles rétegét. Ennek során felmerült sok olyan észrevétel, gondolat is, amelyek megvalósítására ugyan nem került sor, mégis elgondolkodtatók. Többek között ilyen volt, hogy a hegyközségi rendszert ne csak a borágazatban, de a gyümölcs gazdálkodás terén is élesszék újra, illetve, hogy a hegyközségi rendszer megalkotásakor kevésbé legyenek figyelemmel az eredetvédelem szempontjaira, hisz a rendszerváltás utáni valóság, még egy egészen más szemléletet igényelne.⁷⁷⁵

3. Az 1994-ben megalkotott hegyközségi törvény alapján a hegyközség „egy vagy több település termelői és felvásárlói által e tevékenységükhöz fűződő közös érdekeik

⁷⁷² Lásd a 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását. Nem mellékesen így gondolkodott erről a szakma is TÓTH Sándor: Gondolatok a „hegyközségi törvény”-ről. *Borászati Füzetek*, 1995, 1. szám, 4-5. p.

⁷⁷³ A hegyközségi rendszer más szempontú vizsgálatáról lásd FAZEKAS Judit: A hegyközség. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *Speciális társaságok*. Budapest, 2003, KJK-KERSZÖV, 135-163. p.

⁷⁷⁴ HORVÁTH Csaba: A magyar szőlő- és borágazat szabályozása és helyzete. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 27-28. p.

⁷⁷⁵ BOGNÁR: Op. cit. 15. p.

előmozdítására, valamint az általuk előállított termékek származás-, minőség- és eredetvédelmére létrehozott köztestület.”⁷⁷⁶

A Htv.-ben megalkotott hegyközségi modell alapja, hogy a rendszerváltás utáni hegyközségeket köztestületi formában hozták létre, és kötelező tagsággal bírnak.

A köztestületekre vonatkozó joganyag viszonylag szerteágazó. A szabályozás egyik *alapköve* az 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 65. §-a, amely a köztestületekről szól.⁷⁷⁷ A Ptk. alapján „a köztestület önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek létrehozását törvény rendeli el. A köztestület a tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el. A köztestület jogi személy.” A Ptk. nevesít néhány köztestületi formát:⁷⁷⁸ Magyar Tudományos Akadémia, gazdasági kamara,⁷⁷⁹ szakmai kamara.⁷⁸⁰ Mint látható a Ptk. nem nevesíti viszont a hegyközséget. Ez a szakasz egyben rendelkezik arról, hogy a köztestületre – ha törvény eltérően nem rendelkezik – az egyesületre vonatkozó szabályokat (1989. évi II. törvény az egyesülési jogról) kell megfelelően alkalmazni.⁷⁸¹ A civiljogi kódex rendelkezik arról is, hogy meghatározott tevékenység csak köztestület tagjaként látható el.

Bobvos Pál a köztestületek főbb fogalmi elemeit – amelyekkel megítélése szerint a hegyközségek is teljes mértékben rendelkeznek – két csoportra osztotta.⁷⁸² Az első csoportban azok a fogalmi elemek találhatók, amelyek a Ptk. vonatkozó előírásaiból levezethetők, nevezetesen: személyegyesüléssel létrejött jogi személy, nyilvántartott tagsággal rendelkezik, törvény állapítja meg a szervezetét, belső működése az önkormányzatiság elvén nyugszik, közfeladatot lát el, közhatalmat gyakorol, jogszabály hozza létre. Ezeken túl, a szakirodalom egy másik kört is megkülönböztet, amelybe tartozó elemek szintén jellemzik a köztestületeket, így: gazdálkodás folytatása, közigazgatáshoz tartozás, speciális törvényességi felügyelet. Mindezen fogalmi elemeket, magam is a hegyközségek sajátjának tartom, s munkám további részében – még ha más megközelítésben is – kitérek rájuk.

Az új Ptk. normatervezete speciális rendelkezéseket nem tartalmaz a köztestületekre, viszont a jogi személyek között nevesíti, fogalmi meghatározás nélkül. Értelemzavarónak

⁷⁷⁶ Htv. 3. § (1) bek.

⁷⁷⁷ A Ptk. vonatkozó részét az 1993. évi XCII. törvény állapította meg.

⁷⁷⁸ Ptk. 65. § (2) bek.

⁷⁷⁹ A gazdasági kamarák szőlészeti és borászati szektorra is kiterjedő érdekképviselési tevékenységével kapcsolatban lásd FARKAS György: *Kamarák és vállalati érdekképviselések az integrációs felkészülésben*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó; VERES János: A közjogi kamarák működésének eddigi tapasztalatai és a jövő alternatívái. *Debreceni Szemle*, 2001, 2. szám, 190-194. p.

⁷⁸⁰ Így pl. az agrárium szempontjából is releváns *gazdasági kamarákra*, mint amilyen az agrárkamara (1999. évi CXXI. törvény) és a *szakmai kamarákra*, mint amilyen a vadászkamara (1997. évi XLVI. törvény), az állatorvosi kamara (1995. évi XCIV. törvény) illetve a növényvédő mérnöki és növényorvosi kamara (2000. évi LXXXIV. törvény).

⁷⁸¹ Többek között ennek a kapcsolatnak köszönhető az, hogy a hegyközségeket a társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályok szerint veszik bírósági nyilvántartásba.

⁷⁸² BOBVOS Pál: Néhány megjegyzés a hegyközségek köztestületi jellegéről. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Szeged, 2004, Tomus LXV., 544-545. p.

tartom ugyanakkor, hogy a normatervezet külön nevesíti a köztestületeken túl a hegyközséget is, ami azt sejteti, hogy az nem köztestület.⁷⁸³

4. A Htv. számos előírását még keletkezésének idején vizsgálta az Alkotmánybíróság (AB).⁷⁸⁴ A Htv. tárgyában meghozott AB határozat⁷⁸⁵ napjainkig kiterjedő jelentőségét mutatja, hogy a Htv. kifogásolt öt jogszabályhelye közül a 2007-es Htv. módosítás hármát (3., 26., 30. §) is érintett (lásd később).

A Htv. 3. § (2) bekezdését, és a 26. § b) pontját a kötelező tagság előírását vitatva támadták.⁷⁸⁶ A Htv. 30. § (2) bekezdésében, azaz a hegyközség tagját megillető elővásárlási és előhaszonbérleti jogra vonatkozó előírásokban az Alkotmány 13. § (1) bekezdésében foglalt, tulajdonhoz való jog sérelmét látták. Míg a Htv. 31. § f) pontjában és 42. § (2) bekezdésében a termőhelyi védőárat, illetve az árkülönbözet befizetési kötelezettségét kifogásolták, mint amely rendelkezések sértik vállalkozás jogát és gazdasági verseny szabadságát (Alkotmány 9. §). Az AB végül az indítványt elutasította. Témám szempontjából különösen fontosnak tartom azt, hogy az AB minden kifogásolt jogintézmény vonatkozásában a minőségvédelmet és eredetvédelmet olyan alapvető érdeknek, funkciónak találta, amely alapján a Htv. előírásai a szükségesség-arányosság vezérlő mércéjének, s így az Alkotmánynak megfelelnek. Így a kötelező tagság kapcsán az AB kifejtette, hogy a hegyközség olyan köztestület, „amelynek létrehozását törvény rendelte el az abban meghatározott közfeladatok, közöttük a *termékek származásvédelmének* végzésére,”⁷⁸⁷ valamint, hogy a „kötelező tagság ... nem zárja ki, sőt inkább elősegíti, hogy az érintettek a szőlészeti és borászati szakmában eredményesen és *színvonalasan* válthassák valóra önálló, vállalkozói törekvéseiket.”⁷⁸⁸ Az AB megítélése szerint a Htv.-ben foglalt elővásárlási jog biztosítása is „a kiemelt szőlőtermő területek megfelelő művelését és ezáltal a *minőségi bortermelés biztosítását* hivatott elősegíteni.”⁷⁸⁹ Az

⁷⁸³ Ptk. normatervezet 2007. október 29-ei szövegváltozat 2:39. § (A jogi személy típusok zártkörűsége). Az új Ptk. 2006. december 31-én javasolt normaszövege szintén szűkszavú a köztestületekkel kapcsolatban. Egyrészt az egyesületek kapcsán – 2:127. § (2) bek. Az egyesület fogalma – találhatunk rendelkezéseket rájuk nézve: „Ha törvény az egyesület fogalmi elemeinek is megfelelő önálló jogi személy típust hoz létre, az egyesület szabályai az önálló jogi személy típusra vonatkozó szabályozás céljával összhangban alkalmazandók.” Másrészt a köztulajdon tárgyainál találkozhatunk *expressis verbis* is említést a köztestületekről (4:15. §) anélkül, hogy fogalmukat tisztáznák: „(1) A törvény rendelkezése alapján kizárólagos állami, önkormányzati vagy köztestületi tulajdon köztulajdon.”

⁷⁸⁴ A hegyközség nem az egyetlen köztestület, amelynek szabályozásával az AB foglalkozott. Többek között a testület elé került a magyar orvosi kamara – lásd 39/1997 (VII.1.) AB határozat, a magyar állatorvosi kamara – 21/1998. (V.27.) AB határozat, valamint a vadászkamarai kötelező tagság 41/2002. (X.11.) AB határozat.

⁷⁸⁵ 41/1995. (VI.17.) AB határozat.

⁷⁸⁶ Az indítványozók egyéb iránt az Alkotmány 9. § (2) bek. (vállalkozás joga és gazdasági verseny szabadsága), 12. § (1) bek. (szövetkezet önállósága), 70/B. § (1) bek. (munkához és foglalkoztatáshoz való jog), 70/C. § (1) bek. (érdekvédelmi szervezetek alakításának joga) előírásaira hivatkoztak. Ezek közül első ránézésre leginkább a szövetkezet önállóságának sérelmezése tűnik furcsának, ugyanis a hegyközség momentán nem szövetkezet. Ne feledjük el ugyanakkor azt, hogy a II. világháborút követő szocialista jogalkotás a hegyközségi szervezetet, mint egy speciális szövetkezetet kívánta újratemetni.

⁷⁸⁷ Lásd a 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását.

⁷⁸⁸ Lásd a 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását.

⁷⁸⁹ Lásd a 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását. Mindazonáltal az AB hangsúlyozta azt is, hogy „Az elővásárlási és előhaszonbérleti jog tekintetében tehát nem az ingatlan-nyilvántartást, hanem a Földművelésügyi Minisztérium által kiadott szőlő termőhelyi katasztert kell alapul venni. Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy e

AB végezetül a védőár intézménye kapcsán is kifejtette, hogy az „a termelőt és feldolgozót egyaránt védi azáltal, hogy a *termék hírét védi*. Ez pedig a borok belföldi és külpiazi forgalmazása szempontjából fontos érdeknek minősül.”⁷⁹⁰

5. A hegyközségi szervezet egyébiránt nem tudott kiépülni a törvényben megállapított eredeti határidőre. A törvény hatálybalépését – 1995. március 1. – követően a települési szinten működő hegyközségek alakuló közgyűléseit 1995. szeptember 30-ig, a hegyközségi tanácsokét 1995. november 30-ig, az országos szinten működő HNT alakuló közgyűlését pedig 1995. december 31-ig kellett volna megtartani.⁷⁹¹ Ehhez képest az 1995. december 20-ai állapot szerint az érintett 441 település közül 321 esetében zárult eredményesen a megalakulás (180 település önálló hegyközséget hozott létre, 141 település közös hegyközséget, Sopronban két hegyközség is alakult), 14 esetben pedig semmilyen lépést nem tettek a rendszer kiépítése érdekében. Viszonylag nagy szórás volt a tagságot illetően is: a pest megyei Gomba-Bénye hegyközsége 12, míg Kiskőrös hegyközsége 3568 taggal alakult. Késésben voltak a megalakulással Bükkalja, Dél-Balaton és Somló hegyközségi tanácsai.⁷⁹² A HNT alakuló ülésének megtartására végül 1996. március 28-án került sor.⁷⁹³ A végül 97 ezer taggal sikeresen létrejött szervezet első problémái – gondok a járulékfizetési fegyelemmel, az átvett közigazgatási feladatok költségvetési ellentételezésének hiánya – hamarosan magával vonta a Htv. és más jogszabályok első módosításait is.⁷⁹⁴ A 2007-ig tartó módosításokra külön nem térek ki részleteiben,⁷⁹⁵ az eredetvédelem kacsán azonban felhívom a figyelmet arra, hogy 1997-ben a borvidékek listája átkerült az 1997-es bortörvénybe, 1999-től a hegyközségek az ágazati nyilvántartás alappillérei,⁷⁹⁶ 2003-ban került be a hegyközség fogalmába a származás- és minőségvédelem mellé az „eredetvédelem” – törvényi indoklás szerint – európai integrációs követelménynek megfelelő szóhasználata.⁷⁹⁷

jogszabályi rendezés a gyakorlati végrehajthatóság bizonytalansága folytán nehezíti a jelzett kataszter megismerését, annak hitelességét és ezáltal az érintettek jogainak gyakorlását.”

⁷⁹⁰ Lásd a 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását.

⁷⁹¹ Htv. korábbi 60-61. §-ai.

⁷⁹² Hegyközségi helyzetkép. *Borászati Füzetek*, 1995, 4. szám, 22. p.

⁷⁹³ KRUSINSZKI Ferenc: A hegyközségek Nemzeti Tanácsának és Alapszabályának fontosabb rendelkezései. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. szám, 13. p. Ugyanezen szerző beszámol a kezdeti időszak első tapasztalatairól (járulékbefizetés körüli viták, hegybírói tevékenység, első költségvetés elfogadása, etc.); minderről lásd KRUSINSZKI: A hegyközségi törvény kezdeti végrehajtásának néhány tapasztalata Tokaj-Hegyalján. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. rész, 15-16. p.

⁷⁹⁴ HORVÁTH Csaba: A hegyközségi szervezetek működésének eddigi tapasztalatai, az 1994. évi CII. törvény módosításának javaslatai. *Borászati Füzetek*, 1997, 1. szám, 13. p.; URBÁN András: A hegyközségi munka tapasztalatai. *Borászati Füzetek*, 1997, 4. szám, 28. p.

⁷⁹⁵ A hegyközségi szervezetrendszer jogszabályi változásainak summázatát 1995 és 2000 között lásd NAGY András – URBÁN András: Hegyközségi múlt-jelen-jövő. *Borászati Füzetek*, 2001, 2. szám, 4-9. p.

⁷⁹⁶ HORVÁTH Csaba: Hegyközségek múltja, jelene, ... jövője (?) *Borászati Füzetek*, 2006, 2. szám, 2. p.

⁷⁹⁷ 2003. évi LXXVII. törvény egyes agrár tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról 10. §. A törvény indoklása szerint: „A törvény kiegészíti a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvénynek a hegyközségek létrehozásának célját meghatározó rendelkezését az Európai Unió által is fontosnak tartott eredetvédelemmel.”

II. A hegyközségi törvény 2007. évi módosítása

A 2007. decemberi módosítás lényegében egy koncepcionális módosításnak tekinthető, amelyet számos elemében a HNT is támogatott, bár meglátásom szerint a Htv. módosításánál belekerült néhány olyan elem is, amely a hegyközségi rendszer működését nem szolgálja, ellenben a kormányzat csökkenthette általuk a maga – ellenőrizhető – költségvetési kötelezettségvállalásait.⁷⁹⁸ A HNT már jó ideje (2004-től) nehezményezte azt, hogy az általa ellátott közigazgatási feladatok ellenértékét a FVM nem fizette megfelelően (többek között késett a fizetésekkel, és kevesebbet folyósított, mint amennyi járt volna). Emiatt pl. a 2006-os költségek fedezését a hegyközségek a rendelkezésükre álló tartalékok felélésével, illetve hitelek felvételével tudták csak megoldani.⁷⁹⁹ Ennek köszönhetően, egy „hatékonyabban és gazdaságosabban működtethető hegyközségi szervezet” reményében hajlottak a meglévő települési szintet alkotó hegyközségek integrációjára.⁸⁰⁰

Az előterjesztés⁸⁰¹ alapján a Htv. módosítását három témakörre lehet bontani. Az első esetkörhöz tartozóan módosultak az önálló hegyközség-alakítás feltételei. Ennek eredményeként a hegyközségek száma a jelenlegi 316-ról várhatóan – az előzetes felmérések szerint – 179-re csökkenne.⁸⁰² A második csoportba a hegyközségek működőképességének javítását célzó módosítások tartoznak, így pl. a hegyközségi járulékminimum bevezetése, és új bírságolási lehetőségek meghatározása. A harmadik csoportba tartozó módosításokkal pedig a jogszabályok (a Htv.-n kívül pl. a Bortv. telepítési szabályai) szövegének pontosítása történik meg. Ilyenre hívta fel a figyelmet többek között a Htv. 30. § (2) bekezdése (azaz a hegyközség tagját megillető elővásárlási/előhaszonbérleti jog) kapcsán az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese egy 2004. novemberében készült jelentésében, amely szerint a bekezdés szövegébe a „földrészlet” kifejezés helyett – a FVM előterjesztés készítői szerint – a „termőföld” szó volna kívánatosabb.⁸⁰³ Mindennek kapcsán szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az AB határozatában éppen a „földrészlet” kifejezés alapján értelmezte a tulajdonostárs Ptk.-n alapuló elővásárlási jogának és a Htv.-n alapuló elővásárlási jognak a kapcsolatát. E szerint „mivel az ingatlan-nyilvántartási jogszabályok szerint a tulajdonostársak tulajdoni arányrésze nem minősül önálló földrészletnek, ezért a Htv. 30. § (2) bekezdésében, tehát mint külön jogszabályban meghatározott elővásárlási és előhaszonbérleti

⁷⁹⁸ Lásd Htv. 55/A. § (2) bek. 2. mondatának törlését.

⁷⁹⁹ HORVÁTH Csaba: Javaslat a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. *Borászati Füzetek*, 2007, 1. szám, 22. p.

⁸⁰⁰ A HNT javaslatait 2007. február 7-én fogalmazta meg, ezeket lásd HORVÁTH Csaba: Javaslat a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. 22-24. p.

⁸⁰¹ Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (FVM-IRM): Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 42194/2/2007. sz., Budapest, 2007. július.

⁸⁰² FVM-IRM: Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 3-4. p.

⁸⁰³ FVM-IRM: Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 4-5. p.

jog a hegyközségi tag tulajdonostársak hasonló jogát nem előzi meg.”⁸⁰⁴ A hatályos „termőföld” fogalmunk alapján megállapítható, hogy a termőföld is földrészetnek minősül, ezért az AB megállapításait a kérdésben továbbra is helytállóknak tekinthetjük.

Mindezeknek megfelelően a Htv.-ben szakítanak az egy település-egy hegyközség rendszerváltás óta fennálló elvével, amely ugyanakkor korábban is pusztán főszabályként érvényesült. A számos közigazgatási feladatot ellátó hegybíróval szemben nagyobb fokú szakmaiságot fogalmaznak meg azáltal, hogy előírják a középfokú szőlészeti és borászati szakképzettséget. A megszűnés eseteit és körülményeit jóval részletesebben szabályozzák az 1994-es modellhez képest, amikor még a hegyközségi rendszer felállításán volt a hangsúly. Változtak a kötelező tagság feltételei. A jogalkotó végre rendezte a származási bizonyítvány kérésének határidő lejártán túli lehetőségét (eddig ugyanis ilyen lehetőség nem volt).

2.4.2.1.2. A hegyközségek három alapvető funkciója a borászati-szakigazgatásban

I. Eredetvédelmi funkció

Az 1994-es hegyközségi törvény egyik legnagyobb újításának számít a minőség- és származásvédelem (a 2004-től hatályos jogszabálysöveg alapján pedig már az „eredetvédelem” is) lényegi funkcióként való megfogalmazása.⁸⁰⁵ A hegyközségek korábban is láttak el minőségvédelmi funkciót, de törvény csak most fogalmazta meg fő tevékenységükként.⁸⁰⁶ Mindennek következtében a hegyközségek szerveződése, illetve működése alapvetően e funkció betöltése érdekében történik.

II. Érdekképviseleti funkció

A hegyközségek másik nevesített funkciója a termelőket és felvásárlókat tömörítő tagságuk érdekeinek képviselete.⁸⁰⁷ Az utóbbi időszak fejleményeit nézve különösen itt érzem fontosnak hangsúlyozni azt, hogy a hegyközségek, mint közttestületek hatáskörébe utalt feladatok megszűnnek a továbbiakban állami, vagy önkormányzati feladatok lenni, sőt nyomatékosan ki kell jelentenünk, hogy ezek a feladatok a hegyközségek „kizárólagos” hatáskörébe kerülnek.⁸⁰⁸ Az érdekképviselet kapcsán ez akképpen merül fel, hogy a kormányzat gyakran nem tudja eldönteni, hogy az ágazatot érintő kérdésben, mely

⁸⁰⁴ Lásd a 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását.

⁸⁰⁵ Htv. 3. § (1) bek.: „A hegyközség egy vagy több település termelői és felvásárlói által ... előállított termékek származás-, minőség- és eredetvédelmére létrehozott közttestület.”

⁸⁰⁶ KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. Op. cit. 64. p.

⁸⁰⁷ Htv. 3. § (1) bek.: „A hegyközség egy vagy több település termelői és felvásárlói által e tevékenységükhöz fűződő közös érdekeik előmozdítására... létrehozott közttestület.”

⁸⁰⁸ FAZEKAS Marianna: A közttestületekről. *Magyar Közigazgatás*, 1993, 4. szám, 210. p.

szervezettel kell tárgyalnia, és adott esetben hajlamos példának okáért egyesülettel, vagy egyesületekkel beérni, avagy ezek véleményét egyenrangúként elfogadni a HNT álláspontjával.⁸⁰⁹ Ezen gyakorlattal szemben hangsúlyoznom kell, hogy a kötelező tagságnak köszönhetően a hegyközségi szervezet megalapozottan képviselheti az egész ágazat érdekeit. A hegyközségek érdekképviselési tevékenységével kapcsolatban két további jellemzőt kell kiemelni. Egyrészt a jogszabályban megállapított ügyekben az ágazat (adott területi egység) összes termelőjének/felvásárlójának az érdekeit képviselik, azaz a hegyközségek jellegüknek fogva nem szolgálhatnak rész-, csoport-, szociális (munkáltatói, illetve munkavállalói) érdekek képviselésére, érvényesítésére. Ezekre más érdekképviselési szervek hivatottak a magyar jogrendszerben, adott esetben pont a társadalmi szervezetek. Másrészt viszont az érdekképviselési tevékenység során befolyásolni kívánt döntéshozónak tisztában kell lennie azzal, hogy a szőlészeti-borászati ágazat egészének képviselésére csak és kizárólag a hegyközségi szervezet hivatott, azaz más érdekképviselési szervvel való egyeztetés (bár nem kizárt) nem válthatja ki szőlészeti-borászati szakkérdésben (különösen eredetvédelmi kérdésben) a hegyközségekkel való egyeztetést; hiszen a kötelező tagság következtében csak a hegyközségi szervezet bír a megfelelő reprezentativitással.

Az előzőekben leírtakat támasztja alá egyébiránt a Htv. rendelkezése is, amely szerint a „hegyközségeket érintő jogi szabályozást, illetve más kormányzati döntést vagy települési önkormányzati rendelet meghozatalát megelőzően kellő időben ki kell kérni az illetékes hegyközségi szervezet véleményét és észrevételeire érdemi választ kell adni.”⁸¹⁰

III. Terméktanácsi funkció

A hegyközségek terméktanácsi funkciója bizonyos értelemben levezethető az érdekképviselési funkcióból.⁸¹¹ Alapja mindazonáltal az lehet, hogy a hegyközségek – kötelező tagságuknak köszönhetően – reprezentatíván képviselik a szőlészeti-borászati termékpálya szereplőit.

A terméktanácsokról az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény rendelkezik, amely szerint a terméktanács azonos vagy hasonló terméket termelő, feldolgozó, viszonteladó és forgalmazó szervezetek és személyek az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény alapján létrehozott, bírósági nyilvántartásba vett és az „agrárpolitikáért felelős miniszter” (FVM miniszter) által 2002. december 31-ig elismert, nem nyereségérdekelt szervezete. A hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény alapján köztestületként alakult hegyközségek országos szervezetét (tehát a HNT-t) az általa képviselt termékpálya vonatkozásában - külön

⁸⁰⁹ A hegyközségekkel való egyeztetés hiányáról lásd például Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Nyilatkozat (Budapest, 1997. március 4.). *Borászati Füzetek*, 1997, 1. szám, 14. p.

⁸¹⁰ 51. § (2) bek.

⁸¹¹ Nem mellékesen pedig a Htv. is nevesíti – 51. § (3) bek. – hogy a „bortermeléssel kapcsolatos agrárpiaci beavatkozás előtt ki kell kérni a nemzeti tanács véleményét.”

miniszteri elismerés nélkül -, terméktanácsnak kell tekinteni.⁸¹² Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy bár a Htv. alapján nem lennének a HNT tagjai, az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény alapján a szőlő-bor terméktanács tagjának minősülnek a hegyközségek tagjai és a hegyközségek területi szervei.⁸¹³

A HNT terméktanács feladatait is az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény határozza meg.⁸¹⁴ E szerint a terméktanács egyrészt szavazati joggal vesz részt az adott termékpálya döntéseket előkészítő fórumán, a termékpálya bizottságban (esetünkben a Szőlő és Bor Termékpálya Bizottságban).⁸¹⁵ Másrészt a miniszter az agrárpiaci eszközök alkalmazásával összefüggő egyes feladatok végrehajtásáról is szerződést köthet a HNT-vel.⁸¹⁶ Harmadrészt a terméktanács – az agrárpiaci törvényben foglalt célok megvalósítása érdekében – a tagjai által vállalt befizetésekből támogatást nyújthat.⁸¹⁷ A HNT utóbbi jogosítványai megítélésem szerint, jelen munkában nem részleteztem, érdekes versenyjogi kérdések kutatására adnak lehetőséget.

2.4.2.1.3. A hegyközség alakítás feltételei

Hegyközséget a 2007 decemberétől hatályos szabályok szerint a „borvidéki településeken” kell alakítani.⁸¹⁸ A jogszabályhely első mondata – ahogy korábban már említettem – tükrözi az egy település egy hegyközség alapelvvel való szakítást. Megítélésem szerint, a jogszabályhely megerősíti azon elképzelésemet, hogy a borvidéki települések listáját nem egy FVM rendelet mellékletében⁸¹⁹ kellene rögzíteni. E helyett, követve a korábbi jogalkotási megoldást (amikor is a Htv. illetve később az 1997-es bortörvény tartalmazta a borvidéki rendszerünket), törvényben kellene szabályozni a borvidéki településeket, hisz ezen besorolás alapján áll fenn példának okáért a kötelező hegyközségi tagság is a borvidékeken. A Htv. 2007-es szabályai⁸²⁰ alapján ugyanis „szőlészeti és borászati termelő-, illetve felvásárló-tevékenység borvidéki településen csak hegyközség tagjaként folytatható, nem borvidéki településeken pedig csak akkor, ha a termelő, illetve a felvásárló eleget tett a külön jogszabály szerinti nyilvántartásba vételi kötelezettségének.” (Fontosnak tartom megjegyezni, hogy „borvidéken kívüli szőlészeti és borászati ártermelő, illetve felvásárló nem lehet tagja a hegyközségnek, azonban ilyen tevékenységet csak akkor folytathat, ha eleget tesz a szőlészeti

⁸¹² Az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény 2. § 21. pont.

⁸¹³ 2003. évi XVI. törvény 25. § (2) bek.

⁸¹⁴ Korábbi terméktanács határozatokról lásd *Borászati Füzetek*, 1998, 3. szám, 41-42. p.

⁸¹⁵ 2003. évi XVI. törvény 4. § (4) bek.

⁸¹⁶ 2003. évi XVI. törvény 13. § (1) bek.

⁸¹⁷ 2003. évi XVI. törvény 14. § (1) bek. A 14. § (4) bek. alapján fontos kitétel, hogy a terméktanács a tagjai által befizetett pénzt csak az agrárpiaci rendtartásról szóló törvényben meghatározott célokra történő, az állam nemzetközi kötelezettségeivel összhangban álló kifizetésekre használhatja fel.

⁸¹⁸ Htv. 5. § (1) bek.

⁸¹⁹ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 1. és 2. számú melléklete.

⁸²⁰ Htv. 3. § (2) bek.

és borászati adatszolgáltatás rendjéről és a nem hegyközségi településeken a közigazgatási feladatokat ellátó hegyközségek meghatározásáról szóló 96/2004. (VI. 3.) FVM rendeletben foglalt kötelezettségeinek.”)⁸²¹

A 2007-es módosítás alapján a hegyközséget úgy kell megalakítani, hogy az annak működési területéhez tartozó borvidéki települések közigazgatási területén fekvő szőlőültetvények nagysága összesen legalább ötszáz hektár legyen, és ezek az ingatlanok legkevesebb tíz termelő használatában legyenek.⁸²² A hatályos Htv.-ben megfogalmazott 500 hektáros szőlőültetvény nagyság jogfejlődésünk eddigi legnagyobb területi előírásának minősül a hegyközségi intézményrendszer tekintetében.⁸²³ Az eredetvédelem anyagi jogszabályainak figyelembe vételével, logikus döntésnek tűnik, hogy hegyközség csak ugyanazon borvidék települései részvételével alakítható.⁸²⁴

A hegyközség alakítás imént vázolt szabályainak maradéktalan betartása ugyanakkor számos sérelem forrása lehet, ezért a jogalkotó az illetékes hegyközségi tanácsnak lehetőséget adott arra, hogy kérelemre, amelyet a közgyűlés (alakuló közgyűlés) által kijelölt személy nyújtja be az illetékes hegyközségi tanácshoz, eltérést engedélyezhessen, ha a kérdéses hegyközség területén a szőlőültetvény nagysága eléri a 300 hektárt és

- a) a hegyközség települései közötti távolság közúton több lenne, mint 30 kilométer, vagy
- b) az ötszáz hektárnál kisebb szőlőültetvénnyel alakítandó hegyközség hosszú távú működőképessége megalapozott. Megalapozottnak tekinthető a hegyközség hosszú távú működőképessége különösen akkor, ha a hegyközségnek a kérelem benyújtását megelőző két évben köztartozása nem volt, és adatszolgáltatási kötelezettségeinek eleget tett.⁸²⁵

Fontos garanciális szabálynak tartom, hogy az illetékes hegyközségi tanács a kérelmet közigazgatási határozatban bírálja el,⁸²⁶ ami alapján biztosított a bírósági út lehetősége is a kérdésben.

A hegyközségek főszabály szerint az alapszabály alakuló közgyűlésen⁸²⁷ történő elfogadását követően,⁸²⁸ a hegyközség székhelye szerint illetékes megyei bírósági nyilvántartásba vétellel jönnek létre, amely nyilvántartásba vételre a Htv.-ben meghatározott szabályokon túlmenően a társadalmi szervezetekre irányadó szabályokat kell alkalmazni.⁸²⁹

⁸²¹ FVM-IRM: Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 5. p.

⁸²² Htv. 5. § (1) bek.

⁸²³ A szakirodalomban korábban, a 2007-es módosítás előtt is javasolták a 50 ha megemelést. 200 ha mellett érvelt TOMPA: Borpiaci derítés. Egyeztetés alatt a jogszabályok. 14. p.

⁸²⁴ Htv. 5. § (1) bek.

⁸²⁵ Htv. 5. § (2)-(4) bek.

⁸²⁶ Htv. 5. § (4) bek.

⁸²⁷ Több települést érintő hegyközség esetében nem elégséges, ha az egyik településen alakuló közgyűlést tartanak és ahhoz a többi érintett település nyilatkozattal csatlakozik. BH1996. 615. sz.

⁸²⁸ Htv. 6-9. §.

⁸²⁹ Htv. 10. §.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a 2007-es szabályzás újdonságaként az alapszabálynak, a korábbi kötelező elemeken túl, tartalmaznia kell a hegyközséghez tartozó települések nevét is.⁸³⁰

A 2007-es módosítások kapcsán nagy jelentőségre tesznek szert „A hegyközség szervezeti változása és megszűnése” új alcímben⁸³¹ található előírások.⁸³² A Htv. rendelkezései szerint ugyanis „a hegyközség köteles egyesülni a szomszédos hegyközséggel, ha területén a hegyközség alakításának feltételei utóbb megszűnnek.”⁸³³ A Htv.-t módosító törvény rendelkezései⁸³⁴ szerint ugyanakkor 60 nap van a hegyközségek újrászervezéséhez. Megítélésem szerint ez nagyon rövid határidő figyelemmel a rendezni kívánt jogviszonyok és az egyesüléshez szükséges eljárás jellegére, ráadásul a FVM eredeti előterjesztésében is 90 nap szerepelt.⁸³⁵

A Htv.-t módosító törvény szerint tehát, ha a törvény hatálybalépésekor meglévő hegyközség nem felel meg a hegyközség-alakítás feltételeinek, köteles a szomszédos hegyközséggel, illetve hegyközségekkel egyesülni. Az egyesülési kötelezettség kiterjed azon hegyközségekre is, amelyek egyébként megfelelnek a hegyközség-alakítás feltételeinek, abban az esetben, ha egy másik hegyközség csak így tud eleget tenni az Htv.-ben megállapított hegyközség-alakítás feltételeinek. Ha az egyesülésre köteles hegyközségek nem kezdeményezik az egyesülést a 60 napos határidőn belül, illetve nem tudnak megállapodni az egyesülés feltételeiről, továbbá ha az egyesüléssel létrejövő hegyközség nem felelne meg az Htv. új hegyközség-alakítási feltételeinek, a hegyközségi tanács hivatalból dönt az egyesülésről. A hegyközségi tanács eljárását harminc napon belül indítja meg, amelynek eredményeként fellebbezéssel meg nem támadható hatósági határozatot hoz.⁸³⁶ Ezen utóbbi rendelkezés megítélésem szerint sérelmes. Nem mellékesen a FVM eredeti elképzelése alapján lehetőség volt arra, hogy a hegyközségi tanács határozata ellen fellebbezést lehessen benyújtani, amelyet a HNT bírált volna el.⁸³⁷

Véleményem szerint az eredetvédelmi rendszer elveivel ellentétes az átalakulás szabályainak más rendelkezései is. A módosító törvény előírásai alapján ugyanis „egyesülésre köteles hegyközség vagy a hegyközségi tanács az egyesülés helyett kezdeményezheti a nemzeti tanácson keresztül az agrárpolitikáért felelős miniszternél az adott település borvidéki

⁸³⁰ Htv. 11. §.

⁸³¹ Htv. 22-25. §.

⁸³² A korábbi szabályozás kapcsán a KGD1997. 119. sz. ügyben a LB megállapította, hogy a hegyközség nyilvántartásba vételének követelményei, többek között azért nem állnak fenn, mivel a Htv. értelmében a hegyközség nem rendelkezik a feloszlás kimondásának jogával, ezért az alapszabály arról nem rendelkezhet.

⁸³³ Htv. 22. § (5) bek.

⁸³⁴ A hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény, valamint a szőlőtermesztésről és borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény módosításáról szóló 2007. évi CLV. törvény 38. §.

⁸³⁵ FVM-IRM: Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 19. p.

⁸³⁶ 2007. évi CLV. törvény 38. § (2)-(3) bek.

⁸³⁷ FVM-IRM: Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 19. p.

besorolásának törlését. A kezdeményezésről a település polgármesterét értesíteni kell. Amennyiben a település borvidéki besorolása törlésének kezdeményezője a hegyközségi tanács, abban az esetben a település hegyközségi tagjait a kezdeményezésről értesíteni kell.”⁸³⁸ Itt különösen rendezetlennek tartom azt az esetet, amikor a hegyközségi tanács kezdeményezi a település borvidéki besorolásának törlését. Ne feledjük el ugyanis azt, hogy ez esetben a település neve megszűnik oltalom alatt álló földrajzi név lenni a borjog jelenleg hatályos szabályai szerint. A vonatkozó FVM rendelet szerint ugyanis „meghatározott termőhelyről származó minőségi borra földrajzi eredet jelölésére használható földrajzi egységek nevei, mint származáshely-megnevezések a címkén önállóan használhatók. A körzet, a település és a dűlő nevei csak a borvidék vagy a borvidéki-régió nevével együtt jelölhetők a bor címkéjén. ... A borvidékek és a hozzájuk tartozó körzetek és települések listáját a 2. számú melléklet tartalmazza.”⁸³⁹ Ezzel pedig komolyan sérülnek a szellemi tulajdon oltalmához kapcsolódó jogosítványok. Ilyen esetekben – megítélésem szerint – ezért lehetővé kellene tenni a bírósági kontroll lehetőségét.

2.4.2.1.4. A tagsági jogviszony

A hegyközségnek – s e vonatkozásban a gazdasági kamarákra hasonlítanak – nem csak természetes személyek a tagjai, hanem a szőlészeti és borászati termelő-, illetve felvásárló tevékenységet folytató természetes és jogi személyek (valamint a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok).⁸⁴⁰ A kötelező tagság⁸⁴¹ elvén nyugvó Htv.⁸⁴² alapján szőlészeti és borászati termelő (a továbbiakban: termelő), aki 1000 m²-nél nagyobb területen szőlőt művel, vagy területnagyságtól függetlenül szőlőültetvényének termését értékesíti, illetve értékesítésre bort készít.⁸⁴³ A HNT eredeti javaslata alapján 1500 m² lett volna (egyébiránt a Htv. hatálybalépésekor volt korábban 1500 m²) az a birtokhatár, amelytől kezdve minden esetben kötelező a hegyközségi tagság (borvidéki településen). A HNT indoklása szerint ezen 1500 m² alatt ugyanis „adatszolgáltatásra alig ösztönözhető” a termelők (szám szerint 37 455 tag).⁸⁴⁴ A FVM végül a módosítás előtti 500 m²-t 1000 m²-re emelte, amivel párhuzamosan megítélésem szerint célszerű lett volna a Bortv. árutermő és házikerti szőlőre vonatkozó meghatározásait⁸⁴⁵ is 500 m²-ről 1000 m²-re módosítani.

⁸³⁸ 2007. évi CLV. törvény 38. § (4) bek.

⁸³⁹ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 3. §. és 2. melléklet.

⁸⁴⁰ Htv. 2. §.

⁸⁴¹ Az agrárkamara és a hegyközségi szervezet kötelező tagság alapján fennálló érdekkellentétéről lásd URBÁN (szerk.): *A hegyközségi tisztségviselők kézikönyve*. Budapest, 1997, Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem, 94. p.

⁸⁴² Htv. 3. § (2) bek.

⁸⁴³ Htv. 4. §.

⁸⁴⁴ HORVÁTH Csaba: Javaslát a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. 23. p.

⁸⁴⁵ Bortv. 2.§ 1. és 2. pontjai.

A Htv.-ben módosult a felvásárló fogalma is. Ezek szerint szőlészeti és borászati felvásárló (a továbbiakban: felvásárló) az, aki szőlőt, mustot, illetve bort továbbfeldolgozás vagy továbbfeldolgozásra értékesítés céljából vásárol.⁸⁴⁶ Megítélésem szerint ezen előírás, kiegészülve a Htv. más jogszabályhelyeivel,⁸⁴⁷ tartalmaz szigorításokat és enyhébb szabályozást is. Enyhébb, hiszen az új szabályozás hatálybalépésétől csak a továbbfeldolgozás vagy továbbfeldolgozásra értékesítés esetén válik valaki olyan feldolgozóvá, amely alapján a Htv. hatálya alá esik. Szigorodik viszont a szabályozás abban, hogy mostantól mindegy mekkora tételt vásárol fel adott naptári éven belül adott hegyközség működési területén a felvásárló, a mennyiségtől függetlenül hegyközségi tag lesz (a Htv. elfogadásakor ez a mérték egyébként minimum 2 tonna szőlő vagy 15 hl bor volt; a módosítás előtt közvetlenül pedig 0,7 tonna szőlő vagy 5 hl bor). A szabályozással kapcsolatban magam nehezen ellenőrizhetőnek tartom a Htv.-ben nevesített felvásárlási célt, amely szerintem nehezen ellenőrizhető, és így félok, hogy inkább a borhamisítást szolgálja. Továbbá, szerintem, időszerű lett volna a borászati eljárások között tisztázni azt, hogy a jogalkotó szerint mit takar, és meddig terjed a „bort készít”, illetve a „továbbfeldolgozás” kitétel. Ezen meghatározások ugyanis az eredetvédelem szempontjából is nagyon fontosak, és napjainkban is jogviták tárgyát képezte (lásd az Egri Bikavér borvidéken kívüli palackozásának esetét). Mind a termelők, mind a felvásárlók kapcsán végezetül fontos kiemelni, hogy „a termelő, illetve a felvásárló minden olyan hegyközségnek tagja, amelynek területén termel, illetve területéről felvásárol.”⁸⁴⁸

A Htv. 2007-es módosítása ismeri az önkéntes tag intézményét. Az erre vonatkozó szabályok szerint „hegyközségi tagságot vállalhat minden olyan személy, aki a hegyközség működési területén 1000 m²-nél nem nagyobb területen szőlőt művel.”⁸⁴⁹ A köztisztviselőkkel szemben támasztott követelményeknek megfelelően a hegyközség tagjairól névjegyzéket vezet.⁸⁵⁰

Az eredetvédelem szempontjából fontos rendelkezésnek minősülnek a hegyközségi tagság kezdetére és megszűnésére vonatkozó előírások, hisz, mint a későbbiekben utalok rá, származási bizonyítványt csak a hegyközség tagja kap. A Htv. 2007. decemberi szabályai alapján, a borvidéki településen a termelő, illetve a felvásárló hegyközségi tagsági viszonya, illetve a nem borvidéki településen a termelő, illetve a felvásárló nyilvántartásba vételi kötelezettsége annak a hónapnak az első napjával keletkezik, amelyben a tevékenységét megkezdi. A hegyközségi tag, illetve a nem borvidéki településen termelő, illetve felvásárló köteles a hegybírónak bejelenteni, hogy a termelő, illetve a felvásárló tevékenységével felhagyott, vagy a termelő a szőlőültetvény használatát másnak engedte át. A hegybíró a

⁸⁴⁶ Htv. 4. §.

⁸⁴⁷ Htv. 26. § (1) bek.

⁸⁴⁸ Htv. 26. § (2) bek.

⁸⁴⁹ Htv. 26. § (3) bek.

⁸⁵⁰ Htv. 12. § (1) bek.

bejelentés alapján a tagsági jogviszony megszüntetéséről, illetve az adatszolgáltatási kötelezettség megszűnéséről határozatot hoz, amennyiben a termelőnek, illetve a felvásárlónak nincs járuléktartozása, illetve adatszolgáltatási kötelezettségének eleget tett. (Az önkéntes tag bármikor kérheti írásban a névjegyzékből való törlését. A tagsági jogviszony ebben az esetben a bejelentés napjával szűnik meg.) A hegyközségi tagsági viszonyt keletkeztető vagy megszüntető tény az érdekeltnak - a nevének (cégnevének), lakóhelyének (székhelyének, telephelyének), adóazonosító jelének vagy adószámának megjelölésével - a névjegyzékbe való felvétel, illetve a törlés végett a hegyközségnél be kell jelentenie.⁸⁵¹ A hegyközség bejelentés hiányában is eljár, ha a tagsági viszony keletkezéséről vagy megszűnéséről egyéb módon tudomást szerez.⁸⁵²

A hegyközségi tag legfontosabb jogai, hogy tanácskozási és szavazati joggal részt vegyen a közgyűlésen,⁸⁵³ tisztséget viseljen a hegyközségben (aki több hegyközségnek is tagja, tisztséget – a hegybíró kivételével – csak egy hegyközségben viselhet), igénybe vegye a hegyközség által nyújtott szolgáltatásokat,⁸⁵⁴ származási bizonyítványt igényeljen a hegyvidék illetékességi területén termelt szőlő, készített bor vonatkozásában, és elővásárlási illetve előhaszonbérleti jogával éljen a szőlő termőhelyi kataszterben nyilvántartott szomszédos termőföldre (utóbbi esetben akkor, ha ezen jogának érvényesítését megelőző 24 hónapban folyamatos hegyközségi tagsággal rendelkezett).⁸⁵⁵ A származási bizonyítványt a hegyközség tagja kizárólag abban az esetben kaphatják meg a hegyközség tagjai, ha eleget tettek a hegyközségi járulék megfizetésére vonatkozó, illetve az adatszolgáltatási kötelezettségüknek.

A hegyközség tagját megillető elővásárlási ill. előhaszonbérleti jog tekintetében – megítélésem szerint – a jogalkotó, AB megítélése szerint nehezen értelmezhető,⁸⁵⁶ eredeti elképzelésétől eltérő gyakorlat alakult ki. A Htv. rendelkezései szerint ugyanis a szőlő termőhelyi kataszter nyilvántartása szerint szomszédos hegyközségi tagot (tagokat) illeti meg elővásárlási ill. előhaszonbérleti jog, s nem az ingatlan-nyilvántartás szerint. Ettől eltérve azonban, amint erről a Legfelsőbb Bíróság egy 2000-es véleménye tanúskodik, az eljáró ingatlan-nyilvántartási hatóság a „kialakult gyakorlat szerint megkeresi a hegybírókat annak közlése érdekében, hogy az eladottal szomszédos terület szerepel-e a szőlőkataszterben,

⁸⁵¹ Más tagsági viszonyokhoz képest ezért mondható az, hogy a „hegyközségi taggá válás bonyolultabb és ellentmondásosabb” KARNER Ottó: Néhány vitás kérdés a hegyközségek működésével kapcsolatban. *Gazdaság és Jog*, 1999, 2. szám, 22-24. p.

⁸⁵² Htv. 27-28. §.

⁸⁵³ Ahhoz, hogy a hegyközségi tag e jogával élni tudjon, a Htv.-ben meghatározott időben írásban kell értesíteni, s nem elég az erről szóló értesítést közzétenni. BH1996. 614. sz. ügyeket.

⁸⁵⁴ Htv. 29. §.

⁸⁵⁵ Htv. 30. §.

⁸⁵⁶ „A Htv. nem határozza meg azt, hogy az elővásárlási és előhaszonbérleti jog alkalmazása szempontjából mi minősül 'szomszédos földrészlet'-nek. Ezért e jogok gyakorlása szempontjából értelmezésre szorul, hogy az csak a közvetlen határos földrészletekre vonatkozik-e. A Htv. a szomszédos földrészletek tekintetében sorrendiséget sem állapít meg.” 41/1995. (VI.17.) AB határozat indoklását.

illetve, hogy a szomszédos földrészlet tulajdonosai hegyközségi tagok-e”.⁸⁵⁷ A gyakorlat szerint tehát az ingatlan-nyilvántartás szerint vizsgálják a szomszédosági viszonyt.⁸⁵⁸

A 2007-es módosítás nem érintette a tagok kötelezettségeit, azaz a tag kötelezettsége⁸⁵⁹ továbbra is az, hogy megfizesse a hegyközségi járulékot; megtartsa a hegyközség alapszabályában és más szabályzataiban foglaltakat; a termelőtevékenységet a hegyközségi rendtartás szerint végezze; a szőlőterületéről és szőlőtermeléséről nyilvántartást, értékesítésre szánt bor termeléséről, raktározásáról és forgalmazásáról, valamint bor tárolására alkalmas eszközeiről, tárolóteréről pincekönyvet vezessen; és, hogy a hegyközségnek külön jogszabályban rögzített tartalommal adatot szolgáltatson. A 2007-es módosítás újítást hozott viszont a hegyközségi tanács által megállapított hegyközségi járulékminimum bevezetésével, amelynek segítségével szeretnék elérni a hegyközségek költségvetésének jobb tervezhetőségét. Ettől a minimumtól a hegyközség közgyűlése csak felfelé térhet el; a konkrét összeg megállapításánál termelő esetén termőültetvényeinek területére vagy szőlőterületének aranykorona-értékére és a szőlő- vagy bortermés mennyiségére, az önkéntes tag esetén a termés mennyiségére, felvásárló esetén a felvásárolt szőlő, must vagy bor mennyiségére van figyelemmel.⁸⁶⁰

2.4.2.1.5. A hegyközségi szervezetrendszer

A hegyközségi szervezetrendszer az országban tipikusan három szinten vizsgálható. Az első a települések szintjén, a második az egyes borvidékek települések hegyközségeit átfogó szervezete (területi szint), végül a harmadik a hegyközségi szervezetrendszer egészét képviselő országos szint.

I. A települési szint. A 2007-es módosítás előterjesztése szerint, ahogy korábban már említettem, 2008-tól várhatóan 179 ilyen hegyközség fog működni az országban. A települések szintjén szerveződő hegyközségek legfontosabb szervei a közgyűlés, a választmány, a hegybíró, az ellenőrző bizottság. Ezekén túl a hegyközség alapszabályában további testületi szervek létesíthetők. A 2007-es módosítás alapjaiban nem változtatott a hegyközségi szervezeten, kisebb módosítások azonban megfigyelhetők. Így a több településen tevékenykedő tagok összességéből álló közgyűlés szabályozásában érthető módon

⁸⁵⁷ Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának véleménye aktuális jogalkalmazási kérdésekben III./7. pont. *Bírósági Határozatok*, 2000, 8. szám. (megjelent még *Vízügyi Értesítő* 2000/11. szám). A Kollégium egyébiránt az ún. alanyi jogú hegyközségi tagságot ismeri el ingatlan-nyilvántartási ügyekben, azaz függetlenül a nyilvántartásba vételtől és a járulékfizetéstől.

⁸⁵⁸ A gyakorlattal kapcsolatban lásd még a KGD2006. 126. sz. ügyet, amely alapján az igazoltan szőlő termőhelyi kataszterében nyilvántartott földrészletre az ingatlannal szomszédos hegyközségi tagot elővásárlási jog illeti meg.

⁸⁵⁹ Htv. 31. §.

⁸⁶⁰ Htv. 53. § (2)-(3) bek.

felértékelődtek a részközgyűlés tartásának előírásai.⁸⁶¹ A hegybírók esetén a jogalkotó mostantól megköveteli a középfokú szőlészeti és borászati szakképzettséget,⁸⁶² előírja azt, hogy egy személy legfeljebb 3 hegyközségnél (körhegybírósnál) láthat el hegybírói (körhegybírói) feladatot,⁸⁶³ és – a gazdaságosabb és hatékonyabb működés érdekében – pontosítja körhegybírósnak alakításának feltételeit (körhegybírósnak legfeljebb három hegyközség alakíthat).⁸⁶⁴

A közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik az alapszabály, az eredetvédelem szempontjából is kiemelkedő jelentőségű hegyközségi rendtartás, és más szabályzat megalkotása, módosítása. A közgyűlés dönt a költségvetésről, a hegyközségi járulék mértékéről, a hegyközség tisztségviselőinek (hegyközség elnöke – aki egyúttal a választmány elnöke is, hegybíró, ellenőrző bizottság elnöke, alapszabály által létesített más tisztség), a választmány tagjainak, hegyközségi tanácsi küldöttnek, az ellenőrző és alapszabály által létesített más bizottság tagjainak megválasztásáról. A közgyűlés dönt továbbá a szétválás, egyesülés, körhegybírósnak alakítás, újabban pedig az önkéntes tagok felvételének kérdéseiben is.⁸⁶⁵ A közgyűlésen minden tagot egy szavazat illet meg.⁸⁶⁶

A választmány a közgyűlés határozatai szerint irányítja a hegyközség működését, dönt minden olyan ügyben, amelyet a törvény vagy az alapszabály nem utal a hegyközség más testületének vagy tisztségviselőjének hatáskörébe.⁸⁶⁷ Harminc főt meg nem haladó taglétszám esetén csak elnököt kell választani. A választmány jogkörét ebben az esetben az elnök, – a 2007-es módosítás alapján – hegybíró (körhegybíró) és a közgyűlés által megbízott egy tag vagy az elnök és két megbízott tag együttesen gyakorolja.⁸⁶⁸

A közgyűlés és a választmány határozatainak végrehajtásáért, valamint a közigazgatási ügyek viteléért felelős tisztségviselője a hegybíró. A hegybíró előkészíti a közgyűlés és a választmány üléseit; eljár a névjegyzékbe való felvétellel, illetve törléssel kapcsolatos ügyekben, vezeti a hegyközségi névjegyzéket; gyakorolja a munkáltatói jogot a hegyközség alkalmazottai felett; eljár a hegyközség részére átadott közigazgatási ügyekben; az e törvényben, valamint külön jogszabályban meghatározott módon a hegyközség által vezetett nyilvántartásokból adatot szolgáltat; vezeti az ültetvénykatasztert, valamint a telepítések, kivágások és az újratelepítési jogok nyilvántartását, és rendszeresen ellenőrzi az ültetvénykataszterben nyilvántartott területek állapotát, a nyilvántartott adatok valóságtartalmát; az engedély nélkül telepített, illetve kivágott szőlőültetvényekről értesíti a

⁸⁶¹ Htv. 13. § (4)-(5) bek.

⁸⁶² Htv. 17. § (4) bek.

⁸⁶³ Htv. 17. § (6) bek.

⁸⁶⁴ Htv. 17/A. §.

⁸⁶⁵ Htv. 13. § (2) bek.

⁸⁶⁶ Htv. 14. §.

⁸⁶⁷ Htv. 16. § (1) bek.

⁸⁶⁸ Htv. 15. § (2) bek.

növénytermesztési hatóságot; ellátja a számára törvényben, valamint az alapszabályban meghatározott feladatokat.⁸⁶⁹

Az ellenőrző bizottság feladata a hegyközség működése törvényességének, valamint a gazdálkodásnak az ellenőrzése. A közgyűlés a tagok közül legalább háromtagú ellenőrző bizottságot, vagy ha a taglétszám a harminc főt nem haladja meg, ilyen feladatkörrel megbízott tisztségviselőt választ.⁸⁷⁰

II. A területi szint. Ha a hegyközségi szervezetrendszer átalakulása az előterjesztésnek megfelelően alakul, akkor várhatóan akkor a 22 borvidékkel azonos számú hegyközségi tanács marad. Mindazonáltal a Htv. módosítása más lehetőségekkel is számol, ami alapján kimondja, hogy amennyiben „egy borvidéken csak egy hegyközség alakul meg, a hegyközségi tanácsot nem kell létrehozni, illetve a hegyközségi tanács megszűnik, és a hegyközségi tanácsi feladatokat a hegyközség, a titkári feladatokat pedig a hegybíró látja el.” Az eredetvédelem szempontjából további fontos változás, hogy a jogalkotó hatályon kívül helyezte a hegyközségi tanácsok társulási megállapodásaira vonatkozó rendelkezéseket, így a borvidéki régiók, és tájborteremő-vidékek alakításának Htv.-ben rögzített alapjait is.⁸⁷¹ Erre feltételezhetően az eredetvédelem 2004-ben kialakult új jogi rendszere adott lehetőséget, ugyanis a jogalkotó ezen időpontot követően a borvidéki régiók alakításának lehetőségét a Bortv. előírásaira, és az azon alapuló agrárminiszteri hatáskörbe telepítette.⁸⁷² Fel kell hívnom a figyelmet ugyanakkor arra, hogy a 2007-es Htv. módosítást megelőzően kiadott borvidéki régiók szabályzataiban (Duna, Balaton), a borrhégek szervezetével kapcsolatban, a vonatkozó FVM rendeletek⁸⁷³ a hatályon kívül helyezett, társulási megállapodásokról szóló Htv. rendelkezésekre utalnak vissza. Ebből következően a jövőben rendezni kell e borrhégek szervezetének jogszabályi alapjait.

A hegyközségi tanács tagjai a hegyközségek elnökei, valamint egy-egy küldöttjük. A hegyközségi tanács a tagjai közül igazgatóválasztmányt, s ennek tagjai közül elnököt (alelnököt) választ. Az ügyek viteléért felelős tisztségviselő a titkár. (Annál a hegyközségi tanácsnál, amelynek létszáma a tizenöt főt nem haladja meg, nem kell igazgatóválasztmányt létrehozni. Ez esetben az igazgatóválasztmány feladatkörét az elnök, az alelnök és a titkár együttesen gyakorolja.)⁸⁷⁴ A hegyközségi tanács legfontosabb feladatai: meghatározza a borvidéki rendtartást; szakmai szempontból felülvizsgálja a hegyközségi rendtartásokat; intézi a borvidék származás-, minőség- és eredetvédelmi ügyeit; elbírálja a hegyközség közigazgatási ügyben hozott határozata ellen benyújtott fellebbezést; hatósági ellenőrzést végez az illetékességi területéhez tartozó hegyközségeknél; rendszerezi és összegzi a

⁸⁶⁹ Htv. 17. § (1)-(2) bek.

⁸⁷⁰ Htv. 18-19. §.

⁸⁷¹ Htv. 32. § (4)-(6) bek.

⁸⁷² Bortv. 2. § 5. pont, 57. § (1) bek. b) pont, valamint a 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet.

⁸⁷³ 10/2006. (II.3.) FVM rendelet a Duna Borvidéki Régió szabályzatáról (3. §), 62/2006. (IX.7.) FVM rendelet a Balatoni Borvidéki Régió szabályzatáról (3. §).

⁸⁷⁴ Htv. 32-33. §.

hegyközségeknek a termelésre és az értékesítésre vonatkozó adatszolgáltatását, s az adatokat a nemzeti tanácshoz továbbítja; külön jogszabályban meghatározott módon részt vesz a szőlő- és borgazdálkodással kapcsolatos jogszabályok betartásának ellenőrzésében; etc.⁸⁷⁵

III. Az országos szint. Az országos hatáskörrel rendelkező szervezet a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa (HNT), amely – miként korábban említettem – egyúttal a szőlő és bor terméktanácsai funkciót is ellátja. A HNT a hegyközségi tanácsok egy-egy képviselőjéből áll, és a főtitkárral egészül ki. A HNT a tagjai sorából elnökséget, ennek tagjai közül elnököt (alelnököt) választ. Az ügyek viteléért felelős tisztségviselő a főtitkár.⁸⁷⁶ A HNT legfontosabb feladatai közé tartozik, hogy összegzi és elemzi a hegyközségi tanácsok adatszolgáltatását, s ennek alapján javaslatokat dolgoz ki az esetleges agrárpiaci beavatkozásra; képviselheti a hegyközséget a származás-, minőség- és eredetvédelemmel kapcsolatos ügyekben; elbírálja a hegyközségi tanács (illetve a hegyközségi tanács jogkörében eljáró hegyközség) közigazgatási ügyben hozott elsőfokú határozata ellen benyújtott fellebbezést; kapcsolatot tart a nemzetközi eredetvédelmi szervezetekkel.⁸⁷⁷

2.4.2.1.6. A törvényességi felügyelet

A törvényességi felügyeletet a MgSzH-n keresztül a FVM miniszter látja el. Ebben a tekintetben hasonlít az agrár-ágazatban tevékenykedő szakmai kamarákhoz a hegyközségi rendszer, szemben pl. az agrárkamarával ahol a törvényességi felügyeletet az ügyészség látja el. A törvényességi felügyelet eredetvédelmet érintő esetére érdekes adalékot szolgáltatott az egri hegyközségi tanács, amikor is a borok palackozásával kapcsolatban szigorúbb szabályokat fogadott el, és bevezette a borvidéki ellenőrzőjegyet.⁸⁷⁸ A jogi disputa konkrét körülményeivel és eredményeivel a bor-eredetvédelmi részben foglalkozom.

A törvényességi felügyelet kapcsán a miniszter ellenőrzi, hogy az alapszabály és más szabályzat megfelel-e a jogszabályoknak, továbbá, hogy a hegyközségi szervezetek határozatai nem ütköznek-e ezek valamelyikébe. Ha a hegyközség működésének törvényessége másképp nem állítható helyre, a miniszter keresettel fordulhat a bírósághoz. A bíróság megsemmisíti a hegyközségi szervezet jogsértő határozatát és - szükség szerint - új határozat hozatalát rendeli el; a működés törvényességének helyreállítása céljából összehívhatja a hegyközségi szervezet legfőbb önkormányzati szervét; a hegyközségi

⁸⁷⁵ Htv. 46. §.

⁸⁷⁶ Htv. 35. §.

⁸⁷⁷ Htv. 47. §.

⁸⁷⁸ A védett eredetű borok palackozásáról lásd az Egri Borvidék Hegyközségi Tanácsának 33/2004. (VIII.2.) határozatát, az ellenőrzőjegyről lásd az Egri Borvidék Hegyközségi Tanácsának 34/2004. (VIII.2.) határozatát; lásd továbbá a FVM Jogtanácsosi, Törvényességi Felügyeleti és Biztonsági Főosztályának 19073/2004. (2004.09.22.) számú törvényességi felügyeleti intézkedését.

szervezet tevékenységét felfüggesztheti, vagy ha a törvényes működés nem állítható helyre, a hegyközségi szervezetet feloszlathatja.⁸⁷⁹

2.4.2.1.7. A hegyközség szervezeti változásai és megszűnése

Új alcímként került be a Htv.-be a hegyközség szervezeti változásai és megszűnése. Az 1994-es rendszer megalkotói, bizonyos fokig elfogadható módon, a hegyközségi szervezet létrehozására koncentráltak. Az azóta eltelt évek tapasztalatai,⁸⁸⁰ valamint a hegyközség-alakítás szabályaiból adódó követelmények azonban arra sarkalták a jogalkotót, hogy átalakítsa a vonatkozó rendelkezéseket.⁸⁸¹

Az új szabályok szerint a hegyközség megszűnik a) összeolvadással, illetve beolvadással (a továbbiakban együtt: egyesülés), b) több hegyközségre történő szétválással, c) a bíróság által történő feloszlattal, d) a település borvidéki besorolásának törlésével, amennyiben a hegyközség csak az adott településen működik.⁸⁸² A korábbi szabályozás az egyesülésnek nem ismerte a két típusát, továbbá a régi szabályozásban nem nevesítették a település borvidéki besorolását, mint megszűnési lehetőséget. Ezzel a lehetőséggel, a HNT főtitkára szerint, mindazonáltal a hatékonyabb működésre (lényegében az összeolvadásra) lehet majd ösztönözni a nem működő hegyközségeket.⁸⁸³

2.4.2.1.8. A hegyközség feladatai

A 2007-es Htv. módosítás több helyen is érinti a hegyközségek feladatait, összességében mégis azt állapíthatom meg, hogy a módosítások valójában csak pontosítják a cizellálják, és az időközben bekövetkező ténybeli és jogszabályi változásokhoz igazítják a vonatkozó előírásokat. A Htv. hatályos szabályai szerint a hegyközség:⁸⁸⁴

- a) a minőségvédelem érdekében összehangolja tagjai szőlészeti és borászati szakmai tevékenységét;
- b) gondoskodik - a helyi önkormányzattal együttműködve - a működési területéhez tartozó szőlők őrzéséről;
- c) a számítógépes nyilvántartásában foglalt adatokat rendszerezi és összegezi, s azokat - egyedileg nem azonosítható módon - a hegyközségi tanácshoz továbbítja;

⁸⁷⁹ Htv. 57. §.

⁸⁸⁰ Így példának okáért az, hogy a megyei bíróság jelenleg nem járul hozzá a működésképtelen hegyközségek törléséhez (pl. Barabás) HORVÁTH Csaba: Javaslat a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. 24. p.

⁸⁸¹ Htv. új 22-24. §-ai, illetve a 25. § hatályon kívül helyezése.

⁸⁸² Htv. 22. § (1) bek.

⁸⁸³ Idézi GEÖNCZEÖL Attila: Átalakulóban a hegyközségek. *Bor és Piac*, 2007, 1. szám, 29. p.

⁸⁸⁴ Htv. 38. §.

- d) a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló törvényben feltüntetett közigazgatási szervek, valamint a borgazdálkodás körébe tartozó ellenőrzéseket végző szervezetek számára megkeresésre adatot szolgáltat;
- e) szolgáltatásokkal és szaktanácsadással segíti tagjai gazdálkodását;
- f) a szőlőtermelőnek a szőlőterületére, szőlőfajtáira, a tárgyévi termésmennyiségére és a szőlőfelhasználására vonatkozó adatokat egyedileg azonosítható módon, jövedéki ellenőrzés elősegítése céljára mágneses adathordozón vagy elektronikus úton továbbítja a vámhatóságnak;
- g) védi a hegyközség termelőinek érdekeit és tájékoztatást ad a tagok tevékenységét segítő, közérdekű információkról;
- h) eljár a származásvédelmet sértő esetekben;
- i) ellenőrzi - szükség esetén helyszíni ellenőrzéssel - tagjainál a hegyközség feladatkörét érintő jogszabályok és a rendtartási előírások betartását, és az ellenőrzésről jegyzőkönyvet készít;
- j) rendezvényeket, borversenyeket szervez.

Ezt követően a Htv. 39. §-a „meghatározza azokat az eszközöket, jogosítványokat is, amelyek révén a hegyközség feladatait el tudja látni. Ezek két nagy csoportra oszthatók. Egyfelől a szervezetre vonatkozó önszabályozáson túl a törvény biztosítja a hegyközség számára a szakmai szabályozási lehetőséget, amely végül is kiteljesíti a szervezet önkormányzatiságát...”. „Ezen belül azonban lehetőségük van a hegyközségeknek, hogy a helyi szakmai hagyományokat érvényesítsék, illetve hogy a jogi szabályozás keretein belül részletszabályokat állapítsanak meg, és esetleg a minőség érdekében a jog előírásainál szigorúbb módon rendezzenek bizonyos szakmai kérdéseket.” A „hegyközségek jogosítványaként megfogalmazott másik eszköz, nevezetesen hogy közigazgatási feladatokat” látnak el: egyes ügyekben ügydöntő jogkörrel, más ügyekben „quasi szakhatóságként”, vagy eljárás kezdeményezésre irányuló jogot gyakorolva.⁸⁸⁵ Mindezek alapján a Htv. rendelkezik arról, hogy a hegyközség a szőlő- és bortermelésre vonatkozó jogszabályban meghatározott keretek között a működési területén kötelező érvényű szakmai szabályokat állapít meg, s ellenőrzi azok betartását; eljár a törvény által hatáskörébe utalt közigazgatási ügyekben, illetve javaslattételi és véleményezési jogkörrel részt vesz a szőlő- és borgazdálkodással kapcsolatos közigazgatási ügyekben.⁸⁸⁶

Főszabályként az előző – rendtartási ügyek, illetve közigazgatási ügyek – megkülönböztetés megfeleltethető a hegyközség által ellátott ügycsoportok viszonylatában aszerint is, hogy azok „a szervezet belső életével, kizárólag a tagok érdekében végzett tevékenységgel kapcsolatosak, vagy annál általánosabb jellegűek, elvileg bárkire kiterjedő, a

⁸⁸⁵ Lásd Htv. részletes indoklásának VI. fejezetét. Megítélésem szerint a hegyközségek közigazgatási feladatai voltak azok, amelyek miatt sikerült, szemben a gazdasági kamarákkal, megtartani a kötelező tagság követelményét. V.ö. KOVÁCS Gyula: Gazdasági kamarák és jogalkotás. *Cég és Jog*, 1997, 9. szám, 24-26. p.

⁸⁸⁶ Htv. 39. §.

szőlő- és bortermeléssel kapcsolatos közigazgatási tevékenység körébe tartoznak. A hegyközségi rendtartási ügyek és közigazgatási ügyek elhatárolásának alapja tehát a személyi kör: köteles az előbbieknak csak hegyközségi tag, az utóbbiaknak bárki lehet az alanya.” „Ez a kettősség tükröződik egyébként a jogorvoslati rendszerben is; a belső önkormányzati ügyek esetén ugyanis a közvetlen bírói út általános szabály, míg a közigazgatási ügyben... a közigazgatási határozatok felülvizsgálatára irányadó szabályokhoz igazodik.”⁸⁸⁷

I. Hegyközségi rendtartási ügyek

A hegyközség szakmai önszabályozásának alapja az ún. hegyközségi rendtartás, más névvel a hegyszabályok. A hegyközség ennek keretében meghatározza a célszerű telepítés és művelés, az ültetvények rendje, a szőlőkárosító elleni egységes növényvédelem, a szüretelés, a feldolgozás, valamint a bor helyi sajátosságoknak megfelelő készítése szabályait, továbbá más, a minőségvédelem szempontjából fontosnak ítélt szakmai követelményeket.⁸⁸⁸ A fenntarthatóság szempontjából fontos előírása a Htv.-nek, hogy a rendtartás megalkotása során figyelembe kell venni a természet- és tájvédelemre vonatkozó jogszabályokat is.⁸⁸⁹ Megítélésem szerint ezen részt ki kellene egészíteni az előbb említett jogszabályoktól átfogóbb, környezetvédelmi jogszabályokkal is; vagyis, hogy a hegyközségek is figyelemmel legyenek a környezeti érdekek érvényesítésére.

A rendtartásban kell meghatározni továbbá a hegyszabályokat sértő cselekmények Htv. törvény szerinti jogkövetkezményeit is. Így, amennyiben a hegyközség ellenőrzés eredményeként határozattal megállapítja a szabályszegés tényét, a tagot a jogellenes állapot megszüntetésére, meghatározott cselekvés teljesítésére, valamintól való tartózkodásra kötelezheti vagy - a rendtartásban meghatározott esetekben és mértékig - bírsággal sújthatja. Az eredetvédelem szempontjából további súlyos szankciós lehetőséggel élhet a hegyközség: a bort hamisító vagy hamis termékjelölést alkalmazó tagját határozattal eltilthatja „a településre vagy termőhelyre utaló származásmegnevezés, illetve a „különleges minőségű bor”,⁸⁹⁰ a „minőségi bor”, valamint a „tájbor” minőségmegjelölés alkalmazásától.”⁸⁹¹ Amennyiben valaki nem hegyközségi tagként vét a rendtartás szabályai ellen, a hegyközség felszólítja a jogellenes állapot megszüntetésére vagy a rendtartás szerinti cselekvésre. A felszólítás eredménytelensége esetén a hegyközség bíróságtól kérheti a rendtartásba ütköző cselekményt elkövető személynek a felszólításnak megfelelő kötelezését.⁸⁹²

⁸⁸⁷ Lásd Htv. részletes indoklásának VI. fejezetét.

⁸⁸⁸ A Htv. 42. §-a alapján a hegyközség - a jogszabályok keretein belül - a működési területére kiterjedően meghatározhatja a telepíthető szőlőfajtákat, továbbá fajtánként az egységnyi területen termelhető szőlő, must és bor mennyiségét, valamint a legalacsonyabb szüretelési mustfokot.

⁸⁸⁹ Htv. 40. § (1) bek.

⁸⁹⁰ A hatályos Bortv. már nem ismeri a „különleges minőségű bor” kategóriáját.

⁸⁹¹ Htv. 41. § (1)-(2) bek.

⁸⁹² Htv. 41. § (3) bek.

Utóbbi lehetőség felhívja a figyelmet arra, hogy bizonyos esetekben a rendtartás a hegyközségi tagokon kívüli, más személyekre is tartalmazhat kötelező előírásokat. A hegyközségi rendtartás ugyanis a szőlőkataszteri besorolás alapján borvidéknek minősülő határrészekre (szőlőhegy) kiterjedő hatállyal határozza meg az ingatlanok, az utak, vízelvezető árkok állapotára és növényvédelmére, valamint az ingatlanok rendeltetésszerű használatával kapcsolatos létesítmények karbantartására vonatkozó szabályokat. Így a rendtartás ezen előírásait a szőlőhegy területébe eső, más művelési ágú külterületi ingatlanok használóinak és az utak kezelőinek is be kell tartaniuk.⁸⁹³ Van ugyanakkor egy további esetkör is, amikor a hegyközségi rendtartás más személyekre is kihatással bíró formát ölt. Az eredetvédelem 2004-től hatályos szabályai alapján ugyanis a védett eredetű bor, illetve a borvidéki régió érintett hegyközségi tanács(ok)⁸⁹⁴ által elkészített rendtartását a FVM miniszter rendeletben adja ki.⁸⁹⁵ Ezen esetekben a FVM rendeletben foglalt, eredetileg hegyközségi tanács(ok) által rendtartásban szabályozott előírások a hegyközség tagjain túl, más személyi körre is alkalmazandók.

A települési szinten elfogadott hegyközségi rendtartást meg kell küldeni a hegyközségi tanácsnak, amely kifogást emelhet a rendtartás ellen, ha az törvénysértő, vagy nyilvánvalóan szakszerűtlen rendelkezést tartalmaz. A hegyközségnek a kifogásolt rendelkezést újra kell tárgyalni. A rendtartás – kifogás híján – a hegyközségi tanácsnak történő megküldését követő harmincadik napon válik érvényessé és kihirdethetővé. Az a hegyközség, amelynek nincs érvényes rendtartása, a közfeladatok ellátásáért költségterítésben nem részesülhet.⁸⁹⁶ A rendtartás közzétételével egyidejűleg meg kell küldeni a települési önkormányzatnak, valamint a mezőgazdasági igazgatási szervnek is a rendtartást. A rendtartás a hirdetményként való közzététele napját követő harmincadik napon lép hatályba.⁸⁹⁷ (Mindez az esetkör természetesen nem vonatkozik a FVM miniszter által rendeletben kiadott rendtartásokra.)

II. Közigazgatási ügyek

Az elmúlt évek fejleményeit tekintve a hegyközségi szervezetrendszerben megfogalmazódott az, hogy az állam olyan mennyiségben telepít közigazgatási feladatokat a hegyközségekre, amely feladatszám már a hegyközségek elsődlegesnek tekintett eredetvédelmi feladatait veszélyezteti⁸⁹⁸ (különös tekintettel arra, hogy a megnövekedett

⁸⁹³ Htv. 40. § (2) bek.

⁸⁹⁴ A borvidéki régiók rendtartásai esetén ugyanis több hegyközségi tanács is érintett. Ezen esetkörön túl a Htv. szabályozás egy másik lehetőséget is, amikor több hegyközségi tanács közös rendtartást bocsát ki: azok a hegyközségek, amelyek működési területéhez egybefüggő szőlőterületek tartoznak, közös hegyközségi rendtartást készítenek. Htv. 40. § (3) bek.

⁸⁹⁵ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 5-6. §.

⁸⁹⁶ Htv. 40. § (4) bek.

⁸⁹⁷ Htv. 40. § (5) bek.

⁸⁹⁸ GEÖNCZEÖL: Op. cit. 29. p.; A tendenciával szemben eltérő véleményen van FODOR: A hegyközségek. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 290. p.

feladatokhoz az állam nem rendelte hozzá a szükséges pénzügyi fedezetet).⁸⁹⁹ A hegyközségi szervezetrendszer leterheltségét jól szemlélteti az az adat, hogy éves szinten 60 ezer szőlő és 40 bor származási bizonyítványt ad ki, és 20 ezer feletti az egyéb ügyek száma.⁹⁰⁰

Bár a Htv. jó néhány közigazgatási feladatot nevesít a hegyközségek hatáskörében, mégis fontos az elején kiemelni azt, hogy a hegyközségi szervezetek részére további feladatot más törvény is megállapíthat, sőt, annak ellátásával kapcsolatos szabályokat kormányrendelet vagy miniszteri rendelet is meghatározhat.⁹⁰¹ A Bortv. végrehajtására kiadott FVM rendeletek, amelyek eredetvédelmi vonatkozásaival még a későbbiekben foglalkozom, számos hasonló meghatározást tartalmaznak.⁹⁰² A következőkben a teljesség igénye nélkül ismertetek néhány közigazgatási feladatot, alapvetően a Htv. vonatkozó rendelkezéseiből kiindulva.

1. A szőlők telepítése/kivágása során, bár a telepítések és kivágások engedélyezése tekintetében már a MVH dönt, az engedély iránti kérelmet a hegybírókhoz kell továbbra is benyújtani, aki javaslatával együtt továbbítja a kérelmet a MVH felé.⁹⁰³

2. A származási bizonyítványok kapcsán, a szőlő, az asztali bor és a m. t. minőségi bor származási bizonyítványát a termőhely szerinti illetékes hegybírók, a védett eredetű bor származási bizonyítványát pedig az illetékes hegyközségi tanács titkára adja ki.⁹⁰⁴ A 2007-es Htv. módosítás szerint a származási bizonyítvány kiadásra – mulasztási bírság ellenében – immáron a jogszabályi határidőn túl is van lehetőség.⁹⁰⁵

3. A hegybíró a műveletlenül hagyott ültetvény használóját megfelelő határidő biztosításával felszólítja, hogy a szükséges talaj- és növényvédelmi munkákat végezze el, illetve a szőlőt művelje meg. Ha a felszólítás eredménytelen, a hegybíró a határidő lejártát követő nyolc napon belül köteles erről tájékoztatni az ingatlanügyi hatóságot.⁹⁰⁶

4. Szőlő művelési ágban nyilvántartott termőföld esetében a művelési ág megváltoztatásához a hegyközség engedélye szükséges.⁹⁰⁷

5. A hegyközség jogosult kezdeményezni a szőlő termőhelyi kataszterének kiegészítését és módosítását.⁹⁰⁸

⁸⁹⁹ Megoldást jelenthetne a hegyközségi szervezetek által lefolytatott egyes eljárások igazgatási szolgáltatási díjáról szóló 61/1998. (XII.17.) FVM rendelet módosítása.

⁹⁰⁰ HORVÁTH Csaba: *Hegyközségek múltja, jelene, ... jövője (?)* 4. p.; v.ö. URBÁN: *A hegyközségek feladatai. Borászati Füzetek*, 1998, 2. szám, 36-38. p.

⁹⁰¹ Htv. 48. §. A HNT főtitkára szerint egyébiránt a munka érdemi részét ma is a hegyközségek végzik, külön díjazás nélkül. GEÖNCZEÖL: *Op. cit.* 29. p.

⁹⁰² A közigazgatási feladatokat – közösségi illetve magyar jogszabályi alapok szerinti bontásban – megtalálhatjuk: HORVÁTH Csaba: *Közi(ga)zgatási reform. Avagy gondolatok a szőlő-bor ágazat szakigazgatásának folyamatban lévő átalakulása kapcsán.* 5. p.; a hegyközségek közigazgatási feladatainak korábbi eljárásáról lásd MIKÓ: *Közigazgatási ismeretek hegyközségek számára.* In: KOVÁCS – MIKÓ – SZABÓ: *Op. cit.* 207-302. p.

⁹⁰³ Htv. 43. § (2) bek., Bortv. 23. § (2) bek.

⁹⁰⁴ Htv. 43. § (1) bek., Bortv. 7. § (1)-(2) bek.

⁹⁰⁵ Htv. 45/A. §.

⁹⁰⁶ Htv. 44. §

⁹⁰⁷ Htv. 45. § (2) bek.

⁹⁰⁸ Htv. 45. § (3) bek.

6. A szőlő termőhelyi kataszterébe felvett területeken erdőt, gyümölcsöst telepíteni csak a hegyközség előzetes hozzájárulásával lehet.⁹⁰⁹

7. A hegyközség a szőlő termőhelyi kataszterbe tartozó területekre a tulajdonosok képviselőjében jogosult kezdeményezni a vadászati hatóságnál, hogy a külterületen lévő zártkerti ingatlant a vadászterület kiterjedésének megállapításánál figyelembe vehető földterületnek minősítse, valamint jogosult a földtulajdonosokat a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvénynek a jegyzőre vonatkozó szabályai szerint képviselni.⁹¹⁰

2.4.2.2. A védett eredetű borok borvizsgáló bizottsága

A védett eredetű borok minősítéséhez kapcsolódó borvizsgáló bizottságokat (DHC bizottságok) a védett eredetű borok érzékszervi minősítése céljából a borvidékek és borvidéki régiók hozzák létre a vonatkozó miniszteri rendelet alapján.⁹¹¹ A DHC bizottságok szabályzatát, összetételét a FVM akkreditálja, majd nyilvántartásba is veszi a DHC bizottságokat. Egy védett eredetű bor származási bizonyítványa csak akkor adható ki, ha a konkrét borra vonatkozó DHC bizottság az érzékszervi minősítést elvégezte és a bort a kategóriának megfelelően minősítette. A 11 fős DHC bizottságok megfelelő kóstolási és bírálati gyakorlattal rendelkező tagokból állnak (3 főnek a meghatározott termőhelyen kívüli, forgalmazásban érdektelen személynek kell lennie).⁹¹²

A DHC bizottság bírálat alapján a „megfelelt”, illetve a „nem megfelelt” minősítést alkalmazza. „Nem megfelelt” eredmény esetén a bor tulajdonosa kérheti másik, legalább fele részben megváltoztatott összetételű bíráló bizottság 30 napon belüli összehívását, és a bor ismételt minősítését. Ha az ismételt minősítés eredménye is „nem megfelelt” a bor a védett eredetű kategóriában származási bizonyítványt nem kaphat, forgalomba nem hozható.⁹¹³

Az alfejezet végén, ígéretemhez hűen, megkísérlek egy rövid összefoglalót adni, a borágazati-intézményrendszer áttekintéséről, a Horváth Csaba által előzőleg vázolt szempontok alapján. Úgy tűnik, hogy 2002-höz képest sikerült a lemaradásunkból számosat behoznunk. Egyrészt létrehoztuk a MVH-t (2003-ban), mint kifizető ügynökséget. Másrészt, bár speciális nemzeti eredetvédelmi intézetünk nem alakult (mint a francia INAO), mégis sikerült 2003/2004-ben új jogszabályi alapokra helyezni a bor-eredetvédelmet (több-kevesebb

⁹⁰⁹ Htv. 45. § (4) bek.

⁹¹⁰ Htv. 45. § (5) bek.

⁹¹¹ A védett eredetű borok minősítéséhez kapcsolódó borvizsgáló bizottságok akkreditálási és működési szabályairól szóló 103/2004. (VI.3.) FVM rendelet szóhasználata megítélésem szerint meglehetősen pontatlan (1. §), megítélésem szerint helyesebb lett volna megjelölni a hegyközségi tanácsokat, illetve a borvidéki régiók esetén az érintett hegyközségi tanácsokat.

⁹¹² 103/2004. (VI.3.) FVM rendelet 1-3. §.

⁹¹³ 103/2004. (VI.3.) FVM rendelet 3. § (5) bek.

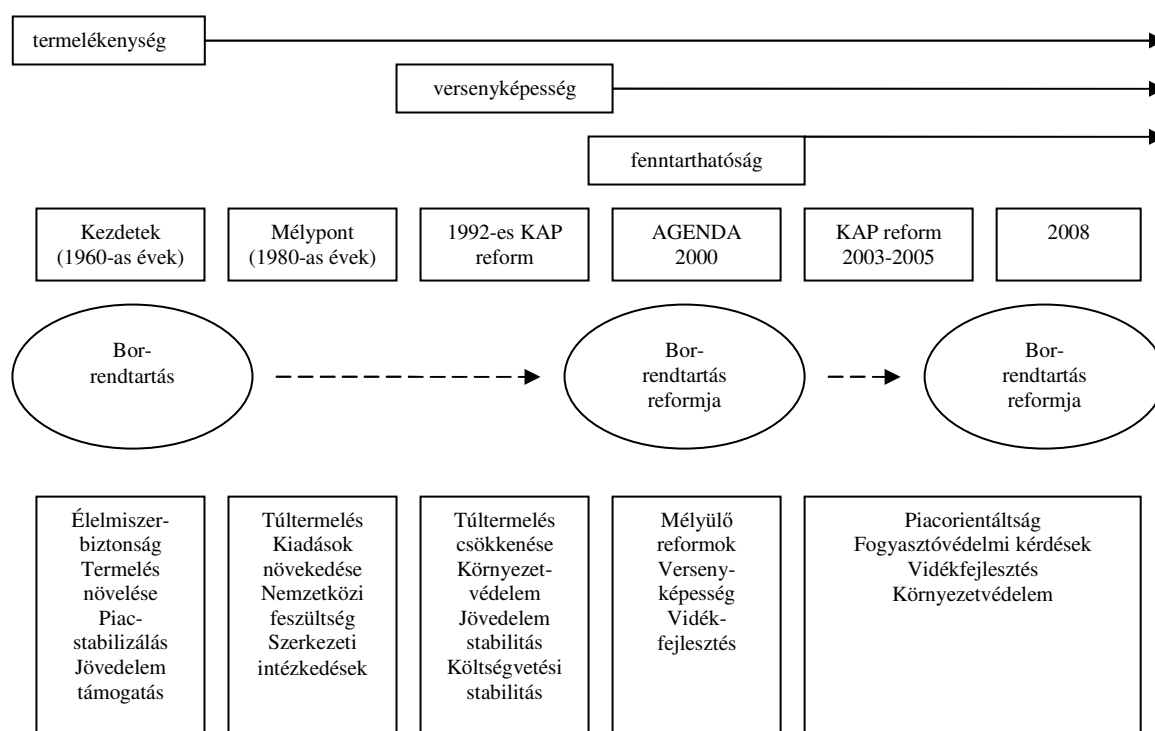
hibával; így pl. a politika – sajnos nem a szakpolitika – túlzott szerepvállalása a kérdésben néha káros). A borminősítés és hatósági ellenőrzés újjászerveződött (az OBI-t, OMMI-t magába olvasztó MgSzH képében, és elvileg a bor forgalombahozatali járulék által megerősített pénzügyi forrásokkal) 2007-ben, amely intézmény hatékonyságát ma még nehéz lemérni. A kérdés az, hogy sikerül-e úgy átszervezni az ellenőrzés rendszerét, hogy az immáron a rendszerváltozást követő üzemstruktúrához alkalmazkodjon, s nem a társadalmi tulajdon rendszerén nyugodjon. A hegyközségek közigazgatási feladatai nőttek, központi költségvetési forrásuk viszont ehhez képest csökkent, ennek köszönhetően 2007 decemberében egy olyan átszervezésükről döntöttek, amelytől a HNT költséghatékonyabb működést remél, még azt is felvállalva, hogy a komoly változásokra csak kevés időt hagytak, és hogy a változások némileg idő előttiek, hisz nem várták be a közös borpiaci rendtartás módosítását, így rövid időn belül újabb módosításnak tették ki magukat. Mindez megítélésem szerint nem szolgálja az agrár-szakigazgatás amúgy is – jogbiztonság szempontjából – deficitesebb gyakorlatát.

3. A közösségi borrendtartás rendszere

Jelen alfejezetben a hatályos és a 2008-ban tervezett közösségi borpiaci szabályozást tekintem át vázlatosan, ugyanis az eredetvédelmi vonatkozású szabályokkal a disszertáció következő részében foglalkozom részletesen. Mivel dolgozatom lezárásakor a 2008-as közösségi borrendtartás tanácsi rendelete még nem született meg, ezért ezen részben a 2007. december 19-ei politikai megállapodás publikus részleteivel bezárólag tudom felvázolni a 2008 augusztusától hatályba lépő új szisztémát.

3.1. Az 1999-es közösségi borrendtartás

I. Az 1999-ben megszületett közösségi borrendtartás, és a végrehajtására kiadott bizottsági rendeletek⁹¹⁴ az átalakulóban lévő KAP fontos állomásán születtek, az AGENDA 2000 idején (lásd az 5. ábrát a borrendtartás fejlődését a KAP fejlődésének tükrében⁹¹⁵).

5. ábra A közösségi borrendtartás fejlődése

⁹¹⁴ A termelési potenciálról a 1227/2000/EK rendelet, a meghatározott termőhelyről származó minőségi borokról a 1607/2000/EK rendelet, a borászati eljárásokról és kezelésekről a 1622/2000/EK rendelet, a piaci mechanizmusokról a 1623/2000/EK rendelet, az ellenőrzésről a 2729/2000/EK rendelet, a harmadik országokkal való kereskedelemről a 883/2001/EK rendelet, a kísérő dokumentumokról és pinckönyvről a 884/2001/EK rendelet, a termelési és készletjelentésekről a 1282/2001/EK rendelet, a borok jelöléséről és kisereléséről a 753/2002/EK rendelet szól.

⁹¹⁵ Készült az EK Bizottság anyagainak alapulvételével. Európai Közösségek Bizottsága: *A borpiaci közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról*. Brüsszel, 2007.12.19.; 5. p. Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/presentation_191207/pres191207_hu.pdf 2008.01.18.

A folyamat ezen állomásán már erőteljesen éreztették hatásukat a GATT/WTO tárgyalások azon eredményei, amelyek a támogatási szisztémák reformját követelték. Ezek következményeként a támogatási szisztéma további egyszerűsödésének lehetünk tanúi. A '99-es rendszer ugyanakkor viszonylag kis részen törekedett a környezetvédelem és a struktúraváltás (pl. a 2004 óta csatlakozott új tagállamok, így a magyar borágazat, szempontjából életbevágó) követelményeinek való megfelelésre.⁹¹⁶ Az 1999-es közösségi borrendtartás kimaradt a KAP 2003 és 2005 között zajló piacsabályozási reformjából, és nem tartozott az SPS rendszerrel érintett termékpályák első körébe sem.

A közösségi borjog hatálya az 1999-es borrendtartás alapján a következő területeket foglalta magában: (a) bortermelési potenciál, (b) piaci mechanizmusok, (c) termelői és szakmai szervezetek, (d) borászati eljárások, (e) címkézés, (f) m.t. minőségi borok (utóbbi kettő tartalmazza a közösségi borjog eredetvédelmi szabályait), (g) harmadik országokkal való kereskedelem.

Az 1999-es közösségi borrendtartás működésével (lásd a 6. ábrát) részletesen nem áll módomban foglalkozni.⁹¹⁷ A teljesség igénye nélkül, a telepítési jogok rendszerére kívánom felhívni a figyelmet, ugyanis ennek számos érdekes jogi vonatkozása van:⁹¹⁸

(a) A telepítési jogok, mint vagyoni értékű jogok, a mezőgazdasági üzem részét képezik. Ezért alkotják atipikus elemét a mezőgazdasági termék szabályozási tárgyán alapuló

⁹¹⁶ Az 1999-es reform értékeléséről lásd BIESER, Karl Ludwig: The position of Germany on the proposal of the Commission to reform the Organisation to the Council [sic!] of the Wine Market. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 27-28. p.; ORAZIE du MARAIS, Charlotte: The position of Italy on the proposition of the Common Market Organisation for wine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 15-19. p.; PÉGAZ, Chantal: A.I.D.V. Section Européenne. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 12-14. p.; PEREZ ALVAREZ: The repercussions in Spain of the common market organisation for wine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 20-26. p.

⁹¹⁷ Lásd minderről BENE László – MIKULÁS Ildikó: Szőlő és bor az Európai Unióban. *Európai Füzetek* 21., Budapest, 2003, Miniszterelnöki Hivatal és Külügyminisztérium; BENE – MIKULÁS: Szőlő és bor az Európai Unióban. *Európai Tükör*, 2004, Különszám, I. kötet, 411-437. p.; KOCH: Neues vom Weinrecht. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2004, 30. szám, 2135-2137. p.; KOCH: Weinrecht 2000 – Änderungen und Perspektiven. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2000, 31. szám, 2254-2255. p.; MIKULÁS: Az EU szőlészeti-borászati szabályozása és a szőlő-bor ágazat felkészülése az EU csatlakozásra. *Agrárágazat*, 2002, 4. szám, 31-38. p.

⁹¹⁸ A telepítési jogok tagállami szabályozásáról lásd BROSES, Antoine: Droits de replantation et bail rural. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 2-14. p.; FISCHER, Helmut: The Right to Replant Vines. Practical experience in Germany, particularly in the Free State of Bavaria. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 36-42. p.; FORGET, Julien: Fiscalité des droits de (re)plantation. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 32-40. p.; GONI, Philippe: Faut-il limiter les rendements des vins de pay? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 14-21. p.; GONI: Le droit de planter en matière viticole. *Gazette du Palais*, 2001, 277. szám, 9-12. p.; KOCH: Compensation petition in pursuance of a gain in value loss on lease term. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 51-52. p.; MENGIN, Yves: Le rôle du services des douanes en matière de droits de plantation (France). *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 40-43. p.; MORENO CAMPOS, José Antonio: Analysis of Spanish regulations on replantation rights. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 14-19. p.; ROCHARD, Denis: Droits de plantation et de replantation: feu vert pour la réserve. *Revue de Droit Rural*, 2005. június-július, 76-77. p.; STÖHR, Wolfgang: Managing planting rights in Germany, illustrated by the example of the land of Rheinland-Pfalz. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 19-25. p.; STÖHR: Planting fruit trees in vineyards does not lead to any lapse in the right to grow wine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 52-56. p.; AGOSTINI, Eric – ROUSSEL, Franck: Les droits de replantation (à propos de l'arrêt *Mazoyer*). *Le Dalloz*, 2001, 23. szám, 1813-1817. p.

borrendtartásnak. A mezőgazdasági üzemekre⁹¹⁹ vonatkozó szabályozás kialakításában bár még ma is fontos szerep jut a tagállamoknak;⁹²⁰ a közösségi borrendtartás komoly korlátozást vezet be a telepítési jogokon keresztül a tulajdonjogra. A telepítési jogok rendszerének tulajdonjogot korlátozó sajátossága egyes tagállamok jogában ugyanakkor nem nyert akadálytalanul elismerést. Így például Németországban 1958. július 10-én az 1937. március 1-jei élelmiszerjogi rendelet telepítési szabályozását a Szövetségi Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította. Az alkotmánybírósági jogértelmezés azonban érdekesen megváltozott 1967. február 14-én, amikor is a Szövetségi Alkotmánybíróság a borgazdálkodási törvény telepítés korlátozását alkotmányosnak minősítette.⁹²¹ Kérdéses, hogy a magyar Alkotmánybíróság miként döntene egy hasonló beadvány kapcsán. A magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában egyelőre még arra sem alakult ki egyértelmű álláspont, hogy milyen viszonyban van a magyar és a közösségi jog.⁹²² A német alkotmánybíróság egyébiránt, a telepítési jogoktól némileg elrugaszkodva, egy másik ügy kapcsán, érdekes problémaként értékelte a közösségi jog óriási tömegét is. 1978. március 17-ei ügyében a Szövetségi Alkotmánybíróság fontolóra vette, „hogy valakit azért nem szabad elítélni, mert az EGK jog nem ismerete miatt a tévedése jóhiszemű”.⁹²³

(b) A telepítési jogok ráadásul vagyoni jogi mivoltukban is sok érdekességet rejtenek magukban. A borrendtartás vagyoni értékű jogai nem számítanak egyedinek, hiszen a közösségi agrárjogban számos hasonlóval találkozhatunk. Problémát érzékelek ugyanakkor a vagyoni értékű jogok magyar dogmatikai és Ptk.-beli megítélésében.⁹²⁴

(c) Elgondolkodtatónak találok a magyar borjog vonatkozásában, hogy a csemegeszőlős telepítésre is a Bortv. szabályait kell alkalmazni, pedig az egy másik termékpálya. Meg kell jegyeztem ugyanakkor, hogy mindez nem a magyar borjog kizárólagos sajátossága. Ezt a megoldást erősíti ugyanis az EK Bíróság egy döntése⁹²⁵ is.

⁹¹⁹ RADÓCZNÉ KOCSIS: *Az Európai Unió új közös borpiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására*. Budapest, 2002, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.

⁹²⁰ Lásd pl. GAUTIER: Le bail emphytéotique en droit français. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 22. szám, 41-44. p.; OLAJOS: A szőlő és borgazdálkodás tulajdonszerzési szabályai, a szőlőterületek tulajdonjoga. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. I. kötet. Miskolc, 2004, Bíbor Kiadó. 106-108. p.; OLAJOS: Speciális tulajdonszerzések az erdő- és vízgazdálkodás, valamint a szőlőtermesztés területén. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó. 114-121. p.

⁹²¹ KOCH: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. Op. cit. 13-14. p.

⁹²² 17/2004. (V.25.) AB határozat, 1053/E/2005. (VI.16.) AB határozat, 72/2006. (XII.15.) AB határozat. Kommentálja: RAISZ: Confronted with direct applicability of a directive: the Hungarian Constitutional Court before challenges. *Miskolc Journal of International Law*, 2007, 1. szám, 113-127. p., www.mjil.hu; VÁRNAY Ernő – TATHAM, Allan F.: A New Step on the Long Way – How to Find the Proper Place for Community Law in the Hungarian Legal Order? *Miskolc Journal of International Law*, 2006, 3. szám, 76-84. p., www.mjil.hu; FAZEKAS Flóra: A közösségi jog elsőbbségét érintő magyar alkotmánybírósági határozatok. *Collega*, 2007, 2-3. szám, 207-212. p.

⁹²³ KOCH: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. Op. cit. 22. p.

⁹²⁴ GYURÁN: The future of planting rights. In: STIPTA István (szerk.): *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma (2007. november 13., Miskolc.)*. *AJK szekciókiadvány*. Miskolc, 2008, Miskolci Egyetem, 49-54. p.

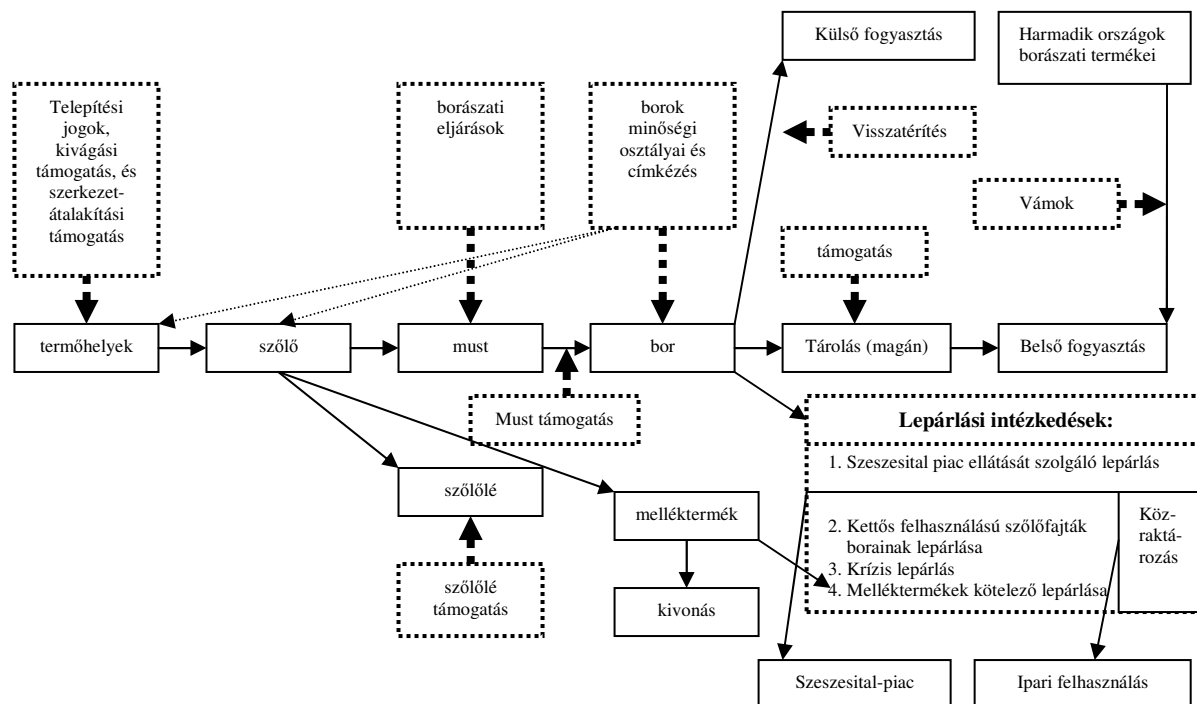
⁹²⁵ C-308/98. sz., Manfredi kontra Regione Puglia ügy (1998. november 25-én hozott ítélet).

Ítéletében a Bíróság pontosította a szőlőtelepítésre vonatkozó tilalmat, amely alapján a tilalom nem csak a borszőlőre, de a csemegeaszőlőre is vonatkozik. A Bíróság ezzel az ítéletével az esetleges visszaéléseket szeretne megelőzni. A Bíróság ítéletét a közös borpiaci rendtartásra alapozta. Megítélésem szerint azonban az ítélet jogszabályi alapja kétséges, ugyanis a csemegeaszőlő nem képezi a közös borpiaci szervezet tárgyát, hanem az a zöldség-gyümölcs rendtartás része.

II. A közösségi borpiaci szabályozást a megadott keretek között egészíthetik ki a tagállami rendelkezések. A legtöbb szabadságot a tagállamok a végrehajtás intézményrendszerének és a m.t. minőségi borok kérdéseiben kapták. Az egyes tagállamok joganyagával ezen részben nem foglalkozom részleteiben.⁹²⁶ Pusztán utalok rá, hogy a magyar jogrendszerben a közösségi borrendtartás nemzeti kiegészítését egy dualista (Bortv., Htv.) alapokon álló törvényi szint és a kapcsolódó végrehajtási rendeletek⁹²⁷ alkotják.

⁹²⁶ Lásd más tagállamok szabályozásáról KOCH: Das neue Weingesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1994, 44. szám, 2880-2881. p.; PRETTEREBNER, Rolf: Wein-Marketing oder Wein-Marktregelung. *Weinbau*, 2005. február, 18-19. p.

⁹²⁷ 29/1998. (IV.30.) FM rendelet a mezőőrök és a hegyőrök szolgálati viszonyáról, 61/1998. (XII.17.) FVM rendelet a hegyközségi szervezetek által lefolytatott egyes eljárások igazgatási szolgáltatási díjáról, 66/1998. (XII.31.) FVM rendelet az Országos Borszakértő Bizottságról, 52/2001. (VIII.2.) FVM-PM rendelet a borászati termékek egységes bizonylatolási, nyilvántartási, és elszámolási rendjéről, 75/2004. (V.4.) FVM rendelet a szőlőfeldolgozás és a borkészítés során keletkező melléktermékek lepárlásáról és kivonásáról, 94/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlő- és bor származási bizonyítványok kiadásának rendjéről, 95/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlő termőhelyi kataszterének felvételezéséről, kiegészítéséről és módosításáról, 96/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlészeti és borászati adatszolgáltatás rendjéről és a nem hegyközségi településeken a közigazgatási feladatokat ellátó hegyközségek meghatározásáról, 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok eredetvédelmi szabályairól, 98/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borászati termékek jelöléséről, 99/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok előállításáról, 101/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlészeti és borászati üzemek működésének engedélyezési rendjéről és tevékenységének higiéniai szabályairól, 102/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlőültetvények országos térinformatikai nyilvántartásáról (VINGIS), 103/2004. (VI.3.) FVM rendelet a védett eredetű borok minősítéséhez kapcsolódó borvizsgáló bizottságok akkreditálási és működési szabályairól, 104/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borkészítésre alkalmas szőlőfajták osztályba sorolásáról, 58/2005. (VI.28.) FVM rendelet az Országos Borszakértő Bizottságról, 7/2007. (I.30.) FVM rendelet a szőlőtermelési potenciálra, a szőlőültetvények szerkezetátalakítására és -átállítására vonatkozó szabályozásról, 37/2007. (V.11.) FVM rendelet a szőlőültetvények kivágásához nyújtott támogatások részletes feltételeiről.

6. ábra A közösségi borrendtartás (1493/1999/EK rendelet) működése⁹²⁸

3.2. A 2008-as közösségi borrendtartás

I. Az 1493/1999/EK rendelet első felülvizsgálatát lényegében egy, az EK által felkért külső szervezet készítette el 2002-ben.⁹²⁹ Az érdemi munka azonban csak jóval később kezdődött, lényegében az EK Bizottság által 2006. február 16-án kezdeményezett ún. „borszemináriummal”, amelyen az ágazat számos képviselője vett részt.⁹³⁰ Ezt követően került sor 2006. június 22-én a Bizottság közleményére⁹³¹ és hatástanulmányára.⁹³² A hatástanulmány lényegében négy modellt vizsgált: jelenlegi helyzet fenntartása, mélyreható reform, piac teljes körű deregulációja, 2003 KAP reform modellje. Az EU Parlament számos ponton kritikával

⁹²⁸ Készült az EK Bizottság anyagainak alapulvételével. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február, 15. p.

⁹²⁹ European Commission, Directorate-General for Agriculture (financier): *Ex-post evaluation of the Common Market Organisation for wine. Final Report*. Tender AGRI/EVALUATION, 2002.06.

⁹³⁰ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine Seminar: „Challenges and opportunities for European wines”. Conclusions*. Brüsszel, 2006. február 16. Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/index_en.htm 2006.07.24.; illetve mindezen háttérét jelentő European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február.

⁹³¹ Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A fenntartható európai borágazat felé*. Brüsszel, 2006.06.22., COM(2006) 319.; Európai Közösségek Bizottsága: *Egy fenntartható európai borágazat irányába*. [Brüsszel], 2006. június. Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/index_en.htm 2006.07.24.

⁹³² EK Bizottság: *Hatásvizsgálat összefoglaló a következő bizottsági közleményhez mellékelve: „Egy fenntartható európai borágazat felé”*. Brüsszel, 2006.06.22., SEC(2006) 780.

illette,⁹³³ akárcsak a tagállamok.⁹³⁴ A Bizottság első publikus jogszabálytervezetét⁹³⁵ (továbbiakban: Javaslat) 2007 júliusában bocsátotta ki. A 2006 júniusában felvetődött modellek közül 2007 végére – megítélésem szerint – a mélyreható reform valósult meg, kiegészítve a 2003-as KAP reformmal. A magyar ágazat leginkább a Javaslat azon pontjaival nem értett egyet, amelyek a támogatások odaítélésénél hátrányos megkülönböztetést tettek lehetővé a régi és a 2004-ben csatlakozott tagállamok között, illetve kifogásolták a répacukor alkalmazásának tilalmát is.⁹³⁶ A magyar ágazat, a többi európai országhoz hasonlóan, viszonylag csekély érdeklődést mutatott az új borrendtartás eredetvédelmi kérdésekben végrehajtott nagy horderejű változtatásaira. A 2008-as reformról 2007. december 19-én született meg, az EU Tanácsán belül, az a politikai megállapodás, amely lényegében három részből áll (nem minden részében publikusak): (a) a tanácsi rendelet-tervezet 2007. december első hetében, a tagállamoknak megküldött változata, (b) a kompromisszum (december 19.), (c) a Bizottság és a tagállamok állásfoglalása. Fontos megjegyezni, hogy a politikai megállapodást nem fogadta el Dánia (mivel szerinte fölösleges ennyi pénzt költeni az ágazatra), Málta és Ciprus (akik a szárazcukrozás megengedése miatt nem fogadták el).⁹³⁷

II. A 2008-as rendtartásra vonatkozó Javaslat és a 2007. decemberi politikai megállapodás publikus rendelkezései alapján körvonalazódó CMO-szabályozás kapcsán a következők állapíthatók meg:

(a) Egy következetes elmozdulást figyelhetünk meg a kereslet-kínálat viszonyait mennyiségi oldalról szabályozni kívánó, klasszikusnak tekinthető rendtartás irányából a minőségi szabályozást előtérbe helyező borszabályozás felé. Ezen változásnak egy nagyon fontos eleme a borok-eredetvédelmének új, disszertációim későbbi részében részleteiben kifejtett rendszere.

(b) A WTO által képviselt gazdasági modellnek megfelelően a leparlási intézkedések lényegében megszűnnek (leszámítva a nemzeti borítékból 2012-ig finanszírozható intézkedéseket – a mustjavítási támogatást, a krízis- és szeszital célú leparlást).⁹³⁸ A 2008-as reform után az ágazatra fordítható támogatási összeg három tipikus módon jut el a bortermelőkhöz (lásd a 7. ábrát a közösségi borrendtartás költségeinek változásáról⁹³⁹). Az első: a borpiac része lesz a korábban jellemzett SPS rendszernek, s egyúttal része a széttörédezett

⁹³³ Európai Parlament: *Jelentés a borpiac közös szervezésének reformjáról*. 2007.01.29., A6-0016/2007.

⁹³⁴ JAKUBETZ, Georg: Zu einer neuen gemeinsamen Marktordnung für Wein. *Weinbau*, 2006. augusztus, 10-11. p.

⁹³⁵ EK Bizottság: *Javaslat: a Tanács rendelete a borpiac közös szervezéséről és bizonyos rendeletek módosításáról*. Brüsszel, 2007.07.04., COM(2007) 372.

⁹³⁶ Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Sajtóiroda: EP Mezőgazdasági Bizottság. *FVM Hírlevél*, 142. szám, 2007. szeptember 18.

⁹³⁷ HARCZ: Borreform: a politikai megállapodás. Elhangzott a IX. Szőlészeti és Borászati Konferencián, Egerben, 2008. január 18-án.

⁹³⁸ EK Bizottság: *A borpiac közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról*. Op. cit. 25. p.

⁹³⁹ Készült az EK Bizottság anyagainak alapulvételével. EK Bizottság: *A borpiac közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról*. Op. cit. 25. p.

agrárrendtartások egységesítésére hivatott szisztémának is. A második: a vidékfejlesztésre átcsoportosított pénzeszközökből történő részesedés útja. A nemzeti boríték, mint harmadik támogatási forrás, lényegében szükségszerűen következik abból, hogy a 27 tagra bővült EU már nem képes minden tagra megfelelő általános előírásokat alkotni e téren, hiszen az egyes bortermelő tagállamok borászata egymástól eltérő nehézségekkel küzd; így míg pl. Ausztriában már megtörténtek a szükséges ültetvénykorszerűsítések, addig Magyarországon a munka nagyobb része még hátra van.

(c) Bár a támogatási szisztémához kötődik, mégis fontosnak tartom külön kiemelni: a borpiaci rendtartás az első olyan közösségi termékpálya a KAP-ban, amelyen belül végre megvalósul a régi és a 2004-es új tagállamok egyenlősége (a 2007-es államok viszonylatában továbbra sem⁹⁴⁰). Megszűnik ugyanis a „történelmi bázisidőszakra” alapozott számítási módszer a nemzeti borítékok kialakításánál. A Bizottság eredeti elképzelése szerint ez azt jelentette volna, hogy a korábbi tagállamok több pénzt kaptak volna, mint az újak. A politikai megállapodásban rögzítettek szerint azonban immáron 50%-ban a terület, 50%-ban pedig a termelés alapján állapítják meg az összeget. Magyarország évi 16-29 millió €-t kap évente (korábban szerkezetátalakításra 10 millió € jutott évente, ami megközelítőleg 1,5 ezer ha megújítására volt elég).⁹⁴¹

(d) A borrendtartás fontos előrelépést jelent a Göteborgi Nyilatkozatnak való megfelelés irányába. A környezetvédelem több ponton is integrálódik a borrendtartásba. Egyrészt azért, hogy a borpiac az SPS része lett, a kötelező megfeleltetés rendszerén keresztül. Másrészt a vidékfejlesztés is lehetőséget teremthet ilyen intézkedések alkalmazására. Harmadrészt pedig a nemzeti borítékok támogatásainál. Gondolok itt arra, ha pl. a borászati beruházások támogatásánál a környezetvédelmi kritériumoknak megfelelő elképzeléseket preferálnák a tagállamok.

(e) A borrendtartás reformja során, álláspontom szerint, a nemzeti jogérvényesítésünk viszonylag jó eredményt ért el számos ponton (persze mindezt segítette az is, hogy más tagállamok is hasonlóan ítélték meg jó néhány kérdést). Így pl.: a már említett nemzeti borítékba kerülő pénzek számításának alapján túl a szárazcukrozás kérdéskörében (ahol ma lehet ilyet használni, ott a reform után is; ennek mértéke 1,5%, amely 0,5%-kal emelhető rendkívüli helyzetekben), és a kivágással érintett termőhelyek összeurópai területének 175 000 ha-ra csökkentésében.⁹⁴²

(f) A 2008-as reform, megítélésem szerint jó esélyt teremt arra, hogy a '99-es szisztémához képest fenntarthatóbb vidék és borágazat szülessen. Remélem ugyanakkor, hogy a végrehajtás során sem kerül nem kívánt homokszem a gépezetbe. Magyarország esetén ilyen lehet pl. a kivágási támogatás kérdése: meg kell akadályozni, hogy olyan területeken, ahol

⁹⁴⁰ HARCZ: Borreform: a politikai megállapodás. Op. cit.

⁹⁴¹ Megállapodás az uniós borágazat reformjáról. *FVM Hírlevél*, 156. szám, 2007. december 24., 1. p.

⁹⁴² V.ö. BALDRIAN, Sepp: Die EU will jeden 10. Weinstock roden. Reformvorschlag gegen Weinüberproduktion. *Weinbau*, 2006. augusztus, 6-7. p.

kiváló termőhelyeink vannak, és a borászati kultúra is magas színvonalú tovább fogyjon a szőlőültetvények száma. Erre minden jogszerű lehetőséget igénybe kell venni. Gondolok itt pl. arra, hogy bár a 2008-as borrendtartásban az 1999-eshez képest – amelyben a tagállam döntésétől függött⁹⁴³ – minden tagállamban kötelező lesz meghirdetni, a tagállamok saját területük 3%-át kizárhatják a kivágási programból. Egy tagállam továbbá, ha a programnak köszönhetően már elveszítette az összterülete 8%-át, akkor leállíthatja a programot (borvidékenként a tagállam 6%-10%-os aránnyal súlyozhat). A nemzeti költségvetésünkből 75%-kal emelhetjük meg a kivágási támogatás összegét (ami esetünkben nem tűnik túl valószínűnek).⁹⁴⁴ E helyütt fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a terméskorlátozásra a jövőben a megfelelően működtetett bor-eredetvédelmi szisztéma teremtheti meg az alapot.⁹⁴⁵ Hiszen az eredetvédett borok esetén a megfelelő minőség garantálásának egyik elfogadott eszköze a hozamkorlátozás.

(g) A borrendtartás speciális kvótarendszere, a telepítési jogok rendszere is megszűnik. Várhatóan 2015-ig marad fenn közösségi szinten, amely időpontot a tagállamok 2018-ig tolhatnak ki.

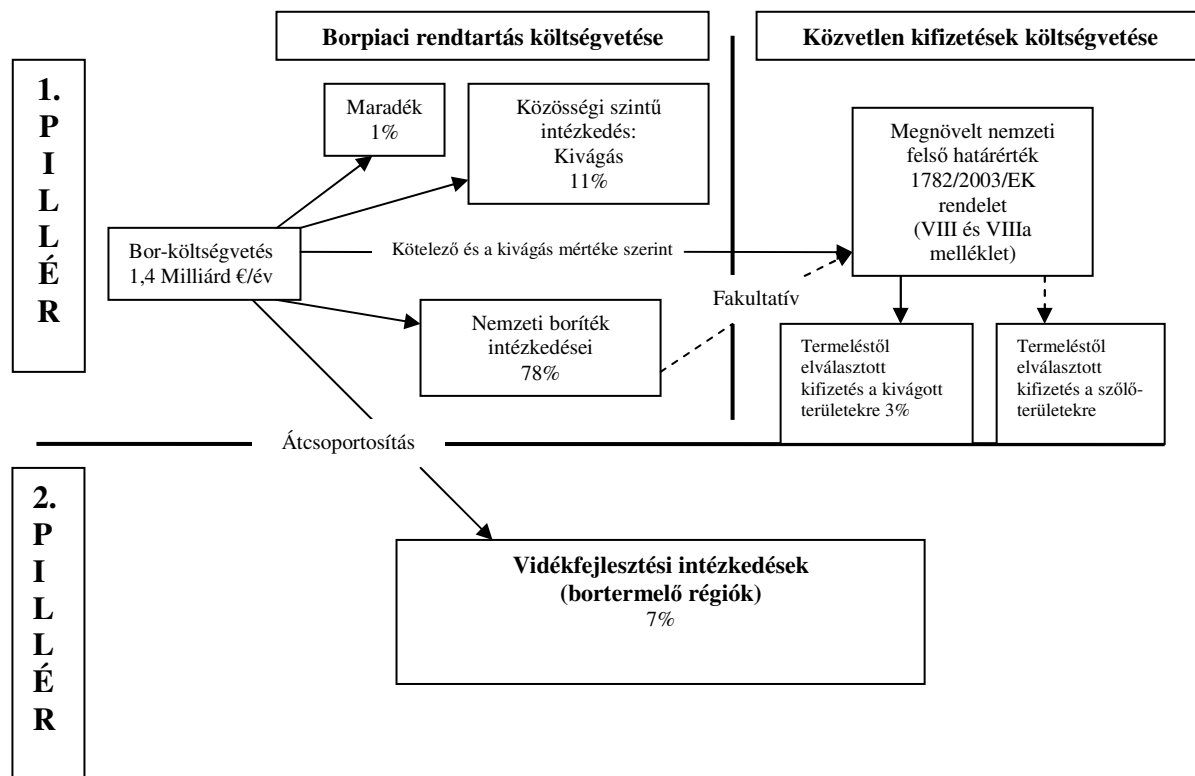
(h) Az EK közösségi szintre emelte a borokra vonatkozó földrajzi árujelzők szabályozását, amellyel viszont csökkentette a tagállamok szabályozási szabadságát. Ezen szabadság felszámolása ellenére, magam nem tartom rossznak e döntést arra tekintettel, hogy így az európai borok eredetvédelmi szabályai egyszerűsödhetnek és a fogyasztók számára is átláthatóbbá válhatnak.

(i) A közösségi borjog hatálya a 2008-as rendelet alapulvételével a következő területekre terjed ki: (a) támogatási intézkedések, (b) szabályozási intézkedések, mint (b1) borászati eljárások, (b2) borok földrajzi árujelzői, (b3) címkézés, (b4) termelői és ágazati szervezetek, (c) harmadik országokkal folytatott kereskedelem, és (c1) termelési potenciál. Lényegében megállapítható, hogy a borjog tárgyi hatálya – elméleti szinten és nem tartalmában – számos ponton nem változott az 1999-es borrendtartáshoz képest. Ami disszertációm szempontjából azonban különösen fontos változás, hogy a m.t. minőségi borok kategóriájának megszüntetésével párhuzamosan került a közösségi borjog hatálya alá az ezidáig nemzeti hatáskörbe tartozó földrajzi árujelzők rendszere. A bor-eredetvédelem ezen sui generis intézményével a következő részben részletesen foglalkozom.

⁹⁴³ A lehetőséggel csak két tagállam élt: Franciaország és Magyarország HARCZ: Borreform: a politikai megállapodás. Op. cit.

⁹⁴⁴ Megállapodás az uniós borágazat reformjáról. *FVM Hírlevél*, 156. szám, 2007. december 24., 1. p.

⁹⁴⁵ BRIAND: Op. cit.

7. ábra Az új borpiaci rendtartás költségvetésének változása intézkedés-típusonként (a 2009-2015 időszak összegének százalékában)

C) Bor-eredetvédelem

Az EK-ban a földrajzi árujelzők szabályozása tipikusan a KAP-on belül valósul meg. A védett földrajzi árujelzők meghatározó részét kitevő borok földrajzi árujelzőinek szabályozása pedig a bor termékpályán keresztül részesül védelemben. Mivel e munka felépítése nagyban alapul az EK joganyagának rendszerén, ezért vélem úgy, hogy a földrajzi árujelzők tárgyalásának egy lehetséges megközelítése a KAP-on keresztül is megvalósítható.

I. Az árujelzők helye a jogrendszerben, a földrajzi árujelzők típusai és fejlődésének története

Munkám jelen részében a borágazat szempontjából fontos eredetvédelmi aspektusokkal foglalkozom, azon belül is főleg a földrajzi árujelzők jogintézménye köré felfűzve a téma szempontjából releváns gondolatokat.⁹⁴⁶

1. A szellemi alkotások jogának rendszere és a szellemi tulajdon elmélete

I. A szellemi alkotások jogának rendszere és kritikája. A magyar Polgári Törvénykönyv (Ptk., 1959. évi IV. törvény) a földrajzi árujelzőket, nevezetesen az eredetmegjelölést és a származásjelzést, a Ptk. második részének („A személyek”) IV. címében („A személyek polgári jogi védelme”) a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok között nevesíti. A szellemi alkotások, a Ptk. rendszerét tekintve, két nagyobb csoportra bonthatók, a szerzői és iparjogvédelmi jogokra, amely utóbbiak közé sorolják a földrajzi árujelzőket is. A Ptk. ezen felosztása első ránézésre talán egy stabil rendszerezést sugall, azonban ez koránt sincs így. Többek között ezt bizonyítják az új. Ptk. kodifikációja kapcsán a szellemi alkotások jogának rendszerezési nehézségei is, amelyekkel a későbbiekben még foglalkozom.

A szellemi alkotások jogának kritikája során Bobrovszky Jenő véleménye az volt, hogy a „heterogenitás és a koherenciahiány a szellemi alkotások joga koncepciójából következik, amely nem képes megmagyarázni a jelzett jogintézmények összetartozásának elvi alapját, közös nevezőjét.”⁹⁴⁷ Ennek oka abban keresendő, hogy amíg a szerzői jog alapvető kiindulási pontja a szerző, addig az iparjogvédelem esetén a piaci ár.

A szerző személye felől kiinduló szerzői jogban elsődleges szerepe van a személyhez fűződő és vagyoni jogoknak, míg másodlagos szerep jut a szerzői művet megtestesítő

⁹⁴⁶ A borágazat szempontjából mindazonáltal az iparjogvédelem számos más intézménye bír nagy fontossággal, amelyekkel kapcsolatban lásd SZABÓ Ágnes: Az iparjogvédelem jelentősége a borászatban. *Borászati Füzetek*, 2002, 2. szám, 16-19. p.

⁹⁴⁷ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 54. p.

dolognak. Ezzel szemben az iparjogvédelemben a piaci árú értékkomponenseit képező technikai, esztétikai és szemiotikai (áruhoz kapcsolt jelfunkció) jellegű jelenségeknek van jelentősége. Utóbbi jelenségek különböző iparjogvédelmi jogintézményeknek feleltethetők meg. Így, míg az árú tartalmát a szabadalmak, az árú külső esztétikai megformálását a formatervezési minták adják, addig az árújelzők a szemiotikai kategóriát, a jó hírnevet szimbolizálják. Az iparjogvédelem előbb említett típusai megkülönböztethetők még további két szempont szerint is. Míg a piaci árú „személyesedését” fejezik ki a szemiotikai jelleget képviselő árújelzők, addig a szabadalmak és a formatervezési minták az emberi személyiség alkotóképességének áruba történő beépüléséért, az „árúsodásért” felelnek. A szellemi értékkomponensek közül a változó összetevők a szabadalmak és formatervezési minták, míg az árújelzők, mint a jó hírnév megtestesítői, a statikus komponensek.⁹⁴⁸

A jó hírnév (goodwill) az árúhoz kapcsolható olyan pszichikai, etikai, szellemi elem, amely alapvető indoka azon jogi védelemnek, amely során egyrészt megvalósul a vállalkozó és árújelzőjének az oltalma (reputációvédelem), de egyúttal – a megtevesztő árújelzők kizárásával – a fogyasztói érdekek védelme (fogyasztóvédelem) is.⁹⁴⁹

Mindezek okán, a jogterület bipoláris jellege miatt, a szellemi alkotások jogának koncepciója alkalmatlan a szerzői jog és az iparjogvédelem „összetartozásának elméleti megalapozására.”⁹⁵⁰ Magam – bár tisztában vagyok vele, hogy Bobrovszky elmélete a szellemi tulajdonnal foglalkozó szakemberek között nem bír kizárólagos elfogadottsággal – a fent bemutatott koncepcióval teljes mértékben azonosulok.

II. A szellemi tulajdon elmélete. Az iparjogvédelem és szerzői jog⁹⁵¹ területével kapcsolatban többféle elmélet is megfogalmazódott. Ezen elméletek egyik legközkedveltebb hazai rendszerzését *Lontai Endre* alkotta meg.⁹⁵² Munkái nyomán terjedt el az elméletek azon hármas tagolása, amely során megkülönböztetik – a tulajdoni elméletet (mely tipikusan angolszász), az anyagtalán javak jogának elméletét (Kohler, Troller) és a versenyjogi elméletet (Elster) magába foglaló – vagyoni elméleteket, a személyiségi elméleteket (pl. Gierke), valamint a vagyoni és a személyiségi aspektusokat összekapcsoló elméleteket (pl. Ulmer).⁹⁵³ Az elméletek kapcsán mindazonáltal talán akkor járunk el a leghelyesebben, ha azokat nem, mint egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő koncepciókra tekintünk.⁹⁵⁴ Bobrovszky egyébiránt, a szerzői jogot és az iparjogvédelmet is átfogó, a gazdasági és nemzetközi realitásnak leginkább megfelelő, a nemzetközi jogi köztudatban (WIPO,

⁹⁴⁸ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 54-55. p.

⁹⁴⁹ BOBROVSZKY: Védjegy, cég- és eredetmegjelölési oltalom. In: PUSZTAI Gyula (szerk.): *Iparjogvédelmi kézikönyv*. Budapest, 1989, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 107-108. p.

⁹⁵⁰ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 55. p.

⁹⁵¹ A szerzői jog és az iparjogvédelem, nevezetesen a védjegyek, kapcsolatának érdekes aspektusára világít rá TATTAY: A jelmondatok és a szlogenek jogvédelme. *Gazdaság és Jog*, 1999, 3. szám, 24-26. p.

⁹⁵² LONTAI Endre: *Polgári jog. A szellemi alkotások joga*. Budapest, 1986, Tankönyvkiadó, 13-16. p.

⁹⁵³ CSÉCSY: *A szellemi alkotások joga*. Miskolc, 2000, Novotni Kiadó, 17-19. p.

⁹⁵⁴ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 56. p.

nemzetközi szerződések) meggyökeresedett „szellemi tulajdon” elméletének a képviselője.⁹⁵⁵ A szellemi tulajdon egészében a vagyoni viszonyok dominálnak (s nem a személyiségi mozzanatok), három társadalmi kör – egyrészt az alkotó, másrészt a szellemi terméket hasznosító vállalkozó, harmadrészt a fogyasztó és a közösség – érdekeit védi, tárgyát tekintve pedig dualizmus jellemzi: a szellemi alkotás és a jó hírnév.⁹⁵⁶ Fontos kihangsúlyozni ugyanakkor azt, hogy – a jogterület tárgyainak „szellemi” jellegét, és a szabályozás „tulajdoni” módszerét alapul vevő – szellemi tulajdon elmélete nem sorolja a szellemi javakat a dologi tulajdon körébe, hanem „szellemi párdarabjaként” fogja fel.⁹⁵⁷ Tekintettel a rendszerezés aktualitására – amin, e helyen egyértelműen az új Ptk. kodifikációját értem –, fontosnak tartom bemutatni a szellemi tulajdon és a dologi jog hasonlóságait és különbségeit.

A két jog egyértelmű hasonlóságot mutat (a) a jogviszony „*erga omnes*” (tehát abszolút) szerkezete, és (b) a jog terjedelme, tartalma alapján, amely utóbbi hasonlóság olyan alapjogviszonyt takar, amely a legnagyobb terjedelmű jogot, a legkiterjedtebb gazdasági hatalmat testesíti meg. A dologi joghoz képest ugyanakkor a szellemi tulajdon (a) tárgyát tekintve anyagtalan, dologiatlan, (b) időben és területileg korlátozott, (c) negatív tartalmú, tiltó, (d) kizáró jellege intenzívebb, és (e) személyiségi eredetét magán hordozó, különös személyiségi jogokkal összefüggő vagyongog.⁹⁵⁸

A magyar AB is foglalkozott az iparjogvédelmi és szerzői jogok értelmezésével, és végeredményben bevonta a tulajdonjoghoz való alapvető alkotmányos jogok körébe.⁹⁵⁹ Mindez – tehát, hogy az AB az iparjogvédelem és szerzői jogok esetén is megállapította a tulajdonjog alkotmányos védelmét – még nem jelenti azt, hogy polgári jogi szempontból is tulajdonjogi intézményről van szó, ugyanis „az alkotmányjogi tulajdonvédelem jóval szélesebb körben érvényesül, mint a magánjogi tulajdonjog.”⁹⁶⁰

Munkám írásakor éppen folyamatban van civiljogi kódexünk újra kodifikálása. Eddig nyilvánosságra hozott két tervezete alapján a szellemi tulajdon kapcsán ismételtelen megnyilvánul – megítélésem szerint – egyfajta koncepciótlanság. A 2006-os normatervezetben⁹⁶¹ viszonylag csekély szó esik közvetlenül a szellemi alkotásokról. A szellemi alkotásokon és egyéb szellemi javakon biztosított jogok című részben a tervezet a védjegyeket és a „földrajzi árujelzőket” is e körbe vonja (2:200. § A szellemi alkotások védelme). A jogintézmények alapvető előírásainak meghatározását a normatervezet további törvényekre delegálja, megegyezően a ma hatályos rendszerrel. Megítélésem szerint ezen Ptk. tervezetben egyfajta rendszertani elmozdulás érhető tetten a nyugat-európai (és az EKSZ-ben

⁹⁵⁵ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 57. p.

⁹⁵⁶ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 59. p.

⁹⁵⁷ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 57. p.

⁹⁵⁸ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 58-59. p.

⁹⁵⁹ 1338/B/1992. AB határozat (az 1993. december 14-én hozott határozat megjelent az AB Közlöny II. évfolyam 12. számában).

⁹⁶⁰ LONTAI Endre – FALUDI Gábor – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, 2004, Eötvös József Könyvkiadó, 11. p.

⁹⁶¹ A Ptk. 2006. december 31-én javasolt normaszövege.

is fellelhető) modell irányába (a szellemi alkotásokon túl ugyanis egyéb szellemi javakról is szól). A Ptk. normatervezet ugyanakkor 2006-os állapotában nagy bizonytalanságot tükröz és meglehetősen zavaros (pl. nem derül ki, hogy melyek a szellemi alkotások egyes nagyobb kategóriái – pl. szerzői jog és iparjogvédelem, vagy hogy melyek is az „egyéb szellemi javak”, etc.). Mindazonáltal a személyek könyvébe való besorolás (s nem a dologi jog könyvébe), még az előző (1959. évi IV. törvény) Ptk. koncepcióját erősíti. A Ptk. 2007-es normatervezetéből⁹⁶² ezzel szemben teljesen eltűntek a vonatkozó részek. Magam részéről a dologi jog mellett tartanám jónak a szabályozást a jövőben, tekintettel a későbbiekben kifejtésre kerülő tapasztalataimra.

III. Versenyjog és szellemi tulajdon. Az előző fejezetben a versenyjogot az agrárpiaci szabályozásának viszonylatában vizsgáltam. Jelen részben – és az alább kapcsolódó, főleg EK-jogi részben – a versenyjog és iparjogvédelem kapcsolatát elemzem, azon belül is a földrajzi árujelzőkre koncentrálok.

A működőképes verseny modelljén nyugvó európai piacgazdaságban alapvető igényként fogalmazódott meg a belső piac létesítésének igénye, amely biztosítja a négy alapszabadság érvényesülését. Ezen belső piac keretei között már viszonylag korán felvetődött az a kérdés, hogy vajon az iparjogvédelem egyes jogintézményei, mint esetleges monopóliumok, nem gátolják-e a verseny szabadságát.

Az iparjogvédelem klasszikus rendszerét megalapozó PUE⁹⁶³ 1. cikk (2) bekezdése az iparjogvédelem tárgykörébe sorolja a földrajzi árujelzőket – konkrétan annak két típusát: a származási jelzést valamint az eredetmegjelölést⁹⁶⁴ – és a tisztességtelen verseny tilalmát is. A PUE ezen cikke tehát az (akkori) versenyjogot még tulajdonképpen az iparjogvédelem részeként tartotta számon. Mint látni fogjuk, a közösségi jog bizonyos fokig újraértelmezi a versenyjog és az iparjogvédelmi jog viszonyát.⁹⁶⁵ Az iparjogvédelem területén ugyanis nem érvényesül hivatalos közösségi politika. Köszönhetően annak, hogy az EK tagállamai mind a PUE-nek, mind a Szellemi Tulajdon világszervezetének tagjai, az EK számára az iparjogvédelem keretei már adottak voltak, és közösségi szabályozásuk lényegében az 1980-as évekig nem is létezett (a borokra vonatkozó, a '70-es évektől fennálló kivételeket már az előző fejezetben ismertettem). Az iparjogvédelem szabályozása így más önálló politikák keretében valósult meg, mint a versenypolitika, az iparpolitika és a KAP (utóbbiban került sor a földrajzi árujelzők szabályozására).⁹⁶⁶ Látható tehát, hogy az EK-n belül a versenyjog már

⁹⁶² Ptk. normatervezet 2007. október 29-ei szövegváltozata.

⁹⁶³ Párizsi Unió Egyezmény, amelyet Magyarországon az 1970. évi 18. tvr. hirdetett ki.

⁹⁶⁴ A PUE-hez kapcsolódóan mindkét földrajzi árujelző típusra létrejött egy külön megállapodás: Az áruk hamis és megtévesztő származási jelzésének megakadályozása tárgyában hozták létre 1891-ben a Madridi Megállapodás (Magyarországon kihirdette az 1967. évi 7. tvr.), és az eredetmegjelölések védelmét szolgáló Lisszaboni Megállapodás (Magyarországon az 1982. évi 1. tvr. hirdette ki).

⁹⁶⁵ TATTAY: *A versenyjog és az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben*. Budapest, 1998, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 19. p.

⁹⁶⁶ TATTAY: *A versenyjog és az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben*. Op. cit. 43-46. p.

nem az ipari tulajdon részeként került szabályozásra, hanem sokkal inkább fordítva, a versenyjogba integrálták az iparjogvédelem számos elemét.

Az iparjogvédelem tárgyai tipikusan monopóliumokként viselkednek a szabad versenyt hirdető piacgazdaságban, amelynek következtében szükségszerűen kerülnek szembe egymással az ipari tulajdon tárgyai és a versenyjog. A két terület szempontjából az EKSZ versenyjogi (különösen a 81-82. cikk) normáin túl a szabad áruforgalom, a 28-30. cikk szabályai, valamint a 295. cikk – amely szerint az EKSZ rendelkezései nem érintik a tagállamok tulajdoni rendszerét – érdemelnek kiemelését. Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy az EKSZ rendszeréből az iparjogvédelem intézményeinek tulajdoni megközelítése értelmezhető.

Az iparjogvédelem és a verseny szabadsága között feszülő ellentét feloldásának több évtizedes története van az EK-ban. Az EGK keretében a bírósági gyakorlat egy 1968-as ügyben⁹⁶⁷ még azt mondta ki, hogy azon jogokat, amelyeket egy tagállam, a szabadalom tulajdonosának ad, az EKSZ 85-86. cikkei [az újraszámozást követően a 81-82. cikkek] nem érintik. A bírói gyakorlat végül ezt olyanképp pontosította a működőképes verseny fenntartása érdekében, hogy a szellemi tulajdonjognak csak a rendeltetésszerű gyakorlása nem tekinthető versenykorlátozásnak.⁹⁶⁸ A viszonyt a 90-es évek elején – a 2081/92. rendelet megszületésekor – a semlegességi tézis jellemezte, amely szerint a szellemi tulajdont, mint bármely más tulajdoni formát, minden előítélet nélkül teljesen egyenrangúként kell kezelni, tehát érvényesül a szabadalmak védelméhez fűződő jogok kizárólagossága a kartelljogi tilalmak ellenére.⁹⁶⁹ A földrajzi árujelzők vonatkozásában mindazonáltal hangsúlyozni kell azt, hogy a versenykorlátozási tilalomba ütközés lehetősége lényegesen kisebb más iparjogvédelmi intézményekhez képest, ugyanis a földrajzi árujelzők használata egy országgal kapcsolatba hozható földrajzi területtel összefüggésben biztosít kizárólagosságot (érdekes kivételt képez majd a magyar-szlovák tokaji borkülönlegességek esete; lásd később), nincs lehetőség a licenciadásra vagy a mennyiség korlátlan növelésére. Ezért mondhatjuk azt, hogy a nemzetközi erőfölény és a kartell esetükben nehezen elképzelhető.⁹⁷⁰

A versenyjog és az iparjogvédelem – különösen a földrajzi árujelző jogintézményének – kapcsolatával munkám további részeiben még foglalkozom, főleg a közösségi jog viszonylatában.

Végezetül szólnom kell a versenyjogi előzményekkel is rendelkező fogyasztóvédelemről. Napjainkban a fogyasztóvédelmi jog, mint önálló terület, és mint más területekbe integrált elem is nagy jelentőségre tett szert. Utóbbi integrációra jó példa mind a KAP, mind a versenypolitika. Így például a fogyasztók érdekeit a KAP céljai között önállóan

⁹⁶⁷ 24/67. sz., Parke, Davis és Társai kontra Probel, Reese, Beintema-Interpharm és Centrafarm ügy (1968. február 29-én hozott ítélet).

⁹⁶⁸ BOBROVSZKY: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. Op. cit. 64. p.

⁹⁶⁹ TATTAY: *A versenyjog és az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben*. Op. cit. 19-21. p.

⁹⁷⁰ TATTAY: *A versenyjog és az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben*. Op. cit. 115. p.

is megtaláljuk, magam az eredetvédelem számos aspektusában érzékelem a fogyasztók érdekeinek a figyelembe vételét a borszektorban is (pl. címkézés szabályainál, s így az eredetvédelemben). Nevesítve azonban külön szempontként jelen munkában nem foglalkozom a fogyasztóvédelmi jog módszerével,⁹⁷¹ csak az előbb már említett vizsgálati szempontok vonatkozásában térek ki rá.

2. Az árujelzők rendszere

2.1. Az árujelzők típusai: védjegy, kereskedelmi név és földrajzi árujelzők

Az iparjogvédelem területén belül a földrajzi árujelzők az árujelzők szélesebb csoportjába tartoznak. Az árujelzők magukba foglalják a védjegyet, a kereskedelmi névet és a földrajzi árujelző jogintézményét.

A „kereskedelmi néven, másképpen cégen (firmán) azt a nevet, megjelölést értjük, ami alatt adott gazdasági szervezet vagy személy gazdasági tevékenységét folytatja, s amely más – hasonló – gazdasági tevékenységet folytató személyektől való megkülönböztetését szolgálja és arra alkalmas.”⁹⁷² Fontos kiemelni, hogy a kereskedelmi név használatának nem szükségképpeni feltétele a jogi személyiség. Valamint lényeges hangsúlyozni azt is, hogy a jog oltalma is abszolút szerkezetű: a kereskedelmi név használatához kizárólagos jogosultságot biztosító jogintézményről van szó.⁹⁷³

A védjegy „olyan megjelölés, amely alkalmas áruknak vagy szolgáltatásoknak más áruktól vagy szolgáltatásoktól való megkülönböztetésére és amelynek használata kizárólagos jelleggel a védjegyoltalom jogosultját illeti meg.”⁹⁷⁴

A földrajzi árujelzők esetén nem beszélhetünk egységes fogalomról. Lényegében egy olyan gyűjtőfogalmat takar, amelyben az áru/szolgáltatás megkülönböztetésére alkalmas megjelölés egy földrajzi helyre utalva fejezi ki az áru/szolgáltatás minősége és a földrajzi hely közötti kapcsolatot; a földrajzi árujelző használata az adott földrajzi hely termelői/szolgáltatói számára kollektív jogosultság. A földrajzi árujelzők fő funkciói: származásjelzés, megkülönböztetés, minőségjelzés (garancia), arculati funkció, reklámfunkció,

⁹⁷¹ V.ö. a TRIPS Megállapodás földrajzi megjelölésével kapcsolatos szabályok fogyasztóvédelmi aspektusait elemző munkával: DE ALMEIDA, Alberto Francisco Ribeiro: Criteria applied to the degeneration of geographical indications – The insufficiency of consumer protection. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 281-290. p.; az EK élelmiszerjogának és borjogának fogyasztóvédelmi megközelítéséről: GORNY, Dietrich: The Right to Information. An Essay on Information and Protection of Consumers through Labelling. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1998, 16. szám, 10-17. p.

⁹⁷² LONTAI – FALUDI – GYERTYÁNFY – VÉKÁS: *Op. cit.* 250. p.

⁹⁷³ LONTAI – FALUDI – GYERTYÁNFY – VÉKÁS: *Op. cit.* 251. p.

⁹⁷⁴ CSÉCSY: *Védjegyjog és piacgazdaság*. Miskolc, 2001, Novotni Kiadó, 37. p.

presztízsfunkció, védelmi funkció.⁹⁷⁵ A földrajzi árujelzők legfontosabb gazdasági előnyei: a köztudatban való rögzítettség, a közvetlen árfelhajtó hatás, a stabil versenyelőnyök, az értékesítési monopóliumok, az export elősegítése, a nagy volumenű belföldi és külföldi értékesítés.⁹⁷⁶

Egy termék földrajzi eredetének kifejezésére, illetve a földrajzi elnevezés védelmére számos jogintézmény hivatott az egyes jogrendszerekben. Azaz azt mondhatom, hogy a földrajzi árujelzők által ellátott funkciók (vagy a funkciók közül sok) más jogintézményeken keresztül is megvalósíthatók. A következőkben e lehetséges jogintézményeket veszem sorra.

2.2. A védjegyek: tanúsító védjegy és együttes védjegy

I. A védjegy jogintézményének előzményei és történeti fejlődése nem képezi e munka tárgyát. Összefoglalásképpen megállapítható, hogy hatályos védjegy-rendszerünk jogi környezetét számos nemzetközi megállapodás, EK jogszabály, és a hazai joganyag képezi. A nemzetközi megállapodások szempontjából itt is alapvető jelentősége van a PUE-nek, a védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodásnak⁹⁷⁷ és az azt kiegészítő Madridi Jegyzőkönyvnek (az 1989-ben aláírt dokumentum 1995. december 1-jén lépett hatályba),⁹⁷⁸ a Nizzai Megállapodásnak,⁹⁷⁹ a WIPO keretében 1994-ben aláírt Védjegyjogi Szerződésnek,⁹⁸⁰ és a TRIPS Megállapodásnak. A közösségi joganyag szempontjából meghatározó a 89/104/EGK tanácsi irányelv,⁹⁸¹ a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK tanácsi rendelet,⁹⁸² és az Európai Megállapodás, amely hazánkra jogharmonizációs kötelezettséget rótt. A magyar védjegyjog alapját a Ptk. már hivatkozott jogszabályhelye határozza meg, amelyre ráépült – számos előzményt követően – az 1997:XI. tv.⁹⁸³

A védjegyjog sokáig a nemzeti rendszerek kizárólagosságán állt, ami azt jelentette, hogy egy védjegyre úgy kaphatott valaki oltalmat, ha azt regisztráltatta az adott ország védjegy hivatalánál. Amennyiben több országban kívánta védeni ugyanazt a védjegyet, akkor az összes érintett ország hivatalánál regisztrálni kellett (területhez kötöttség elve). A nemzetközi jogfejlődés gyakorlatilag két módon tudott változtatni ezen a helyzeten. Egyrészt

⁹⁷⁵ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 21-25. p.

⁹⁷⁶ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 25-28. p.

⁹⁷⁷ Magyarországon kihirdette az 1973. évi 29. törvényerejű rendelet.

⁹⁷⁸ Magyarországon az 1999. évi LXXXIII. törvény hirdette ki.

⁹⁷⁹ A gyári vagy kereskedelmi védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások nemzetközi osztályozására vonatkozó Nizzai Megállapodást (1957) Magyarországon az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet hirdette ki.

⁹⁸⁰ Magyarországon kihirdette az 1999. évi LXXXII. törvény.

⁹⁸¹ 89/104/EGK első tanácsi irányelv (1988. december 21.) a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről.

⁹⁸² A közösségi védjegyrendszer aktuális értékeléséről lásd CSIKY Péter: A közösségi védjegyrendszer működésének főbb tapasztalatai. *Hírlevél a Szellemi Tulajdon Védelméről*, 2006, 3. szám, 1-2. p.

⁹⁸³ A védjegyjog modern történeti feldolgozásáról lásd CSÉCSY: A védjegyjogi normák egységesítésének, illetve harmonizációjának történeti vonatkozásai. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 354-366. p.

a védjegyekre vonatkozó anyagi és eljárási előírások egységesítésével az egyes nemzetek jogában (PUE, Védjegyjogi Szerződés), másrészt egy központosított nemzetközi regisztrációs rendszer megalkotásával (védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodás és az azt kiegészítő Madridi Jegyzőkönyv). Utóbbi, WIPO által működtetett rendszer alapja: egy tagországban a védjegyért folyamodnak vagy azt regisztrálják, ezt követi ezen jel kiegészítő nemzetközi regisztrációja, majd kiterjesztése minden más tagállamra, amit a nemzetközi jel tulajdonosa választ.⁹⁸⁴

A közösségi védjegről szóló 40/94/EK tanácsi rendeletben lefektetett közösségi védjegyrendszer alapvetően más bázison nyugszik. Ezen rendszerben a védjegybirtokosok a világ minden részéről megkaphatják az oltalmat az EU egész területén, egyetlen regisztrációval, amit az EU védjegyhivatalában tesznek, a Belső Piac Harmonizációs Hivatalában (*Office for Harmonisation in the Internal Market*), amely a spanyolországi *Alicantéban* székel. A közösségi védjegyrendszer három alapelve: együttélés, autonómia, egységes jelleg. Az együttélés azt jelenti, hogy a közösségi védjegyrendszer nem váltja fel a nemzeti rendszereket, hanem a nemzeti rendszerekhez nyújt kiegészítést vagy alternatívát. A jogosultak választhatják a nemzeti rendszert, a közösségit, vagy mindkettőt (ezen túl a tagállamokban már létező védjegy regisztrációkat közösségi szinten újra lehet regisztrálni). A közösségi védjegy autonómiája azt jelenti, hogy az ilyen védjegyekre vonatkozó szabályzatnak a tagállamok alá vannak rendelve. A rendszer egysége arra utal, hogy a közösségi védjegyek az EU-ban mindenütt érvényesek, és csak meghatározott esetekben lehet azokat elutasítani ill. érvényteleníteni.⁹⁸⁵

Fontos kiemelni, hogy 2004 októberében a közösségi védjegyrendszer csatlakozott a Madridi Jegyzőkönyvhöz, amely miatt a két védjegyrendszer, azaz a közösségi és a nemzetközi „kombinálásával azok előnyeit a legteljesebb mértékben ki lehet használni.”⁹⁸⁶

II.1. A földrajzi árujelzők és védjegyek kapcsolatának tárgyában készült AIPPI⁹⁸⁷ jelentés szerint a világ számos országában egy kizárólag földrajzi árujelzőből álló védjegy lajstromba vétele akadályba ütközik, de ez az akadály legyőzhető a szerzett megkülönböztethetőség kifejezésre juttatásával. Ez tapasztalható Ausztráliában, Brazíliában, Horvátországban, Japánban, Malajziában, Új-Zélandon, a Fülöp-szigeteken és Svájcban. Hasonló álláspontra helyezkedett az EU is. A 89/104/EGK tanácsi irányelv (3. cikk) abszolút alapot biztosít az olyan védjegyek visszautasítására, melyek a kereskedelmi forgalomban

⁹⁸⁴ MÜHLENDAHL, Alexander: Trade Marks in Europe. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 3-4. p.

⁹⁸⁵ MÜHLENDAHL: Trade Marks in Europe. Op. cit. 5-6. p.; a közösségi védjegybejelentés eljárásáról lásd MÜHLENDAHL: The Community Trade Mark – part II. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 29-38. p.

⁹⁸⁶ CSÉCSY: A földrajzi árujelzők oltalmának új irányai. In: GÖRGÉNYI Iona - HORVÁTH M. Tamás - SZABÓ Béla - VÁRNAY Ernő (szerk.): *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis VI.* 2006, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 89. p.

⁹⁸⁷ A Szellemi Tulajdon Védelmi Világszövetséget (AIPPI) 1897-ben hozták létre lényegében a szellemi tulajdon fejlesztése, kutatása céljából. GEVERS, Florent: Conflicts between trademarks and geographical indications – The point of view of the international association for the protection of industrial property (AIPPI). In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 144-146. p.

kizárólag az áruk vagy a szolgáltatások földrajzi eredetének feltüntetését tartalmazó jelzésből vagy megjelölésből állnak. Ez a visszautasítás nem alkalmazható azonban, ha a védjegy a használat során megkülönböztethetővé vált. Ennek megfelelően Belgium, Németország, Luxemburg, Norvégia, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság nemzeti jelentései szerint a földrajzi árujelző akkor vehető nyilvántartásba önálló védjegyként, ha a megkülönböztethetősége megállapítható. Általában elismerik azonban, hogy ez a feladat nagyon nehezen kivitelezhető. Az EU-n belül, az imént említett országokkal ellentétben, az észt, a finn, a magyar, az olasz és a portugál jogrendszer kifejezetten tiltja olyan megjelölések lajstromba vételét, amelyek kizárólag egy bejegyzett földrajzi árujelzőből állnak. Hasonlóképpen vélekednek az argentin, bolgár, chilei, kínai, indonéziai, mexikói, marokkói, panamai, paraguayi, perui, koreai, orosz, dél-afrikai, thaiföldi nemzeti jelentések készítői is. A kanadai, lettországi, romániai, koreai köztársasági és egyesült államokbeli jelentések hangsúlyozzák, hogy egy földrajzi árujelző csak tanúsító vagy együttes védjegyként kerülhet lajstromba.⁹⁸⁸

II.2. A fentebb ismertetett Höpperger-kategorizáció alapján a földrajzi eredet tanúsítása szempontjából az együttes és a tanúsító⁹⁸⁹ védjegyek bírnak kiemelkedő jelentőséggel. Az AIPPI jelentés szerint az országok többségének jogrendszerében megtalálható az együttes vagy tanúsító védjegyek intézménye (kivétel pl. Argentína és Chile). A tanúsító védjegyet akképpen definiálták, mint egy olyan speciális védjegyet, amely a vonatkozó áru vagy szolgáltatás tulajdonosok által igazolt minőségére vagy jellemzőjére utal. Az együttes védjegy hasonlít a tanúsító védjegyre, attól eltekintve, hogy a tulajdonosa egy szervezet, és használata csak a szervezet tagjainak van fenntartva.⁹⁹⁰ Azon országokban, amelyek rendelkeznek együttes vagy tanúsító védjegyekkel, – a jelentés alapján – kivéve Franciaország, Magyarország (!), Thaiföld, és Venezuela, a földrajzi árujelzők bizonyos feltételekkel együttes vagy tanúsító védjegyként nyilvántartásba vehetők. Brazíliában és a Koreai Köztársaságban a földrajzi árujelző csak mint együttes védjegy, Kanadában csak mint tanúsító védjegy vehető nyilvántartásba.⁹⁹¹

II.3. Az AIPPI jelentés alapján megállapítható, hogy az egyes országok különböző szabályokat alkalmaznak a földrajzi árujelzők és védjegyek közötti összeütközés eldöntésére. A földrajzi árujelzők és védjegyek közti ütközést az „aki az első, azé a jog” szabály alkalmazásával oldják fel Ausztráliában (a borokra vonatkozó földrajzi árujelzők kivételével) és Bulgáriában. E szabály egy módosított változatát („Az első bejelentőé a jog”) alkalmazzák Chilében és Brazíliában. Számos jelentést készítő ország az „Aki az első, azé a jog” szabályt

⁹⁸⁸ AIPPI: *Summary Report of Question Q191. Relationship between trademarks and geographical indications*. World Congress in Gothenburg, Sweden. 2006. október 8-12. 6. p.

⁹⁸⁹ Néhány országban (pl. Svájc) a tanúsító védjegy helyett a „szavatoló védjegy” („*guarantee mark*”) terminusa ismert: WIPO International Bureau: Protection of geographical indications through registration of collective marks or certification marks. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 11-12. p.

⁹⁹⁰ AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 6. p.

⁹⁹¹ AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 6. p.

kiegészítő követelményekkel (többek között: jó hírnév, használat időtartama és elterjedtsége, a fogyasztók megtévesztésére vagy félrevezetésére való alkalmasság, a használat földrajzi kiterjedtsége, az adott védjegy vagy földrajzi árujelző használatával értékesített termékek mennyisége) alkalmazza. Ez a helyzet Argentínában, Kínában és Új-Zélandon. Japánban, Panamában, Peruban, Koreában és Thaiföldön az ütközések feloldására nincs intézményesült szabály.⁹⁹²

Az ausztrál jogrendben az ütközés feloldására irányadó szabályok a következők szerint foglalhatók össze: (a) Egy nem lajstromozott földrajzi árujelző és egy lajstromozott védjegy ütközése esetén a védjegylajstromozás élvez elsőbbséget, kivéve ha a földrajzi árujelző már a védjegy használatát, illetve lajstromozását megelőzően jó hírnevet szerzett, a védjegylajstromozás kifogásolható a különbözőség hiányára hivatkozással. (b) Egy nem lajstromozott védjegy és egy borra lajstromozott földrajzi árujelző ütközése esetén főszabály szerint a földrajzi árujelző élvez elsőbbséget. (c) Egy lajstromozott védjegy és egy korábban lajstromozott földrajzi árujelző ütközése esetén valószínűleg a földrajzi árujelzőt illeti az elsőbbség (nem eldöntött).⁹⁹³

Az egyiptomi, fülöp-szigeteki, román és venezuelai jog kapcsán az AIPPI jelentés készítői rögzítik, hogy főszabály szerint a földrajzi árujelzők elsőbbséget élveznek a védjegyekkel szemben. Ugyanez a helyzet Mexikóban is, ha a földrajzi árujelzőhöz és a védjegyhez kapcsolódó termékekre vonatkozik, azonban ha eltérő termékekre vonatkoznak, akkor párhuzamosan léteznek. A földrajzi árujelző főszabály szerint Malajziában is elsőbbséget élvez a védjeggyel szemben. Ugyanakkor a védjegy használata jogszerű és a tulajdonos a használatot folytathatja (párhuzamos létezés), ha a védjegy bejelentése, illetve lajstromozása jóhiszeműen történt, valamint ha a védjegyjogosultság megszerzésére jóhiszemű használat következtében 2001. augusztus 15. napja vagy a földrajzi árujelző származási országbeli oltalma előtt sor került. Szingapúrban is hasonló szabályt alkalmaznak, ott a határidő 1999. január 1. napja. A védjegy lajstromozása nem tagadható meg, ha a korábbi földrajzi árujelző már nem élvez oltalmat vagy használaton kívül került származási országában. Indonéziában egy lajstromozott földrajzi árujelző és egy korábban lajstromozott védjegy ütközése esetén a védjegy jogosultat egy kétéves időtartam illeti meg, amely alatt továbbra is jogosult a védjegy használatára, ennek leteltét követően azonban a védjegy törlésre kerül.⁹⁹⁴

Az EU-ban a lajstromozott földrajzi árujelzők általában elsőbbséget élveznek a védjegyekkel szemben, kivéve, ha a földrajzi árujelző lajstromozásakor megtévesztő volt (például egy korábbi védjegy jó hírneve miatt), amely esetben a földrajzi árujelző lajstromozása érvénytelen. Ezzel ellentétben a lajstromozott védjegy élvez elsőbbséget a nem lajstromozott földrajzi árujelző oltalmával szemben a tisztességtelen versenyre vonatkozó

⁹⁹² AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 8. p.

⁹⁹³ AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 8. p.

⁹⁹⁴ AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 8. p.

törvény értelmében, kivéve ha a védjegy a bejelentés időpontjában félrevezető volt (például a földrajzi árujelző jó hírneve miatt), amely esetben a védjegy lajstromozása érvénytelen. A német, spanyol és angol jelentések az ütközések feloldására vonatkozó közösségi szabályokat a következők szerint összegzik: (a) Egy védjegy nem lajstromozható/érvénytelen, ha ütközik egy korábbi földrajzi árujelzővel. (b) Egy földrajzi árujelző csak abban az esetben nem lajstromozható/érvénytelen, ha egy korábbi jó hírnévvel rendelkező védjeggyel ütközik, feltéve, hogy a földrajzi árujelző használata megtevesztené a fogyasztókat vagy félrevezető lenne a védjegy jó hírneve és használatának hossza és elterjedtsége miatt. (c) Egy (akár korábbi) védjegy használata általában jogszerűtlen, ha ütközik egy földrajzi árujelzővel, kivéve ott, ahol a védjegy jóhiszeműen került lajstromozásra a földrajzi árujelzőre vonatkozó bejelentés benyújtását vagy 1996. január 1-jét megelőzően. Ebben az esetben a védjegy visszavonására nincs alap, tehát a védjegytulajdonos jogosult a további használatra (párhuzamos létezés). Azonos ütközési szabályokat alkalmaznak Horvátországban és Svájcban.⁹⁹⁵

2.3. A védjegy és földrajzi árujelzők elhatárolásának nehézségei

„A bibliai idők óta ismert, pontosan Káin és Ábel óta, hogy a legbiztosabb módja a testvérek közötti ellenségeskedés előidézésének, hogy eltérően bánunk velük.”⁹⁹⁶

A védjegyek és földrajzi árujelzők jogintézményének ütközése számos esetben előfordulhat, mint ahogyan erre korábban is volt példa. A két jogintézmény elhatárolása kapcsán Tattay a következőképpen summázta következtetéseit: A földrajzi árujelzők jogintézményének jellegzetessége, hogy nem képeznek a védjegyekhez hasonló tulajdont, ugyanis a földrajzi árujelzők mindig kollektív jogosultságok, tehát mindazokat a termelőket, feldolgozókat és kereskedőket megilletik, akik az adott földrajzi helyen a meghatározott minőségű terméket előállítják. Lényegében ebből következik a földrajzi árujelzők egy további jellemzője, vagyis az, hogy forgalomképtelenek: nem lehet őket megterhelni, átruházni, vagy rájuk használati engedélyt adni. A földrajzi árujelzők oltalma ezenfelül tipikusan korlátlan ideig tart. A földrajzi árujelzők és védjegyek ütközése esetén jellemzően az eredetmegjelöléseket tekintik elsőbbséggel rendelkezőnek.⁹⁹⁷ Az imént leírtakkal magam nagyrészt azonosulok, a következőkben azonban néhány megjegyzéssel kívánom kiegészíteni, magyarázni, esetleg pontosítani Tattay megállapításait.

⁹⁹⁵ AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 8-9. p.

⁹⁹⁶ GOEBEL, Burkhardt: *Geographical indications*. In: *Worldwide Symposium on Geographical Indications (WIPO and Ministry of Productive Activities of Italy)*. Parma, Olaszország, 2005. június 27-29., 2. p. forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/2005/geo_pmf/wipo_geo_pmf_05_inf_1_prov.html; 2007. november 3., 13 p.

⁹⁹⁷ TATTAY: *Eredetvédelem Franciaországban. A Cognac, Champagne, és a Bordeaux-i bor nyomában*. Op. cit. 38-39. p.

I. A földrajzi árujelzők oltalmának korlátlan ideig való fennállása kapcsán magam pontosítanám ennek feltételeit. Megítélésem szerint ugyanis ez az időbeli „korlátlanság” csak addig áll fenn, amíg az adott földrajzi területről származó termékek képesek az elvárt minőségi standardoknak (pl. amelyeket a termékleírásban rögzítettek) megfelelni. Amennyiben a standardok módosítására nincs mód, abban az esetben – véleményem szerint – megkérdőjelezhető az adott földrajzi árujelző védelme.

II. Csécsy György a két jogintézmény elhatárolása során egy további szempontra is felhívta a figyelmet. Fontosnak tartja hangsúlyozni a földrajzi árujelző és a védjegy közötti azon különbséget, amely a minőségjelzés tekintetében nyilvánul meg, tudniillik, hogy a védjegy önmagában nem fejez ki minőséget, erre csak áttételesen képes. Védjeggyel ellátott termék megelégedett fogyasztójában egy „márkahűség” alakulhat pusztán ki, amely azonban nem jogi kategória.⁹⁹⁸ Mindez persze – megítélésem szerint – nem vonatkozik az együttes és a tanúsító védjegyekre.⁹⁹⁹

A francia szakirodalom ezt akképpen fogalmazza meg, hogy míg a védjegyekkel kapcsolatban a hírnév csak a bejegyzésüket követően alakulhat ki, addig a földrajzi árujelzők oltalmának már eleve a feltételét képezi a földrajzi hely és a termék között fennálló minőség és az azon alapuló – eltérő terjedelmű – hírnév.¹⁰⁰⁰

III. Különbség figyelhető meg az oltalomban részesíthető megjelölések tekintetében is. Amíg földrajzi árujelzőknél csak szó vagy szóösszetétel részesülhet oltalomban, a védjegyeknél ezzel szemben szó és szóösszetétel, betű és szám, ábra és kép, sík- és térbeli alakzat (beleértve az áru vagy a csomagolás formáját), szín és színösszetétel (fényjel, hologram), hang, valamint mindezek összetétele is.¹⁰⁰¹

IV. A védjegy és a földrajzi árujelző megkülönböztetésekor a jogirodalomban fellelhető talán legproblémásabb pont a földrajzi árujelzőket jellemző „kollektív jogosultsághoz” kapcsolódik. Ezzel összefüggésben ugyanis egészen más értelmezési nehézségek vetődtek fel a sui generis rendszer illetve a védjegyek által biztosított földrajzi eredetvédelmi rendszer szemszögéből.

IV.1. A szellemi tulajdon (*droit de propriété intellectuelle*) elméletén alapuló francia jogirodalomban azt szerették volna konkretizálni, hogy a kollektív jogosultságnak ki is a konkrét jogosultja. A jogirodalom a témában megosztott. Gyakorlatilag két lehetőséget vizsgáltak: az állam vagy a termelők csoportja. Az állam jogosultságának alátámasztására tipikusan az 1991. június 25-ei mexikói törvényt hozzák fel, amely kiemeli, hogy a „Mexikói

⁹⁹⁸ CSÉCSY: A földrajzi árujelzők oltalmának új irányai. Op. cit. 84. p.; V.ö. OLSZAK: En tant que droits de propriété intellectuelle, qu'est-ce qui est similaire entre les indications géographiques et les marques? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 11. p.

⁹⁹⁹ DE ALMEIDA: Geographical terms in trademarks. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 4. p.; PETKÓ Mihály: Védjegyjog napjainkban. *Gazdaság és Jog*, 2003, 2. szám, 12. p.

¹⁰⁰⁰ BARBIER, Jean-Luc: La protection des indications géographiques renommées à l'encontre des marques. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 58. p.

¹⁰⁰¹ CSÉCSY: A földrajzi árujelzők oltalmának új irányai. Op. cit. 85. p.

állam az eredetmegjelölés jogosultja”.¹⁰⁰² Az ezzel szemben érvelők viszont különbséget tesznek az eredetmegjelölések jogosultja, s a jogosultságot elismerő (s hangsúlyozottan nem a jogot teremtő) közhatalom között. Érvelésük alátámasztására egyrészt felidéznek azt az 1919. május 6-ai törvényt, amely a francia jogban elismerte az eredetmegjelölést, mint kollektív tulajdonjogot,¹⁰⁰³ amelynek jogosultja a szőlészeti-borászati termelő-tulajdonosok közössége. Másrészt hivatkoznak az OIV Közgyűlés 3/1946. határozatára – amely szerint: „a termelők egymás követő generációinak e közös és hosszantartó törekvése egy valódi tulajdonjogot szült a régió, vagy a közösség hasznára; ez a jog nem egyedi, hanem kollektív, és hivatkozhat rá a régió, vagy a közösség minden lakója” – illetve egy 1980-as másik határozatára (8/1980. IV. pont), amelyben az OIV megerősítette, hogy „a szőlészeti-borászati termékek előállításának helyét jelölő földrajzi árujelző a megjelölt hely összes termelőjét illeti meg kollektívan.”¹⁰⁰⁴ Harmadrészt az 1493/1999. sz. borpiaci rendtartást, és a 2081/1992. tanácsi rendeletet is akként citálják, mint amelyekben a tagállamok illetve a Közösség az eredetmegjelölések jogát csak elismerik, és nem létrehozzák. Szerintük tehát a megjelöléshez kötődő ingatlantulajdonos borászok közössége a jogosultja az eredetmegjelölés szellemi tulajdonjogának. Ez a közösség változó, ő az, aki előteremti a megjelölés termékét, aki azt elismerteti ilyenként, és aki e jog jogosultja. Annak a feltétele, hogy valaki e közösség tagja lehessen, nem szubjektív, hanem a földtulajdonhoz kötődik, az ingatlan tulajdon tartozéka.¹⁰⁰⁵

IV.2. A kollektív jogosultság mögött erőteljesebben felmerülő közérdek egy olyan pont, amely miatt a két jogintézmény összeütközése esetén a védjegyek jogintézményének védelméért szőlők szeretnének tisztább helyzetet teremteni. Az egyik lényeges gyakorlati különbség ugyanis a védjegyek kizárólagosságát féltők szerint a földrajzi árujelzők védelmére vonatkozó sui generis megközelítés és a védjegy megközelítése között az, hogy a sui generis típusú védelem alapvetően a földrajzi árujelzők köz-elemeit hangsúlyozza. Egy jog „köz-természetének” hangsúlyozása – pl. *Burkhart Goebel* szerint – azonban kockázattal jár. A megközelítés magában foglalja vagy kifejezetten biztosítja a közérdek elsőbbségét az egyénivel szemben. Ez azonban ellentétes például a TRIPS Megállapodás preambulumaival, amelyben a WTO tagok elismerik, hogy a „szellemi tulajdon jogai egyéni jogok” és ezért egy párt alkotnak. Azonban az elsőbbség elképzelését gyakorlatilag jóváhagyta, Goebel szerint, a földrajzi árujelző szabályának nemzeti része, úgymint a francia eredetmegjelölésre vonatkozó szabály valamint bilaterális szerződés, vagy olyan regionális szabályozás, mint amilyen a borra vonatkozó közös piacsabályozás (1493/1999. EK rendelet) vagy a földrajzi árujelzők védelméről szóló 2081/1992. EK rendelet. A földrajzi árujelzők elsőbbségének kifejezése a

¹⁰⁰² BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 85-86. p.

¹⁰⁰³ Jelzem, hogy az AIPPI által szervezett 2006-os konferencián a francia szakértői csoport a földrajzi árujelző kollektivitása kapcsán egy sui generis jogi megközelítés mellett érvelt, a szlovén szakértői csoport ezzel szemben azt az álláspontot képviselte, hogy ez egy kollektív tulajdonjog („*collective property right*”). AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. *Op. cit.* 3. p.

¹⁰⁰⁴ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 86. p.

¹⁰⁰⁵ BAHANS – MENJUCQ: *Op. cit.* 86-87. p.

védjegyekkel szemben két módon történhet a sui generis rendszerekben. Egyrészt a földrajzi árujelzők védelmének garantálásával minden helyzetben. Másrészt, s ez első ránézésre egy enyhébb jogsérelmet szülhet: a védjegyek kizárólagos elsőbbségét hátrányosan befolyásolja, ha egy védjegy egyidejűleg létezik a későbbi, következésképpen hasonló földrajzi árujelzővel. Az ilyen megoldás nem veszi figyelembe az elsőbbség és kizárólagosság alapelveket.¹⁰⁰⁶

A két (sui generis, védjegy) eredetvédelmi rendszer közötti vita gyakorta folyik azon érvelés mellett, hogy a földrajzi nevek tekintetében pl. az európai államok vitatják az újvilági országok hasonló földrajzi neveihez való jogosultságát. Az „Óvilág” országai ilyenkor amellet érvelnek, hogy az eredeti földrajzi nevek jogosultjait illeti kizárólag a névhasználat joga. Az „újak” mindazonáltal kidolgozták saját argumentumukat erre a helyzetre: Nem helyes az olyan földrajzi megnevezések, amelyek európai helynevekre vonatkoznak, újvilági használatát úgy leírni, mint az európai kultúra „bitorlását”. Történelmileg, a gyarmatosítás és emigráció tényéről beszélünk, amely a XVII-XIX. században történt. Akkoriban több millió európai hagyta el hazáját, hogy új életet kezdjen az akkoriban európai gyarmatokon. A szellemi tulajdon fogalma, ahogy azt ma ismerjük, nem létezett. A földrajzi árujelzők védelmének fogalmára aligha gondoltak. Sok esetben az emigránsokat nagyban arra ösztökélték, hogy kultúrájukat terjesszék el az Újvilágban. A francia *Louisianaba* induló emigránsokat például a francia király bátorította arra, hogy a francia kultúrát meghonosítsák az új területeken. Nem csoda, hogy a kultúrát olyan nevekre és termék leírásokra történő hivatkozásokkal honosították meg, amelyekhez az emigránsok hazájukban hozzászoktak. Később ezek a gyarmatok függetlenné váltak. Louisiana estében azt a területet, ahol a kultúrát meghonosították, időközben az Amerikai Egyesült Államoknak adták el, jelentős összegért, amelyre sürgősen szükség volt, hogy abból finanszírozzák Napóleon európai háborúit. Nagyban lehet vele vitatkozni, hogy Louisiana Franciaországtól történő megvásárlása által, az Amerikai Egyesült Államok megszerezte Louisianát a kultúrával együtt, amelyet a francia emigránsok honosítottak meg, és ezáltal a francia kifejezések használatával együtt, amelyet az emigránsok hoztak magukkal. Így tehát a „bitorlás” valódi fogalma nem megfelelő.¹⁰⁰⁷

A földrajzi árujelzők és védjegyek kapcsolatának vizsgálatát a TRIPS Megállapodás elemzésénél folytatom. A TRIPS Megállapodás ugyanis azon kevés multilaterális nemzetközi megállapodások egyike, amelyik egyszerre tartalmazza a két árujelző fogalmát és minimum standardjait.

¹⁰⁰⁶ GOEBEL: Geographical indications. Op. cit. 2. p.

¹⁰⁰⁷ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. In: *Worldwide Symposium on Geographical Indications (WIPO and Ministry of Productive Activities of Italy)*. Parma, Olaszország, 2005. június 27-29.; 25. p.; forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/2005/geo_pmf/wipo_geo_pmf_05_inf_1_prov.html; 2007. november 3., 32 p.

3. A földrajzi árujelzők rendszere

A következőkben megkísérlem sorra venni a legfontosabb földrajzi árujelző típusokat. Ami ugyanis megfigyelhető a nemzetközi-közösségi-nemzeti előírások elemzésénél, hogy a legkülönbözőbb földrajzi árujelző fogalmakkal találkozhatunk. A nehézséget némileg növelheti a nemzetközi-közösségi jogszabályok elnevezéseinek néhol problémás fordítása is. A következőkben összeszedett fogalmak részletesebb elemzésével a hatályos joganyag bemutatásánál foglalkozom.

Elsőként rögzíteni kívánom azt, hogy magam a „földrajzi árujelző” megnevezést a magyar 1997:XI. tv. alapján használom a vonatkozó, sui generis jogintézmények általános kategóriájaként. A vonatkozó pl. angol nyelvű szakirodalomban tipikusan „geographical indication” néven jelölik ezt, a vonatkozó jogintézmény-típusokat átfogó kategóriát. Nem mellékesen a közösségi rendszer egyik alkategóriáját – amit magyar nyelven „földrajzi jelzésnek” fordítottak – az angol nyelvű dokumentumokban ugyanakkor szintén „geographical indication” megnevezéssel illetnek, ami nem könnyíti meg a helyzetünket...

A földrajzi árujelzők különböző típusait három szinten – nemzetközi, közösségi, és magyar – tekintem át. Ismételten hangsúlyozom azt, hogy a hatályos nemzetközi, közösségi és magyar joganyag elemzésével részletesebben még jelen alfejezet után foglalkozom.

I. Nemzetközi szinten gyakorlatilag három kategóriával érdemes foglalkozni. Az első két típust már a PUE is említi.¹⁰⁰⁸ Ezek a származási jelzés és az eredetmegjelölés. Ezen jogintézmények fogalom-meghatározásait ugyanakkor nem tartalmazza a PUE. A származási jelzés fogalmát a Madridi Megállapodásból lehet kikövetkeztetni; míg a Lisszaboni Megállapodás tartalmazza az eredetmegjelölés fogalmát. A nemzetközi szinten meghatározó harmadik nagy kategória a TRIPS Megállapodásban rögzített földrajzi megjelölés. Ezek alapján:

1. A származási jelzés fogalma a Madridi Megállapodás¹⁰⁰⁹ szövegének értelmezése alapján olyan árujelző, amely közvetlenül vagy közvetve utal egy termék származási országára vagy a származási országban található valamilyen helyre.

2. Az eredetmegjelölés fogalma a Lisszaboni Megállapodás¹⁰¹⁰ alapján valamely ország, táj vagy helység földrajzi neve, ha azt olyan ottani származású termék megjelölésére használják, amelynek minőségét vagy jellegét – kizárólag vagy lényegében – a földrajzi környezet határozza meg, a természeti és emberi tényezőket is beleértve.

¹⁰⁰⁸ Lásd az 1970. évi 18. tvr. 1. cikk.

¹⁰⁰⁹ Lásd az 1967. évi 7. tvr. 1. cikk (1) bek.: „Minden olyan hamis vagy megtévesztő jelzést viselő árut, amely akár közvetlenül, akár közvetve származási ország, illetve hely gyanánt ennek a Megállapodásnak a hatálya alá tartozó országoknak egyikét, illetve ezek valamelyikében fekvő helyet tüntet fel, bármelyik említett országba történő behozatal alkalmával le kell foglalni.”

¹⁰¹⁰ Lásd az 1982. évi 1. tvr. 2. cikk (2) bek.

3. A földrajzi megjelölés TRIPS Megállapodás szerinti meghatározása:¹⁰¹¹ a földrajzi megjelölés valamely részes állam területéről, vidékéről vagy helységéből származó olyan termékre vonatkozó megjelölés, amelynek meghatározott minőségét, hírnevét vagy egyéb jellemzőit lényegében a földrajzi eredet határozza meg.

A fogalmak összehasonlítása alapján gyakorlatilag két szempont érdemel különös kiemelés. Az egyik szempont, hogy az adott földrajzi árujelző milyen szoros minőségi kapcsolatot fejez ki a termék és az adott földrajzi hely között. A másik szempont, hogy a földrajzi származás milyen tényezőket foglal magában (földrajzi, természeti, emberi, etc.). Ezek alapján megállapítható, hogy a származási jelzés a legtágabb kategória, ezt követi a TRIPS földrajzi megjelölése, majd végül a legszűkebb kategória a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölése.¹⁰¹²

II. Közösségi szinten a PUE rendszerétől némileg eltérő árujelző rendszer született. Bár megkülönböztetést a TRIPS is tartalmaz a borok/szeszes italok és más termékek védelme között, a közösségi rendszer az ipari termékek körét kihagyva megalkotta a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzős védelmének rendszerét, amelyből két termék kivételt nyert: a borok és a szeszes italok. Az eredetmegjelölés kategóriáját megtartva a származási jelzés intézményét a földrajzi jelzés jogintézménye váltotta fel – a hagyományos megjelölésekkel kiegészülve – az általános közösségi oltalomban:¹⁰¹³

1. Eredetmegjelölés: valamely régiónak, meghatározott földrajzi helynek, vagy – kivételes esetben – országnak az olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely: e régióból, meghatározott földrajzi helyről vagy országból származik; valamint minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhető; és a termelése, feldolgozása és előállítása meghatározott földrajzi területen történik.

2. Földrajzi jelzés: valamely régiónak, meghatározott helynek, vagy – kivételes esetben – országnak az olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely: e régióból, meghatározott földrajzi helyről vagy országból származik; és különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője ennek a földrajzi eredetnek tulajdonítható, és a termelése és/vagy feldolgozása és/vagy előállítása meghatározott földrajzi területen történik.

3. A mezőgazdasági termékeket vagy élelmiszereket jelölő olyan hagyományos földrajzi vagy nem földrajzi elnevezéseket is eredetmegjelölésnek vagy földrajzi jelzésnek kell tekinteni, amelyek megfelelnek az (1) bekezdésben említett feltételeknek. Utóbbi

¹⁰¹¹ Lásd az 1998. évi IX. törvény 1. C) mellékletének (TRIPS Megállapodás) 22. cikk (1) bek.

¹⁰¹² HÖPPERGER: WIPO: Current developments within the field of geographical indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 23-25. p.

¹⁰¹³ 510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) 2. cikk (1)-(2) bek.

kategória – megítélésem szerint – felfogható az eredetmegjelölés illetve földrajzi jelzés egy speciális esetének is.¹⁰¹⁴

A közösségi eredetmegjelölés alapvetően pontosítja a Lisszaboni Megállapodás hasonló fogalmát: a termék készítésének (termelés, előállítás, feldolgozás) minden fázisa az adott földrajzi helyen kell, hogy történjen. A földrajzi jelzés kategóriája a PUE származási jelzéséhez képest egy szűkebb fogalmat takar, bár még így sem olyan szoros kapcsolatot testesít meg, mint amelyet az eredetmegjelölés sugall. A hagyományos megjelölés kapcsán felhívom a figyelmet arra, hogy ez nem egyenlő a közösségi minőségi árujelzők egy másik típusával, amelynek magyar fordítása „hagyományos különleges termék”.¹⁰¹⁵ A hagyományos különleges termék abban különbözik a földrajzi árujelzőtől, hogy míg utóbbiak esetén a termék minősége a földrajzi eredetnek tulajdonítható, addig a hagyományos különleges termék esetén a termék minősége egy tradicionális módszernek köszönhető. Mindazonáltal magam részéről nem tartom helyénvalónak a jogintézmény magyar fordítását, figyelemmel ugyanis más nyelvek – pl. német (*garantiert traditionelle Spezialität*) vagy angol (*traditional speciality guaranteed*) – hasonló meghatározásaira, kifejezőbbnek tartanám a „garantáltan hagyományos különlegesség” elnevezés használatát.

A bor termékpályán az 1493/1999/EK tanácsi rendelet egy a TRIPS Megállapodás meghatározásán alapuló földrajzi árujelző fogalomból indult ki,¹⁰¹⁶ azonban a tagállamoknak a földrajzi árujelzők borokra vonatkozó rendszerére széles tagállami hatáskört adott, aminek köszönhetően a tagállamokban gyakorlatilag nagyban eltérő rendszerek alakultak ki. Ezen földrajzi árujelző kategóriákat kiegészítik a hagyományos megjelölések, így a hagyományos különleges kifejezések,¹⁰¹⁷ a kiegészítő hagyományos kifejezések¹⁰¹⁸ is (konkrét fogalma csak az utóbbiaknak van). A 2008-as borpiaci rendtartás ezzel szemben a borok földrajzi árujelzőire is egy közösségi rendszert vezetne be (még nem lépett hatályba a munka írásakor), amely nagyban alapul az általános (510/2006/EK tanácsi rendelet) közösségi rendszer fogalomrendszerén.

A szeszes italokra vonatkozó közösségi szabályok¹⁰¹⁹ a TRIPS Megállapodás fogalmi meghatározásából kiindulva biztosítanak – széleskörű tagállami meghatározás mellett – közösségi oltalmat a vonatkozó közösségi rendelet II. mellékletében meghatározott földrajzi megjelöléseknek.

¹⁰¹⁴ TATTAY: A boreredet-megjelölések és borvédjegyek. Op. cit. 604. p.

¹⁰¹⁵ 509/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről.

¹⁰¹⁶ Lásd az 1493/1999/EK tanácsi rendelet 50. cikk (2) bek.

¹⁰¹⁷ Lásd az 1493/1999/EK tanácsi rendelet 52. cikk (2) bek. második francia bekezdését, valamint a VII. melléklet A.2.c); illetve a VIII. melléklet D.2.c) pontokat, továbbá a 753/2002/EK bizottsági rendelet (2002. április 29-i) 24. és 29. cikkeit és III. mellékletét.

¹⁰¹⁸ Lásd 1493/1999/EK tanácsi rendelet 52. cikk (2) bek. harmadik francia bekezdését, valamint a VII. melléklet B.1.b) pontot, továbbá a 753/2002/EK bizottsági rendelet (2002. április 29-i) 23. (ez jelöli a fogalmát), 24. cikkeit és III. mellékletét.

¹⁰¹⁹ 1576/89/EGK tanácsi rendelet (1989. május 29.) a szeszes italok meghatározására, megnevezésére és kiszerezésére vonatkozó általános szabályok megállapításáról.

III. A magyar törvény (1997:XI. tv.) terminológiája, amely lényegében a közösségi eredetmegjelölés-földrajzi jelzés dualizmusán alapul, a közösségi oltalom körén kívül bír jelentőséggel. Így pl. az ipari termékek körében, és az új borpiaci rendtartás eredetvédelmi előírásainak hatályba lépéséig a borok földrajzi árujelzőinek védelme is az 1997:XI. tv. fogalmain alapult. A Bortv. rendelkezései alapján ugyanis a m.t. minőségi bor definíciójában az „eredetmegjelölés”, míg a tájbor esetén a „földrajzi jelzés” a fogalmi eleme.¹⁰²⁰ Azaz a magyar bor-eredetvédelem egy érdekes szituációt hozott létre. Amíg az 1493/1999/EK tanácsi rendelet az 509/2006/EK tanácsi rendeletről (pontosabban az azt megelőző 2081/1992/EGK tanácsi rendeletről) eltérő fogalmi bázison szervezte meg a borok földrajzi eredetvédelmét, a magyar borok földrajzi eredetvédelme az 1997:XI. tv. rendszerén keresztül mégis az 509/2006/EK rendeletben található eredetmegjelölés-földrajzi jelzés fogalmain alapul.

4. A földrajzi árujelzők fejlődésének története

A borszektorban szereplő földrajzi eredetre utaló jelzések történetével már az előző, borpiaci szabályozással kapcsolatos fejezetben foglalkoztam. Jelen részben a bor-eredetvédelmi relevanciákon túl foglalkozok a jogintézmény fejlődésével, ami egyébiránt nem is olyan egyszerű feladat. A földrajzi árujelzők zömét ugyanis a borok adják, és ebből kifolyólag a bor-eredetvédelem nagyban összefonódott a földrajzi árujelzők intézményének fejlődésével. Példákat találunk, mind tagállami, mind közösségi, mind nemzetközi szinten. Így a francia eredetvédelmi rendszerben a borok eredetmegjelölésében nagy szerepet játszó INAO hatásköre fokozatosan túllépett a borok és más szeszes italok tárgyi hatályán, és napjainkra kiterjedt az összes termék eredetvédelmére. De az EK-n belül létrejött közösségi földrajzi árujelzők rendszerének ihletője is maga a borszabályozás volt. A későbbiekben kifejtem azt is, hogy a nemzetközi jog szintjén is (a TRIPS borokra és szeszes italokra vonatkozó 23. cikkének más termékekre való kiterjesztése) megfigyelhető az ágazati rendszer hatása az áruk/szolgáltatások szélesebb körét érintő földrajzi árujelzős rendszerre. Az egymásra hatás mindazonáltal nem egyirányú. Így a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek során már beválnak tekinthető közösségi rendszerhez nagyban hasonló szisztémát vezettek be az új borpiaci rendtartáson keresztül a borokra is.

I. Nemzetközi és közösségi jogfejlődés. A földrajzi származás kereskedelmi jelentőségére már az ókorban felfigyeltek (pl. libanoni cédrus, számoszi és krétai vázák, damaszkuszi penge, etc.), ennek következményeként már ekkortól találkozhatunk a földrajzi eredet védelmével kapcsolatos előírásokkal is.¹⁰²¹ A napjainkat jellemző speciális jogintézmény kialakulásáról azonban csak a XIX. századtól beszélhetünk. Eleinte nemzeti

¹⁰²⁰ Bortv. 2. § 4., 24., 25. pontok.

¹⁰²¹ Lásd TATTAY: *Az árujelzők kialakulásának és felhasználásának kezdetei*. Budapest, 1999, Gépirat.; illetve TATTAY Levente: *A kínai porcelántól a csabai kolbászig. Propaganda - Reklám*, 1993, 1. szám, 11. p.

szinten tipikusan védjegy törvényekben (Franciaország – 1857, Olaszország – 1868, USA – 1881, Magyarország – 1890) jelent meg a földrajzi eredet védelme a földrajzi eredetet tartalmazó védjegyek révén. Ezt követően az előírások egységesítése és hatékonyabb védelme céljából hamarosan nemzetközi jogi dokumentumok szabályozási tárgyává lettek az ezzel kapcsolatos jogintézmények.¹⁰²²

A nemzetközi szintér első kiemelkedő megállapodása a PUE (1883), amely az iparjogvédelem tárgyai között nevesítette az eredetmegjelölést és a származási jelzést. Ezt követően született meg a származási jelzésekkel kapcsolatban az a Madridi Megállapodás (1891), amelyik több szempontból sem tudott meghatározó jelentőségre szert tenni. Az 1927-ben megalakult OIV időről-időre kidolgozza a bor-eredetvédelem, s közvetve a borszektoron túlmutató eredetvédelmi útmutatásait. 1958-ban fogadták el az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmára és lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodást, amely a védelem magas fokát hozza létre, azonban nem tudott olyan népszerűsége szert tenni tagjai számát illetően, mint a GATT-WTO keretében elfogadott TRIPS Megállapodás. Ezen nemzetközi megállapodásokkal a munkám következő részében még részleteiben foglalkozom. A következőkben, egyelőre szintén csak az általánosságok szintjén, az EK-ban kialakult – regionális – földrajzi árujelző szisztémával foglalkozom, amely sokáig az EK egyedi eredményének számított az iparjogvédelem terén. Talán az sem véletlen, hogy megalkotására az EK Közös Agrárpolitikáján belül került sor, ahol a tagállamok már szinte megszokhatták, hogy korábbi hatásköreik fokozatosan elvonásra kerülnek.

Az időközben éppen a TRIPS Egyezményvel való összeférhetetlenség miatt hatályon kívül helyezett 2081/1992/EGK tanácsi rendelet¹⁰²³ kapcsán – Tattay Levente korábbi gondolatmenetén¹⁰²⁴ vezetve – a közösségi rendszer jellemzőit a következőkben összegezzük:

- (a) A földrajzi árujelző és az eredetmegjelölés definíció-párjával a PUE származási jelzés és eredetmegjelölés fogalomrendszerének felváltása. Magam ugyanakkor vitatkoznék azzal a vélekedéssel, hogy a közösségi rendszer lényegesen változtatott volna a Lisszaboni Megállapodás fogalomrendszerén az eredetmegjelölés vonatkozásában (inkább pontosította pl. a termelés-feldolgozás-előállítás helyhez kötésének előírásával).
- (b) Az oltalom alatt álló termékek leírásának és nyilvántartásának bevezetése a minőség stabilitása érdekében. Ami megítélésem szerint megfelel a Höpperger által felállított földrajzi-árujelzős rendszerek sui generis kategóriájának.
- (c) Előírják az oltalmazott termékek nemzeti és közösségi nyilvántartását.
- (d) Szigorú minőségellenőrzést valósít meg.

¹⁰²² TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 15. p.

¹⁰²³ 2081/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

¹⁰²⁴ TATTAY: A földrajzi árujelzők nemzetközi szabályozása. *Gazdaság és Jog*, 1996, 12. szám, 17. p.

(e) Nyitott harmadik országokkal szemben a közösségi rendszer. Megítélésem szerint ugyanakkor nem kellően – vagy legalábbis nem a WTO-jognak megfelelő szinten. Ezt támasztja alá a később ismertetésre kerülő WTO-panel eljárás is, amelynek nagy hatása volt a 2081/1992/EGK rendelet hatályon kívül helyezésében.

(f) A földrajzi árujelzők szabályozása az iparjogvédelmi intézményrendszer PUE által megfogalmazott rendszeréből átkerült a KAP-ba (Tattay megfogalmazásával a „mezőgazdasági jogba és borjogba”).¹⁰²⁵ Megítélésem szerint ugyanakkor nehezen tartható az a dualista szabályozási struktúra, hogy a földrajzi árujelzők bizonyos típusának a sui generis védelme közösségi szinten valósul meg (mezőgazdasági termékek), más viszont tagállami hatáskörben marad (ipari termékek). Ehelyett célszerűbb lenne egy egységes közösségi rendszer kidolgozása (akár a KAP keretei között). Ez ráadásul sokat segítené (elvi szinten) abban a tárgyalási folyamatban, amelynek célja a TRIPS 23. cikkének teljes terjedelmében történő kiterjesztése a 22. cikk hatálya alá tartozó termékekre; beleértve a készülő nemzetközi regiszter előírásait is.

(g) Más mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetvédelmétől különválnak a borok¹⁰²⁶ és a szeszes italok¹⁰²⁷ eredetvédelme. A közösségi borrendtartás szabályaiban bekövetkezett változások (2008) hatására ugyanakkor egy fokozatos közeledés figyelhető meg az általános és speciális rendszerek között: az EK ugyanis az e rendszerekre vonatkozó szabályozást fokozatosan a saját hatáskörébe vonta, megfosztva a tagállamokat a saját hatáskörben hozott döntés szabadságától. Megítélésem szerint ezzel egyúttal a versenyjogi visszaélések lehetőségét is csökkentette az EK.

Az EK hatályos szabályait a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek vonatkozásában az 510/2006/EK tanácsi rendelet¹⁰²⁸ tartalmazza, amely rendelet a minőségi jelzések terén az EK minőségpolitikájában párt alkot a hagyományos különleges termékekkel.¹⁰²⁹

II. Magyar jogfejlődés. A magyar iparjogvédelemben fokozatosan beépültek a fent említett nemzetközi megállapodások előírásai. A földrajzi árujelzők védelmének sui generis szabályozására – annak ellenére, hogy a Ptk. 86. § (2) bekezdése a földrajzi árujelzők jogosultjainak védelmére külön (bár nem különálló) jogszabályi meghatározást rendel – hazánkban mindazonáltal a rendszerváltást követően került sor, nagyban az európai integrációs folyamat során megfogalmazott kihívások által kikényszerítve.

A rendszerváltás után a földrajzi árujelzőkre egy többlépcsős és szétszórt szabályozás volt jellemző hazánkban, amely nem a hatósági határozaton és lajstromozáson, hanem

¹⁰²⁵ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 166. p.

¹⁰²⁶ 1493/1999/EK tanácsi rendelet (1999. május 17.) a borpiac közös szervezéséről.

¹⁰²⁷ 1576/89/EGK tanácsi rendelet (1989. május 29.) a szeszes italok meghatározására, megnevezésére és kiszérelésére vonatkozó általános szabályok megállapításáról.

¹⁰²⁸ 510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

¹⁰²⁹ 509/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről. Ez a rendelet a korábbi 2082/92/EGK tanácsi rendeletet (1992. július 14.), a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek különleges tulajdonságainak tanúsításáról, váltja.

jogszabályok közvetlen alkalmazásán alapult. Földrajzi árujelzőink külső védelme alapvetően a Madridi és Lisszaboni Megállapodásokon, valamint néhány kétoldalú nemzetközi megállapodáson, belső védelme pedig a Ptk.-n, a verseny törvényen, a származási jelzések vonatkozásában a védjegyjogi szabályokon és a Büntető Törvénykönyvön állt.¹⁰³⁰

Az Európai Megállapodás¹⁰³¹ egy öt éves időintervallumot szabott a Megállapodás hatálybalépésétől arra, hogy hazánk az EK-ban érvényesülő védelemhez hasonló védelmi szintet biztosítson a szellemi tulajdon (és versenyjog) területén, többek között azáltal is, hogy előírta a csatlakozási kötelezettséget a szellemi tulajdon szempontjából fontos nemzetközi szerződésekhez.

„Az Európai Megállapodás lényegében egyoldalú kötelezettséget írt elő Magyarországnak számára.”¹⁰³² Azaz nem egy kölcsönös jogközelítésről van szó, hanem az EK elvárása egyértelműen a magyar jogrendszer felzárkóztatása volt a nyugati piacgazdaság elvárásaihoz.

A jogharmonizációs kötelezettségnek eleget tenni kívánó Kormány – lényegében az Európai Megállapodás hatályba lépését (1994. február 1.) megelőzően – a 3433/1993. határozatával elrendelte a szellemi tulajdon hazai előírásainak felülvizsgálatát.¹⁰³³

A felülvizsgálatban nagy szerepe volt az Európai Bizottság által kiadott Fehér Könyvnek („Közép- és Kelet-Európa társult országainak felkészülése az Európai Unió egységes belső piacába történő integrációra”), amely kötelező erővel nem bírt, mégis fontos szempontokat foglalt magában.¹⁰³⁴

Ezt követően a Kormány kidolgozott egy ötéves jogharmonizációs programot,¹⁰³⁵ amely éves bontásban határozta meg a szellemi tulajdon területéhez kapcsolódó feladatokat. Ebben szerepeltek a védjegyek és a földrajzi árujelzők is. A vonatkozó Kormányhatározat¹⁰³⁶ rendelkezik arról, hogy a megalkotandó szabályozásnak meg kell felelnie a TRIPS Megállapodás és a vonatkozó közösségi jogszabályok által támasztott követelményeknek. A földrajzi árujelzőkkel kapcsolatban a határozat rögzítette azt, hogy azok szabályait a védjegyekkel közös törvényben kell lerakni.¹⁰³⁷ Ennek megfelelően a jogalkotó a védjegy és földrajzi árujelző közös törvényben való szabályozásáról döntött.¹⁰³⁸

¹⁰³⁰ CSÉCSY: *A szellemi alkotások joga*. Miskolc, 2002, Novotni Kiadó, 211. p.

¹⁰³¹ Lásd a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről szóló 1994. évi I. törvény 65-68. cikkeit és XIII. mellékletét.

¹⁰³² TATTAY: A szellemi alkotások európai jogharmonizációja Magyarországon (1991-2007). *Magyar Jog*, 2007, 9. szám, 520. p.

¹⁰³³ TATTAY: Az európai jogharmonizáció hatása az ipari tulajdon újraszabályozására Magyarországon. *Gazdaság és Jog*, 2000, 6. szám, 19. p.

¹⁰³⁴ TATTAY: Az európai jogharmonizáció és az iparjogvédelem újraszabályozása Magyarországon. *Irány az EU*, 1999, 12. szám, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, 16. p.

¹⁰³⁵ 2174/1995. (VI.15.) Korm. határozat az ötéves jogharmonizációs programról.

¹⁰³⁶ 1025/1996. (III.20.) Korm. határozat a védjegyjogi szabályozás reformjának koncepciójáról és az iparjogvédelemmel kapcsolatos egyéb kérdésekről. 2. a) pont.

¹⁰³⁷ 1025/1996. (III.20.) Korm. határozat 2. p) pont.

¹⁰³⁸ Tattay Levente szerint célszerűbb lett volna a földrajzi árujelzőket külön törvényben szabályozni. TATTAY: Gondolatok a földrajzi árujelzők jogi oltalma bevezetéséről. *Magyar Jog*, 1997, 4. szám, 193. p.

Mindeközben már 1993-ban létrejött a bor-eredetvédelem szempontjából alapvető fontosságú Magyarország-EK eredetvédelmi megállapodás, amelynek elemzésével az előző, borpiaci szabályozásról szóló fejezetben foglalkoztam.¹⁰³⁹

A védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény hatálybalépését (1997. július 1.) követő, talán legnagyobb módosítására a 2003. évi CII. törvénnyel került sor. Ennek során egyrészt akképpen módosították a földrajzi jelzés fogalmát, hogy abból egyértelműen kiderüljön: a földrajzi jelzés esetén elegendő, ha a termelés, feldolgozás, vagy előállítás egyetlen fázisa kötődik a termék nevében szereplő földrajzi helyen.¹⁰⁴⁰ Másrészt a módosítás értelmében egy megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha az 1997:XI. tv. vagy az EK joga alapján lajstromozott földrajzi árujelzőből áll vagy ilyet tartalmaz (e rendelkezést olyan árukra kell alkalmazni, amelyek nem a földrajzi árujelzőnek megfelelő földrajzi területről származnak).¹⁰⁴¹ Harmadrészt hatályon kívül helyezték azon rendelkezést, amely szerint együttes védjegy megjelölésként oltalomban részesülhet akkor is, ha kizárólag az áru vagy a szolgáltatás földrajzi származásának feltüntetéséből áll. Ezen szabályozás ugyanis azon rendelkezésekbe ütközött, amely a védjegy lajstromozását megtiltja, ha annak megjelölése kizárólagosan a származási vagy rendeltetési hely feltüntetését tartalmazza (egyébiránt a gyakorlatban nem érkezett ilyen védjegybejelentés).¹⁰⁴²

Negyedrész fontos változáson mentek keresztül a földrajzi árujelző oltalmát kizáró okok, Csécsy György szerint ugyanis szűkült ezen kör.¹⁰⁴³ Az új szabályok értelmében ki van zárva az oltalomból azonos termékek tekintetében a korábbi földrajzi árujelzővel azonos földrajzi árujelző; azonos vagy hasonló termékek tekintetében a korábbi földrajzi árujelzővel azonos vagy ahhoz hasonló földrajzi árujelző; valamely korábbi védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló földrajzi árujelző, ha – a védjegy ismertségére, jó hírnévére vagy a piacon való jelenlétének tartósságára tekintettel – annak használata az áru származása tekintetében a fogyasztók megtévesztését eredményezheti.¹⁰⁴⁴ Végezetül fontos kiemelni, hogy a módosítás hatására egy új nyolcadik résszel egészült ki a törvény: az 1997:XI. tv.-be illesztették a közösségi rendszer és a lisszaboni rendszer hazai működtetéséhez szükséges változtatásokat.¹⁰⁴⁵

¹⁰³⁹ Lásd még TATTAY: Az Európai Unió eredetvédelmi rendszere és Magyarország. *Külgazdaság*, 1997, 2. szám, 26-28. p.

¹⁰⁴⁰ MILLISITS Endre: Védjegyek és földrajzi árujelzők. *Védjegyvilág*, 2005, 3. szám, 3. p.

¹⁰⁴¹ 1997:XI. tv. 3. § (4) bek.

¹⁰⁴² Lásd az 1997:XI. tv. korábbi 96. § (2) bekezdését; MILLISITS: Védjegyek és földrajzi árujelzők. Hasonlóságok és különbségek. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 13. p.

¹⁰⁴³ CSÉCSY: A földrajzi árujelzők oltalmának új irányai. Op. cit. 83. p.

¹⁰⁴⁴ 1997:XI. tv. 106. §. (1) bek.

¹⁰⁴⁵ Az 1997:XI. tv. nyolcadik részének neve: „Egyes földrajzi árujelzők közösségi oltalmára és az eredetmegjelölések nemzetközi lajstromozására vonatkozó rendelkezések”.

Az Európai Unióval kötött Csatlakozási Szerződés¹⁰⁴⁶ hatályba lépésével, azaz Magyarország európai uniós taggá válásával részei lettünk az európai eredetvédelmi rendszernek. Ez akkor azt jelentette, hogy a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre – valamint bizonyos fokig a szeszes italokra és a borokra – a közösségi jog volt meghatározó, míg a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek körén kívüli produktumokra a tagállami szabályozás. Mindezen közösségi tagság nem érintette olyan nemzetközi kötelezettségvállalásainkat, mint amelyet például a Lisszaboni Megállapodás képvisel. A közösségi rendszer csatlakozásunk óta bekövetkezett változásai közül a bor-eredetvédelem változása (2008) nagyban érinti hazai borágazatunkat.

¹⁰⁴⁶ A [...] Magyar Köztársaságnak [...] az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló szerződés kihirdetéséről szóló 2004. évi XXX. törvény I. számú melléklete.

II. Földrajzi árujelzők a nemzetközi, közösségi és nemzeti jogforrásokban

1. A földrajzi árujelzők nemzetközi jogi szabályai

A földrajzi árujelzők szabályozásának nemzetközi vonatkozásait két csoportba bontva mutatom be. Egyrészt a többoldalú, másrészt a kétoldalú nemzetközi megállapodásokra koncentrálva. A kétoldalú nemzetközi megállapodások során lényegében a bor-eredetvédelemre szűkítettem vizsgálódásaim tárgyát.

1.1. A multilaterális megállapodások

A többoldalú nemzetközi szerződések közül a Párizsi Uniós Egyezményt, a származási jelzésekre fókuszáló Madridi Megállapodást, az eredetmegjelölések szempontjából fontos Lisszaboni Megállapodást, és a GATT-WTO keretében elfogadott, napjaink jogalkotási tendenciáira fokozott hatással lévő TRIPS Megállapodást mutatom be. Ezen egyezmények a bor-eredetvédelmen túlmutató tárgykörrel jöttek létre. Rajtuk kívül e rész keretei között foglalkozom a borok és szeszesitalok eredetvédelmével foglalkozó OIV földrajzi árujelzésekre vonatkozó jogfejlesztő tevékenységével.

1.1.1. A Párizsi Uniós Egyezmény

A Párizsi Uniós Egyezmény¹⁰⁴⁷ máig meghatározó jelentőséggel bíró nemzetközi megállapodás, amely fontos kiindulási alapot biztosít az iparjogvédelem területén. A PUE jelentősége a földrajzi árujelzők esetén többek között abban áll, hogy az ipari tulajdon körébe sorolja a származási jelzést és az eredetmegjelölést.¹⁰⁴⁸ A PUE hatálya az ipari és kereskedelmi szektoron kívül kiterjed többek között a mezőgazdaságra is, valamint *expressis verbis* a borokra.¹⁰⁴⁹ Az Egyezmény tiltja azt, hogy a termék származását közvetve vagy közvetlenül hamisan jelöljék.¹⁰⁵⁰ Fontos hangsúlyozni, hogy a PUE pusztán a hamis származási jelölést tiltja, amely kitétel még jobban szűkíti a PUE alkalmazhatóságát, szemben

¹⁰⁴⁷ Magyarországon kihirdette az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről. Magyarország az egyezmények megerősítő okiratait 1969. december 18-án helyezte letétbe.

¹⁰⁴⁸ PUE 1. cikk (2) bek.

¹⁰⁴⁹ PUE 1. cikk (3) bek.

¹⁰⁵⁰ PUE 10. cikk (1) bek.

a Madridi Megállapodással, amely nem csupán a hamis ellen véd, hanem azok ellen is, amelyek szó szerint igazak, de ennek ellenére félrevezető (pl. homonim megjelölés).¹⁰⁵¹

A hamis árujelzéssel ellátott árut a behozatalkor az egyezményben részes országokban le kell foglalni. Ha valamelyik ország jogszabályai a behozatal alkalmával a lefoglalást nem engedik meg, azt behozatali tilalommal vagy a belföldön való lefoglalással kell pótolni.¹⁰⁵²

1.1.2. A Madridi Megállapodás

A Madridi Megállapodás¹⁰⁵³ nem tartalmazza expressis verbis a származási jelzés fogalmát, annak tartalmi jellemzői mégis viszonylag jól körülhatárolhatók az egyezmény szövegéből. A Madridi Megállapodás a PUE-nyel szemben immáron védelmet biztosít a hamis származási jelzéseken túl a megtévesztő jelzésekkel szemben is.¹⁰⁵⁴ A Madridi Megállapodás – nehezen értelmezhető¹⁰⁵⁵ – rendelkezéseket tartalmaz a borászati termékek vonatkozásában. Eszerint minden országban a bíróság dönt arról, hogy fajtameghatározó jellege folytán mely elnevezés nem esik a megállapodás rendelkezései alá, e fenntartás azonban a borászati termékek származási helyének egyes vidékek szerinti megjelölésére nem alkalmazható.¹⁰⁵⁶ A Madridi Megállapodás nem növeli jelentősen a származási jelzők védelmének azon szintjét, amelyet a PUE lefektetett. Tekintettel továbbá arra, hogy a tagság létszáma (34) korlátozott, a Madridi Megállapodás nem ért el megfelelő gyakorlati eredményt.¹⁰⁵⁷ Mindehhez hozzájárult az is, hogy az egyezmény rendelkezései nem bírnak elegendő kényszerítő erővel.¹⁰⁵⁸

1.1.3. A Lisszaboni Megállapodás

A Lisszaboni Megállapodás¹⁰⁵⁹ (LM) a WIPO Nemzetközi Irodája által vezetett sui generis regisztrációs rendszert hozott létre a párizsi unión belül működő „Külön Unió”

¹⁰⁵¹ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 9-10. p.

¹⁰⁵² PUE 9. cikk.

¹⁰⁵³ Magyarországi kihirdetéséről lásd az 1967. évi 7. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények Lisszabonban az 1958. évi október 31. napján és Nizzában az 1957. évi június 15. napján felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről.

¹⁰⁵⁴ Madridi Megállapodás 1. cikk (1) bek.

¹⁰⁵⁵ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 10. p.

¹⁰⁵⁶ Madridi Megállapodás 4. cikk.

¹⁰⁵⁷ HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 10. p.

¹⁰⁵⁸ Így pl. a Madridi Megállapodás 3. cikke is lehetőséget ad a rendelkezések figyelmen kívül hagyására. HANGARD, Daniel: Protection of trademarks and geographical indications in France and the European Union. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 67. p.

¹⁰⁵⁹ Magyarországi kihirdetéséről lásd az 1982. évi 1. törvényerejű rendelet az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak, az 1967. évi július hó 14. napján Stockholmban felülvizsgált szövege kihirdetéséről.

létrehozásával.¹⁰⁶⁰ A rendszer kiindulási alapot képez más eredetvédelmi rendszerek, pl. a TRIPS Megállapodás számára, még akkor is, ha a LM-től jelentősen eltérő modellt is hozott létre.

A LM 1966. szeptember 25-ei hatályba lépése óta a 2007-es adatok alapján 26 ország része, 882 db eredetmegjelölést regisztráltak, amelyből 2007-ben 808 volt hatályban.¹⁰⁶¹ Magyarország boraival kapcsolatban a Tokaj, Mór, Balatonmellék, Somló, Balatonfüred-Csupak, Eger, Debrő, Badacsony, Villány-Siklós, Pécs-Mecsek, Verpelét, Sopron, Szekszárd eredetmegjelöléseket regisztrálták.¹⁰⁶²

Az eredetmegjelölés fogalma a megállapodás alapján „valamely ország, táj vagy helység földrajzi neve, ha azt olyan ottani származású termék megjelölésére használják, amelynek minőségét vagy jellegét - kizárólag vagy lényegében - a földrajzi környezet határozza meg, a természeti és emberi tényezőket is beleértve.” A LM meghatározza továbbá a származási országot is. Ez olyan ország, amelynek neve a terméket hírnevéssé tette, vagy ahol az eredetmegjelölés hírnevét adó vidék vagy helység fekszik.¹⁰⁶³ A származási ország definíciója tehát megköveteli azt, hogy a konkrét terméknek legyen hírneve, és hogy a terméknek az eredetmegjelölés az, amely megadja ezt a hírnevet. A hírnévnek a bejegyzéskor mindazonáltal csak a származási országban kell fennállnia, a más LM-tagállamban nem.¹⁰⁶⁴

Az eredetmegjelölés definíciójával kapcsolatban három elem érdemel kiemelés. Egyrészt azon kitétel, amely szerint az eredetmegjelölés „valamely ország, táj vagy helység földrajzi neve”, azt jelenti, hogy a megjelölésnek olyan megnevezésből kell állnia, ami kapcsolódik van a származási ország valamely elismert földrajzi egységéhez. Ez nem csak azokat az eseteket foglalja magában, amikor az eredetmegjelölés magából a földrajzi névből áll, hanem azokat is, amelyekben az eredetmegjelölésnek csak egy eleme a földrajzi név („Olives de Nyons”), vagy amikor a földrajzi név melléknévi formában van (pl. amikor Skócia – „Scotland” neve melléknévi alakban utal a konkrét földrajzi helyre: „Scotch”). Az eredetmegjelölés definíciójával kapcsolatban másrészt azt kell kiemelni, hogy az eredetmegjelölés a termék azonosítására szolgál, ahhoz hasonlóan, ahogyan egy konkrét védjegy is azonosít egy terméket vagy szolgáltatást. Harmadszor értelmezésre szorul a definíció azon eleme is, amely szerint a termék minőségét vagy jellegét kizárólag vagy lényegében a földrajzi környezet határozza meg. A LM a földrajzi környezetbe beleérti a természeti tényezőket (mint amilyen a talaj vagy a klíma), és az emberi tényezőket (pl.

¹⁰⁶⁰ LM 1. cikk.

¹⁰⁶¹ GEUZE, Matthijs: Let's have another look at the Lisbon Agreement: Its terms in their context and in the light of its object and purpose. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); 2. p.

forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3. 10 p.

¹⁰⁶² SZABÓ Ágnes: Borcímkék és védjegyek. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 16. p.

¹⁰⁶³ LM 2. cikk.

¹⁰⁶⁴ GEUZE: Op. cit. 6. p.

tradicionális módszereket) is.¹⁰⁶⁵ A LM definíciójának ezen eleme alapvetően különbözik a TRIPS meghatározásától, amely nem tekinti a földrajzi eredet részének az emberi tényezőket.

A megállapodás szerint az eredetmegjelölés akkor kaphat nemzetközi oltalmat, ha a származási országban is e minőségében oltalommal rendelkezik.¹⁰⁶⁶ A származási ország szabadon határozhatja meg azokat a módszereket, amelyekkel hivatalosan elismeri és oltalom alá helyezi a kérdéses eredetmegjelölést. A LM nem követeli meg, hogy ez az oltalom feltétlenül egy törvénybe foglalt *sui generis* eredetmegjelölési rendszeren alapuljon. Az effajta oltalmat létrehozhatja jogszabályi rendelet, hatósági rendelkezés, vagy bírósági határozat is.¹⁰⁶⁷ A nemzetközi oltalom egyébiránt más szempontból is szoros kapcsolatban áll a származási ország oltalmával. A nemzetközi lajstromozás által biztosított oltalmat ugyanis nem szükséges megújítani, az mindaddig fennáll, amíg az eredetmegjelölés oltalomban részesül saját származási országában.¹⁰⁶⁸

A LM modelljével kapcsolatban megfigyelhető bizonyos hasonlóság a madridi rendszerrel, lévén lehetőséget ad az ipari tulajdon bejegyzésére nemzetközi szinten. A LM a madriditól eltérő módon jelöli ki azonban azon oltalom hatáskörét, amelyet a származási országtól eltérő LM tagállamoknak biztosítaniuk kell. A LM nem tartalmaz ugyanis olyan kikötést, amely szerint a LM tagállamoknak biztosítaniuk kellene – a később pl. a TRIPS Megállapodásban rögzített – nemzeti elbánás elvét. Ehelyett egy minimális védelmi szintet határoz meg, amelyet a tagállamoknak alkalmazniuk kell a LM alapján nemzetközi lajstromba felvett eredetmegjelölésekkel kapcsolatban.¹⁰⁶⁹ Így például a LM 3. cikke alapján „oltalmat kell biztosítani bármely visszaéléssel vagy utánzással szemben még akkor is, ha a termék valóságos eredetét is feltüntetik, vagy ha a megjelölést fordításban vagy „fajta”, „típusú”, „-szerű”, „utánzat”, illetve hasonló kifejezéssel együtt alkalmazzák”. A későbbiekben elemzésre kerülő TRIPS Megállapodás hasonló szintű oltalmat csak a szeszes italokkal illetve borokkal kapcsolatban követel ill. enged meg. A LM továbbra is biztosítani kívánja ugyanakkor a LM tagállamokban már – nemzetközi szerződések, nemzeti jogszabályok, vagy bírósági határozatok alapján – létező védelmi szintet.¹⁰⁷⁰ A nemzetközi szerződések között a LM nevesíti a PUE-t és a származási jelzések oltalmáról rendelkező Madridi Megállapodást; ám a felsorolás nem teljes, így beleérthetők pl. kétoldalú egyezmények és a TRIPS is.¹⁰⁷¹

Mivel napjaink egyik aktuális kérdése a TRIPS Megállapodás keretében megalkotni kívánt regiszter, ezért szükségesnek tartok kitérni a LM regisztrációs eljárására.¹⁰⁷² Az eredetmegjelöléseket – a nemzeti jogszabályok szerint a jelzés használatára jogosult

¹⁰⁶⁵ GEUZE: Op. cit. 5. p.

¹⁰⁶⁶ LM 1. cikk (2) bek.

¹⁰⁶⁷ GEUZE: Op. cit. 4. p.

¹⁰⁶⁸ LM 6-7. cikk.

¹⁰⁶⁹ GEUZE: Op. cit. 5-6. p.

¹⁰⁷⁰ LM 4. cikk.

¹⁰⁷¹ CAPELLI, Fausto: Names of origin of agricultural produce and foodstuffs in the context of International Law and Community and National regulations. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 43-44. p.

¹⁰⁷² LM 5. cikk.

természetes vagy jogi személynek, illetve közületnek vagy magánszemélynek a nevére – a LM tagállamok hivatalainak kérelmére a Nemzetközi Iroda lajstromozza. A Nemzetközi Iroda a lajstromozásról haladéktalanul értesíti a LM tagországok hivatalait, és időszaki lapjában közzéteszi a lajstromozást. Ezt követően bármely részes tagország hivatala kijelentheti, hogy nem biztosítja annak az eredetmegjelölésnek az oltalmát, amelynek lajstromozásáról értesítést kapott. Az elutasításnak két lényegi feltétele van. Egyrészt e nyilatkozatnak tartalmaznia kell az elutasítás indokait. Ilyen ok lehet, pl. ha (a) az eredetmegjelölés általános megnevezéssé vált a területén; (b) az eredetmegjelölés nem felel meg a LM meghatározásának; (c) az érintett országban ütközik egy már védett védjeggyel vagy egyéb joggal.¹⁰⁷³ Másrészt a lajstromozásról szóló értesítés kézhezvételétől számított egyéves határidőn belül kell megküldeni az elutasító nyilatkozatot a Nemzetközi Irodának. Utóbbi feltétellel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a részes országok hivatalai az egyéves határidő eltelte után ilyen nyilatkozatot nem tehetnek.

A Nemzetközi Iroda a lehető legrövidebb időn belül közli a származási ország hivatalával az elutasító nyilatkozatokat. Az érdekelt, akit nemzeti hivatala értesít a másik ország nyilatkozatáról, ebben a másik országban minden bírósági vagy államigazgatási utat igénybe vehet, amely a szóban forgó ország állampolgárainak rendelkezésére áll a jogsérelem orvoslására.

Ha valamelyik ország nemzetközi lajstromozás alapján olyan megjelölésre biztosít oltalmat, amelyet ebben az országban harmadik személy már az értesítést megelőző időpont óta használ, az ország illetékes hivatala e harmadik személy részére két évet meg nem haladó halasztást adhat a megjelölés használatának abbahagyására, feltéve, hogy erről a Nemzetközi Irodát a fenti egyéves határidő elteltét követő három hónapon belül értesíti.

1.1.4. Az OIV és a bor-eredetvédelem

Az OIV a bor-eredetvédelem számos aspektusával foglalkozott. A következőkben ezekből emelek ki néhányat a teljesség igénye nélkül.¹⁰⁷⁴

I. Az OIV már 1927-es megalapítása óta kísérletezik az eredetmegjelölés meghatározásával. Végül az 1937-es Szőlészeti Konferencián, majd az 1947-es Közgyűlésen kapott felhatalmazást a Hivatal az eredetmegjelölés definiálására. A kidolgozott fogalmi elemek köszöntek vissza a Lisszaboni Megállapodásban is tíz évvel később.¹⁰⁷⁵

¹⁰⁷³ GEUZE: Op. cit. 7. p. Ilyen eset volt a perui „Pisco” eredetmegjelölés esete, amely ellen Chile részleges kifogást támasztott, nevezetesen, hogy Chilében már létezik a chilei „Pisco” oltalma. Ennélfogva a nemzetközi oltalom a perui eredetmegjelölésre minden országban fennáll, kivéve Chilét. GEUZE: Op. cit. 9. p.

¹⁰⁷⁴ Az OIV földrajzi árujelzőkkel is kapcsolatba hozható címkézési előírásainak fejlesztéséhez lásd O'BRIEN, E. Vincent: Harmonised International Wine Label. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 33-35. p.

¹⁰⁷⁵ TINLOT: Activities of the International Vine and Wine Office (IWO) concerning the international protection of geographical indications. Op. cit. 143. p.

A földrajzi árujelzők meghatározásának hatályos szabályaival találkozhatunk a címkézés viszonylatában. Az OIV, hasonlóan az EK rendszeréhez, megkülönbözteti az elismert földrajzi jelzés (*recognised geographic indication*) és az elismert eredetmegjelölés (*recognised appellation of origin*) fogalmakat.

Az elismert földrajzi jelzés egy ország, régió vagy hely neve, amelyet egy ezen pontosan körülhatárolt országból, régióból, helyről vagy területről származó termék megjelölésére használnak, és melyet az érintett ország illetékes hatóságai ilyenként elfogadtak. A borok vonatkozásában egy ilyen földrajzi név elismerése összekapcsolódik azzal, hogy a termék minőségét és/vagy jellegzetességét a földrajzi környezet – beleértve a természeti és emberi tényezőket – határozta meg. A meghatározás fogalmi eleme továbbá az, hogy a bor alapját képező szőlőt abban a meghatározott országban, régióban, helyen vagy területen kellett szüreteljék.¹⁰⁷⁶

Az elismert eredetmegjelölés egy ország, régió vagy hely neve, amelyet egy ezen pontosan körülhatárolt országból, régióból, helyről vagy területről származó termék megjelölésére használnak, és melyet az érintett ország illetékes hatóságai ilyenként elfogadtak. A borok vonatkozásában – eltérően az elismert földrajzi jelzéstől – az elismert eredetmegjelölés olyan termékre vonatkozik, amelyek minősége vagy jellegzetességei kizárólag vagy lényegében a földrajzi környezetnek – beleértve a természeti és emberi tényezőket – tulajdonítható. A meghatározás fogalmi eleme továbbá az, hogy a bor alapját képező szőlő szüretének, valamint feldolgozásának e meghatározott országban, régióban, helyen vagy területen kell történnie.¹⁰⁷⁷

Látható tehát, hogy az OIV fogalom-meghatározása alapvetően megfeleltethető a Lisszaboni Megállapodás fogalmi bázisán megszervezett közösségi rendszernek. Ennek tükrében mindazonáltal kevésbé érthető, hogy az európai, sui generis földrajzi eredetvédelmi rendszer hagyományaitól eltérve, az Európai Unió Bizottsága a borrendtartás reformja során miért tett olyan javaslatot, amely a közösségi hatáskör erősítése mellett a földrajzi jelzések és az eredetmegjelölés közötti fogalmi különbségeket nagyban felszámolta volna. A bizottsági javaslat szerint ugyanis a borokra vonatkozó eredetmegjelölések esetén elégséges, ha csak a szőlő szürete történik a meghatározott földrajzi helyen, annak feldolgozása, előállítása történhetne más helyen is.¹⁰⁷⁸ Véleményem szerint ez a megoldási javaslat az OIV-ban elfogadott standardokon túl sérti a 2081/1992/EGK tanácsi rendelet és az azt felváltó 510/2006/EK tanácsi rendelet dualista (földrajzi jelzés-eredetmegjelölés) fogalmi modelljét is.

II. Az OIV sokat foglalkozott az utóbbi időkben a *terroir* fogalmának meghatározásával. A terroir francia kifejezés lényegében a francia eredetvédelmi rendszer földrajzilag meghatározható bázisát képezi, azonban a földrajzi körülhatároláson túl még

¹⁰⁷⁶ OIV: *International standard for the labelling of wines and spirits of vitivicultural origin*. Párizs, 2005, 4. p.

¹⁰⁷⁷ OIV: *International standard for the labelling of wines and spirits of vitivicultural origin*. Párizs, 2005, 5. p.

¹⁰⁷⁸ Európai Közösségek Bizottsága: *Javaslat: a Tanács rendelete a borpiac közös szervezéséről és bizonyos rendeletek módosításáról*. Brüsszel, 2007.07.04., COM(2007) 372., 35. p.

nagyon sok minden mást magában foglal. Azt is mondhatnánk megítélésem szerint, hogy a terroir a sui generis eredetvédelmi rendszerek önálló létének egyik forrása.

Az európai származáshely-megnevezések kapcsán született meg az OIV terroir fogalma. A terroir először 1994-ben került az OIV vizsgálódásának hatókörébe, amellyel kapcsolatban 1996-ban megalakították a Szőlészeti Bizottság keretében működő Szőlészeti Zonalitás munkacsoportot.¹⁰⁷⁹ A számos témában összehívott konferencia végén 10 év után alkották meg az OIV terroir fogalmát, továbbá megállapították, hogy nemzetközi szinten a terroir szót fordítás nélkül, eredetiben használják. Az OIV szintetizáló meghatározását megelőzően érdemes szót ejteni néhány egyszerűsítésre törekvő elmületről, amelyek végeredményben nem voltak képesek a terroir mibenlétének teljességét megragadni. Sokaknak például (*Jacques Mesnier*) a terroir a talaj, az éghajlat, a szőlő és bor kapcsolatát jelentette.¹⁰⁸⁰ Ez a fogalom azonban abszolút figyelmen kívül hagyja az emberi tényezők alapuló hagyományos termelési módszereket. Mások (a geográfusok egy része, pl. *Roger Dion*) számára a terroir tisztán emberi és társadalmi meghatározottságú. Megítélésük szerint ugyanis bizonyos AOC borvidékek olyan nagy kiterjedésűek, hogy azok esetében nehéz pl. egységes talajtípusokról beszélni. Ezek a francia borvidékek tipikusan nagy folyók (*Loire, Garonne, Rhône*) mentén elhelyezkedve a folyók, mint kommunikációs tengelyek nyújtotta előnyöket igyekeztek kihasználni.¹⁰⁸¹

Az OIV terroir fogalmának kiindulási alapját képező meghatározást végül az INAO és az INRA (francia Nemzeti Agrárkutató Intézet) dolgozta ki: „a terroir lehatárolt földrajzi hely, amelyet egy emberi közösség hoz létre történelme során, kollektív termelési tudás, ami a fizikai és biológiai környezet kölcsönhatás rendszerén, valamint az emberi tényezők együttesén alapul.”¹⁰⁸² Az OIV fogalom (2005) ezen meghatározást lényegében a tájképi dimenzióval egészíti ki: „A terroir különleges, lehatárolt földrajzi terület, amelyen az ott élő emberi közösség a fizikai, biológiai környezet és az emberi tényezők összessége közötti kölcsönhatásokon alapuló, kollektív tudást halmoz fel. Az ily módon a szőlőtermő terroir egységek méretéhez igazított technikai útmutatók kidomborítják az eredetiséget, és az eredeti földrajzi hely javát szolgálva hírnevet szereznek. A terroir ugyanígy részt vesz a specifikus tájjellemzők és a terület értékének kialakításában.”¹⁰⁸³

Megítélésem szerint a magyar termőhelyek még nem mindenben felelnek meg az OIV terroir fogalmában található kritériumoknak. A jövőben, amennyiben továbbra is a francia borjog által nagyban meghatározott közösségi, sui generis eredetvédelmi rendszer részesei kívánunk lenni, célszerűnek tartanám, ha elmaradásainkat mihamarabb pótolnánk. Ez nemcsak a borászatból élő termelők, de a minőségi borokat kereső fogyasztók érdeke is.

¹⁰⁷⁹ FANET, Jacques: A terroir meghatározása. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 4. p.

¹⁰⁸⁰ FANET: Op. cit. 5. p.

¹⁰⁸¹ FANET: Op. cit. 5. p.

¹⁰⁸² FANET: Op. cit. 7. p.

¹⁰⁸³ FANET: Op. cit. 8. p.

III. Az OIV állást foglalt a földrajzi árujelzők és a védjegyek összeütközése tárgyában is.¹⁰⁸⁴ Megállapítható, hogy e téren az OIV szükségesnek tartja az elfogadott földrajzi jelzések, az elfogadott eredetmegjelölések, az elfogadott hagyományos megnevezések védelmének azonos szintjét. A földrajzi árujelzők és védjegyek összeütközése során az OIV az elsőbbség elve alapján látja feloldhatónak az ellentmondást.¹⁰⁸⁵

IV. Az OIV egy határozatában¹⁰⁸⁶ foglalkozott a földrajzi árujelzők és homonimek kérdésével is. A homonim földrajzi jelzések szabályai lényegében nem mások, mint két földrajzi árujelző közötti konfliktus rendezésének szabályai.¹⁰⁸⁷ A homonim megjelölés problémája termőhelyek nevének azonosságát foglalja magában.¹⁰⁸⁸ Az OIV a határozat elfogadásakor figyelemmel volt a TRIPS Megállapodás 23. cikk (3) bekezdésére, amely a borok homonim jelölésével foglalkozik (lásd még később).

Az OIV azt ajánlja, hogy a homonimek közötti megkülönböztetés során a következőkre kell tekintettel lenni: a származási országban alkalmazott hivatalos elismerés, a név használatának időbeli hossza, a jóhiszemű használat fennállása, a címkézéssel kapcsolatos marketing szempontok, a fogyasztók megtévesztésének tilalma. A homonim megjelölések harmonikus együttélésének lényegi szabálya azon alapul, hogy a fogyasztók megtévesztése nélkül képesek legyünk szavak vagy szimbólumok hozzáadásával megkülönböztetni az „ikerpár” egyik tagját a másiktól.¹⁰⁸⁹

1.1.5. A TRIPS Megállapodás eredetvédelmi vonatkozásai

I. A GATT-WTO fordulók egy fontos eredményének számít a szellemi tulajdon terén született TRIPS Megállapodás,¹⁰⁹⁰ amely az eredetvédelem szempontjából is lényeges előrelépéseket könyvelhet el. Így a TRIPS Megállapodás fontos rendelkezéseket tartalmaz mind a védjegyek, mind a földrajzi árujelzők vonatkozásában, lehetőséget adva arra, hogy kiforranak például a két jogintézmény kapcsolatát rendező szabályok. Bár a TRIPS Megállapodás a védjegyek szempontjából is nagy jelentőségűnek számít, a földrajzi árujelzők

¹⁰⁸⁴ OIV: 3/1995 Résolution Eco. A határozatról lásd még BIENAYMÉ, Marie-Hélène: Conflicts between trademarks and geographical indications – The point of view of INAO. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 190. p.

¹⁰⁸⁵ O'BRIEN: Appellations of Origin and Brands of Geographical Significance. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 34-35. p.

¹⁰⁸⁶ OIV: *Indications géographiques et homonymes*. 3/1999 Résolution Eco.

¹⁰⁸⁷ REICHERT, Douglas: Are conflict rules for geographic indications or trade marks (such as „First in Time”) applicable in conflicts between these two types of intellectual property rights, or not? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 21. p.

¹⁰⁸⁸ TATTAY: Gondolatok a földrajzi árujelzők jogi oltalma bevezetéséről. Op. cit. 197. p.

¹⁰⁸⁹ REICHERT: Op. cit. 22. p.

¹⁰⁹⁰ Lásd az 1998. évi IX. törvényt az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről. Ennek az 1. C) melléklete: a TRIPS Megállapodás.

szabályozásában mégis fontosabb szabályozási állomásnak tekinthető. Ezt támasztják alá a földrajzi árujelzők szabályozásában fellelhető, még el nem döntött kérdések is.

A TRIPS Megállapodás ugyanis a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatban egy nagyon érzékeny egyezségről tanúskodik egy olyan területen, amelynek megvitatása az egyik legnehezebb feladat volt az Uruguay-i fordulón. A probléma érzékenysége számos tényezőnek tulajdonítható, mint például: az országok nagy része számára a szellemi tulajdonnak ez egy viszonylag új területe volt, miközben sok európai ország rendszerében már jól ismert volt; a földrajzi nevek védelmében használt rendszerek különbözősége; a nézetek közötti eltérés a legalkalmasabb védelmi rendszerek tekintetében; a gazdasági és kereskedelmi érdekeltségek.¹⁰⁹¹ Utóbbi tényezővel kapcsolatban a TRIPS Megállapodás egy érdekes helyzetet teremtett. Eltérően a WTO-n belüli más esetektől, a földrajzi árujelző egy olyan probléma, amelyben a tagok közötti választóvonal nem egyezik meg az észak-déli megosztással. Ehelyett inkább probléma van a „kivándorló” (Európa, Afrika és Ázsia bizonyos részei) és a „bevándorló” (USA, Ausztrália és Latin-Amerika) országok között. A földrajzi árujelzők hatékonyabb védelme különösen a fejlődő és a legkevésbé fejlett országoknak áll érdekében, mivel számukra fontos a mezőgazdasági, iparművészeti és kézműves termékeik előnyös marketingje. Ezenkívül a földrajzi árujelzők olyan tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek a helyi közösségek és kistermelők szükségleteire válaszolnak: a földrajzi árujelzők közös hagyományokon és közös döntéshozatali folyamatokon alapulnak; jutalmazták a hagyományokat, ugyanakkor figyelembe veszik a tartós fejlődést is; hangsúlyozzák a kapcsolatot az emberi erőfeszítések, a kultúra, az ország, a források és a környezet között; és nem ruházhatók át egyik jogosultról a másikra.¹⁰⁹²

A WTO nyomására csökkenő tarifák és a piactámogató eszközök mellett az olyan eszközök, mint a hatékony védelemmel rendelkező földrajzi árujelzők egyre fontosabbá válnak, különösen a kis- és középvállalkozások számára. A hasznos marketing és kereskedelmi eszközök iránti igény, amelyek segítségével versenyezni lehet a globális piacok tömegcikkeivel, egyforma minden olyan termelő számára, aki hagyományos minőségű, specifikus földrajzi származású termékeket állít elő. Így például *Long Jin* tea Kínából; *Darjeeling* tea Indiából vagy *Ceylon* tea Sri Lankáról; *Antigua* kávé Guatemalából; Kék hegy kávé Jamaicából, *Veracruz* kávé Mexikóból vagy *Mocha* kávé Jemenből; *Chua* kakaó Venezuelából; *Basmati* rizs Indiából és Pakisztánból, valamint Jázmin rizs Thaiföldről; *Phu Quoc* halszószt Vietnámból; *Havana* szivarok Kubából és nem mezőgazdasági termékek, mint Thai selyem Thaiföldről, *Hereke* szőnyegek Törökországból, Svájci órák, *Talavera* kerámia Mexikóból vagy *Arita* kerámia Japánból, *Limoges* porcelán Franciaországból és *Bobo*

¹⁰⁹¹ WASESCHA, Thu-Lang Tran: Geographical indications in the international arena the current situation. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); 2. p.; forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3. (10 p.)

¹⁰⁹² SCHAELE, Mathias: Perspectives for geographical indications. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. Peking, Kína, 2007. június 26-28.; 2. p. forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.; 7 p.

maszkok Burkina Fasóból. *Mathias Schaeli* szerint, ezen országok képviselői úgy vélik, hogy csak a TRIPS Megállapodás borokra és más szeszes italok földrajzi árujelzőire vonatkozó kiegészítő védelmi szintjének kiterjesztésével fog a WTO rendszer olyan hasznos és hatékony eszközt biztosítani ezeknek a termelőknek, ami segítségükre lehet a globális piacon történő versenyben. A földrajzi árujelzők védelme – szerinte – előmozdítja a helyi vidéki közösségek fenntartható fejlődését azáltal, hogy elősegíti a minőségi mezőgazdasági és ipari termelést, a foglalkoztatást, támogatja más gazdasági tevékenységek (például a turizmus) megalapozását, és hozzájárul a tradicionális tudáshoz.¹⁰⁹³

II. A TRIPS II. részének 2. fejezete tartalmazza a védjegyekre vonatkozó minimum standard-előírásokat. A TRIPS Megállapodás meghatározza a védjegyek fogalmát is.¹⁰⁹⁴ Eszerint a védjegy bármely jel vagy jelek bármely kombinációja, amely alkalmas valamely vállalkozás áruinak vagy szolgáltatásainak más vállalkozás áruitól vagy szolgáltatásaitól való megkülönböztetésére.¹⁰⁹⁵ A védjegy oltalom talán legfontosabb tartalmi eleme: a lajstromozott védjegy tulajdonosának kizárólagos jogában áll mindenkit megakadályozni abban, hogy engedélye nélkül a kereskedelemben azonos vagy hasonló megjelöléseket használjon olyan árukra vagy szolgáltatásokra, amelyek azonosak vagy hasonlóak azokhoz az árukhoz vagy szolgáltatásokhoz, amelyek vonatkozásában a védjegy oltalomban részesül, amennyiben az ilyen használat megtévesztésre alkalmas. Azonos jel azonos árukra vagy szolgáltatásokra történő használata esetén a megtévesztésre alkalmasságot vélelmezni kell. A fent említett jogok nem érintik a meglévő korábbi jogokat, és nem befolyásolják a TRIPS Megállapodásban részes államoknak azt a lehetőségét, hogy a használat alapján biztosítsanak jogokat.¹⁰⁹⁶ A védjegyoltalom hatálya alól a TRIPS Megállapodásban részes államok meghatározott kivételekről rendelkezhetnek, mint például a leíró jellegű kifejezések méltányos használata, feltéve, hogy az ilyen kivételek figyelembe veszik a védjegytulajdonos és harmadik felek jogos érdekeit.¹⁰⁹⁷

III. A földrajzi árujelzőkre vonatkozó speciális szabályokat a TRIPS Megállapodás II. részének 3. fejezete tartalmazza. Ugyanakkor fontosak a TRIPS Megállapodás más jogszabályhelyei is, így a 3. cikk (nemzeti elbánás), a 4-5. cikkek (legnagyobb kedvezményes

¹⁰⁹³ SCHAELI: Op. cit. 4. p. A kubai szivar hatályos védelmével lásd GRANA, Adargelio Garrido: Geographical indications and trademarks: combined efforts for a stronger product identity. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3., 9 p.

¹⁰⁹⁴ A TRIPS Megállapodás védjegy-meghatározásáról, és annak jelentőségéről a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos viszonyban GRAZIOLI, Alexandra: The principles of „exclusivity, time and territoriality”: What is their meaning in the context of conflicts between trademarks and geographical indications? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 35-43. p.

¹⁰⁹⁵ Az ilyen jel, különösen szó, beleértve a személyneveket, betűt, számot, ábrás elemet vagy színösszetételt, valamint ezek bármely kombinációját, védjegyként lajstromozható. Amennyiben a jel eleve nem alkalmas a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetésére, a Tagok a lajstromozhatóságot a használat során szerzett megkülönböztethetőséghez köthetik. A lajstromozás előfeltételeként a Tagok megkövetelhetik a jel vizuális érzékelhetőségét. TRIPS Megállapodás 15. cikk (1) bek.

¹⁰⁹⁶ TRIPS Megállapodás 16. cikk (1) bek.

¹⁰⁹⁷ TRIPS Megállapodás 17. cikk.

elbánás), a III. rész (szellemi tulajdonjogok érvényesítése), a IV. rész (szellemi tulajdonjogok megszerzése és fenntartása, a vonatkozó „felek közötti” eljárások), az V. rész (viták megelőzése és rendezése).

A TRIPS Megállapodás speciális földrajzi árujelzőkre vonatkozó szabályai három cikkben tartalmazzák előírásokat a jogintézményre. Az első cikk (22. cikk) a földrajzi árujelzők általános védelmi szintjét határozza meg. A második vonatkozó cikk (23. cikk) a borokra és szeszes italokra vonatkozó speciális, az általánostól magasabb védelmi szintet állapít meg. A TRIPS Megállapodás földrajzi árujelzőkre vonatkozó harmadik cikke (24. cikk) többek között kivételeket állapít meg.

III.1. A TRIPS Megállapodás „földrajzi megjelölés” fogalmával¹⁰⁹⁸ kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, hogy az csak termékekre vonatkozik, azonban a tagállamok a fogalomba belefoglalhatnak szolgáltatásokat is, mint pl. szállodai, pénzügyi vagy banki, gyógyfürdői, etc. A földrajzi megjelölés definícióját számos tagállam úgy értelmezte, hogy az a közvetett földrajzi árujelzőkre is vonatkozik, vagyis olyan terminusokra, amelyek egy földrajzi helyre utalnak, anélkül, hogy azok földrajzi nevek lennének. Például a „*Vino Verde*” (zöld bor) a portugál fehérborra vonatkozik, a „*Cava*” a spanyol habzóborra vonatkozik. Bizonyos egyezményben részes államoknál az országnevek („*Café de Colombia*”) szintén megfelelnek a földrajzi megjelölésnek meghatározásának, s így ezeket is megilleti a TRIPS Megállapodásban rögzített minimum védelem.¹⁰⁹⁹ Végezetül ki kell emelnem, hogy a földrajzi megjelölés fogalma, szemben a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölés fogalmával, lényegében csak fizikai értelemben vett eredetet ismer, a származás természeti/emberi aspektusait nem.¹¹⁰⁰

A TRIPS Megállapodás mindazonáltal kiemeli, hogy olyan földrajzi megjelölések oltalmára nem tartalmaz kötelezettséget, amelyek a származási országban nem állnak oltalom alatt vagy oltalmuk megszűnt, vagy amelyeket az adott országban már nem használnak.¹¹⁰¹ Továbbá, a TRIPS földrajzi árujelzőkre vonatkozó rendelkezései nem sérthetik senkinek azt a jogát, hogy a kereskedelmi tevékenység során saját nevét vagy üzleti jogelődje nevét használja, kivéve, ha a nevet a közönség megtévesztésére alkalmas módon használják.¹¹⁰² Utóbbi szabály lényegében a földrajzi árujelzők és a kereskedelmi nevek viszonyát, ütközését rendezi.

A földrajzi megjelölés fogalmának meghatározását követően kerül sor a védelem általános szabályainak meghatározására, többek között a PUE 1967-es szövegére történő hivatkozással. Ennek során a leglényegesebb olyan jogi eszközök biztosítása, amelyekkel az

¹⁰⁹⁸ „A jelen Megállapodás alkalmazásában földrajzi megjelölés valamely Tag területéről, vidékéről vagy helységéből származó olyan termékre vonatkozó megjelölés, amelynek meghatározott minőségét, hírnevét vagy egyéb jellemzőit lényegében a földrajzi eredet határozza meg.” TRIPS Megállapodás 22. cikk (1) bek.

¹⁰⁹⁹ WASESCHA: Op. cit. 3. p.

¹¹⁰⁰ BAHANS – MENJUCQ: Op. cit. 80-81. p.

¹¹⁰¹ TRIPS Megállapodás 24. cikk (9) bek.

¹¹⁰² TRIPS Megállapodás 24. cikk (8) bek.

egyezményben részes államok megakadályozhatják a termék megjelölésében vagy külső kialakításában olyan eszközök használatát, amelyek az áru földrajzi eredetével kapcsolatban a közönség megtévesztésére alkalmas módon arra mutatnak, vagy azt sugallják, hogy a kérdéses termék olyan földrajzi területről származik, ami eltér annak tényleges származási helyétől.¹¹⁰³ A TRIPS Megállapodás földrajzi árujelzőkre vonatkozó általános védelmi szintjével kapcsolatban fontos kiemelni, hogy az nem tiltja olyan földrajzi árujelzők használatát, mint „Long Jin tea Malajziából”, „Jamaikai szeletekben napon szárított hús, Trinidadból”, „Oroszországban készült svájci óra”, „Amerikai basmati rizs” vagy „Ausztráliában előállított Kobe marhahús”. A TRIPS Megállapodás 22. cikkelyében meghatározott védelem jelenlegi szintjének megfelelően elegendő a termék valódi származását egyszerűen az apró betűs részben vagy a hátulján megjelölni, hogy a földrajzi árujelző ne legyen félrevezető és ezáltal jogtalan. Lényegében ez az egyik nagy eltérés a TRIPS általános előírásai, valamint a borokra és szeszesitalokra vonatkozó speciális előírásai között. Az általános szabályoktól eltérően ugyanis a „Chilei tequila” vagy az „Argentínában előállított Napa-völgyi típusú vörösbor” címke használata jogtalan, mivel a TRIPS 23. cikkelye alapján védett.¹¹⁰⁴ A védelem általános szintjének meghatározása során tartom fontosnak kiemelni a TRIPS Megállapodás földrajzi árujelzők kapcsán megfogalmazott előírását a visszalépés tilalmáról. Nevezetesen, hogy a szerződésben részes államok semmiképpen sem korlátozzák a földrajzi megjelöléseknek a WTO Egyezmény hatálybalépését közvetlenül megelőzően az adott Tagban meglévő oltalmát.¹¹⁰⁵

A védelem általános szintjének meghatározását követően kerül sor az „összeütközés” szabályainak rögzítésére. Elsőként a földrajzi árujelző és védjegy összeütközésének szabályait, majd a két földrajzi árujelző (homonim megjelölések) ütközésének előírásait tartalmazza a 22. cikk.

A tagállamok – hivatalból vagy az érdekeltek kérésére – kötelesek megtagadni vagy hatálytalanítani a földrajzi megjelölésből álló vagy azt tartalmazó védjegy lajstromozását a nem az adott területről származó termékekre vonatkozóan, amennyiben a megjelölés használata a védjegyben az adott termékekre és az adott államban alkalmas a közönség megtévesztésére a tényleges származási helyet illetően.¹¹⁰⁶ Fontosnak tartom kiemelni – ismételten a 23. cikkben található szabályokkal összehasonlítva – azon előírást, amely szerint a megtagadásra, hatálytalanításra csak akkor kerülhet sor, amennyiben a védjegy megtévesztő (lenne) a termék származási helyét illetően. A jogszabályhelynek létezik olyan értelmezése is, amely szerint már létező védjegyeket is érvénytelennek kell nyilvánítani, ha az áru eredetét tekintve megtévesztők, és így szabaddá kell tenni az utat egy későbbi földrajzi árujelző

¹¹⁰³ TRIPS Megállapodás 22. cikk (2) bek.

¹¹⁰⁴ SCHAELI: Op. cit. 2. p.

¹¹⁰⁵ TRIPS Megállapodás 24. cikk (3) bek.

¹¹⁰⁶ TRIPS Megállapodás 22. cikk (3) bek.

védelméhez. Mások szerint azonban az ilyen értelmezés azonban sérti a védjegyek prioritásának elvét.¹¹⁰⁷

A homonim megjelölések esetén (olyan földrajzi megjelölések, amely betű szerint valóságosan tüntetik fel az áru származási területét, vidékét vagy helységét, mégis hamisan azt a látszatot keltik, mintha az áru más területről származna)¹¹⁰⁸ – szemben a borok és szeszes italok vonatkozásában alkalmazandó szabályokkal – a „félrevezető tesztet” kell alkalmazni, és a félrevezető jelölésekkel szemben megfelelő jogi eszközökkel kell fellépni.¹¹⁰⁹

III.2. A borokat és alkoholokat illetően a 23. cikkely úgynevezett pótlólagos védelemmel szolgál. A borok és alkoholok földrajzi árujelzői nem csak a félrevezető használat ellen védettek, hanem bármilyen olyan használat ellen, ami azon termékekre vonatkozik, amelyek nem a kérdéses földrajzi árujelző által megjelölt helyről származnak. Ez a védelem még akkor is él, ha az áru eredeti származása jelölve van, vagy a földrajzi árujelzőt használják a fordításban, vagy olyan kifejezések kísérik, mint „fajta”, „típusú”, „-féle”, „utaló”, vagy hasonló.¹¹¹⁰ Ezen előírás gyakorlati hatása, hogy engedélyezze az érdekelt feleknek, hogy megelőzzék borokat/szeszes italokat megjelölő földrajzi megjelölés alkalmazását nem a szóban forgó földrajzi megjelöléssel jelölt helyről származó borokra/szeszes italokra, anélkül, hogy bizonyítaniuk kellene, a nyilvánosság félre van vezetve, vagy nem korrekt verseny folyik.¹¹¹¹

A borok/szeszes italok földrajzi árujelzőire vonatkozó előírások is magasabb védelmet biztosítanak a földrajzi megjelölések részére. Így a védjegyeknek nem kell megtévesztőknek lenni ahhoz, hogy a borokat/szeszes italokat megjelölő földrajzi megjelölésből álló vagy azt tartalmazó védjegy lajstromozását borokra/szeszes italokra meg lehessen tagadni, vagy hatálytalanítani a nem az ilyen földrajzi helyről származó borok vagy szeszes italok tekintetében.¹¹¹² Van olyan szerző, aki szerint a TRIPS ezen jogszabályhely alapján tekinthető „elfogultnak” a földrajzi árujelzők védelmében, a védjegyek ellenében.¹¹¹³

Borokra vonatkozó homonim földrajzi megjelölések esetében valamennyi megjelölés oltalomban részesül. Mindegyik egyezményben részes állam maga határozza meg azokat a gyakorlati feltételeket, amelyek szerint a szóban forgó homonim megjelöléseket egymástól meg kell különböztetni, figyelembe véve, hogy az érintett termelőknek méltányos elbánásban kell részesülniük, és hogy a fogyasztók nem téveszthetők meg.¹¹¹⁴

III.3. A TRIPS Megállapodás (24. cikk) megállapít bizonyos kivételeket is, nevezetesen hármat. Ezek közül az első – a 24. cikk (4) bekezdésében található – kifejezetten

¹¹⁰⁷ BENDER, Tobias – MICHAELIS, Martin: Handelsrelevante Aspekte des geistigen Eigentums (TRIPS). In: HILF, Meinhard – OETER, Stefan: *WTO-Recht*. Baden-Baden, 2005, Nomos Verlagsgesellschaft, 452. p.

¹¹⁰⁸ TRIPS Megállapodás 22. cikk (4) bek.

¹¹⁰⁹ WASESCHA: Op. cit. 4. p.

¹¹¹⁰ TRIPS Megállapodás 23. cikk (1) bek.

¹¹¹¹ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. 4-5. p.

¹¹¹² TRIPS Megállapodás 23. cikk (2) bek.

¹¹¹³ O'BRIEN: Should Fame Give Greater Protection? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 64. p.

¹¹¹⁴ TRIPS Megállapodás 23. cikk (3) bek.

a borok és szeszes italok földrajzi megjelölésével kapcsolatos, a második – a 24. cikk (5) bekezdésében – általános hatáskörű, a harmadik kivételnek – amely a 24. cikk (6) bekezdésében található – pedig az általános hatáskörű szabályokon túl, fontos kiegészítő feltételei vannak a borászati termékek esetén.

1. Az első kivételi kör lényegében arra ad lehetőséget az adott szerződésben részes állam számára, hogy a területén már hosszabb ideje, folyamatosan használt megjelölés továbbra is, párhuzamosan fennmaradjon, függetlenül attól, hogy egy másik, a származási ország borokra vagy szeszes italokra vonatkozó valamely földrajzi megjelölésével megegyezik. Ezen folyamatos használat feltétele, hogy 1994. április 15-ét megelőzően vagy legalább tíz évig tartson, vagy ezen időpont előtt jóhiszeműen történjen.¹¹¹⁵

2. A második kivételi kör a védjegyekkel kapcsolatos.¹¹¹⁶ Eszerint, ha jóhiszemű védjegybejelentést tettek, a védjegyet jóhiszeműen lajstromozták vagy a védjegyhez fűződő jogokat jóhiszemű használat révén szerezték meg (a) a TRIPS előírások adott országban történő alkalmazásának időpontja előtt, vagy (b) mielőtt a földrajzi megjelölést a származási országban oltalmazták volna, akkor a TRIPS földrajzi árujelzők védelmét biztosító előírásai nem érintik a védjegy lajstromozhatóságát, a lajstromozás érvényességét, illetve a védjegyhasználati jogot pusztán azon az alapon, hogy a védjegy azonos vagy hasonló a földrajzi megjelöléshez.¹¹¹⁷ A TRIPS Megállapodás ráadásul lehetőséget ad arra, hogy a szerződésben részes állam korlátozza a sérelmes védjegyekkel szembeni fellépés határidejét, amely főszabály szerint öt év (kivéve a rosszhiszeműség esetét).¹¹¹⁸ A TRIPS Megállapodás szabályainak alkalmazását mindazonáltal megnehezíti egyes országok védjegyjogi gyakorlata. Így a védjegyek területiségének elvén túllépve, Ausztráliában az igazságszolgáltatás elismeri a védjegyek „túlterjedő” („*slop-over*”) hírnevét. Ennek lényege, hogy pl. egy Új-Zélandon bejegyzett védjegy nemzetközi ismertsége alapot teremthet a védjegyjogosult jogainak ausztrál bíróságok előtti védelméhez.¹¹¹⁹

Ezen kivételi kör kapcsán hozza a szakirodalom a Kanadában hozott *Parma*-döntést. A Kanadai Szövetségi Bíróság döntése az olasz érdekeltségű *Consortio del Prosciutto di Parma* és a kanadai *Maple Leaf Meats Inc.* (utóbbi a PARMA védjegy kanadai jogosultja) között rendezte a jogvitát a TRIPS Megállapodás 24. cikk (5) bekezdésének megfelelően. A PARMA védjegyet regisztrált jogosultja, vagy maga, vagy jogelődje által, 1958 óta folyamatosan használta Kanadában sonkára és más hústermékekre. A jegyet a Kanadai Védjegy Jegyzékben tartották nyilván 1971 óta. Az „első az időben, első a jogban” elv szerint a tulajdonos elismert elsőbbséget és kizárólagos jogot szerzett a használatra Kanadában. A konzorciumot Olaszországban 1963-ban alapították. 1978-ban megkapta azt a jogot, hogy

¹¹¹⁵ TRIPS Megállapodás 24. cikk (4) bek.

¹¹¹⁶ A kivétel beiktatásához mindenekelőtt az USA ragaszkodott. BENDER – MICHAELIS: Op. cit. 451. p.

¹¹¹⁷ TRIPS Megállapodás 24. cikk (5) bek.

¹¹¹⁸ TRIPS Megállapodás 24. cikk (7) bek.

¹¹¹⁹ STERN, Stephen: Geographical indications and trade marks conflicts and possible resolutions. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 45. p.

szabályozza a „*prosciutto di parma*” előállítását és a PARMA jegyek használatát. A konzorcium bizonyítottan tudta, hogy a PARMA-t, mint kanadai védjegyet használják 1985 óta, és 1990-ben eljárást is kezdeményezett arra nézve, hogy vajon a tulajdonos folytatta-e a jegy használatát, de Kanadában nem rendelkezett üzlettel, illetve nem indított érvénytelenségi eljárást a PARMA jegy kanadai tulajdonosa ellen 1997-ig, 39 évvel a kanadai használat kezdetét és 26 évvel a kanadai regisztrációt követően. A konzorcium a jogvitában azt állította, hogy a Maple Leaf védjegy-bejegyzése érvénytelen volt, mivel a regisztráció idején megtevesztő leírást adott és ezzel azt a benyomást keltették a fogyasztók felé, hogy a prosciuttot az olaszországi Parma-ban csomagolták és megfelelt a konzorcium által támasztott követelményeknek, pedig nem ez volt a valóság. A bíróság azonban végül elutasította ezt az érvelést, mivel az áttekintett bizonyítékok alapján egyértelmű volt, hogy a kanadaiak többsége nem is tudta, hogy Parma egy olasz hely, vagy azt, hogy Parma lenne a sonka vagy a sertéshús termékek származási helye, valójában 68%-a a vásárlóknak nem hozta kapcsolatba „parma-t” a hússal, és a kanadaiak 60%-a egyáltalán nem vonatkozta semmire a „parma-t”.¹¹²⁰

3. A harmadik kivétel lényegében az általános kifejezéssé vált megjelöléseket (fajtamegjelölés)¹¹²¹ mentesíti a TRIPS 22-23. cikkének minimum védelmi szintjének alkalmazása alól. Így egy szerződésben részes ország mentesül e cikkek alkalmazásának kötelezettsége alól egy másik részes állam földrajzi megjelölésével kapcsolatban olyan árukra vagy szolgáltatásokra, amelyek esetében a szóban forgó megjelölés megegyezik a mentességgel élő ország területén a köznyelvben az áruk vagy szolgáltatások neveként szokásosan használt kifejezéssel. E mentességnek van egy borászati termékekre vonatkozó speciális esete, amikor az adott megjelölés egy szőlőfajta szokásos nevével esik egybe.¹¹²²

Lényegében az első és harmadik kivételi kör adta lehetőséggel élve kísérelte meg az USA bizonyos földrajzi megjelölések „fél-fajtamegjelölésként” (*semi-generic*) történő tovább-használatát. Ilyen fél-fajtamegjelölések a borok vonatkozásában, amelyek egyúttal borszőlők nevei is: *Angelica, Burgundy, Claret, Chablis, Champagne, Chianti, Malaga, Marsala, Madeira, Moselle, Port, Rhine Wine, Sauterne, Haut Sauterne, Sherry, Tokay* [sic!].¹¹²³ Kanadában hasonló alapon tartják fajtamegjelölésnek a Champagne, Port, Sherry, Bordeaux, *Grappa, Ouzo* megjelöléseket.¹¹²⁴

Megítélésem szerint a 22. cikkben lefektetett általános védelem alacsony szintje, továbbá a kivételek széles köre vezetett ahhoz, hogy az EK továbbra is érdekelt maradt a

¹¹²⁰ LEE, Bennett: Geographical Terms in Trade Marks GIs in TMs – When Permissible? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 71-73. p.

¹¹²¹ Ilyen általánossá vált kifejezés pl. „Wiener Würstchen” (bécsi virsli). BENDER – MICHAELIS: Op. cit. 451. p.

¹¹²² TRIPS Megállapodás 24. cikk (6) bek.

¹¹²³ BRODY, Peter: „Semi-generic” Geographical wine designations. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 4-8.

¹¹²⁴ LEE: Op. cit. 70. p.

témám szempontjából jelentőséggel bíró bor-eredetvédelmi megállapodások megújításában (pl. Ausztrália) illetve megkötésében (pl. USA).

IV. Az Uruguay-i fordulóban volt néhány befejezetlen ügy a földrajzi megjelölések tárgyalásánál. A TRIPS Megállapodás három beépített kérdést („*built-in agendas*”) tartalmaz.¹¹²⁵ Az első szerint a borokra vonatkozó földrajzi megjelölések oltalmának elősegítésére tárgyalásokat kell kezdeni a TRIPS Tanácsban egy multilaterális rendszer létrehozataláról a borokra vonatkozó földrajzi megjelölések közlését és lajstromozását illetően.¹¹²⁶ A második alapján a szerződésben részes államok tárgyalásokat kezdenek, amelyek célja a 23. cikkben említett egyes földrajzi megjelölések oltalmának erősítése.¹¹²⁷ Azok a tagállamok, amelyek élnek a 24. cikk által meghatározott kivételekkel, nem utasíthatják el, hogy ilyenfajta tárgyalásokba bocsátkozzanak.¹¹²⁸ A harmadik beépített kérdés¹¹²⁹ felhatalmazásával vizsgálja rendszeresen felül a TRIPS Tanács a földrajzi árujelzőkre vonatkozó fejezet rendelkezéseinek alkalmazását; az első ilyen felülvizsgálat a WTO Egyezmény hatálybalépését követő két éven belül történik (a TRIPS Tanács 1996-ban kezdte meg ezzel kapcsolatos munkáját¹¹³⁰). A Tanács megtesz minden olyan intézkedést, amely a jelen fejezet érvényesülését megkönnyíti, illetve céljait előmozdítja.

Ezen beépített kérdésekből kiindulva kísérelték meg továbbfejleszteni a rendszert. Mindennek a keretét elsőként leginkább a TRIPS Tanács (*Council for TRIPS*) szolgálta, amely felelős a TRIPS Megállapodás felügyeletéért. A 2001-ben Dohában tartott konferencián a Dohai Miniszteri Nyilatkozatban¹¹³¹ rendelkeztek a földrajzi árujelzők továbbfejlesztésének lehetséges irányairól is. Eszerint a TRIPS Tanács munkájának továbbfejlesztéseként a felek a TRIPS 23. cikkének (4) bekezdése alapján készek a borokra és szeszes italok földrajzi árujelzőinek bejelentésére és regisztrációjára vonatkozó többoldalú rendszer (továbbiakban „regisztráció”) megállapítására (az ötödik miniszteri konferencián, tehát 2003-ban). A tárgyaló partnerek egyúttal még a negyedik miniszteri konferencián vállalták a borok és szeszes italok védelmére vonatkozó 23. cikk hatékonyabb védelmének más termékek kevésbé hatékony földrajzi árujelzős rendszerére való kiterjesztésének (továbbiakban „kiterjesztés”) megvitatását. A regisztrációval kapcsolatos tárgyalások eredményes folytatásához egy *ad hoc* tárgyalócsoporthoz is alakítottak, a TRIPS Tanács Speciális Csoportját (*Special Session of the Council for TRIPS*).¹¹³²

Ezek alapján került sor a regisztráció és kiterjesztés ügyek tárgyalására, amelyek egyikében sem sikerült a megadott határidőben végső megoldásra jutni. A következőkben

¹¹²⁵ WASESCHA: Op. cit. 5. p.

¹¹²⁶ TRIPS Megállapodás 23. cikk (4) bek.

¹¹²⁷ TRIPS Megállapodás 24. cikk (1) bek.

¹¹²⁸ WASESCHA: Op. cit. 5. p. TRIPS Megállapodás 24. cikk (1) bek.

¹¹²⁹ TRIPS Megállapodás 24. cikk (2) bek.

¹¹³⁰ WASESCHA: Op. cit. 5. p.

¹¹³¹ WTO: *Ministerial Declaration*. Doha, 2001. november 20, WT/MIN(01)/DEC/1, 18. pont. Lásd ugyanezt: *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 41-42. p.

¹¹³² WASESCHA: Op. cit. 7. p.

röviden ismertetem a borágazat, valamint az ágazaton túlmutató eredetvédelmi rendszer nemzetközi továbbfejlődését hosszú távon meghatározó ügyek lényegi kérdéseit, s a jelenlegi viták egyes megoldási javaslatait.

IV.1. A tagállamok közötti megosztottság és ennek indokai nem igazán változtak 2003 óta a regisztrációs ügyben. Gyakorlatilag két kulcsfontosságú kérdés van továbbra is: az egyik a regisztráció jogi hatásai, a másik a rendszerben történő önkéntes illetve kötelező részvétel kérdése, amely utóbbival összefügg az is, hogy egy önkéntes rendszer kiépítése esetén milyen hatással van a regisztráció a rendszerből kimaradó tagállamokra.¹¹³³ A regisztrációval foglalkozó indítványok a következőképpen foglalhatók össze a WTO dokumentumai alapján:¹¹³⁴

(a) A tipikusan az újvilági bortermelők (Argentína, Ausztrália, Chile, Új-Zéland, USA, Tajvan, etc.) által támogatott rendszer¹¹³⁵ alapja az önkéntesség: A résztvevő tagállamok földrajzi árujelzőikről benyújtanak egy listát, amelyet a WTO Titkársága regisztrál. A résztvevő tagállamok kötelezettséget vállalnak arra, hogy konzultálnak ezen adatbázissal, mielőtt hazai joguk alapján döntenének védjegyekkel, illetve borokra és szeszesitalokra vonatkozó földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos ügyeikben. A részt nem vevő tagállamoknak ezzel szemben kötelezettségük nincs, pusztán lehetőségük a regisztráció adattartalmával összefüggésben.

Burkhart Goebel szerint e javaslat legnagyobb előnye, hogy a végrehajtást teljesen a WTO tagállamaira hagyná. Ezért lehetséges lenne, hogy egy védjegy jogosult egy tagállam bírósága előtt vitassa, hogy a WTO adatbázisban szereplő egyik árujelző nem elégíti ki a védelemre feljogosító követelményeket, általános névvé vált egy bizonyos országban, vagy egy korábbi védjeggyel ütközik.¹¹³⁶ Ezzel szemben a javaslat hátránya: a tervezet alapján a tagállamok bíróságai azt feltételezhetik, hogy a WTO-adatbázisban szereplő megnevezések valójában földrajzi árujelzőket jelentenek, ami – sok esetben – a bizonyítás terhét a védjegy jogosultja helyezi. Mindezt anélkül, hogy bármilyen törvényes jogorvoslattal rendelkezne a védjegy jogosult annak megelőzésére, hogy az ilyen adatok WTO-adatbázisba bekerüljenek. Így még abban az esetben is, ha egy védjegy jogosult nyer egy konkrét esetben egy tagállam hatósága előtt, vitatva, hogy a földrajzi árujelző összetűzésbe került az ő korábbi védjeggyével, és, hogy ez nem változtatja meg a korábbi védjegy érvényességét, sem az érvényre juttatását, egy ilyen döntésnek nem lenne hatása az adatbázisba történő bejegyzésekre.¹¹³⁷

¹¹³³ WASESCHA: Op. cit. 7. p.

¹¹³⁴ WTO – Council for TRIPS Special Session: *Side-by-side presentation of proposals*. 2005. szeptember 14., TN/IP/W/12.

¹¹³⁵ TN/IP/W/10 közös indítványának összefoglalását lásd in: TN/IP/W/12.

¹¹³⁶ Lásd még WTO – Council for TRIPS Special Session: *Discussions on the establishment of a multilateral system for notification and registration of geographical indications for wines and spirits: compilation of issues and points*. 2003. május 23., TN/IP/W/7/Rev.1.

¹¹³⁷ Ez azt jelenti, hogy egy védjegy jogosult ugyanilyen ellenállásba ütközhet a korábbi védjegy megújítása esetén, vagy egy hasonló védjegy regisztrálásakor. GOEBEL: *Geographical indications and trademarks – The road from Doha*. 15-16. p.

(b) Az EK indítványa¹¹³⁸ a közösségi rendszerhez hasonlatos szisztéma kidolgozását szorgalmazza; megítélésem szerint – érthető módon – e rendszer szolgálja hatékonyabban a „óvilág”, s így Magyarország érdekeit. Az indítvány szerint a résztvevő tagállamok földrajzi árujelzőiket bejelentenek a rendszerbe, amelyre válaszul a többi tagállam 18 hónapon belül kifogást emelhet (pl. ha az nem felel meg a TRIPS földrajzi megjelölés fogalmának, avagy fajtajelölés). Kifogás hiányában, illetve ha a kifogásokat visszavonták, kerülne sor az adott földrajzi árujelző regisztrációjára. A regisztráció egy megdönthetetlen vélelmet (*irrebuttable presumption*) hozna létre azon tagállamokban, ahol nem kifogásolták a földrajzi árujelzőt, vagy a kifogást visszavonták. Ez a vélelem vonatkozik a regisztrációs rendszerben részt nem vevő tagállamokra is, akik nem jelentettek be kifogást a 18 hónapon belül. A kifogásokkal kapcsolatos vitákat a bejelentő és kifogást támasztó fél közötti közvetlen tárgyaláson lehetne megoldani. A koncepció, melyet az Európai Közösség és tagállamai részesítenek előnyben, és amelyet Magyarország is támogatott, egy teljes regisztrációs rendszert takar, amely a Lisszaboni Egyezmény és az Európai Közösség 2081/92-es szabályozását kombinálná. Az Európai Közösség eredeti javaslata¹¹³⁹ alapján egy földrajzi árujelzőt nem ellenezhetnek korábbi márkavédjegy jogok alapján. A 18 hónapos periódus lejártá után a földrajzi árujelző teljesen és korlátlanul védetté válik minden tagállamban, amely nem ellenezte (sikeresen) a regisztrációt. Magyarország javaslata¹¹⁴⁰ nagyon hasonló az Európai Közösség javaslatához, de egy korábbi védjegy jogosultságot, mint az ellenzés lehetséges okát biztosítaná, a magyar jognak megfelelően. Mindkét eredeti javaslatnak, Goebel szerint, nagy gyengesége, hogy csak a tagállamok ellenkezhethetnek. A Lisszaboni Egyezmény kapcsán szerzett tapasztalatok az eredetmegjelölés ügyében azt mutatják, hogy sok kormány nem hajlandó forrásait egy olyan márkavédjegy tulajdonos jogvitájára költeni, aki gyakran egy harmadik országból származik.¹¹⁴¹

(c) Hong Kong és Kína indítványa¹¹⁴² ezzel szemben egy olyan önkéntességen alapuló rendszert hozna létre, amelyben a regisztráció egy megdönthető vélelmet (*rebuttable presumption*) vagy egy meggyőző bizonyítékot (*prima facie evidence*) keletkeztetne a résztvevő tagállamokban a TRIPS-ben meghatározott földrajzi megjelölés fogalomnak megfelelően. *Thu-Lang Tran Wasescha*, a WTO Szellemi Tulajdon Osztályának vezetője szerint, mivel az indítványozó államok nem igazán bírnak jelenleg nagyobb érdekeltséggel a borkészítés illetve a szeszesital gyártás területén, ezért az indítvány feltételezhetően más célokat szolgál (pl. hogy más területen mint engedményt lehessen felemlíteni).¹¹⁴³ Eltérő álláspontot képvisel Goebel, aki szerint a Hong-Kong-i javaslat valóban tartalmaz egy

¹¹³⁸ TN/IP/W/11 indítvány összefoglalását lásd in: TN/IP/W/12.

¹¹³⁹ A Közösség eredeti koncepciójáról lásd még WTO – Council for TRIPS: *Implementation of Article 23.4 of the TRIPS Agreement relating to the establishment of a multilateral system for notification and registration of geographical indications*. 2000. június 22., IP/C/W/107/Rev.1.

¹¹⁴⁰ WTO – Council for TRIPS: *Communication from Hungary*. 2001. május 3., IP/C/W/255.

¹¹⁴¹ GOEBEL: *Geographical indications and trademarks – The road from Doha*. 16-17. p.

¹¹⁴² TN/IP/W/8 indítvány összefoglalását lásd in: TN/IP/W/12.

¹¹⁴³ WASESCHA: *Op. cit.* 8. p.

alternatív modellt, és visszahozza a földrajzi árujelzők védelmének kérdését arra a fórumra, ahol a legjobban foglalkoznak vele, nevezetesen a WTO tagállamok nemzeti bíróságaira. Hong Kong egy regisztrációs rendszert javasol WTO szinten, amely szerint a tagállamok közölhetnék egyenkénti földrajzi árujelzőiket. WTO szinten ugyanakkor nem történne meg a földrajzi árujelző tényleges vizsgálata. A koncepció alapján csak tagállami szinten dönthető el, hogy egy földrajzi árujelző félrevezető-e vagy sem, általános fogalomnak tekinthető-e és hasonló.¹¹⁴⁴ A Hong Kong-i javaslat legfőbb hátránya, hogy nem tisztázza: egy korábbi védjegy kizárólagosságot élvez-e, vagy egy későbbi földrajzi árujelzővel együttes létezésre van kényszerítve tagállami szinten.¹¹⁴⁵

(d) A regisztrációval kapcsolatban kifejtette a véleményét a Nemzetközi Védjegy Egyesület (*International Trademark Association*; INTA) is.¹¹⁴⁶ Az INTA szerint lehetséges a földrajzi árujelzők és más szellemi tulajdonjogok, többek között a védjegyek védelmére szolgáló rendszerek harmonikus együtt létezése. Az e jogok között fellépő konfliktusokat a területiség, kizárólagosság és elsőbbség szellemi tulajdonra vonatkozó, jól megalapozott alapelveinek értelmében kell megoldani. Az INTA úgy véli, hogy a szellemi tulajdon védelmének egyik módja sem lehet feljebbvaló, vagy alsóbbrendű a másikkal szemben. Az INTA azt javasolja, hogy a regisztrációs rendszernek tartalmaznia kellene az alábbi kulcselemeket: (a) közlés/regisztráció egy nemzetközi szervezeten keresztül a résztvevő államok felé; (b) a védelem országában a védhetőség vizsgálata hivatalból; (c) visszautasítás/ellenzés korábbi (védjegy) jogok alapján; (d) lehetőség a regisztráció elleni tiltakozásra nemzeti bíróságokon.¹¹⁴⁷

IV.2. A kiterjesztés ügyben a Dohai Nyilatkozatban tárgyalt határidőben (2002 végéig) szintén sor került egy egyeztetésre a TRIPS Tanács általános ülésén.¹¹⁴⁸ A 23. cikk összes termékre történő kiterjesztése és alkalmazhatósága tárgyában azonban mindeztől nem született döntés. A kiterjesztés indítványozói szerették volna elérni, hogy a TRIPS 23.

¹¹⁴⁴ Mindezt jól illusztrálja a következő példa. A Lisszaboni Megállapodás értelmében Mexikó a „Veracruz” eredetmegjelölést kérte olyan kávé esetén, amely magas minőségű, és olyan, egyedülálló hírnevű kávészemekből készül, amely a veracruz régióból származik. Miközben a LM legtöbb tagállama elfogadta ezt az eredetmegjelölést, Portugália visszautasította a védelmet. A visszautasítás oka az volt, hogy a portugál fogyasztók azt hinnék, hogy a veracruz kávé Brazíliából származik, semmint a mexikói Veracruz régióból. Ezen feltevés oka történelmi. „Veracruz” Brazília portugál neve volt akkoriban, mikor Brazília még portugál gyarmat volt. Mivel Brazília is híres magas minőségű kávéjáról, a portugál fogyasztók valószínűleg a „Veracruz” kávé Brazíliával azonosítanák inkább, mint Mexikóval. Így tehát a legmegfelelőbb az volt, hogy a kérdéses eredetmegjelölés védhetőségét a védelem országában (Portugália) vizsgálják, és nem a közlő nemzetközi testület, ezen esetben a WIPO szintjén. GOEBEL: *Geographical indications and trademarks – The road from Doha*. 17-19. p.

¹¹⁴⁵ GOEBEL: *Geographical indications and trademarks – The road from Doha*. 19. p.

¹¹⁴⁶ Nemzetközi Márkavédjegy Szövetség, Földrajzi Árujelzők Közlésének és regisztrációjának Multilaterális Rendszere borok és alkoholok esetén, a TRIPS 23 (4). cikkelyének értelmében, elérhető a www.wto.org/english/forums_e/ngo_e/pospap_e.htm oldalon.

¹¹⁴⁷ MARQUES – The Association of European Trade Mark Owners: *Establishment of a Multilateral System of Notification and the Registration of Geographical Indications for Wines and Spirits pursuant to TRIPS Article 23 (4)*. Forrás: www.wto.org/english/forums_e/ngo_e/pospap_e.htm, letöltés: 2008. január 18.

¹¹⁴⁸ Lásd WTO – Trade Negotiations Committee: *Geographical indications the significance of 'extension' in the TRIPS Agreement and its benefits for WTO Members*. 2003. július 9., TN/C/W/14.

cikkében foglalt szabályokat minden termékre lehessen alkalmazni; a TRIPS 24. cikkében szereplő kivételek analógia alapján kerüljenek felhasználásra; és végül, hogy a borokra és földrajzi árujelzőkre vonatkozó multilaterális lajstromozási rendszer terjedjen ki más földrajzi árujelzőkre is.¹¹⁴⁹ A kiterjesztés támogatói, különösen, Kuba, az EK és 27 tagállama, Grúzia, Guinea, India, Jamaica, Liechtenstein, Kenya, a Kirgiz Köztársaság, Macedónia (FYROM), Madagaszkár, Nigéria, Pakisztán, Sri Lanka, Svájc, Thaiföld, Tunézia és Törökország.¹¹⁵⁰

Ezzel szemben a kiterjesztés ellenzői fenntartják azon álláspontjukat, hogy a 22. és 23. cikk közötti különbségek a speciális rendelkezések (23. cikk) elhagyásával, és a 22. cikk általános, megkülönböztetéstől mentes alkalmazásával is felszámolhatók. Érdeemes megemlíteni, hogy a kiterjesztés kérdése gyakorta kerül párhuzamba más témák során felmerülő ügyekkel (mint pl. a biológiai sokféleség).¹¹⁵¹ A kiterjesztés ellenzői Ausztrália, Argentína, Kanada, Chile, Kínai Taipei, Kolumbia, a Dominikai Köztársaság, El Salvador, Ecuador, Guatemala, Honduras, Új-Zéland, Panama és az Egyesült Államok, etc.¹¹⁵² Lényegében az ellenzők érveit erősíti a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) véleménye (ICC dokumentum szám: 450.967, 2003. június 25.) is.¹¹⁵³ Goebel egy megfontolásra érdemes szempontot hoz fel a kiterjesztéssel kapcsolatban. A TRIPS 23. cikkében szerepel, hogy a védelem az adott megjelölés fordításaira is kiterjed. Goebel szerint e kitételezt csak módosítással lehetne kiterjeszteni más termékekre a boron túl: A fordított forma használatának tilalma olyan példákra alapozott, mint az „Oporto”, amelyet a fogyasztók könnyen a portói borral azonosítanak. Egy ilyen esetben azonban a fordítás olyan közel áll az eredeti nyelvben szereplő szóhoz, hogy akként is ismerik fel. Míg a 23. cikkben szereplő védelem borokra és alkoholokra korlátozott, vagyis egy olyan területre, amelyet már a múltban is széles körben szabályoztak, különösen Európában, egy ilyen széles hatókör még ma is elfogadható. Az összes termékre történő kiterjesztése azonban teljesen ésszerűtlen eredményekre vezethetne. Ehelyett meg kellene próbálni pontosabban meghatározni a 23. cikkben foglalt védelem hatókörét. Ahelyett, hogy általános védelmet biztosítanánk a fordításban történő használatra, a védelem körét helyesen úgy kellene definiálni, hogy „fordításban történő használat, ha ezt a fordítást az érintett fogyasztói csoportok a termék földrajzi eredetével azonosítják”. Ez csak egy, talán a legfontosabb példa, ahol a 23. cikkben megfogalmazott védelem hatóköre – Goebel szerint – nem megfelelő.¹¹⁵⁴

IV.3. A regisztráció és a kiterjesztés kérdései mellett az EK egy harmadik frontot is nyitott a földrajzi árujelzők hatékonyabb védelmének elérése céljából, ezúttal – a magántulajdonnal összefüggésbe hozható jogintézményhez képest érdekesnek nevezhető –

¹¹⁴⁹ WASESCHA: Op. cit. 8-9. p.; SCHAELI: Op. cit. 5. p.

¹¹⁵⁰ SCHAELI: Op. cit. 3. p.

¹¹⁵¹ WASESCHA: Op. cit. 8-9. p.

¹¹⁵² SCHAELI: Op. cit. 4. p.

¹¹⁵³ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. 24. p.

¹¹⁵⁴ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. 27. p.

mezőgazdasági tárgyalások területén.¹¹⁵⁵ Az EK itt bizonyos földrajzi árujelző nevek kizárólagos használatának „visszaragadását” tűzte ki célul, olyan esetekben is, ahol jelenleg általánossá vált kifejezéseknek vagy védjegyeknek tekintik azokat más WTO tagállamokban. Ennek megvalósításának eszköze egy lista a származási országok érintett neveivel. Az EK célja, hogy fokozatosan kivonják e védjegyeket vagy általánossá vált kifejezéseket, tekintet nélkül e lépés lehetséges alkotmányos (pl. tulajdon védelme) hatásaira. A védett nevek kizárólag olyan mezőgazdasági termékeknek vannak fenntartva, amelyek arról a helyről származnak, amelyet a kérdéses földrajzi árujelző jelez, és ezeket a kivonási periódust követően nem lehet használni. Egy 2003. június 20-i nyilatkozatában az Európai Közösség megerősítette ezt a kezdeményezést.¹¹⁵⁶

Az EK-kezdeményezés nagy ellenállást váltott ki. Az ellenzők érvelése lényegében a következőkben összegezhető. A WTO mezőgazdasági tárgyalásai alkalmatlan fórumként szolgálnak arra, hogy létező magán tulajdon jog „megsértéséről” tárgyaljanak. Ha valakinek az áll szándékában, hogy piaci hozzáférése legyen egy konkrét megnevezés használatában, és megszüntesse egy korábbi, harmadik fél szellemi tulajdonát erre a megnevezésre, a védjegy tulajdonosával kell tárgyalnia. A kérdést nem lehet igazságosan megoldani egy olyan fórumon, ahol védjegyjogosultak jogait adják piaci hozzáférésért cserébe mezőgazdasági termékek esetén, anélkül, hogy a védjegy tulajdonosoknak egyáltalán lehetőségük lenne részt venni a tárgyalásokon. Az ellenzők szerint a földrajzi árujelzők „visszaszerzésének” javaslata teljes mértékben szemben áll TRIPS Megállapodás szellemiségével.¹¹⁵⁷

V. A WTO megállapodásokban rögzített jogok érvényesítésében és kötelezettségek teljesítésében nagy szerep jut a WTO keretében létrehozott vitarendezési eljárásnak, és ennek kapcsán a Vitarendezési Testületnek (*Dispute Settlement Body*, DSB), amely testület döntése a tagállamokra kötelező. A DSB létrehozza a konkrét ügyben eljáró vizsgálóbizottságot (panelt), az állandó fellebbviteli testületet, elfogadja a panel és a fellebbviteli testület jelentését, jóváhagyja a kötelezettségek tagállami felfüggesztését.¹¹⁵⁸ Témám szempontjából az EK mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseiről szóló 2081/92/EGK tanácsi rendeletének ügyében hozott panel eljárás bír jelentőséggel.¹¹⁵⁹ Elsőként, 1999-ben az USA kezdeményezett konzultációt az EU-val, majd ennek eredménytelensége miatt 2003-ban újabb kérelmet terjesztett elő. Ezzel nagyjából egy időben Ausztrália is hasonló kérelmet intézett a Közösséghez.¹¹⁶⁰ A konzultáció eredménytelensége

¹¹⁵⁵ A TRIPS Megállapodás és más WTO Megállapodások bor-eredetvédelemmel kapcsolatos viszonyáról MENDELSON, Richard: Regulation of oenological practices and the WTO agreement on technical barriers to trade. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 42-52. p.

¹¹⁵⁶ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. 27-30. p.

¹¹⁵⁷ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. 30-31. p.

¹¹⁵⁸ CSERBA Veronika – MUNKÁCSI Péter: Szellemitulajdon-jogi tárgyú viták az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok közötti transzatlanti gazdasági kapcsolatokban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2006, 5. szám, 61. p.

¹¹⁵⁹ 2081/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

¹¹⁶⁰ CSERBA – MUNKÁCSI: Op. cit. 67. p.

miatt 2003. augusztus 18-án az USA és Ausztrália panel felállítását kezdeményezte a DSB-nél, amely az év októberében döntött a panel felállításáról. A panel két jelentését 2005 márciusában tette közzé. A közösségi rendeletet két szempontból kifogásolták: az egyik a nemzeti elbánás elve, a másik a védjegyekkel való kapcsolat.¹¹⁶¹

V.1. A nemzeti elbánás elvének sérelme.¹¹⁶² A kérelmezők azt kifogásolták, hogy a közösségi rendszer a harmadik országok bejelentőit kevésbé kedvező elbánásban részesíti, ezzel pedig sérti a TRIPS 3. cikkét. Harmadik országokból származó földrajzi árujelző ugyanis csak akkor vehető közösségi nyilvántartásba, ha az érintett WTO-tagállam a közösségi rendszerrel azonos szabályozást tartalmaz (ekvivalens), és az EU-ból származó termékek esetén megáll a kölcsönösség.¹¹⁶³

A panel egyetértett a kérelmezőkkel. Továbbá, a panel megítélése szerint, a közösségi rendelet a harmadik országok bejelentőit kevésbé kedvező elbánásban részesíti, mint a közösségeket lényegében azért, mivel a harmadik országok bejelentői csak a harmadik ország hatóságainak közvetítésével tehetek jogi lépéseket. Márpedig a harmadik ország bejelentője esetén semmi nem kötelezi a harmadik ország hatóságait, hogy a bejelentéseket továbbítsák.

V.2. A védjegyekkel kapcsolatban¹¹⁶⁴ a kérelmezők szerint a TRIPS 16. cikk (1) bek. (a védjegyjogosult kizárólagosságának joga), 17. cikk (kivételek), 24. cikk (3) bek. előírásait sértik a 2081/92/EGK tanácsi rendelet azon részei (13. és 14. cikk), amelyek meghatározzák a földrajzi árujelzők és a korábbi védjegyek kapcsolatát. A kérelmezők többek között azt sérelmezték, hogy a korábbi védjegy és a későbbi földrajzi árujelző együttlétezési szabálya hátrányos a korábbi védjegy kizárólagosságával és ezért összeegyeztethetetlen a TRIPS 16. cikk (1) bekezdésével. Az EK ugyanakkor azzal érvelt, hogy a TRIPS 24. cikk (5) bekezdése követeli meg a korábbi védjegy és a későbbi földrajzi árujelző együttlétezését. Ezen túl a TRIPS 17. cikke lehetőséget is ad a kivételekre a 16. cikk (1) bekezdése alól. Az EK továbbá a TRIPS 24. cikk (3) bekezdése alapján mintegy „szerzett jognak” tekinti a 2081/92/EGK tanácsi rendeletben rögzített eredetvédelmi rendszert.

A panel megítélése szerint a TRIPS 24. cikk (5) bek. nem biztosít kivételt a védjegy tulajdonost megillető kizárólagosság joga alól,¹¹⁶⁵ és a TRIPS 24. cikk (3) bek. is csak konkrét földrajzi árujelzők vonatkozásában adhat mentesülést, az egész eredetvédelmi rendszernek nem. A panel továbbá megállapította a 2081/92/EGK tanácsi rendelet alapján, hogy a korábban lajstromozott védjegyek esetén nincs megfelelő garancia a földrajzi árujelzővel való

¹¹⁶¹ WTO: *European Communities – Protection of trademarks and geographical indications for agricultural products and foodstuffs*. Report of the Panel. 2005. március 15., WT/DS174/R.; WTO: *European Communities – Protection of trademarks and geographical indications for agricultural products and foodstuffs*. Report of the Panel. 2005. március 15., WT/DS290/R.

¹¹⁶² Lásd az idézett WTO panel-jelentéseket: a WT/DS174/R 24-114. p., 165-167. p.; WT/DS290/R 36-109. p., 165-168. p.

¹¹⁶³ 2081/92/EGK tanácsi rendelet 12. cikk.

¹¹⁶⁴ Lásd az idézett WTO panel-jelentéseket: a WT/DS174/R 115-149. p., 165-167. p.; WT/DS290/R 117-153. p., 165-168. p.

¹¹⁶⁵ V.ö. GOEBEL: Why should famous Trademarks deserve greater protection against Geographical indications? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 53-57. p.

későbbi ütközés ellen. Továbbá kifogásolta, hogy az EU nem nyújt megfelelő garanciát a 2081/92/EGK tanácsi rendelet 14. cikk (2) bek. hatálya alá eső védjegyjogosultnak a földrajzi árujelzőként való felhasználás ellen. A panel ugyanakkor arra a következtetésre jutott, hogy az EU szabályozásának TRIPS 16. cikk (1) bekezdésbe ütközését, végső soron mégis maga a TRIPS 17. cikk igazolja.

A panel egyes szakértők szerint e döntésével nem tudott megnyugtató megoldást szolgáltatni a védjegyek és a földrajzi árujelzők kapcsolatának minden aspektusára. Goebel szerint például a földrajzi árujelzőkre vonatkozó szabályozás WTO-n belüli módosításának aktuális kérdései (regisztráció, kiterjesztés) hatással vannak a védjegyekre is, ugyanis a földrajzi árujelzők és a védjegyek között olyan szoros kapcsolat áll fenn, amely miatt a földrajzi árujelzők nemzetközi szabályozásának bármilyen lényeges változása komolyan befolyásolja a létező vagy éppen a leendő védjegyek védelmét.¹¹⁶⁶

A DSB végül 2005. április 20-án hagyta jóvá a panel jelentését. A DSB döntését követően az EU megkezdte eredetvédelmi rendszerének átalakítását, amelynek köszönhetően a DSB 2006. április 21-ei ülésén az EU bejelentette a panel ajánlásainak megfelelő, a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) létrejöttét.¹¹⁶⁷

1.2. A bilaterális megállapodások

A földrajzi árujelzők szabályozásának eltérő módszere és az egyes jogrendszerek által garantált védelmi szintek közötti jelentős eltérés vezetett ahhoz, hogy a többoldalú megállapodások által hagyott szabályozási deficitet az egyes államok,¹¹⁶⁸ államközösségek kétoldalú megállapodásokon keresztül próbálták megoldani.

Az EK által kötött kétoldalú megállapodások között különbséget tehetünk aszerint, hogy azt társulási megállapodással rendelkező későbbi tagállammal vagy e személyi körön kívül álló, más államokkal hozta létre (lásd a 2. táblázatban a megállapodások tartalmi összefoglalóját). Előbbi csoportba tartozik pl. a Romániával, Bulgáriával kötött megállapodás. Utóbbiba¹¹⁶⁹ az Ausztráliával (1994 – jelenleg módosítás alatt), Svájjal (1999),¹¹⁷⁰ Dél-

¹¹⁶⁶ GOEBEL: Geographical indications. 8-9. p.

¹¹⁶⁷ CSERBA – MUNKÁCSI: Op. cit. 68-71. p.

¹¹⁶⁸ Jó példa erre az olasz állam számos kísérlete, pl. az USA kapcsán a „*Moscato di Canelli*”, „*Ciro*” ügyek; az argentin-olasz bilaterális szerződés (1952), etc. PIRRA, Pier Giorgio: The Italian Experience. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 7-12. p.

¹¹⁶⁹ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február, 61. p.

¹¹⁷⁰ Svájc bor-eredetvédelmi rendszere kapcsán lásd HUNZIKER, Philipp: Geographical indications, industry organisation, government-industry relations and the development of the winegrowing and winemaking potential of Switzerland. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 20-23. p.; HUNZIKER: Traceability of wine products and control methods in Switzerland. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 30-33. p.

Afrikai Köztársasággal (2001),¹¹⁷¹ Chilével (2002),¹¹⁷² Kanadával (2003),¹¹⁷³ Amerikai Egyesült Államokkal (2005) kötött megállapodás.

2. Táblázat Az EK kétoldalú megállapodásainak összefoglalása

Forrás: European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február, 62. p.

Ország		Ausztrália 1994	Kanada 2003	Chile 2002	Dél- Afrika 2001	Svájc 1999	Egyesült Államok 2005	Bulgária/ Románia/ Albánia
Borászati gyakorlatok	Aktuális	X	X	X	X	+/-	X	-
	Új	X	X	X	X	+/-	+/-	-
	Eljárás	X	X	X	X	+/-	+/-	-
Földrajzi árujelzők	Védelem	X	X	X	X	X	+/-	X
	Fél-fajtamegjelölés	X	X	X	X	-	+/-	-
	Védjegyek	X	X	X	+/-	X	-	X
Címkézés	Hagyományos elnevezések	X	-	X	-	X	+/-	X
	Megjelenés	X	X	-	-	X	X	-
Tanúsítvány		X	-	-	-	-	X	-
Vámtarifák alkalmazása		-	-	-	X	-	-	x
Támogatás és együttműködés		X	X	X	X	X	X	X

Romániához¹¹⁷⁴ és Bulgáriához hasonlóan korábban Magyarországgal is kötött eredetvédelmi megállapodást az EK. Ennek, amint már korábban írtam róla, óriási jelentősége volt – többek között – a francia és olasz tokaji ügyek rendezésében. Fontosnak tartom

¹¹⁷¹ A tárgyalások folyamatáról lásd: STERN, Anne: Symposium on the International Protection of Geographical Indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 4-5. p.; a dél-afrikai bor-eredetvédelmi rendszerről – amely sok szempontból hasonlóvá vált az európai szisztémához lásd VÖRÖS Attila: Dél-Afrika a szivárvány országa. *Bor és Piac*, 2007, 5. szám, 32-35. p. és TROSKIE, Dirk: Geographical indications at the national level. A variety of approaches and institutional aspects. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3., 8 p.

¹¹⁷² Dél-amerikai országok bor-eredetvédelmi rendszereihez lásd SIEMSEN, Peter Dirk: Protection trademarks and geographical indications in Brazil and other South American countries. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 213-229. p.; CARRAU, Javier: The protection of geographical indications in Brazil and Uruguay. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 225-230. p.

¹¹⁷³ A Kanadával kötött megállapodás előzményeiről lásd ALTPETER, Helmut: Current Questions on Wine Trade Politics. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 17-18. p.

¹¹⁷⁴ Románia bor-eredetvédelmi rendszeréről lásd FARKAS Zoltán – GEÖNCZEÖL Attila: Románia. Tradíció és avantgard. *Bor és Piac*, 2007, 2. szám, 34-37. p.

kiemelni ugyanakkor azt, hogy Szlovákiával az EK északi szomszédunk csatlakozását megelőzően nem kötött hasonló megállapodást.¹¹⁷⁵

A következőkben részletesebben a második állammal kapcsolatban foglalkozom. A témakör aktuálisnak tekinthető eseményei, hogy az USA-val hosszú előkészítő munka után sikerült végre aláírni az első EK-USA bor-eredetvédelmi megállapodást, illetve, hogy Ausztráliával ez idő tájt módosítják a korábbi, 1994-es megállapodást. E megállapodások – lévén Magyarország uniós csatlakozását követően kerültek tárgyalásra – már a magyar eredetvédelmi szempontokat is integrálták; többek között a Tokaj névhasználatot. Az alábbiakban arra törekszem, hogy az EK szerződéses partnereinek eredetvédelmi rendszerei közül vázlatosan bemutassam az Amerikai Egyesült Államok és Ausztrália szabályozását.

1.2.1. Az Amerikai Egyesült Államok bor-eredetvédelmi szabályozása

Az Amerikai Egyesült Államokban számos olyan borászati eljárás megengedett, amely az EK-ban nem. 1984-ben egy EK tanácsi rendelet (egy 1983-as levélváltás alapján) engedélyezte az USA borainak kereskedelmét. Mindezt abban a reményben tették az EK tagállamai, hogy egy átfogó borkereskedelmi rendeletben sikerül rendezni, többek között az eredet-elnevezésekkel kapcsolatos kérdéseket. Ezen rendelet időbeli hatályát többször is meghosszabbították.¹¹⁷⁶ Az USA-val végül 2005-ben sikerült megkötni a borkereskedelmi megállapodást.¹¹⁷⁷

Az USA-ban a földrajzi árujelzők védelme lényegében három úton valósul meg. Egyrészt a védjegyjogon, másrészt a versenyjogon, harmadrészt a borok és alkoholok forgalomba hozatalára vonatkozó speciális előírásokon keresztül.¹¹⁷⁸ A következőkben elsődlegesen a védjegyekkel és borokra vonatkozó speciális forgalombahozatali szabályokkal foglalkozom.¹¹⁷⁹

I. Az USA a földrajzi árujelzők oltalmát elsősorban védjegyjogi rendelkezéseken (alapja az 1946-os védjegy törvény, közismertebb nevén *Lanham* törvény¹¹⁸⁰) keresztül biztosítja, amelyek lehetővé teszik a védjegyek, tanúsító védjegyek és együttes védjegyek oltalmát.¹¹⁸¹ Az USA-ban a földrajzi árujelzőkhöz kötődő jogok eredhetnek az USA-ban való

¹¹⁷⁵ Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság jelentése a Tanácsnak a Tokaj-ról*. Brüsszel, 2006.12.19., COM(2006) 837., 3. p.

¹¹⁷⁶ ALTPETER: Op. cit. 16. p.

¹¹⁷⁷ Megállapodás az Európai Közösség és az Amerikai Egyesült Államok között a borkereskedelemről. 22006A0324(01). 2006.03.24.

¹¹⁷⁸ Az USA joganyagának hasonló tematikai feldolgozását lásd TATTAY: A földrajzi megjelölések védelme az Amerikai Egyesült Államokban. *Jogtudományi Közlemény*, 2000. május, 194-198. p.

¹¹⁷⁹ A versenyjogi megközelítéshez lásd CAREY, Thomas – MENDELSON, Richard: United States Supreme Court clarifies 1st Amendment protection of Commercial Speech. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 27-28. p.

¹¹⁸⁰ COERPER, Milo G.: The protection of geographical indications in the United States of America in particular through registration of certification marks. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 83. p.

¹¹⁸¹ AIPPI: *Summary Report of Question Q191*. Op. cit. 2. p.

használatból, hírnévből, vagy regisztrációból. Az USA hatóságai nem kötik ki a földrajzi árujelzők jogosultjainak, hogy melyik – védjegy, tanúsító védjegy, együttes védjegy – jogintézményt használják. Az USA Szabadalmi és Védjegy hivatalának tisztségviselője, *David Morfesi* szerint azonban a földrajzi árujelzők által támasztott két legfontosabb gazdasági követelménynek – egységesítés és minőség-ellenőrzés – leginkább a tanúsító védjegy tud megfelelni.¹¹⁸² Az USA jogrendszere a következő feltételek megléte esetén biztosítja egy tanúsító védjegy használatának kizárólagosságát: (a) a „tulajdonosnak” („owner”) törvényes felügyelettel kell rendelkeznie a termékeken használt földrajzi kifejezés felett; (b) a tulajdonos nem tagadhatja meg diszkriminatív módon azon termékek hitelesítését, amelyek megfelelnek a védjegyhez kapcsolt szabványnak; (c) a tulajdonos nem jogosult a védjegy termékeken történő tényleges használatára (ami által függetlensége biztosított); (d) a tulajdonos nem engedheti a tanúsító védjegy más célú (fogyasztók érdekeit sértő) használatát.¹¹⁸³

A borokon és alkoholokon használt védjegyekre vonatkozóan mindazonáltal fontos változások történtek a TRIPS Megállapodás megkötése után. A TRIPS Megállapodás 23. cikk (2) bekezdésének megfelelően már 1994-ben módosították a Lanham törvényt. Ezáltal a TRIPS Megállapodás amerikai hatályba lépését (1996. január 1.) követően egy védjegy regisztrációját megtagadhatják, ha olyan nem arról a helyről származó borokra vagy alkoholokra alkalmaznák, amely földrajzi nevet a védjegy tartalmazza. Fontos kiemelni, hogy a szabály csak azokra a védjegyekre vonatkozik, amelyet 1996. január 1-je után használtak először. Ez a „nagyapa-klauszula” („*Grandfather Clause*”).¹¹⁸⁴

II. A borokra vonatkozó speciális forgalmazási követelmények szabályozásában nagy szerep jut az USA Pénzügyminisztériuma egyik hivatalának, nevezetesen az Alkohol, Dohány és Lőfegyver Irodának (*Bureau of Alcohol, Tobacco and Firearms*; BATF). A BATF különösen a borok címkéjén szereplő információk meghatározásában bír komoly hatáskörrel, lényegében az 1935-ös alkoholtörvény bevezetése óta, amely jogszabályban meghatározták, hogy a BATF-től származó előzetes címkejövahagyás nélkül nem lehet alkoholkészítményeket forgalomba hozni.¹¹⁸⁵ Így kerülhetett sor a címkéken használható szőlőfajták és azok szinonimáinak meghatározásán túl (1996)¹¹⁸⁶ az Amerikai Szőlőtermő Területek (*American Viticultural Area*; AVA) szabályozására.

Az amerikai borászok mindig is feltüntethették a borok címkéin azon szőlőültetvények földrajzi helyét, ahonnan a boruk származik. Az 1970-es években ugyanakkor egyre inkább

¹¹⁸² MORFESI, David: Key ingredients for geographical indications: collectivization and control. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. Peking, Kína, 2007. június 26-28.; 2-3. p. forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3., 9 p.

¹¹⁸³ MORFESI: Op. cit. 6. p.

¹¹⁸⁴ GERIEN, Scott: Application of Article 23.2 of GATT TRIPS Under U.S. Trademark Law. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 76-81. p.

¹¹⁸⁵ ALFORD, Mary Ann: Protection of geographical indications in the United States of America. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 126. p.

¹¹⁸⁶ CAREY, Thomas – MENDELSON, Richard: New ATF Regulations on Grape Variety Names. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 24-27. p.

terjedni kezdtek azon megjelölések, – mint pl. a *Napa*-völgy vagy az *Alexander*-völgy – amelyek elnevezésben eltértek az államok és megyék (pl. Kalifornia, Sonoma megye) neveitől. Annak biztosítására, hogy a fogyasztók pontos és tartalmas tájékoztatást kapjanak, a BATF vezeti a Szövetségi Alkohol Nyilvántartást, előzetesen jóváhagyja az alkoholos italok címkéit, továbbá 1978-ban bevezetett egy eljárást ezen, korábban nem használt boreredetnevek területeinek (AVA) hivatalos meghatározására. Az AVA a jogszabály szerint, olyan meghatározott szőlőtermelő régiók, amelyeket a földrajzi jellemzőik alapján ismer el és határoz meg a BATF.¹¹⁸⁷

Bármelyik érdekelt fél kérheti a BATF-et, hogy szőlészeti területet alapítson. A szabályozás szerint egy ilyen kérelemnek tartalmaznia kell a következő információkat: (a) bizonyítékot arra, hogy szőlészeti terület neve helyileg és/vagy nemzetileg elismerten a kérelemben meghatározott területet jelöli; (b) a terület pontosan meghatározott határait (történelmi vagy hatályos bizonyítékokkal); (c) bizonyítékot a geográfiai jellemzőkre (klíma, termőföld, magasság, fizikai jellemzők, stb.), amelyek megkülönböztetik a javasolt területet a szőlészeti jellemzők segítségével a környező területektől; (d) a szőlészeti terület meghatározott határait, ahogy azokat az USA hivatalos térképei meghatározzák.¹¹⁸⁸

2001-ig 139 szőlészeti területet alapítottak 27 államban. Nincs az AVA terület méretére vonatkozó előírás. Emiatt a nagyon nagytól (pl. a 16,6 millió holdas *Ohio*-folyó völgy AVA négy állam területén) az egészen kicsiig (pl. a 150 holdas *Cole Ranch* AVA Kaliforniában) terjedhet. Nincs előírt formája a termelésüknek. Néhány nagyobb AVA kisebb alterületekre bomlik (mint például a *Napa*-völgy Kaliforniában, ami jelenleg tíz önálló címkézési területből áll). Más esetben az AVA korábbi kisebb területeken jött létre. Erre példa a *San Benito* szőlészeti terület Kaliforniában, amely három területre alapulva szerveződött: *Paicines*, *Cienega*-völgy és *Lime Kiln*-völgy szőlészeti területén.¹¹⁸⁹

Az AVA abban az esetben kerülhet feltüntetésre a címkén, ha a borszőlő legalább 85%-a azon a vidéken termett.¹¹⁹⁰

A hagyományos európai címkézési rendszerrel ellentétben az amerikai borcímkék csak a szőlő eredetét jelzik, és nem tartalmaznak, nem foglalnak magukban semmilyen minőségellenőrzést. A szőlészeti terület alapításának egyetlen kritériuma sem szól a bor ízéről, jellegzetességéről vagy minőségéről, és nincs érzékszervi aspektusa az Egyesült Államok címkézési rendszerének. Bár a szőlészeti megkülönböztethetőség bizonyítása szükséges, nem ellenőrzik a szőlőfajtákat vagy a szőlészeti módszereket a címkézési

¹¹⁸⁷ MENDELSON: The „privatisation” of wine appellations in the United States. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 24. p.

¹¹⁸⁸ IVIE, Robert – O'BRIEN, Vincent: The protection of wine denominations in the United States of America. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 159. p.

¹¹⁸⁹ MENDELSON: The „privatisation” of wine appellations in the United States. Op. cit. 25. p.

¹¹⁹⁰ MENDELSON: The „privatisation” of wine appellations in the United States. Op. cit. 25. p.; V.ö. O'BRIEN: Traceability – the Missing Link. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 18-20. p.

rendszerben. Lényegében ennek tudható be az, hogy az AVA mellett számos azonosító és minősítő rendszert hoztak létre az amerikai borászok.¹¹⁹¹

Néhány tagállamban mindazonáltal szigorúbb előírásokra is találunk példát. *Oregon* Államban az állami szabályok hivatottak biztosítani a termék pontos bemutatását; és bátorítani az oregoni bortermelést az oregoni bor minőségének, képének és értékesíthetőségének javításával. Oregonban az eredetmegjelölést feltűnő betűkkel kell kiírni valamennyi bor címkéjén, és a termelésben felhasznált szőlő 100%-ának a címkén megjelölt területről kell származnia. Az oregoni törvény tiltja olyan védjegyek használatát, amelyek szőlészeti terület nevét foglalják magukban, továbbá tiltja a fél-fajtamegjelöléssé vált földrajzi jelenségek használatát, és szigorúan ellenőrzi a szőlőfajták és bizonyos termelési technikák nevének használatát.¹¹⁹²

Az AVA név és a védjegy összeütközésére is akad példa az USA jogában. Ez történt akkor, amikor a BATF létrehozta a „*Santa Rita Hills*” AVA-t. Mielőtt a vonatkozó szabályozás 2001-ben hatályba lépett volna, egy chilei borászat (Vina Santa Rita), arra hivatkozással, hogy a Santa Rita Hills AVA veszélyezteti és gyengíti az USA-ban bejegyzett „Santa Rita” védjegyét, keresetet nyújtott be a BATF ellen az USA Columbia Kerületi Bíróságához. A Bíróság a keresetet elutasította, többek között azzal indokolva a döntést, hogy az AVA elnevezése azért nem megtévesztő, mivel a boros címkéből a fogyasztó számára végső soron kiderül, hogy a bor Kaliforniából vagy Chiléből származik.¹¹⁹³ Hasonló összeütközésre került sor a Napa AVA esetében is, amely elnevezés védelme érdekében a Napa Völgyi Bortermelő Egyesület (*Napa Valley Vintners Association*, NVVA) eljárást indított a *Bronco* cég (amely egyébiránt nem tagja a NVVA-nak) ellen, mivel az „*Napa Ridge*” védjegy árujelzőt használt olyan borok esetén, amelyek alapjául szolgáló szőlő min. 75%-ban nem Napa megyéből származott. Az ügyet bonyolította, hogy a NVVA az eljárást – egy a „nagyapa-klauzula” átlépésére lehetőséget adó törvény alapján – csak azt követően indította meg a Napa Ridge védjegy jogosultja ellen, hogy az megvásárolta azt a NVVA egyik tagjától.¹¹⁹⁴

III. Az USA-EK borkereskedelmi megállapodás a borkészítési eljárások meghatározását követően foglalkozik a „Különös rendelkezések” címben és a kapcsolódó mellékletekben a legfontosabb bor-eredetvédelmi kérdésekkel.

A megállapodásban nem sikerült végérvényesen rendezni a fél-fajtamegjelölések kérdését. Az USA pusztán arra vállalt kötelezettséget, hogy „a területén értékesített borok tekintetében törekszik a II. mellékletben szereplő kifejezések jogi státuszának

¹¹⁹¹ MENDELSON: The „privatisation” of wine appellations in the United States. Op. cit. 25. p.

¹¹⁹² MENDELSON: The „privatisation” of wine appellations in the United States. Op. cit. 27. p.

¹¹⁹³ TOBIASSEN, Robert: Santa Rita hills viticultural area – establishment and judicial challenge. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 26-27. p.

¹¹⁹⁴ A jogvita még folyamatban volt az ügyet publikáló szakkikk lezárásakor. BRODY: An illustrative case Napa Valley Ava and „Napa ridge®” the TM right-holder’s perspective. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 23-28. p.

megváltoztatására, hogy a kifejezések használata kizárólag a Közösségből származó borok boroscímkéire korlátozódjon.”¹¹⁹⁵ A II. mellékletben a Burgundy, Chablis, Champagne, Chianti, Claret, Haut Sauterne, Hock, Madeira, Malaga, Marsala, Moselle, Port, Retsina, Rhine, Sauterne, Sherry mellett ott találjuk a számunkra oly fontos „Tokaj” megjelölést is.

A borkereskedelmi megállapodásban nem találjuk az EK szokásosnak tekinthető hagyományos megjelöléseinek védelmét. A megállapodás ezzel szemben védelmet biztosít a (IV. melléklet A. pontjában részletezett) közösségi m.t. minőségi borok és a „földrajzi jelzéssel” ellátott asztali borok nevei számára. A IV. mellékletben megtaláljuk számos magyar m.t. minőségi bor eredetmegjelölését is (mint pl. az Eger, Villány, Tokaj).

A borkereskedelmi megállapodás fontos tartalmi eleme, hogy az USA mentesíti az EU-t az új minősítési követelmények teljesítése alól, és elfogadja az EU címkézési szabályainak alapelveit.

1.2.2. Ausztrália bor-eredetvédelmi szabályozása

Az EK tagállamai már viszonylag korán felléptek az Ausztráliában használatos európai földrajzi árujelzőkkel szemben. Franciaország például már az 1940-es évektől kezdődően tett ezzel kapcsolatban bizonyos jogi és adminisztratív jellegű intézkedéseket. Az 1980-as évektől kezdődően a francia kormány megsokszorozta bírói úton történő beavatkozásait elsősorban az INAO-n keresztül.¹¹⁹⁶ Valószínűleg e tagállami „kezdeményezéseknek” is köszönhető (pl. *Beaujolais-per*¹¹⁹⁷), hogy az EK Ausztráliával viszonylag korán, már 1994-ben kötött borkereskedelmi megállapodást,¹¹⁹⁸ amelyben többek között a földrajzi árujelzők és a hagyományos elnevezések kérdésköréről is rendelkeztek (a borkereskedelmi megállapodás 2. számú mellékletében). E pontokat azonban nem mindenben sikerült végérvényesen rendezni.¹¹⁹⁹ Ennek köszönhetően került sor az 1994-es megállapodás felülvizsgálatára.

¹¹⁹⁵ EK-USA borkereskedelmi megállapodás 6. cikk.

¹¹⁹⁶ STERN, Stephen: Geographical indications traditional expressions and TRIPS: Australia Leads the Way. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 9-12. p.

¹¹⁹⁷ Az INAO 1988-ban indított kampányt azért, hogy megtiltsa az ausztrál bortermelők számára a „Beaujolais” név használatát. Előzetesen a francia Beaujolais árujelzővel ellátott francia borok már több évtizede jó hírnévnek örvendtek Ausztráliában. Az ausztrál termelők (negyvenötén) 1984-től kezdték el saját boraikra is használni a Beaujolais nevet. Az INAO nagy részükkel megállapodott, azonban a hét legnagyobb (amelyek Ausztrália bortermelésének 50%-át adják) nem voltak erre hajlandók. Az INAO bírósághoz fordult. Az ügy azonban 1992-ben egyezséggel zárult, mivel az alperesek elfogadták, hogy nem használják tovább a Beaujolais nevet egy rövid átmeneti időszak után. STERN, Stephen: Geographical indications traditional expressions and TRIPS: Australia Leads the Way. Op. cit. 13. p.

¹¹⁹⁸ Megállapodás az Európai Közösség és Ausztrália között a borkereskedelemről. 21994A0331(01). 1994.3.31.

¹¹⁹⁹ RYAN, Desmond J.: The protection of geographical indications in Australia. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 231-232. p.

I. A borkereskedelmi megállapodás alapján a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatban gyakorlatilag két kérdéskört kellett rendezni. Egyrészt az EK (a borkereskedelmi megállapodás 2. számú mellékletében részletezve) visszakövetelt bizonyos földrajzi megjelöléseket, amelyeket Ausztráliában fajtamegjelölésként használtak. Ezen megjelölések gyakorlatilag két típusú időbeli határidővel kerültek vissza az EK védelmi hatóköre alá. Voltak olyan megjelölések, amelyek kivonására konkrét határidőt szabtak (összességében legkésőbb 1997. december 31.), a határidő lejártát követően felvették ezeket a borkereskedelmi megállapodás hatására létrehozott ausztrál földrajzi árujelzők kataszterébe. Ezek: Beaujolais, Cava, Chianti, *Frascati*, *Frontignan*, *Hock*, Madeira, Malaga, *Saint-Emilion/St Emilion*, *Sancerre*, Vinho Verde/Vino Verde, *White Bordeaux*. A megjelölések második csoportja esetén – ide tartozik a Burgundy, Chablis, Champagne, Claret, *Graves*, Marsala, Moselle, Port, Sauternes, Sherry, *White Burgundy*, *Hermitage* (és a későbbiekben ide került az 1994-es borkereskedelmi megállapodásban még nem szereplő Tokay is) – a kivonásra csak az Ausztrália és az EK közötti tárgyalások jelenlegi fordulójának lezárását követően kerül sor. (Az eredeti elképzelés az volt, hogy a kiiktatási időtartamokról végső megegyezés jöjjön létre 1997. december 31-ével.) Ezen megnevezések legtöbbször a Port, a Sherry, a White Burgundy és a Tokay kivételével az ausztrál termelők többsége már nem használja.¹²⁰⁰

A borkereskedelmi megállapodás másik rendezést igénylő kérdése a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatban túlmutat a fajtamegjelölések körén. A borkereskedelmi megállapodás 2. melléklete alapján az EK földrajzi árujelzőit védelem illeti Ausztráliában és ez alapján felvételt nyertek a már említett ausztrál kataszterbe. Érdekesebb kérdés volt azonban az ausztrál földrajzi árujelzők esete, amelyek szinten szerepelnek a 2. mellékletben, és az EK kötelezettséget is vállalt ezek védelmére. Ausztrália ugyanis korábban nem alkalmazott földrajzi árujelzőket a borok eladásához. Katalizátorként fogható fel tehát az 1993-as Európai Közösség és Ausztrália közötti borkereskedelmi megállapodás, amely 1994. március 1-jén lépett hatályba. Egészen eddig a pontig az ausztrál borok mindenhol védjeggyel és szőlőfajtaival megjelölve kerültek értékesítésre (olyan „fél-fajtamegjelöléseket” is használva, mint pl. a Champagne, Burgundy). Lényegében az Ausztrália volt a legszélesebb körben használt földrajzi jelzés. Mivel Ausztráliában korábban nem létezett sem földrajzi jelzés, sem védelmi szabályozási rendszer, ezért a borkereskedelmi megállapodás hatására kénytelen volt törvényt hozni, amellyel megalkotta és attól fogva védelmezi a földrajzi árujelzőket. Az 1980-as, Ausztrál Bor és Borpárlat Társaságról¹²⁰¹ (*Australian Wine and*

¹²⁰⁰ BATTAGLENE: Op. cit. 4-5. p.

¹²⁰¹ Az AWBC fontos szereppel bír a borok címkézésében is. STERN, Stephen: Traceability off and controls for wines in Australia, What's new? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 40-41. p.

Brandy Corporation; AWBC) szóló törvény került 1993-ban ezeknek megfelelően módosításra.¹²⁰²

A törvény egy Földrajzi Árujelzők Bizottságának (*Geographical Indications Committee*; GIC) felállítását írta elő, annak érdekében, hogy meghatározásra kerüljenek az ausztrál földrajzi árujelzők. A törvény létrehozta a földrajzi árujelzők és hagyományos kifejezések nyilvántartását (kataszterét), amely az AWBC felügyelete alá került. A nyilvántartás tartalmaz minden, a bizottság által meghatározott földrajzi árujelzőt, valamint a borkereskedelmi megállapodás alapján oltalom alatt álló EK neveket.¹²⁰³

Felvetődhet az a kérdés, hogy az ausztrál termelők miért fogadták el viszonylag nagyobb ellenállás nélkül egy számukra teljesen új rendszer bevezetését. Ennek praktikus oka volt, mégpedig az, hogy az európai törvényhozás keretei között az európai piacon megjelenő boron bizonyos információk feltüntetését nem engedték meg, csak abban az esetben, ha földrajzi jelzés került alkalmazásra, tehát ha m.t. minőségi borról volt szó. Ezen információk között szerepel a szüreti évjárat, egy vagy több szőlőfajta megnevezése, díj, érem, helyezés, a termék előállításának módja, gyártási módszere. Lényegében ez volt tehát az indoka az új rendszer bevezetésének.¹²⁰⁴

A borkereskedelmi megállapodással összhangban Ausztrália 423 lehetséges földrajzi megjelölést javasolt, amelyek belekerültek az egyezmény 2. mellékletébe. 2005-ig 119 olyan földrajzi árujelzőről beszélhetünk, amelyről már döntöttek, vagy amely elbírálás alatt áll Ausztráliában. A fennmaradó lehetséges földrajzi jelzéseket a II. mellékletből törölni fogják, miután a borkereskedelmi megállapodás módosításának egyeztetései lezárulnak.¹²⁰⁵

Az AWBC törvény 4. szakasza alapján a bor földrajzi árujelzője¹²⁰⁶ alatt a következő két lehetőséget értjük: (a) egy, a bor leírásában a bor származási országának, régiójának vagy helyének megjelölésére használt szót vagy kifejezést; vagy (b) egy, a bor leírásában annak ajánlására használt olyan szót vagy kifejezést, amely alapján a bor bizonyos minősége, hírneve vagy jellemzője a szóval vagy kifejezéssel jelölt országból, régióból vagy helységről származtatott bornak tulajdonítható. Az AWBC törvény rendezi, hogy egy bor csak akkor tekinthető Ausztrália egy bizonyos régiójából vagy helységről származónak, ha abban a régióban vagy helységről készült.¹²⁰⁷

Az Ausztrálián belüli földrajzi jelzések hierarchikusan épülnek fel. A talán legismertebb földrajzi jelző az „*Australia*”, amely az egész országot magába foglalja. Sajnos

¹²⁰² BATTAGLENE, Tony: The Australian wine industry position on geographical indications. In: *Worldwide Symposium on Geographical Indications (WIPO and Ministry of Productive Activities of Italy)*. Parma, Olaszország, 2005. június 27-29.; 2. p. forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/2005/geo_pmf/wipo_geo_pmf_05_inf_1_prov.html; 2007. november 3., 21 p.

¹²⁰³ BATTAGLENE: Op. cit. 3. p.

¹²⁰⁴ BATTAGLENE: Op. cit. 4. p.

¹²⁰⁵ BATTAGLENE: Op. cit. 5-6. p.

¹²⁰⁶ Az ausztrál földrajzi árujelző fogalom meghatározásának nehézségeiről MACKLAY, Ian: Protection of geographical indications in Australia. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 19-20. p.

¹²⁰⁷ BATTAGLENE: Op. cit. 11-12. p.

az Australia földrajzi jelző használata korlátozott a nemzetközi kereskedelemben, mivel az Egyesült Államok tiltja az évjárat feltüntetését akkor, ha azt az országnév feltüntetésével együtt alkalmazzák, illetve az Európai Unió – az ausztrál tapasztalatok szerint – miközben jogszabályi szinten engedélyezi az országnevek földrajzi árujelzőként történő használatát, ahhoz a gyakorlatban nem járul hozzá. Az Australia árujelző tehát a hierarchia legfelső pontján helyezkedik el. Alatta helyezkednek el a földrajzi árujelző státusszal rendelkező termőhelyek.¹²⁰⁸ Így az államok, a szőlőtermő övezetek (az államok részei), a régiók (a szőlőtermő övezetek részei); és borvidéki körzetek (a régiók részei). A címkézés igényléséhez bármely földrajzi árujelző választható. Azonban, ha a szőlő valamely borvidéki körzetből származik, akkor ez a borvidéki körzet kerülhet a címkére, mint a bor származási helye. Míg ha egy szőlőtermő övezeten belül két vagy több borvidéki körzetből származik, akkor az övezet nevezhető meg vagy minden egyes érintett borvidéki körzet meghatározható származásként (bár ez nem alkalmazható az USA-ban, mivel ott a többszörös földrajzi árujelzők használata általában tilos, kivéve ha szomszédosak).¹²⁰⁹

A földrajzi árujelzők és a védjegyek kapcsolatát illetően Ausztráliában egy olyan védjegy, amely egy földrajzi jelzést foglal magában, nyilvántartásba vehető, de csak ha a bor a jelzett földrajzi helyről származik. Fontos továbbá, hogy az ilyen védjegyek csak azokkal a borokkal kapcsolatosan használhatók, amely borok összhangban vannak az AWBC törvény előírásaival.¹²¹⁰

Az Ausztrál rendszer kapcsán mindazonáltal fontos kiemelni, hogy az – az USA AVA-rendszeréhez hasonlóan – lényegében csak a származás kifejezésére alkalmas, nem garantálja olyan szinten a termék minőségét, mint pl. a francia AOC rendszer. Az ausztrál rendszer létrehozásakor, gyakorlatilag az egyes földrajzi területek kialakítása anélkül történt meg, hogy megvizsgálták volna a talaj, éghajlat, vagy egyéb környezeti viszonyokat (az emberi tényezőről nem is beszélve). Az ausztrál szisztémának tehát része a terroir. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ugyanazon regisztrált földrajzi helyhez tartozó, két szomszédos ültetvényen készített bor meglepően különböző, és gyakorta nincs közöttük felismerhető hasonlóság. Mindezen tényezőt felerősíti az is, hogy az egyes regisztrált földrajzi nevekhez nem párosul semmiféle követelmény a szőlőfajtákkal, hozam mennyiségével, ültetési távolságokkal, alkoholtartalom mennyiségével, és más hasonló paraméterekkel kapcsolatban.¹²¹¹

A földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos új rendszer bevezetése során a szakirodalom néhány jogvitára is felhívta a figyelmet:

¹²⁰⁸ BATTAGLENE: Op. cit. 6. p.

¹²⁰⁹ BATTAGLENE: Op. cit. 15. p.

¹²¹⁰ BATTAGLENE: Op. cit. 17. p. V.ö. RYAN: Conflicts between trademarks and geographical indications – The Australian experience. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 179-184. p.

¹²¹¹ STERN, Steve: Geographical indications „What’s in a name?”. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 7-10. p.

1. Az INAO és CIVCP (Provence-i szakmaközi szervezet) keresetet nyújtott be egy ausztráliai bíróságon az S&K Bryce ellen, mivel annak egyik ausztrál borászata tovább használta a borkereskedelmi megállapodásban foglaltak ellenére a „La Provence” nevet (a „Côte de Provence” ugyanis egy francia AOC). Bár a bíróság előtt nem volt bizonyítható, hogy az ausztrál fogyasztók a bor francia származására asszociáltak volna e borok kapcsán, a bíróság mégis úgy ítélte, hogy a „Provence” név önmagában jogosult a védelemre.¹²¹²

2. Az ausztrál „Coonawarra” régió területének meghatározása során is vita merült sor a GIC eljárása során, amely miatt 46 termelő a Közigazgatási Fellebbviteli Bírósághoz fordult 2000-ben. Egyeseknek pl. az volt a panasza, hogy ingatlanukat mintegy kettészelte a GIC által kijelölt határvonal. A bíróság egy új területi határt jelölt ki a Connawarra régióval kapcsoltban.¹²¹³ Jogvita volt – bár nem olyan monumentális, mint a Connawarra esetén – továbbá Nyugat-Ausztráliában is, amelyet két önálló régió, illetve Barossa-t illetően, amelyet egy övezet (Barossa) és benne többek között egy hasonló nevű régió (Barossa Valley) létrehozásával oldottak fel.¹²¹⁴

3. Az „Adelaide” az új ausztrál földrajzi rendszerben, mint egy város neve került be védett földrajzi árujelzőként. Ennek okán az Ausztrál Védjegy Hivatal nem engedte a korábbi „Adelaide királynő” védjegy újabb formájának bejegyzését.¹²¹⁵

4. A „Port” európai földrajzi árujelző védelme sok jogvita forrását képezi Ausztráliában, ugyanis a szó angol jelentése a „kikötő”, amely sok ausztrál földrajzi névben benne van.¹²¹⁶

II. Az EK-Ausztrál borkereskedelmi megállapodás problémásabb területének tekinthetők a hagyományos kifejezések. Ilyenek a német „Qualitätswein”, „Spätlese”, „Auslese” elnevezések, vagy az eredetvédett portói borokat kiegészítő „Ruby” és „Vintage” megjelölések, amely utóbbiak esetén tovább nehezíti a helyzetet azok angol jelentése.¹²¹⁷ A borkereskedelmi megállapodás szerint a „hagyományos kifejezés”: a II. melléklet szerinti hagyományosan használt név, amely különösen az előállítás módjára vagy a minőségre, a bor típusára vagy színére utal, és amelyet a Szerződő Fél törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezései elismernek a Szerződő Fél területéről származó bor megnevezésére és kiszerezésére. Miután az ausztrál fél értelmezése szerint a TRIPS Megállapodás a hagyományos kifejezésekre semmiféle kitéltet nem tartalmaz, és mivel a borkereskedelmi megállapodásban az ausztrál fél semmilyen hagyományos elnevezésről nem rendelkezett,

¹²¹² DRINKWATER, Bruce – STERN, Stephen: Recent developments in the protection of geographical indications in Australia. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 32-33. p.; az ügy előzményeiről lásd még STERN, Steve: C.I.V.C.P. & I.N.A.O. -v- Stuart & Kaye Bryce. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 30-33. p.

¹²¹³ DRINKWATER – STERN: Op. cit. 33-35. p.

¹²¹⁴ TAYLOR, Will: The Overlap Between Trade Marks and Geographical Indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 18. szám, 5. p.

¹²¹⁵ DRINKWATER – STERN: Op. cit. 36. p.

¹²¹⁶ DRINKWATER – STERN: Op. cit. 36-37. p.; Lásd még STERN, Stephen: Labelling and intellectual property in the wine sector. An Australian perspective on consumer perceptions. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 35-42. p.

¹²¹⁷ A „Ruby” jelentése rubinvörös, a „Vintage” jelentése szüret. DE ALMEIDA: Unfair competition or intellectual property right: the port wine traditional expression. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 28-34. p.

ezért Ausztrália utóbb egyre inkább hajlott arra, hogy ezen elnevezések használatában kevésbé korlátozza az ausztrál bortermelőket.¹²¹⁸

III. Az új EK-Ausztrál borkereskedelmi megállapodás végleges szövegét munkám lezárásának időpontjában még nem tették közzé. Az Ausztráliával kötött új megállapodás 2007. júniusi szövegverziója szerint még tíz évig engedélyeznék a Tokaj név használatát (főleg a „*Tokay Canberra*” bor érintett, amely egy megnövelt alkoholtartalmú desszertbor). Illetékesek szerint azért 10 év, mert más (Champagne, Port) nevekkel szemben (1 év), a Tokaj név nem szerepelt az EK-Ausztrál 1994 megállapodásban, így az ausztrál termelők még nem tudtak felkészülni a név kivonására.¹²¹⁹

Az ausztrál *sui generis* földrajzi árujelzős bor-eredetvédelmi rendszer kialakítása mellett továbbra is fontos szerep jut – hasonlóan az USA-hoz – a vonatkozó versenyjogi előírásoknak.

¹²¹⁸ STERN, Stephen: Geographical indications traditional expressions and TRIPS: Australia Leads the Way. Op. cit. 16-18. p.

¹²¹⁹ HAZAFI László: Tokajiügy: átmenet Ausztráliának. *Világgazdaság*, 2007. június 12., 5. p.

2. A földrajzi árujelzők szabályai az Európai Közösség jogában

2.1. Az EK földrajzi árujelzőkre vonatkozó tanácsi rendelete

A korábbiakban bemutatott indokok alapján, a WTO panel eljárását követően került sor a többször módosított 2081/92/EGK tanácsi rendelet felváltására a TRIPS Megállapodással¹²²⁰ immáron konform előírásokat tartalmazó 510/2006/EK tanácsi rendelettel.¹²²¹ Az EK mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre vonatkozó minőségpolitikájának harmadik elemeként, az alapvetően az előállítás módszereire koncentráló hagyományos különleges termékek¹²²² és ökológiai termékek¹²²³ szabályai mellett került sor a földrajzi eredetet, mint a minőséggel kapcsolatba hozható tényezőt alapul vevő földrajzi árujelzők szabályozására. A közösségi sui generis földrajzi árujelző rendszer lényege, hogy az EK Bizottság közösségi nyilvántartásba veszi a jogosult csoportosulások által bejelentett földrajzi árujelzőket. Bármely gazdálkodó szervezet jogosult lesz az adott földrajzi árujelző használatára azon termék esetében, amely megfelel a földrajzi árujelzőhöz tartozó, az árujelző bejelentésekor meghatározott (vagy esetleg a későbbiekben módosított) termék-leírásnak.

Az 510/2006/EK rendelet szabályainak ismertetését megelőzően hangsúlyoznom kell, hogy a rendelet nem terjed ki a borokra. Rövid bemutatását ennek ellenére azért tartom fontosnak, mivel egyrészt a két rendszer összehasonlításával egyértelműbbé válhatnak a borjogi előírások sajátosságai, másrészt az 1493/1999/EK tanácsi rendelet, mint közösségi borrendtartás reformja során – megítélésem szerint – nagyban támaszkodott a jogalkotó az 510/2006/EK rendelet modelljére, ezáltal a két szisztéma közeledéséről beszélhetünk.

Magam is osztom azon véleményt, amely szerint az EK minőségpolitikája, s így a földrajzi árujelzőkre vonatkozó szabályozása nagyban hozzájárul a fenntartható vidék fejlődéséhez. Számos tanulmány kimutatta ugyanis, hogy az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések fontos szerepet játszanak a vidék újjászületésében, mivel biztosítékot jelentenek arra, hogy a mezőgazdasági élelmiszerek előállítása olyan módon történik, amely megőrzi a helyi növényfajtákat, hasznot hoz a helyieknek, elősegíti a falusi közösségek sokszínűségét és a társadalmi összetartást, valamint új munkahelyeket teremt a termelésben, a feldolgozásban, és egyéb kapcsolódó szolgáltató ágazatokban. Azaz: úgy elégítik ki a jelen lakosságának

¹²²⁰ A TRIPS Megállapodás közvetlen hatályáról a közösségi jogban: MUNKÁCSI: Op. cit.

¹²²¹ 510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

¹²²² 509/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről.

¹²²³ 834/2007/EK tanácsi rendelet (2007. június 28.) az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

igényeit, hogy mindeközben megőrzi a természeti erőforrásokat és a hagyományos szakértelmet a jövő generációk számára.¹²²⁴

A bejegyzett jelölésekre vonatkozó számadatok is jól mutatják azt, hogy mekkorára nőtt a kereslet ezen termékek iránt. Az Európai Unióban jelenleg (2007) 700-nál is több földrajzi jelzés illetve eredetmegjelölés létezik (a borokra és egyéb szeszes italokra használtakon kívül). Emellett több mint 290 kérelem elbírálása van folyamatban, ezek a termékek szintén megkaphatják a védettséget.¹²²⁵ Olaszország és Franciaország rendelkezik a legtöbb földrajzi megjelöléssel, megelőzve Spanyolországot, Portugáliát és Görögországot.¹²²⁶

2.1.1. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet hatálya

Az 510/2006/EK tanácsi rendelet hatályával kapcsolatban ki kell emelni azt, hogy az csak a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre terjed ki. Nem foglalja magában tehát pl. a manufakturális ipari termékek körét. Az 510/2006/EK rendelet hatálya az EKSZ I. mellékletében hivatkozott, emberi fogyasztásra szánt mezőgazdasági termékekre, valamint az 510/2006/EK rendelet II. mellékletében (pl. parafa, gyapjú) található mezőgazdasági termékekre, és az 510/2006/EK rendelet I. mellékletében részletezett élelmiszerekre (pl. sörök, tészták) terjed ki.¹²²⁷ Azon termékek szabályozása, amelyek nem esnek a fent részletezett termékkörbe, tagállami szinten valósulhat meg. Jelen munka írásakor van ugyanakkor két olyan termékkör, amely szabályozásának lényeges feltételei külön közösségi normákban kerültek meghatározásra, a tagállamok mindazonáltal viszonylag széles hatáskörrel rendelkeznek a közösségi keretek kitöltésére. Ezek a szeszes italok és a borok. Ezekkel a későbbiekben még külön részben foglalkozom.

2.1.2. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet fogalmi rendszere

Az 510/2006/EK tanácsi rendelet a földrajzi árjelzők dualista szabályozását – azaz az oltalom alatt álló eredetmegjelöléseket (OEM) és az oltalom alatt álló földrajzi jelzéseket (OFJ) – tartja fenn, kiegészítve e kategóriákat a hagyományos földrajzi vagy nem földrajzi elnevezések kategóriájának lehetőségével. E kategóriák egy sui generis földrajzi eredetvédelem alapjait jelentik. Korábban már írtam e definíciók nemzetközi jogi összehasonlító elemzéséről más földrajzi árjelző kategóriák kontextusában. Jelen részben

¹²²⁴ SERRA: Op. cit. 10. p.

¹²²⁵ SERRA: Op. cit. 4. p.

¹²²⁶ A 2004-es adatok alapján Olaszország 149, Franciaország 141, Portugália 93, Spanyolország 90, Görögország 83 védett földrajzi árjelzővel rendelkezett. KÁLMÁN Zoltán: DOP és IGP élelmiszerek – avagy földrajzi eredetvédelem Olaszországban. Az *Európai Unió Agrárgazdasága*, 2005, 6. szám, 9. p.

¹²²⁷ 510/2006/EK tanácsi rendelet 1. cikk.

ezek egymáshoz való viszonyával foglalkozom. A borreform kapcsán annak lehetünk tanúi, hogy a bor-eredetvédelem szintén e két (OEM, OFJ) közösségi kategóriát veszi kölcsön, némileg más, a borászati termékekre alakított fogalmi elemekkel.

Az eredetmegjelölés valamely régiónak, meghatározott földrajzi helynek, vagy – kivételes esetben – országnak az olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely:

- e régióból, meghatározott földrajzi helyről vagy országból származik,¹²²⁸
- minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhető, és
- termelése, feldolgozása és előállítása meghatározott földrajzi területen történik.¹²²⁹

A földrajzi jelzés valamely régiónak, meghatározott helynek, vagy – kivételes esetben – országnak az olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely:

- e régióból, meghatározott földrajzi helyről vagy országból származik, és
- különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője ennek a földrajzi eredetnek tulajdonítható, és
- a termelése és/vagy feldolgozása és/vagy előállítása meghatározott földrajzi területen történik.¹²³⁰

A mezőgazdasági termékeket vagy élelmiszereket jelölő olyan hagyományos földrajzi vagy nem földrajzi elnevezéseket is eredetmegjelölésnek vagy földrajzi jelzésnek kell tekinteni, amelyek megfelelnek az OEM-sel és OFJ-sel szemben támasztott feltételeknek.¹²³¹ Az elnevezés tehát az adott régió, jellegzetes helyen és országon (kivételes helyzetekben lehet megadni országnevet is: amikor az érintett ország területe egységes tulajdonságokkal rendelkezik) kívül, egy hagyományos név is lehet, amely nem utal szükségszerűen a régióra, de félreérthetetlenül társítható egy bizonyos régióval, jellegzetes hellyel vagy országgal.¹²³²

Az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés kategóriáját összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy az eredetmegjelölés szorosabb kapcsolatot takar a termék minősége és a földrajzi hely között. Az eredetmegjelölés esetén a termék termelésének, feldolgozásának és előállításának is a meghatározott földrajzi területen kell megvalósulnia, míg a földrajzi jelzés esetén elegendő, ha az egyik fázis történik ezen a földrajzi helyen. Az eredetmegjelölés esetén a termék minősége a földrajzi környezeten kívül az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi

¹²²⁸ 510/2006/EK tanácsi rendelet 2. cikk (3) bek. szerint egyes földrajzi elnevezéseket, bizonyos feltételekkel akkor is eredetmegjelölésnek kell tekinteni, ha az érintett termék bizonyos nyersanyagai a feldolgozási területnél nagyobb vagy attól eltérő földrajzi területről származnak. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról rendelkező 2006/1898/EK bizottsági rendelet (2007. december 31-ig) [sic!] 5. cikke alapján, jelen kivétel esetén kizárólag élő állat, hús valamint tej lehet ilyen nyersanyag.

¹²²⁹ 510/2006/EK tanácsi rendelet 2. cikk (1) bek. a) pont.

¹²³⁰ 510/2006/EK tanácsi rendelet 2. cikk (1) bek. b) pont.

¹²³¹ 510/2006/EK tanácsi rendelet 2. cikk (2) bek.

¹²³² SERRA: Op. cit. 8. p.

tényezőknél köszönhető, míg földrajzi jelzés esetén csak a földrajzi környezet szerepe meghatározó¹²³³ (lásd a 3. táblázatban a két jogintézmény összehasonlítását).

3. Táblázat A közösségi eredetmegjelölés és földrajzi jelzés tartalmi összehasonlítása

-	Eredetmegjelölés	Földrajzi jelzés
A kapcsolat minősége a termék és a földrajzi hely között	Szoros	nem olyan közvetlen
Termelés, előállítás, feldolgozás mozzanatai	minden mozzanat a földrajzi helyen	elég csak egy mozzanat az adott földrajzi helyen
A termék különleges minőségének oka	földrajzi környezet valamint a természeti és emberi tényező	csak a földrajzi származás

2.1.3. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet és a fajtamegjelölések valamint az összeütközések szabályai

A közösségi rendszer foglalkozik a fajtamegjelölés („szokásos jelleg”) kérdésével, továbbá az összeütközés eseteivel, a növényfajták/állatfajták, az azonos alakú szavak, és a védjegyek vonatkozásában.

I. A szokásossá vált elnevezéseket nem lehet bejegyezni. A szokásossá vált elnevezés a mezőgazdasági termék vagy az élelmiszer olyan elnevezése, amely – bár arra a helyre vagy régióra utal, ahol e terméket vagy élelmiszert eredetileg előállították vagy forgalomba hozták – az EK-ban egy mezőgazdasági termék vagy élelmiszer általánosan elterjedt nevévé vált.¹²³⁴

II. Az elnevezés továbbá nem jegyezhető be eredetmegjelölésként vagy földrajzi jelzésként akkor sem, ha valamely növény- vagy állatfajta nevével ütközik, és ezáltal alkalmas arra, hogy a termék tényleges származása tekintetében megtéveszse a fogyasztókat.¹²³⁵ A TRIPS Megállapodás 24. cikk (6) bekezdése értelmében ilyen kitétel csak a borok vonatkozásában áll fenn. Az EK rendszere ezzel szemben más mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre is vonatkozik.

III. A rendelet alapján már bejegyzett elnevezéssel azonos alakú, vagy részben azonos alakú (homonim) elnevezés bejegyzése során kellően figyelembe kell venni a helyi és a hagyományos használatot, és az összeütközés tényleges kockázatát. Különösen:

a) az olyan azonos alakú elnevezés, amely a fogyasztókat megtévesztve azt a gondolatot ébreszti, hogy a termékek egy másik területről származnak, nem jegyezhető be akkor sem, ha az adott mezőgazdasági termékek vagy az élelmiszerek származása szerinti terület, régió vagy helység vonatkozásában az elnevezés pontos;

¹²³³ JASINKA Anita: Az élelmiszer-szabályozás rendszere. In: CSÁK (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 484-485. p.

¹²³⁴ 510/2006/EK tanácsi rendelet 3. cikk (1) bek.

¹²³⁵ 510/2006/EK tanácsi rendelet 3. cikk (2) bek.

b) a bejegyzett azonos alakú elnevezés használata akkor engedélyezhető, ha a később bejegyzett azonos alakú elnevezés a gyakorlatban megfelelően elkülönül a már bejegyzettől, figyelemmel az érintett termelők közötti egyenlő bánásmód biztosításának és a fogyasztók megtévesztése elkerülésének szükségességére.¹²³⁶

A rendelet előbb említett szabályai akkor állnak fenn, mikor két bejegyzett/bejegyzés alatt álló földrajzi árujelző ütközik. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet azonban tartalmaz előírásokat arra az esetre is, amikor egy bejegyzett és egy nem bejegyzett név ütközik. Így, az EK Bizottság határozhat egy tagállambeli vagy harmadik országbeli helységet jelölő bejegyzett elnevezés és egy nem bejegyzett elnevezés együttes fennállásáról, ha ez az elnevezés azonos a bejegyzett elnevezéssel, feltéve, hogy a következő feltételek mindegyike teljesül:

- a) az azonos, nem bejegyzett elnevezést 1993. július 24-e előtt legalább 25 éven keresztül jogszerűen, folyamatosan és jóhiszeműen használták;
- b) igazolják, hogy e használat sohasem irányult a bejegyzett elnevezés hírnevének kihasználására, és nem tévesztette, de nem is téveszthette volna meg a fogyasztókat a termék valódi származását illetően;
- c) az elnevezések azonosságából eredő problémára az elnevezés bejegyzése előtt hivatkoztak.

Az érintett bejegyzett elnevezés és az azzal azonos, nem bejegyzett elnevezés együttes fennállásának időtartama nem haladhatja meg a tizenöt évet, amelynek elteltével a nem bejegyzett elnevezés nem használható tovább. Az érintett nem bejegyzett földrajzi elnevezés használata csak akkor engedélyezhető, ha a származási ország világosan és jól láthatóan szerepel a címkén.¹²³⁷

Az Európai Unió minőségi előírásai tehát nem zárják ki automatikusan a homonim elnevezéseket (vagyis hogy különböző termékek ugyanazt a nevet viseljék). Attól teszik ezt függővé, hogy ez megtévesztheti-e a fogyasztókat vagy sem. Azokban az esetekben, amikor ugyanazt az elnevezést használják, megkülönböztetéssel kell élni, szem előtt tartva a termelőkkel szembeni méltányos bánásmód igényét, illetve azt a célt, hogy ne vezessék félre a fogyasztókat. Ennek megfelelően a *Jambon sec et noix de jambon sec des Ardennes* (Franciaország), valamint a *Jambon d'Ardenne* (Belgium) – melyek mindegyike hagyományos, minőségi sonka – elnevezése hasonló szavakat, mégis kellő megkülönböztetést tartalmaz ahhoz, hogy a fogyasztókat ne tévessze meg.¹²³⁸

IV. A földrajzi árujelző és védjegy közötti kapcsolatot az 510/2006/EK tanácsi rendelet lényegében két oldalról közelíti meg. Egyszer a korábbi védjegy és a későbbi földrajzi árujelző, másodszer a korábbi földrajzi árujelző és a későbbi védjegybejegyzés oldaláról.

¹²³⁶ 510/2006/EK tanácsi rendelet 3. cikk (3) bek.

¹²³⁷ 510/2006/EK tanácsi rendelet 13. cikk (4) bek.

¹²³⁸ SERRA: Op. cit. 6. p.

Az első eset kapcsán a jogszabály a következőket rendeli. Az eredetmegjelölés vagy a földrajzi jelzés nem jegyezhető be, amennyiben – figyelemmel valamely védjegy jó hírnévére, elismertségére és használatának tartósságára – a bejegyzés a termék tényleges azonossága tekintetében a fogyasztók megtévesztésére alkalmas.¹²³⁹ Látható tehát, hogy a korábbi védjegy esetén megtörténhet a későbbi földrajzi árujelző bejegyzése, lényegében abban az esetben, ha az nem téveszti meg a fogyasztókat. A védjegy-kizárólagosság alapelve ebben az esetben tehát nem érvényesül teljes mértékben: A közösségi jog kellő figyelembevételével annak a védjegynek a használata, amelyet – az eredetmegjelölésnek vagy a földrajzi jelzésnek a származási országban fennálló oltalmának kezdő napját megelőzően vagy 1996. január 1-je előtt – bejelentettek lajstromozásra, lajstromoztak vagy a Közösség területén történő jóhiszemű használatával megszereztek, folytatódhat az eredetmegjelölés vagy a földrajzi jelzés bejegyzése ellenére is, feltéve, hogy azzal szemben nem merülnek fel a 89/104/EGK tanácsi irányelvben vagy a 40/94/EK tanácsi rendeletben meghatározott törlési vagy megszűnési okok.¹²⁴⁰

A korábbi földrajzi árujelző és későbbi védjegybejelentés/védjegy kapcsolata ezzel szemben kevesebb mérlegelésre ad lehetőséget. Ha egy eredetmegjelölést vagy földrajzi jelzést az 510/2006/EK rendelet alapján jegyeznek be, ugyanarra a termékcsoporthoz vonatkozó védjegybejelentést el kell utasítani, ha a védjegybejelentést a bejegyzés iránti kérelem EK Bizottsághoz való benyújtásának időpontját követően nyújtották be. Az e szabály megsértésével lajstromozott védjegyeket pedig törölni kell.¹²⁴¹

A földrajzi árujelzők és védjegyek kapcsolatát a védjegyjogi rendelkezések oldaláról vizsgálta az EK Bírósága a *Chiemsee*-ügyben.¹²⁴² Az EK Bíróság a 89/104/EGK tanácsi irányelv vonatkozó 3. cikk (1) bekezdésének c) pontja, valamint 3. cikk (3) bekezdése alapján a földrajzi árujelzőt tartalmazó védjegy és védjegy megkülönböztethetőségének kérdéseiben foglalt állást. A két kérdéskörben a Bíróság a következő jogértelmező döntést hozta. Egyrészt megállapította, hogy a 89/104/EGK irányelv az olyan földrajzi megjelölések védjegyként történő bejegyzését nem tiltja, amelyek esetén kicsi a valószínűsége, hogy az érdekelt forgalmi körök az árut erről a helyről származónak ítélik. Másrészt, a védjegy megkülönböztető képessége kérdésében – mikor tehát egy földrajzi nevet is tartalmaz a védjegy – pedig úgy döntött az EK Bíróság: nem lehet megtagadni a védjegy lajstromozását, ha az adott tagállam hatósága arra a következtetésre jut – adott esetben a fogyasztók megkérdezésével történő bizonyítást követően – hogy az érdekelt forgalmi körök nagy része az árut a vállalattól származónak ismeri el.

¹²³⁹ 510/2006/EK tanácsi rendelet 3. cikk (4) bek.

¹²⁴⁰ 510/2006/EK tanácsi rendelet 14. cikk (2) bek.

¹²⁴¹ 510/2006/EK tanácsi rendelet 14. cikk (1) bek.

¹²⁴² C-108/97. és C-109/97. sz., Windsurfing Chiemsee Produktions- und Vertriebs GmbH kontra Boots- und Segelzubehör Walter Huber és Franz Attenberger egyesített ügyek (1999. május 4-én hozott ítélet).

Az EK Bíróság döntése a Chiemsee-ügyben a magyarhoz hasonló, szigorú német joggyakorlat liberalizálásához vezetett.¹²⁴³

Megítélésem szerint a korábban bejegyzett védjegy és a későbbi földrajzi árujelző kapcsolata az EK földrajzi árujelzőkre vonatkozó szabályaiban továbbra is – a 2081/92/EGK rendelettel azonos módon – az együttélés és nem a védjegy-kizárólagosság elvén alapul. A WTO panel-eljárása lényegében alátámasztotta ennek a szabályozási modellnek a létjogosultságát. A két árujelző együttélésének kérdésében egy konkrét ügy során nagy súllyal van jelen a fogyasztók megtévesztésének esetköre. Fontos szempont ugyanis e lehetőség elkerülése.

2.1.4. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet oltalmának tartalma

I. Az oltalom tartalmával kapcsolatban elsőként érdemes hangsúlyozni azt, hogy mivel szemben nyújtanak védelmet a bejegyzett elnevezések:

- a) bármely közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célú felhasználással szemben a bejegyzett elnevezés bejegyzésének hatálya alá nem tartozó termékek tekintetében, amennyiben e termékek az adott elnevezés alatt bejegyzett termékekhez hasonlóak, vagy amennyiben az elnevezés használata az oltalom alatt álló elnevezés hírnevét kihasználná;
- b) bármely visszaélés, utánzás vagy félrevezető utalás akkor is, ha feltüntetik a termék valódi eredetét, vagy ha az oltalom alatt álló elnevezést lefordítják, vagy akkor ha például a „jellegű”, „típusú”, „eljárással készített”, „mint a -ban/-ben gyártott”, „utánzat”, vagy hasonló kifejezéseket kapcsolnak;
- c) bármely egyéb – a termék származását, eredetét, jellegét vagy alapvető tulajdonságait illetően – hamis vagy megtévesztő megjelölés a belső vagy a külső csomagoláson, a reklámanyagokon vagy az érintett termékre vonatkozó iratokon, valamint a termék származását illetően hamis benyomást keltő dobozba történő csomagolás;
- d) a termék valódi származását illetően a fogyasztók megtévesztésére alkalmas bármely egyéb módszer.¹²⁴⁴

Az Európai Unió rendszere a fentiek alapján is magasabb védelmet nyújt a TRIPS Megállapodásban meghatározott védelmi szinthez képest, ugyanis pl. nem csak a borok esetén tiltja a védett elnevezés fordítását, valamint a „stílusra”, „fajtára”, etc. való utalást.¹²⁴⁵

Az oltalom alatt álló elnevezések a továbbiakban nem válhatnak szokásos elnevezéssé.¹²⁴⁶

¹²⁴³ VIDA Sándor: *Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 123. p.

¹²⁴⁴ 510/2006/EK tanácsi rendelet 13. cikk (1) bek.

¹²⁴⁵ SERRA: Op. cit. 6-7. p.

¹²⁴⁶ 510/2006/EK tanácsi rendelet 13. cikk (2) bek.

Amikor egy bejegyzett európai uniós minőségi termékkel versenyztetve árulnak egy olyan terméket, amely nem felel meg a termékspecifikáció követelményeinek, ezt ki kell vonni a piacról. Azon termékek, amelyek egy adott elnevezés bejegyzését megelőző legalább öt évben már jelen voltak a piacon, továbbra is forgalomban maradhatnak, de csak korlátozott ideig.¹²⁴⁷ Például, amikor a *Jambon de Bayonne* védett földrajzi megjelölést bejegyezték, azok a dán cégek, amelyek az ezen időpontot megelőző öt évben végig jogszerűen árultak ugyanilyen elnevezésű sonkát, tiltakoztak. Az a döntés született, hogy egy átmeneti, az elnevezés bejegyzésétől számított három éves időszakban továbbra is árusíthatják a terméküket *Jambon de Bayonne* elnevezéssel, feltéve, hogy annak címkéje világosan megjelöli a valódi eredetet.¹²⁴⁸

Az 510/2006/EK rendelet alapján bejegyzett elnevezést bármely gazdasági szereplő használhatja, amely az adott termékleírásnak megfelelő mezőgazdasági termékeket vagy élelmiszereket hoz forgalomba. A rendelet alapján bejegyzett elnevezéssel forgalomba hozott, a Közösségből származó mezőgazdasági termékek vagy élelmiszerek címkéjén 2009. május 1-jétől fel kell tüntetni az „oltalom alatt álló eredetmegjelölés” és az „oltalom alatt álló földrajzi jelzés” megjelöléseket vagy az ezekhez kapcsolódó közösségi szimbólumokat.¹²⁴⁹

Az emblémákat (lásd a 8. ábrát) a végrehajtási rendelet¹²⁵⁰ tartalmazza. A fogyasztók és az élelmiszer-kereskedelem szereplői az európai uniós csillagokat körbevevő kék és sárga „nap-emblémáról” ismerhetik fel az OEM-sel vagy OFJ-sel ellátott termékeket. Emellett az OEM-ek és OFJ-ek esetében középen megtalálható a vidéket ábrázoló szimbólum, amely barázdák segítségével képviseli azt a körülhatárolt földrajzi területet, melyhez a bejegyzett termék elnevezés kapcsolódik.¹²⁵¹

8. ábra A közösségi oltalom alatt álló eredetmegjelölés és földrajzi jelzés szimbólumokról

II. A földrajzi árujelzők oltalmának tartalmával összefüggésben tartom fontosnak megvizsgálni a jogintézmény versenyjoggal való kapcsolatát.

¹²⁴⁷ 510/2006/EK tanácsi rendelet 13. cikk (3) bek.

¹²⁴⁸ SERRA: Op. cit. 7. p.

¹²⁴⁹ 510/2006/EK tanácsi rendelet 8. cikk (1)-(2) bek. A rendelet alapján bejegyzett elnevezéssel forgalomba hozott, harmadik országból származó olyan mezőgazdasági termékek vagy élelmiszerek címkéjén az említett megjelölések, valamint az ezekhez kapcsolódó közösségi szimbólumok ugyanígy feltüntethetők. 510/2006/EK tanácsi rendelet 8. cikk (3) bek.

¹²⁵⁰ 2006/1898/EK bizottsági rendelet V. melléklet.

¹²⁵¹ SERRA: Op. cit. 14. p.

Számos, a földrajzi árujelzővel védett termékkel kapcsolatos ügy született már az integráció viszonylag korai stádiumában, amelyek kijelölték többek között azon határokat, amelyek mentén az egyes tagállamok eredetvédelemre hivatkozással korlátozhatják az áruk szabad mozgását. Így többek között a *Dassonville* formulát (egy tagállam eredetellenőrzésre hivatkozással hozott adminisztratív előírásai korlátozhatják a közös piaci verseny szabadságát) eredményező ügy,¹²⁵² a *Cassis de Dijon*-ügy,¹²⁵³ vagy az ún. Sörtisztasági-ügy.¹²⁵⁴ A számos hasonló ügy¹²⁵⁵ közül magam három további emelnék ki. Az egyik az *Exportur* (vagy más néven *Touron di Alicante*),¹²⁵⁶ a másik kettő a *Grana Padano*-ügy, és a pármái sonka-ügy.

Az *Exportur*-ügy,¹²⁵⁷ amelynek jelentősége többek között abban áll, hogy egyrészt az EK Bíróság feljogosította a tagállamokat arra, hogy bizonyos jó hírnevű földrajzi nevek használatát fenntartsák a saját állampolgáraik számára, még abban az esetben is, ha ezek nem keletkeztek eredetmegjelölést. Másrészt az EK Bíróság döntése maga után vonta azt, hogy az eredet szerinti árujelzőt az adott területtel való minden kapcsolatától függetlenül védelem illeti meg, ha a fogyasztók körében hírnévnek örvend, és megteremt az adott helyen működő gyártó alapvető lehetőségeit a vásárlók megnyerésére.¹²⁵⁸

Az olasz eredetmegjelöléseket érintő *Grana Padano*-ügyben¹²⁵⁹ és a pármái sonka-ügyben¹²⁶⁰ lényegében ugyanarról a kérdésről van szó. A kérdés, hogy az EK Bizottság nyilvántartásában eredetvédett termékek esetén a termék-leírásban szereplő azon kikötések, amely szerint a *Grana Padano* sajtot az előállítás helyén is kell reszelni és csomagolni, valamint a *Parma* sonkát az előállítás helyén kell szeletelni és csomagolni, korlátozzák-e az áruk szabad mozgását. Az EK Bíróság döntésében megengedhetőnek tartotta a

¹²⁵² 8/1974. sz., Procureur du Roi kontra Benoît and Gustave Dassonville ügy (1974. július 11-én hozott ítélet). Ennek lényege: egy skót whisky, amelyet francia importőröktől vásárolt egy belga italnagykereskedő; s amely során a származási okiratok hiánya miatt (többek között mivel nem látták bizonyítottnak az ital skót eredetét) nem engedték az ital árusítását a belga hatóságok.

¹²⁵³ 120/1978. sz., Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ügy (1979. február 20-án hozott ítélet). Ennek lényege: A francia eredetmegjelölésű likőr a német előírások szerint túlságosan alacsony alkoholtartalmú volt. Az EK Bíróság az ügy kapcsán megalkotta a kölcsönös elismerés elvét, és azon esetkört, amelynek fennállása esetén egy tagállam korlátozhatja az áruk szabad mozgását.

¹²⁵⁴ 178/1984. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1987. március 12-én hozott ítélet). Ennek lényege: Az 1516-os Reinheitsgebot előírás (amely szerint a „sör” csak négy összetevőből állhat: árpa, komló, élesztő, víz) alapján – jogellenesen – tiltották bizonyos italok forgalomba hozatalát.

¹²⁵⁵ Például *Egger*-ügy (1978), *Edam*-ügy (1986), *Nespoli* és *Crippa*-ügy (1980). TATTAY: A földrajzi árujelzők szabályozása és bírósági gyakorlata az Európai Közösségben. *Gazdaság és Jog*, 1999, 2. szám, 18. p.

¹²⁵⁶ Az *Exportur* ügy előzményének tekinthető *Sekt-Weinbrand*-ügy elemzéséről lásd TATTAY: A földrajzi árujelzők és a gazdasági verseny az európai közösségben [sic!]. *Magyar Jog*, 1998, 6. szám, 357. p.

¹²⁵⁷ C-3/91. sz., *Exportur SA* kontra *LOR SA* és *Confiserie du TECH SA* ügy (1992. november 10-én hozott ítélet).

¹²⁵⁸ HANGARD: Op. cit. 78. p. V.ö. SCHWAB, Bertold: The protection of geographical indications in the European Economic Community. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 65-75. p.

¹²⁵⁹ C-469/00. sz., *Ravil SARL* kontra *Bellon import SARL* and *Biraghi SpA* ügy (2003. május 20-án hozott ítélet).

¹²⁶⁰ C-108/01. sz., *Conorzio del Prosciutto di Parma* és *Salumificio S. Rita SpA* kontra *Asda Stores Ltd* és *Hygrade Foods Ltd* ügy (2003. május 20-án hozott ítélet).

termékleírásokban rögzített követelményeket. A Bíróság szerint szükséges és arányos lépés az eredetvédett termékek ilyen jellegű korlátozásokkal történő védelme, a termékek jó hírnevének megőrzése ugyanis nem lenne kellőképpen biztosított akkor, ha a termékek feldolgozásának valamely fázisa a meghatározott földrajzi helyen kívül történne.¹²⁶¹

Az Exportur-ügy, és különösen a Grana Padano- valamint páрмаi sonka-ügyek alátámasztják azon elképzelésem, amely szerint az EK Bíróság ítélkezési gyakorlata a minőséget alátámasztó földrajzi árujelzők esetén erősítette ezen árujelzők jogintézményének pozícióit, adott esetben a verseny szabadságát garantáló általános versenyjogi előírások ellenében is.

2.1.5. Az 510/2006/EK tanácsi rendelet eljárási és ellenőrzési előírásai

Az 510/2006 rendelet néhány ponton módosította a korábbi rendszer eljárási szabályait. Az új minőségjelölési rendelkezések egyrészt jelentősen leegyszerűsítik a rendszereket. További változás, hogy – részben a WTO-panel 2005-ben hozott döntésének eredményeként – az Európai Unió közvetlenül tudja fogadni a harmadik országbeli termelőktől érkező kérelmeket, melyeket közvetlenül az EK Bizottságnak is küldhetnek a termékelnevezés bejegyzése végett. Korábban ezeknek a termelőknek a saját nemzeti hatóságokon keresztül kellett a bejegyzést intézniük, és ezek a hatóságok sokszor nem voltak hajlandók vagy képesek a kérelem feldolgozására. A harmadik ország piaci szereplői egyébként nem csak a kérelmeiket, de a kifogásaikat is közvetlenül tudják benyújtani a Bizottsághoz. A WTO követelésére továbbá törölték annak követelményét, mely szerint kölcsönösségi és egyenértékűségi alapon a harmadik országoknak hasonló védelmet kell nyújtani.

Az eljárás rövid menete. Az eljárás első része (valamely tagállamból érkező kérelem esetén) a tagállami hatóságok előtt történik, ezt követően (vagy ha a kérelem harmadik országból érkezett) kerül sor az EK Bizottsága előtti eljárásra.

A termelők csoportja („csoportosulás”)¹²⁶² továbbra is a saját nemzeti hatóságain keresztül nyújtja be a termékmegjelölés bejegyzése iránti kérelmét. A nemzeti hatóságok megfelelő nyilvánosságot biztosítanak a kérelemnek, és lehetővé teszik, hogy bármely érdekelt fél a tagállamon belül kifogással élhessen, ha akar. Amennyiben a kérelem elfogadható, a tagállam továbbküldi a Bizottságnak bejegyzésre; ha nem, elutasítja.¹²⁶³ Az EK

¹²⁶¹ V.ö. BOYTA György: Iparjogvédelem, szerzői jog. In: KIRÁLY Miklós (szerk.): *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. Budapest, 2004, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 392-393. p.

¹²⁶² Csoportosulás, tekintet nélkül annak jogi formájára vagy összetételére – az ugyanazon mezőgazdasági termékkel vagy élelmiszerral foglalkozó termelők vagy feldolgozók társulása. A csoportosulásban egyéb érdekelt felek is részt vehetnek. A csoportosulás kizárólag olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer tekintetében nyújthat be bejegyzésre irányuló kérelmet, amelyet maga termel vagy állít elő. 510/2006/EK tanácsi rendelet 5. cikk (1)-(2) bek.

¹²⁶³ 510/2006/EK tanácsi rendelet 5. cikk (4)-(7) bek.

Bizottság megvizsgálja a tagállamok által megküldött kérelmeket – beleértve a termékleírások főbb elemeit, melyeket minden esetben egy egységes dokumentumban gyűjtenek össze –, majd felméri, hogy eleget tesznek-e a vonatkozó rendelkezés követelményeinek. Ha a kérelem megfelel a szabályoknak, a bejegyzési kérelemre utaló egyszeri dokumentumot megjelentetik a Bizottság hivatalos lapjában. A Bizottság elbírál az árujelző bejegyzésével szembeni minden, harmadik fél által benyújtott kifogást is. Igényt tarthat független tudományos tanácsadásra. Az eljárás szempontjából kicsi a különbség az OEM kérvényezése és az OFJ kérelem között.¹²⁶⁴

A termékleírásnak¹²⁶⁵ olyan részletesnek kell lennie, amely lehetővé teszi az érintett területen megjelenő bármely új termelő számára, hogy igény esetén belefoghasson az adott termék előállításába. A termékleírás a legfőbb érv a bejegyzési kérelem alátámasztására. Egy specifikáció megalkotása után annak feltételei kötelező érvényűek minden olyan termelőre nézve, aki a bejegyzett elnevezést használni szeretné, és hivatkozási pontként szolgálnak minden hatósági vizsgálathoz. Csak azokat a termékeket lehet a védett eredetmegjelölésként vagy védett földrajzi megjelölésként bejegyzett elnevezéssel árusítani, amelyek megfelelnek a termékleírásnak.¹²⁶⁶ A termékleírásokat lehet módosítani (például azért, hogy figyelembe vehessenek egy tudományos vagy szakmai fejlesztést, vagy mert az adott földrajzi terület meghatározása megváltozott).¹²⁶⁷

A termékleírásnak ki kell terjednie a fizikai jellemzőkre (forma, szín, súly, stb.), a kémiai tulajdonságokra (minimális zsírtartalom, maximális víztartalom, stb.), a mikrobiológiai információkra (pl.: valamilyen jelenlévő baktérium), a biológiai adatokra (faj, fajta, stb.) és az érzékszervi jellegzetességekre (íz, aroma, szín, illat, stb.). A leírás alapvetően meghatározza azokat a jellemzőket, amelyek a termék egyediségét adják, és részletesen kifejti, hogyan kell megkülönböztetni az azonos kategóriába tartozó más termékektől. A kérelmezőkkel szembeni legfőbb követelmény, hogy igazolják a termékük teljes nyomonkövethetőségét (*traceability*). Meg kell határozni azt az egyértelmű útvonalat, amely a termelési helytől a piacon megjelenő végtermékig vezet. A termékleírásnak rá kell mutatnia arra, milyen módon hatnak a termékre az adott régió jellegzetességei, melyre más régió nem képes. Például a talajtípus, a domborzati viszonyok, a klíma/mikroklíma, a vegetáció, stb. mind befolyásolhatják a végterméket.¹²⁶⁸

A tagállamok a 882/2004/EK rendelettel¹²⁶⁹ összhangban kijelölik az ellenőrzésekért az 510/2006/EK rendeletben megállapított kötelezettségek vonatkozásában felelős illetékes

¹²⁶⁴ 510/2006/EK tanácsi rendelet 6. cikk.

¹²⁶⁵ 510/2006/EK tanácsi rendelet 4. cikk.

¹²⁶⁶ SERRA: Op. cit. 7. p.

¹²⁶⁷ 510/2006/EK tanácsi rendelet 9. cikk (1) bek.

¹²⁶⁸ SERRA: Op. cit. 8-9. p.

¹²⁶⁹ 882/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (2004. április 29.) a takarmány- és élelmiszerjog, valamint az állat-egészségügyi és az állatok kíméletére vonatkozó szabályok követelményeinek történő megfelelés ellenőrzésének biztosítása céljából végrehajtott hatósági ellenőrzésekről.

hatóságot vagy hatóságokat. Fontos hangsúlyoznom, hogy a termékleírásoknak való megfelelés ellenőrzésének költségeit az érintett termelők állják, nem az állam.¹²⁷⁰

Ha a Bizottság úgy ítéli meg, hogy egy oltalom alatt álló elnevezéssel rendelkező mezőgazdasági termék vagy élelmiszer termékleírásában foglalt feltételek betartása már nem biztosított, kezdeményezi a bejegyzés törlésére irányuló eljárást, és döntését közzéteszi az Európai Unió Hivatalos Lapjában. A bejegyzés törlését – megfelelően indokolt kérelem útján – bármely, jogos érdekét igazoló természetes vagy jogi személy kérheti.¹²⁷¹

2.2. A szeszes italok eredetvédelmére vonatkozó közösségi előírások

A szeszes italok eredetvédelmére vonatkozó előírások megalkotására közösségi előzmények nélkül került sor. A későbbiek folyamán többször módosították, többek között átvezették benne a TRIPS Megállapodás 23. és 24. cikkeiben megkövetelt minimum előírásokat is.¹²⁷² A vonatkozó 1576/89/EGK tanácsi rendelet, amely fontos előírásokat határoz meg a szeszes italok különböző típusainak megnevezésére és földrajzi árujelzőire (utóbbiakat a rendelet II. melléklete tartalmazza), az 5. cikk (3) bekezdés alapján viszonylag nagy szabadságot biztosít a tagállamoknak a részletszabályok rögzítésében.

Az 1576/89/EGK rendelet meghatározása szerint az előállítás helye az a hely vagy régió, ahol a késztermék előállításának azt a szakaszát végezték, amellyel a szeszes ital elnyerte lényeges tulajdonságait és jellemző minőségét.¹²⁷³

A rendelet 1. cikkének (4) bekezdése tartalmazza az egyes szeszesitalok típusainak meghatározását.¹²⁷⁴ A rendelet idézett jogszabályhelye többek között fontos előírásokat tartalmaz a magyar vonatkozású törköly/törkölypárlat és pálinka esetén. Ezek szerint a törkölypárlat vagy törköly elnevezést kizárólag Magyarországon előállított szeszes italok esetében a pálinka megjelölés helyettesítheti.¹²⁷⁵ A „gyümölcspárlat” elnevezést pedig kizárólag Magyarországon előállított szeszes italok és kizárólag az Alsó-Ausztria, Burgenland, Stájerország és Bécs osztrák tartományokban előállított sárgabarack párlatok esetében a pálinka megjelölés helyettesítheti.¹²⁷⁶

Ahhoz, hogy a szeszes italokat a rendelet 1. cikkének (4) bekezdésében meghatározott neveken forgalmazni lehessen, meg kell felelniük az adott kategóriára előírt

¹²⁷⁰ 510/2006/EK tanácsi rendelet 10-11. cikk.

¹²⁷¹ 510/2006/EK tanácsi rendelet 12. cikk.

¹²⁷² 1576/89/EGK tanácsi rendelet 11a. cikk (1) bek.

¹²⁷³ 1576/89/EGK tanácsi rendelet 1. cikk (3) bek. 1) pont.

¹²⁷⁴ Az EK Bíróság ítéletében foglalkozott a whisky meghatározásával is. Döntésében megállapította, hogy a whisky elnevezést nem lehet használni a whiskyből és vízből készült italokra. C-136/96., The Skotch Whisky Association kontra COFEPP ügy (1998. július 16-án hozott ítélet). Az ügy részleteiről lásd még COUTRÉLIS: Jurisprudence de la Cour des CE. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 18. szám, 39-42. p.

¹²⁷⁵ 1576/89/EGK tanácsi rendelet 1. cikk (4) bek. f) pont 4. alpont.

¹²⁷⁶ 1576/89/EGK tanácsi rendelet 1. cikk (4) bek. i) pont 4. alpont.

követelményeknek.¹²⁷⁷ Ezen neveket kiegészíthetik (ezáltal összetett megnevezést alkotva) vagy helyettesíthetik az 1576/89/EGK rendelet II. mellékletében felsorolt „földrajzi megjelölések”. Ezeket a földrajzi megjelöléseket azon szeszes italok számára tartják fenn, amelyek gyártásakor azt a termelési fázist, amelynek során megkapta az ital a végleges tulajdonságait és meghatározó jellemzőit, a jelzett földrajzi helyen végezték. A tagállamok a területükön előállított termékek termelésére, tagállamon belüli szállítására, megnevezésére és kiszerezésére különleges tagállami előírásokat alkalmazhatnak, amennyiben azok összeférhetők a közösségi jogszabályokkal. Amennyiben ezeket minőségi célkitűzések megvalósítása érdekében alkalmazzák, az ilyen előírások korlátozhatják a termelést egy, a különleges előírásoknak megfelelő minőségi terméket előállító adott földrajzi területen.¹²⁷⁸

A rendelet 5. cikk (3) bekezdésében hivatkozott II. melléklet tartalmazza a pálinkára vonatkozó magyar földrajzi megjelöléseket is. Így: „Szatmári szilvapálinka”, „Kecskeméti barackpálinka”, „Békési szilvapálinka”, „Szabolcsi almapálinka”.

Az emberi fogyasztás céljából értékesítendő, a Közösségen belül előállított szeszes italok megnevezésében – a TRIPS Megállapodásban megfogalmazottaknak megfelelően – nem lehet a „hasznó”, „típusú”, „stílusú”, „készített”, „ízű” szavakat, kifejezéseket, vagy bármely, a rendeletben említett kereskedelmi megnevezéshez hasonló jelöléseket használni.¹²⁷⁹

Az 1576/89/EGK tanácsi rendelet 5. cikk (3) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a magyar jogalkotó¹²⁸⁰ további szabályokat állapított meg a pálinkára vonatkozóan. Ennek alapján a pálinka további típusai és azok megnevezései kerültek rögzítésre: kisüsti pálinka, érlelt pálinka, ó pálinka, gyümölcságyon érlelt pálinka (ágyaspálinka).¹²⁸¹ A magyar jogszabály rögzíti, hogy a pálinka készítéséhez kizárólag Magyarországon termelt és termelt nemes és vadgyümölcs, szőlőtörköly és aszú szőlő törköly használható fel. Pálinkának csak az a törköly- és gyümölcspárlat nevezhető, amelyet Magyarországon cefréztek, pároltak, érleltek és palackoztak.¹²⁸²

Már a kézirat lezárásának határidejét követően került sor a szeszesitalokra vonatkozó új rendelet¹²⁸³ elfogadására. Az új rendelet 2008. május 20-án lép hatályba.

¹²⁷⁷ 1576/89/EGK tanácsi rendelet 2. cikk.

¹²⁷⁸ 1576/89/EGK tanácsi rendelet 5. cikk (3) bek.

¹²⁷⁹ 1576/89/EGK tanácsi rendelet 8. cikk.

¹²⁸⁰ 148/2004. (X.1.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet a pálinka előállítás szabályairól.

¹²⁸¹ 148/2004. (X.1.) FVM-ESzCsM-GKM rendelet 3. §.

¹²⁸² 148/2004. (X.1.) FVM-ESzCsM-GKM rendelet 5. § (1)-(2) bek.

¹²⁸³ 110/2008/EK tanácsi rendelet (2008. január 15.) a szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszerezéséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról, valamint az 1576/89/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

2.3. A borok eredetvédelmére vonatkozó közösségi előírások

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet gyakorlatilag két ponton engedett nagyobb mozgásteret a tagállamok számára a borpiac befolyásolásában. Az egyik a borrendtartás intézményrendszere, a másik a m.t. minőségi borok szabályozása. A végrehajtás intézményrendszerének eredetvédelmi aspektusaival munkám korábbi részében foglalkoztam. A bor-eredetvédelem további szabályait munkám jelenlegi részében mutatom be. A borpiaci rendtartás 2008-ban tervezett reformja, amelynek eredetvédelmi rendelkezései várhatóan csak 2009-től lépnek hatályba, nagy változást ígér ezen a téren is, ugyanis a borok földrajzi árujelzőinek hatékonyabb közösségi védelmét célozza, többek között azáltal, hogy megszünteti az asztali bor – m.t. minőségi bor dualizmusán alapuló közösségi és kapcsolódó tagállami szabályozást. E helyett, a germán-latin eredetvédelmi rendszerek egyensúlyán megalkotott rendszer helyett a latin eredetvédelmi rendszer koncepcióján felépített bor-eredetvédelmi szisztémát hoz létre, amelyben lényegében két kategória létezik: a földrajzi árujelzővel ellátott bor, és az e nélküli bor. A földrajzi árujelzővel rendelkező boroknak a továbbiakban két típusát különböztetnék meg, szinkronban az 510/2006/EK tanácsi rendelet fogalmi rendszerével: földrajzi jelzővel illetve eredetmegjelöléssel rendelkező borok. Mindezt pedig egy közösségi lajstrom működtetésével, termékleírások alapján tenné az EK.

A következőkben elsőként végigveszem a bor-eredetvédelem hatályos szabályait, amelyek számos eleme már a közösségi borpiaci rendtartás kezdetétől létezik. Ezt követően foglalkozom az új, 2008-as borrendtartás reformjának munkám lezárásának idején ismertté vált részleteivel.

2.3.1. A borok eredetvédelmének hatályos közösségi előírásai

Az 1493/1999/EK tanácsi rendeletben, mint közösségi borrendtartásban a bor-eredetvédelmi előírásokat lényegében két helyen szabályozták. Az egyik a m.t. minőségi borokra vonatkozó 54-58. cikkek és a kapcsolódó VI. melléklet. A m.t. minőségi borok további szabályait az 1607/2000/EK bizottsági rendelet¹²⁸⁴ részletezi. A bor-eredetvédelem szempontjából továbbá a címkézési szabályok bírnak nagy jelentőséggel, amelyeket az 1493/1999/EK tanácsi rendelet 47-53. cikkei, a VII. és VIII. melléklet, valamint a tanácsi rendelet vonatkozó részének végrehajtására kiadott – megszületésekor számos vitát kavart¹²⁸⁵ – 753/2002/EK bizottsági rendelet¹²⁸⁶ tartalmazzák.

¹²⁸⁴ 1607/2000/EK bizottsági rendelet (2000. július 24.) különösen a meghatározott termőhelyről származó minőségi borra vonatkozó cím tekintetében a borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK rendelet végrehajtása részletes szabályainak megállapításáról.

¹²⁸⁵ E rendelet az 1493/1999. sz. tanácsi rendelet jelentősebb végrehajtási rendeletei közül a legutolsóként született meg, számos vita és kompromisszum eredményeként, jelezvén, hogy a szabályozott terület érzékeny pontja a közösségi borjognak. (BERLOTTIER, Luc: Etiquetage – Règlement (CE) No 753/2002. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 7-9. p.; MIKULÁS: A borászati termékek jelölésének és kiserelésének szabályozása

A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők szabályainak kialakításában a tagállamok nagyfokú szabadsággal rendelkeznek, az 1493/1999. számú közösségi borpiaci rendtartás lényegében csak a kereteit adja meg a sui generis földrajzi árujelzők rendszerének, megítélésem szerint ezt is a fogyasztók és a versenytársak érdekeinek megfelelő biztosítása végett, tehát egy tágabb értelemben vett versenyjogi szempont figyelembevételével teszi. Emellett előírásokat találunk a Höpferger által „közigazgatási eredetvédelem” kategóriába sorolt szabályozásra is, amelyet leginkább a m.t. minőségi borok analitikai és érzékszervi vizsgálatának szabályai testesítenek meg.

A kiterjedt közösségi szabályozás mellett a tagállamok jogalkotói széles hatáskört kaptak különösen a következő kérdések kialakításában: a földrajzi árujelzők meghatározása és védelme, a meghatározott termőhelyek kategóriájának nemzeti meghatározása, a meghatározott termőhelyek (borvidékek) struktúrájának kialakítása, a borok minősítésének rendje.¹²⁸⁷ Az egyes tagállamok, köztük Magyarország vonatkozó szabályaival a későbbiekben foglalkozom részleteiben.

2.3.1.1. A földrajzi árujelző és a hagyományos kifejezések kategóriái a közösségi borrendtartásban

I. Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet nem operál külön földrajzi árujelző fogalommal. A TRIPS Megállapodás kategóriájára tekintettel¹²⁸⁸ az EK teret enged mind a latin, mind a germán eredetvédelmi rendszer tagállami modelljeinek. Az 1493/1999/EK rendelet nem tartalmaz külön fejezetet, címet a földrajzi árujelzők kategóriájára. Az ezekre vonatkozó szabályokat más rendszerben tárgyalja (többek között ezen a rendszeren is változtat a 2008-as rendtartás). Ebből a szempontból a m.t. minőségi bor minőségi osztálya bír jelentőséggel.

A tanácsi rendelet különbséget tesz a borok minőségi osztályai alapján az asztali bor és a m.t. minőségi bor között. A közösségi borrendtartás mennyiségi kereslet-kínálat kiegyenlítési előírásai (tehát a klasszikusnak tekinthető rendtartási előírások, az ún. intervenciók intézkedések) tipikusan az asztali borokra vonatkoznak.¹²⁸⁹ Ezzel szemben a földrajzi árujelzők, tehát az eredet védelmére vonatkozó előírásokat a m.t. minőségi borok minőségi osztályához köti a közösségi borrendtartás. A két kategória közötti átmenetként

az EU-ban (I. rész). *Borászati Füzetek*, 2002, 5. szám, 23. p.) A WTO is áttekintette a 753/2002. sz. rendelet szabályozását. A legtöbb vitát kiváltó rendelkezések: hagyományos kifejezések, szőlőfajták nevei, palack-típusok védelme. (RICOLFE, Jean Sébastien: Regulation (EC) No 753 and the WTO's Standards. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 52-53. p.)

¹²⁸⁶ 753/2002/EK bizottsági rendelet (2002. április 29-i) az egyes borászati termékek leírása, jelölése, kiszerelese és tartalma tekintetében az 1493/1999/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó egyes szabályok megállapításáról.

¹²⁸⁷ MIKULÁS: *Az EU szőlészeti és borászati szabályozása – Magyarországon*. 2. előadás. Op. cit. 58. dia.

¹²⁸⁸ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 50. cikk (2) bek.

¹²⁸⁹ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása*. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 53. p.

értelmezhető a földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok kategóriája¹²⁹⁰ (amelynek magyar kategóriájának a „tájbor” tekinthetjük). Meg kell jegyezni, hogy az 1493/1999/EK tanácsi rendelet bár használja a „földrajzi jelzés” kifejezést az asztali borok bizonyos kategóriájánál, ám annak meghatározására nem ad iránymutatást (megítélésem szerint pl. utalhatna az 510/2006/EK tanácsi rendeletre).

A m.t. minőségi borok kategóriájának meghatározása – hasonlóan a közösségi borrendtartás korábbi szabályozásaihoz – csak formális: „azok a borok, amelyek megfelelnek e cím rendelkezéseinek, valamint az ezekkel kapcsolatban elfogadott közösségi és nemzeti rendelkezéseknek.”¹²⁹¹ A disszertáció szűkebb tárgyát képező (borászati szakzsargonnal élve) csendes borok kategóriáján kívül a m.t. minőségi borok minőségi osztályába tartoznak a m.t. minőségi likőrborok, m.t. minőségi pezsgők, és m.t. minőségi gyöngyöző borok is. Magam a továbbiakban m.t. minőségi bor alatt – ha ezzel kapcsolatban kivételt nem teszek – akkor a csendes borokat értem. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az 1493/1999/EK tanácsi rendelet előírásai alapján csak „m.t. minőségi bor” kategória létezik, „minőségi bor” nem. Ezzel szemben a pezsgők esetén beszélhetünk „m.t. minőségi pezsgőről” és „minőségi pezsgőről” is. A borpiaci rendtartás 2008-as reformja az előbb ismertetett osztályozást teljes mértékben felülírja.

A közösségi borrendtartás meghatározza azt, hogy a tagállamoknak mit kell előírniuk minden egyes m.t. minőségi borra vonatkozóan: (a) a termőterület körülhatárolása, (b) a szőlőfajták, (c) a termesztéstechnológia, (d) a bortermelési módszerek, (e) a minimális természetes alkoholtartalom, (f) a hektáronkénti termés hozam, (g) az elemzés és az érzékszervi jellemzők értékelése.¹²⁹² A feltételekkel kapcsolatban a közösségi borrendtartás számos megkövetelést tartalmaz (az 1493/1999/EK rendelet vonatkozó VI. melléklet A.–J. pontjait a közösségi rendtartás versenyjogi relevanciáinál fejtem ki). Nem szükséges ugyanakkor az, hogy az egyes m.t. minőségi borokra vonatkozó szabályok egy tagállamon belül egymástól mindenben eltérjenek. Tipikusan ilyen, országos szinten rendezhető kérdés egy konkrét m.t. minőségi bor tekintetében a termesztés-technológia, a borászati eljárások, a minimális természetes alkoholtartalom és a hektáronkénti termés hozam. A m.t. minőségi borok egységes szabályozása alól létezik kivétel a másik irányban is. Egy konkrét m.t. minőségi bor esetén ugyanis nem szükséges egységes szabályozás a minimális természetes alkoholtartalom és hektáronkénti hozam esetén, amelyek terület, település, településrész, szőlőfajta szerint eltérően is megadhatók.¹²⁹³

¹²⁹⁰ A földrajzi jelzéssel ellátott asztali borokra vonatkozó nemzeti szabályoknak meg kell követelniük, hogy ezek a kifejezések az adott tagállamnál kisebb meghatározott földrajzi jelzéshez kapcsolódjanak, és azokat bizonyos termelési követelményeknek – különösen a szőlőfajtának, a minimális természetes alkoholtartalomnak és bizonyos érzékszervi jellemzők értékelésének és feltüntetésének tekintetében – megfelelő asztali borok számára tartásuk fenn.” 753/2002/EK bizottsági rendelet 28. cikk.

¹²⁹¹ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 54. cikk (1) bek.

¹²⁹² 1493/1999/EK tanácsi rendelet 55. cikk (1) bek.

¹²⁹³ MIKULÁS: Az eredetvédelem néhány kérdése. Előadás a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2005. november 3., 6-7. dia.

A tagállamok továbbítják az EU Bizottságnak az általuk elismert m. t. minőségi borok listáját, amelyben feltüntetik azokat a nemzeti rendelkezéseket, amelyek a m. t. minőségi borok termelésére és előállítására vonatkoznak. A Bizottság a listát közzéteszi az Európai Közösségek Hivatalos Lapjának C sorozatában.¹²⁹⁴ Ugyanitt teszik közzé a földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok jelölésére szolgáló földrajzi egységek neveit is.¹²⁹⁵

Amennyiben egy tagállam egy meghatározott vidék nevét (helyi közigazgatási egység vagy annak egy része, illetve egy helység nevét) használja egy m. t. minőségi bor vagy adott esetben egy m. t. minőségi borrá feldolgozandó bor jelölésére, akkor ezt a nevet nem lehet a borágazat olyan termékeinek jelölésére használni, amelyek nem az adott vidékről származnak, és/vagy amelyek nem a vonatkozó közösségi vagy nemzeti előírásoknak megfelelően kapták ezt a megnevezést. A m. t. minőségi borok meghatározott típusaira vonatkozó közösségi rendelkezések sérelme nélkül a tagállamok engedélyezhetik – általuk meghatározandó termelési feltételek esetén –, hogy egy meghatározott vidék neve mellett fel lehessen tüntetni az előállítási módra vagy a típusra vonatkozó adatokat vagy a szőlőfajta nevét vagy annak szinonimáját.¹²⁹⁶

A földrajzi árujelző használata olyan asztali borok esetében engedélyezett, amelyeket különböző szőlőtermő területeken szüretelt szőlőből készített borok házasítása révén állítottak elő, amennyiben a házasítással készített asztali bor legalább 85 %-ban arról a szőlőtermő területről származik, amelyik nevét a bor viseli. A tagállamok az asztali borok leírására szolgáló földrajzi árujelzők használatát ahhoz a feltételhez köthetik, különösen, hogy a bort teljes egészében bizonyos pontosan meghatározott szőlőfajtákból kell készíteni, és hogy a bornak kizárólag arról a pontosan körülhatárolt területről kell származnia, amelynek nevét viseli.¹²⁹⁷

Fontos címkézési szabálynak tekinthető a szüreti év¹²⁹⁸ és a szőlőfajta (vagy azok szinonimái)¹²⁹⁹ feltüntetése. Erre csak a földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok¹³⁰⁰ és a m.t. minőségi borok címkéjén van mód az 1493/1999/EK tanácsi rendelet szabályai szerint.¹³⁰¹ A 2008-as rendtartás ebben is változást hoz.

¹²⁹⁴ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 55. cikk (1) bek.

¹²⁹⁵ 753/2002/EK bizottsági rendelet 28. cikk.

¹²⁹⁶ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 52. cikk (1) bek.

¹²⁹⁷ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 51. cikk (2)-(3) bek.

¹²⁹⁸ Feltéve, hogy a bor készítéséhez használt szőlő legalább 85%-át a szóban forgó évben szüretelték, az esetleges édesítésre használt termékek mennyiségét nem beleértve. 753/2002/EK bizottsági rendelet 18. cikk.

¹²⁹⁹ 753/2002/EK bizottsági rendelet 19. cikk.

¹³⁰⁰ Lényegében ezen oknak tudható be az, hogy a magyar tájborra vonatkozó előírásokon enyhítettek (pl. a korábbi 15 mustfokú alapanyagról az asztali borokra jellemző 13 mustfokú alapanyagra vonatkozó előírás módosítás), s így a 2004-ben megszületett magyar szabályozásban a tájbor már lényegében lefedte a közösségi „földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor” kategóriáját. MIKULÁS: A borászati termékek jelölésének és kiszérelésének szabályozása az EU-ban (II. rész). *Borászati Füzetek*, 2003, 1. szám, 18-19. p.

¹³⁰¹ E szabály alkalmazása alól egyébiránt Málta 2 évig (2006. április 30-ig) felmentést kapott. Indokairól lásd MIKULÁS: EU jogszabályfigyelő. *Borászati Füzetek*, 2004, 3. szám, 31. p.

II. A borok szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírnak a hagyományos kifejezések. Ezeknek a hagyományos kifejezéseknek több típusa létezik, viszont az átfogó kategóriának nincs mindenre kiterjedő definíciója.

A „hagyományos kifejezések” alatt¹³⁰² a „kiegészítő hagyományos kifejezéseket” (pl. „Schillerwein”, „Grand cru”), a földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok esetén alkalmazott hagyományos kifejezéseket (pl. „Landwein”, „vin de pays”, „regional wine”), valamint a m.t. minőségi borok jelölésére alkalmazott „hagyományos egyedi kifejezéseket”¹³⁰³ (pl. „Qualitätswein”, „AOC”) értjük. Az egyes tagállamok borai esetén alkalmazott hagyományos kifejezések listáját a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. melléklete tartalmazza. Magyar borok esetén kiegészítő hagyományos kifejezés: „bikavér” (Eger, Szekszárd), „késői szüretelésű bor”, „válogatott szüretelésű bor”, „muzeális bor”, „siller” (utóbbi m.t. minőségi borokon túl tájborok esetén is alkalmazható). Hagyományos egyedi kifejezések a magyar m.t. minőségi borok esetén: „minőségi bor”, „különleges minőségű bor”, „fordítás”, „másolás”, „szamorodni”, „aszú ... puttonyos” (kiegészítve a 3-6 számmal), „aszúeszencia”, „eszencia”, „védett eredetű bor”. A földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok jelölésére szolgáló magyar hagyományos kifejezés a „tájbor”.¹³⁰⁴

A hagyományos kifejezések közül a közösségi borjog rögzíti a kiegészítő hagyományos kifejezés fogalmát, amely olyan, a termelő tagállamokban a meghatározott borok leírására hagyományosan használt kifejezést jelent, amely különösen a termelés, a készítés és az érlelés módjára, illetve a bor minőségére, színére, típusára, egy helyre, vagy az érintett bor történetével kapcsolatos valamely történelmi eseményre vonatkozik, és amelyet a termelő tagállamok jogszabályai a területükről származó borok jelölésére meghatároznak.¹³⁰⁵

Ahhoz, hogy egy m.t. minőségi borra, vagy földrajzi jelzéssel ellátott asztali borra vonatkozó hagyományos kifejezés a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. mellékletében szerepelhessen, számos követelménynek kell megfelelnie. Így (a) egyedinek és a tagállam jogszabályai által pontosan meghatározottnak kell lennie, (b) megkülönböztethetőnek kell lennie és/vagy megalapozott hírnévvel kell rendelkeznie a Közösség piacán, (c) legalább 10 éve használatban kell lennie a szóban forgó tagállamban.¹³⁰⁶

A hagyományos kifejezések oltalma kapcsán az EK sok szempontból a földrajzi árujelzőkhöz hasonlítható védelmet biztosít, és törekszik arra, hogy harmadik országokkal is elismertesse hagyományos kifejezésekhez fűződő jogait (lásd bilaterális nemzetközi megállapodások). A közösségi borjog mindenféle visszaéléssel, utánzással, felidézéssel szemben védelmet biztosít, még akkor is, ha a védett kifejezést a „fajta”, „típus”, „eljárás”, „szerű”, „utánzat”, „márka” vagy hasonló fordulat kíséri. A közösségi borjog minden egyéb

¹³⁰² 753/2002/EK bizottsági rendelet 24. cikk (1) bek.

¹³⁰³ A kifejezést lásd 753/2002/EK bizottsági rendelet 29. cikk.

¹³⁰⁴ 753/2002/EK bizottsági rendelet III. melléklete.

¹³⁰⁵ 753/2002/EK bizottsági rendelet 23. cikk.

¹³⁰⁶ 753/2002/EK bizottsági rendelet 24. cikk (4)-(5) bek.

olyan gyakorlattal szemben is fellép, amely nagy valószínűséggel megtéveszti a nagyközönséget, különösen azért, hogy azt a benyomást keltsi, hogy a bor a védett hagyományos kifejezésre jogosult.¹³⁰⁷

A hagyományos kifejezések védelme a védjegyekkel szemben is fennáll.¹³⁰⁸ Így borok címkéin használt védjegyek nem tartalmazhatnak a III. mellékletben felsorolt hagyományos kifejezést bor leírására, hacsak a bor nem jogosult az adott hagyományos kifejezésre. E rendelkezés azonban nem alkalmazandó az Európai Közösségben jogszerűen és jóhiszeműen bejegyzett védjegyekre, amelyeket az 1493/1999/EK rendelet kihirdetésének napját megelőzően (vagy – a III. melléklet listájába e rendelet hatálybalépését követően felvett hagyományos kifejezések esetén – a felvétel napját megelőzően) jóhiszeműen gyakoroltak és azokat e bejegyzés vagy megszerzés óta is ténylegesen jogszerűen és jóhiszeműen gyakorolnak. Ez a kivétel csak azon tagállam területén alkalmazandó, amelyben a szóban forgó védjegyet bejegyezték.

A védjegyek és hagyományos kifejezések kapcsolatával az EK Bírósága több ítéletében is foglalkozott. Egy 1995-ös ítélet¹³⁰⁹ kapcsán a Bíróság megállapította, hogy pusztán azért, mert egy védjegyben a jogszerűen használt hagyományos kifejezések feltűnően vannak megjelenítve, még nem jelentik azt, hogy alkalmasak a fogyasztók megzavarására. (A „Château” kifejezéssel kapcsolatos ítéletet lásd a francia nemzeti joganyag ismertetésénél.)

A munkám további részében a m.t. minőségi borokra vonatkozó eredetvédelmi szabályokat mutatom be.

2.3.1.2. A meghatározott termőhelyre vonatkozó közösségi előírások

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet alapján a meghatározott termőhely olyan szőlőtermő területet vagy szőlőtermő területek összességét jelenti, amely különleges minőségi jellemzőkkel rendelkező borokat terem, és amelynek nevét a m. t. minőségi bor jelölésére használják. Valamennyi meghatározott termőhelyet pontosan – lehetőleg parcellaszinten – kell körülhatárolni. Ezt a körülhatárolást valamennyi érintett tagállamnak el kellett végeznie a rendtartás szerint, és ennek során figyelembe kell venni azokat a tényezőket, amelyek hozzájárulnak az e területeken termelt borok minőségéhez, vagyis a talaj és az altalaj jellegét, az éghajlatot és a parcella fekvését. Egy meghatározott termőhelyet jelölő földrajzi névnek kellőképpen pontosnak kell lennie és ismert módon kapcsolódnia kell a termelés területéhez, hogy – tekintettel a fennálló helyzetre – el lehessen kerülni az összetévesztést.¹³¹⁰ Fontos megjegyezni, hogy használhatók a meghatározott termőhelynél kisebb vagy nagyobb

¹³⁰⁷ 753/2002/EK bizottsági rendelet 24. cikk (2) bek.

¹³⁰⁸ 753/2002/EK bizottsági rendelet 24. cikk (3) bek.

¹³⁰⁹ C-456/93. sz., Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV kontra Privatkellerei Franz Wilhelm Langguth Erben GmbH & Co. KG ügy (1995. június 29-én hozott ítélet).

¹³¹⁰ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet A. pont.

egységek nevei is – ezekről nincs lista (bár a kétoldalú megállapodásokban gyakorta szerepelnek).¹³¹¹ Egy tagállam szuverén döntése, hogy mit nevez meghatározott termőhelynek, s így egy település akár külön meghatározott termőhely is lehet (pl. a franciaországi „*Saint-Émilion*”), vagy tekinthető a „meghatározott termőhelynél kisebb egységnek” (pl. a német borjog).¹³¹² Utóbbi esetben (meghatározott termőhelynél kisebb egység) azonban a bor címkéjén szerepeltetni kell a meghatározott termőhely nevét is.

Az EK Bírósága egy 1989-es ítéletében meghatározta ugyanakkor a tagállamok szabadságát a meghatározott termőhelyek körülhatárolásában.¹³¹³ Az ítélet alapján ugyanis, bár a tagállamok hatásköre a meghatározott termőhelyek konkrét lehatárolása, ám mindeközben figyelemmel kell lenniük a közösségi borjog előírásaira. Az EK Bizottságának és Bíróságának hatásköre nem csak egy formális tudomásulvételt foglal magában a tagállamok e tevékenysége kapcsán, de tartalmi vizsgálat végzését is. A Bíróság döntése értelmében a közösségi borjog nem zárja ki a hagyományos területek módosítását sem, beleértve a hagyományos területek bővítését is. A terület kiterjesztése során azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy az újonnan bevett területnek ugyanazokkal a jellemzőkkel kell bírnia és ugyanolyan bort kell eredményeznie, mint az eredeti területnek, továbbá, hogy az új területeken ugyanolyan hagyományos módon kell a bort készíteni (különösképpen a szőlőfajtákra, szőlőtermelésre és borászati eljárásokra).¹³¹⁴

A szabályozás szempontjából – a későbbiekben részletezett szempontok miatt – jelentőséggel bírhatnak a meghatározott termőhely közvetlen közelében lévő területek is. A meghatározott termőhely közvetlen közelében lévő olyan területet, ahol m.t. minőségi bor állítható elő vagy készíthető, minden érintett tagállam minden egyes érintett m.t. minőségi borra vonatkozóan kijelöli. A tagállamnak – többek között – figyelembe kell vennie a földrajzi elhelyezkedést, a közigazgatási struktúrát és a kijelölés előtti hagyományos elhelyezkedést. A tagállamok közlik az EU Bizottsággal az ilyen kijelölésről hozott határozatokat, és a Bizottság megfelelő eszközökkel minden tagállamban közzéteszi ezeket a határozatokat.¹³¹⁵ Fontosnak tartom már most kiemelni, hogy Magyarország ezen előírásoknak nem mindenben megfelelően élt a meghatározott termőhely közvetlen közelében lévő területekre vonatkozó szabályokból fakadó lehetőségekkel.

¹³¹¹ MIKULÁS: *Az eredetvédelem néhány kérdése*. Op. cit. 26. dia.

¹³¹² MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 38. p.

¹³¹³ 141/87. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság ügy (1989. április 25-én hozott ítélet).

¹³¹⁴ Az ügy következményeiről a francia borjog fejlődésében DEBREZ, Anne F.: *Les tendances jurisprudentielles «des délimitations» des appellations d'origine contrôlées viti-vinicoles*. *Recueil Dalloz*, 2005, 4. szám, 282-291. p.

¹³¹⁵ 1607/2000/EK bizottsági rendelet 2. cikk.

2.3.1.3. A közösségi borrendtartásban biztosított oltalom keretei

I. Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet által biztosított eredetvédelmi oltalom tartalmára vonatkozó számos előírás a címkézési szabályok¹³¹⁶ között található. A közösségi borrendtartás meghatározása szerint¹³¹⁷ címkézés minden olyan jelölés és egyéb hivatkozás, szimbólum, illusztráció és jel, amely a termék megkülönböztetésére szolgál, és amely ugyanazon a tárolóedényen, beleértve a záró alkalmatosságot, vagy a tárolóedényhez rögzített cédulákon szerepel.¹³¹⁸

A borrendtartás hatálya alá tartozó termékek elnevezése és kiserelése nem lehet tisztességtelen vagy megtévesztő, és nem vezetheti félre azokat a személyeket, akiket a termék megcéloz. A TRIPS Megállapodás által borok vonatkozásában biztosított speciális védelmet az 1493/1999/EK rendtartás az információk széles körére biztosítja. A borrendtartás a részletezett információk (köztük földrajzi árujelzők is) általános védelme mellett szabályozása alá vonja azon esetek körét is, amikor az információkat fordításban használják, vagy ha a termék tényleges eredetére utalnak, vagy ha olyan toldatokkal használják ezeket együtt, mint „fajta”, „típus”, „szerű”, „utánezat”, „márka” vagy ezekhez hasonló más szavak.¹³¹⁹ Azokat a termékeket, amelyek elnevezése vagy kiserelése nem felel meg e rendelet rendelkezéseinek vagy az annak végrehajtására elfogadott részletes szabályoknak, nem lehet a Közösségen belül eladás céljából tartani, forgalomba hozni vagy exportálni.¹³²⁰

Egy szőlőfajta nevét, az oltalom alatt álló hagyományos egyedi kifejezéseket, vagy kiegészítő hagyományos kifejezéseket, amennyiben azokat egy tagállam a közösségi jogszabályoknak megfelelően egy bor leírására használja fel, kizárólag azzal a feltétellel lehet bortól vagy szőlőmusttól eltérő italok leírására, kiserelésére és reklámozására használni, ha ennek az italnak a jellegére, eredetére vagy származására és összetételére vonatkozóan az összetévesztés kockázata nem áll fent.¹³²¹

II. A szőlőfajták nevei kapcsán a közösségi borjog akképpen foglal állást, hogy a címkén feltüntethető a földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor vagy a m.t. minőségi bor készítéséhez használt szőlőfajták neve vagy azok szinonimája, ha azok szerepelnek a tagállamok által készített fajtajegyzékben, és a fajta neve vagy szinonimája nem tartalmaz

¹³¹⁶ A m.t. minőségi borok szabályozásban fellelhető fogyasztóvédelmi szemlélet legpregnansabb képviselői a címkézési szabályok. CAILTON, Jack: Le Contrôle de l'étiquette en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 14-15. p.; a korábbi borpiaci rendtartás kapcsán lásd PALY: De l'étiquette: Information et Conquête du consommateur. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1998, 16. szám, 2-9. p.; Ezen fogyasztóvédelmi szemlélet különösen felértékelődik a génmódosított termékek kapcsán – lásd COUTRÉLIS, Nicole – HENNERESSE, Séverine: Vigne, Vin, Spiritueux et Etiquette des O.G.M. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 33. szám, 38-44. p.

¹³¹⁷ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VII. melléklet bevezetője.

¹³¹⁸ Az EK Bírósága egy korábbi ítéletében értelmezte a címkézés fogalmát is, és megállapította, hogy a borok palackján alkalmazott külön illusztráció is a címke részének tekintendő, és vonatkoznak rá a címkézési előírások. C-46/94. sz., Michèle Voisine elleni büntetőeljárás ügye (1995. július 5-én hozott ítélet).

¹³¹⁹ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 48. cikk.

¹³²⁰ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 49. cikk (1) bek.

¹³²¹ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 52. cikk (2) bek.

közösségi bor vagy bilaterális nemzetközi megállapodásban részletezett importált bor¹³²² leírására használt földrajzi árujelzõt (a vonatkozó 753/2002/EK bizottsági rendelet hivatalos fordítása – megítélésem szerint helytelenül – „földrajzi jelzést” kitételt használ).¹³²³ Ennek megfelelően nem használható Magyarországon a továbbiakban a „Kékoportó”, a „Kék Medoc” megjelölés, és ezáltal lett a „Rizlingszilvániból” – egyébiránt a több országban is alkalmazott gyakorlatnak megfelelően, a nemesítõ neve után – „Müller-Thurgau”.¹³²⁴ A 753/2002/EK bizottsági rendelet II. melléklete azonban felsorolja azon szõlõfajtákat (szinonimákat) és a vonatkozó országokat, amelyek esetén lehetőség nyílik a további használatra. Így például esetünkben a Budai, Chardonnay, Cserszegi fűszeres, Duna gyöngye, Kékfrankos, Mátrai muskotály, Medina, (Nagy)burgundi, Pozsonyi, Zalagyöngye, etc. Korábban ez a melléklet adott lehetőséget arra, hogy Franciaországban alkalmazzák a „Tokay Pinot gris”, illetve Olaszországban a „Tocai Friulano” és „Tocai Italico” elnevezésű szõlõfajtákat borok címkéin. Ám a magyar-EK Bormegállapodás alapján ez a lehetőség 2007. március 31. után megszűnt.

A közösségi borjog ezt a listát (753/2002/EK rendelet II. mellékletét) eredetileg lezártan tekintette, vagyis a mellékletben szereplõ fajtanévnek (szinonimának) és a használatára jogosult országnak már az 1493/1999/EK tanácsi rendelet hatálybalépése (2000.08.01.) előtt szerepelnie kellett az osztályba sorolt nevek között.¹³²⁵ Az EK Bizottsága 2007-ben azonban lényegesen változtatott ezen a listán (1207/2007/EK bizottsági rendelet).

III. A borok földrajzi árujelzõinek és a védjegyeknek a kapcsolatát már viszonylag korán rendezni próbálták a közösségi borjogban, és a többi termékre is a borokra vonatkozó szabályokat terjesztették ki a késõbbiekben.¹³²⁶ A 2392/89/EGK tanácsi rendelet¹³²⁷ 40. cikke (2) bekezdése értelmében azon borászati termékek védjegyei, melyek az ilyen termékek megjelölésére használt földrajzi neveket tartalmaznak, nem vezethetik félre a fogyasztókat és nem alkalmazhatók olyan termékekre, melyek erre nem jogosultak. Ugyanezen cikk (3) bekezdése határozta meg azt is, hogy a védjegyjogosult meghatározott körülmények között, de legkésõbb 2002. december 31-ig tovább használhatja azt a borászati termékekre korábban bejegyzett védjegyet, amely megegyezik egy EU-n belül védett földrajzi névvel. Ezen rendelkezésnek köszönhetõen döntött úgy egy strasbourgi bíróság (*Tribunal de grande instance de Stasbourg*) polgári kollégiuma 2001. március 12-én, hogy elismeri a „Steinberger”-t, mint bejegyzett védjegyet. Tette mindezt annak ellenére, hogy 13 bortermõ

¹³²² Az importtermékek jelölésérõl lásd MIKULÁS: A borászati termékek jelölésének és kiserelésének szabályozása az EU-ban (III. rész). *Borászati Füzetek*, 2003, 2. szám, 38-39. p.

¹³²³ 753/2002/EK bizottsági rendelet 19. cikk (1) bek.

¹³²⁴ MIKULÁS: Fajtanévek a boroscimkéken – a csatlakozással életbe lépett néhány újdonság. *Borászati Füzetek*, 2004, 4. szám, 29-30. p.

¹³²⁵ MIKULÁS: A borászati termékek jelölésének és kiserelésének szabályozása. Op. cit. 51. p.

¹³²⁶ HANGARD: Op. cit. 70. p.

¹³²⁷ 2392/89/EGK tanácsi rendelet (1989. július 24.) a bor és szõlõmust jelölésének és kiserelésének általános szabályairól.

hely létezik Németországban, amely nevében megtalálható a „Steinberger” név.¹³²⁸

A 2392/89/EGK rendeletet módosították, hogy szabályozzák azokat a helyzeteket is, amikor ennek a rendelkezésnek az alkalmazása ésszerűtlennek tűnne, különösen azokban az esetekben, amikor a földrajzi nevet később választják földrajzi árujelzőnek, mint védjegynek. Közelebbről meghatározva felmerült egy olyan eset, melyben egy bor földrajzi árujelzőjéül választott földrajzi név egy másik országban egy család vezetékneve is volt, és már több mint egy évszázada bejegyeztették védjegyként borok megjelölésére. A későbbi földrajzi árujelző a szabályozás alapján felülkerekedett volna a védjegyen, noha még nem is létezett akkor, mikor a védjegyet bejegyezték. Annak érdekében, hogy ezt a „finoman szólva is tisztességtelen helyzetet orvosolják,” korlátozták a 2392/89. rendelet hatályát a védjegy javára azokban az esetekben, amikor ez megfelel a név eredeti viselőjének vagy eredeti szolgáltatójának elnevezésére. Az ilyen védjegyek korlátozás nélkül létezhetnek időben a földrajzi árujelzők mellett, feltéve, hogy legalább 25 évvel az érintett földrajzi név hivatalos elismerése előtt bejegyezték és a védjegyet megszakítás nélkül használták.¹³²⁹

A 2392/89/EGK tanácsi rendelet 1991-ben módosított szövegének értelmezése során az EK Bírósága kifejtette,¹³³⁰ hogy a 2392/89/EGK rendelet 40. cikke nem tiltja egy olyan védjegy használatát, amely földrajzi árujelzőt tartalmaz és alkalmas azon látszat keltésére, hogy az említett földrajzi árujelző védelem tárgyát képezi. Ez alól kivételt képez az az eset, ha fennáll annak valós veszélye, hogy egy ilyen védjegy használata félre is vezeti a fogyasztókat, és egyúttal befolyásolja a gazdasági magatartásukat. E kitétel megállapítása a nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozik a 2002-es ítélet értelmében. Az EK Bírósága 2002-es ítéletével kiterjesztette azt a megoldást, amelyet egy 1999-es ítéletében¹³³¹ hozott a habzóborok és szénsavas habzóborok jelölésére és kiserelésére vonatkozó általános szabályokról szóló 2333/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 13.) mentén. Ez a jogfejlődés figyelhető meg az 1493/1999/EK tanácsi rendelet előírásaiban is. Az EK Bíróság 2002-es ítéletével összefüggésben került sor olyan bírósági eljárásra, amikor a „*Les Cadets d'Aquitane*” védjegy bejegyzésének kérdése képezte a vita tárgyát. Ez ügyben a problémát nem az okozta, hogy a fogyasztót a bor eredetével kapcsolatban tévesztenék meg, hiszen a bor ténylegesen Aquitane-ből származó. A kérdéses védjegy esetén annak veszélye állt fenn, hogy a fogyasztó tévesen azt hiszi, hogy létezik „Aquitane” eredetmegjelöléssel ellátott minőségi bor, és ezért veszi meg a bort.¹³³²

¹³²⁸ OLSZAK: Plaisante justice qu'une rivière borne! Verité au delà du Rhin, erreur en deçà: La protection de l'appellation „Steinberger”. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 37-39. p.

¹³²⁹ HANGARD: Op. cit. 70. p.

¹³³⁰ C-81/01. sz., Borie Manoux SARL kontra Directeur de l'Institut national de la propriété industrielle (INPI) ügy (2002. október 24-én hozott ítélet).

¹³³¹ C-303/97. sz., Verbraucherschutzverein eV kontra Sektkellerei G.C. Kessler GmbH und Co. (1999. január 28-án hozott ítélet).

¹³³² BAHANS – MENJUCQ: Marques vinicoles: des mentions géographiques plus libres. *Recueil Dalloz*, 2004, 29. szám, 2139-2140. p.

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelete¹³³³ általánosságban tiltja borok olyan védjegyeinek használatát, amelyek a földrajzi árujelzővel ellátott asztali borok, m. t. minőségi borok vagy importált borok esetében téves információkat tartalmaznak, különösen a földrajzi származásra, szőlőfajtára, évjáratra vagy a kiváló minőségre történő utalásra vonatkozóan.¹³³⁴ Az EK eredetvédelmi rendelkezéseinek kritikusai szerint az EK e szabályozása lehetőséget ad egy korábbi védjegy használatának beszüntetésére, ha egy hasonló megjelölést később levédenek, mint egy bor földrajzi árujelzőjét.¹³³⁵

Az 1493/1999/EK rendelet e főszabálya alól létezik azonban két kivétel. Az egyik alapján a földrajzi árujelzővel azonos védjegyek használata 2002. december 31-ig folytatható, ha a védjegy regisztrációjára 1985. december 31-ig sor került, és bejegyzése óta megszakítás nélkül ténylegesen használták. A másik kivételi kör alapján a borra vonatkozó közismert bejegyzett védjegy jogosultja, amely védjegy egy meghatározott termőhely nevével vagy a meghatározott termőhelynél kisebb földrajzi egység nevével azonos szavakat tartalmaz – még ha a főszabály szerint nem is jogosult ennek a névnek a használatára – folytathatja e védjegy használatát, amennyiben az az eredeti jogosultja személyének vagy az eredeti névadójának felel meg, azzal a feltétellel, hogy a védjegyet legalább 25 évvel a szóban forgó földrajzi névnek a termelő tagállam által a m. t. minőségi borokra vonatkozó közösségi rendelkezések szerinti hivatalos elismerését megelőzően jegyezték be, és hogy azt a védjegyet ténylegesen megszakítás nélkül használták. A m. t. minőségi bor vagy asztali bor leírására használatos földrajzi egység nevének használata ellen az első és második szakasz feltételeinek megfelelő védjegyekre nem lehet hivatkozni.¹³³⁶ A tagállamok közlik a Bizottsággal a kivételeknek megfelelő védjegyet, amint azokról értesülnek.¹³³⁷

2.3.1.4. A közösségi borrendtartás előírásai a verseny védelme érdekében

I. A tagállamok a m.t. minőségi borokra vonatkozó előírások (köztük számos a sui generis eredetvédelem szempontjából közvetlen jelentőséggel bíró) meghatározásánál az EK felállított egy keretet, megítélésem szerint többek között azért, hogy az EK-n belüli versenyt megfelelő keretek közé terelje. A közösségi előírások számos olyan tényezőre kiterjednek, amelyeket a borokon és szeszes italokon kívüli termékkör esetén a konkrét földrajzi árujelzőre vonatkozó termékleírásban szoktak részletezni.

¹³³³ A földrajzi árujelzők és védjegyek közötti kapcsolat meglehetősen instabilnak és sérülékenynek tekinthető FOUKS, Véronique: Quant est-ce qu'une indication géographique „nouvelle” pourrait remplacer une marque préexistante, ou le contraire? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 28-29. p.

¹³³⁴ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VII. melléklet F.1. pont.

¹³³⁵ GOEBEL: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. 10-11. p.

¹³³⁶ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VII. melléklet F.2. pont.

¹³³⁷ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VII. melléklet F.4. pont.

Ezen, a közösségi borrendtartásban részletezett keret-előírások közül néhányra már utaltam: A tagállamoknak össze kell állítani azon szőlőfajtákra vonatkozó listát, amelyek alkalmasak a területeiken termelt m. t. minőségi borok készítésére (ezeknek a fajtáknak a *Vitis vinifera* fajba kell tartozniuk).¹³³⁸ A tagállamoknak kell meghatározniuk a m. t. minőségi borok készítéséhez alkalmazott meghatározott bortermelési és előállítási módszereket is e borok mindegyikére.¹³³⁹

A 2008-as EK-borrendtartási reform során is kardinális kérdéssé vált az édesítés kérdése, amelyre az 1493/1999/EK tanácsi rendelet alapján lehetőség van a tagállam engedélyével, a meghatározott termőhelyen belül és annak közvetlen közelében, szőlőmust felhasználásával. A szőlőmustnak ugyanarról a meghatározott termőhelyről kell származnia, mint annak a bornak, amelynek édesítésére felhasználják.¹³⁴⁰

II. A magyar bor-eredetvédelem egyik problémás pontja kötődik a borok feldolgozási területére vonatkozó közösségi szabályokhoz.

A közösségi borjog korábbi előírásai meglehetősen hiányosan szabályozták a kérdéskört. Ennek kapcsán születhetett 1986-ban¹³⁴¹ az EK Bíróság azon ítélete, amelyben még azért marasztalta el az NSZK-t, mert az a minőségi borok készítését, a meghatározott termőhelyen kívül, vagy azok közvetlen közelében engedélyezte. Az 1990-es évekre azonban a szabályozás megváltozott.¹³⁴²

A hatályos közösségi borjog alapján m.t. minőségi bor – főszabály szerint – csak meghatározott termőhelyen belül szüretelt szőlőből (és az ilyen szőlő szőlőmusttá történő feldolgozásával, majd az így nyert szőlőmust borrá feldolgozásával, valamint ezeknek a boroknak a feldolgozásával) készíthető.¹³⁴³ A szabály alóli kivételként lehetőség van azonban meghatározott termőhelyen kívüli m.t. minőségi bor készítésére is, lényegében két területi kör esetén:¹³⁴⁴

A rendelet mellékletének szövege szerint egyrészt lehetőség van „az érintett meghatározott termőhely közvetlen közelében levő területen” is m.t. minőségi bor előállítására, „ha erre bizonyos feltételekhez kötötten kifejezett engedélyt adott az érintett tagállam”. Ezt a kivételi kört az Európai Unió Bizottsága 1607/2000/EK rendeletének 2. cikke tovább pontosítja. Eszerint „a meghatározott termőhely közvetlen közelében lévő olyan területet, ahol m.t. minőségi bor állítható elő vagy készíthető, minden érintett tagállam,

¹³³⁸ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet B.1. pont. A szőlőfajták nyomonkövethetőségével kapcsolatban lásd GAY EYNARD, Giuliana: Grape variety as the basis for traceability in the wine industry. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 21-27. p.

¹³³⁹ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet F.1. pont.

¹³⁴⁰ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet G.2-3. pont.

¹³⁴¹ 116/82. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1986. szeptember 18-án hozott ítélet).

¹³⁴² Az ügy körülményeiről lásd még bővebben KOCH: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. Op. cit. 32. p.

¹³⁴³ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet D.1. pont.

¹³⁴⁴ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet D.3. pont.

minden egyes érintett m.t. minőségi borra vonatkozóan kijelöli”. A szövegből megállapítható, hogy a Bizottság elképzelése alapján minden egyes m.t. minőségi bor vonatkozásában külön-külön kell mérlegelni a terület kijelölésének feltételeit. A terület kijelölése kapcsán fontos megemlíteni, hogy a jogállamokat – ilyennek tekintendő a Magyar Köztársaság is – jellemző jogbiztonság elve alapján az adott állam polgárait, gazdálkodó szerveit is megfelelő módon – jogállamban ennek tipikus eszköze a jogszabály – tájékoztatni kell ennek megtörténtéről, az érintett m.t. minőségi borokról, és az érintett terület határaitól.

Az 1493/1999/EK rendelet VI. mellékletének D.3. pontjának értelmében a másik kivételi kört a „hagyományos eljárások” képezik. Ez alapján „a tagállamok megfelelő ellenőrzés mellett adott egyedi engedélyekkel engedélyezhetik hagyományos eljárásnál, hogy egy m.t. minőségi bort az érintett meghatározott termőhely közvetlen közelében levő területen kívül is elő lehessen állítani szőlő feldolgozásával szőlőmusttá, majd a must borrá történő feldolgozásával, valamint e bor feldolgozásával, feltéve, hogy ez az eljárás:

- alkalmazásban volt 1970. szeptember 1. előtt vagy a Közösséghez e dátumot követően csatlakozott tagállamok esetében csatlakozásuk hatálybalépésének dátumát megelőzően,
- megszakítás nélkül alkalmazásban volt ezen időpontok óta, és
- olyan mennyiségeket érint, amelyek az adott feldolgozó esetében nem növekedtek azóta az általános piaci trendnek megfelelő mértéknél jobban.”

E második esetkör szabályozása kapcsán a következőket kell hangsúlyoznunk. A tagállamok minden egyes m.t. minőségi bor minden egyes kivételezettjére külön-külön adhatnak csak engedélyt („egyedi engedély”). Egy ilyen egyedi engedélyben az előállítás pontos helyét is meg kell jelölni, és az így kiadott engedélyekről pontos nyilvántartást kell vezetni, a „megfelelő ellenőrzés” végett. A „hagyományos eljárás” vonatkozásában fontos kikötés, hogy az eljárásnak – az újonnan csatlakozott államok, így Magyarország vonatkozásában – az Európai Unióhoz való csatlakozás hatálybalépésének dátumát megelőzően (a Magyar Köztársaság esetén ez a 2004. május 1-je előtti időpontot jelöli) alkalmazásban kellett lennie. Az engedély megadásakor figyelemmel kell lenni továbbá arra is, hogy a „hagyományos eljárásnak” az említett időpontot követően megszakítás nélkül is fent kell állnia.

Az 1493/1999/EK tanácsi rendelet szabályainak alkalmazását megítélésem szerint nehezessé teszi, hogy nem tartalmazza egyértelmű módon a feldolgozás, előállítás, készítés meghatározásait.

III. A közösségi borrendtartás másik problémás pontjának tekinthetők a palackozás és palacktípusok kérdései.

III.1. A palackozással kapcsolatban a közösségi borjog előírásai viszonylag kevés szabályt¹³⁴⁵ tartalmaznak. Ezek alapján a tagállamok a területükön termelt borokra vonatkozóan meghatározzák azt a kifejezést, amely azt jelzi, hogy egy bort a meghatározott

¹³⁴⁵ 753/2002/EK bizottsági rendelet 33. cikk.

termőhelyen belül palackoztak, valamint meghatározzák e kifejezés használatának feltételeit. E kifejezések csak akkor tüntethetők fel, ha a palackozás a megadott termőhelyen belül vagy olyan létesítményekben történt, amelyek e termőhely közvetlen közelében találhatók.¹³⁴⁶

A hézagos szabályozásra tekintettel az EU Bíróságának is foglalkoznia kellett a kérdéssel, lényegében a versenyjog és a földrajzi árujelzők közötti kapcsolat jellegének feltárása alapján. Az 1992-ben született *Delhaize*-ügyben¹³⁴⁷ eleinte úgy tűnt, hogy a földrajzi árujelzők monopol helyzete szűkül a palackozás kérdésében. Azonban később a 2000-es *Rioja*-ügyben¹³⁴⁸ a Bíróság – megítélésem, és mások¹³⁴⁹ szerint az EU sui generis eredetvédelmi rendszerének elveivel összhangban; ezzel szemben a döntést kritizálók szerint csak politikai nyomásnak megfelelően¹³⁵⁰ – módosított ezen a szűkre szabott monopóliumon, és engedélyezte a meghatározott földrajzi helyen belüli palackozás előírásának lehetőségét. Az ügyek kapcsán taglalt kérdések felerősítették a földrajzi árujelzők versenyjogi megítélésével kapcsolatos vitákat. Az ügyek következményei messze túlmutatnak a borászat határain, és más termékekre is kihatnak. Lényegében a *Rioja*-ügy mintájára születtek döntések a korábban taglalt *Grana Padano*-ügyben és a páрмаi sonka-ügyben e termékek csomagolásának területi hatálya kérdésében.

A *Delhaize*-ügy során az EK Szerződés 29. és 30. cikke,¹³⁵¹ mint mércék alapján vizsgálta az Európai Bíróság egy spanyol jogszabály (157/1988. Királyi határozat az ellenőrzött bortermelő vidékekről származó minőségi borok megjelölésének módjáról és a végrehajtására vonatkozó előírásokról) és a *Rioja* borvidék Szabályzatának *Rioja* „denominacion de origen calificada” megjelölés használatára vonatkozó előírásainak jogszerűségét.¹³⁵² A spanyol normák alapján ugyanis a fent említett megnevezést csak azon

¹³⁴⁶ Koch egy olyan EK bírósági döntésről (1988. október) is beszámol, amelyben az EK Bírósága arról döntött, hogy egy olyan bortermelői egyesülés, amely a borát nem a tagok valamelyikének üzemében palackozza, a „termelő palackozta” címkét csak akkor használhatja, ha az egész palackozás az egyesülés felelősségére, és állandó felügyelete mellett zajlott. KOCH: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. Op. cit. 35. p.

¹³⁴⁷ C-47/90. sz. Établissements Delhaize frères et Compagnie Le Lion SA kontra Promalvin SA és AGE Bodegas Unidas ügy (1992. június 9-én hozott ítélet).

¹³⁴⁸ C-388/95. sz., Belga Királyság kontra Spanyol Királyság ügy (2000. május 16-án hozott ítélet).

¹³⁴⁹ SARRATE i POU, Joaquim: Darf ein Wein mit Ursprungsbezeichnung („Rioja-Wein”) in Fässern in das Ausland transportiert, dort abgefüllt und unter der Originalbezeichnung verkauft werden? *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2000, 4. szám, 571-572. p.

¹³⁵⁰ COUTRÉLIS: [Aff. C-388/95, Belgique c/ Espagne]. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 67-68. p.

¹³⁵¹ EK Szerződés 29. cikk: „Tilos a tagállamok között a kivitel mennyiségi korlátozása és minden, azokkal azonos hatású intézkedés.” 30. cikk: „A 28-29. cikk rendelkezései nem zárják ki a behozatalra, kivitelre vagy a tranzitúrura vonatkozó olyan tilalmakat vagy korlátozásokat, amelyeket ... az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme indokol. Ezek a tilalmak vagy korlátozások azonban nem lehetnek sem önkényes hátrányos megkülönböztetés, sem leplezett korlátozás eszközei a tagállamok közötti kereskedelemben.”

¹³⁵² A spanyol eredetvédelmi szabályozásról, amely főbb vonalait tekintve hasonlít a francia bor-eredetvédelmi rendszerre, lásd: DEL VAL GÓMEZ, Cristina: The new Spanish legal framework regarding wine labelling. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 16-28. p.; KOSÁRKA József: Az új spanyol bortörvény. Hangsúly az eredet- és a minőségvédelmen. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 15-17. p.; LAPUENTE, José Luis: Spanish experience in terms of appellation of origin. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 12-19. p.; PEREZ: Traceability and controls in the wine-producing sector covered by the appellations of origin in Spain. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 43-47. p.

borok esetén lehet használni, amelyeket, azon túl, hogy a termőhelyen állították elő, ott is palackoztak. Az előírás ellenzői ezen szabályokban kiviteli korlátokat láttak, melyek sértik a verseny (áruforgalom) szabadságát. A Bíróság azt vizsgálta, hogy a borvidéken belüli palackozás mennyiben szükséges a bor sajátos jellegének, minőségének biztosításához. A Bíróság 1992-ben úgy döntött, hogy nem szükséges ilyen jellegű korlátozó előírás a minőség védelméhez.

Vannak olyanok, magam nem tartozok közéjük, akik szerint a közösségi borjog fejlődésének ezen a ponton kellett volna maradnia, a verseny szabadságának biztosítása érdekében.¹³⁵³ Véleményem szerint helyesen, a Rioja-ügynek köszönhetően ez nem így történt.

A Rioja-ügy annak kapcsán indult a belga állam kezdeményezésére, hogy Spanyolország nem hajtja végre a Delhaize-ügyben ítélt kötelezettségeit. A Bíróság azonban, új információkra hivatkozva, 2000-ben megváltoztatta korábbi álláspontját. Ezen információk szerint a borvidéken kívüli szállítás és palackozás – mely utóbbi több, mint „egy üres üveg megtöltése”, emellett számos egyéb borászati műveletet is magában foglal – ronthat a bor minőségén, továbbá a minőség ellenőrzése a borvidéken belül hatékonyabb. A szállítással járó veszély kapcsán a Bíróság kiemelte, hogy a veszély a borvidéken belüli szállítás esetén is fennáll, a hosszabb – borvidéken kívüli – szállítás esetén azonban a minőségromlás lehetősége hatványozottabb.

A szakértők egyértelművé teszik, hogy a Rioja-ügyben valójában nem két állam állt egymással szemben, hanem két eltérő marketing stratégia. Az egyik oldalon állnak azok, akik a már megalapozott hírnévvel rendelkező borok széles köréből próbálnak hasznot húzni, azáltal, hogy az érintett borvidékeken kívül építik ki palackozó üzemeiket. Velük szemben állnak a termelők, akik pusztán azon bor hírnevének őrzésében reménykedhetnek, amelyek készítésében a meghatározott termőhelyen belül maguk is részt vesznek.¹³⁵⁴ A két stratégia napjaink magyar borászatában is vívja harcát, ezidáig nagyjából hasonló eredményekkel. A Rioja-ügy ítéletében hozott döntésre ugyanis sajnos nem volt figyelemmel a magyar jogalkotó, és – megítélésem szerint a – a közösségi borjog rendelkezéseivel ellentétes módon, bizonyos védett eredetű borok (pl. Egri Bikavér, Debrői Hárslevelű) esetén nem engedélyezi a borvidéken belüli palackozás kötelezettségének előírását. Ezzel szemben – megítélésem szerint jogilag nem kellően alátámasztott szempontok alapján tett megkülönböztetés szerint – más védett eredetű boroknál megengedi. Véleményem szerint a magyar borágazat stratégiai érdeke az, hogy a bortermelők döntése alapján legyenek olyan védett eredetű borai a magyar borászatnak, amelyek esetén a borok előállításának minden fázisa a meghatározott termőhelyen belül történjen.

¹³⁵³ DELHAYE, J. J. – MIESSE, P.: Mise obligatoire des vins d'appellation en region determinee. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 8-9. p.

¹³⁵⁴ PIRRA: Bottling in the producing area. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 47-49. p.

III.2. Bizonyos palack-típusok használatának, mint a származás jelzésének indirekt módjának korlátozása szintén felvethet versenyjogi aggályokat. Ennek lehetünk tanúi az ún. Bocksbeutel-ügyben¹³⁵⁵ is. A német jogszabályok a Bocksbeutel-palackokat Bajorországban készített borok számára tartották fenn, s ennek alapján tiltották hasonló palackok olasz import borok esetében történő felhasználását. Az EK Bírósága azonban – tekintettel arra, hogy ilyen palackokat más tagállamokban is alkalmaznak – jogellenesnek minősítette a német előírást. Érdekes módon azonban nem mennyiségi importkorlátozásként tartotta sérelmesnek a szabályozást, hanem mint a fogyasztóvédelem elveibe ütközőt.

A hatályos szabályok alapján tagállamok az egyes palacktípusok használatát meghatározott feltételekhez köthetik. A közösségi borjog előírásainak megfelelő palacktípusokra vonatkozó előírásokat a 753/2002/EK bizottsági rendelet I. melléklete tartalmazza. Ahhoz, hogy egy palacktípust (köztük pl. Bocksbeutel) az I. mellékletbe lehessen sorolni, a következő a követelményeknek kell megfelelnie: a) az utóbbi 25 évben ténylegesen és hagyományosan használatban kell lennie a Közösség meghatározott régióiban, illetve termőterületein; b) használatának a bor bizonyos jellegzetességeinek vagy bizonyos eredetének képzetét kell keltenie; c) a palacktípust a Közösség piacán más borokhoz nem használják.¹³⁵⁶

IV. A tagállamok mozgási szabadságát biztosító rendelkezések alapján a bortermelő tagállamok a tisztességes és hagyományos gyakorlat figyelembevételével meghatározhatnak további kötelező jellegű termelési feltételeket és jellemzőket a m. t. minőségi borokra vonatkozóan. Az 1493/1999/EK tanácsi rendeletben megállapított egyéb rendelkezéseken felül a bortermelő tagállamok a tisztességes és hagyományos gyakorlat figyelembevételével meghatározhatnak a területükön készített m. t. minőségi borokra vonatkozóan további vagy szigorúbb jellemző tulajdonságokat, termelési, előállítási és szállítási feltételeket.¹³⁵⁷ Megítélésem szerint a magyar jogalkotó, a későbbiekben részletezettek szerint nem minden szükséges esetben élt a közösségi borjog által biztosított szabályozási lehetőséggel.

2.3.1.5. A közigazgatási eredetvédelem szabályai a közösségi borrendtartásban

A közösségi borrendtartás előírásai közül, mint a közigazgatási eredetvédelem jogintézményeit, a m.t. minőségi borok analitikai-érzékszervi vizsgálatát és a m.t. minőségi borok ún. leminősítési szabályait emelem ki.

¹³⁵⁵ 16/1983. sz., Karl Prantl elleni büntetőeljárás ügye (1984. március 13-án hozott ítélet, előterjesztő bíróság: Landgericht München II.).

¹³⁵⁶ 753/2002/EK bizottsági rendelet 9. cikk.

¹³⁵⁷ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 57. cikk.

I. A közösségi borjog előírásai alapján a termelők kötelesek azokat a borokat, amelyekre a m. t. minőségi bor megjelölést kérik, analitikai és érzékszervi vizsgálatra beküldeni, ahol:

- a) az analitikai vizsgálat legalább azokra a tényezőkre terjed ki az 1493/1999/EK rendeletben felsorolt 18 szempont közül, amelyek lehetővé teszik a szóban forgó m.t. minőségi bor megkülönböztetését. Ezeknek a tényezőknél az alsó és felső határértékeit a termelő tagállam állapítja meg minden egyes m. t. minőségi borra vonatkozóan;
- b) az érzékszervi vizsgálat a színre, a tisztaságra, az illatra és az ízre vonatkozik.¹³⁵⁸

A termelő tagállamoknak kötelező egy vagy több testületet létrehozni a területükön termelt m.t. minőségi borok érzékszervi vizsgálatának elvégzésére. Az említett testületek létrehozásakor a tagállamoknak biztosítani kell, hogy ebben az érdekelte felek képviseltessék magukat. A borokra vonatkozóan a vizsgálatokat mintavétellel is el lehet végezni. A vizsgálatokat minden m.t. minőségi borrá való feldolgozásra alkalmas borra nézve a termelési szakaszban kell elvégezni, a bor m.t. minőségi borként való osztályozása előtt. A bort csak akkor lehet m.t. minőségi bornak minősíteni, ha: az elvégzett analitikus vizsgálatok bizonyítják, hogy a bor az 1493/1999/EK rendeletben meghatározott szempontokra vonatkozó határértékekben belül van, és az érzékszervi vizsgálatok igazolják, hogy a bor rendelkezik az összes megfelelő jellemzővel.¹³⁵⁹

II. Az egyes tagállamoknak meg kell alkotni azon szabályokat, amelyeknek megfelelően a bortermelés/értékesítés szakaszában a tagállamok által kijelölt illetékes szerv leminősítheti a m. t. minőségi bort. Az értékesítés szakaszában különösen akkor kerülhet sor a leminősítésre, ha a raktározás vagy szállítás folyamán a bor olyan változásokon ment keresztül, amelyek az adott m. t. minőségi bor jellemző tulajdonságait károsan befolyásolták vagy megváltoztatták; és ha a bor tiltott kezeléssel ment keresztül, vagy jogellenesen minősítették m. t. minőségi borrá.¹³⁶⁰

Fontos megjegyezni, hogy maga a termelő is leminősítheti a m.t. minőségi borát asztali borrá, pl. azért, hogy a leminősített bor ekképpen tárgyává váljon a közösségi borrendtartás speciális lejárati intézkedéseinek. A termelőnek erre azonban csak a termelési fázisban van lehetősége. Az értékesítési szakaszban már nem rendelkezik szabadon a borával.¹³⁶¹

¹³⁵⁸ 1493/1999/EK tanácsi rendelet VI. melléklet J.1. pont. A jogszabályhely részletes elemzését lásd STRANG, David: Traceability and controls in the oenological sector, an UK perspective. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 33-37. p.

¹³⁵⁹ 1607/2000/EK bizottsági rendelet 8. cikk.

¹³⁶⁰ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 56. cikk.

¹³⁶¹ MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények...* Op. cit. 40-41. p.

2.3.2. A borok eredetvédelmének 2009-től hatályos közösségi előírásai

A következőkben az új borrendtartás tervezetét az 510/2006/EK tanácsi rendelet mintájára elemzem, lévén egy ahhoz sok szempontból hasonló modellt kíván létrehozni a Tanács.¹³⁶²

2.3.2.1. Kardinális reform, csekély tagállami visszhanggal

A borrendtartási reform kapcsán, megítélésem szerint két olyan kardinális változtatás történt, amely amellet, hogy nagyon meglepő volt, a borász-szakma figyelmét mégis elkerülte, vagy amelyet legalábbis csak csekély érdeklődés követett. Az egyik ilyen, hogy a közös borpiaci szervezet is lényegében az SPS rendszer részévé vált. A másik pedig a borminőség teljesen átértelmezett új rendszere, amelyben megszűnik az asztali és m.t. minőségi borok közötti különbségtétel, és lényegében két kategória lesz a borrendtartás új alapja: a bor és a földrajzi árujelzővel ellátott bor.¹³⁶³ Utóbbi kategórián belül a már 2081/92/EGK tanácsi rendeletből ismert két alapfogalmon alapuló tagozódással találkozhatunk: a földrajzi jelzéssel és az eredetmegjelöléssel. De nem csak a fogalmi szintű változások érdemelnek kiemelés. Az 1493/1999/EK rendeletben a tagállamok két kérdéskörben bírtak nagyobb szabadsággal: a végrehajtás intézményrendszerének kialakításában, és a m.t. minőségi borok kategóriájához kapcsolódó földrajzi árujelzők rendszerének kialakításában és működtetésében. A 2008-as új rendtartás felszámolja az utóbbi szabadságot, és egy egységes rendszer működtetésének céljából közösségi szintre emeli a borokra vonatkozó földrajzi árujelzők rendszerét is, amely rendszerben immáron – hasonlóan az 510/2006/EK rendelethez – fontos szerep jut a termékleírásnak. A két meglepő újítás (SPS, földrajzi árujelzők) egyértelműen az agrárszabályozás egységesítése irányába hatnak, amely folyamatot magam jónak értékelek, hiszen a KAP és kapcsolódó politikák előírásai nehezen kezelhetők a jogkövető közönség számára. Mindazonáltal megítélésem szerint rajtunk is áll, hogy az új rendszer nyújtotta előnyökkel mennyiben tudunk élni, és hogy a rendszer esetleges káros hatásait mennyiben tudjuk mérsékelni.

Elemzésemet megelőzően ismételten fontosnak tartom hangsúlyozni: Munkám 2007 decemberében történt lezárásakor a Bizottság 2007. júliusi jogszabálytervezete¹³⁶⁴ (a továbbiakban: Javaslat) és a Tanács 2007. december 19-i politikai megállapodásának publikus

¹³⁶² SZABÓ Ágnes: Bor eredetvédelem a bor piac közös szervezésére vonatkozó új közösségi rendelet tervezetében. Gépirat, 2007. május.

¹³⁶³ Az új rendszer bizonyos elemeit ugyanakkor már tartalmazta: Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A fenntartható európai borágazat felé.* Brüsszel, 2006.06.22., COM(2006) 319.; ennek elemzéséről lásd SIDLOVITS: A közös borpiaci szabályozás reformtervezete. *Borászati Füzetek*, 2006, 4. szám, 2-12. p.

¹³⁶⁴ Európai Közösségek Bizottsága: *Javaslat: a Tanács rendelete a borpiaci közös szervezéséről és bizonyos rendeletek módosításáról.* Brüsszel, 2007.07.04., COM(2007) 372.

dokumentumai¹³⁶⁵ álltak rendelkezésemre. A rendszerről alkotott véleményem ennek megfelelően e dokumentumokra adott reflexióimat tükrözi.

A borpiaci reform folyamatával az előző, piacszabályozási fejezetben foglalkoztam. Jelen részben ismételtelen csak az kívánom kiemelni, hogy a borok oltalmára hivatott földrajzi árujelzőknek a közösségi döntéshozatal szintjére történő áthelyezése egy viszonylag váratlan fejlemény a borjog fejlődésében. Meggyőződésem, hogy a tárgyalások során az EK Bizottság tudatosan törekedett arra, hogy a tagállamok a támogatási pénzeszközök szétosztásával, a szárazcukrozás kérdésével és a szintén nem csekély jelentőségű telepítési jogok rendszerének fenntartásával legyenek elfoglalva, amelyek természetesen fontos, már rövidtávon is jelentőséggel bíró kérdések, ám mindeközben megfeledkeztek a közép-hosszú távon lényeges változásokat hozó eredetvédelmi rendszer reformjáról. Véleményem szerint a tagállamok olcsón mondtak le szuverenitásuk egy újabb darabjáról...

A bor-eredetvédelmet érintő leglényegesebb változások várhatóan – a borrendtartás általános 2008. augusztus 1-jei hatálybalépése helyett – csak 2009. augusztus 1-jétől lépnek hatályba. A reform legfontosabb céljai jelen szegmensben az egyszerűbb, fogyasztóorientált célkitűzésekkel, valamint a piaci részesedés visszaszerzésének illetve megszerzésének szándékával jellemezhetők. A földrajzi árujelző rendszere kapcsán ennek okán törekedtek arra, hogy olyan világosabb, egyszerűbb és átláthatóbb szabályokat alkossanak, amelyek kompatibilisek a TRIPS Megállapodás előírásaival. Ennek alapeleme a borosztályozás egyszerűsítése, vagyis hogy az új rendtartás hatálybalépésétől két minőségi osztályú bor létezik: a földrajzi árujelző nélküli bor és a földrajzi árujelzővel rendelkező bor.¹³⁶⁶ A földrajzi jelzőket érintő lényeges szabályozási kör a címkézés kérdése, amelyben hasonló törekvések kapcsán döntöttek arról, hogy csak egyfajta címkézés marad, azaz minden bortípus esetén ugyanazon kötelező és választható jelölések lesznek. A földrajzi árujelző nélküli borok esetében is feltüntethetővé válik tehát a szőlőfajta és az évjárat.¹³⁶⁷ Megítélésem szerint ezáltal felértékelődnek a szőlőfajta és földrajzi árujelzők kapcsolatát rendező szabályok.

A Javaslat III. címének („Szabályozási intézkedések”) III. fejezete („Eredetmegjelölés és földrajzi jelzés”) tartalmazza a földrajzi árujelzőkre vonatkozó legfontosabb szabályokat.

2.3.2.2. A Javaslat fogalmi rendszere

A Javaslat lényegében három fogalommal operál: eredetmegjelölés, földrajzi jelzés, és hagyományos nevek (lásd a 4. táblázatot az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések

¹³⁶⁵ Pl. Európai Közösségek Bizottsága: *A borpiaci közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról.* Op. cit.

¹³⁶⁶ Európai Közösségek Bizottsága: *A borpiaci közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról.* Op. cit. 19. p.

¹³⁶⁷ Európai Közösségek Bizottsága: *A borpiaci közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról.* Op. cit. 20. p.

összehasonlításáról). Ezek, beleértve a harmadik országok földrajzi területeihez tartozó jelzéseket is, oltalomra jogosultak a Közösségben.¹³⁶⁸

1. Eredetmegjelölés: valamely régió, meghatározott hely vagy kivételes esetben egy ország neve, amelyet olyan bor, likőrbor, pezsgő, habzóbor, gyöngyözőbor vagy túlérett szőlőből készült bor jelölésére használnak, amely megfelel a következő követelményeknek:

- i. minősége és jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhető;
- ii. a szőlő, amelyből készült, kizárólag arról a földrajzi területről származik;
- iii. a *Vitis vinifera* fajtához tartozó szőlőfajtából nyerik.

2. Földrajzi jelzés: valamely régióra, meghatározott helyre vagy kivételes esetben egy országra utaló jelölés, amelyet olyan bor, likőrbor, pezsgő, habzóbor, gyöngyöző bor vagy túlérett szőlőből készült bor jelölésére használnak, amely megfelel a következő követelményeknek:

- i. minősége, jellemzői vagy hírneve alapvetően e földrajzi eredethez kapcsolható;
- ii. a készítéséhez használt szőlő legalább 85%-a kizárólag e földrajzi területről származik;
- iii. a *Vitis vinifera* fajból vagy annak és a *Vitis* nemzetséghez tartozó fajoknak a keresztezéséből létrejött szőlőfajtából nyerik.

3. A hagyományos nevek eredetmegjelölésnek tekintendők, amennyiben: a) bort jelölnek; b) földrajzi névre utalnak; és c) teljesítik az (1) bekezdés a) pontjának i.–iii. alpontjában említett feltételeket.

4. Táblázat A közösségi, borokra vonatkozó eredetmegjelölés és földrajzi jelzés tartalmi összehasonlítása

-	Eredetmegjelölés	Földrajzi jelzés
A kapcsolat minősége termék és a földrajzi hely között	Szoros	Nem olyan közvetlen
Termelés, előállítás, feldolgozás mozzanatai	A bor készítésére felhasznált szőlő egészének a földrajzi helyről kell származnia	A bor készítésére felhasznált szőlő 85%-ának a földrajzi helyről kell származnia
A borkészítésre használt szőlő fajtája	Kizárólag <i>Vitis vinifera</i> fajtához	Lehet <i>Vitis vinifera</i> és a <i>Vitis</i> nemzetség kereszteződéséből létrejött szőlőfajta is
A termék különleges minőségének oka	földrajzi környezet valamint a természeti és emberi tényező	csak a földrajzi származás

A fogalmi rendszer kapcsán a következőket tartom fontosnak kiemelni: A Javaslat elmosza a határt az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések között, ugyanis az eredetmegjelölés esetén csak azt követeli meg, hogy a bor készítésére használt szőlő termesztése a meghatározott termőhelyen belül történjen, a borkészítés egyéb fázisának nem szükségszerűen kell az adott földrajzi helyre esnie. Ebben a formában, megítélésem szerint, a koncepció ellentmond mind az OIV standardjainak, mind a Közösség 510/2006/EK tanácsi

¹³⁶⁸ Javaslat 27. cikk (1)-(2) bek.

rendeletben vázolt sui generis földrajzi árujelző-rendszerének, mind az EK Bíróság Rioja-ügyben hozott döntésének, mind a közösségi borjog előírásainak, és végső soron azon latin eredetvédelmi rendszer alapelemeinek, amely irányába – más tekintetben – elmozdult a közösségi borjog. Általános minőségvédelmi értelemben sem indokolható a döntés, hisz az új borrendtartás kapcsán éppen azt figyelhetjük meg, hogy az EK szakít a klasszikus, mennyiségi kínálat-kereslet kiegyenlítési rendtartás koncepciójával és egy minőségi szempontokat középpontba állító modell irányába mozdul el. A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők előírásai között magam fogalmi szinten határozom meg egyébiránt azon kategóriákat, mint a szőlőtermelés, feldolgozás, készítés, esetleg tovább-feldolgozás és előállítás. Az új rendszerben cizellálnám, hogy a meghatározott termőhelyen belül melyiket kötelező a borok egyik, illetve másik kategóriája esetén előírni; különös figyelmet fordítanék a palackozás kérdésére.¹³⁶⁹ A Bizottság előzetes információja alapján az egyes termékleírások rendelkezhetnek úgy, hogy az adott bor palackozása a borvidéken belül történjen.¹³⁷⁰

A hagyományos nevek, szemben az 510/2006/EK tanácsi rendelet előírásaival, lényegében csak az eredetmegjelöléssel szemben támasztott követelményeknek eleget tevő jelöléseknél állnak fenn, a földrajzi jelzések esetén nem.

2.3.2.3. A Javaslat fajtamegjelöléssel és összeütközéssel kapcsolatos szabályai

A Javaslat lényegében sorra veszi mindazon helyzeteket, amelyeket e kérdéskörök kapcsán az 510/2006/EK tanácsi rendelet is szabályoz.

I. A fajtamegjelölés kapcsán a Javaslat egyértelműen fogalmaz:¹³⁷¹ a gyűjtőnévvé vált nevek nem élvezhetik az eredetmegjelölés vagy a földrajzi jelzés oltalmát. A „gyűjtőnévvé vált név” olyan bornév, amely bár e termék eredeti gyártási vagy forgalombahozatali helységéhez vagy régiójához kapcsolódik, a Közösségben egy bor köznevévé vált. Annak megállapítása érdekében, hogy az elnevezés gyűjtőnévvé vált-e vagy nem, az összes idevágó tényezőt figyelembe kell venni, különösen: a) a közösségbeli helyzetet, nevezetesen a fogyasztás területeinek vonatkozásában; b) a vonatkozó nemzeti vagy közösségi jogszabályokat.

II. Mivel a borpiaci rendtartás reformja során a borok különböző minőségi osztályainak címkézése azonos feltételekkel történhet, ezért a földrajzi árujelző nélküli borok esetén is lehetővé vált a szőlőfajta nevének feltüntetése. Mivel a szőlőfajta nevei is tartalmazhatnak földrajzi neveket, ezért hatványozottan merül fel annak kérdése, hogy miként rendezze a Javaslat a szőlőfajta és földrajzi árujelzők viszonyát. A Javaslat szerint, ha a

¹³⁶⁹ A palackozás kérdéskörét hasonlóan fontosnak tekinti, és a Javaslat hiányosságaként értékeli ezen előírások mellőzését TARJÁN: A bor-eredetvédelem tervezett új rendszere. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 57. p.

¹³⁷⁰ HARCZ: *Borreform: a politikai megállapodás*. Elhangzott a IX. Szőlészeti és Borászati Konferencián, Egerben, 2008. január 18-án.

¹³⁷¹ Javaslat 36. cikk (1) bek.

Bizottság alkalmazási szabályai másként nem rendelkeznek, amennyiben egy borszőlőfajta neve egy oltalom alatt álló eredetmegjelölésből vagy földrajzi jelzésből áll vagy azt tartalmazza, a szóban forgó név nem használható a rendelet hatálya alá tartozó termékek címkézése céljából.¹³⁷² Valószínűnek tartom, hogy a 753/2002/EK bizottsági rendelet II. mellékletében taglalt kivételi körök a jövőben is fennmaradnak.

III. Két földrajzi árujelző összeütközése (homonim megnevezések) esetén, a bejegyzés során későbbi földrajzi árujelző is jogosulttá válhat az oltalomra, feltéve, hogy kielégítő módon megkülönböztetik az oltalom alatt álló névtől annak biztosítására, hogy a fogyasztót az nem vezeti félre a szóban forgó borok valódi földrajzi eredetét illetően.¹³⁷³

IV. A védjegyek kapcsán előljáróban le kell szögezmem, hogy a Javaslat magyar nyelvű változatában nem egyértelműen használják a „védjegy” és „márka” elnevezéseket (pl. 36. cikk (2) bek., 47. cikk); nem mellékesen a fordítás más részei is kifogásolhatók. Reményeim szerint a hatályba lépő szövegverzió magyar fordítása nem ad majd okot félreértésekre.

A Javaslat foglalkozik azzal az esettel, amikor egy korábbi földrajzi árujelző ütközik egy későbbi védjeggyel, és foglalkozik a fordított szituációval is.

Amennyiben egy korábbi védjegyben olyan név található, amelyet egy földrajzi árujelzőben is oltalom alá szeretnének helyezni, akkor a Javaslat alapján lehetőség van az ilyen földrajzi árujelző oltalmára. E főszabály alól azonban kivételt képez az az eset, amikor a későbbi földrajzi árujelző félrevezetné a fogyasztókat.¹³⁷⁴ A Javaslat szövegének értelmében tehát az ilyen jellegű összeütközés esetén nem érvényesül a védjegyek kizárólagosságának elve, hanem a két árujelző együttélése következik be.¹³⁷⁵ Az együttélés elkerülésére – tehát a földrajzi árujelző oltalmára vonatkozó kérelem elutasítására – csak a fogyasztók megtévesztésének tesztjét követően van mód.

Ezzel szemben a korábbi földrajzi árujelző automatikusan megakadályozza egy olyan védjegy regisztrálását, amely oltalom alatt álló földrajzi nevet tartalmaz, sőt azon eseteket is, amikor egy ilyen védjegyben bármilyen visszaélés, utánzás vagy utalás van erre az oltalom alatt álló földrajzi névre.¹³⁷⁶ (Abban az esetben is, ha feltüntetik a termék vagy szolgáltatás valós eredetét, vagy ha az oltalom alatt álló nevet lefordítják, vagy azt olyan típusú kifejezések követik, mint a „féle”, „fajta”, „módszer”, „mint ahogyan ... készül”, „utánzat”, „íz”, „mint” és hasonló). A földrajzi árujelző és védjegy elsőbbsége során jelen esetben azt tekintik mérvadónak, hogy a védjegy bejegyzésére irányuló kérelmet a földrajzi árujelző oltalmára irányuló kérelem Bizottsághoz történő benyújtásának időpontját követően

¹³⁷² Javaslat 35. cikk (2) bek.

¹³⁷³ Javaslat 35. cikk (1) bek.

¹³⁷⁴ Javaslat 36. cikk (2) bek.

¹³⁷⁵ Ezt támasztja alá a Javaslat 37. cikk (2) bekezdése is.

¹³⁷⁶ Javaslat 37. cikk (1) bek.

nyújtották-e be. Amennyiben egy védjegyet a korábbi földrajzi árujelző ellenére bejegyznek, akkor a védjegyet törölni kell.¹³⁷⁷

Megállapítható tehát, hogy az EK sui generis földrajzi árujelzős rendszerében a védjegyek és földrajzi árujelzők közötti összeütközés helyzetének feloldása továbbra sem a védjegyek kizárólagosságának alapelve mentén történik.

2.3.2.4. A Javaslatba foglalt oltalom tartalma

A legfontosabb kiindulási pont az oltalom kapcsán, hogy az oltalom alatt álló földrajzi árujelző nem válhat fajtamegjelöléssé a Közösségben.¹³⁷⁸ A Javaslat alapján bármely forgalmazó használhatja az oltalom alatt álló eredetmegjelölést és földrajzi jelzést azon boron, amelyet a vonatkozó termékleírásnak megfelelően készítettek.¹³⁷⁹

A Bizottság javaslata, lényegében a TRIPS Megállapodás rendelkezéseivel összhangban, széleskörű védelmet biztosít az oltalom alatt álló földrajzi árujelzőknek. Így, az oltalom alatt álló eredetmegjelöléseket és földrajzi jelzéseket, illetve az oltalom alatt álló neveket a termékleírásnak megfelelően használó borokat a következők ellen védik:¹³⁸⁰

- a) az oltalom alatt álló név bármely közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célú használata:
 - az oltalom alatt álló név termékleírásának nem megfelelő hasonló termék által, vagy
 - amennyiben az a használat visszaél az eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés hírnevével;
- b) bármely visszaélés, utánzás vagy utalás még abban az esetben is, ha feltüntetik a termék vagy szolgáltatás valós eredetét, vagy ha az oltalom alatt álló nevet lefordítják, vagy azt olyan típusú kifejezések követik, mint a „féle”, „fajta”, „módszer”, „mint ahogyan ... készül”, „utánzat”, „íz”, „mint” és hasonlók;
- c) a termék származására, eredetére, természetére vagy alapvető tulajdonságaira vonatkozó bármely egyéb hamis vagy félrevezető jelzés a belső vagy a külső csomagoláson, a szóban forgó bortermékhez kapcsolódó reklámanyagon vagy - dokumentumokon, valamint a termék eredetét illetően hamis benyomást keltő dobozba történő csomagolás;
- d) a termék valódi származását illetően a fogyasztók megtévesztésére alkalmas bármely egyéb módszer.

2.3.2.5. A Javaslat eljárási és ellenőrzési előírásai

I. A Javaslat alapján az 510/2006/EK rendelethez hasonló rendszer képe bontakozik ki. A termelők termékleírást tartalmazó kérelmére, egy tagállami, majd ezt követő bizottsági

¹³⁷⁷ Javaslat 37. cikk (1) bek.

¹³⁷⁸ Javaslat 38. cikk (3) bek.

¹³⁷⁹ Javaslat 38. cikk (1) bek.

¹³⁸⁰ Javaslat 38. cikk (2) bek.

eljárási szakaszt követően, a Bizottság dönt a földrajzi árujelzők oltalmáról. A rendszer fokozott figyelemmel biztosítja a nemzeti elbánás elvét a harmadik országok kérelmezői számára.

I.1. Egy földrajzi árujelző oltalmának kezdeményezője, mint kérelmező lehet minden termelői érdekcsoport vagy – kivételes esetekben – egyedi termelő. A termelők csak a saját maguk által készített bor oltalmára nyújthatnak be kérelmet.¹³⁸¹ A magyar-szlovák tokaji ügycapcsán bír jelentőséggel a Javaslat azon rendelkezése, amely szerint határon átnyúló földrajzi területmegnevezés vagy egy határon átnyúló földrajzi területhez kapcsolódó hagyományos megnevezés esetén közös kérelem is benyújtható.¹³⁸² A 2007. december 19-én aláírt közös nyilatkozatban a szlovák és a magyar állam egyetértett abban, hogy a Javaslat alapján „közös termék-leírás(oka)t nyújtanak be a tokaji/Tokajské borkülönlegességekre”.¹³⁸³

I.2. A kérelem fontos részét képezi a termék-leírás, amely funkcióit tekintve nagyban hasonlít az 510/2006/EK tanácsi rendeletnél leírtakra. Vagyis, amellet, hogy a földrajzi árujelző oltalma megszületésének lényeges eleme, tartalmazza azon leírásokat, amely alapján az adott földrajzi helyen egy termelő megkezdheti az oltalom alatt álló bor készítését, s amely alapján az érdekelt felek lefolytathatják a termék készítése körülményeinek ellenőrzését. A magyar borász szakmán belül mindazonáltal bizonyos kételyek fogalmazódtak meg a termék-leírások kapcsán, ugyanis egyesek szerint „ez nem biztos, hogy a legalkalmasabb eljárás a borok esetében, hiszen nem standard termékről van szó, az évjárat, időjárás hatására a paraméterek és az alkalmazott technológia változik.”¹³⁸⁴

A termék-leírásnak a következőket kell tartalmaznia:¹³⁸⁵ a) a bor és főbb fizikai, kémiai, mikrobiológiai és érzékszervi jellemzőinek leírása; b) adott esetben a bor előállításához használatos különleges borászati eljárások; c) az érintett földrajzi terület határainak meghatározása;¹³⁸⁶ d) a hektáronkénti legnagyobb terméshozam; e) a szőlőfajta vagy -fajták, amely(ek)ből a bor készül; f) a minőséggel, a hírnévvel vagy a jellemzőkkel, illetve a földrajzi környezettel vagy eredetel való kapcsolatot igazoló részletek; g) a Közösség, a nemzeti hatóságok vagy adott esetben az ágazati szervezetek előírásai, amelyeknek mindenestre meg kell felelniük az általános közösségi jognak; h) a termék-leírásban foglalt rendelkezések betartását ellenőrző hatóságok vagy szervek neve és címe, és azok meghatározott feladatai.

Harmadik országbeli földrajzi területre vonatkozó oltalom iránti kérelem esetén bizonyítani kell, hogy a szóban forgó név a származási országban oltalom alatt áll. A TRIPS Megállapodás alapján, a WTO-panel döntésének megfelelően (nemzeti elbánás elve), a

¹³⁸¹ Javaslat 30. cikk (1)-(2) bek.

¹³⁸² Javaslat 30. cikk (3) bek.

¹³⁸³ Magyar Köztársaság és Szlovák Köztársaság Közös Nyilatkozata. (Az EU új borrendtartása politikai megállapodásának része.) Brüsszel, 2007. december 19.

¹³⁸⁴ KONKOLY Mihály – SIDLOVITS Diána: Borreform véglegesítve? *Bor és Piac*, 2007, 5. szám, 23. p.

¹³⁸⁵ Javaslat 28. cikk (2) bek.

¹³⁸⁶ Várhatóan a dűlők védelme nemzeti hatáskörben marad. HARCZ: *Borreform: a politikai megállapodás*. Op. cit.

kérelmet a kérelmezőnek közvetlenül vagy az érintett harmadik ország hatóságain keresztül kell (lehet) a Bizottsághoz eljuttatnia.¹³⁸⁷

Harcz Zoltán meglehetősen pesszimista becslése szerint az új előírásoknak megfelelő termékleírásból Magyarországán mindössze 20-25 várható.¹³⁸⁸

I.3. Az előzetes nemzeti eljárás során a kérelmet azon tagállamban kell benyújtani, amelynek területéről az eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés származik. A tagállamnak vizsgálnia kell, hogy a kérelem megfelel-e a Javaslatban rögzített feltételeknek. A tagállamnak közzé kell tennie a kérelmet, és két hónapot kell hagynia arra, hogy bármely jogos érdeklő és a tagállam területén telephellyel vagy állandó lakcímmel rendelkező természetes vagy jogi személy kifogást emelhesse az oltalom ellen. Ezt követően a tagállam vagy elutasítja, vagy kedvező döntés esetén továbbítja a kérelmet a Bizottsághoz, s utóbbi esetben átmeneti nemzeti oltalmat írhat elő attól az időponttól kezdődő hatállyal, amikor az oltalom iránti kérelmet benyújtják a Bizottsághoz.¹³⁸⁹

I.4. A Bizottság a beérkezett kérelmet megvizsgálja, és vagy elutasítja (ha nem felel meg a Javaslat előírásainak), vagy kedvező döntés esetén a Javaslatban előírt dokumentumokat közzé teszi.¹³⁹⁰ A közzététel napjától számított két hónapon belül bármely tagállam vagy harmadik ország, illetve bármely jogos érdeklő és az oltalmat kérelmező tagállamtól eltérő tagállamban vagy harmadik országban telephellyel vagy állandó lakcímmel rendelkező természetes vagy jogi személy egy nyilatkozat Bizottsághoz való benyújtásával kifogást emelhet az oltalom ellen. Harmadik országban telephellyel vagy állandó lakcímmel rendelkező természetes vagy jogi személy esetében a nyilatkozatot közvetlenül vagy a szóban forgó harmadik ország hatóságain keresztül kell benyújtani.¹³⁹¹ A két hónapot követően a földrajzi árujelző oltalmának odaítéléséről vagy a kérelem elutasításáról a Bizottság a rendelkezésére álló információk alapján dönt.¹³⁹² Ezt követően az oltalom alá helyezett földrajzi árujelző bekerül abba a nyilvános hozzáférésű elektronikus nyilvántartásba, amelyet a Bizottság e célból hoz létre.¹³⁹³

I.5. A későbbiekben a Javaslat alapján lehetőség van a termékleírás módosítására, illetve, amennyiben a kapcsolódó termékleírásnak való megfelelés már nem biztosított, az oltalom törlésére. Az oltalom alatt álló földrajzi árujelző termékleírásának módosítására, különösen a tudományos és műszaki ismeretek fejlődésének figyelembevételével, illetve a földrajzi terület újbóli meghatározása érdekében kerülhet sor.¹³⁹⁴

II. Az ellenőrzések elvégzésére a tagállamok kijelölik az ellenőrzésekért felelős illetékes hatóságot vagy hatóságokat. A tagállamok az ellenőrzések céljából ágazati

¹³⁸⁷ Javaslat 29. cikk (1)-(2) bek.

¹³⁸⁸ HARCZ: *Borreform: a politikai megállapodás*. Op. cit.

¹³⁸⁹ Javaslat 31. cikk.

¹³⁹⁰ Javaslat 32. cikk.

¹³⁹¹ Javaslat 33. cikk.

¹³⁹² Javaslat 35. cikk.

¹³⁹³ Javaslat 39. cikk.

¹³⁹⁴ Javaslat 42-43. cikk.

szervezeteket is kijelölhetnek, amennyiben azok megfelelő biztosítékot nyújtanak az objektivitás és a pártatlanság tekintetében. A tagállamok értesítik a Bizottságot a kijelölt hatóságokról és szervezetekről.¹³⁹⁵

Lényeges szabály, hogy a Javaslat értelmében, hasonlóan az 510/2006/EK rendelet előírásaihoz, az ellenőrzés költségeit a vonatkozó gazdasági szereplők viselik.¹³⁹⁶ A magyar viszonyok vonatkozásában magam úgy gondolom, hogy a forgalomba hozatali járulék megfizetését az ellenőrzések kapcsán tekinthetjük úgy, mint hogy a gazdasági szereplők viselik az ellenőrzés költségeit.

2.3.2.6. A Javaslat előírásai a már létező oltalmakról

A már oltalom alatt álló bornevekre a Javaslat szerint az oltalom automatikusan érvényes. A Bizottság ezeket bevezeti a közösségi nyilvántartásba. Emellett azonban a tagállamoknak az említett nevekre vonatkozóan a megfelelő dokumentumokat 2010. december 31-ig be kell nyújtani, ellenkező esetben elveszítik oltalmukat. A mulasztás esetén a Bizottság megteszi a kapcsolódó hivatalos lépéseket e neveknek a nyilvántartásból történő eltávolítására.¹³⁹⁷ Magam ezen előírásokat elfogadhatónak tartom, a Javaslat ezt követő rendelkezésével azonban – a visszaható hatály tilalmának elvére hivatkozva – fenntartásaim vannak. Eszerint az a döntés hozható 2013. december 31-ig a Bizottság kezdeményezésére, hogy az új borpiaci rendtartást megelőzően oltalom alá helyezett földrajzi árujelzők oltalma törölhető a nyilvántartásból, amennyiben azok nem felelnek meg az oltalomra vonatkozó szükséges feltételeknek.¹³⁹⁸ Szerintem az ilyen rendelkezések a tulajdonhoz való jogot nagyban sértik, és bizonyos feltételek fennállása esetén megalapozhatják a Strasbourgi Bíróság előtti eljárás lehetőségét.

Szabó Ágnes azt feltételezi, hogy a korábbi oltalmakkal kapcsolatban az EU elsődlegesen azon listából indul ki, amelyet az 1493/1999/EK tanácsi rendelet előírásainak megfelelően tett közzé a Bizottság a tagállamok m.t. minőségi borairól az Európai Közösségek Hivatalos Lapjának C. sorozatában.¹³⁹⁹ Ezen borok esetében valószínűleg elégséges lesz az engedélyezési eljárás nélkül pusztán a termékleírásokat pótolni.¹⁴⁰⁰ A lista magyar vonatkozásaival ugyanakkor Szabó Ágnesnek fenntartásai vannak, és azok felülvizsgálatát javasolja. A Hivatalos Lap 2007. május 10-i (45.) számában közzétett lista tartalmazza a 22 borvidék nevét,¹⁴⁰¹ a „Balaton”, „Balatoni”,¹⁴⁰² a „Debrői Hárslevelű”, „Egri

¹³⁹⁵ Javaslat 40. cikk.

¹³⁹⁶ Javaslat 41. cikk.

¹³⁹⁷ Javaslat 44. cikk (1)-(3) bek.

¹³⁹⁸ Javaslat 44. cikk (4) bek.

¹³⁹⁹ 1493/1999/EK tanácsi rendelet 55. cikk (1) bek.

¹⁴⁰⁰ SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiac közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. Gépirat, 2007. május 22., 2. p.

¹⁴⁰¹ Lásd 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok eredetvédelmi szabályairól.

Bikavér”, „Egri Bikavér Superior”,¹⁴⁰³ a „Somlói”, „Somlói Nászéjszakák bora”, „Somlói Arany”,¹⁴⁰⁴ „Izsáki Arany Sárfehér”,¹⁴⁰⁵ „Duna Borrégió”,¹⁴⁰⁶ a „Villányi védett eredetű classicus”¹⁴⁰⁷ megjelöléseket. A listában hibásan jelölték a 12. és 13. borvidékek neveit (kimaradtak a „Mátrai” és „Móri” megjelölések), és kimaradt a villányi borok vonatkozásában a csúcs kategóriát jelölő „védett eredetű prémium” kifejezés. Magam ezen észrevételekkel teljes mértékben egyetértek. Ugyanakkor nem hiányolom a tokaji borkülönlegességek különböző kategóriáinak felsorolását ebből a listából, hiszen azokat a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. melléklete tartalmazza.¹⁴⁰⁸

Megítélésem szerint egy olyan tagállam esetén, mint Magyarország, ahol a bor-eredetvédelem számos kérdése (lásd alább) még nem jutott nyugvópontra, a rendszer még kiforratlan, felvetődik a kérdés, hogy az új borrendtartás eredetvédelmi előírásainak hatályba lépéséig (2009. augusztus 1-ig) van-e még mód a régi szabályok szerint új földrajzi árujelzőket nemzeti oltalom alá helyezni. Gondolok itt arra az esetre, hogy újabb védett eredetű borok szabályzatát fogadják el, esetleg a régit módosítják. Véleményem szerint erre van mód, sőt, magam részéről fontosnak tartanám azt, hogy amíg lehetséges, addig éljünk az önrendelkezés lehetőségével. Gondolok itt esetlegesen pl. az Egri borvidék védett eredetű borainak palackozását érintő kérdésekre.

¹⁴⁰² Lásd 62/2006. (IX.7.) FVM rendelet a Balatoni Borvidéki Régió szabályzatáról.

¹⁴⁰³ Lásd 130/2003. (XII.31.) FVM rendelet az egri borvidék védett eredetű borairól.

¹⁴⁰⁴ Lásd 12/2006. (II.3.) FVM rendelet a Nagy-Somlói borvidék védett eredetű borairól.

¹⁴⁰⁵ Lásd 11/2006. (II.3.) FVM rendelet az Izsáki Arany Sárfehér védett eredetű borairól.

¹⁴⁰⁶ Lásd 10/2006. (II.3.) FVM rendelet a Duna Borvidéki Régió szabályzatáról.

¹⁴⁰⁷ Lásd 91/2005. (X.18.) FVM rendelet a Villányi borvidék védett eredetű borairól.

¹⁴⁰⁸ Bár tény, hogy ehhez képest, érdekes mód a lista tartalmazza a szlovák tokaji borkülönlegességek hagyományos neveit. V.ö. SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiac közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. Op. cit. 2. p.

3. A földrajzi árujelzők szabályai a tagállamok jogában

3.1. A földrajzi árujelzők szabályai egyes tagállamok jogában, különös tekintettel a borra

Bár a 2008-as közösségi borrendtartás alapján a borok földrajzi árujelzői oltalmának rendszere közösségi hatáskörbe kerül, még sem tartom szükségtelennek feltárni néhány tagállam gyakorlatát a hatályban lévő nemzeti rendszerek bemutatására. Egyrészt azért nem, hiszen az elsőként elemzett francia nemzeti rendszer mindennek az alapja, a latin eredetvédelmi rendszer modellértékű tagjaként. Másrészt azért sem, mivel az átmeneti időszakban (2009. augusztus 1-ig) továbbra is fontos példával szolgálhatnak a saját eredetvédelmi rendszerünkhöz. Harmadrészt pedig megállapítható, hogy a nemzeti rendszerben korábban oltalom alá helyezett földrajzi árujelzők automatikusan részévé válnak az új rendszernek, tehát nem veszítik alapjukat, hanem egy új szisztémába integrálódnak bizonyos kiegészítésekkel.

Mivel a Közösségben a 2008-as új borpiaci rendtartásig a bor szektorban élveztek a földrajzi árujelzők kapcsán a tagállamok nagy szabadságot, ezért elsődlegesen a bor-eredetvédelem szempontjaira koncentrálok a mezőgazdasági termékek közül.

Hangsúlyozni kívánom, hogy ezen nemzeti rendszerek intézményi szegmenseivel már korábban foglalkoztam a piacsabályozás áttekintésekor, ezért azon ismereteket jelen részben nem kívánom megismételni.

Az egyes tagállamok jogrendszereinek bemutatása során, a jogrendszerek különbözőségeire tekintettel, számos nehézséggel kerültem szembe. Egy jogrendszer egy szegmensének – jelen esetben a földrajzi árujelzőkre koncentráló bor-eredetvédelmi előírásoknak a – bemutatása ennek okán számos önkényes szelekciót eredményezett, és emiatt – erre irányuló törekvéseim ellenére – nem lehet teljes.

3.1.1. A francia bor-eredetvédelem

A francia minőségvédelmi rendszernek, hasonlóan más országok rendszereihez, csak egyik eleme a földrajzi árujelzők jogintézménye. A földrajzi árujelzőkön kívül a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségvédelmének része a különböző védjegyek (label), megfelelőségi tanúsítványok rendszere is.¹⁴⁰⁹

¹⁴⁰⁹ ŐSZ Katalin – PALLÓNÉ dr. KISÉRDI Imola: Az eredetvédelem nemzeti és EU szintű szabályozásának tanulmányozása Franciaországban és hazai alkalmazásuk lehetőségei. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2002, 3. szám, 9-11. p.

A francia eredetvédelmi rendszer alapvetően fogyasztóvédelmi alapokon áll. Többek között az eredetmegjelölés fogalmát is a Fogyasztói Kódex határozza meg.

A borok esetén az 1493/1999/EK rendelet adta keretek között – élve azon lehetőséggel, hogy sok tekintetben szigorúbb nemzeti szabályozás is kialakítható – hozták létre a most hatályos francia bor-eredetvédelmi rendszert, amelyben a földrajzi árujelzőkön túl egyre fontosabb szerepet kapnak a védjegyek is. A földrajzi árujelzők között kiemelkedő jelentőséggel bírnak a m.t. minőségi borok eredetmegjelölései és a francia földrajzi jelzéssel ellátott asztali borok (vin de pays) megjelölései.

3.1.1.1. A földrajzi árujelzők szabályozása a francia borjogban

Az eredetmegjelöléseknek két kategóriája ismert: az egyszerű (appellation d'origine simple; AO) és az ellenőrzött (AOC). 1990 óta a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre kizárólag az AOC létezik, leszámítva a borok AOVDQS (appellations d'origine vins délimités de qualité supérieure; azaz csúcsmínőségű eredetmegjelöléssel ellátott borok) kategóriáját, valamint Franciaország tengerentúli megyéinek eredetmegjelöléseit, amely területek fenntartották ilyen jellegű saját előírásaikat.¹⁴¹⁰

Az AO és AOC közötti leglényegesebb különbségek egyrészt a tárgyi hatályban (az AO használható a kézműipar manufaktúráisan gyártott termékeire), másrészt az elismerési folyamatban keresendők.¹⁴¹¹

A Fogyasztói Kódex L. 115-1. cikke alapján az eredetmegjelölés „egy ország, régió vagy település megnevezése, amely az onnan származó termék megjelölésére szolgál, és amely minőségét és jellegzetességét a földrajzi környezetnek köszönheti, amely magába foglalja a természeti és emberi tényezőket egyaránt.”¹⁴¹² Lényegében erre a meghatározásra utal vissza a Mezőgazdasági Kódex (Code Rural) és a Szellemi Tulajdon Kódexe (Code de la propriété intellectuelle) is.

Egy konkrét eredetmegjelölés használatának jogosultja az érintett közösség termelőinek közössége, ám az állami hatóságok által hozott feltételek betartásával, amelyek elismerik és védik ezen árujelzőket.¹⁴¹³

A Mezőgazdasági Kódex L. 641-2. cikke alapján a név, amely eredetmegjelölést alkot, nem alkalmazható egyetlen hasonló elnevezésre sem, sem egyetlen más termékre vagy szolgáltatásra, mivel ez a használat gyengítheti az eredetmegjelölés hírnevét.¹⁴¹⁴ A francia bíróságok ennek alapján léptek fel például akkor, amikor a Champagne nevet egy parfüm

¹⁴¹⁰ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 82. p.

¹⁴¹¹ TATTAY: *Eredetvédelem Franciaországban. A Cognac, Champagne és a Bordeaux-i bor nyomában*. Op. cit. 34. p.

¹⁴¹² BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 82-83. p.

¹⁴¹³ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 88. p.

¹⁴¹⁴ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 92. p.

védjegyeként kívánták felhasználni, ráadásul a parfümös üveg formája is egy pezsgős dugót formált.¹⁴¹⁵

A közösségi m.t. minőségi borok kategóriájához tartozónak minősülnek az AOC-borok és az AOVDQS-borok. A francia m.t. minőségi borok meghatározott termőhelyeinek rendszerezési alapját a tudatosan felépített terroir szisztéma biztosítja.

Az AOC-borok között megközelítőleg 450¹⁴¹⁶ megjelölést tartanak számon, amely borok a francia összbortermelés 40%-át teszik ki.¹⁴¹⁷ Az AOC-k meghatározásának jogi alapját a Fogyasztói Kódex és a Mezőgazdasági Kódex tartalmazza. A borászati szindikátusok (mint az AOC megszerzésére jogosult szervezeteknek) kezdeményezését követően az INAO-nak van meghatározó szerepe.¹⁴¹⁸ Az INAO tervezetével kapcsolatban a kormánynak csak korlátozott lehetősége van, így nincs joga módosítani, pusztán visszaküldeni. Az AOC rendeletet a miniszterelnök adja ki. Az AOC rendszerében az igazságszolgáltatás ellenőrzést gyakorol az INAO döntései felett.¹⁴¹⁹

Az AOVDQS-borok kategóriája a II. világháborúban született, lényegében azért, hogy egyes minőségi borfajtákat megmentsen az asztali borokra vonatkozó árszabályozás alól. A francia jogban e kategória a nem ellenőrzött eredetmegjelölések közé tartozik. Nem kifejezetten jelentős a gazdaságban betöltött szerepe, hiszen az össztermelés kb. 1,5%-át teszik ki az ide tartozó borok. Az AOVDQS-bor nem hozható forgalomba az érdekelt borászati szindikátus által kiállított címke hiányában, amely megszerzésének feltételei (a hatáskörrel rendelkező miniszterek minden egyes elnevezésre külön rögzítenek az INAO javaslatára) különösen a szőlőfajtákra, termés hozamra, minimum alkoholtartalomra, etc. vonatkoznak.¹⁴²⁰

A földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor francia elnevezése (vin de pays) az 1930-as évekre nyúlik vissza, és az 1970-es évektől felel meg tartalmilag is a közösségi kategóriának. A minőségük ellenőrzése céljából szabályozásuk során a borkóstolást is bevezették.¹⁴²¹ Egy 2001-es francia rendelet foglalkozik ezekkel részleteiben. A vin de pays boroknak, szemben a közösségi előírások által megkövetelt 85%-kal, 100%-ban az adott földrajzi helyről kell származniuk. E borok megjelölései közül kizártak bizonyos régiókat, annak okán, hogy az AOC-borokkal ne lehessen azokat összetéveszteni. 2003-ban 44 megyei, és 95 a megyénél

¹⁴¹⁵ HARTMANN, Cécile: L'équilibre (pesée des intérêts) entre tous les facteurs pertinents, une approche alternative? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 50-52. p.

¹⁴¹⁶ A francia rendszer kritikusai a rendszer árnyoldalaként jelölik meg az AOC borok nagy számát, amely miatt még a borszakértők sem képesek eligazodni gyakran közöttük. JAKUBETZ: Auswege in Zeiten der (französischen) Weinkrise. *Weinbau*, 2006. április, 6-7. p.

¹⁴¹⁷ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 94-95. p.

¹⁴¹⁸ Az INAO-nak természetesen nem csak a szabályzatok elfogadásában, de az ellenőrzésben is nagy szerepe van. Érdekes eredetvédelmi ügyben indított eljárást pl. néhány Bordeaux-i bortermelővel szemben. Azok az által kívánták megóvni szőlőiket a túl sok esővíztől, hogy szőlőjük fölé nagy méretű műanyag borítást helyeztek. Ezt az előírásokba ütközőnek minősítették, ezért boraikat leminősítették. DUPONT, Jacques: Sanctions prises par l'Institut National des Appellations d'Origine (INAO) à Paris. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 25. szám, 34. p.

¹⁴¹⁹ LACHAUD, Jacques: Défendre le foncier viticole A.O.C. *Gazette du Palais*, 2002, 206. szám, 3-6. p.

¹⁴²⁰ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 96. p.

¹⁴²¹ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 98. p.

kisebbségi speciális zóna elnevezés, valamint öt regionális megnevezés létezett. Az összbortermelés 30%-át teszik ki a vin de pays típusú borok.¹⁴²²

3.1.1.2. A hagyományos kifejezések szabályozása a francia borjogban

I. A francia hagyományos kifejezések jegyzékét a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. melléklete tartalmazza. Az összes részletes elemzésére nem áll módomban kitérni. Közülük bővebben csak egyet említenék példaként: a „cru”-t.

A cru egyszerre egységes és duális fogalom. Az egységes fogalom szerint a cru egy pontosan meghatározott területen, (munkám korábbi részében már meghatározott) terroir-on előállított termék. Ezt az egységes fogalmat tehát csak úgy lehet megteremteni, ha a fogalom két elemét elválaszthatatlanul összekapcsoljuk, vagyis a területet és a terméket. Funkcionális megközelítés alapján viszont már két megközelítés áll egymással szemben: az egyik a termékre fektet nagyobb hangsúlyt, a másik a terroir-ra, de egyik megközelítés sem választja szét radikálisan a két elemet.¹⁴²³

Franciaországban két megközelítés létezik a cru fogalom használatára, az egyik Bordeaux rendszere, a másik Bourgogne, Champagne és Elzász rendszerei. Bordeaux esetén a szőlészeti üzem képezi az osztályozás tárgyát, a többiben a talaj. A talaj szerinti osztályozás esetén két nagyobb rendszer van: Champagne rendszere az egyik oldalról, Bourgogne rendszere a másik oldalról, amely utóbbihoz hasonlít Elzász rendszere. Champagne rendszerében a földeket a községek alapján minősítik, amelyben egy pontos hierarchiát követnek. A cru-k hierarchiája alapján állapítja meg az ágazat a szőlő árát. Bourgogne rendszerében a cru fogalmát belefoglalták az AOC fogalmába. Az AOC-borok hierarchiájának csúcsán a „Grand Cru” megjelölések állnak, és rögtön ez alatt a „Premier Cru” megjelölések. A Premier Cru megjelölések 562 tájékre (*climat*) vagy dűlőre (*lieu-dit*) tagozódnak, azaz pontosan meghatározott termelési parcellákra. A climat nevet rögtön a Premier Cru megjelölés után találjuk. Elzász rendszere hasonló, de sokkal egyszerűbb. Bordeaux rendszerének borait az üzemek alapján osztályozzák, amely szisztéma kapcsolatban van az AOC rendszerével. A besorolások közül a leghíresebb minden bizonnyal az 1855-ös, Bordeaux-i Kereskedelmi Kamara felkérésére elkészített Medoc borainak osztályozása.¹⁴²⁴

II. Az asztali borok nem használhatnak olyan értéknövelő elnevezéseket (hagyományos kifejezéseket), amelyből arra lehetne következtetni, hogy eredetmegjelölések, így tilos pl. a „clos” (szőlőskert), „château” (kastély), „domaine” (terület), etc. A vin de pays borok használhatnak ugyanakkor olyan kifejezéseket, mint a „mont” (hegy), „côte” (hegyoldal), „val” (völgy), etc., hogy megjelöljék a termelési zónát. Továbbá a vállalkozás

¹⁴²² BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 99-100. p.

¹⁴²³ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 120-121. p.

¹⁴²⁴ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 121. p.

megjelölésére használhatók a vin de pays borok esetén a „domaine” és „mas” (tanya) kifejezések.¹⁴²⁵

3.1.1.3. Francia borok védjegyei és a földrajzi árujelzők

Franciaországban az eredetmegjelölés nem lehet része egy együttes védjegynek.¹⁴²⁶ Arra azonban ma már van mód (korábbi szabályozással ellentétben), hogy egy földrajzi név egy védjegy része legyen a Szellemi Tulajdon Kódexének L. 711-1. cikke szerint. A speciális borászati védjegyek (*marque vinicole*) a földrajzi védjegyek közé tartoznak (*marque géographique*). A legutóbbi időkig markáns különbségeket figyelhettünk meg a borászati védjegy és a kereskedelmi védjegy (*marque commerciale*) között. A borászati védjegyek abban tértek el a kereskedelmi védjegyeiktől, hogy amíg az utóbbiak viszonylag szabadon átruházhatók voltak, addig a borászati védjegyek nem voltak elválaszthatók a termelés helyétől. Nem lehetett tehát ezeket átruházni elkülönítetten a szőlészeti gazdaságtól, amint ezt a Legfelső Semmítőszék (Cour de cassation) is megállapította a *Cassevert*-ügyben (1955). A *Cassevert* birtok tulajdonosa, amikor eladta birtokát, kikötötte, hogy fenntartja magának a „*Cassevert*” védjegyet, amelyet pedig a birtok új tulajdonosa nem használhatott. A Bíróság azonban ezt a kitéfelt semmisnek nyilvánította, azzal az indoklással, hogy az eladónak nem áll módjában szerződésileg fenntartani a *Cassevert* név használatát, amikor is a *Cassevert* dűlő a föld-nyilvántartásba fel van véve; egy ilyen megnevezés más borokat nem jelölhet, csak amelyek erről a helyről származnak.¹⁴²⁷ Mindezek alapján két fontos követelmény származott a terroir és a védjegy kapcsolatából. Egyrészt, hogy a védjegy bejegyzésének kérelme kizárólag egy adott gazdaságból származó borokra vonatkozhatott, másrészt a védjegy neve nem tartalmazhatott olyan utalást, amely félrevezető lenne a földrajzi eredetét illetően. A későbbi jogfejlődés hatására (2003) azonban a védjegy bejegyzése iránti kérelemben immáron nem szükséges feltüntetni azt, hogy a bor konkrétan honnan származik.¹⁴²⁸

A borászati védjeggyel szemben támasztott legfontosabb követelmények:¹⁴²⁹ Egyrészt megkülönböztethetőnek kell lennie. Másrészt nem tartalmazhat megtévesztő földrajzi árujelzőt. Harmadrészt nem tartalmazhatja egy AOC nevét. Negyedrészt nem lehet azonos egy már korábban benyújtott, földrajzi nevet tartalmazó védjeggyel.¹⁴³⁰

¹⁴²⁵ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 100. p.

¹⁴²⁶ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 88. p.

¹⁴²⁷ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 168. p.

¹⁴²⁸ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 168-169. p.

¹⁴²⁹ BAHANS – MENJUCQ: *Droit du marché viti-vinicole*. Op. cit. 170. p.

¹⁴³⁰ A védjegyek lehetőség adnak bizonyos esetekben arra, hogy egyéb félrevezető információkat is feltüntethessenek pl. a kereskedelmi cégek (pl. díjnyertes borokként hirdetve ilyen titulussal nem rendelkező borokat). CLAUDON, Olivier: Commercial brands: Marques commerciales. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 29-32. p.

Ahogy az előzőekből is kitűnhet, a földrajzi árujelzők fokozott védelmet élveznek a védjegyek viszonylatában.¹⁴³¹ A földrajzi árujelzők mellett hasonlóan széleskörűen védettek a hagyományos kifejezések is, különösen, ha azok kapcsolatba hozhatók az AOC-k kategóriájával. Az EK Bizottságának 1994-ben kellett állást foglalnia egy ügyben, ahol lényegében a hagyományos kifejezések és a védjegyek kerültek egymással szembe.¹⁴³² Nevezetesen a „Château” kifejezés használata során merültek fel kérdések. Az ügy előzményeként¹⁴³³ az eredeti, ősi épülettel rendelkező borászati birtokot részekre osztották, és a különböző tulajdonosok/használók között merült fel jogvita egy AOC bor címkézése kapcsán. Az ősi épületet is megszerző parcellatulajdonosok, akik a „Château Lafforgue” védjegyet regisztrálták, keresetet indítottak a korábbi borászati birtok másik részén termelt szőlőt feldolgozó szövetkezet bortermelői ellen, arra hivatkozással, hogy azok jogszerűen (konkrétan, hogy félrevezető módon) használják újonnan bejegyzett védjegyükben („Château de Calce”) a „Château” kifejezést. Keresetükben a közösségi jogra is hivatkoztak, amelynek köszönhetően az ügy eljutott az EK Bíróságáig. Az EK Bírósága elismerte azt, hogy a közösségi jog lehetővé teszi a tagállamok számára a „Château” szóhoz hasonló kifejezések használatához korlátozó feltételek kikötését, illetve az ilyen kifejezések használatának bizonyos borkategóriákra történő korlátozását. A közösségi jog azonban nem követeli meg a kastély meglétét a szüretelendő szőlő földjén a kifejezés használatához, mint ahogy azt sem, hogy az ellenőrzésnek a kastélybirtokon kell történnie. Ezért a Bíróság úgy határozott, hogy a közösségi szabályozás jelen ügyre vonatkozóan nem zárja ki a „Château” szó használatát olyan bortermelők által, akik földje a korábbi kastélybirtok része, s akikből a szövetkezet magja áll. Fontos hangsúlyoznom ugyanakkor azt, hogy a Bíróság máshogy ítélt volna, amennyiben a francia szabályozás szigorúbb feltételekhez köti a vitát indukáló kifejezés használatát.¹⁴³⁴

¹⁴³¹ PÉGAZ: AOC et marques: La coexistence, une situation viable pour les indications géographiques? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 30-34. p.

¹⁴³² C-403/92. sz., Claire Lafforgue, née Baux and François Baux kontra Château de Calce SCI and the Co-operative Society of Calce ügy (1994. június 26-án hozott ítélet).

¹⁴³³ SEMAIL, Rachida: Décisions de la Cour de Justice de l'Union Européenne. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 7. szám, 16-19. p.

¹⁴³⁴ A „Château” kifejezés használatával kapcsolatos további jogvitákról lásd DE BROSES: Etiquetage du Vin: L’Affaire du Château Haut-Brion. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 53-63. p.; a borászati szektorban használt kereskedelmi nevekről lásd PÉGAZ: Décision de la Cour d’Appel de Montpellier, 1ère Chambre, Section D: Arrêt du 22 mai 1996. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 36-37. p.

3.1.2. A német bor-eredetvédelem

A német bor-eredetvédelem¹⁴³⁵ földrajzi árujelzőire vonatkozó előírásai lényegében három szintből tevődnek össze egy alkalmazható rendszerré. A keretet Németország esetén is a közösségi előírások adják. Ezt követi a második, szövetségi szint, végül pedig a német tagállamok szintje. Az EK m.t. minőségi borok meghatározásában megvalósuló szabályozási szabadsága alapján, Franciaországgal szemben, Németországban a germán eredetvédelmi rendszer vált a borjogi szabályozás alapjává.¹⁴³⁶ Ez tehát röviden azt jelenti, hogy a minőségi bornak elsődlegesen a számára előírt kritériumoknak (fajta, érettség, etc.) kell megfelelnie.¹⁴³⁷ Míg az asztali borokra vonatkozó előírások nagy részét a közösségi előírások tartalmazzák, addig a földrajzi árujelzővel ellátott asztali borokra és a m.t. minőségi borokra vonatkozó előírásokat, a közösségi előírások fent részletezett keretei között, a szövetségi német bortörvény,¹⁴³⁸ a szövetségi szinten született német borrendelet,¹⁴³⁹ és az egyes szövetségi államok vonatkozó rendeletei¹⁴⁴⁰ tartalmazzák részletekbe menően. Ezen kritériumok¹⁴⁴¹ részletes ismertetését nem tartom célszerűnek e munka keretei között,¹⁴⁴² pusztán néhány, a magyar jogalkotás számára is érdekes részletet emelnék ki.

Maga részéről jó megoldásnak tartom, hogy a német bortörvény pontosan meghatároz olyan fogalmakat, mint a feldolgozás (*Verarbeiten*), a készítés (*Herstellen*), a kezelés (*Behandeln*), a hozzáadás (*Zusetzen*), a házasítás (*Verschneiden*), a felhasználás (*Verwenden*).¹⁴⁴³ Megítélésem szerint ilyen meghatározásokra a magyar borjogban is szükség lenne.

A német bortörvény tartalmazza a m.t. minőségi borok meghatározott termőhelyeit – magyar terminológiával: borvidékeit – (*Ahr, Baden, Franken, Hessische Bergstraße, Mittelrhein, Mosel-Saar-Ruwer, Nahe, Pfalz, Rheingau, Rheinhessen, Saale-Unstrut, Sachsen,*

¹⁴³⁵ A földrajzi árujelzők németországi védelmének borokon kívüli szabályairól lásd MÜHLENDAHL, Alexander: The protection of geographical indications in Germany. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 171-183. p.

¹⁴³⁶ MICHEL, F. W.: Die Deutsche Rechtssystematik Geographischer Herkunftsbezeichnungen im Rahmen von Art. 23 und 24 des TRIPS-Abkommens. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 162-165. p.

¹⁴³⁷ MIKULÁS: Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. *Szemelvények...* Op. cit. 35-36. p.

¹⁴³⁸ Weingesetz. Geltung ab 01.09.1994. Neugefasst durch Bek. v. 16.05.2001 I 985. (továbbiakban Weingesetz 1994, vagy német bortörvény).

¹⁴³⁹ Weinverordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 14. Mai 2002 (BGBl. 15.1583) (továbbiakban Weinverordnung 2002; vagy német borrendelet).

¹⁴⁴⁰ Baden-Württemberg szövetségi tagállam esetén ilyen a Verordnung des Ministeriums für Ernährung und Ländlichen Raum zur Durhführung weinrechtlicher Vorschriften vom 31. Mai 2005.

¹⁴⁴¹ A német bírói gyakorlat nem egységes a bor minőségét ellenőrző hatóságok döntése feletti bírósági kontroll kérdésében KOCH: A brief legislative digest. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 14-15. p.; lásd még KOCH: Obligation to taste prior to bottling. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 51-52. p.

¹⁴⁴² Baden-Württemberg szövetségi tagállam esetén lásd a három szabályozási szint részletes bemutatását BÄRMANN, Edgar – KREBS, Herbert – MÜLLER, Reiner – RÜHL, Konrad – SIGLER, Jürgen – STEINMETZ, Volker: *Weinrecht zum Anfassen*. Freiburg, 2004, Promo Verlag, 90-96., 182-207. p.

¹⁴⁴³ Weingesetz 1994 2. § 10-14., 16. pont.

Württemberg), és egyúttal – a germán eredetvédelmi rendszer elveinek megfelelően – rögzíti, hogy e területeken a szőlő asztali bor előállítása is megengedett.¹⁴⁴⁴ A Fogyasztóvédelmi, Élelmezési és Mezőgazdasági Minisztériumot felhatalmazták arra, hogy rendeletek által állapítsa meg az asztali bor előállítására alkalmas termőterületeket és alterületeket, valamint azon területeket, amelyek a „Landwein” (a földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor közösségi kategóriájának német megfelelője) jelölésére vonatkoznak.¹⁴⁴⁵ Mindezek alapján a szövetségi német agrárminisztérium kibocsátott egy közleményt, amely tartalmazza a német borok oltalom alatt álló földrajzi árujelzőit.¹⁴⁴⁶ E közlemény első részében a m.t. minőségi borok tekintetében megengedett megjelöléseket tartalmazza, elkülönítve a különböző termőhelyek alapján; egy meghatározott termőhelyen belüli földrajzi árujelzők alfabetikus sorrendben a hozzájuk tartozó község nevekkel együtt található. Az első rész tehát a m.t. minőségi borok földrajzi árujelzőit a 13 borvidéknek megfelelő bontásban, mintegy 90 oldalon (!) keresztül felsorolva tartalmazza. A szövetségi tagállamok kormányai alapján meghatározott dülők (*Lage*)¹⁴⁴⁷ nevét a településnevekkel együtt kell feltüntetni. A közlemény második részében a Landwein területek neveit sorolják fel, mindösszesen húszat (pl. Badischer Landwein). A harmadik részben azon bortermelő területek és alterületek neveit tartalmazza (összesen tizenhárom, pl. Tafelweingebiet Neckar), amelyekkel az asztali borokat lehet megjelölni. Megítélésem szerint a német szisztéma földrajzi árujelzőinek rendszere finoman szólva is bonyolult, és a tájékozatlan fogyasztó (aki nem képes megjegyezni a több ezer nevet) számára valószínűleg nem sokat mond a megjelölések kb. 99%-a. A német földrajzi árujelzők magas száma egyébiránt az EK kétoldalú megállapodásainak megkötésénél is problémák forrása volt. Feltehetjük persze a kérdést, hogy egy ilyen rendszer miként maradhatott akkor életben. Megítélésem szerint a legfontosabb, piaci indok az, hogy a német borok legnagyobb részét sikerült belföldön értékesíteni.

A német borok különböző minőségi kategóriái: az asztali bor (*Tafelwein*), a Landwein, a m.t. minőségi borok (Qualitätswein b.A.) illetve az osztályozással ellátott minőségi borok (Qualitätswein mit Prädikat), amely utóbbiak csak a közösségi jog által is védett hagyományos kifejezésekkel együtt jelölhetők (pl. Spätlese, Auslese, etc.). A német borjog a hagyományos kifejezések széles tárházával¹⁴⁴⁸ teszi még gazdagabbá – s egyúttal bonyolultabbá – a borok címkéit.

¹⁴⁴⁴ Weingesetz 1994 3. § (1) bek.

¹⁴⁴⁵ Weingesetz 1994 3. § (2) bek.

¹⁴⁴⁶ Neufassung der Bekanntmachung der geographischen Herkunftsangaben für deutschen Wein des Bundesministeriums für Verbraucherschutz, Ernährung und Landwirtschaft vom 3. Juli 2002 (BAnz. Nr. 168a vom 7. September 2002).

¹⁴⁴⁷ A német Lage borjogi meghatározásáról, a francia rendszerrel való kapcsolatáról lásd KOCH: The Vineyard Name in German Wine Law. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 42-52. p.

¹⁴⁴⁸ Legújabbán a „Classic” és „Selection” kifejezésekkel bővítették a kifejezések körét, nem titkoltan a német borok eladásának javítása céljából. KOCH: „Classic” und „Selection”. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2003, 1. szám, 1-10. p.

Mindenképpen szólni kell arról, hogy a német bor-marketingben a földrajzi árujelzők mellett fontos szerepe van a védjegyeknek, mint amilyen a Német Minőségi Borvédjegy (*Deutsches Güteband Wein*) is, amely tanúsító védjegyet a Német Mezőgazdasági Termelők Szövetsége jegyeztetett be.¹⁴⁴⁹ A német jogrendszer földrajzi árujelzők és védjegyek kapcsolatára vonatkozó előírásaira már az 510/2006/EK tanácsi rendelet elemzésénél, a Chiemsee-ügy kapcsán utaltam.¹⁴⁵⁰

Érdemesnek tartom kiemelni a német jog hatékony fellépését az osztrák borhamisításban érintett borok kapcsán. Az ügyben az ízek javítása céljából fagyállót adtak a borhoz, amelyet Németországba is importáltak. A német egészségügyi minisztérium ekkor szankciós jelleggel közzétette az ilyen borokat palackozók listáját. A minisztérium lépése ellen többen keresetet indítottak a jóhírnevük megsértése és a hivatásuk gyakorlásának korlátozása címén, ám a német bíróságok végül (2002-ben) elutasították a keresetüket.¹⁴⁵¹ Az ügy jelentőségét magam abban látom, hogy a Magyarországon jelen levő borhamisítások visszaszorításában egyre több borász szakember – többek között – az érintett cégek nevének nyilvánosságra hozatalában látja. Megítélésem szerint hasonlóan hatékony magyar szabályozásra is szükség lenne.

3.1.3. Az osztrák bor-eredetvédelem

Ausztria az 1985-ös osztrák borhamisítási botrány után újjászervezte borgazdaságát, amelynek alapvető pillérévé egy minőségi bortermelést előtérbe helyező politika vált. Az ezt követő nagyobb, eredetvédelmet is érintő átalakítások közül magam csak háromra utalnék. Egyrészt az ország uniós taggá válásával a közösségi borjog hatálya alá került az osztrák borszektor is. Másrészt 1999-ben új bortörvényt fogadtak el.¹⁴⁵² Harmadrészt megtörtént egy eredetvédelmi modellváltás is, amely során a germán eredetvédelmi rendszertől elmozdulás figyelhető meg a latin eredetvédelmi koncepció irányába (pl. DAC-borok). Utóbbi átalakítás azért is érdekes lehet számunkra, hisz a magyar bor-eredetvédelem is hasonló változáson megy keresztül.

¹⁴⁴⁹ FARKAS Zoltán: Tudni, mi a jó! Egy éves a Német Minőségi Borvédjegy. *Bor és Piac*, 2004, 8-9. szám, 54-55. p.

¹⁴⁵⁰ V.ö. KOCH: Legal Judgements in Germany. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 34-35. p.

¹⁴⁵¹ KOCH: Confirmation of the legality of the publication of lists of wines contaminated with diethyleneglycol. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 51. p.

¹⁴⁵² Az 1999 előtti borvidéki struktúráról lásd MIKULÁS: Néhány, a minőségi borok szabályozásával kapcsolatos kérdés. In: FÓRIÁN Zoltán – MIKULÁS Ildikó – MÜLLER István: *A szőlő-bor ágazat Európai Unió csatlakozásának gyakorlati kérdései* [sic!]. Budapest, 2003, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 35. p.

Ausztria borászati termékeire vonatkozó szabályozása – a közösségi borjog előírásainak keretei között – az osztrák bortörvényen¹⁴⁵³ alapul, amelyet számos rendelet¹⁴⁵⁴ egészít ki.

Az egyes borkategóriákat sorra véve, számos német borjogból ismert kategóriával találkozunk. Így az asztali borok speciális, földrajzi jelzéssel ellátott kategóriáját képviseli a „Landwein” kategória. A Landwein hagyományos kifejezés egyébiránt – Németországon és Ausztrián kívül – dél-tiroli borok esetén is használható. Az asztali boroknak a közösségi előírásokon túl – pl. földrajzi származás, meghatározott szőlőfajta, min. természetes alkoholtartalom – tagországi termelési feltételeknek is meg kell felelniük, hogy az osztrák Landwein kifejezést feltüntethessék a címkéjükön.¹⁴⁵⁵ Így: egy borászati régióból (*Weinbauregion*, pl. *Weinland*, *Bergland*) kell származnia (kisebb földrajzi egység nevének használata esetükben nem megengedett¹⁴⁵⁶),¹⁴⁵⁷ meghatározott minőségi borszőlőfajtából, meghatározott mustfokot (14°) kell elérnie az alapanyagának a hektáronkénti terméshozamra vonatkozó követelmények betartása mellett; meghatározott érzékszervi tulajdonságokkal kell rendelkezni, és 4 gr/l minimális savtartalommal. Ausztriában a borok nagy százaléka kerül Landwein kategóriaként forgalomba,¹⁴⁵⁸ aminek az oka, hogy így a palackon feltüntethető az évjárat, a szőlőfajta és a borászati régió, anélkül, hogy a termelő kitenné magát az állami ellenőrzőjegy megszerzésével járó nehézségeknek. Borász szakértők szerint ezért célszerű lenne az állami ellenőrzőszám megszerzésére vonatkozó eljárás előírásainak módosítása, könnyítése, hogy a jövőben több bort tudjanak minőségi bor osztályban forgalomba hozni.¹⁴⁵⁹

A minőségi boroknak a Landwein boroknál szigorúbb feltételeknek kell megfelelniük. A m.t. minőségi bor kizárólag¹⁴⁶⁰ olyan szőlőből készíthető, amelyet egyetlen borvidékről (*Weinbaugbiet*) származik, és a borkészítés vagy az érintett borvidék borrhégiójában kell történnjen (*Weinbauregion*), vagy a borrhégióval szomszédos borrhégió(k)ban.¹⁴⁶¹

A „hagyományos” borvidéki struktúra az osztrák bortörvény alapján¹⁴⁶² – amely név szerint tartalmazza azon földrajzi árujelzőket is, amelyek a borok címkéin feltüntethetők (!) – négy borrhégió: *Weinland*, *Bergland*, *Steirerland*, *Wien*. A négy régióon belül sorolják fel az egyes (24) borvidékeket (*Weinbaugbiet*), mint a közösségi jog meghatározott

¹⁴⁵³ Bundesgesetz vom 23. Juli 1999 über Verkehr mit Wein und Obstwein (BGBl. I. Nr 141) (továbbiakban: Weingesetz 1999).

¹⁴⁵⁴ Például a hagyományos kifejezések részletszabályait tartalmazó: Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft über Bezeichnungen nach dem Weingesetz 1985.

¹⁴⁵⁵ Weingesetz 1999 9. §.

¹⁴⁵⁶ Weingesetz 1999 24. §.

¹⁴⁵⁷ „Normál” asztali borok esetén is megengedett ugyanakkor az „Ausztria” származási jelzés feltüntetése BLAUENSTEINER, Reinhard: *Weingesetz*. Wien, 2001, Verlag Österreich, 76. p.

¹⁴⁵⁸ Éves átlagban a termés 70-80%-a alkalmas (lévén a cukortartalma 15 mustfok) lenne m.t. minőségi bor készítésére, a m.t. minőségi borok aránya mégis 40-50% körül van. MIKULÁS: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények ...* Op. cit... 108. p.

¹⁴⁵⁹ RAGGAM: Op. cit. 309. p.

¹⁴⁶⁰ Weingesetz 1999 10. §.

¹⁴⁶¹ BRUSTBAUER – MRAZ: *Op. cit.* 42-44. p.

¹⁴⁶² Weingesetz 1999 21. §.

termőhelyeit.¹⁴⁶³ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Weinland borrégió – lényeges újításként – tartalmazza Burgenlandot és Alsó-Ausztriát is, mint borvidéket. Azáltal, hogy nagyobb földrajzi területeket is meghatározott termőhellyé (borvidékké) alakítottak, az osztrák jogalkotó lehetővé tette azt, hogy a nagyobb pincészetek több kisebb borvidékről származó szőlőből is m.t. minőségi bort készíthessenek, s ne csak tájbort vagy „normál” asztali bort. Ezáltal lettek ezek a területek a globalizálódó piac nagyobb árumennyiségére lehetőséget teremtő eszközök. Lényegében a magyar borrégiók is hasonló célt kívánnak szolgálni.¹⁴⁶⁴ Az osztrák borvidéki struktúra is ismer kisebb földrajzi egységeket (*Großlagen*,¹⁴⁶⁵ *Gemeinden*, *Riede*) a borrégióknál és borvidékeknél, amelyek akkor tüntethetők fel, ha a szőlő kizárólag arról a helyről származik.

Az osztrák „Prädikatswein” kategória¹⁴⁶⁶ nagyon hasonlít a németországi hasonló kategóriához, azonban annál szigorúbb feltételeket írnak elő az ilyen jelöléseket viselni kívánó borokkal szemben.¹⁴⁶⁷

Az osztrák m.t. minőségi borok forgalomba hozatalának alapvető feltétele az állami ellenőrzőszám megszerzése.¹⁴⁶⁸

Az osztrák borjog egyik legfrissebb újításának terméke a DAC-kategória, amely kifejezést egyébiránt sikerült felvetetni a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. mellékletébe is. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy jelenleg a „hagyományos” és „DAC” borvidékek egymás mellett, párhuzamosan léteznek. A DAC-borvidék teljesen független az (osztrák bortörvény 21. §-ában felsorolt) „hagyományos” borvidékek lehatárolásától, adott esetben persze egybe is eshetnek.¹⁴⁶⁹

A DAC-kategóriát, kiegészítőleg a „normál” minőségi borhoz, 2003-ban vezették be.¹⁴⁷⁰ Ausztria ezzel fontos lépést tett a latin eredetvédelmi rendszer irányába. A DAC-borok fejezik ki az osztrák borászat azon célkitűzését, hogy a minőség terén az eredet kerüljön a középpontba. Fontos persze, hogy mindezt a fogyasztók is így gondolják. Ezért a DAC-borokhoz, bortermelők és borkereskedők képviselőiből álló borbizottságok javaslatára, külön rendeletekbe foglalt előírásokat bocsátanak ki.

Az első osztrák DAC-bor a „Weinviertel-DAC”.¹⁴⁷¹ Egy zöld veltelínről (szőlőfajta) van szó, amelynek kiegészítő, piacra viteli követelményeknek is meg kell felelnie (pl.

¹⁴⁶³ BRUSTBAUER – MRAZ: *Op. cit.* 79. p.

¹⁴⁶⁴ MIKULÁS: Konzultáció a minőségi borok szabályozásának átalakításáról. *Borászati Füzetek*, 2001, 6. szám, 41-42. p.

¹⁴⁶⁵ Ezeket a mezőgazdasági miniszter határozza meg rendeleti úton BRUSTBAUER – MRAZ: *Op. cit.* 82. p.; lásd még BLAUENSTEINER: *Op. cit.* 76-81. p.

¹⁴⁶⁶ Weingesetz 1999 11. §.

¹⁴⁶⁷ RAGGAM: *Op. cit.* 311. p.

¹⁴⁶⁸ Weingesetz 1999 31. §.

¹⁴⁶⁹ BÖHM: Az osztrák bormarketingről. Nekik sikerült. *Bor és Piac*, 2004, 4. szám, 32-33. p.

¹⁴⁷⁰ Weingesetz 1999 39a. §.

¹⁴⁷¹ Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft zur Festsetzung von Bedingungen für regionaltypische Qualitätsweine mit Herkunftsprofilen für das Weinbaugebiet Weinviertel. Azóta a DAC-rendszer része lett a „Mittelburgenland” és „Traisental” eredetmegjelölés is (*Borászati Füzetek*, 2007, 1. szám, 30. p.)

szigorúbb ellenőrzés). A Weinviertel eredetmegjelölést mostantól kizárólag ilyen DAC-boroknál szabad alkalmazni. A Weinviertel termőhelyről származó más szőlőfajtából – pl. Rajnai Rizling, Zweigelt – készített minőségi bort csak a borvidéki (meghatározott termőhely), vagyis „NÖ” (Alsó-Ausztria) jelölés alatt lehet piacra vinni. A DAC-borok kategóriájának kialakításához – érdekes mód – a magyar borágazat is hozzájárult. A kiindulási pont az a felismerés volt, hogy azok a borok, amelyek elsősorban szőlőfajták szerint definiáltak, a nemzetközi versenyben könnyen helyettesíthetők. A tapasztalatot a gyengébb szüreti évek (pl. 1996) szolgáltatták, amikor is az élelmiszerboltokban az osztrák borokat problémamentesen helyettesítették magyar zöld veltelínikkel és kékfrankosokkal. Ezért került hát előtérbe a származás.¹⁴⁷²

A védjegyek és földrajzi árujelzők kapcsolata tekintetében a közösségi borjog mellett (illetve, bizonyos esetekben, megítélésem szerint ellenére) hatályban vannak a Legfelsőbb Szabadalmi és Védjegy Tanács 1976. május 12-ei nyilatkozatában meghatározott szabályok: „Bár igaz, hogy a bor esetében a származási hely megjelölése általánosságban jelentősen nagyobb szerepet kap, mint a többi áru esetében: De ha származási hely megjelöléséhez konkrét esetben védjegyjogi döntési erő is társul, akkor semmi ok nincs a bortörvény szabályozásainak támogatására, hanem sokkal inkább kizárólag a védjegyjogi rendelkezések alapján kell ítélni.”¹⁴⁷³

3.2. A földrajzi árujelzők szabályai a magyar jogban

A minőség¹⁴⁷⁴ és azon belül a földrajzi árujelzők védelme számos magyar törvényben megellelhető, így meg kell említeni: az 1997:XI. tv.-t, Jelképtörvényt,¹⁴⁷⁵ Tpv-t, Élelmiszertörvényt,¹⁴⁷⁶ Fogyasztóvédelmi törvényt,¹⁴⁷⁷ Reklámtörvényt,¹⁴⁷⁸ etc.¹⁴⁷⁹ Magam ezen jogszabályok közül a Marcus Höpferger által kiemelt jogintézmények által kijelölt kereteken belül kísérlem meg bemutatni a vonatkozó magyar szabályozást.

¹⁴⁷² RAGGAM: Op. cit. 310-311., 326-327. p.

¹⁴⁷³ BRUSTBAUER – MRAZ: Op. cit. 80. p.

¹⁴⁷⁴ A hagyományos különleges termékek szempontjából jelentős 509/2006/EK tanácsi rendelet hazai végrehajtására az 58/2004. (IV.24.) FVM rendelet (a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek hagyományos különleges tulajdonsága tanúsítási rendszerének működésére vonatkozó részletes szabályokról); az ökológiai termelésről/termékekről szempontjából jelentős 834/2007/EK tanácsi rendelet hazai végrehajtására a 140/1999. (IX.3.) Korm. rendelet (a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről) és a 74/2004. (V.1.) FVM rendelet (a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének egyes eljárási szabályairól) vonatkozik.

¹⁴⁷⁵ 1995. évi LXXXIII. törvény a Magyar Köztársaság nemzeti jelképeinek és a Magyar Köztársaságra utaló elnevezésnek a használatáról.

¹⁴⁷⁶ 2003. évi LXXXII. törvény az élelmiszerekről.

¹⁴⁷⁷ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről.

¹⁴⁷⁸ 1997. évi LVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenységről.

¹⁴⁷⁹ Ezek részletes elemzéséről lásd TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 67-77. p.

Magyarországon a Höpperger által rendszerezett eredetvédelmi modelleknek lényegében minden formája él. Természetesen nem azonos jelentőségük van a bor-eredetvédelmének szempontjából. Elsődlegesen itt is az árujelzőknek van meghatározó szerepe, különösen a földrajzi árujelzőknek. Az árujelzők mellett azonban legalább ilyen fontosak a közigazgatási előírások. És mindezek mögött megtaláljuk a versenyjog általános előírásait is. Magam két nagy csoportra bontva foglalkozom a magyar jogszabályokkal. Egyrészt a bor-eredetvédelmet olyan általános hatáskörű normák viszonylatában vizsgálom, mint a védjegyekről és földrajzi árujelzőkről szóló 1997:XI. tv. és a Tpv. Másrészt pedig – híven dolgozatom címéhez – a borjog keretein belül foglalkozom a magyar sui generis és közigazgatási földrajzi árujelző-védelem intézményeivel. Utóbbi – borjogon belül megvalósuló – eredetvédelem általános tendenciájaként megfigyelhető az, hogy – hasonlóan Ausztria borjogához – Magyarország esetén is egy elmozdulás tanúi lehetünk a germán rendszertől a latin eredetvédelmi modell irányába. Az új közösségi borpiaci rendtartás eredetvédelmi előírásai ugyanakkor, megítélésem szerint, váratlanul érték a magyar borágazatot, és félok, hogy az új rendszer sajátosságaira csak nehézkesen reagál.

3.2.1. Bor-eredetvédelem és általános hatáskörű normák: a földrajzi árujelzők, védjegyek, versenyjog

3.2.1.1. A földrajzi árujelzők általános szabályainak kapcsolata a bor-eredetvédelemmel

A Ptk. (86-87. §) szabályozási alapjáról kiindulva az 1997:XI. tv. tartalmaz általános rendelkezéseket a sui generis földrajzi árujelzők rendszerére. Ám az 1997:XI. tv. bemutatása előtt a Ptk. szabályai közül kiemelném a személyhez fűződő jogok megsértésének szankcióit,¹⁴⁸⁰ amelyeket a szellemi alkotásokhoz (így a földrajzi árujelzőkhöz) fűződő jog sérelme esetén, a külön jogszabályban – esetünkben az 1997:XI. tv. – meghatározott védelmen kívül, polgári igény formájában érvényesíteni lehet.¹⁴⁸¹

Az 1997:XI. tv. fogalmi rendszerén keresztül kerül kapcsolatba a borokra vonatkozó földrajzi árujelzőkkel. A törvényben található földrajzi jelzés és eredetmegjelölés fogalmak¹⁴⁸² lényegében kompatibilisek az 510/2006/EK tanácsi rendelet hasonló fogalmaival. Mivel a hatályos magyar Bortv. a tájbor fogalomban a meghatározás részének tekinti a földrajzi

¹⁴⁸⁰ Ptk. 84. § (1) bek. Az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igények támaszthatók: a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása; b) a jogsértés abbahagyása és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől; c) annak követelése, hogy a jogsértő nyilatkozzon vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak; d) a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítése, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztása; e) kártérítés követelése a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

¹⁴⁸¹ Ptk. 87. § (1) bek.

¹⁴⁸² 1997:XI. tv. 103. §.

jelzést,¹⁴⁸³ a m.t. minőségi bor fogalom részének pedig az eredetmegjelölést,¹⁴⁸⁴ ezért – s mivel e nevek (földrajzi jelzés, eredetmegjelölés) nem hoz eltérő meghatározást – magam ezt akképpen értelmezem, hogy lényegében (bár nem *expressis verbis*) az 1997:XI. tv. meghatározásaira utal vissza. Ezáltal teret enged a Bortv. annak is, hogy a borok földrajzi árujelzőinek megsértése esetén az 1997:XI. tv. szankciórendszerét¹⁴⁸⁵ lehessen alkalmazni a sérelmes helyzetek orvoslására, illetve, hogy az oltalom tartalmának mibenléte,¹⁴⁸⁶ a kizáró okok (pl. védjegy)¹⁴⁸⁷ esetén is az 1997:XI. tv. rendelkezései legyenek mérvadók, az 1493/1999/EK tanácsi rendelet keretei között. A hatályos magyar borjog ugyanakkor alapvetően eltér az 1997:XI. tv. szabályozásához képest, a földrajzi árujelzők oltalom alá helyezésének eljárásában, a résztvevő hatóságok és egyéb személyek körének tekintetében, etc. Mindez, megítélésem szerint, nem mond ellent annak, hogy a korábbi szabályozás alapján már nemzeti oltalomban részesítettek 13 borra vonatkozó földrajzi árujelzőt: Tokaj, Mór, Balatonmellék, Somló, Balatonfüred-Csopak, Eger, Debrő, Badacsony, Villány-Siklós, Pécs-Mecsek, Verpelét, Sopron, Szekszárd.¹⁴⁸⁸

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek a közösségi jog, konkrétan az 510/2006/EK tanácsi rendelet hatálya alá tartoznak. Mindazonáltal az 1997:XI. tv. tartalmaz rendelkezéseket esetükben is. Nevezetesen a XVII/A. fejezetben, amely lényegében az 510/2006/EK tanácsi rendelet eljárási részének tagállami szakaszait pontosítja Magyarország vonatkozásában. Így például a törvény rendelkezik arról, hogy a tagállami hatáskörbe tartozó ügyekben a FVM miniszter és a MSZH jár el.¹⁴⁸⁹ Bár ezek a rendelkezések jelenleg a borok vonatkozásában nem alkalmazandók, a 2008-as közösségi borrendtartás eredetvédelmi szabályainak hatályba lépésétől, – megítélésem szerint – bizonyos módosításokkal akár még alkalmazhatóvá is válhatnak. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára és ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokat kormányrendelet¹⁴⁹⁰ állapítja meg. A Kormányrendelet előírásokat tartalmaz továbbá – a címetől eltérően – az 510/2006/EK rendelet hatálya alá nem tartozó termékekre is. A Kormányrendelet ugyanakkor – szemben az 1997:XI. törvénnyel – rögzíti: a rendelet hatálya nem terjed ki – a borecet kivételével – a szőlészeti és borászati termékekre.¹⁴⁹¹

Az 1997:XI. tv. szabályai közül jelentőséggel bírnak a XVII/B. fejezet előírásai, amelyek az eredetmegjelölés nemzetközi, Lisszaboni Megállapodás alapján történő lajstromozására vonatkoznak. A magyar borok közül korábban többet is a LM alapján

¹⁴⁸³ Bortv. 2. § 24. pont.

¹⁴⁸⁴ Bortv. 2. § 25. pont.

¹⁴⁸⁵ 1997:XI. tv. 110. § alapján alkalmazhatóvá válik a védjegyjogosult védjegybitorlóval szemben polgári igényeit összefoglaló 1997:XI. tv. 27. §-a, valamint a 28. §-a.

¹⁴⁸⁶ 1997:XI. tv. 109. §.

¹⁴⁸⁷ 1997:XI. tv. 105-106. §.

¹⁴⁸⁸ SZABÓ Ágnes: Borok, pálinkák, védjegyek, földrajzi árujelzők. *Borászati Füzetek*, 2005, 3. szám, 4-5. p.

¹⁴⁸⁹ 1997:XI. tv. 116/A. § (1) bek.

¹⁴⁹⁰ 124/2007. (V.31.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára és a termékek ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról.

¹⁴⁹¹ 124/2007. Korm. rendelet 1. § (2) bek.

helyezett oltalom alá a WIPO Nemzetközi Irodája. Az 1997:XI. tv. hivatkozott fejezetének, s így a LM jelentőségét abban látom, hogy az új közösségi borrendtartás hatására, reményeim szerint, az újragondolt és kibővített bor-eredetvédelem esetleges új tagjait is – többek között – a LM alapján tartanám szükségesnek védeni. Magyarországon viszonylag ritkák a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos bitorlási perek. Az egyik legismertebbnek tekinthető ún. Pilsner-ügy (Pf. IV. 21.405/1993/2. sz. végzés),¹⁴⁹² mégis éppen a LM által eredetmegjelölés kapcsán mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy védett eredetmegjelölés nem válhat fajtagjelöléssé.

3.2.1.2. Védjegyek és földrajzi árujelzők

A következőkben a védjegyek jogintézményével két vonatkozásban foglalkozom. Egyrészt a földrajzi árujelzők és védjegyek viszonyát rendező magyar szabályozással, másrészt a borok védjegyeire térek ki röviden, azok sajátosságait summázva.

3.2.1.2.1. A földrajzi árujelzők és védjegyek közötti viszony a magyar jogban

Elsőként a védjegyekre és földrajzi árujelzőkre vonatkozó általános szabályok szerint vizsgálom a két jogintézmény kapcsolatát, majd az együttes és tanúsító védjegyek szabályaival foglalkozom.

I. Magyarországon számos ábrával kombinált földrajzi megjelölés van (pl. Soproni Ászok, Pannónia, etc.), amely közvetve vagy közvetlenül utal a termék/szolgáltatás földrajzi származására.¹⁴⁹³ Mindazonáltal, mivel a védjegyek legfontosabb jellemzőinek egyike a megkülönböztetés képessége, ezért a védjegyoltalomból ki van zárva az a védjegy, amely nem alkalmas a megkülönböztetésre, így például, ha kizárólag földrajzi árujelzőből áll.¹⁴⁹⁴ A bírói gyakorlat által alátámasztva általában nem alkalmas az oltalomra az a szóvédjegy, amely pusztán a földrajzi árujelzőből és a kapcsolódó termékből áll (lásd a Muránói Üveg, és Monori Mag); mindez nem vonatkozik természetesen az ábrás védjegyekre.¹⁴⁹⁵

A védjegy törvényünk rendelkezései alapján a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha az áru földrajzi származása tekintetében alkalmas a fogyasztók megtévesztésére.¹⁴⁹⁶ Így utasította vissza a bíróság a görög bejelentő „*Montana*” megjelölését, amely a termék származása tekintetében nem Görögországot, hanem az USA tagállamát juttathatta volna a fogyasztó eszébe. Hasonló módon az osztrák *St. Michel* borvidékkel

¹⁴⁹² Az ügy részletes ismertetését lásd TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 50-52. p.

¹⁴⁹³ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 60. p.

¹⁴⁹⁴ 1997:XI. tv. 2. § (2) bek. a) pont.

¹⁴⁹⁵ A Legfelsőbb Bíróság 3 Pkf. 21.431/1993/1. sz. végzését (Vetri Murano) és a Fővárosi Bíróság 3 Pk. 23.235/1991/2. sz. végzését (Monori Mag) hivatkozva TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 61. p.

¹⁴⁹⁶ 1997:XI. tv. 3. § (1) bek. b) pont.

összekeverhető angol szeszesitalra vonatkozó „St. Michael” megjelölést is elutasította a magyar bíróság.¹⁴⁹⁷

A magyar védjegy törvény alapján ki van zárva a védjegy oltalomból a megjelölés, ha kizárólag a PUE-ben meghatározott állami felségjelből áll.¹⁴⁹⁸ A Jelképtörvény alapján a Magyar Köztársaság címerének, zászlajának és lobogójának védjegy elemeként (tehát ha nem kizárólagosan az!) való használatát az iparügyekért felelős miniszter engedélyezheti a védjeggyel védeni kívánt áru tekintetében illetékes miniszter véleményének kikérése után.¹⁴⁹⁹ Borok esetén ilyen illetékességgel bír a FVM miniszter.

Az 1997:XI. tv. alapján ki van zárva a védjegy oltalomból az a megjelölés is, amely kizárólag olyan (nem állami) kitüntetésre, jelvényre, címerre vonatkozik, amelynek használatához közérdek fűződik. Az illetékes szerv hozzájárulásával védjegy oltalomban részesülhet ugyanakkor ez a megjelölés is, ha egy védjegynek csak egyik elemét képezi.¹⁵⁰⁰ Ilyenként jön szóba a Rákócziak kardot tartó sast ábrázoló címere, amely pl. a Tokaji borok esetén, mint díszítő elem jöhet számításba.¹⁵⁰¹

Az ország európai uniós csatlakozását követően lépett hatályba az 1997:XI. tv. azon rendelkezése, amely szerint a megjelölés nem részesülhet védjegy oltalomban, ha az 1997:XI. tv. vagy az Európai Közösség jogszabályai alapján lajstromozott földrajzi árujelzőből áll, vagy azt tartalmazza. E rendelkezést olyan árukra kell alkalmazni, amelyek nem a földrajzi árujelzőnek megfelelő földrajzi területről származnak, vagy amelyekkel kapcsolatban a földrajzi árujelző az 1997:XI. tv. vagy az Európai Közösség jogszabályai alapján egyéb okból nem használható.¹⁵⁰²

A földrajzi árujelzők és védjegyek viszonya azonban értelmezhető a földrajzi árujelzők oldaláról is. Az 1997:XI. tv. alapján ki van zárva a földrajzi árujelzők oltalmából valamely korábbi védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló földrajzi árujelző, ha – a védjegy ismertségére, jóhírnevére vagy a piacon való jelenlétének tartósságára tekintettel – annak használata az áru származása tekintetében a fogyasztók megtévesztését eredményezheti.¹⁵⁰³ Látható, hogy korábbi védjegy esetén – szemben a korábbi földrajzi árujelző esetével – mérlegelés alapján kerülhet csak kizárásra egy földrajzi árujelző az oltalomból. Megítélésem szerint ez a szabály, amely a földrajzi árujelzők prioritását, és adott esetben a védjegy jogintézményének kizárólagosságát sértő együttélés elvét foglalja magában, megfelel a közösségi előírásokba foglalt védjegy-földrajzi árujelző viszony jellegének.¹⁵⁰⁴

¹⁴⁹⁷ A Legfelsőbb Bíróság 3 Pkf. 24.667/1992/6. sz. végzését (St. Michael) és a Fővárosi Bíróság 3 Pk. 23.130/1991/11. sz. végzését (Montana) hivatkozva TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 61. p.

¹⁴⁹⁸ 1997:XI. tv. 3. § (2) bek. a) pont.

¹⁴⁹⁹ 1995. évi LXXXIII. törvény 4. és 6. §-ai.

¹⁵⁰⁰ 1997:XI. tv. 3. § (2)-(3) bek.

¹⁵⁰¹ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 62. p.

¹⁵⁰² 1997:XI. tv. 3. § (4) bek.

¹⁵⁰³ 1997:XI. tv. 106. § (1) bek. c) pont.

¹⁵⁰⁴ Mindez természetesen oltalom alatt álló földrajzi árujelzők esetén igaz. V.ö. BDT2003. 886.: „A földrajzi megjelölés és a védjegyhasználat kollíziója esetén a védjegy törvény a védjegy oltalom prioritásának elvén áll. A

A borok tekintetében külön figyelmet érdemelnek az Egri Bikavér szóvédjeggyel kapcsolatos legutóbbi ügyek. Magyarországon a törölni kért „Egri Bikavér” védjegy 1986. február 05-én került bejelentésre, azonban ezt megelőzően 1954-től volt már védjegye az Egri Bikavér szóösszetétel megjelölésére, tehát lényegében fél évszázados védjegyoltalomról van szó. A védjegy jogosultja a védjegy bejelentésekor az EGERVIN Eger – Mátravidéki Borgazdaság, a védjegy Magyarországon való törlésének idején az EGERVIN Borgazdaság Rt. (Eger székhellyel). A Magyar Szabadalmi Hivatalnál a HUNGAROVIN Borgazdasági és Kereskedelmi Rt. 2000. május 25-én kérte a védjegy törlését. Kérelmét alapvetően az 1997:XI. tv. 2. § (2) bekezdés a) pontjára alapította, amely szerint ki van zárva a védjegyoltalomból a megjelölés, ha nem alkalmas a megkülönböztetésre. Ilyen különösen, ha kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak, vagy pedig amelyeket az általános nyelvhasználatban, illetve az üzleti kapcsolatokban állandóan és szokásosan alkalmaznak.¹⁵⁰⁵

A törlést kérelmező jogi álláspontja szerint az Egri Bikavér szóvédjegyből az „Eger” szó származási helyet, a „Bikavér” szó árufajtat, borfajtat jelöl. Érvei alátámasztására a törlést kérelmező az alábbi jogi indokokat jelölte meg:

1. Az Egri Bikavér védjegy vonatkozásában a magyar bíróság előtt már 1989-ben jogerős döntés született, amely végzésben a bíróság megállapította, hogy a védjegyben szereplő „Eger” szó származási helyet jelöl, a „Bikavér” szó pedig nem fantáziaszó, hanem borfajtat jelöl. Ennek következtében a magyar bíróság¹⁵⁰⁶ szerint az „Egri Bikavér” szó megjelölés rendeltetése nem az, hogy az áru megkülönböztetésére szolgáljon, hanem hogy magát a terméket jelölje. Ebben az esetben tehát hiányzik a védjegyeknél megkövetelt megkülönböztetési funkció, amely pedig a védjegyek legfontosabb funkciója. A magyar Legfelsőbb Bíróság korábbi döntése tehát teljes egészében alátámasztotta a törlést kérelmező álláspontját.

2. A törlést kérelmező a „Bikavér” szó borfajta jellegét hangsúlyozandó hivatkozott az eljárás idején hatályos magyar bortörvényre, az 1997-es Bortörvényre. E törvény 16. §-a alapján Egri Bikavér bort kizárólag az Egri borvidékbe sorolt településeken lehet előállítani. E törvény 53. §-a alapján pedig a szőlőfajta neve helyett alkalmazható az Egri borvidéken termelt vörösborok elnevezésében a „Bikavér” kifejezés.

védjegy jogosultja nem tilthat el mást attól, hogy gazdasági tevékenysége körében - az üzleti tisztesség követelményeivel összhangban - használja az áru vagy szolgáltatás eredetére vonatkozó jelzést. Annyiban azonban a termék márkaneve, mint árujelző a védjegyjogosult árujelzőjével összetéveszthető, a földrajzi név - mint eredetmegjelölés - használatára az adott szóösszetételben a versenytárs nem jogosult, mivel az ellentétes az üzleti tisztesség követelményeivel.” A döntés feldolgozásáról lásd AIPPI: *Report Q195 of Hungary. Limitations of the Trademark Protection*. Executive Committee Meeting in Singapore. 2007. október 5-10. 9 p.

¹⁵⁰⁵ CSÁK Csilla – OLAJOS István – MENYHÁRT Szabolcs – SZILÁGYI János Ede: *Feljegyzések az Egri Bikavér szóvédjegy romániai jogvitájához*. Gépirat, Miskolc, 2005. november 22., 3. p.

¹⁵⁰⁶ Legfelsőbb Bíróság Pkf. IV. 20 164/1989. számú döntése.

3. Az Egri borvidék és a „bikavér” elnevezés védett megnevezés a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről Brüsszelben 1993. november 29-én aláírt megállapodás alapján.¹⁵⁰⁷

A Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) eljárásában megállapította, hogy a kérelem elbírálásakor hatályos védjegytvény szabályai szerint kell eljárnia, függetlenül attól, hogy a kérdéses védjegy bejegyzésére a korábbi jogszabály alapján került sor. A MSZH döntésekor figyelemmel volt az 1997:XI. tv. hivatkozott 2. § (2) bekezdésének a) pontjára, a magyar 1997-es Bortörvény hivatkozott 53. §-ára, a jogerős bírósági ítéletben megállapított következtetésekre. A MSZH megállapította, hogy az „Egri” szóelem származási helyet jelöl, a „Bikavér” szóelem pedig csak termék nevét, azaz egy vörösborfajtát, amelyet három- vagy négyféle kékszőlő házasításával állítanak elő. Mindezek alapján az Egri Bikavér szóösszetétel nem rendelkezik megkülönböztető képességgel. A megjelölést bárki használhatja, az egri eredetmegjelölés területéről származó borok vonatkozásában. Ezek alapján a MSZH az „Egri Bikavér” szóvédjegyet keletkezésére visszaható hatállyal 2001. szeptember 24-én törölte.¹⁵⁰⁸

A magyar Egri Bikavér szóvédjegy magyarországi törlése nem eredményezte egyúttal a szóvédjegy más országokban történő törlését is. Így hamarosan jogvita kerekedett pl. Romániában is az Egri Bikavér szóvédjegy kapcsán (a konkrét ügy lezárásáról nincsenek adataim).

II. Az USA szabályozásának példáján korábban már utaltam rá, hogy egyes államok jogában milyen fontos szerepet tölthetnek be a borok eredetvédelmében az együttes és tanúsító védjegyek. Most röviden azzal foglalkozom, hogy a magyar jog milyen keretek között szabályozza a két, egymáshoz nagyon hasonló jogintézményt. Mivel Magyarországon, szemben az USA jogával, az eredetvédelemnek sui generis intézménye is él, ezért érthető módon a két védjegy típus szerepe csekélyebb a bor-eredetvédelemben, mint az ilyen sui generis földrajzi árujelző-rendszerrel nem bíró országok esetében.

Az 1997:XI. tv. mindkét védjegynek megadja a fogalmát. A két védjegy egymáshoz való viszonyát pedig akképpen rendezi, hogy miután részletesen szabályozta az együttes védjegy jogintézményét, azt követően a tanúsító védjegy kapcsán – a specifikus szabályok rögzítését követően – visszautal az együttes védjegy szabályaira (a védjegy szabályzata, bejelentése, lajstromozása, használata, átruházása, az oltalom megszűnése és a jogok érvényesítése tekintetében).¹⁵⁰⁹

II.1. Az együttes védjegy olyan védjegy, amely valamely társadalmi szervezet, köztisztület vagy egyesülés (együtt: társadalmi szervezet) tagjainak áruit vagy szolgáltatásait különbözteti meg mások áruitól vagy szolgáltatásaitól, az együttes védjeggyel megjelölt áruk vagy szolgáltatások minősége, származása vagy egyéb tulajdonsága alapján. Az együttes védjegy oltalma a társadalmi szervezetet illeti meg, használatára a társadalmi szervezet tagjai

¹⁵⁰⁷ CSÁK – OLAJOS – MENYHÁRT – SZILÁGYI: *Op. cit.* 3-4. p.

¹⁵⁰⁸ CSÁK – OLAJOS – MENYHÁRT – SZILÁGYI: *Op. cit.* 4. p.

¹⁵⁰⁹ 1997:XI. tv. 101. § (6) bek.

jogosultak.¹⁵¹⁰ Az ország uniós csatlakozását megelőzően a magyar védjegy törvény lehetővé tette azt, hogy együttes védjegy esetén egy megjelölés akkor is védjegyoltalomban részesülhessen, ha kizárólag az áru vagy szolgáltatás földrajzi származásának feltüntetéséből állt.¹⁵¹¹

Mivel az együttes (és tanúsító) védjegyek esetén a védjegyek egyértelműen kiegészülnek egy tágabb értelemben vett minőségvédelmi céllal is,¹⁵¹² olyan klasszikusnak tekinthető védjegyfunkciók, mint a megkülönböztetés mellett, ezért a jogalkotó számos garanciát rendelt ezen speciális funkció biztosítása végett. Ilyen garanciák az együttes védjegy esetén: (a) A védjegyjogosult társadalmi szervezet az együttes védjegyet maga nem használhatja, a tagok védjegyhasználatát azonban ellenőrzi.¹⁵¹³ (b) A megjelölés akkor részesülhet együttes védjegyként oltalomban, ha használatáról szabályzat rendelkezik, melyet társadalmi szervezet állapít meg, s amely többek között tartalmazza a védjegy használatának feltételeit, a védjegy használatának ellenőrzésére vonatkozó előírásokat, a jogosulatlan védjegyhasználattal szembeni fellépés rendjét.¹⁵¹⁴ A szabályzatot az együttes védjegyre vonatkozó lajstrombejegyzéshez mellékelni kell.¹⁵¹⁵ (c) Az együttes védjegy oltalma nem ruházható át, ha az átruházást követően az együttes védjegyre vonatkozó követelmények nem teljesülnének.¹⁵¹⁶ (d) Az együttes védjegy oltalma megszűnik akkor is, ha a védjegyjogosult nem teszi meg a szükséges intézkedéseket az együttes védjegy szabállyal ellentétes használatának megakadályozására.¹⁵¹⁷

II.2. A tanúsító védjegy olyan védjegy, amely meghatározott minőségű vagy egyéb jellemzőjű árukat vagy szolgáltatásokat azzal különböztet meg más áruktól vagy szolgáltatásoktól, hogy e minőségüket vagy jellemzőjüket tanúsítja. A védjegy jogosultja a tanúsító védjegyet maga nem használhatja, engedélyezi azonban annak használatát az előírt minőségi követelményeknek vagy egyéb jellemzőknek megfelelő árukkal vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban.¹⁵¹⁸ A tanúsító védjegyekkel szemben előírt legfontosabb garanciális követelmények – az együttes védjegyekkel szemben előírt szabályozáshoz nagyon hasonló egyéb követelmények mellett, hogy – nem szerezhetsen oltalmat tanúsító védjegyre:

- a) az a vállalkozás, amely az árujegyzékben szereplő árut előállítja, forgalomba hozza, az országba behozza vagy az árujegyzékben szereplő szolgáltatást nyújtja;
- b) az a vállalkozás, amely – a Tpv. értelmében – nem független az a) pontban említett vállalkozástól;

¹⁵¹⁰ 1997:XI. tv. 96. § (1) és (4) bek.

¹⁵¹¹ Ekkor, vagyis kizárólag a földrajzi származás feltüntetéséből álló együttes védjegy esetén a védjegy szabályzatában lehetővé kellett tenni mindazoknak a csatlakozását, akiknek áruai vagy szolgáltatásai a védjegyben feltüntetett földrajzi területről származtak. 1997:XI. tv. 97. § (3) bek.

¹⁵¹² TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 62-64. p.

¹⁵¹³ 1997:XI. tv. 96. § (5) bek.

¹⁵¹⁴ 1997:XI. tv. 97. § (1)-(2) bek.

¹⁵¹⁵ 1997:XI. tv. 97. § (4) bek.

¹⁵¹⁶ 1997:XI. tv. 98. § (2) bek.

¹⁵¹⁷ 1997:XI. tv. 99. § (3) bek.

¹⁵¹⁸ 1997:XI. tv. 101. § (1) és (3) bek.

c) az a vállalkozás, amellyel az a) pontban említett vállalkozás egyébként – az árujegyzékben szereplő árukkal és szolgáltatásokkal összefüggésben – tartós jogviszonyban áll.¹⁵¹⁹

A magyar tanúsító védjegyek az esetek jó részében különböző marketingmozgalmakhoz kapcsolódtak. Így a „*Gutes aus Ungarn*”, „Kiváló Áruk Fóruma”, „Hazai Termék, Hazai Munkahely”, „Rendszeresen Ellenőrzött Kiváló Magyar Termék”, etc. A tanúsító védjegy alkalmas lehet borok származásának a tanúsítására is.¹⁵²⁰ Napjainkban különösen a „Kiváló Magyar Élelmiszer Védjegy” bír jelentőséggel.¹⁵²¹

A tanúsító védjegy Tattay Levente szerint lehetőséget adhat pl. annak tanúsítására, hogy az „kosher bor”, kiváló minőségű évjáratból származik (mint az 1972-es év Tokajban), díjakat („év bora”) nyert, etc.¹⁵²²

3.2.1.2.2. A bor-védjegyek

A borok értékesítését – szakemberek szerint – leginkább három tényező határozza meg: termőhely, a fajta, és az árujelző.¹⁵²³ Kérdéses persze, hogy utóbbi kategórián belül milyen szerepet töltenek be a földrajzi árujelzők és milyen a védjegyek. Hiszen a piacon a földrajzi árujelző az azonos területen előállítókat gyakorlatilag egybeköti, közös felelősség terheli őket a közös név hírnevének (jobb esetben) őrzésében, a hagyományok ápolása mellett egymás irányában megkövetel egyfajta kompromisszum készséget. Ezzel szemben ugyanazon földrajzi helyen ugyanolyan bortípust termelő borászatok közötti megkülönböztetés kerül előtérbe. Vagyis – a védjegy alapvető funkciójának megfelelően – ekkor a megkülönböztetés kerül már előtérbe: az egyéni arculat felvállalása, a különbözni merés, a saját hibáimért saját magam vállalom a felelősséget szabály. Egy megfelelően kiépített viszony a két intézmény között a borgazdaság egészséges működését hozhatja magával, ezzel szemben nem tartom szerencsésnek, ha a borászatban az egyik intézményre olyat kívánunk ráerőltetni, ami éppen a másik jogintézmény sajátja. A problémára jó példa lehet az, amikor egy borvidéken belül nem születik kompromisszum adott bortípus készítésével kapcsolatban. Pl. a tokaji aszú klasszikus és új készítésének eljárása esetén, amikor lényegében még az is vita tárgya, hogy melyik a klasszikus eljárás, és melyik az új (azaz, hogy milyen mértékben kell az aszú borokat kitenni az oxidációs hatásnak). Ilyen esetekben nehézkessé válik magának a bortípusnak a meghatározása is. A külön utakon járó cégek ez esetben tönkretehetik magát a földrajzi árujelzőt, míg a védjegy szerepe esetlegesen felértékelődhet; de szerintem ez nem jó

¹⁵¹⁹ 1997:XI. tv. 101. § (2) bek.

¹⁵²⁰ TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Op. cit. 63. p.

¹⁵²¹ 2004-ben 350 termék nyerte el a jogot a védjegy használatára. PAPP Mónika: Hazai élelmiszerbiztonság és eredetvédelem. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2004, 4. szám, 10-11. p.

¹⁵²² TATTAY: Borvédjegyek a marketingben. *M&M*, 2001, 5-6. szám, 89. p.

¹⁵²³ TATTAY: A boreredet-megjelölések és borvédjegyek. Op. cit. 606. p.; illetve BOTOS Ernő Péter: Márkák a hazai borpiacon. *Bor és Piac*, 2004, 1-2. szám, 23. p.

megoldás. Megítélésem szerint vannak döntések, amelyeket következetesen végig kell vinni egy közös érték, egy közös ügy, egy közös földrajzi árujelző esetén. Különösen, ha olyan közösségi jogrendszernek vagyunk a részei, amely a sui generis eredetvédelmi rendszerre helyezte borászati minőségpolitikáját. Megítélésem szerint tehát, s ezen meggyőződésemet a 2008-as borrendtartás csak megerősíti, előbb a földrajzi árujelzőink sui generis rendszerét kell helyretennünk, csak ezt követően lehetne az egyéniségnek teret engedő védjegyekkel törődni.¹⁵²⁴ Az nem vezet jóra, hogy az EK a földrajzi árujelzők hatékony védelmére helyezi minőségi politikáját, mi pedig, lényegében lemondva az EK hatékony lobbijéről, lejáratott földrajzi neveinkről lemondva inkább a védjegyekkel küzdünk a globalizált piac fogyasztóiért.

Nézzük ezek után azt, hogy mi nem lehet borvédjegy. A legfontosabb szabály ezzel kapcsolatban, hogy a megjelölés szóvédjegy esetén nem állhat kizárólag közkincs kategóriájába tartozó jelzésből, mint amilyen a fajta, minőség, származás, előállítás ideje, etc.¹⁵²⁵

A borvédjegyek számos általános és speciális szempont alapján csoportosíthatók.¹⁵²⁶ A borvédjegyek lehetséges kategorizálásával Tattay Levente több munkájában is foglalkozott. Jelen munkámban a 2003-as kutatásain alapuló osztályozást ismertetem, azzal az eltéréssel, hogy – tekintettel a hatályos magyar bortörvény szabályaira – magam a dűlőkre utaló borvédjegyeket az első, termőhelyet előtérbe helyező borvédjegyek csoportjába sorolom, s nem külön kategóriába. A borvédjegyek legfontosabb típusai:¹⁵²⁷ (a) Termőhelyet előtérbe helyező ábrás borvédjegyek, amelyeknél gyakori olyan ábrák felhasználása, amelyekről a bortermő helyre lehet következtetni (pl. Szekszárdi Bikavér). (b) Termelőt előtérbe helyező borvédjegyek (pl. Bock). (c) Kereskedőt előtérbe helyező borvédjegyek (pl. Zwack). (d) Bortípuson belül különbséget tevő borvédjegyek (Dessewffy Tokaji Édes Szamorodni). (e) Fantázianevek (Brilliant). (f) Humoros hatású fantázianevek; amelyek az előző kategória alcsoportjaként is felfoghatók (pl. Esküvé). (g) Pincenevet tartalmazó védjegyek (pl. Szent Orbán Pince Badacsonyban). (h) Kastélyra utaló borvédjegy (pl. Borpalota). (i) Cégnevet előtérbe helyező borvédjegyek (pl. Henkell und Söhnlein). (j) Jelmondatok (pl. Kultúra és tradíció). (k) Történelmi nevek¹⁵²⁸ (Szegedi Róza Ürmös).

¹⁵²⁴ Lényegében hasonló következtetésre jut SZTANEV: Op. cit. 10. p.

¹⁵²⁵ TATTAY: Borvédjegyek a marketingben. Op. cit. 86. p.

¹⁵²⁶ Lásd még a korábbi védjegyszabályozás alapján végzett osztályozásról ZILAI: Bor és cégér. *Borászati Füzetek*, 1996, 3. szám, 28-29. p.

¹⁵²⁷ TATTAY: Jó bornak is kell a védjegy? In: *XXV. Országos Szőlész-borász Továbbképző Tanfolyam*, Balatonfüred 2003. február 3-7., 91-92. p.

¹⁵²⁸ Napjainkra felértékelődnek egyébiránt a nemesi nevek is. Lásd TATTAY: Egy kis előkelőség. *Nemesi nevek, rangok, címek a marketingben. Propaganda - Reklám*, 1998, 3. szám, 16-18. p.

3.2.1.3. Versenyjog és földrajzi árujelzők

A bor-eredetvédelem szempontjából is fontos lehetőségként merül fel az iparjogvédelem általános szabályain túl a versenyjogi jogérvényesítés útja.¹⁵²⁹

A hatályos magyar versenytörvény is tartalmaz rendelkezéseket a földrajzi eredet védelmére. Az eredetvédelemben is használható általános előírásokon túl a Tpv. nevesíti a földrajzi eredet védelmének speciális eseteit is. Így „tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az *eredetmegjelölést* is – vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni.”¹⁵³⁰ A törvény indoklása szerint a „tilalom akkor is fennáll, ha a jellegzetes külsejű, csomagolású, megjelölésű, elnevezésű áru nem áll iparjogvédelmi oltalom alatt, de az a fogyasztók számára az adott jellegzetességgel vált ismertté.”¹⁵³¹ Iparjogvédelmi oltalom nem állt fenn abban az esetben sem („Bugaci”¹⁵³² Csárda”-ügyben),¹⁵³³ amikor a bíróság megállapította, hogy a „származás-megjelölés”¹⁵³⁴ használata mindenkit megillet, aki az adott földrajzi területen olyan vendéglátóipari szolgáltatást nyújt, amelynek megjelölésére a földrajzi árujelzőt használják. A földrajzi név használata azonban adott szóösszetételben, az összetéveszthetőség

¹⁵²⁹ GONDA Imre: Jogérvényesítés különböző útjai a borászati termékek esetében. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 10. p.

¹⁵³⁰ Tpv. 6. §.

¹⁵³¹ A bíróságtól a jogosult a 1996. évi LVII. törvény 86. § (2) bek. alapján jogosult keresetében a következőkre: a) követelheti a jogsértés megtörténtének megállapítását; b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltávolítását a további jogsértéstől; c) követelheti, hogy a jogsértő - nyilatkozattal vagy más megfelelő módon - adjon elégtételt, és szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak; d) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a jogsértéssel előállított vagy forgalomba hozott áruk jogsértő jellegétől való megfosztását, vagy - ha ez nem lehetséges - megsemmisítését, továbbá az előállításra szolgáló különleges eszközök megsemmisítését; e) kártérítést követelhet a polgári jog szabályai szerint; illetve g) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett áruk előállításában, forgalmazásában résztvevőkről, valamint az ilyen áruk terjesztésére kialakított üzleti kapcsolatokról.

¹⁵³² Nem mellékesen a „Bugac” név a 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 2. számú melléklete alapján egy a Kunsági borvidék Kecskemét-Kiskunfélegyházi borvidéki körzetéhez tartozó borvidéki települést jelöl.

¹⁵³³ BH2004. 480. sz. ügy. Fontos kiemelni, hogy „a felperes kereseti kérelme nem irányult arra, hogy a bíróság az alpereseket, mint a cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaságokat az őket illető névtől tiltsa el... A Tpv. 6. §-a alkalmazásának feltétele, hogy a felek versenytársak legyenek, a versenytársnak a piacon már ismertnek kell lennie ahhoz, hogy a két szolgáltatást (az eredetit, illetve az utánzatot) összetéveszték... A Legfelsőbb Bíróság a cégnév használatával kapcsolatosan ugyan, de a jelen jogvitában is irányadó módon több eseti döntésében kifejtette, hogy a (cég)név különbözősége akkor állapítható meg, ha közönséges figyelem mellett is kizárt az összetéveszthetősége. (Közigazgatási-Gazdasági Döntvénytár 2003/2/30., 1995/11/225. és Bírósági Határozatok BH1990. 55. számú eseti döntések)... A földrajzi árujelző alkalmazásának egyetlen korlátja tehát az üzleti tisztesség. Az alperesek a „bugaci” kifejezés, mint földrajzi név használatára jogosultak, amennyiben ezáltal szolgáltatásuk nem lenne összetéveszthető a felperes „Bugaci Csárda” néven üzemeltetett vendéglátóhelyével, szolgáltatásával. Minthogy azonban a kifejtettek szerint az összetéveszthetőség reális veszélye fennáll, az alperesek e földrajzi név használatára a jelenlegi szóösszetételben nem jogosultak, mert az így ellentétes az üzleti tisztesség követelményeivel (Bírósági Döntések Tára 2003/1/1/3. számú eseti döntés).”

¹⁵³⁴ A bíróság ítéletében tévesen utal a „származási megjelölésre”, mint az 1997:XI. tv. 103. § (2) bek.-ben található jogintézményre, amely helyesen a „földrajzi jelzést” takarja.

miatt sértheti a versenytárs törvényes érdekeit, és így ellentétes az üzleti tisztesség követelményeivel.

A tisztességtelen verseny tilalmába ütköző magatartásokon túl, a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmát rögzítő normák között is találhatunk olyan előírásokat, amelyek az eredet védelmét célozzák. Így a Tpv. szerint¹⁵³⁵ a fogyasztók megtévesztésének minősül az is, ha „az áru ára, lényeges tulajdonsága – így különösen összetétele, használata, az egészségre és a környezetre gyakorolt hatása, valamint kezelése, továbbá az áru *eredete, származási helye, beszerzési forrása vagy módja* – tekintetében valótlan tény vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állítanak, az árut megtévesztésre alkalmas árujelzővel látják el, vagy az áru lényeges tulajdonságairól bármilyen más, megtévesztésre alkalmas tájékoztatást adnak.” Ezen jogszabályhely alapján járt el a Gazdasági és Versenyhivatal illetve a bíróság a paprikahamisítás¹⁵³⁶ (hamis származás), a whisky hamis megjelöléssel¹⁵³⁷ kapcsolatos ügyekben.

3.2.2. Borjog és eredetvédelem: sui generis és közigazgatási eredetvédelem

A földrajzi árujelzők sui generis védelmének borjogi rendszere hatályos formájában nagyban támaszkodik az 1997:XI. tv. földrajzi árujelzőinek szabályozására. Eltérést jelent ugyanakkor, hogy a bor-eredetvédelem szabályai csak az 1493/1999/EK tanácsi rendelet keretei között alakíthatók. Mindezek alapján a magyar borok oltalom alatt álló földrajzi területei kevésbé szabadon jelölhetők ki, és számos egyéb olyan feltétel is jogszabályban – tipikusan a Bortv.-ben és végrehajtási rendeleteiben – determinált, amely más termék esetén az adott oltalom alatt álló termék termelőinek szabad döntésén, belső hagyományain alapul. Ennek okán nem találkozhatunk a termékleírás más termékek esetén ismert intézményével, helyette a termelői önszabályozás helyi rendtartásai bírnak nagy szereppel, amelyeket gyakran a szakminiszter (FVM) rendeletben hirdet ki. A borok nemzeti-közösségi földrajzi oltalmában csekélyebb jelentősége van a MSZH-nak, és jelentősebb az FVM miniszter irányítása és felügyelete alatt álló szervezetek (pl. MgSZH). A borok földrajzi árujelzőinek sui generis rendszerét nagy számban egészítik ki a földrajzi árujelzők oltalmára hivatott közigazgatási modellre vonatkozó normák.

Az alább bemutatott szisztéma a 2008-as közösségi borrendtartás eredetvédelmi szabályainak – várhatóan 2009. augusztusi – hatályba lépését követően jelentősen

¹⁵³⁵ Tpv. 8. § (2) bek. a) pont.

¹⁵³⁶ 197/2004. VJ határozatában (VJ Házi Piros Paprika Kft., Szegedi Paprika Fűszer- és Konzervgyártó Rt., Kalocsai Fűszerpaprika Rt., Naturalpár Kft., és a Rubin Szegedi Paprikafeldolgozó Kft. - fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolása) a GVH megállapította ezt a tényállást, amikor különböző cégek megtévesztésre alkalmasan tüntették fel a paprika származását.

¹⁵³⁷ A 133/2003. VJ alapján versenyügyben hozott közigazgatási határozat felülvizsgálata alapján a Fővárosi Ítéltábla járt el: VEF2005. 25. sz. The Scotch Whisky Association ügy.

megváltozik. Ekkor előreláthatólag egy olyan rendszer kerül bevezetésre, amely nagyban hasonlít az 510/2006/EK tanácsi rendeletben meghatározott sui generis védelmi rendszerhez.

A borjog nemzeti eredetvédelmi szabályainak értelmezéséhez szükséges az 1997:XI. tv. rendelkezéseinek és a borjog dualista (Bortv., Htv.) törvényi struktúrájának vizsgálata is. A Bortv. és a Htv. alapvető rendelkezéseket tartalmaz a bor-eredetvédelem mind sui generis, mind közigazgatási rendszerére. A törvényi szint alatt pedig számos végrehajtási rendelet található, amelyek közül kiemelkednek a borok eredetvédelmével,¹⁵³⁸ a borok jelölésével¹⁵³⁹ és a borok előállításával¹⁵⁴⁰ foglalkozó FVM rendeletek.

3.2.2.1. A földrajzi árujelzők sui generis védelme a magyar borjogban

3.2.2.1.1. A magyar borjog meghatározott termőhelyre vonatkozó előírásai

A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők oltalmának alapját a pontosan lehatárolt termőhelyek adják. Termőhely az ország ökológiai szempontból szőlőtermesztésre alkalmas összes olyan területe, amelyet a szőlő termőhelyi kataszterében nyilvántartanak.¹⁵⁴¹ A szőlő termőhelyi kataszter térképén a környezeti tényezők alapján értékelt területeket (ökotópok) behatárolják, és azonosító kódszámmal, valamint osztályjelöléssel látják el.¹⁵⁴² A szőlő termőhelyi kataszterébe tartozó terület a kataszteri osztályozás szerint (a) I. osztályú, szőlőtermesztésre kiváló adottságú, (b) II. osztályú, 1. szőlőtermesztésre kedvező adottságú, 2. szőlőtermesztésre alkalmas terület lehet.¹⁵⁴³ Ezen rendelkezések értelmezése kapcsán ki kell emelnem, hogy az ország területének csak egy kisebb hányada alkalmas szőlőtermelésre, ráadásul ez a terület – az ágazatot érintő kedvezőtlen gazdasági tendenciáknak köszönhetően – folyamatosan csökken. Így, míg 1985-ben a hazai szőlőterületek mérete 140 000 ha volt, addig 2006-ra már csak 93 000 ha-t tartanak számon, amelyből borvidéki terület 74 000 ha.¹⁵⁴⁴ A szőlő termőhelyi kataszterében tehát e szőlőterületeket tartják számon, illetve ezeket osztályozzák.

A termőhelyek közül külön kategóriát jelentenek a meghatározott termőhelyek, amelyek olyan klasszifikált termőhelyek, amelyekben termelt szőlőből minőségi bor készíthető és a bor „származáshely-megnevezésére,” azaz földrajzi eredetjelölésére szolgálnak.¹⁵⁴⁵ A fogalom egyébiránt jól tükrözi azt a dogmatikai tisztázatlanságot, ami a Bortv. eredetvédelmi

¹⁵³⁸ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok eredetvédelmi szabályairól.

¹⁵³⁹ 98/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borászati termékek jelöléséről.

¹⁵⁴⁰ 99/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok előállításáról.

¹⁵⁴¹ Bortv. 2. § 3. pont.

¹⁵⁴² Bortv. 3. § (1) bek.

¹⁵⁴³ Bortv. 4. § (1) bek.

¹⁵⁴⁴ HERPAY Balázs: Tények és gondolatok a borgazdaságról. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 2. p.

¹⁵⁴⁵ Bortv. 2. § 4. pont.

előírásait jellemzi. Így bár – a későbbiekben hivatkozott tájbor és m.t. minőségi bor fogalmakban – a Bortv. az 1997:XI. tv. földrajzi árujelző szabályozási modelljét veszi alapul, mégis más esetekben, szóhasználatában – megítélésem szerint – következetlenül használja pl. a „származáshely-megnevezés” szót.¹⁵⁴⁶ E helyett (a meghatározott termőhely esetén), a félreértések elkerülése végett magam helyesebbnek tartanám az „eredetmegjelölés” használatát.

A meghatározott termőhelyek magyarországi alapegysége a borvidék, amely több település közigazgatási területére kiterjedően hasonló éghajlati, domborzati, talajtani adottságokkal, jellemző fajta-összetételű és művelésű ültetvényekkel, sajátos szőlő- és bortermelési hagyományokkal rendelkezik, és amelyről sajátos jellegű borok származnak. Borvidékbe olyan település sorolható, amelynek a szőlő termőhelyi kataszterében nyilvántartott területe a település összes mezőgazdaságilag hasznosított területének 7%-át eléri, vagy – a miniszter mérlegelése alapján – olyan település vagy településrész, amelyen hagyományosan borfeldolgozással foglalkozó bor adóraktár működik.¹⁵⁴⁷ A borvidékek között speciális státusz illeti meg, a magyar borjog-történeti hagyományoknak megfelelően, a Tokaji borvidéket,¹⁵⁴⁸ amelyet a Bortv. indoklásában továbbra is „zárt borvidékként” nevesít a jogalkotó. Fontosnak tartom kiemelni, hogy ahhoz, hogy egy meghatározott termőhely (borvidék, illetve az alább jellemezett borvidéki régió) neve eredetmegjelölésül szolgáljon pl. egy „általános” m.t. minőségi bor esetén – megítélésem szerint – nem szükséges, hogy az 1997:XI. tv. általános eljárási szabályai szerint nemzeti oltalomba részesüljön. A borok ilyen eredetmegjelöléseinek meghatározása más módon történik. Példának okáért a borvidékek neveit a 97/2004. FVM rendelet 2. sz. melléklete tartalmazza.

A borvidékhez képest találhatunk kisebb és nagyobb termőhelyi kategóriát is.

A borvidéki régió szintén meghatározott termőhely (így eredetmegjelölésre szolgálhat), a hasonló természeti adottságokkal és hagyományokkal rendelkező, vagy egymással földrajzilag egységet képező, illetve szomszédos borvidékek társulása, amelynek területéről – a borvidéki régió szabályzatáról szóló rendelet alapján – meghatározott termőhelyről származó minőségi bor hozható forgalomba. A borvidéki régió szabályzatát az érdekelt borvidékek együttes kezdeményezésére a FVM miniszter rendelettel adja ki.¹⁵⁴⁹ A borvidéki régiókat egyértelműen abból az okból hozták létre, hogy egy adott m.t. minőségi bor neve mögé nagyobb árumennyiséget lehessen rendelni, s így a nagyobb elosztó hálózatokon (pl. szupermarketek-hálózatokon) is lehessen forgalmazni. Mindezt kiegészíti az a törekvés is, hogy a m.t. minőségi boraink termőhelyeinek rendszerét a fogyasztók számára egyszerűbbé és átláthatóbbá tegyék. Munkám lezárásáig két borvidéki régió rendeletét adta ki

¹⁵⁴⁶ Egyébiránt a Bortv. 2. § 8. pontjában is.

¹⁵⁴⁷ Bortv. 2. § 6. pont.

¹⁵⁴⁸ Bortv. V. fejezet.

¹⁵⁴⁹ Bortv. 2. § 5. pont.

az FVM miniszter: a Duna¹⁵⁵⁰ és a Balatoni¹⁵⁵¹ Borvidéki Régió. Az előző alapján eredetmegjelölésként lehet feltüntetni a Duna Borrégió területén előállított „általános” m.t. minőségi bor esetén a „Duna Borrégió” megjelölést,¹⁵⁵² míg utóbbi esetén a Balatoni Borrégió területén előállított m.t. minőségi bort „Balaton” vagy „Balatoni” megjelöléssel lehet forgalomba hozni.¹⁵⁵³

A borvidékeknél kisebb termőhelyi kategóriák a borvidéki körzet (a borvidéken belül a termőhelyi sajátosságok azonossága alapján kialakított terület), borvidéki település, és a borvidéki dűlő.¹⁵⁵⁴ Utóbbi különös jelentőséggel bír a latin eredetvédelmi rendszer magasabb kategóriába sorolt minőségi borainál (ún. dűlőszelektált boroknál). A borvidéki dűlő borvidéki településen belül pontosan körülhatárolt, mikroökológiájában egységes termőhely, amelynek adottságai a bor karakterére jelentős hatással vannak. A Bortv. alapján a dűlő jelölése, csak valamely kiterjedtebb (település, körzet, borvidék) területi kategória „származáshely-megnevezésével”¹⁵⁵⁵ – megítélésem szerint itt is helyesebb lenne az „eredetmegjelölésével” szóhasználat – együtt szerepelhet címkén olyan módon, hogy az a földrajzi eredetet félreérthetetlenül jelzi. A Bortv. itt azt sugallhatja, hogy a címkén önállóan szerepelhet a borvidéki település ill. a borvidéki körzet. Egy végrehajtási rendelet azonban mindezt akképpen „pontosítja”, hogy „a körzet, a település és a dűlő nevei csak a borvidék vagy a borvidéki-régió nevével együtt jelölhetők a bor címkéjén.”¹⁵⁵⁶ Véleményem szerint a Bortv. vonatkozó rendelkezéseit módosítani kellene az egyértelműség miatt. Ugyanis a hatályos magyar jogszabályi hierarchia alapján egy FVM rendelet nem írhatja felül egy törvény rendelkezéseit.

A termőhelyek alapján történik többek között a telepíthető szőlőfajták meghatározása is. Így a borkészítés céljára szolgáló árutermő szőlőültetvény létesítésére és pótlására a külön jogszabályban meghatározott, az adott területen ajánlott – és engedélyezettként osztályba sorolt – szőlőfajták használhatók fel. Az egyes megyék, termőhelyek fajtahasználatát az Szőlőfajta Használati Bizottság határozza meg, amely külön jogszabály alapján a borkészítésre alkalmas fajtaikat osztályba sorolja. A megyénként osztályba sorolt szőlőfajtákat a FVM miniszter rendeletben határozza meg. A rendelet szerint megyénként osztályba sorolt szőlőfajtákból – az illetékes hegyközségek javaslata alapján – a hegyközségi tanácsok rendtartásban határozzák meg a borvidéki régiós, borvidéki, borvidéki körzeti fajtalistákat.¹⁵⁵⁷

¹⁵⁵⁰ 10/2006. (II.3.) FVM rendelet a Duna Borvidéki Régió szabályzatáról.

¹⁵⁵¹ 62/2006. (IX.7.) FVM rendelet a Balatoni Borvidéki Régió szabályzatáról.

¹⁵⁵² 10/2006. FVM rendelet 7. §.

¹⁵⁵³ 62/2006. FVM rendelet 7. §.

¹⁵⁵⁴ Bortv. 2. § 7-9. pont.

¹⁵⁵⁵ Bortv. 2. § 8. pont.

¹⁵⁵⁶ 97/2004. FVM rendelet 3. § (1) bek.

¹⁵⁵⁷ Bortv. 5. § (1)-(3) bek.; Direktermő fajták terméséből készült bor nem hozható forgalomba. Bortv. 2. § 13. pont, és 6. §.

3.2.2.1.2. A földrajzi árujelzővel ellátott borok

A földrajzi árujelzőkre vonatkozó szabályozás alapvetően a borok minőségi osztályai alapján alakul. A közösségi szabályozással szinkronban a magyar borok két minőségi osztálya az asztali bor¹⁵⁵⁸ és a m.t. minőségi bor kategóriái.

A földrajzi árujelzők intézménye az asztali borok meghatározott csoportját is érinti, amely csoport megfelel a közösségi „földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor” kategóriájának; magyar borjogi terminológiával a „tájbornak”. A tájbor a Bortv. végrehajtási rendeletében szabályozott földrajzi jelzéssel ellátott asztali bor, amely az adott földrajzi egység terméséből származik, és teljes egészében a meghatározott tájbor készítésére alkalmas szőlőfajták mustjából készül.¹⁵⁵⁹ A tájborok esetén tehát – megítélésem szerint – az 1997:XI. tv. földrajzi jelzésekre vonatkozó kategóriája a meghatározó. A tájborok esetén felhasználható földrajzi jelzések listáját a 97/2004. FVM rendelet 1. melléklete tartalmazza.

A m.t. minőségi borok vonatkozásában az 1997:XI. tv. eredetmegjelölés kategóriája játszik szerepet. A Bortv. alapján ugyanis a m.t. minőségi bor „a szőlőtermés legalább 15 tömegszázalék természetes eredetű cukrot tartalmazó, a meghatározott termőhelyen, és arra egyértelműen utaló földrajzi eredetmegjelölésű minőségi bor készítésére alkalmas fajtaként osztályba sorolt szőlőfajta termésének mustjából készült bor, amely a termőhelyre és a fajtára, esetleg a készítmódra vagy az évjáratra jellemző, határozottan felismerhető illat-, íz- és zamatanyagokat tartalmaz. Az m.t. minőségi bor származásában és minőségében 100%-ban, fajta és évjárat vonatkozásában 85%-ban meg kell, hogy feleljen az elnevezésének és a jelölésének.”¹⁵⁶⁰ A m.t. minőségi borok esetén találkozhatunk még ugyanakkor egy magasabb minőségi szintet képviselő altípussal is, nevezetesen a védett eredetű borral. Ez olyan m.t. minőségi bor, amely termelői kezdeményezésű, egyedi szabályozású termék. A védett eredetű bor földrajzi eredete egyedileg klasszifikált és borvidékre vagy azon belül kisebb területi egységekre lehatárolt. A borkészítésre felhasznált szőlőfajták a szőlőtermesztés, a borkészítés technológiája és kiserelése egyedileg szabályozott, az adott termék szabályzatában rögzített. A védett eredetű bor szabályozása egyedi, a m.t. minőségi borra általános és borvidéki rendelkezéseknél részletesebb és szigorúbb. A szabályzatot a FVM miniszter, a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa véleményezése alapján rendeletben adja ki.¹⁵⁶¹ Fontosnak tartom hangsúlyozni azt, hogy bár a Bortv. alapján a védett eredetű borokra¹⁵⁶² (vagy ahogy a

¹⁵⁵⁸ Asztali bor: osztályba sorolt és megyei fajtalistában szereplő borszőlőfajtákból származó, legalább 13 tömegszázalék természetes eredetű, szőlőből származó cukrot tartalmazó mustból készült bor, amelynek tényleges alkoholtartalma nem kisebb 9 térfogatszázaléknál, és összes alkoholtartalma nem több mint 15 térfogatszázalék, összes savtartalma, nem kisebb, mint 3,50 gramm/liter, azaz 46,6 milliekvivalens/liter. Bortv. 2. § 23. pont.

¹⁵⁵⁹ Bortv. 2. § 24. pont.

¹⁵⁶⁰ Bortv. 2. § 25. pont.

¹⁵⁶¹ Bortv. 2. § 26. pont.

¹⁵⁶² A kategória az 1997-es Bortörvény 2000-es módosításával került be a magyar borjogba. Az 1997. évi CXXI. tv. 2. § 28. pontja értelmében 28. védett eredetű bor: az a meghatározott termőhelyről származó minőségi vagy különleges minőségű bor, amelyet a termőhelyre ajánlott szőlőfajtából, eredetvédett termőhely ültetvényének

latin megnevezés rövidítése jelöli DHC-borra) szigorúbb szabályok vonatkoznak az „általános” m.t. minőségi borokhoz képest, azonban az 1997:XI. tv. értelmében nem lehet különbséget tenni egy DHC-borra illetve egy „általános” m.t. minőségi borra vonatkozó eredetmegjelölés között. Ezt azért tartom fontosnak kiemelni, mivel a – különösen a FVM minisztérium által követett – gyakorlatban ezzel kapcsolatban találkozhattunk kísérletekkel.

Az 1997:XI. tv. értelmében mind a földrajzi jelzés, mind az eredetmegjelölés esetén fontossá válik – még ha különböző mértékben is – a földrajzi területen belül történő termelés, feldolgozás, előállítás kérdése. Véleményem szerint a Bortv. egyik legnagyobb hiányossága, hogy bár beemeli az 1997:XI. tv. alapján szabályozott földrajzi árujelzők kategóriáit a tájbor (földrajzi jelzés) és a m.t. minőségi bor (eredetmegjelölés) fogalmi elemei közzé, még sem konvertálja megfelelően a szellemi tulajdon általános kategóriáit a borjog speciális szabályainak rendszerébe. Fontos hiányosság ugyanis az, hogy a magyar borok vonatkozásában nem értelmezi a jogalkotó pontosan a „termelés”, „feldolgozás”, „előállítás” meghatározásokat. Mint korábban hivatkoztam rá a német borjog ezzel szemben pontosan nevesíti ezen tevékenységi szakaszokat. Mindez persze csak elméleti polémia lenne, ha a gyakorlati élet nem hívta volna fel a figyelmet a fontosságára, nevezetesen a védett eredetű borok palackozásának kérdésében. Vagyis, hogy a termőhelyen belül a palackozás kötelezővé tehető-e. Megítélésem szerint ez ugyanis attól függ, hogy a palackozás beletartozik-e valamely fent említett kategóriába. Előljáróban mindenesetre utalnom kell a közösségi borjog kapcsán kialakult gyakorlatra, azaz a Rioja-ügyre, amelyben az EU Bíróság lehetővé tette a m.t. minőségi borok meghatározott termőhelyen belüli palackozásának előírását. Mivel Magyarország az EU tagja, ezért megállapítható, hogy a közösségi jog alapján – a minőség biztosítása érdekében – nem ütközik a verseny szabadságába az ilyen jellegű előírás. Kérdés persze, hogy a magyar jog támaszt-e ezzel szemben előírást. Véleményem szerint *expressis verbis* tilalom nincs. Például a DHC-borok szabályzatában lehet erről rendelkezni. Visszatérve az ehhez szorosan kapcsolódó „termelés-feldolgozás-előállítás” meghatározásaira: A Htv. 4. §-ra vonatkozó részletes indoklásában a felvásárló kapcsán állapítja meg a törvényalkotó, hogy az eredetvédelem kapcsán óriási jelentősége van a palackozásnak, és hogy a palackozás a feldolgozás része. „A felvásárlóval kapcsolatban meg kell még említeni azt is, hogy tevékenysége tárgyaként csak a nem palackozott bor jöhet számításba, mivel az még alakítható, s ezért az eredetellenőrzés szempontjából figyelmet érdemlő, és mert a palackozás is továbbfeldolgozás. A palackozott bor közvetlen fogyasztói forgalomba kerülő késztermék, ahol a hamisítás veszélyével már nem kell számolni.” A palackozás feldolgozás fogalmi körébe tartozását erősíti a Bortv is: „Továbbfeldolgozás céljából forgalomba hozott az a borászati termék, amelyet termelőtől borgazdasági

legalább 17, illetve 19 tömegszázalékos természetes eredetű cukrot tartalmazó terméséből készítették, és a termőhelyre jellemző tulajdonságokkal rendelkeznek. A védett eredetű bor termelésének szakmai szabályait - a hegyközség rendtartásában foglalt előírások alapján - a miniszter rendelettel adja ki. Lényegében e rendelkezések alapján került kiadásra az Egri borvidék védett eredetű borainak szabályzata.

tevékenység folytatására, illetőleg borpárlat előállítására jogosult szervezet feldolgozás, tárolás, érlelés, kezelés, palackozás céljából vásárol meg.”¹⁵⁶³ Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a m.t. minőségi borok eredetvédelme szempontjából a palackozásnak,¹⁵⁶⁴ és annak, hogy ez hol történik alapvető jelentősége van, és ennek szabályozása része a minőség- és eredetvédelem kérdésének. A magyar jogszabályok (1997:XI. tv., Htv., Bortv.) értelmezése alapján megállapítható, hogy a palackozás fázisa igenis fontos a bor-eredetvédelem szempontjából,¹⁵⁶⁵ és hogy a jogszabályok alapján a „továbbfeldolgozás” kategóriájába esik, amely kategória, véleményem szerint – tekintettel a borok esetén fontos eredetvédelmi szerepére, és a közösségi jog parmai sonka, Grana Padano és Rioja döntéseire – megfeleltethető a konkrét bor eredetvédelmi szabályzatát kialakító döntéshozók elhatározása alapján az 1997:XI. tv. „feldolgozás” kategóriájának.

3.2.2.1.3. A tájborokra vonatkozó bor-eredetvédelmi rendelkezések

Tájborok¹⁵⁶⁶ esetén az ország területénél kisebb földrajzi egység neve használható arra a borászati termékre, amely a megyei szőlőfajta listában besorolt szőlőből készült. A tájborok földrajzi eredet jelölésére használható földrajzi egységek neveinek listáját a 97/2004. FVM rendelet 1. számú melléklete tartalmazza:¹⁵⁶⁷ Alföldi, Balatonmelléki, Dél-alföldi, Dél-dunántúli, Duna melléki, Dunántúli, Duna-Tisza közti, Észak-dunántúli, Felső-magyarországi, Nyugat-dunántúli, Tisza melléki, Tisza völgyi, Zempléni.¹⁵⁶⁸ A helyi érdekeltségű termelő vagy termelői szervezet, az illetékes hegyközségi tanács véleményének figyelembevételével a Bor Eredetvédelmi Bizottságnál kezdeményezi a földrajzi eredet jelölésére használható földrajzi egység nevének meghatározását, a megnevezés alapjául szolgáló terület pontos meghatározásával, valamint a tájbor készítésére használni kívánt szőlőfajták felsorolásával. A Bizottság a kérelmet véleményezi és felterjeszti a FVM miniszterhez, aki a tájbor elnevezését rendeletben (jelenleg a már hivatkozott 97/2004. FVM rendelet 1. sz. mellékletében) határozza meg.¹⁵⁶⁹ A magyar borjog címkézési szabályai alapján kötelező jelölés tájbor esetén

¹⁵⁶³ Bortv. 27. §.

¹⁵⁶⁴ A borok palackozása és minősége közötti kapcsolat szakmai indokairól borász szemmel lásd MALYA Ernő: Mikor lehet, és kell a bort palackba tölteni? *Borászati Füzetek*, 2001, 3. szám, 23-24. p.

¹⁵⁶⁵ Ezt támasztja alá továbbá a Bortv. 31. § (2) bekezdése is, amely a palackozás minőségvédelem szempontjából fontos szegmensére figyelemmel rendelkezik úgy, hogy „Egri bikavér bort, szekszárdi bikavér bort, védett eredetű bort és tokaji borkülönlegességet közfogyasztás céljára kizárólag palackozva szabad forgalomba hozni. A palackozási kötelezettség nem vonatkozik az adott termőhelyen belül a termelő által, saját pincéjében, helyben fogyasztásra [sic!] kerülő, saját termelésű boraira.”

¹⁵⁶⁶ A magyar borágazatban elfoglalt helyéről lásd KÁDÁR Gyula: A tájborok rangja. *Borászati Füzetek*, 2004, 6. szám, 2-3. p.

¹⁵⁶⁷ 97/2004. FVM rendelet 1. §.

¹⁵⁶⁸ 97/2004. FVM rendelet 1. melléklet.

¹⁵⁶⁹ 97/2004. FVM rendelet 2. §.

a „tájbor” kifejezés és a 97/2004. FVM rendelet szerinti, a tájborra használható, földrajzi egység neve.¹⁵⁷⁰

3.2.2.1.4. A m.t. minőségi borokra vonatkozó bor-eredetvédelmi rendelkezések

A m.t. minőségi borok kategóriájában a magyar borjog lényegében két altípust különít el: az „általános” m.t. minőségi bort és a DHC-bort. A kettő között az egyik leglényegesebb különbség, hogy a DHC-borok magasabb minőségi kategóriáját többek között az egyéni szabályozással kívánja elérni a jogalkotó (az „általános” és DHC m.t. minőségi borok szabályozásáról lásd az 5. táblázatot). Így például az „általános” m.t. minőségi borok esetén a Bortv. szabályozza a maximális terméshozam nagyságát (100 hl/ha), némi szabadságot adva a borvidéki rendtartásokban az ettől való eltérésre (120 hl/ha), ha a hegyközségek ekképpen döntenek.¹⁵⁷¹ Ezzel az eltérési lehetőséggel azonban nem kötelező élniük. Ezzel szemben a DHC-borok esetében a meghatározott terméshozam meghatározása az egyéni szabályozás körébe esik.

5. Táblázat Az „általános” és a DHC m.t. minőségi borok szabályozásának összehasonlításáról
Forrás: MIKULÁS: Néhány, a minőségi borok szabályozásával kapcsolatos kérdés. Op. cit. 26. p.

	m.t. minőségi borok	
	„Általános” m.t. minőségi borok	Védett eredetű borok
Terület körülhatárolása	Egyedi szabályozás	Egyedi szabályozás
Fajtahasználat	Országosan egységes szabályozás	
Termesztés-technológia		
Borászati eljárások		
Min. tömegszázalék		
Max. hl/ha		

Az „általános” m.t. minőségi borok esetén vagy a „meghatározott termőhelyről származó minőségi bor”, vagy az „m.t. minőségű bor” kifejezés, vagy valamely hagyományos kifejezés használata kötelező a földrajzi eredet (borvidék, borvidéki régió neve) feltüntetésén túl.¹⁵⁷² A m.t. minőségi borokon felhasználandó/felhasználható borvidékek és a hozzájuk tartozó körzetek és települések listáját a 97/2004. FVM rendelet 2. számú melléklete tartalmazza.¹⁵⁷³ Az „általános” m.t. minőségi borok rendtartásait a hegyközségek fogadják el: a hegyközségi tanács a borvidék rendtartásában határozza meg a művelésre vonatkozó, a

¹⁵⁷⁰ 98/2004. FVM rendelet 14. § (1) bek. a) pont.

¹⁵⁷¹ Bortv. 13. § (3) bek.

¹⁵⁷² 98/2004. FVM rendelet 14. § (1) bek. b) pont.

¹⁵⁷³ 97/2004. FVM rendelet 3. §. A borvidékeink számának és területének történeti változásait foglalja össze KÁDÁR: Borvidékeink rangja. Történelmi borvidékek – új borvidékek. *Borászati füzetek*, 1999, 3. szám, 10-13. p.

Bortv.-ben meghatározottakon túli előírásokat, amelyek az m.t. minőségi borok lehető legjobb minőségének biztosításához szükségesek. Az m.t. minőségi bor rendtartását a FVM miniszter külön rendeletben hirdeti ki.¹⁵⁷⁴ Ilyen rendelet munkám lezárásáig még nem született, ráadásul, megítélésem szerint nagyban elmosná a határvonalat az „általános” m.t. minőségi borok és a DHC-borok között. Magam problémásnak tartom a földrajzi árujelzőket tartalmazó 97/2004. FVM rendelet 2. sz. mellékletének kialakítását, ezzel kapcsolatos részletes kritikámat a disszertációm korábbi részében fejtettem ki.

Az „általános” m.t. minőségi borok között található a borvidéki régiók m.t. minőségi borait. Ezek esetén azért találkozhatunk speciális rendelkezésekkel, mivel a hegyközségek jelenleg három szintes rendszerében nincs külön nevesítve a borvidéki szervezeti rendszere. Ennek megfelelően található részletszabályokat ezek eredetvédelmi szabályainak kiadásához. A borvidéki régió rendtartásának elfogadását az érdekelt borvidéki hegyközségi tanácsok együttesen kezdeményezik. A rendtartás szabályzatát az illetékes hegyközségi tanácsok készítik el, az érdekelt hegyközségek véleményének figyelembevételével. A Bor Eredetvédelmi Bizottság a HNT véleményének figyelembevételével a rendtartást véleményezi és felterjeszti a FVM miniszternek. A miniszter a borvidéki régió rendtartását rendeletben adja ki. A borvidéki régió rendtartásának tartalmaznia kell: a régió nevét, a szőlőfajta használatának előírásait, és az ültetvények hozamszabályozását. Munkám lezárásáig, amint már utaltam rá, két borvidéki régió rendtartását adták ki FVM rendelet formájában: a Duna¹⁵⁷⁵ és a Balatoni¹⁵⁷⁶ Borvidéki Régió.

A m.t. minőségi borok vonatkozásában külön jogi problémaként jelentkezett a m.t. minőségi borok meghatározott termőhelyen kívüli előállításának kérdése. Mint fentebb már ismertettem, a közösségi borjog alapján – meghatározott feltételek teljesülése esetén – van rá mód, hogy a meghatározott termőhelyen kívül történjen egy m.t. minőségi bor előállítása. Megítélésem szerint ugyanakkor a magyar borjog szabályai nem teljesítik azon feltételeket, amelyek a vonatkozó kérdésben a közösségi borjog megkövetel.

A Bortv. általános szabálya – amely szerint „a m.t. minőségi bort csak meghatározott termőhelyen lehet előállítani”¹⁵⁷⁷ – alóli kivételeket a Bortv. felhatalmazása alapján a vonatkozó végrehajtási rendelet részletezi. „M.t. minőségi bor csak a meghatározott termőhelyen belül szüretelt szőlőből, e szőlő szőlőmusttá való feldolgozásával, majd az így nyert szőlőmust borrá való feldolgozásával, valamint ezeknek a termékeknek borrá ... való feldolgozásával készíthető azon a meghatározott termőhelyen belül vagy az *azzal szomszédos* termőhelyen, ahol a felhasznált szőlőt szüretelték. A hegyközség és az OBI ellenőrzésével

¹⁵⁷⁴ 99/2004. FVM rendelet 17. § (1) bek.

¹⁵⁷⁵ 10/2006. FVM rendelet.

¹⁵⁷⁶ 62/2006. FVM rendelet.

¹⁵⁷⁷ Bortv. 15. § (2) bek.

m.t. minőségi bort *más területen is* elő lehet állítani.”¹⁵⁷⁸ (Megjegyzés: az OBI helyét a MgSzH vette át.)

A korábban már részletezett közösségi jogszabályok, nevezetesen az 1493/1999/EK tanácsi rendelet és az 1607/2000/EK bizottsági rendelet a Magyar Köztársaság területén közvetlenül alkalmazandók, ami azt jelenti, hogy végrehajtásuk nem igényli nemzeti jogszabályba történő átültetésüket, ilyen átültetés hiányában is konkrét jogokat és kötelezettségeket teremtenek. A tagállamok, így a Magyar Köztársaság is jogosult arra, hogy a rendeletekkel ellentétben nem álló, azokhoz kapcsolódó jogszabályokat alkossanak. Ezek a nemzeti jogszabályok tehát nem állhatnak ellentétben a közösségi rendeletekkel, pusztán annak felhatalmazása alapján állapíthatnak meg új rendelkezéseket, illetve intézkedhetnek a közösségi rendeletek végrehajtásának bizonyos kérdéseiről. A 99/2004. FVM rendelet 17. § (2) bekezdése mindkét közösségi rendeletben meghatározott kivételi kör vonatkozásában tartalmaz rendelkezéseket:

(a) Az 1493/1999/EK rendeletben használt „az érintett meghatározott termőhely közvetlen közelében levő terület” a 99/2004. FVM rendeletben „a meghatározott termőhellyel szomszédos termőhelyként” szerepel. A FVM rendelet minden m.t. minőségi borra egységesen határozza meg a meghatározott termőhellyel szomszédos termőhelyet; tehát nem az 1493/1999/EK rendeletben meghatározott módon minden egyes m.t. minőségi borra vonatkozóan külön-külön, az 1607/2000/EK bizottsági rendeletben meghatározott feltételeket (emlékeztetőül, többek között ilyen a földrajzi elhelyezkedés, a közigazgatási struktúra és a kijelölés előtti hagyományos elhelyezkedés) mérlegelve. Súlyos hiányosság továbbá az is, hogy nincs a rendeletben meghatározva a „szomszédos termőhely” fogalma. Ez alapján viszont teljesen bizonytalan a m.t. minőségi borok előállításának helyszíne. Ez pedig azt jelenti, hogy a Magyar Köztársaság nem tett eleget az „érintett meghatározott termőhely közvetlen közelében levő területek” megfelelő kijelölésére vonatkozó, az 1493/1999/EK tanácsi, és az 1607/2000/EK bizottsági rendeletekben meghatározott kötelezettségének. Ráadásul Magyarország – a Bizottságtól kapott tájékoztatás szerint – nem is közölte a tárgyban hozott határozatát az EU Bizottsággal.¹⁵⁷⁹

(b) Hasonló közösségi rendeletbe ütköző jogi megoldással találkozhatunk az 1493/1999/EK rendelet VI. mellékletének D.3. pontjában megjelölt második kivételi kör esetén is. A „hagyományos eljárások” esetén engedélyezhető „egyedi engedélyek” helyett a 99/2004. FVM rendelet 17. § (2) bekezdésének utolsó mondata – amely szerint „a hegyközség és az OBI ellenőrzésével m.t. minőségi bort más területen is elő lehet állítani” – egy univerzális felhatalmazást takar, amely megoldás teljesen ellentétes a közösségi rendelet előírásaival. Az 1493/1999/EK rendelet D.3. pontja ugyanis egyértelműen fogalmaz, akinek van a közösségi tanácsi rendeletben meghatározott egyedi engedélye, az állíthat elő m.t.

¹⁵⁷⁸ 99/2004. FVM rendelet 17. § (2) bek.

¹⁵⁷⁹ 1607/2000/EK bizottsági rendelet 2. cikk utolsó mondata.

minőségi bort, akinek viszont nincs ilyen egyedi engedélye, az nem állíthat elő m.t. minőségi bort a meghatározott termőhelyen és a meghatározott termőhely közvetlen közelében lévő területen kívül a meghatározott termőhely nevével.

A fentiek alapján összegzésképpen megállapítható, hogy a 99/2004. FVM rendelet, mint nemzeti joganyag a közösségi jogszabállyal, nevezetesen az 1493/1999/EK rendelettel ellentétes rendelkezéseket tartalmaz. Ezek alapján fontosnak tartanám a közösségi borjog előírásainak megfelelő módosítások eszközzését a 99/2004. FVM rendeleten.

3.2.2.1.5. A m.t. minőségi borok speciális magyar kategóriája: a védett eredetű bor

A magyar borjog a védett eredetű borok között – jogforrási alapjukat tekintve – lényegében két csoportot különít el: egyrészt a Bortv. alapján meghatározott tokaji borkülönlegességeket, másrészt az ezen a kategórián kívüli, lényegében FVM rendeletben kiadott rendtartásokban részletezett DHC-borokat. Utóbbi csoporton belül, kiadásának speciális időpontjára tekintettel emelkedik ki az Egri borvidék védett eredetű borainak rendtartása, ugyanis azt még a jelenleg hatályos Bortv. előtt adták ki, s ezen „primátusának” köszönhetően számos jogvita kísérte, kíséri. Jelen részben a rendeleti úton szabályozott DHC-borokkal foglalkozom részletesebben, a tokaji borkülönlegességeket ugyanis a következő részben elemzem bővebben.

A rendeleti úton meghatározott DHC-bornak rendelkeznie kell az adott földrajzi eredetre jellemző ökológiai és humán (szőlőtermesztési és borkészítési) tényezők jellemzőivel, és az ehhez kapcsolható termelési háttérrel. A védett eredetű borban felismerhetőnek kell lennie a földrajzi eredetét jellemző ökológiai sajátosságoknak és humán (szőlőtermesztési és borkészítési) jellemzőknek, ezek hagyományainak és fejlesztési eredményeinek. A védett eredetű bor földrajzi eredetjelölésére szolgáló – a vonatkozó FVM rendelet, megítélésem szerint helytelen szóhasználatával – „származáshely-megnevezéseket” és azok használatát az adott védett eredetű bort szabályozó miniszteri rendelet tartalmazza. A „védett eredetű bor megnevezése” kizárja annak más, az adott meghatározott termőhelyről származó minőségi borra való használatát.¹⁵⁸⁰ 2006. februárja előtt a 97/2004. FVM rendelet 4. § (2) bek. második mondata azt tartalmazta, hogy a „védett eredetű bor földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek neveinek használata kizárja” annak más, az adott meghatározott termőhelyről származó minőségi borra való használatát. Vagyis ez pl. azt jelentette, hogy az „Eger” megnevezés csak a DHC-borokra alkalmazható, „általános” m.t. minőségi borokra nem.¹⁵⁸¹ Feltehetően erre tekintettel történt a módosítás, amely egyúttal

¹⁵⁸⁰ 97/2004. FVM rendelet 4. §.

¹⁵⁸¹ Hasonlóan értelmezi SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiac közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. Op. cit. 4. p.; TARJÁN: A védett eredetű borok hatályos szabályairól. *Borászati Füzetek*, 2006, 3. szám, 10-11. p.

értelmezte is a „védett eredetű bor megnevezés” tartalmát: „a védett eredetű bor megnevezése a szabályzatában meghatározott termőhely nevéből és fajtából, vagy az utóbbit helyettesítő kifejezésből áll.”¹⁵⁸² Immár, értelmezésem szerint, csak a DHC-borok teljes nevét (pl. „Egri bikavér”) részesíti hasonló kizárólagos oltalomban a jogalkotó. Meg kell, hogy jegyezzem, nekem vannak fenntartásaim e 2006-os módosítás kapcsán is, hiszen így egy gyengébb minőségű „általános” m.t. minőségi bor ugyanúgy árthat a magasabb minőséget képviselő DHC-bornak, hiszen a nevükben található földrajzi név megegyezik (példámnál maradva, mindkettő nevében feltűntetik az „Eger” nevet). Szerencsésebb lenne a földrajzi név egybeesésének elkerülése. Továbbá a Villányi borok esetén pl. a classicus DHC-bor esetén az összes lényeges szőlőfajta szerepel a villányi DHC-rendeletben. Tehát ez esetben nagy az átfedés a villányi „általános” m.t. minőségi borok és a villányi DHC-borok nevei között. A helyzetben lényegében a villányi DHC-borok „Classicus”, „Prémium” kifejezéseinek használatának többlet feltétele sem segít, ugyanis a 97/2004. FVM rendelet előírásai alapján a kifejezéseknek a szőlőfajta nevét helyettesíteni kell és nem kiegészíteni.

Védett eredetű bor megnevezésében feltüntethető a szabályzatában felsorolt és pontosan körülhatárolt dülők neve is.¹⁵⁸³ Ilyennel találkozhatunk pl. a Villányi DHC-borok esetén.

A védett eredetű bor rendtartásának elfogadását helyi termelő vagy termelői csoport kezdeményezi. A rendtartás szabályzatát a kezdeményezők bevonásával az illetékes hegyközségi tanács készíti el, az érdekelt hegyközségek véleményeinek figyelembevételével. A Bor Eredetvédelmi Bizottság a HNT véleményének figyelembevételével a rendtartást véleményezi és felterjeszti a miniszternek. A miniszter a védett eredetű bor rendtartását rendeletben adja ki.¹⁵⁸⁴

A védett eredetű bor szabályzatának tartalmaznia kell:¹⁵⁸⁵ (a) a földrajzi eredet lehatárolását; (b) a földrajzi eredet jelölésére szolgáló földrajzi egység nevének meghatározását; (c) a szőlőfajta használatát; (d) a szőlőtermesztési technológiára, ültetvények hozamszintjét; (e) a borászati technológiát; (g) a bor kiserelését; (h) a bor megnevezését.

A védett eredetű bor rendtartásának felterjesztéséhez csatolni kell:¹⁵⁸⁶ (a) a védett eredetű bor kialakításának indoklását; (b) a védett eredetű bor létrehozásának előzményeit; (c) a védett eredetű bor történelmi, ökológiai, humán, technológiai feltételeinek megléte, melyre alapozva az adott meghatározott termőhelyen készített más boroktól eltérő, magasabb minőségű bor készíthető; (d) a kezdeményezők védett eredetű bor előzményeként készített borainak gazdasági háttere, a védett eredetű bor várható piaci fogadtatása, elosztási csatornái.

¹⁵⁸² 97/2004. FVM rendelet 4. § (3) bek..

¹⁵⁸³ 97/2004. FVM rendelet 4. § (4) bek.

¹⁵⁸⁴ 97/2004. FVM rendelet 5. § (1) bek.

¹⁵⁸⁵ 97/2004. FVM rendelet 5. § (2) bek.

¹⁵⁸⁶ 97/2004. FVM rendelet 5. § (3) bek.

A DHC-borok esetén a földrajzi árujelző és a fajtajelölésen túl a címke kiegészül a „Districtus Hungaricus Controllatus” (magyar ellenőrzött körzet) kifejezés, vagy ennek rövidítése a „DHC”, vagy a „Védett Eredetű Bor”, vagy ennek rövidítését „VEB”, vagy a „Védett Eredetű Bor” megjelöléssel.¹⁵⁸⁷ Számos DHC-bor esetén a címkén fel kell tüntetni a rendtartásban meghatározott grafikát is (lásd a 9. ábrát).

9. ábra: A Somlói, Villányi és Izsáki védett eredetű borok grafikái

Jelenleg már több védett eredetű bor rendtartásának kiadására is sor került rendeleti formában. Így Eger,¹⁵⁸⁸ Villány,¹⁵⁸⁹ Nagy-Somlói¹⁵⁹⁰ borvidékek és a Kunsági Borvidék Izsáki körzetének¹⁵⁹¹ védett eredetű borainak rendtartásai (védett eredetű borok összehasonlításáról lásd a 6. táblázatot).

A bor-eredetvédelem jogszabályi meghatározása kapcsán számos jogvita merült fel. Érdekes jellemzője a magyar agrárjognak, hogy bár számos jogsérelemmel találkozhatunk, az ágazat szereplői azonban nagyon ritkán viszik vitájukat bíróság elé. Megítélésem szerint ez többek között azzal magyarázható, hogy az ágazat továbbra is erőteljesen átpolitizált, s a felek inkább háttéralkukban, ezek hiányában a változékony politikai légkör kedvezőbb fordulatában remélik vitáik feloldását. Megítélésem szerint ugyanakkor a megoldás elodázása nem mindig kifizetődő. A bor szektor pedig megítélésem szerint jelenleg pont ilyen változásokat él meg.

A DHC-borok közül sok vita az első DHC-rendtartás kapcsán alakult ki.¹⁵⁹² Nevezetesen az Egeri borvidék védett eredetű borai körül.¹⁵⁹³ A borágazat szereplői közül

¹⁵⁸⁷ 98/2004. FVM rendelet 14. § (1) bek. c) pont.

¹⁵⁸⁸ 130/2003. (XII.31.) FVM rendelet az egeri borvidék védett eredetű borairól. Kialakításáról lásd: Új eredetvédelmi rendszer Villányban. *Borigo*, 2005. április, 54-55. p.

¹⁵⁸⁹ 91/2005. (X.18.) FVM rendelet a Villányi borvidék védett eredetű borairól. Alapvetően eltér az egeri koncepciótól, hiszen a classicus kategóriában egy széles fajtaválasztékot ölel fel. Hasonló viszont abban, hogy lényegében két DHC-bor minőségi szinttel operál.

¹⁵⁹⁰ 12/2006. (II.3.) FVM rendelet a Nagy-Somlói borvidék védett eredetű borairól. A DHC-borok szabályzatát viszonylag gyorsan sikerült elfogadni, hiszen az első tervezet 2004-ben készült. HORVÁTH Csaba: Védett eredetű somlói. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 64. p.

¹⁵⁹¹ 11/2006. (II.3.) FVM rendelet az Izsáki Arany Sárfehér védett eredetű borairól. Az Arany sárfehér egy hungarikum szőlőfajta. A szabályzat előkészítése hosszú időt (8 évet) vett igénybe, és kb. 2600 ha-t ölel fel. HORVÁTH Csaba: Eredetvédett az Arany sárfehér szőlőfajta. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 55. p.

¹⁵⁹² A vitának természetesen voltak előzményei is. Így a privatizáció idején is, amikor például az Eger-Mátravidéki Borgazdasági Kombinátot a francia illetve kanadai befektetők azért nem kívánták privatizálni, mert az Egeri bikavér eredetvédelmét megoldhatatlannak látták. TATTAY: A földrajzi árujelzők piacgazdasági jelentősége. *Propaganda - Reklám*, 1998, 2. szám, 17. p.

¹⁵⁹³ Az Egeri bikavér korábbi (még a védett eredetű bor kategóriájának magyar szabályozása előtti), 1997-es szabályzatát lásd: Az Egeri Bikavér Szabályzata. *Borászati Füzetek*, 1997, 3. szám, 10-11. p.; a szabályzat, és a

sokan azt állítják, hogy a nehézségek forrása magában a borban, különösen az Egri Bikavérben keresendők, hiszen a bikavér létének alapja éppen a rugalmasság, így ha ezt szabályozzuk egy DHC-rendelet keretében, akkor éppen a lényeg veszik el.¹⁵⁹⁴ Magam e borász szakmai kérdésekkel a továbbiakban azonban nem kívánok foglalkozni.

6. Táblázat A védett eredetű borok összehasonlító táblázata

Megnevezés	Jogalap	Területe	Fajták köre	Névhasználat
Egri borvidék védett eredetű borai	130/2003. FVM r.	Debrői körzet 4 települése	Hárslevelű	Debrői hárslevelű védett eredetű bor
		Egri körzet és Verpelét	Borvidék meghatározó vörösbort adó fajtái	Egri Bikavér védett eredetű bor
		Egri körzet	Borvidék meghatározó vörösbort adó fajtái	Egri Bikavér Superior védett eredetű bor
Tokaji borvidék védett eredetű borai: tokaji borkülönlegességek	Bortv. V. fejezet	Tokaji borvidék	Tokaji borkülönlegességek készítésére engedélyezett fajták	Tokaji másolás
				Tokaji fordítás
				Tokaji szamorodni
				Tokaji aszú (3-6 puttonyos)
				Tokaji aszúeszencia
Villányi borvidék védett eredetű borai	91/2005. FVM r.	Villányi borvidék	Borvidéken telepíthető lényeges fajták	Villányi védett eredetű classicus
				Villányi védett eredetű prémium
Izsáki Arany Sárfehér védett eredetű bor	11/2006. FVM r.	Kunsági borvidék Izsáki körzete	Arany sárfehér	Arany Sárfehér védett eredetű bor
Nagy-Somlói borvidék védett eredetű borai	12/2006. FVM r.	Somló-hegyi körzet 4 települése	furmint, hárslevelű, juhfark, kövérszőlő, olaszrizling, pinot blanc, rajnai rizling, sárga muskotály, tramini, chardonnay	Somlói védett eredetű bor
				Somlói Arany védett eredetű bor
				Somlói Nászéjszakák Bora védett eredetű bor

A jogi nehézségekre visszatérve: alapvető problémaként merült fel, hogy lényegében ki is jogosult a védett eredetű borok előírásainak meghatározására. Problémát jelentett ugyanis, hogy a FVM a hegyközségi rendszerrel gyakran azonos súlyúként kezelt más lobbicsoportokat is, s emiatt a Htv. értelmében, az eredetvédelemben közfeladatot ellátó hegyközségek döntését a minisztérium csak egy „véleménynek tekintette a sok közül. Az eredetvédelemben így komoly erőre tettek szert gyakran csekély reprezentativitással rendelkező csoportok.¹⁵⁹⁵ E problémával összefüggésben a FVM gyakorta törekedett arra, hogy maga határozza meg a védett eredetű borok rendtartásainak tartalmát, megítélésem szerint helyteleníthető mértékben. A földrajzi árujelzők, mint a szellemi tulajdon tárgyai ugyanis elsődlegesen az adott terület termelőinek kollektív jogosultságai, tehát az ő felelősségük az ezzel való gazdálkodás. A FVM megítélésem szerint ilyen helyzetben azt

védett eredetű bor első „kezdeményezésének” kommentálásáról lásd: GÁL Lajos: Magyarország első eredetvédett bora az Egri Bikavér. *Borászati Füzetek*, 1997, 3. szám, 10. p.

¹⁵⁹⁴ Lényegében az Egri bikavér kialakítása is az évjáratdeficiteknek köszönhető, a változó és sok fajtából álló házasítás. ÁCS Dóra – BOTOS Ernő Péter: A bikavér helyzete ma. *Bor és Piac*, 2004, 5. szám, 10-11. p.

¹⁵⁹⁵ CSÁK Csilla – OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: *Szakovélemény, amely készült „A hegyközségek érdekképviseleti tevékenységének” kérdésében*. Gépirat, Miskolc, 2006. július 4.

vizsgálhatja, hogy az adott DHC-bor szabályzata nem ütközik e magyar és közösségi borjog rendelkezéseibe. Sajnos jelenleg nem ezt láthatjuk. Ennek következménye volt, hogy a minisztérium gyakorta törvényességi felügyeleti jogkörét felhasználva próbált meg „hatni” a saját útját járni kívánó, „renitens” hegyközségi tanácsra...

A következő vitapont gyakorlatilag a borjog és a szellemi tulajdonjog összekapcsolódásából keletkezett. A két terület eltérő logikája sok félreértésre adott lehetőséget, és sok következtetlenséget szült. Így az 1997:XI. tv. egy egységes eredetmegjelölési kategóriát ismer, a borjog ezzel szemben különbséget tesz az eredetmegjelöléssel ellátott borok két kategóriája között, nevezetesen az „általános” m.t. minőségi borok és DHC-borok között. Ezzel a problémával találkozhatunk többek között a m.t. minőségi borok előállításának,¹⁵⁹⁶ palackozásának területi hatálya kérdésében is. A minisztérium ugyanis már a DHC-borok között is csak a top kategóriások (Egri Bikavér superior, Villányi prémium) között tartotta elfogadhatónak a palackozás borvidéken belüli kötelező előírásának lehetőségét, más „sima” DHC-borok (pl. Debrői Hárslevelű) esetén nem.¹⁵⁹⁷ A minisztérium ezen álláspontját nehéz alátámasztani az 1997:XI. tv. előírásaival, és a közösségi borjog előírásaival is, figyelemmel pl. az EU Bíróság Rioja-döntésére.

Utóbbi megjegyzésem felhívja a figyelmet egy következő tipikus problémára is. A közösségi jog és a magyar jog kapcsolatának értelmezése a bor-eredetvédelem tekintetében nehéz feladatot rótt az ágazat szereplőire minisztériumi és termelői oldalon egyaránt. A közösségi és magyar borjogi előírásokon túl ugyanis figyelemmel kellett lenni a magyar szellemi tulajdon jog, valamint a közösségi és magyar versenyjog előírásaira. A viszony, melyet reményeim szerint jelen munka keretei között főbb vonalaiban sikerült tisztázni – s amelynek lényege tehát: a minőségre tekintettel elő lehet írni egy eredetmegjelöléssel ellátott bor borvidéken belüli palackozását –, a jogalkotásban és a jogalkalmazásban máig jogviták forrása. Magam részéről a vitát ezek után egymással szembenálló érdeklőbbi-csoportok harcának tekintem; sajnálatos módon persze mindez jogellenes. Tudniillik az FVM a hegyközségi autonómiában született döntést egyenrangúként kezeli más csoportok érdekeivel.

A hatályos borvidéki rendszerünk és a védett eredetű boraink szabályzatának értékelése kacsán magam számos ponton osztom *Sztanev Bertalannak*, az FVM tisztségviselőjének véleményét:¹⁵⁹⁸ Véleménye szerint, ha a védett eredetű bor termőhelye borvidékre lehatárolt, akkor az adott földrajzi elnevezést (borvidék) a m.t. minőségi bor is viselheti a védett eredetű borokkal párhuzamosan;¹⁵⁹⁹ ha ezzel párhuzamosan borvidéki régió is alakulna a borvidék felett, a kizárólagos névhasználat a védett eredetű bor számára a mai

¹⁵⁹⁶ CSÁK Csilla – OLAJOS István – RAISZ Anikó – SZILÁGYI János Ede: *Szakvélemény, amely készült „A meghatározott termőhelyről származó minőségi borok előállításának területi hatálya” kérdésében.* Gépirat, Miskolc, 2006. június 19.

¹⁵⁹⁷ CSÁK Csilla – OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: *Szakvélemény az Egri Bikavér és Debrői Hárslevelű védett eredetű borok Egri borvidéken belül való palackozásának jogi szabályozása tárgyában.* Gépirat, Miskolc, 2005. október 21.

¹⁵⁹⁸ SZTANEV: Op. cit. 8-11. p.

¹⁵⁹⁹ V.ö. 97/2004. FVM rendelet 4. §.

szabályozás alapján akkor sem biztosított. E mellett felveti azt is, hogy mi a valós tartalma a borvidéki körzeteknek, pl. az Egri körzetnek, ha a Debrői körzet is része az Egri Bikavér gyártásának Verpeléten keresztül. Problémának tartja, hogy nincs megfelelő földrajzi névválaszték, amely azoknak a termelőknek is alternatívát kínálna, akik nem kívánnak vagy nem tudnak megfelelni a védett eredetű borra vonatkozó körülményeknek, ezért az eredetvédelmi tervezetekben a kívánatosnál szélesebb fajtaválaszték szerepel, hogy ne alakuljon ki konfliktus adott terület borászai között. Borvidéki régió esetén mindez azt jelenti, hogy a régió fajtaválasztéka azonos a régiót alkotó borvidékek fajtaválasztékának összegével.¹⁶⁰⁰

Sztanev úgy véli, hogy a tervezetek elkészítésekor két koncepció viaskodik egymással: a meglévő ültetvényháttérre, piaci helyzetre alapozó modell, vagy egy jövőbeli, kívánatos célt megfogalmazó koncepció. A konfliktuskerülés érdekében a tervezetek döntően a jelenlegi ültetvényadottságokra építenek. Sajnos a jelenlegi ültetvényháttér egésze nem alkalmas nagyobb piaci értékű borok megfelelő mennyiségben történő piaci megjelenítésére. Kritizálja továbbá azt is, hogy a tervezetek (illetve a már elfogadott rendtartások) borkészítési módszere, a megkövetelt minőségi paraméterek nem sokkal szigorúbbak a bortörvényben szabályozott m.t. minőségi borra vonatkozó minőségi követelményeknél.¹⁶⁰¹

Sztanev megállapításaival egyetértek, mindazonáltal gondolatmenetében kimondva-kimondatlanul leginkább a termelőket tartja felelősnek a kialakult helyzetért. Meglátásom szerint viszont a helyzet nem ilyen egyértelmű. A rendszerváltást követően kialakult birtokszerkezet ugyanis nehezen megváltoztatható a mezőgazdaság egészére jellemző tőkehiány miatt. A borászati üzemek nagy része jelentősebb tőkebefektetést igényelne, hogy a mai kor színvonalának megfelelő termék kerüljön ki belőle. A rendszerváltást követően eltelt időszakban azonban ez a tőke az ágazat nagy részének nem állt rendelkezésére. A magyar állam sem tudta megfinanszírozni a szükséges átalakításokat. A közösségi borrendtartás sem adott megfelelő elmozdulási lehetőséget csatlakozásunkkor, ami részben érthető, hiszen egy már fél évszázada fennálló rendszerhez csatlakoztunk, amely rendszer tételezésében nem vehettünk részt, és a korábbi tagok elsődlegesen (ha nem kizárólagosan) saját érdekeikre voltak tekintettel. E helyzetben magam elhibázottnak tekintem azon magyar kormányzati döntést, amely a szőlőtelepítések kivágásában látta a megoldást. Ugyanis a fenntartható vidék és fenntartható mezőgazdaság koncepciójával össze nem egyeztethető lépés a vidéki foglalkoztatás egyik alapját felszámolni. Remélem, hogy a 2008-as borrendtartás lehetőséget teremt arra, hogy Magyarországon is megvalósíthassuk azokat a mezőgazdasági üzemeket érintő korszerűsítéseket, amelyek immáron megteremtik az alapját hazánkban is a többfunkciós mezőgazdaságnak, s az előretekintő DHC-borrendtartásoknak.

¹⁶⁰⁰ SZTANEV: Op. cit. 10. p.

¹⁶⁰¹ SZTANEV: Op. cit. 11. p.

Mindezen ellenvetéseim ellenére egyetértek Sztanev azon de lege ferenda javaslatával, amely a jelenlegi borvidéki rendszer felülvizsgálatán alapul. Javaslatá alapján a m.t. minőségi borok készítését két szint jelentené: borvidéki régiók kis számban a m.t. minőségi borok készítésére, és a védett eredetű borok készítésére specializálódott, kisebb területi egységek.¹⁶⁰² A jelenleg ismert borvidéki nevek a védett eredetű borok számára biztosítanának lehetőséget, míg a nagyobb egységek a nagyobb piaci megjelenéshez biztosítanának kínálatot.¹⁶⁰³ A 2006-os javaslat megítélésem szerint konvertálható a 2008-as közösségi borrendtartás reformjához. Ezek alapján megmaradnának a jelenlegi tájbor előállításának területei a földrajzi jelzéssel ellátott borok készítésére, az eredetmegjelöléssel ellátott borok pedig két további alcsoportra tagozódnának. Az első a borvidéki régiókhoz kötött borok lennének,¹⁶⁰⁴ a másodikhoz pedig a magasabb minőségi standardokkal rendelkező DHC-borok tartoznának. Mindez azonban reálisan csak akkor valósulhatna meg, ha a borászati mezőgazdasági üzemekben a szükséges és időszerű korszerűsítésre sor kerülne. Ennek alapvető feltétele a közösségi támogatások megfelelő felhasználása. Mindez viszont csak egy egységes nemzeti borstratégia mentén valósulhatna meg. Amennyiben fenntartható vidékben, és multifunkcionális mezőgazdaságban gondolkodunk az első lépés az ágazat szereplőinek kompromisszumán alapuló nemzeti bor-stratégia lehet. A labda immáron a mi térfelünkön pattog...

A haladó latin eredetvédelmi rendszerek védett eredetű borainak készítési alapelvei a következőképpen summázhatók: önkéntesség, erős önkorlátozás, a terroir-t kiegészítő megfelelő termelői szemlélet, elismert borjellel tiszteltben tartása, az esetleges új-technológiák alkalmazkodása az adott eredetmegjelöléshez (és nem fordítva), a minőség alapvetően (emberi és természeti tényezőket is magába foglaló) földrajzi eredethez kötése, harmónia az eredetmegjelölés és az esetleges védjegyek között.¹⁶⁰⁵ Magyarországon, megítélésem szerint ezen alapelvek a DHC-borok esetén még nem érvényesülnek tisztán: Az önkéntesség többé-kevésbé él, leszámítva a FVM túlzott szerepvállalását. Az önkorlátozás – az elmaradott üzemszervek köszönhetően – kevésbé valósul meg. A terroir még nem létezik a megfelelő formában. A hagyományokat gyakran könnyelműen dobják félre, vagy módosítják az új trendek hajszolása közepette. A védjegyek és földrajzi árujelzők viszonya pedig még nem a legmegfelelőbb. Egyetértek azokkal, akik azt állítják, hogy külső modelleket csak a hazai helyzetre konvertálva szabad átvenni. Azonban ehhez előbb meg kell értenünk a

¹⁶⁰² Várható DHC-borok még Tihany, Hajós, Sopron és Szekszárd esetében is BOTOS Ernő Péter: A hazai védett eredetű borok fejlődése. Op. cit. 21-22. p.

¹⁶⁰³ SZTANEV: Op. cit. 11. p. Egyébiránt Botos Ernő veti fel azt a nagyon fontos gondolatot, hogy önmagában nem jelent problémát egy termőhely mérete, ha megfelelő elosztási csatornán értékesíthető, a gond akkor keletkezik ha a termőhelyek és az elosztási csatornák nincsenek összhangban BOTOS Ernő: Tisztázandó kérdések az eredetvédelemben. Op. cit. 4-6. p.

¹⁶⁰⁴ A 22 borvidék ilyen összevonását egyébiránt a HNT is támogatta; lásd HNT: *A szőlő-bor ágazat helyzete, fejlesztésének ágazaton belüli és állami feladatai*. Budapest, 2001. március 2., 8-9. p.

¹⁶⁰⁵ TÓTH Sándor – TÓTH Virág Eszter: Egy kapaszkodó a mélypontról; a valódi védett eredetű borok becsülete. *Borászati Füzetek*, 2005, 2. szám, 4-5. p.

külső modellt és működését, majd azért kell átalakítanunk, hogy a hasznai esetünkben is érvényesüljenek.

3.2.2.1.6. A védett eredetű borok speciális kategóriája: Tokaj

A tokaji név védelme nemzeti kérdés. Megítélésem szerint az ügy eredetvédelmi elemzése gyakorlatilag két oldalról közelíthető meg. Egyrészt külső, másrészt belső oldalról. Külső oldalon magam a „Tokaj” név országhatáron kívüli védelmét értem, belső oldalon pedig a Tokaji borvidékre vonatkozó nemzeti szabályokat.

I. A Tokaj név országhatáron túli védelmével munkám több részében is foglalkoztam már érintőlegesen. Jelen részben ezeket a szétszórt momentumokat rendezem egységbe.

Mindenekelőtt meg kell említeni azon kétoldalú megállapodást, amelyet a Magyar Köztársaság kötött az EK-val. Ebben az 1993-as Bormegállapodásban védelmet élvez a tokaji földrajzi árujelző, csakúgy, mint a hozzá kapcsolódó hagyományos kifejezések is. A Bormegállapodás hatására nagy előrelépés történt a tokaji eredetvédelmének mind közösségi, mind az EK-n kívüli vonatkozásában, utóbbi kapcsán azért, mivel csatlakozásunk óta az EK tárgyalópartnereivel szemben már, mint „sajátját” védi a tokaji megnevezést is (lásd az USA és Ausztrália bor-eredetvédelmi megállapodása kapcsán írtakat). A közösségi vonatkozás gyakorlatilag azt eredményezte, hogy mind Franciaország, mind Olaszország lemondott a Tokaj név használatáról. Az olasz kormány döntése mindazonáltal nem esett egybe az olasz termelők véleményével, aminek következtében a kérdésből EU bírósági ügy lett.

I.1. Az Olaszországban fennállt jogvita¹⁶⁰⁶ 2005-ben zárult egy EU bírósági ítéletben.¹⁶⁰⁷ Az ügy felperesei lényegében azért indítottak pert a *Lazio* tartományi bíróság előtt, hogy megsemmisítsenek egy olyan olasz jogszabályt,¹⁶⁰⁸ amely (a közösségi szabályokkal szinkronban) megtiltja az érintett olasz tartományok termelőinek a „Tocai friulano” szőlőfajta-megnevezés használatát. Az előzetes döntéshozatali eljárás során az EU Bíróság gyakorlatilag két irányba tett fontos megállapításokat: (a) a közösségi borpiaci rendtartás normaanyaga, és (b) a TRIPS Megállapodás terén.

(a) A borpiaci rendtartás normaanyagát két idődimenzióban tárgyalta: az 1993. november 29-én aláírt magyar-EK Bormegállapodás, és a hatályos borpiaci rendtartás idején.

A Bormegállapodás már korábban hivatkozott melléklete földrajzi megjelölésként csak a „Tokaj” nevet tartalmazta, az olasz „Tocai friulano” és „Tocai italico” elnevezéseket nem. Ez nem róható fel ugyanakkor a Bormegállapodást aláíró közösségi tisztségviselőknek, ugyanis az akkor hatályos közösségi normák értelmében sem volt földrajzi árujelzőnek

¹⁶⁰⁶ Lásd még GYENGE Anikó – RÉTHÁZI György: A „Tocai”-ügy háttéréről. *Európai Tükör*, 2004. 2. Szám 89-97. p.

¹⁶⁰⁷ C-347/03. sz. ügy, Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia és Agenzia Regionale per lo Sviluppo (ERSA) kontra Ministero per le Politiche Agricole e Forestale és Regione Veneto ügy (2005. május 12-én hozott ítélet).

¹⁶⁰⁸ 2002. szeptember 26-i miniszteri rendelet.

tekinthető az olasz szőlőfajta-megnevezés („Tocai friulano”) és annak szinonimája (a „Tocai italico”).

A borpiac közös szervezéséről szóló 822/87/EGK rendelet értelmében¹⁶⁰⁹ a Közösségen belül az import borokat, amennyiben kölcsönös megállapodás megkötése lehetséges védeni lehet a m.t. minőségi borok vonatkozásában előírtak szerint. Ezek alapján a borok és szőlőmustok megnevezésének és kiserelésének részletes szabályairól szóló 3201/90/EGK bizottsági rendelet II. mellékletében, mint 3. országból származó import bor földrajzi megjelölése szerepelt a „Tokaj” vagy „Tokaji” megnevezés.

Az olasz tagállam ezzel szemben elmulasztotta minőségi borként elismertetni a „Tocai friulano”-t illetve a „Tocai italico”-t.¹⁶¹⁰ Ugyancsak elmulasztotta a „Friuli” vagy „Friulano” megnevezést védendő földrajzi egységként szerepeltetni a Bizottság meghatározott listáján.¹⁶¹¹

Ennek alapján a Közösség joggal köthette meg a bormegállapodást az ismertetett tartalommal, majd fogadhatta el azt a 753/2002/EK bizottsági rendeletet, amely alapját képezte a perben támadott olasz normának, és amelyik tiltja a „Tocai friulano” illetve a „Tocai italico” nevek 2007. március 31-e utáni használatát.

(b) Az ügy során az olasz felperesek a TRIPS Megállapodásra is hivatkoztak. Az egyezmény értelmezése során megpróbálták érvényesíteni a TRIPS Megállapodás mindkét kivételi körét: mind a fajtanévvé vált földrajzi árujelző, mind a homonim megjelölések esetét. Azáltal, hogy a Bormegállapodásban a Közösség földrajzi árujelzőnek ismerte el a tokaji nevet, ez az érvelés megbukott a „fajtanévvé vált földrajzi árujelző” kivételi kör vonatkozásában. A homonim megjelölések esete pedig nem áll fent fajtanevek vonatkozásában.

Az ügy hazánk szempontjából pozitív befejezése ellenére, az olasz termelők nem tettek le végérvényesen a név használati jogának visszaszerzéséről.¹⁶¹²

I.2. A Szlovákiával fennálló jogvitánk lényegében Trianon óta húzódik és korszakokon átívelő jellege miatt mára „közösségi belüggé” vált.

A Szlovákiával kapcsolatos tokaji ügy egészen más alapokon nyugszik,¹⁶¹³ mint az előbb ismertetett olasz, vagy az ahhoz nagyon hasonló francia névhasználati kérdés.

¹⁶⁰⁹ 822/87/EGK rendelet 63. cikk

¹⁶¹⁰ A meghatározott termőhelyről termesztett minőségi borokról szóló 823/87/EGK tanácsi rendelet 1. cikkének (3) bekezdése értelmében.

¹⁶¹¹ 3201/90/EGK bizottsági rendelet 11. cikk.

¹⁶¹² Lásd az EU Bírósága és az Elsőfokú Bírósága C-23/07. sz., Confcooperative Friuli Venezia Giulia kontra Ministero della Politiche Agricole és Regione Friuli Venezia Giulia ügy (2007. március 26-án hozott végzés); C-24/07. sz., Cantina Produttori Cormòns, Luigi Soini kontra Ministero delle Politiche Agricole, Alimentari e Forestali, Regione Friuli Venezia Giulia ügy (2007. március 26-án hozott végzés); T-417/04. sz., Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia kontra Európai Közösségek Bizottsága ügy (2007. március 12-én hozott végzés); T-418/04. sz., Confcooperative, Unione regionale della Cooperazione Friuli-Venezia Giulia Federagricole és társai kontra Európai Közösségek Bizottsága ügy (2007. március 12-én hozott végzés).

¹⁶¹³ Lásd ezzel kapcsolatban: BARÁTI Béla: *Az eredetmegjelölés jogi védelmének hazai és nemzetközi problematikája a tokaji bor kapcsán*. Szakdolgozat, 1987, ELTE Jogi Továbbképző Intézet.

A szlovák kérdés kapcsán az első kiindulópont az 1908. évi XLVII. törvénycikk, amely a tokaji bortermő vidék pontos meghatározásával a borvidékhez tartozónak állapította meg pl. Kistoronyát és Szőlőskét. A trianoni békeszerződés hatására sajnálatos módon e településeket is, a hozzájuk tartozó 178 hektár szőlőterülettel¹⁶¹⁴ együtt, Csehszlovákiához csatolták. A névhasználat kapcsán időközben kialakult vita fő gyújtópontja tulajdonképpen az lett, hogy míg Magyarországon a Tokaj borvidék végig zárt borvidéknek minősült, addig a Csehszlovákiában állandóan bővítették a „tokaji vidéket”.¹⁶¹⁵ Ennek a bővítésnek nem pusztán csak annyi a következménye, hogy az itt termelt nagyobb mennyiségű bor nagyobb mértékben sérti a „Kismagyarországon” maradt termelők érdekeit, de jelenti azt is, hogy a hagyományos Tokaji borvidék borainál rosszabb minőségű italt állítanak elő, amit viszont negatív következményként értékelhetnek (vagy legalábbis kellene) mindkét ország termelői.

A tokaji eredetvédelemmel kapcsolatos nézeteltérések rendezésére 1964-től kormány szinten indultak meg a tárgyalások a szlovák és a magyar fél között.¹⁶¹⁶ A felek egy dologban tudtak biztosan megállapodni eleinte: az 1908-as állapotokból kell kiindulni. A magyar fél, azonban ragaszkodott az akkor megállapított területi méretekhez (és az ezt érintő három településhez), míg a szlovák fél szerint az 1908-as területi megoldás nem fogható fel hektárban mért területként.¹⁶¹⁷ A szlovák fél helyzetét némileg nehezítette a mind a magyar, mind a szlovák állam által aláírt Lisszaboni Megállapodás, amely szerint származási országnak azt kell tekinteni, ahol az eredetmegjelölés hírnevét adó vidék, vagy helység fekszik: ez pedig a Magyarország területén található Tokaj hegy.¹⁶¹⁸ A KGST felbomlásáig a vitát végül egy kompromisszumos megoldás keretében rendezték.¹⁶¹⁹ Csehszlovákia vállalta, hogy (a) tőkés országokba nem exportál tokaji bort, (b) elsőbbségi jogot biztosít Magyarországnak a tokaji borok megvásárlására évi 1000 hektoliter mennyiségig, (c) a fennmaradó mennyiséget pedig a belföldi piacon értékesíti. Ezzel szemben Magyarország vállalta a meghatározott mennyiségű bor megvásárlását dollár elszámolás (!) mellett, és hogy a névhasználat ellen nem lép fel, habár korábbi álláspontját továbbra is fenntartja. Ez a megállapodás nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a tokaji név ne váljon fajtamegjelöléssé.¹⁶²⁰ Csehszlovákia 1992-es szétválásával azonban a megállapodás már nem működhetett tovább.

¹⁶¹⁴ BARÁTI: *A Tokaji eredetmegjelölés szlovákiai használatának és a használat rendezésének jogi lehetőségeiről*. Szakvélemény, 1996. június 21., Sátoraljaújhely, 1. p.

¹⁶¹⁵ A Szlovák Nemzeti Tanács által 1959. március 6-án megalkotott 4. számú törvény (a tokaji szőlővidék Szlovákia területére való fejlesztéséről) 1. §-a. Ezzel kapcsolatban lásd még a szlovák mezőgazdasági és erdőgazdasági meghatalmazott által kiadott 79. számú rendeletet, amelyben behatárolják a csehszlovák Tokaj-vidéket.

¹⁶¹⁶ BARÁTI: *Op. cit.* 1996, 2. p.

¹⁶¹⁷ BARÁTI: *Op. cit.* 1996, 2. p.

¹⁶¹⁸ BARÁTI: *Op. cit.* 1996, 3. p.

¹⁶¹⁹ BARÁTI: *Op. cit.* 1996, 4-5. p.

¹⁶²⁰ BARÁTI: *Op. cit.* 1996, 5. p.

Az 1996. november 23-i szlovákiai bortörvény¹⁶²¹ 908,77 hektár borvidéki területet állapít meg, amelynek egyes települései 1908-ban még a Beregi borvidékhez tartoztak. A szlovák¹⁶²² és magyar¹⁶²³ szabályozás között ekkor a legfontosabb eltérések¹⁶²⁴ a következők voltak:

- A szlovák szabályozás a „tokaji” megjelölést lényegében a fajtanévként használja.
- A borvidékeken készíthető borkülönlegességek nem azonosak (pl. technológia, minőségi előírások).¹⁶²⁵
- A tokaji aszú minőségi kategóriáit, azok részletes szabályozását nem tartalmazza a szlovák jogszabály.
- Hiányzik a szlovák normákból az, hogy a tokaji borokat kizárólag palackozva szabad fogyasztás céljára forgalomba hozni.
- Szlovákiában nem voltak speciális előírások a tokaji borok címkézésére.
- A magyar szabályozásban nem létezik 2 puttonyos aszú.¹⁶²⁶
- A szlovák tokaji borvidék nem „zárt borvidék”, amely titulus nélkülözhetetlen az eredet-, származás- és minőségvédelem szempontjából.¹⁶²⁷

Fontos jogi tényként értékelem, hogy – amint korábban utaltam rá – Szlovákiával az EK nem kötött bor-megállapodást.¹⁶²⁸

A vita lezárásának fontos szakaszaként értékelhető a két ország Európai Unióhoz való csatlakozásakor létrejött elő-megállapodás (2004), amelyet a szakminiszterek tárgyaltak le és írtak alá. A tárgyalások során ismételten egy kompromisszumos megoldás született.¹⁶²⁹ Az egyezség alapján 565,2 hektáron termeszthetnének tokaji bor előállítására alkalmas szőlőt a szlovákok, ami gyakorlatilag a három tipikus tokaji településen (Szőlőske, Kistornya, Szlovákújhely) túl további négy (korábban a Beregi borvidékhez tartozó) települést takar. Ez a mennyiség annak tükrében tűnhet soknak, hogy a 2003 őszén a három szlovákiai település határát felmérő magyar szakértői delegáció pusztán 330 hektárt talált alkalmasnak

¹⁶²¹ A szlovák borjogról lásd KOTES, S. – VITEK, L.: Situation of Viticulture and Winemaking according to the new Wine Law of the Slovak Republic. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 219-225. p.

¹⁶²² A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának 1996. évi 332. számú törvénye, és Szlovák Köztársaság Mezőgazdasági Minisztériumának 1998. március 23-i 145. számú rendelete a tokaji szőlőfajták szüretelésére, a tokaji borok előállítására és összetételére vonatkozó követelményekről.

¹⁶²³ A korábban hatályban volt 1997. évi CXXI. törvény alapján.

¹⁶²⁴ Forrás: Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsa 2003.03.03.

¹⁶²⁵ Ehhez párosul az is, hogy a két borvidék természeti adottságait tekintve sem azonos: a szlovák területek kevésbé védettek az északi szelektől, kevésbé érződik a Bodrog és a Tisza hatása is (forrás: KELEMEN Zoltán: Vita a magyar-szlovák boralkuról. *HVG*, 2004. május 15., 118. p.).

¹⁶²⁶ Az 1997-es Bortv. megalkotásakor Magyarországon is fontolóra vették a 2 puttonyos aszú kategóriájának újraalkalmazását HORVÁTH Csaba: Bor(t)örvény. *Borászati Füzetek*, 1997, 2. szám, 36. p.

¹⁶²⁷ Többek között ennek hatására kívánták a szlovák borvidéket 1500 hektárra növelni.

¹⁶²⁸ Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság jelentése a Tanácsnak a Tokaj-ról*. Brüsszel, 2006.12.19., COM(2006) 837., 3. p. Bár tárgyalások folytak a felek között HORVÁTH Csaba: „Szlovák tokaji”. *Borászati Füzetek*, 1997, 1. szám, 15-16. p.

¹⁶²⁹ KELEMEN: Vita a magyar-szlovák boralkuról. Op. cit. 116-117. p.

szőlőtelepítésre.¹⁶³⁰ A területi növekedésért cserébe a szlovák fél vállalta, hogy az innen származó szőlőt a szlováknál jóval szigorúbb magyar előírásoknak megfelelően dolgozzák fel, továbbá hogy lemond a kétputtonyos aszú előállításáról. A végleges megállapodás aláírására a munka írásakor azonban még nem került sor, vélhetőleg azért sem mivel a megállapodást mindkét oldalon számos bíráló érte. Mindezen az sem segített, hogy a további megbeszéléseket az Európai Bizottsággal 2004. június 14-én közösen aláírt háromoldalú, kölcsönösen elfogadott jegyzőkönyv is előírta.¹⁶³¹

A holtpontról történő továbblépést végül a 2008-as közösségi borrendtartás tárgyalásai jelentették. A 2008-as közösségi borrendtartás tanácsi megállapodásakor mindazonáltal egy 2007. december 19-én aláírt közös nyilatkozatban a szlovák és a magyar állam egyetértett abban, hogy a 2008-as rendtartás alapján „közös termékleírás(oka)t nyújtanak be a tokaji/Tokajске borkülönlegességekre”.¹⁶³²

A vita lezárásának mindenesetre érdekes kérdései lesznek. Így, a közös borvidék működtetésének szabályozása, a magyar jogszabályi előírások szlovák normákba ültetésének menete, továbbá a szabályok betartásának ellenőrzése és esetleges szankcionálása.

I.3. A tokaji ügyekkel egyébiránt időről időre találkozhatunk az egyes országokban (pl. Ukrajna, Oroszország). Legutóbbi (2007) értesülés alapján Kínában kísérelték meg több eredetmegjelölésünket is védjegyként regisztrálni.¹⁶³³ Az ügyben intézkedett a HNT is. Munkám lezárásakor azonban az ügyről még kevés információ állt rendelkezésemre. A tokaji ügyeknek tehát még jó ideig nem lesz lezárása. A helyzetben valószínűleg a TRIPS Megállapodáshoz kapcsolódó hatékony regiszter változtathatna.

II. A Tokaj név hatályos belső jogi védelme kapcsán megállapítható, hogy az lényegét tekintve folytatja a magyar borjog tradícióit,¹⁶³⁴ hiszen továbbra is a Bortv. tartalmazza borvidék – a törvényi indoklás szerint továbbra is „zárt borvidék” – alapvető szabályait (többek között a V. fejezetben), amelyet mindazonáltal rendeletek és a borvidék – ezidáig FVM rendeletbe nem foglalt – rendtartása egészít ki.

A zárt borvidékre vonatkozó szabályozás szintén különbséget tesz a m.t. minőségi borok között. A Tokaji borvidéken termelt, földrajzi eredetmegjelöléssel rendelkező borok a következők: (a) meghatározott termőhelyről származó minőségi borok; (b) meghatározott termőhelyről származó tokaji borkülönlegességek.¹⁶³⁵ A Tokaji borvidékről tehát jelenleg kikerülhetnek a tokaji borkülönlegességeken kívül „általános” m.t. minőségi borok is, sőt az

¹⁶³⁰ KELEMEN: Vita a magyar-szlovák boralkuról. Op. cit. 117. p.

¹⁶³¹ Magyar Köztársaság és Szlovák Köztársaság Közös Nyilatkozata. (Az EU új borrendtartása politikai megállapodásának része.) Brüsszel, 2007. december 19.

¹⁶³² Magyar Köztársaság és Szlovák Köztársaság Közös Nyilatkozata. (Az EU új borrendtartása politikai megállapodásának része.) Brüsszel, 2007. december 19.

¹⁶³³ Utal rá SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiac közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. Op. cit. 8. p.

¹⁶³⁴ ifj. ZILAI János: A tokaji mint eredetmegnevezés. *Borászati Füzetek*, 1997, 3. szám, 3-6. p.

¹⁶³⁵ Bortv. 35. §.

sincs kizárva, hogy termelői kezdeményezésre a jövőben további DHC-borokra szülessen szabályozás.

A Tokaji borvidékre utaló elnevezéssel tilos fogyasztói forgalomba hozni mustot, továbbá olyan bort, amelyet más termőhelyről származó musttal vagy borral házasítottak.¹⁶³⁶

A tokaji borkülönlegességek olyan védett eredetű borok, amelyeknek keretszabályozását a Bortv., további szabályozását a védett eredetű borok különös szabályai biztosítják.¹⁶³⁷ A meghatározott termőhelyről származó tokaji borkülönlegesség: azok a Tokaji borvidéken készített különleges minőségű borok, amelyek készítmódjuk miatt önálló névhasználatra jogosultak: tokaji másolás, tokaji fordítás, tokaji szamorodni, tokaji aszú, tokaji aszúeszencia, tokaji eszencia.¹⁶³⁸ Az egyes tokaji borkülönlegességek leglényegesebb sajátosságait (*Botrytis cinerea* hatása, természetes eredetű cukor mennyisége, fahordós érlelés ideje, etc.) is a Bortv. tartalmazza.¹⁶³⁹ A tokaji borkülönlegességek palackozásához csak a Bortv. végrehajtási rendeletében¹⁶⁴⁰ meghatározott palackot lehet felhasználni. Ilyen palackokba csak tokaji borkülönlegességeket lehet tölteni.¹⁶⁴¹

A Tokaji borvidék esetében számos külön adminisztratív előírással is találkozhatunk. Így, a Tokaji borvidék területére a 75 kilogrammot meghaladó borszőlőt, cefrét, valamint 50 litert meghaladó mustot és (nem palackozott!) bort más termőhelyről bevinni csak az illetékes hegyközségi tanács előzetes engedélyével lehet. Tokaji borvidék területről szőlőt, mustot és (nem palackozott!) bort kiszállítani csak az illetékes hegyközségi tanácshoz történő előzetes bejelentést követően lehet.¹⁶⁴² A tárolás kapcsán pedig előírás, hogy a más terület terméséből származó mustot és bort a területről származó musttól és bortól elkülönítve, külön helyiségben kell tartani, és tárolóedényét (hordóját) olyan megjelöléssel kell ellátni, amely a must, illetőleg a bor származását kétséget kizáró módon feltünteti. A kizárólag házi fogyasztás céljára bevitt idegen eredetű must és bor a Tokaji borvidékről származó musttal és borral egy helyiségben is tartható, származását azonban a tárolóedényen (hordón) ilyen esetben is fel kell tüntetni.¹⁶⁴³

Az 1997-es bortörvényünkhöz képest számos változás következett be a tokaji borok eredetvédelmében, és még ma sem jutott nyugvópontra az a vita, hogy mit is tekintünk hagyományos tokaji bornak.¹⁶⁴⁴ A jog annak kialakításában, hogy pl. hány évig kell a 3

¹⁶³⁶ Bortv. 39. § (1) bek.

¹⁶³⁷ Bortv. 34. §.

¹⁶³⁸ Bortv. 2. § 27. pont, 36. § (1) bek.

¹⁶³⁹ Bortv. 36. § (2)-(7) bek.

¹⁶⁴⁰ A palacktípus meghatározását lásd 98/2004. FVM rendelet 1. mellékletében. A palack úrtartalma 0,5 l vagy 0,375 l, 0,25 l, 0,1 l vagy - kizárólag EU-n kívüli forgalmazás esetén - 0,1875 l.

¹⁶⁴¹ A palackozási kötelezettség nem vonatkozik a Tokaji borvidék területén a termelők által saját pincéjükben forgalomba hozott, saját termésű, helyben fogyasztásra kerülő tokaji szamorodni, tokaji másolás, tokaji fordítás, tokaji aszú, tokaji aszúeszencia borokra és tokaji eszenciára. Bortv. 38. § (1)-(2) bek. A palackozási kötelezettség alá vont tokaji borokat poharanként csak palackból szabad kimérni. Bortv. 39. § (2) bek.

¹⁶⁴² Bortv. 32. § (1)-(3) bek.

¹⁶⁴³ Bortv. 33. §.

¹⁶⁴⁴ MÜLLER István: Őrizzük a Tokaji hagyományt! De melyiket? *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 49-52. p.

puttonyos tokaji aszúnak fahordós érlelést kapnia nem foglalhat állást, ez a borász szakma feladata.¹⁶⁴⁵ Ami viszont már jogilag is releváns lehet az az, hogy egy elvileg régi hagyományokkal rendelkező eredetvédett bor szabályozása nem változzon olyan gyakorisággal, mint ahogyan napjainkig jellemző volt. Ez az állandó változtatás – ami természetesen nem csak a tokaji borokat jellemzi – ugyanis abszolút ellentétben áll a földrajzi árujelzők jogintézményével, és az olyan marketingtevékenységgel is, amely ezen intézményre épít.

A tokaji borkülönlegességek, mint védett eredetű borok törvényi szabályozásának tartalmát az „egyszerű” DHC-borok szabályozásával vetette össze Tarján Balázs.¹⁶⁴⁶ Az összehasonlítás eredményeképpen megállapította, hogy a tokaji borkülönlegességek törvényi (Bortv.), a hozzá kapcsolódó FVM rendeletek (97/2004., 98/2004., 99/2004.) szabályozása nem felel meg a Bortv. és a végrehajtási rendeletek DHC-borokkal szemben támasztott általános előírásainak. Ennél fogva nem mellőzhető a Tokaji borkülönlegességekre (és esetleg más tokaji DHC-borokra) vonatkozó külön miniszteri-rendelet kiadása. Egyrészt a hatályos normákban a szőlőfajták szabályozása nem felel meg a törvényi kötelezettségnek, csak a 99/2004. FVM rendelet „Függelékében” szereplő, meglehetősen rosszul sikerült ábrán található négy szőlőfajta neve: furmint, hárslevelű, sárgamuskotály, orémusz. Másrészt a Bortv. és a kapcsolódó FVM rendeletek nem tartalmazzak szabályozást a tokaji borkülönlegességekhez kapcsolódó szőlőtermesztés technológiájára, és az ültetvények hozamszintjére sem. Harmadrészt hiányos a tokaji borkülönlegességek készítésének technológiai leírása; így ez sem felel meg a Bortv. és a kapcsolódó FVM rendelet előírásainak.¹⁶⁴⁷ Tarján Balázs megállapításaival teljes mértékben egyetértek és magam is szorgalmazom a hiányosságok felszámolását.

3.2.2.1.7. A hagyományos kifejezések

A magyar borjog – a közösségi borjog előírásainak megfelelő módon – tartalmaz rendelkezéseket a hagyományos kifejezésekkel kapcsolatban. A Bortv.-ben és az ahhoz kapcsolódó végrehajtási rendeletekben e hagyományos kifejezések használatának feltételeit részleteiben rögzíti a jogalkotó. Lényegében két nagyobb csoportra tagolhatjuk a hagyományos kifejezéseket azok földrajzi determináltságuk alapján: (a) földrajzi egységhez nem kötött hagyományos kifejezések, (b) földrajzi egységhez kötött hagyományos kifejezések. Előbbiek közé tartoznak a m.t. minőségi bor, védett eredetű bor, mint hagyományos egyedi kifejezések, illetve a késői szüretelésű bor, a válogatott szüretelésű bor,

¹⁶⁴⁵ Így pl. a borász szakma berkeiből ismert olyan álláspont, amely szerint az 1997-es bortörvény nem vette figyelembe azt, hogy a tokaji borkülönlegességek a fahordós érlelés során alkoholt veszítenek.

¹⁶⁴⁶ TARJÁN: A védett eredetű borok hatályos szabályairól. Op. cit. 10. p.

¹⁶⁴⁷ TARJÁN: A védett eredetű borok hatályos szabályairól. Op. cit. 9. p.

a töppedt szőlőből készült bor, a főbor, a muzeális bor, a siller, mint kiegészítő hagyományos kifejezések, valamint a tájbor hagyományos kifejezés.¹⁶⁴⁸ A földrajzi egységhez kötött hagyományos kifejezések pedig¹⁶⁴⁹ a Tokaji borvidékhez köthető tokaji borkülönlegességek, azaz tokaji másolás, tokaji fordítás, tokaji szamorodni, tokaji aszú, tokaji aszúeszencia, tokaji eszencia; továbbá az Egri és Szekszárdi borvidéket érintő bikavér¹⁶⁵⁰ hagyományos kifejezés. Az utóbbi, „bikavér” hagyományos kifejezés meghatározása egyébiránt sok vita táptalajául szolgált. A meghatározás nehézségét lényegében az adta, hogy két borvidék is jogosult a használatára, nevezetesen Szekszárd és Eger, és a két borvidék, akárcsak a bikavér szerepe a két borvidék gazdaságában, nagyon eltérő. Szekszárd tipikus vörösbortermelő vidék, s esetében a bikavér csak kiegészítő típus kínálatát, ezzel szemben Eger nem egy klasszikus vörösbortermelő vidék, viszont esetében mégis létkérdés a bikavér borok helyzete.¹⁶⁵¹

3.2.2.2. A földrajzi árujelzők közigazgatási védelme a magyar borjogban

A Bortv., a Htv. és a kapcsolódó végrehajtási rendeletek számos adminisztratív eszközt alkalmaznak a bor-eredetvédelem működésére. A borász szakmában ez az a szegmens, amelyre „bor-eredetvédelem” kapcsán a legtöbben asszociálnak. Magam – pusztán vázlatosan – a legjelentősebbeket veszem sorra:

I. Analitikai és érzékszervi vizsgálat. Mustot, bort, illetve egyéb borászati terméket közfogyasztásra forgalomba hozni vagy tovább-feldolgozás céljából a Magyar Köztársaság területéről kivinni csak abban az esetben lehet, ha azt tételenként a borászati hatóság vagy külön jogszabályban meghatározott feltételeknek megfelelő szervezet a külön jogszabályban meghatározott laboratóriumi és érzékszervi vizsgálatok alá vetette és ennek alapján minőségét megállapította és megfelelőnek minősítette, illetve az Európai Gazdasági Térség valamely szerződő államának erre hatáskörrel rendelkező szerve, illetve egyéb, közösségi jogi aktusban meghatározott szervezet a rá vonatkozó szabályok szerint minőségét megállapította és megfelelőnek minősítette. A borászati hatóság a laboratóriumi és érzékszervi vizsgálatok alapján megfelelőnek minősített borra forgalomba hozatali engedélyt ad ki. A borászati hatóság a belföldön termelt borra kiadott engedélyt a bor származási bizonyítványát kiadó hegyközségnek is megküldi.¹⁶⁵²

¹⁶⁴⁸ 5. számú melléklet a 98/2004. FVM rendelethez.

¹⁶⁴⁹ 6. számú melléklet a 98/2004. FVM rendelethez.

¹⁶⁵⁰ Bikavér kizárólag az Egri és a Szekszárdi borvidéken szüretelt legalább három, vörösbort adó szőlőfajtából készült, legalább egy évig fahordóban érlelt, száraz vörösbort, melynek földrajzi eredetét a borkészítésre felhasznált szőlőfajtákat, a szőlőtermesztés és a borkészítés technológiáját, valamint kiserelését az Egri bikavér esetén az Egri Borvidék Hegyközségi Tanácsa, a Szekszárdi bikavér esetén a Szekszárdi Borvidék Hegyközségi Tanácsa rendtartásaiban rögzítették. 99/2004. FVM rendelet 20. § (8) bek.

¹⁶⁵¹ ÁCS – BOTOS: A bikavér helyzete ma. Op. cit. 10-11. p.

¹⁶⁵² Bortv. 24/A. § (1)-(2) bek.

II. Visszaminősítés. A borok analitikai és érzékszervi vizsgálata mellett a m.t. minőségi borok közösségi borjogban is taglalt intézménye a m.t. minőségi borok visszaminősítése. Ennek magyarországi részletszabályait egy végrehajtási rendelet tartalmazza.¹⁶⁵³ E szerint a borkészítés szakaszában a termelőnek lehetősége van arra, hogy ne igényelje egy olyan borászati termék m.t. minőségi borrá minősítését, amely szüreti vagy termelési jelentésében m.t. minőségi bor készítésére alkalmas termékként szerepel, illetve, hogy m.t. minőségi bort asztali borrá (DHC-bor készítésére alkalmas terméket m.t. minőségi borrá vagy asztali borrá) visszaminősítsen. A MgSzH a forgalmazás szakaszában visszaminősíthet Magyarországon forgalmazott, magyar származású m.t. minőségi bort vagy védett eredetű bort. Visszaminősítésre különösen akkor kerülhet sor, ha megállapítható, hogy a bor a raktározás vagy szállítás folyamán olyan változásokat szenvedett, amelyek károsan befolyásolták vagy módosították a m.t. minőségi bor vagy a védett eredetű bor jellemző tulajdonságait, vagy törvényellenesen jelölték m.t. minőségi borként vagy védett eredetű borként.

III. Származási bizonyítvány. A magyar borjog egyik specifikus intézményének tekinthető a származási bizonyítvány, amely fontos eleme azon nyomkövetési rendszernek, amely rendszer lényegében az élelmiszerekkel foglalkozó jogterületek sajátja. A származási bizonyítványon túl hasonlóan fontos elemei még a nyomkövetési rendszernek, többek között, a széles körű adatszolgáltatási kötelezettség (elmulasztása a származási bizonyítvány megtagadását vonja maga után),¹⁶⁵⁴ a pincekönyv,¹⁶⁵⁵ a pincészetek borászati hatóság által történő nyilvántartásba vétele,¹⁶⁵⁶ a közfogyasztásra forgalomba hozott borok okmányai,¹⁶⁵⁷ a fakultatívan alkalmazható azonosító jelzések¹⁶⁵⁸ is.

Szőlőt – étkezési szőlő közfogyasztásra való forgalmazását kivéve – és egyéb borászati terméket forgalomba hozni, ide nem értve a kiskereskedelmi értékesítést, csak származási bizonyítvánnyal lehet. Borászati terméket csak származási bizonyítvánnyal rendelkező szőlőből, illetve borból lehet előállítani.¹⁶⁵⁹ A szőlő és a bor származási bizonyítványa igazolja a termés mennyiségét, minőségét, valamint, hogy a termés az adott termőterületről származik.¹⁶⁶⁰

A szőlő, az asztali bor és a m.t. minőségi bor származási bizonyítványát a termőhely szerinti illetékes hegybírók, a védett eredetű bor származási bizonyítványát pedig az illetékes hegyközségi tanács titkára adja ki. A bor első származási bizonyítványát csak az ültetvény

¹⁶⁵³ 99/2004. FVM rendelet 19. §.

¹⁶⁵⁴ Bortv. 56. §.

¹⁶⁵⁵ Amely az értékesítési vagy továbbfeldolgozási céllal tartott borászati termékek nyilvántartására szolgál. Bortv. 19. § (1) bek.

¹⁶⁵⁶ Bortv. 24. § (1) bek.

¹⁶⁵⁷ Közfogyasztás céljából forgalomba hozott bort és borpárlatot egyszerűsített kísérőokmánnyal vagy borkísérőokmánnyal, továbbá számlával vagy szállítólevéllel kell ellátni. Bortv. 26. §.

¹⁶⁵⁸ A palackozott borok kapszuláján, dugóján vagy címkéjén minőség azonosítására szolgáló azonosító jelzés helyezhető el, amelynek részletes szabályait e törvény végrehajtási rendelete tartalmazza. Bortv. 31. § (3) bek.

¹⁶⁵⁹ Bortv. 22. § (1)-(2) bek.

¹⁶⁶⁰ Bortv. 23. § (1) bek.

fekvése szerint illetékes hegyközség hegybírája adhatja ki. Ezzel egyidejűleg a szőlő származási bizonyítványát be kell vonni. A bor továbbfeldolgozása esetén új származási bizonyítványt – az előző bevonásával egyidejűleg – a feldolgozás helye szerint illetékes hegybíró adja ki. A nem hegyközségi területekről származó szőlőre, illetve borra vonatkozó származási bizonyítványokat a végrehajtási rendeletben felsorolt hegyközségek hegybírái adják ki. A forgalomba hozatali engedély kérelemhez csatolni kell a származási bizonyítványt. Származási bizonyítvány hiányában vagy valótlan adatok feltüntetése esetén a borászati hatóság forgalomba hozatali engedélyt nem ad.¹⁶⁶¹ Mint a Htv. elemzésénél utaltam rá a 2007-es módosítás következtében a hegyközségeknek lehetősége van határidő lejártát követően is a származási bizonyítvány kiadására. Ezzel kapcsolatos fenntartásaimat már korábban kifejtettem.

IV. Borjogi szankciók. A hegyközségi szervezet hatáskörében ellátja a származási bizonyítványok kiadásával kapcsolatos feladatokat, valamint ezek vonatkozásában hatósági ellenőrzést végez. A borászati hatóság (amely jelenleg az MgSzH) a törvény hatálya alá tartozó termékek – ide nem értve a friss szőlőt – előállítását, kiszerezését (ideértve a nem palackos kiszerezést is) és forgalomba hozását végző üzemek működésének engedélyezésével, továbbá a borászati termékek előállításával, kezelésével, minőségével és forgalomba hozatalával kapcsolatos hatósági feladatokat lát el.¹⁶⁶²

A bor-eredetvédelem kapcsán a már hivatkozott versenyjogi, szellemi tulajdon jogi következményeken túl a következő borjogi következmények is alkalmazhatók. A borászati hatóság a helyszíni vagy laboratóriumi ellenőrzés eredményeként, a kötelezettségszegés súlyától függően (a) a termék előállítóját helyszíni bírsággal sújthatja; (b) az üzemet, pincészetet legfeljebb 30 napra ideiglenesen bezárhatja; (c) alapanyagot, segédanyagot, készterméket közfogyasztásra alkalmatlannak nyilváníthat, felhasználását, forgalomba hozatalát korlátozhatja, feltételhez kötheti, megtilthatja; (d) elrendelheti a hamisított bor, valamint a közfogyasztásra, továbbfeldolgozásra alkalmatlan termék megsemmisítését vagy lepárlását; (e) minőségvédelmi bírságot szabhat ki; (f) szabálysértési eljárást, büntetőeljárást kezdeményezhet; (g) a hamisított termék zárlatát rendeli el és a mintavételi vizsgálat eredményéről hozott határozat egyidejű megküldésével értesíti az illetékes vámhatóságot; (f) elrendeli a borászati termék előállításához meg nem engedett anyag ilyen célra való forgalomba hozatalának megszüntetését. Amennyiben a borászati hatóság a kereskedelmi egység ellenőrzésekor hamisított bort talál, kezdeményezi az engedélyező hatóságnál a kereskedelmi egység legfeljebb 30 napig tartó bezárását. Amennyiben a borászati hatóság ellenőrzésekor ismételtén a jogszabályban meghatározottól eltérő borászati terméket talál, kezdeményezi a kereskedelmi egység működési engedélyének visszavonását. A borászati hatóság a súlyos fogyasztói érdeksérelem megelőzése, illetve csökkentése érdekében jogerős

¹⁶⁶¹ Bortv. 23. § (2)-(4) és (6) bek.

¹⁶⁶² Bortv. 40. §.

határozatának rendelkező részét az elkövető költségére nyilvánosságra hozza az érdeksérelmet elkövető telephelye szerinti megyei napilapban, legalább egy országos napilapban és közzéteszi honlapján.¹⁶⁶³

Az eredetvédelem közigazgatási modelljének értékelése kapcsán a szakma kiemeli azt, hogy aránytalanságok tapasztalhatók a termelői oldal és az értékesítési (borkereskedelem, vendéglátás) szakasz felügyelete között, utóbbi javára, és lényegében az ágazat terhére. Sokan változtatnának az ellenőrzések típusán is (pl. fokozottabb közúti ellenőrzés). A borágazat mellett fontosnak tartják az ágazat szereplői a cukorpiac átláthatóságának növelését. A minőség érdekében felvetődik a m.t. minőségi borok minősítésének ingyenessé tétele (bizonyos mértékig, pl. az első négy alkalommal).¹⁶⁶⁴

¹⁶⁶³ Bortv. 48. §.

¹⁶⁶⁴ Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Előterjesztés a hamisított, rossz minőségű borok forgalmazásának visszaszorításáról. *Borászati Füzetek*, 2004, 6. szám, 36-37. p.

Összefoglalás

Disszertációm hipotézise: A munka írásakor hatályos, a dolgozat tárgyát képező joganyag csak bizonyos módosítások esetén felel meg az Európai Közösség által elvárt többfunkciós mezőgazdaság fenntartható vidék koncepciójába illeszthető követelményének. E hipotézis helyénvalóságát a fentebb írtakra tekintettel igazoltnak látom, és a joganyag formálása érdekében három – munkám főbb részeinek megfelelő – témakörre bontva ismertetem megjegyzéseimet, illetve de lege ferenda javaslataimat.

I. A borjog és eredetvédelem dogmatikai kérdéseivel kapcsolatos megjegyzések és de lege ferenda javaslatok

1. Az agráriumra vonatkozó joganyag alkotói, különösen igaz ez a magyar jogalkotóra, gyakran a megfelelő rendszerezés hiányában alkotják a disszertáció témája által érintett normákat. Az agrár-jogalkotás mindemellett indokolatlanul mellőzi a jogtudomány rendszerezési kísérleteit. A rendszerezés ugyanis elsősorban nem a jogalkotás dolga. A jogalkotásnak a parancsalkotás a feladata. A rendszerezés a jogtudomány feladata.

2. Az agrárjog egyik lehetséges rendszerezésének tartom a joganyag szabályozási tárgyai alapján történő felépítését; különös tekintettel a közösség piacszabályozásra. Ezek a lehetséges szabályozási tárgyak: a mezőgazdasági tevékenység, a mezőgazdasági üzem, a mezőgazdasági termelő (jogi és természetes személy is), a mezőgazdasági termék illetve a vele – főleg minőségi szempontokat megjelenítve – párhuzamba állítható élelmiszer, és újabban a vidék kategóriái. Megítélésem szerint az agrárjog ilyen alapokon történő rendszerezése számos problémát kiküszöbölhet, amely egyébiránt az agrárjog – német-osztrák jogirodalom alapján definiált – funkcionális jellegéből adódik. A borjog, amelyet magam az agrárjoghoz tartozó jogterületként definiálok, lényegében – de nem kizárólagosan – a mezőgazdasági termék kategóriáját alapul vevő piacszabályozás részterülete.

3. A borjog kifejezés, amely számos nyugat-európai tagállam jogában meghatározást nyert, lényegében a közösségi jogon keresztül vált elterjedté a magyar agrárágazatban illetve a jogtudományban. A magyar jogban egyébiránt az uniós csatlakozás előtt is létezett egy – komoly jogtörténeti előzményekkel rendelkező – jól körülhatárolható joganyag a borágazat szabályozására. A borjog alapvető szabályozási alapja a bor, mint mezőgazdasági termék.

4. Magam részéről a borjog, mint jogterület esetén három szabályozási kört különítek el:

(a) A szűkebb értelemben vett borjoghoz, amely egyben e dolgozat megírásának az alapját is képezi, a hatályos 1493/1999/EK rendeletet (illetve 2008 augusztusától az új

borrendtartást, azaz a 479/2008/EK rendeletet) és annak végrehajtására kiadott rendeleteket sorolom közösségi szinten, továbbá a hozzájuk kapcsolódó nemzeti normákat. Utóbbiak esetében kiegészítve azon szabályozási körrel, amelyről a közösségi borrendtartás nem rendelkezik, tehát ahol a tagállamok nagy szabályozási szabadsággal rendelkeznek. Magam – szemben a szakirodalomban fellelhető más nézetekkel – a szűkebb értelemben vett borjoghoz sorolom azon bor-eredetvédelmi megállapodásokat is, amelyeket az EK vagy a tagállamok kötöttek harmadik féllel. Mindezt azért tartom fontosnak, mivel a közösségi borrendtartás és a hozzá kapcsolódó közösségi és nemzeti normák az eredetvédelem Európai Közösségen belüli, azaz belső oldalát képezik. Emellett, a belső oldalt kiegészítve, létezik az eredetvédelemnek egy külső oldala is, amelyet az eredetvédelmi megállapodások képeznek (hasonló gondolatmenetet követnek a francia jogirodalomban is). Mivel e szűkebb értelemben vett borjognak az alapját a KAP piacsabályozási pilléréhez tartozó 1493/1999/EK rendelet (illetve 2008 augusztusától az új borrendtartás) képezi, mint közös piaci szervezet, ezért a vonatkozó joganyagra szinonimaként használtam a borpiaci rendtartás, közös borpiaci szervezet szavakat is. Tettem ezt annak tudatában is, hogy a hatályos borpiaci rendtartás a klasszikus piacsabályozási előírásokon túl más jellegű normákat is tartalmaz. A szűkebb értelemben vett borjog azonban piacsabályozási alapokon nyugszik, ezért nem tartom ezt a szinonimahasználatot zavarónak.

(b) Tágabb értelemben vett borjogon minden olyan előírást értek, amely *expressis verbis* a borra vonatkozik.

(c) Az agrárjog funkcionális jellegéből következik ugyanakkor az, hogy az agrárjog szabályozási tárgyaira lehet olyan jogszabályokat is alkalmazni, amelyek tárgyi hatálya túlmutat az agráriumon (Polgári Törvénykönyv, Büntető Törvénykönyv, etc.). Ezeknek a jogszabályoknak is nagy jelentősége van a borra vonatkozó normák között, hisz kódex jellegüknek köszönhetően a borjog által körülhatárolt jogviszonyok alapjául szolgálnak. Érthető módon, a szükséges mélységig ezekkel is foglalkoznom kellett.

A disszertációmban a borjogon a szűkebb értelemben vett borjogot értem, míg a tágabb értelemben vett borjogra, mint szőlő- és borsabályozásra hivatkozom.

5. A borjogon ezek alapján egy közösségi és tagállami meghatározottságú, komplex szabályozást értek, amely alapvetően a borra, mint mezőgazdasági termékre épül, azonban szabályozási körébe vonja a mezőgazdasági üzemet (pl. telepítési jogok), a mezőgazdasági tevékenységet (pl. borászati eljárások) és a vidéket is. A joganyag kialakításában a KAP Európai Közösséget létrehozó Szerződésben (EKSZ) meghatározott céljain túl már a közösségi borjog kialakítása óta meghatározó jelentőségű a minőség, mint cél, és újabban a környezet védelme is. Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a borjog előírásainak lényeges része a minőségvédelem, és azon belül a földrajzi eredet védelme.

6. A jogfejlődésre tekintettel a jövőben elképzelhetőnek – de nem célszerűnek – tartom a borjog feloldódását az élelmiszerjogban (annak speciális területként), továbbá a piacszabályozás és a vidékfejlesztés általános szabályozásában.

7. A közösségi borjognak a minőség – a KAP más termékpályáit megelőzve – már kialakulásától kezdve fontos alkotórésze. Álláspontom szerint a magyar borjogra tekintettel – legkevesebb – két megközelítésben beszélhetünk a minőségről. A tágabb minőség fogalom gyakorlatilag magában foglal minden tényezőt, így az alább ismertetett eredetvédelmet is. A jogszabályokban használt másik, szűkebb minőségfelfogás viszont a földrajzi eredeten kívül keletkező minőséget takarja, arra utal. A jövőben szükségesnek tartanám a két megközelítés világosabb elhatárolását a magyar borjogban. A dolgozatomban minőség alatt – a szűkebb értelmezésre utalás híján – a tágabb minőségfogalmat értem. Ebből következően a minőség egyik meghatározó tényezőjének tekintem a földrajzi eredetet. Különösen így van ez a borok esetén (ezt támasztja alá az EK Bíróságának „Exportur” ítélete is).

8. A borok eredetvédelmének kérdésében a közösségi borjogban, az eddigi – mind a germán, mind a latin eredetvédelmi rendszereknek teret engedő – kompromisszumos modell helyett a 2008-as új borrendtartásban elmozdulás figyelhető meg a latin eredetvédelmi rendszer irányába. Amellett ugyanis, hogy a „m.t. minőségi bor” és az „asztali bor” kategóriáit mellőzi, gyakorlatilag két bor között tesz különbséget a minőség alapján: a földrajzi árujelzővel ellátott borok (konkrétan az „oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel” illetve az „oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel” ellátott/rendelkező borok) és a földrajzi árujelző nélküli borok. Az új, 2008/2009-ben hatályba lépő közösségi borpiaci rendtartás, álláspontom szerint, egyértelművé teszi azt, hogy az EU-ban a minőségi bor koncepciója a földrajzi eredeten alapul. Azaz, ezzel szinte egyedüli koncepcióvá vált a latin út, vagyis a földrajzi környezethez kötött (tágabb értelemben vett) minőségpolitika, és az eredetvédelem. Hasonlóképpen elmozdulásról beszélhetünk a magyar bor-eredetvédelem esetében is a latin eredetvédelmi rendszer felé; lényegében már a 2008-as közösségi borrendtartás előtt is.

9. A földrajzi eredet védelmének az egyes államok jogrendszerében különböző – gyakran egymást kiegészítő – módjai alakultak ki. A négy kategória közül a közösségi-magyar borjog esetén központi szerepet kap a földrajzi árujelzők sui generis rendszere, amelyet kiegészítenek a borjogi terület tipikus eredetvédelmi intézményeivel, amelyek a közigazgatási eredetvédelmi modellbe sorolhatók. Természetesen e modellek mellett fontos szerepet kapnak az eredetvédelem védjegyekkel illetve versenyjoggal kapcsolatos rendszerei is. A különböző modellek egymáshoz való viszonyának rendezése számos jogvita forrása.

10. A sui generis eredetvédelem modelljének jogszabályi előzményeit a nemzetállamok jogában, tipikusan a borjogban találjuk meg. Ennek tipikus példája a francia jog. Lényegében a bor-eredetvédelem szabályai szolgálták mintául a borokon kívüli termékek, szolgáltatások sui generis rendszerének kiépítésében.

II. A borpiac szabályozásával és az eredetvédelem intézményi kérdéseivel kapcsolatos megjegyzések és de lege ferenda javaslatok

1. A borjogi és a hozzá kapcsolódó bor-eredetvédelmi joganyag értékeléséhez szükséges mércét a KAP céljai és modelljei között lehetjük fel. Ezek: az EKSZ-ben megfogalmazott célok mellett a borpiac minőségvédelmi célja, a többfunkciós mezőgazdaság modellje, illetve a Göteborgi Nyilatkozatban is nevesített fenntartható fejlődés és a Lisszaboni Stratégia versenyképesség-növelésének céljai. A magyar viszonyokra tekintettel a joganyag értékeléséhez nagy segítség lenne – nem kevésbé a borágazat fejlesztéséhez – egy nemzeti borstratégia léte. Álláspontom szerint ilyen stratégiai iránymutatás hiányában az ágazat nem képes hatékony fejlesztéseket végrehajtani. Az EKSZ-ben megfogalmazott célok illetve intézmények megítélésem szerint egyébiránt felülvizsgálatot, összegzést, tisztázást, helyenként pedig újragondolást igényelnének. Ennek legfőbb oka, hogy annak megalkotása óta megközelítőleg egy fél évszázad telt el, és mind a tény-, mind a joghelyzetben komoly változások álltak be. Így érdemesnek tartanám például a fent említett „mérce” külön dokumentumokban rögzített céljait és modelljeit egybefogni a KAP új céljaiként. Mindenképpen fontosnak tartanám az EKSZ 34. cikkében fellelhető – az EKSZ 33. cikkében megfogalmazott célok elérése érdekében létrehozandó – eszközök mibenlétének és egymáshoz való viszonyának tisztázását, megítélésem szerint elsődlegesen közösségi szinten, s ezt követően a magyar agrárjogban is.

2. Megállapítható, hogy a témakör, amelyet dolgozatom felölel, több ponton is érintkezik a versenyjoggal. Ezek közül két elemet emeltem ki. Egyrészt, az agrárpiacszabályozás oldaláról, megállapítható, hogy a borjogra is vonatkoznak a közösségi jog speciális agrár-versenyjogi előírásai. Ezeket a jelenleg hatályos joganyag alapján két tanácsi rendelet tartalmazza. A 2007-ben létrehozott új szisztéma alapján egyrészt az egységes közös piacszervezésről szóló 1234/2007/EK tanácsi rendelet, illetve az egyes versenyszabályok mezőgazdasági termékek termelésére és kereskedelmére történő alkalmazásáról szóló 1184/2006/EK rendelet. Az egységes közös piacszervezés hatálya alá tartozó termékek esetén az 1234/2007/EK rendelet előírásait kell alkalmazni, míg az ezen kívüli termékkör esetén – s ide tartozik a bor is, amely ugyan része az egységes közös piacszervezetnek, ám annak előírásai egyelőre mégsem vonatkoznak rá – továbbra is az 1184/2006/EK rendeletet.

A másik találkozási pont a szellemi tulajdon és a versenyjog viszonya, amely kérdéskörrel kapcsolatban magam osztom azon álláspontot, amely szerint a földrajzi árujelzők, az azok által érintett termékkör (szolgáltatások) viszonylag csekély mennyiségére tekintettel a versenyt csak kis mértékben képesek korlátozni, s az ilyen jellegű korlátozások a minőség védelme érdekében elfogadhatók. Ezt az érvelést támasztja alá az EK Bírósága is (Rioja-ügy, etc.), s ennek okán tartom elfogadhatónak azon korlátozó előírások alkalmazását

bizonyos magyar m.t. minőségi borok esetén, hogy adott bort csak a borvidéken belül lehessen palackozni.

3. A 2003-as KAP reformból kimaradt közös borpiaci szervezet 2008-tól lényegében részévé válik az SPS rendszernek, és egyben nyit a vidékfejlesztés felé is (mármint a borpiac költségvetéséből történő átcsoportosítással). Ezáltal – és a lejárati célú támogatások közösségi szintű felszámolásával – a borpiac még inkább megfelel a WTO agrárkereskedelemmel (agrártámogatásokkal) szemben támasztott elvárásainak. Az SPS rendszer kiépítése Magyarország esetén nem csak a borágazatnak, de az egész agráriumnak kihívást jelent, hiszen mindezidáig a SAPS rendszert működtettük az SPS rendszer helyett, s csak 2009-től, immáron a bor-termékpályával kiegészítve várható az SPS rendszer bevezetése. A SAPS rendszer kapcsán mindenképpen kiemelést érdemel az a szégyenletes tény, hogy az EU bár a tagállamok közötti egyenlőséget deklarálta, a valóságban a 2004-ben és azt követően csatlakozott tagállamok esetén mégis diszkriminál a közvetlen kifizetések eltérő összegével. Az „újak” mezőgazdasági termelői ugyanis a régi tagállamok termelőinek juttatott közösségi pénzek töredékét kapják csak. Az SPS rendszerre történő átállás ezen a sérelmen ugyan változtat arányaiban, ám végérvényesen nem számolja fel. Ennek okán magam sérelmesnek tekintem a közösségi kettős mércét.

4. Magyar jogtörténeti kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy a magyar jogrendszerben a borágazat szabályozásának komoly, lényegében ezer évre visszanyúló hagyományai vannak. A borászatra vonatkozó szabályozásnak a minőség védelme már a kezdetektől fogva részévé válik. Polgári jogalkotásunk kezdeteitől (kiegyezés után) megfigyelhető, hogy a borászati szabályozás dualista törvényi bázissal rendelkezik, vagyis a hegyközségi szervezet elkülönült szabályozása egészíti ki az ágazat egyéb előírásait. Hegyközségi szervezetünk az általam vizsgált országok joganyagához viszonyítva – álláspontom szerint – unikumnak tekinthető a maga nemében, s csak funkciójában találhatunk ahhoz hasonlót más országok (pl. Franciaország, Ausztria, Németország) jogrendszerében. A kiegyezés utáni magyar bor-szabályozásban előremutató, és néhol ma is példaértékű minőségvédelmi, eredetvédelmi rendelkezéseket találunk. A földrajzi árujelzők szabályai között már megtalálhatjuk a mai értelemben vett sui generis és közigazgatási földrajzi eredetvédelmi modellek előzményeit is. A magyar borágazat szabályozásának fejlődésében törést jelent az 1948-at követő szocialista jogfejlődés, amely a minőségi szempontokat gyakran félretéve valósította meg az ágazat, egyébiránt továbbra is elkülönülő szabályozását. Ezen időszakban lényegében nem létezik a magyar eredetvédelem intézményi oldalának tekinthető hegyközségi szervezetrendszer sem.

5. Megállapítható, hogy az európai integráció korai szakaszában döntés született a közösségi borpiaci szabályozásról. E termékpályának már a kezdetektől fontos részét képezi a minőség védelme, amely cél a későbbiekben a KAP általános céljává fejlődik. Az eredetvédelem terén fontos előírásokat találunk a közigazgatási eredetvédelmi modell

tekintetében, a sui generis földrajzi árujelző modell tekintetében azonban – bizonyos közösségi keretek között – az EK szabad teret enged a tagállamoknak. A közösségi iparjogvédelem első közösségi rendszereként a földrajzi árujelzők közösségi, sui generis rendszere jön létre 1992-ben, amely nem terjed ki a borokra. Megítélésem szerint e közösségi rendszer kiépítésében nagy szerepe van a francia nemzeti bor-eredetvédelmi rendszernek is, és az olyan nemzetközi megállapodásoknak, mint a Lisszaboni Megállapodás (az eredetmegjelölésekről). Magyarország borágazatának közösségi integrációja azon kevés ágazat közé tartozik, ahol ez egy kétoldalú folyamatot takart. E folyamatot segítette az, hogy Magyarország az OIV-nak már a kezdetektől tagja, illetve, hogy az '90-es évek elején megkötötte az Európai Közösséggel azt a Bormegállapodást, amely különösen az eredetvédelem terén volt előremutató (pl. tokaji földrajzi árujelző védelme). A borágazat integrációjával párhuzamosan zajlott az iparjogvédelmi jogterületek fejlesztése is, amely során a földrajzi árujelzők mindezülig nem létező, nemzeti sui generis rendszerének kiépítése is megtörtént a ma hatályos 1997. évi XI. törvény megalkotásával.

6. A hatályos borjoggal kapcsolatban úgy ítélem meg, hogy a sikeres közösségi integráció ellenére is kerültek olyan jogintézmények a magyar jogba, amelyek illeszkedését komolyabb vizsgálatoknak kellett volna alávetni. A teljesség igénye nélkül, ilyennek tekinthető a telepítési jogok rendszere, ugyanis ennek számos érdekes jogi vonatkozása van:

(a) Az egyik érdekessége az, hogy a telepítési jogok, mint vagyoni értékű jogok, a mezőgazdasági üzem részét képezik. Ezért atipikus elemét képezik a mezőgazdasági termék szabályozási tárgyán alapuló borrendtartásnak. A borrendtartás komoly korlátozást állapít meg a telepítési jogokon keresztül a tulajdonjoggal kapcsolatban. A telepítési jogok rendszerének tulajdonjogot korlátozó sajátossága más tagállamok jogában sem nyert akadálytalanul elismerést.

(b) A telepítési jogok vagyoni jogként sok nehézséget rejtenek magukban. A telepítési jogok ugyanakkor nem tekinthetők egyedi megoldásnak, hiszen a közösségi agrárjogban számos hasonlót találhatunk. Problémát érzékelek többek között a magyar jogban a vagyoni értékű jogok dogmatikai és Ptk.-beli megítélésében.

(c) Elgondolkodtatónak találok a magyar borjog vonatkozásában, hogy a csemeszőlős telepítésre is a Bortv. szabályait kell alkalmazni, pedig az egy másik termékpálya. Ezt a megoldást erősíti egyébiránt az EK Bíróság egy döntése is. Ítéletében a Bíróság pontosította a szőlőtelepítésre vonatkozó tilalmat, amely alapján a tilalom nem csak a borszőlőre, de a csemeszőlőre is vonatkozik. A Bíróság ezzel az ítéletével az esetleges visszaéléseket szeretne volna megelőzni. A Bíróság ítéletét a közös borpiaci rendtartásra alapozta. Megítélésem szerint azonban az ítélet jogszabályi alapja kétséges, ugyanis a csemeszőlő nem a közös borpiaci szervezet tárgyát képezi, hanem az a zöldség-gyümölcs rendtartás része.

7. A 2008-as rendtartásra vonatkozó Javaslát és a 2007. decemberi politikai megállapodás publikus rendelkezései alapján körvonalazódó borrendtartás-szabályozás kapcsán a következők állapíthatók meg:

(a) Egy következetes elmozdulást figyelhetünk meg a kereslet-kínálat viszonyait mennyiségi oldalról szabályozni kívánó, klasszikusnak tekinthető rendtartás irányából a minőségi szabályozást előtérbe helyező borszabályozás felé. Ezen változásnak egy nagyon fontos eleme a borok eredetvédelmének új rendszere.

(b) A WTO által képviselt gazdasági modellnek megfelelően a lejárati intézkedések lényegében megszűnnek. Helyettük az ágazatra fordítható támogatási összeg három tipikus módon jut el a bor-termelőkhöz. Az első lényeges változás, hogy a borpiac része lesz az SPS rendszernek. A második mód a vidékfejlesztés. A nemzeti boríték, mint harmadik támogatási forrás, lényegében szükségszerűen következik abból, hogy a 27 tagra bővült EU már nem képes minden tagra megfelelő általános előírásokat alkotni e téren, hiszen az egyes bortermelő tagállamok borászata egymástól eltérő nehézségekkel küzd; így míg például Ausztriában már megtörténtek a szükséges ültetvénykorszerűsítések, addig Magyarországon a munka nagyobb része még hátra van.

(c) Bár a támogatási szisztémához kötődik, mégis fontosnak tartom külön kiemelni: a borpiaci rendtartás az első olyan közösségi termékpálya a KAP-ban, amelyen belül végre megvalósul a régi és a 2004-es új tagállamok egyenlősége (a 2007-es államok viszonylatában továbbra sem). Megszűnik ugyanis a „történelmi bázisidőszakra” alapozott számítási módszer a nemzeti borítékok kialakításánál.

(d) A borrendtartás fontos előrelépést tesz a Göteborgi Nyilatkozatnak való megfelelés irányába. A környezetvédelem több ponton is integrálódik a borrendtartásba. Egyrészt azáltal, hogy a borpiac az SPS része lett, a kötelező megfeleltetés rendszerén keresztül. Másrészt a vidékfejlesztés is lehetőséget teremthet ilyen intézkedések alkalmazására. Harmadrészt pedig a nemzeti borítékok támogatásainál.

(e) A borrendtartás reformja során, álláspontom szerint, nemzeti jogérvényesítésünk viszonylag jó eredményt ért el számos ponton. Így a már említett nemzeti borítékba kerülő pénzek számításának alapján túl pl. a szárazcukrozás kérdéskörében, és a kivágással érintett termőhelyek összeurópai területének 175 000 ha-ra csökkentésében. A 2008-as reform megítélésem szerint jó esélyt teremt arra, hogy a '99-es szisztémához képest fenntarthatóbb vidék és borágazat szülessen.

(f) Remélem ugyanakkor, hogy a végrehajtás során sem kerül nem kívánt homokszem a gépezetbe. Magyarország esetén ilyen lehet pl. a kivágási támogatás kérdése: meg kell akadályozni, hogy olyan területeken, ahol kiváló termőhelyeink vannak, és a borászati kultúra is magas színvonalú, tovább fogyjon a szőlőültetvények száma. Erre minden jogszerű lehetőséget igénybe kell venni. Gondolok itt például arra, hogy bár a 2008-as borrendtartásban az 1999-eshez képest – amelyben a tagállam döntésétől függött – minden

tagállamban kötelező lesz meghirdetni az intézkedést, a tagállamok saját területük 3%-át kizárhatják a kivágási programból. Egy tagállam továbbá, ha a programnak köszönhetően már elveszítette az összterületének a 8%-át, akkor leállíthatja a programot (borvidékenként a tagállam 6%-10%-os aránnyal súlyozhat). A nemzeti költségvetésünkből 75%-kal emelhetjük meg a kivágási támogatás összegét (ami esetünkben nem tűnik túl valószínűnek). Ehelyütt fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a terméskorlátozásra a jövőben a megfelelően működtetett bor-eredetvédelmi szisztéma teremtheti meg az alapot. Hiszen az eredetvédett borok esetén a megfelelő minőség garantálásának egyik elfogadott eszköze a hozamkorlátozás.

(g) Az EK közösségi szintre emelte a borokra vonatkozó földrajzi árujelzők szabályozását, amellyel viszont csökkentette a tagállamok e kérdéskörre vonatkozó viszonylagos szabályozási szabadságát. Ezen szabadság felszámolása ellenére, magam nem tartom rossznak e döntést arra tekintettel, hogy így az európai borok eredetvédelmi szabályai egyszerűsödhetnek, és a fogyasztók számára is átláthatóbbá válhatnak.

8. Lényegében megállapítható, hogy a borjog tárgyi hatálya a 2008-as közösségi borrendtartásban – elméleti szinten és nem tartalmában – számos ponton nem változott az 1999-es borrendtartáshoz képest. A közösségi borjog hatálya a 2008-as rendelet alapulvételével a következő területekre terjed ki:

(a) támogatási intézkedések,

(b) szabályozási intézkedések, mint (b1) borászati eljárások, (b2) borok földrajzi árujelzői, (b3) címkézés, (b4) termelői és ágazati szervezetek,

(c) harmadik országokkal folytatott kereskedelem, és (c1) termelési potenciál.

Ami disszertációm szempontjából azonban különösen fontos változás, hogy a m.t. minőségi borok kategóriájának megszüntetésével párhuzamosan került a közösségi borjog hatálya alá a mindezidáig nemzeti hatáskörbe tartozó földrajzi árujelzők sui generis rendszere.

9. Rátérve a magyar szakigazgatás rendszerére, annak egészével kapcsolatban megállapítható, hogy az eredetvédelem hatékonyabb alkalmazása végett számos esetben nem a végrehajtási jogszabályokat kellene módosítani, esetleg a szankciókat súlyosbítani. Ez önmagában ugyanis még mindig csak pótcselekvés. Ezzel szemben egy eredményesebb végrehajtás, ellenőrzés gyakorta nagyobb haszonnal járna, azaz kialakulna a jogalkalmazókban az a tudat, hogy itt a jogszabályokat be is tartják, be is tartatják. A fentiekre tekintettel, azonban növelni kellene a végrehajtási intézmények hatékonyságát is. Ezalatt azt értem, hogy ne egy előző rendszerre (szocializmus építésének időszakára) méretezett apparátussal próbáljuk meg betartatni a jogszabályokat (ahogyan arra 2007-ig volt példa; gondolok itt többek között az OBI rendszerére), hiszen azóta az ügyfélkör kibővült. A megnövekedett ügyszám pedig a korábbi mennyiség orientált (és a társadalmi tulajdon dominanciáján alapuló) borgazdálkodásra létrehozott szervezetrendszerrel nem felügyelhető hatékonyan, tehát az ellenőrzések hézagosak, a szankciók elmaradnak. Ez pedig ahhoz vezet,

hogy a jogi előírások csak papíron maradnak, nem mennek át a jogalkotó által előírt célok a gyakorlati életbe.

Mindazonáltal említést kell tenni a szakigazgatási rendszerben játszó pozitív folyamatokról is. A 2002-es állapotokhoz képest (akkor írtam ugyanis az agrár-intézményrendszerrel kapcsolatos szakdolgozatomat) sikerült a lemaradásunk jelentős részét felszámolnunk. Egyrészt létrehoztuk a MVH-t (2003-ban), mint kifizető ügynökséget. Másrészt, bár speciális nemzeti eredetvédelmi intézetünk nem alakult (mint a francia INAO), mégis sikerült 2003/2004-ben új jogszabályi alapokra helyezni a bor-eredetvédelmet (többkevesebb hibával; így pl. a politika – sajnos nem a szakpolitika – túlzott szerepvállalása a kérdésben néha káros). A borminősítés és hatósági ellenőrzés újjászerveződött (az OBI-t, OMMI-t magába olvasztó MgSzH képében, és elvileg a bor forgalombahozatali járulék által megerősített pénzügyi forrásokkal) 2007-ben, amely intézmény hatékonyságát ma még nehéz lemérni. A kérdés az, hogy sikerül-e úgy átszervezni az ellenőrzés rendszerét, hogy az immáron a rendszerváltozást követő üzemstruktúrához alkalmazkodjon, s nem a szocialista időszak társadalmi tulajdon rendszerén nyugodjon. A hegyközségek közigazgatási feladatai nőttek, központi költségvetési forrásuk viszont – álláspontom szerint teljesen joggal – ehhez képest csökkent. Ennek köszönhetően 2007 decemberében olyan átszervezésükről döntöttek, amelytől a HNT költséghatékonyabb működést remél, még azt is felvállalva, hogy a komoly változásokra csak kevés időt hagytak, és hogy a változások némileg idő előttiek. Mindez megítélésem szerint nem szolgálja az agrár-szakigazgatás amúgy is – a jogbiztonság szempontjából – deficitesebb gyakorlatát.

10. A külföldi példák alapján látható, hogy a jól működő érdekképviseleti rendszer növeli az agrár-intézményi- és döntéshozatali struktúra hatékonyságát. A borágazatot meghaladóan is kijelenthetem, hogy a magyar agrárkamarák vonatkozásában fontos lenne ismételten visszahozni a kötelező tagságot.

A hegyközségek, mint köztisztviselők hatáskörébe utalt feladatok megszűntek a továbbiakban állami, vagy önkormányzati feladatok lenni. Hangsúlyoznom kell, hogy a kötelező tagságnak köszönhetően a hegyközségi szervezet megalapozottan képviselheti az egész ágazat érdekeit. A hegyközségek érdekképviseleti tevékenységével kapcsolatban két további jellemzőt kell kiemelni. Egyrészt a jogszabályban megállapított ügyekben az ágazat (adott területi egység) összes termelőjének/felvásárlójának az érdekét képviselik. Másrészt viszont az érdekképviseleti tevékenység során befolyásolni kívánt döntéshozónak tisztában kell lennie azzal, hogy a szőlészeti-borászati ágazat egészének képviselőjére csak és kizárólag a hegyközségi szervezet hivatott, azaz más érdekképviseleti szervvel való egyeztetés (bár nem kizárt) nem válthatja ki szőlészeti-borászati szakkérdésben (különösen eredetvédelmi kérdésben) a hegyközségekkel való egyeztetést; hiszen a kötelező tagság következtében csak a hegyközségi szervezet bír a megfelelő reprezentativitással.

11. A hegyközségek – a hatályos Ptk. fogalmaival élve – közttestületnek minősülnek, azonban nincsenek nevesítve külön a Ptk. közttestületi típusai között. Felvetődik akkor a kérdés, hogy lényegében milyen közttestületek is a hegyközségek. Mindenképpen speciálisak. Álláspontom szerint – s erre enged következtetni a Htv. indoklása is – legközelebb a gazdasági érdekképviseltekhez állnak (azon belül pedig ágazatinak tekintem azokat). Mégis, bizonyos értelemben szakmai érdekképviseltek is; ezen utóbbi hasonlóságot támasztja alá például a kötelező tagság előírása, vagy hogy a törvényességi felügyeletet esetükben is a szakminiszter (FVM) látja el. A Ptk.-nál maradván: magam hiányolom az új Ptk. 2006-os tervezetéből (2006.12.31.) a közttestület fogalmát, a vagyoni értékű jogok (utóbbi kifejezést ugyanakkor használja a családjogban), mint speciális dolgok meghatározását, amelyek kapcsán az agráriumban számosval találkozhatunk. A Ptk. 2007. október 29-ei normatervezete sem tartalmaz speciális rendelkezéseket a közttestületekre, viszont a jogi személyek között nevesíti azokat. Értelemzavarónak tartom ugyanakkor, hogy a normatervezet külön nevesíti a közttestületeken túl a hegyközséget is, ami – adott szövegkörnyezetben – azt sejteti, hogy az nem közttestület.

12. A Htv. rendelkezéseire áttérve:

(a) Megítélésem szerint a hegyközségi törvény 2007 decemberében történt módosításával be kellett volna várni az új közösségi borrendtartás elfogadását (esetleg az új Ptk-t is). Érthető viszont az is, hogy a HNT miért sürgette maga is a módosítást: a központi költségvetés ugyanis a közfeladatok ellátására biztosított pénzek összegét olyan drasztikusan csökkentette, hogy a HNT gyakorlatilag egy „statáriális eljárásban” elfogadott módosítástól várta a lélegzethez jutáshoz szükséges változásokat. Az új hegyközségi rendszerre való átállásra nagyon kevés időt adtak; az átalakulás komoly feladat, nagy munkaterhet rótt a hegyközségekre.

(b) Fenntartásaim vannak a hegyközségek tagságára vonatkozó új szabályokkal. A Htv.-ben módosult a felvásárló fogalma is. Ezek szerint szőlészeti és borászati felvásárló (a továbbiakban: felvásárló) az, aki szőlőt, mustot, illetve bort továbbfeldolgozás vagy továbbfeldolgozásra értékesítés céljából vásárol (Htv. 3. §). Véleményem szerint ezen előírás, kiegészülve a Htv. más jogszabályhelyeivel (Htv. 26. §), tartalmaz szigorításokat és enyhébb szabályozást is. Enyhébb, hiszen az új szabályozás hatálybalépésétől csak a továbbfeldolgozás vagy továbbfeldolgozásra értékesítés esetén válik valaki olyan feldolgozóvá, amely alapján a Htv. hatálya alá esik. Szigorodik viszont a szabályozás abban, hogy mostantól mindegy mekkora tételt vásárol fel adott naptári éven belül adott hegyközség működési területén a felvásárló, a mennyiségtől függetlenül hegyközségi tag lesz. A szabályozással kapcsolatban magam nehezen ellenőrizhetőnek tartom a Htv.-ben nevesített felvásárlási célt, és így félok, hogy inkább a borhamisítást szolgálja. Továbbá, szerintem, időszerű lett volna a borászati eljárások között tisztázni azt, hogy a jogalkotó szerint mit takar, és meddig terjed a „bort készít”, illetve a „továbbfeldolgozás” kitétel. Ezen meghatározások ugyanis az eredetvédelem

szempontjából is nagyon fontosak, és napjainkban is jogviták tárgyát képezte (lásd az Egri Bikavér borvidéken kívüli palackozásának esetét).

(c) Növelni kellene az összhangot, a koherenciát a Htv. és a Bortv. szabályai között (pl. árutermő szőlő mérete).

(d) Aggályaim vannak a hegyközségek átalakulásával kapcsolatban is. A Htv. rendelkezései szerint ugyanis „a hegyközség köteles egyesülni a szomszédos hegyközséggel, ha területén a hegyközség alakításának feltételei utóbb megszűnnek.” A Htv.-t módosító törvény rendelkezései ugyanakkor csak rövid (60 nap) határidőt hagytak minderre. A Htv.-t módosító törvény szerint tehát, ha a törvény hatálybalépésekor meglévő hegyközség nem felel meg a hegyközség-alakítás feltételeinek, köteles a szomszédos hegyközséggel, illetve hegyközségekkel egyesülni. Ha az egyesülésre köteles hegyközségek nem kezdeményezik az egyesülést a 60 napos határidőn belül, illetve nem tudnak megállapodni az egyesülés feltételeiről, továbbá ha az egyesüléssel létrejövő hegyközség nem felelne meg a Htv. új hegyközség-alakítási feltételeinek, a hegyközségi tanács hivatalból dönt az egyesülésről. A hegyközségi tanács eljárását harminc napon belül indítja meg, amelynek eredményeként fellebbezéssel meg nem támadható hatósági határozatot hoz. Ezen utóbbi rendelkezés megítélésem szerint sérelmes. Véleményem szerint az eredetvédelmi rendszer elveivel ellentétesek az átalakulás szabályainak más rendelkezései is. A módosító törvény előírásai alapján ugyanis az „egyesülésre köteles hegyközség vagy a hegyközségi tanács az egyesülés helyett kezdeményezheti a nemzeti tanácson keresztül az agrárpolitikáért felelős miniszternél az adott település borvidéki besorolásának törlését.” Itt különösen rendezetlennek tartom azt az esetet, amikor a hegyközségi tanács kezdeményezi a település borvidéki besorolásának törlését. Ne feledjük el ugyanis azt, hogy ez esetben a település neve megszűnik oltalom alatt álló földrajzi név lenni a borjog jelenleg hatályos szabályai szerint. Ezzel pedig komolyan sérülnek a szellemi tulajdon oltalmához kapcsolódó jogosítványok. Ilyen esetekben – állásponatom szerint – ezért lehetővé kellene tenni a bírósági kontroll pontosan meghatározott lehetőségét.

(e) A hegyközségi rendszer átszervezése érdekes kérdéseket vethet fel az eredetvédelem szempontjából is, pl. a meghatározott termőhelyek változásában. Korábban is megesett már, hogy pl. a Bükki borvidékhez tartozó település „átsoroltatta magát” az Egri borvidékhez. Bár ezzel a lépéssel egyébiránt az érintett település termelői jól jártak, hiszen a felvásárlási árak esetükben magasabbak lettek; a kérdés az, hogy a földrajzi árujelzőket jellemző kollektív jogosultság mit is takar, ha egyes községek egyszer ide, máskor oda is tartozhatnak.

III. A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők szabályozásával kapcsolatos megjegyzések és de lege ferenda javaslatok

1. Az árujelzők védelmének számos lehetősége – a legkülönbözőbb kombinációkban – lelhető fel az egyes államok jogában nemzetközi jogösszehasonlításban. Az ügyet bonyolítja, hogy a különböző nemzetközi megállapodásokban fellelhető jogintézmények sem fedik pontosan egymást, esetükben inkább csak átfedésekről beszélhetünk. Elsőként rögzíteni kívánom azt, hogy magam a „földrajzi árujelző” megnevezést a magyar 1997:XI. tv. alapján használom a vonatkozó, sui generis jogintézmények általános kategóriájaként.

A földrajzi árujelzők különböző típusait három szinten tekintem át: nemzetközi, közösségi, és magyar. A rendszerezésnél fokozottan figyelemmel voltam a vonatkozó szakirodalomra is:

(a) Nemzetközi szinten gyakorlatilag három kategóriával érdemes foglalkozni. Az első két típust már a Párizsi Uniós Egyezmény (PUE) is említi. Ezek a származási jelzés és az eredetmegjelölés. E jogintézmények fogalmait ugyanakkor nem tartalmazza a PUE. A származási jelzés fogalmát a Madridi Megállapodásból lehet kikövetkeztetni; míg a Lisszaboni Megállapodás tartalmazza az eredetmegjelölés fogalmát. A nemzetközi szinten meghatározó harmadik nagy kategória a TRIPS Megállapodásban rögzített földrajzi megjelölés. A fogalmak összehasonlítása alapján gyakorlatilag két szempont érdemel különös kiemelés. Az egyik szempont, hogy az adott földrajzi árujelző milyen szoros minőségi kapcsolatot fejez ki a termék és az adott földrajzi hely között. A másik szempont, hogy a földrajzi származás milyen tényezőket foglal magában (földrajzi, természeti, emberi, etc.). Ezek alapján megállapítható, hogy a származási jelzés a legtágabb kategória, ezt követi a TRIPS földrajzi megjelölése, majd végül a legszűkebb kategória a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölése.

(b) Közösségi szinten a PUE rendszerétől némileg eltérő árujelző rendszer született (510/2006/EK tanácsi rendelet). Bár megkülönböztetést a TRIPS is tartalmaz a borok/szeszes italok és más termékek védelme között, a közösségi rendszer az ipari termékek körét kihagyva megalkotta a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzős védelmének rendszerét, amelyből két termék kivételt nyert: a borok és a szeszes italok. Az eredetmegjelölés kategóriáját megtartva a származási jelzés intézményét a földrajzi jelzés jogintézménye váltotta fel – a hagyományos megjelölésekkel kiegészülve – az általános közösségi oltalomban. A közösségi eredetmegjelölés alapvetően pontosítja a Lisszaboni Megállapodás hasonló fogalmát: a termék készítésének (termelés, előállítás, feldolgozás) minden fázisa az adott földrajzi helyen kell, hogy történjen. A földrajzi jelzés kategóriája a PUE származási jelzéséhez képest egy szűkebb fogalmat takar, bár még így sem olyan szoros kapcsolatot testesít meg a földrajzi hely és a termék között, mint amelyet az eredetmegjelölés. A hagyományos megjelölés kapcsán felhívom a figyelmet arra, hogy ez nem egyenlő a

közösségi minőségi árujelzők egy másik típusával, amelynek magyar fordítása „hagyományos különleges termék” (509/2006/EK tanácsi rendelet). A hagyományos különleges termék abban különbözik a földrajzi árujelzőtől, hogy míg utóbbiak esetén a termék minősége a földrajzi eredetnek tulajdonítható, addig a hagyományos különleges termék esetén a termék minősége egy tradicionális módszernek köszönhető.

A bor termékpályán az 1493/1999/EK tanácsi rendelet egy a TRIPS Megállapodás meghatározásán alapuló földrajzi árujelző fogalomból indult ki, azonban a tagállamoknak a földrajzi árujelzők borokra vonatkozó rendszerére széles tagállami hatáskört adott. Ennek köszönhetően a tagállamokban gyakorlatilag nagyon eltérő rendszerek alakultak ki. E földrajzi árujelzős kategóriákat kiegészítik a hagyományos megjelölések, így a hagyományos különleges kifejezések, a kiegészítő hagyományos kifejezések is (konkrét fogalma csak az utóbbiaknak van). A 2008-as közösségi borpiaci rendtartás ezzel szemben a borok földrajzi árujelzőire is egy közösségi rendszert vezet be (még nem lépett hatályba a munka írásakor), amely nagyban alapul az általános (510/2006/EK tanácsi rendelet) közösségi rendszer fogalomrendszerén, de vannak eltérések. A szeszes italokra vonatkozó – a kézirat lezárásának idején – hatályos közösségi szabályok (1576/89/EGK tanácsi rendelet) a TRIPS Megállapodás fogalmi meghatározásából kiindulva biztosítanak – széleskörű tagállami meghatározás mellett – közösségi oltalmat a vonatkozó közösségi rendelet II. mellékletében meghatározott földrajzi megjelöléseknek. (Munkám lezárását követően 2008-ban került sor a szeszesitalokra vonatkozó új szabályok elfogadására; 110/2008/EK tanácsi rendelet.)

(c) A magyar törvény (1997:XI. tv.) terminológiája, amely lényegében a közösségi eredetmegjelölés-földrajzi jelzés dualizmusán alapul, a közösségi oltalom körén kívül bír jelentőséggel. Így pl. az ipari termékek körében, és az új borpiaci rendtartás eredetvédelmi előírásainak hatályba lépéséig a borok földrajzi árujelzőinek védelme is az 1997:XI. tv. fogalmain alapult. A Bortv. rendelkezései alapján ugyanis a m.t. minőségi bor definíciójának az „eredetmegjelölés”, míg a tájbor esetén a „földrajzi jelzés” a fogalmi eleme. Azaz a magyar bor-eredetvédelem egy érdekes szituációt hozott létre. Amíg az 1493/1999/EK tanácsi rendelet az 509/2006/EK tanácsi rendelettől (pontosabban az azt megelőző 2081/1992/EGK tanácsi rendelettől) eltérő fogalmi bázison szervezte meg a borok földrajzi eredetvédelmét, a magyar borok földrajzi eredetvédelme az 1997:XI. tv. rendszerén keresztül, mégis az 509/2006/EK rendeletben található eredetmegjelölés-földrajzi jelzés fogalmain alapul.

2. A földrajzi árujelzők sui generis jogintézményének fejlődése szempontjából napjainkban a TRIPS Megállapodás keretében zajló jogfejlesztő tevékenységnek van kiemelkedő szerepe. A TRIPS Megállapodásban számos földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos kérdést nyitva hagytak. Ilyen a borok és szeszes italok nemzetközi regisztrációja, illetve a borok és szeszes italok földrajzi árujelzőinek fokozottabb védelmét biztosító szabályok kiterjesztésének kérdése más termékekre illetve szolgáltatásokra. Magam részéről fontosnak tartanám a nemzetközi regiszter megalkotását és a szigorúbb szabályok érvényesülését. A

regiszter megalkotása során felvetődő kérdések rendezése során magam azon elképzelés megvalósítását támogatom, amely a közösségi rendszerhez hasonlatos szisztéma kidolgozását szorgalmazza; megítélésem szerint – érthető módon – e rendszer szolgálja hatékonyabban az EK, s így Magyarország érdekeit. Fontosnak tartom a TRIPS 23. cikkének kiterjesztését. Természetesen bizonyos pontosítások figyelembe vételével. A borokon/szeszes italokon túli termékkörre kiterjeszteném a regisztrációs kötelezettséget is.

3. A közösségi bor-eredetvédelem rendszerének 2008-as újraértelmezése kapcsán a következő észrevételeket teszem:

(a) Fokozottabban figyelni kellett az OIV által is képviselt modellekre. Az OIV földrajzi árujelzőinek fogalom meghatározásai (elfogadott földrajzi jelzés és elfogadott eredetmegjelölés) alapvetően megfeleltethetők ugyanis a Lisszaboni Megállapodás fogalmi bázisán megszervezett közösségi rendszernek. Az OIV által kialakított standardok ugyanakkor a magyar szisztéma átalakítása során is megszívlelendők. Az OIV ugyanis kialakította a latin eredetvédelmi rendszer egyik alapegységének tekinthető terroir fogalmát. Álláspontom szerint a magyar termőhelyek még nem mindenben felelnek meg az OIV terroir fogalmában található kritériumoknak. A jövőben, amennyiben továbbra is a francia borjog által nagyban meghatározott közösségi, sui generis eredetvédelmi rendszer – s az ezzel együtt járó latin eredetvédelmi modell – részesei kívánunk lenni, célszerűnek tartanám, ha elmaradásainkat mihamarabb pótolnánk.

(b) A közösségi rendszerben a földrajzi árujelzők szabályozása az iparjogvédelmi intézményrendszer PUE által megfogalmazott szisztémájából átkerült a KAP-ba (510/2006/EK tanácsi rendelet). Megítélésem szerint ugyanakkor nehezen tartható az a dualista szabályozási struktúra, hogy a földrajzi árujelzők bizonyos típusának sui generis védelme közösségi szinten valósul meg (mezőgazdasági termékek), más termékkör (ipari termékek) viszont tagállami hatáskörben marad. Ehelyett célszerűbb lenne egy egységes közösségi rendszer kidolgozása. Akár a KAP keretei között is, ugyanis bár a földrajzi árujelzők KAP-on belüli szabályozásának oka és egyben hozománya, hogy csak a mezőgazdasági termékekre terjed ki. A KAP második pillérének vidékfejlesztéssé formálása azonban megteremtheti annak lehetőségét, hogy a KAP-on belül ismételten kiterjessék azt a helyben készített ipari termékekre is. Ez ráadásul sokat segítené (elvi szinten) abban a tárgyalási folyamatban, amelynek célja a TRIPS 23. cikkének teljes terjedelmében történő kiterjesztése a 22. cikk hatálya alá tartozó termékekre; beleértve a készülő nemzetközi regiszter előírásait is.

(c) A borrendtartás 2008-as reformjával kapcsolatban a következő kritikai észrevételeim vannak. Azáltal, hogy közösségi szinten történik a borok földrajzi árujelzőinek oltalma, azaz közösségi döntésen alapul, a tagállamok, és bizonyos szempontból a termelők veszítenek önrendelkezési szabadságukból. Ez adott esetben lehet jó is Magyarország számára, mivel az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a bor-eredetvédelem szempontjából

kulcspozíciót betöltő FVM nem mindig szakmai érvek alapján hozta meg döntését. Magam ezért a közösségi döntési szinttől egy magasabb szakmaiság megvalósulását várom. Így a védett eredetű borok termék-leírásainak elkészítése során a későbbiekben nem utasíthatók el azon előírások, amelyekben egy védett eredetű bor palackozását a meghatározott termőhelyhez kötik.

(d) A közösségi bor-eredetvédelmi rendszer 2007 nyarán előterjesztett bizottsági koncepciójában kifejezetten rossz megoldásnak tartom azt, hogy az oltalom alatt álló földrajzi jelzés és az oltalom alatt álló eredetmegjelölés kategóriái között nagyban elmosódnak a határok, ugyanis az eredetmegjelölés esetén csak azt követelik meg, hogy a bor készítésére használt szőlő termesztésének kell a meghatározott termőhelyen belül történnie, a borkészítés egyéb fázisainak nem. Ebben a formában, megítélésem szerint, a koncepció ellentmond, mind az OIV standardjainak, mind a Közösség 510/2006/EK tanácsi rendeletben vázolt *sui generis* földrajzi árujelző rendszerének, mind az EK Bíróság Rioja-ügyben hozott döntésének, mind a közösségi borjog előírásainak, és végső soron azon latin eredetvédelmi rendszer alapelemeinek, amely irányába – más tekintetben – elmozdult a közösségi borjog. Általános minőségvédelmi értelemben sem indokolható a döntés, hisz az új borrendtartás kapcsán éppen azt figyelhetjük meg, hogy az EK szakít a klasszikus, mennyiségi kínálat-kereslet kiegyenlítési rendtartás koncepciójával és egy minőségi szempontokat középpontba állító modell irányába mozdul el.

A hivatkozott Rioja-ügy magyar szempontból is különös figyelmet érdemel. A Rioja-ügy ítéletében hozott döntésre ugyanis sajnos nem volt figyelemmel a magyar jogalkotó sem, és – megítélésem szerint – a közösségi borjog rendelkezéseivel ellentétes módon, bizonyos védett eredetű borok (pl. Egri Bikavér, Debrői Hárslevelű) esetén nem engedélyezi a borvidéken belüli palackozás kötelezettségének előírását. Ezzel szemben – álláspontom szerint jogilag nem kellően alátámasztott szempontokra hivatkozással – más védett eredetű boroknál megengedi. Véleményem szerint a magyar borágazat stratégiai érdeke az, hogy a bortermelők döntése alapján legyenek olyan védett eredetű borai a magyar borászatnak, amelyek esetén a borok előállításának minden fázisa a meghatározott termőhelyen belül történik. Különösen ellentmondásosnak tartom mindezt annak tükrében, hogy például a pálinka esetén (amelyre ugyan nem a borok eredetvédelmi szabályai vonatkoznak) a palackozás fázisát nevesítik a „származás” folyamatában.

(e) A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők előírásai között a 2008-as közösségi borrendtartás szövegében magam fogalmi szinten meghatározom egyébiránt azon kategóriákat, mint a szőlőtermelés, feldolgozás, készítés, esetleg tovább-feldolgozás és előállítás. Az új rendszerben cizellálnám, hogy a meghatározott termőhelyen belül melyiket kötelező a borok egyik, illetve másik kategóriája esetén előírni; különös figyelmet fordítanék a palackozás kérdésére is. Kitekintve az egyes tagállamok bor-eredetvédelem szabályaira, jó megoldásnak tartom, hogy a német bortörvény pontosan meghatároz hasonló fogalmakat.

(f) Kifejezetten a szerzett jogok sérelmét látom a 2008-as közösségi borrendtartásra vonatkozó Javaslat bizonyos előírásaiban: A már oltalom alatt álló bornevekre a Javaslat szerint az oltalom automatikusan érvényes. A Bizottság ezeket bevezeti a közösségi nyilvántartásba. Emellett azonban a tagállamoknak az említett nevekre vonatkozóan a megfelelő dokumentumokat 2010. december 31-ig be kell nyújtani, ellenkező esetben elveszítik oltalmukat. A mulasztás esetén a Bizottság megteszi a kapcsolódó hivatalos lépéseket e neveknek a nyilvántartásból történő eltávolítására. Magam ezen előírásokat elfogadhatónak tartom, a Javaslat ezt követő rendelkezésével azonban – a visszaható hatály tilalmának elvére hivatkozva – fenntartásaim vannak. Eszerint az a döntés hozható 2013. december 31-ig a Bizottság kezdeményezésére, hogy az új borpiaci rendtartást megelőzően oltalom alá helyezett földrajzi árujelzők oltalma törölhető a nyilvántartásból, amennyiben azok nem felelnek meg az oltalomra vonatkozó szükséges feltételeknek. Szerintem az ilyen rendelkezések a tulajdonhoz való jogot nagyban sértik, és bizonyos feltételek fennállása esetén megalapozhatják a Strasbourg-i Bíróság előtti eljárás lehetőségét.

(g) A témával foglalkozó szerzők körében felmerültek további problémák is a korábbi magyar földrajzi nevek kapcsán. Feltételezhető ugyanis, hogy a korábbi oltalmakkal kapcsolatban, a 2008-as rendszerre való konvertálás érdekében, az EU elsődlegesen azon listából indul ki, amelyet az 1493/1999/EK tanácsi rendelet előírásainak megfelelően tett közzé a Bizottság a tagállamok m.t. minőségi borairól az Európai Közösségek Hivatalos Lapjának C sorozatában. A magyar lista azonban felülvizsgálatot igényel. A listában hibásan jelölték a 12. és 13. borvidékek neveit (kimaradtak a „Mátrai” és „Móri” megjelölések), és kimaradt a villányi borok vonatkozásában a csúcs kategóriát jelölő „védett eredetű prémium” kifejezés. Magam ezen észrevételekkel teljes mértékben egyetértek. Ugyanakkor – egyes szerzőkkel szemben – nem hiányolom a tokaji borkülönlegességek különböző kategóriáinak felsorolását ebből a listából, hiszen azokat a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. melléklete tartalmazza.

(h) Egy olyan tagállam esetén, mint Magyarország, ahol a bor-eredetvédelem számos kérdése még nem jutott nyugvópontra, a rendszer még kiforratlan, felvetődik a kérdés, hogy az új, 2008-as borrendtartás eredetvédelmi előírásainak hatályba lépéséig (2009. augusztus 1-ig) van-e még mód a régi szabályok szerint új földrajzi árujelzőket nemzeti oltalom alá helyezni. Véleményem szerint erre van mód, sőt, magam részéről fontosnak tartanám azt, hogy amíg lehetséges, addig éljünk az önrendelkezés lehetőségével.

(i) Lényeges szabály, hogy a 2008-as borrendtartás értelmében, hasonlóan az 510/2006/EK rendelet előírásaihoz, az ellenőrzés költségeit a vonatkozó gazdasági szereplők viselik. A magyar viszonyok vonatkozásában magam úgy gondolom, hogy a forgalomba hozatali járulék megfizetését az ellenőrzések vonatkozásában tekinthetjük úgy, mint a gazdasági szereplők költségviselését.

4. A magyar bor-eredetvédelmi rendszer kapcsán a következő észrevételeket teszem:

(a) A földrajzi árujelzők egyes kategóriáinak következtelen használata alakult ki a magyar borjogban (pl. „származási jelzés” kategóriájának használata a Bortv. sok jogszabályhelyén a helyesebb „eredetmegjelölés” elnevezés helyett).

(b) Megítélésem szerint a jogalkotási törvény szabályaival ellentétes az a gyakorlat, amely a borvidéki rendszer meghatározásában kialakult. A jogalkotásról szóló törvény rendelkezései alapján ugyanis törvényben kell szabályozni a tulajdonviszonyokat (1987:XI. tv. 4. §). A rendszerváltást követően ezért ennek megfelelően előbb a Htv.-ben, majd az 1997-es bortörvényben határozták meg a borvidékek, borvidéki körzetek (alkörzetek), borvidéki települések (valamint bortermőhelyek) listáját. Ehhez képest csatlakozásunkat követően már FVM rendelet határozza meg a „tájborok földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek” illetve a borvidékek, borvidéki körzetek, borvidéki települések neveit. Mivel a borvidéki, illetve egyéb bortermőhelyi tagozódás közvetlen kapcsolatban van a földrajzi árujelzők intézményével, amelyek a szellemi tulajdon tárgykörébe tartoznak, ezért fontos lenne, hogy e termőhelyi rendszer meghatározása ismét törvényi szinten történjen. A FVM rendeletben történő szabályozásra valószínűleg az is okot adhatott, hogy így könnyebb a borvidéki szisztéma esetleges módosítása. Véleményem szerint azonban ez az érv is helytelen, ugyanis e rendszer esetén a gyakori változtatás éppen azt ássa alá, ami a földrajzi árujelzők intézményét élteti, vagyis hogy a termék minősége és a földrajzi hely között olyan kapcsolat áll fenn, amely máshol (azaz más termelési helyen) nem reprodukálható.

(c) Felhívom a figyelmet arra is, hogy a magyar meghatározott termőhelyek kijelölésének eljárása – megítélésem szerint – hiányos, ugyanis a bírói út nincs rendezve a jogszabályokban. A francia AOC területek kijelölésének menetét jónak találom, amely esetében a bírói út is igénybe vehető, ha pl. a meghatározott termőhely kialakítását, lehatárolást valamely érintett sérelmezi.

(d) Számos probléma forrása az, ahogyan a magyar borjog – a közösségi borjoggal ellentétes módon – lehetőséget ad m.t. minőségi borok előállítására a meghatározott termőhelyen kívül. Probléma állt elő egyrészt a meghatározott termőhellyel szomszédos termőhelyek vonatkozásában, amelyek estén a jogellenességet lényegében az okozza, hogy a szomszédos termőhelyek listáját nem közölték a Bizottsággal és a többi tagállammal. Másrészt az is jogellenes volt, ahogyan a meghatározott termőhelyen kívüli további lehetőséget szabályozta a magyar jogalkotó: ezen esetben az egyedi engedély helyett általános felhatalmazást tartalmaz a meghatározott termőhely és a szomszédos termőhelyen kívüli m.t. minőségi bor előállítására.

(e) Véleményem szerint a Bortv. egyik legnagyobb hiányossága, hogy bár beemeli az 1997:XI. tv. alapján szabályozott földrajzi árujelzők kategóriáit a tájbor (földrajzi jelzés) és a m.t. minőségi bor (eredetmegjelölés) fogalmi elemei közzé, még sem konvertálja megfelelően a szellemi tulajdon általános kategóriáit a borjog speciális szabályainak rendszerébe. Fontos

hiányosság ugyanis az, hogy a magyar borok vonatkozásában nem értelmezi a jogalkotó pontosan a „termelés”, „feldolgozás”, „előállítás” meghatározásokat. Mint arra korábban hivatkoztam, a német borjog ezzel szemben pontosan nevesíti e tevékenységi szakaszokat.

(f) A „védett eredetű bor megnevezése” kizárja annak más, az adott meghatározott termőhelyről származó minőségi borra való használatát. 2006 februárja előtt a 97/2004. FVM rendelet 4. § (2) bek. második mondata azt tartalmazta, hogy a „védett eredetű bor földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek neveinek használata kizárja” annak más, az adott meghatározott termőhelyről származó minőségi borra való használatát. Vagyis, ez például azt jelentette, hogy az „Eger” megnevezés csak a DHC-borokra alkalmazható, „általános” m.t. minőségi borokra nem. Ezt az előírást azonban, megítélésem szerint a minőség védelmét nem szolgáló módon, módosították. Immár, értelmezésem szerint, csak a DHC-borok teljes nevét (pl. „Egri bikavér”) részesítik hasonló kizárólagos oltalomban. Így egy gyengébb minőségű „általános” m.t. minőségi bor árthat a magasabb minőséget képviselő DHC-bornak, hiszen a nevükben található földrajzi név megegyezik (példámnál maradvá, mindkettő nevében feltüntetik az „Eger” nevet). Szerencsésebb lenne a földrajzi név egybeesésének elkerülése.

5. A DHC-borok közül számos vita az első DHC-rendtartás kapcsán alakult ki. Nevezetesen az Egri borvidék védett eredetű borai körül:

(a) Itt alapvető problémaként merült fel, hogy lényegében ki is jogosult a védett eredetű borok előírásainak meghatározására. Problémát jelentett ugyanis, hogy a FVM a hegyközségi rendszerrel gyakran azonos súlyúként kezelt más lobbicsoportokat is, s emiatt a Htv. értelmében, az eredetvédelemben közfeladatot ellátó hegyközségek döntését a minisztérium csak egynek kezelte a sok közül. Az eredetvédelemben így komoly erőre tettek szert gyakran csekély reprezentativitással rendelkező csoportok. E problémával összefüggésben a FVM gyakorta törekedett arra, hogy maga határozza meg a védett eredetű borok rendtartásainak tartalmát, megítélésem szerint helyteleníthető mértékben. A földrajzi árujelzők, mint a szellemi tulajdon tárgyai ugyanis elsődlegesen az adott terület termelőinek kollektív jogosultságai, tehát az ő felelősségük az ezzel való gazdálkodás. A FVM megítélésem szerint ilyen helyzetben azt vizsgálhatja, hogy az adott DHC-bor szabályzata nem ütközik-e a magyar és a közösségi borjog rendelkezéseibe. Sajnos jelenleg nem ezt láthatjuk. Ennek következménye volt, hogy a minisztérium törvényességi felügyeleti jogkörét felhasználva próbált meg „hatni” a saját útját járó hegyközségi tanácsra.

(b) A következő vitapont gyakorlatilag a borjog és a szellemi tulajdonjog összekapcsolódásából keletkezett. A két terület eltérő logikája sok félreértésre adott lehetőséget, és sok következetlenséget szült. Így az 1997:XI. tv. egy egységes eredetmegjelölési kategóriát ismer, a borjog ezzel szemben különbséget tesz az eredetmegjelöléssel ellátott borok két kategóriája között, nevezetesen az „általános” m.t. minőségi borok és DHC-borok között. E problémával találkozhatunk többek között a m.t.

minőségi borok előállításának, palackozásának területi hatálya kérdésében is. A minisztérium ugyanis már a DHC-borok között is csak a top kategóriások (Egri Bikavér superior, Villányi prémium) között tartotta elfogadhatónak a palackozás borvidéken belüli kötelező előírásának lehetőségét, más „sima” DHC-borok (pl. Debrői Hárslevelű) esetén nem. A minisztérium ezen álláspontját nehéz alátámasztani az 1997:XI. tv. előírásaival, és a közösségi borjog előírásaival is, figyelemmel pl. az EU Bíróság Rioja-döntésére.

(c) Utóbbi megjegyzésem felhívja a figyelmet egy következő tipikus problémára is. A közösségi jog és a magyar jog kapcsolata a bor-eredetvédelem tekintetében nehéz feladatot rótt az ágazat szereplőire minisztériumi és termelői oldalon egyaránt. A közösségi és magyar borjogi előírásokon túl ugyanis figyelemmel kellett lenni a magyar szellemi tulajdonjog, valamint a közösségi és magyar versenyjog előírásaira. A viszony, melyet reményeim szerint jelen munka keretei között főbb vonalaiban sikerült tisztázni, a jogalkotásban és a jogalkalmazásban máig jogviták forrása.

6. Hatályos borvidéki rendszerünk és védett eredetű boraink szabályzatának értékelése kapcsán magam számos ponton osztom azok véleményét, akik szerint nincs megfelelő földrajzi névválaszték, amely azoknak a termelőknek is alternatívát kínálna, akik nem kívánnak, vagy nem tudnak megfelelni a védett eredetű borra vonatkozó követelményeknek, ezért az eredetvédelmi tervezetekben a kívánatosnál szélesebb fajtaválaszték szerepel, hogy ne alakuljon ki konfliktus az adott terület borászai között. Borvidéki régió esetén mindez azt jelenti, hogy a régió fajtaválasztéka azonos a régiót alkotó borvidékek fajtaválasztékának összegével. Kritikaként merül fel továbbá, hogy a tervezetek elkészítésekor két koncepció viaskodik egymással: a meglévő ültetvényhátterre, piaci helyzetre alapozó modell, vagy egy jövőbeli, kívánatos célt megfogalmazó koncepció. A konfliktuskerülés érdekében a tervezetek döntően a jelenlegi ültetvényadottságokra építenek. Sajnos a jelenlegi ültetvényhátter egésze nem alkalmas nagyobb piaci értékű borok megfelelő mennyiségben történő készítésére. Kritizálom továbbá azt is, hogy a tervezetek (illetve a már elfogadott rendtartások) borkészítési módszere, a megkövetelt minőségi paraméterek nem sokkal szigorúbbak a bortörvényben szabályozott m.t. minőségi borra vonatkozó minőségi követelményeknél. Ezért javaslom a jelenlegi borvidéki rendszer felülvizsgálatát, figyelemmel a 2008-as közösségi borrendtartás reformjára. Ezek alapján megmaradnának a jelenlegi tájbor előállításának területei a földrajzi jelzéssel ellátott borok készítésére, az eredetmegjelöléssel ellátott borok pedig két további alcsoportra tagozódnának. Az első a borvidéki régiókhoz kötött borok lennének, a másodikhoz pedig a magasabb minőségi standardokkal rendelkező DHC-borok tartoznának.

7. Az 1997-es bortörvényünkhöz képest számos változás következett be a tokaji borok eredetvédelmében, és még ma sem jutott nyugvópontra az a vita, hogy mit is tekintünk hagyományos tokaji bornak. Ez az állandó változtatás – ami természetesen nem csak a tokaji

borokat jellemzi – ugyanis abszolút ellentétben áll a földrajzi árujelzők jogintézményével, és az olyan marketingtevékenységgel is, amely ezen intézményre épít.

A tokaji borkülönlegességek, mint védett eredetű borok törvényi szabályozásának tartalmát az „egyszerű” DHC-borok szabályozásával összevetve megállapítható, hogy a tokaji borkülönlegességek törvényi (Bortv.) szabályozása nem felel meg a Bortv. és a végrehajtási rendeletek DHC-borokkal szemben támasztott általános előírásainak. Ennélfogva nem mellőzhető a Tokaji borkülönlegességekre (és esetleg más tokaji DHC-borokra) vonatkozó külön miniszteri rendelet kiadása. Egyrészt azért, mert a hatályos normákban a szőlőfajták szabályozása nem felel meg a törvényi kötelezettségnek. Másrészt, mivel a Bortv. és a kapcsolódó FVM rendeletek nem tartalmazzák szabályozást a tokaji borkülönlegességekhez kapcsolódó szőlőtermesztés technológiájára, és az ültetvények hozamszintjére sem. Harmadrészt, mert hiányos a tokaji borkülönlegességek készítésének technológiai leírása; ez sem felel meg a Bortv. és a kapcsolódó FVM rendelet előírásainak.

Summary

Wine Law, Particularly as to the Questions of the Protection of Origin

The author attempts to search the point of concurrence of agricultural law and intellectual property rights, by systematizing and evaluating the rules of the Community and Hungarian wine law as well as the international, Community and Hungarian regulation of geographical indications.

The thesis consists of three parts. Part One entitled ‘Wine law and protection of origin’ contains the dogmatic basis of the issue in two chapters. In Chapter One, the author appoints the place of wine law, essentially in the system of agricultural law. As to wine law, among the objects of regulation of agricultural law, the agricultural product is of relevance. It is namely the agricultural product being the object of regulation of common market organisations. Wine law covers basically the legislation built on the common market organisation of wine. In Chapter Two of Part One, the protection of origin is determined. The author starts the elaboration of the issue with the difficulties of the legal determination of ‘quality’. He considers the geographical origin as one of the possible elements of quality. Geographical origin can be protected through different legal institutions at international level. In the thesis, the for the Community law typical *sui generis* geographical indication model is in the focus of the research. Besides, trade marks, competition law rules and the special, administrative rules of wine law play a significant role. At the end of Part One, the author draws the attention to aspects of the protection of origin that he does not aim to deal with in later parts of the thesis, such as the issue’s financial legal aspects.

Part Two entitled ‘Common market organisation of wine’ also consists of two chapters. In Chapter One, the author deals with the general development of market organisations, examining the following three issues. (a) In the subsection containing the development of the market organisation as the first pillar of the CAP, besides the introduction of the Treaty establishing the European Community, the relationship of competition law and market organisations is examined as well. (b) In the subsection dealing with the development of the market organisation, the author presents – following the original model of the CAP market organisation – the ‘decoupling’ model. (c) Finally, the Single Payment Scheme (SPS) system is examined. Originally, the 2003 SPS system of the CAP did not apply for the wine market. Nevertheless, the 2008 common market organisation of wine makes the wine CMO part of the SPS.

In Chapter Two of Part Two, the author presents the special organisation of the common market organisation of wine. First, he deals with the development of the Hungarian and Community wine law, then – in a separate subsection – with the history of the more than one decade Community integration of the Hungarian wine market. Next, he treats the international, Community and Member State institutions of the wine sector. Among the

national institutions, he deals with – besides the Hungarian – the French, German and Austrian institutional systems. By the presentation of the institutional system, the author concentrates on the elements concerning the protection of origin.

Part Three of the thesis entitled ‘The protection of origin of wines’ contains two chapters, and concentrates mainly on geographical indications. In Chapter One, the author deals with the system and theory of intellectual property, the types of indications as well as the system and history of geographical indications. In Chapter Two, he systematizes the international (including the USA, Australia), Community and national (French, German, Austrian, Hungarian) rules of geographical indications. In this Chapter, the relationship between geographical institutions and trade marks, competition law and administrative institutions characteristic for wine law is of high relevance.

Rövid összefoglaló

Az angol nyelvű „Summary” magyar fordítása

A Szerző a közösségi és magyar borjog, valamint a földrajzi árujelzőkre vonatkozó nemzetközi, közösségi és magyar szabályok rendszerezésével és értékelésével kísérli meg feltárni az agrárjog és a szellemi tulajdonjog egybeesését.

Az értekezés három részre tagozódik. „A borjog és az eredetvédelem” című első rész a két kérdéskör dogmatikai alapjait két fejezetben tartalmazza. Az első fejezetben a Szerző meghatározza a borjog helyét, lényegében az agrárjog rendszerében. A borjog szempontjából az agrárjog szabályozási tárgyai közül a mezőgazdasági termék bír meghatározó jelentőséggel. Ugyanis a mezőgazdasági termék a közösségi piacsabályozás szabályozási tárgya, a borjog pedig lényegében a közösségi borpiaci rendtartás szabályozását fogja át. A második fejezetben az eredetvédelem kerül meghatározásra. A szerző a kérdéskör kidolgozását a „minőség” jogi fogalmának nehézségeivel kezdi. A Szerző a földrajzi eredetet a minőség egy lehetséges elemének tekinti. Nemzetközi szinten a földrajzi eredet védelme különböző jogintézményeken keresztül valósítható meg. Az értekezésben, tekintettel az EK jogára, a kutatás középpontjában tipikusan a sui generis földrajzi árujelzők jogintézménye található. Emellett a védjegyek, a versenyjog szabályai és a borjog speciális közigazgatási előírásai is fontos szerepet töltenek be. Az első rész végén a Szerző felhívja a figyelmet az eredetvédelem olyan aspektusaira is, mint a kérdéskör pénzügyi vonatkozásai, amelyekkel az értekezés későbbi részeiben már nem foglalkozik részletesebben.

A második rész, amely a „Borpiac szabályozása” címet viseli, szintén két fejezetet foglal magába. Az első fejezetben a Szerző a piacsabályozás általános fejlődésével foglalkozik, a következő három kérdéskört vizsgálva. (a) A piacsabályozás, mint a KAP első pillérének általános fejlődésével foglalkozó alfejezetben, az Európai Közösséget létrehozó Szerződés bemutatása mellett, vizsgálja a versenyjog és a piacsabályozás kapcsolatát is. (b) A piacsabályozás fejlődésével foglalkozó alfejezetben a Szerző bemutatja – a KAP piacsabályozásának eredeti modelljét követően – a „szétválasztás” modelljét. (c) Végül, az Egységes Támogatási Rendszer (SPS) kerül vizsgálatra. Eredetileg, a KAP 2003-as SPS rendszerét nem alkalmazták a borpiacra, azonban, a 2008-as közösségi bor-rendtartással a borpiac az SPS része lett.

A második rész második fejezetében a Szerző a közösségi borpiac speciális piacsabályozását mutatja be. Elsőként a magyar és a közösségi borjog fejlődésével foglalkozik a Szerző, majd – külön alfejezetben – a magyar borszektor több mint egy évtizedes közösségi integrációjával. Ezt követően feldolgozza a borszektor nemzetközi, közösségi és tagállami szervezeteit. A tagállami szervezetek között a magyar mellett, a francia, a német és az osztrák szervezetrendszerrel foglalkozik. Az intézményrendszer bemutatása során a Szerző az eredetvédelmi vonatkozásokra koncentrálna.

Az értekezés „Bor-eredetvédelem” címet viselő harmadik része két fejezetet foglal magába, és főleg a földrajzi árujelzőkre fókuszál. Az első fejezetben a Szerző a szellemi tulajdon rendszerével és elméletével, az árujelzők típusaival, továbbá a földrajzi árujelzők rendszerével és történetével foglalkozik. A második fejezetben a Szerző rendszerezi földrajzi árujelzők nemzetközi (beleértve az USA és Ausztrália joganyagát), közösségi és nemzeti (francia, német, osztrák és magyar) szabályozását. Ezen fejezetben fontos relevanciával bír a földrajzi árujelzők jogintézményének kapcsolata a védjegyekkel, a versenyjoggal és a közigazgatási intézményekkel főként a borjog vonatkozásában.

Mellékletek

1. Felhasznált irodalom

1.1. Magyar nyelvű szakirodalom

ÁCS Dóra: Megállítható-e a borhamisítás? *Bor és Piac*, 2004, 11-12. szám, 34-35. p.

ÁCS Dóra – BOTOS Ernő Péter: A bikavér helyzete ma. *Bor és Piac*, 2004, 5. szám, 10-13. p.

ÁCS Dóra – BOTOS Ernő Péter – HARCZ Zoltán: Várakozások és elvárások az EU-ban. *Bor és Piac*, 2004, 4. szám, 10-13. p.

A francia enciklopédia. Budapest, 1962, Gondolat Kiadó.

ALVINCZ József: Állami támogatások és elvonások a mezőgazdaságban. *Gazdaság és Jog*, 2000, 6. szám, 15-17. p.

AREW határozat a borpiac reformjáról. 2006.09.11.

Az Egri Bikavér Szabályzata. *Borászati Füzetek*, 1997, 3. szám, 10-11. p.

Az OIV XXX. Világkongresszusa Budapesten. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 48-51. p.

BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó.

BÁNDI Tamásné: Minek nevezzetek? *Hungaricum? Védjegyvilág*, 2003, 2. szám, 19. p.

BARÁTI Béla: *A Tokaji eredetmegjelölés szlovákiai használatának és a használat rendezésének jogi lehetőségeiről*. Szakvélemény, Sátoraljaújhely, 1996. június 21.

BARÁTI Béla: *Az eredetmegjelölés jogi védelmének hazai és nemzetközi problematikája a tokaji bor kapcsán*. Szakdolgozat, 1987, ELTE Jogi Továbbképző Intézet.

BECK Tibor: A filoxéra pusztítása. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 65-69. p.

BENE László – MIKULÁS Ildikó: Szőlő és bor az Európai Unióban. *Európai Füzetek 21.*, Budapest, 2003, Miniszterelnöki Hivatal és Külügyminisztérium.

BENE László – MIKULÁS Ildikó: Szőlő és bor az Európai Unióban. *Európai Tükör*, 2004, Különszám, I. kötet, 411-437. p.

BENE László – NÉMETH Lajos: Csatlakozás az Európai Unió zöldség-gyümölcs ágazatához. *Európai Tükör*, 2004, Különszám, I. kötet, 321-345. p.

BOBROVSZKY Jenő: *Iparjogvédelem és csúcstechnika*. [-], 1995, Országos Találmányi Hivatal.

BOBROVSZKY Jenő: Védjegy, cég- és eredetmegjelölési oltalom. In: PUSZTAI Gyula (szerk.): *Iparjogvédelmi kézikönyv*. Budapest, 1989, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 107-120. p.

BOBVOS Pál: Néhány megjegyzés a hegyközségek köztestületi jellegéről. *Acta Jur. et Pol. Szeged, Szeged*, 2004, Tomus LXV., 543-559. p.

BOD Péter Ákos: *Gazdaságpolitika. Intézmények, döntések, következmények*. [Budapest], 2003, Aula Kiadó.

- BÓDIG Mátyás: *Jogelmélet és tételes jogtudomány*. Miskolc, 2004, Személyes közlés.
- BOGNÁR Károly: Néhány gondolat a Hegyközségi Törvény újraalkotásához. *Borászati Füzetek*, 1994, 1. szám, 15. p.
- BOTOS Ernő: A bor adóterhei a Közös Piac országaiban. *Borászati Füzetek*, 1993, 2. szám, 33-34. p.
- BOTOS Ernő: Tisztázandó kérdések az eredetvédelemben. *Borászati Füzetek*, 1998, 2. szám, 2-8. p.
- BOTOS Ernő – SZABÓ Attila (szerk.): *Versenyképes bor*. Kecskemét, 1996, FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézete.
- BOTOS Ernő Péter: A hazai védett eredetű borok fejlődése. *Bor és Piac*, 2004, 8-9. szám, 20-23. p.
- BOTOS Ernő Péter: Márkák a hazai borpiacon. *Bor és Piac*, 2004, 1-2. szám, 22-25. p.
- BOYTA György: Iparjogvédelem, szerzői jog. In: KIRÁLY Miklós (szerk.): *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. Budapest, 2004, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 335-438. p.
- BŐHM Kornél: Az osztrák bormarketingről. Nekik sikerült. *Bor és Piac*, 2004, 4. szám, 32-33. p.
- BŐHM Kornél: Vélemények a jövedéki törvény változásairól. *Bor és Piac*, 2004, 5. szám, 26-27. p.
- BŐHM Kornél – KOVÁCS András István: Borok és irodák. *Bor és Piac*, 2005, 3. szám, 10-12. p.
- BURUCS Kornélia: Filoxeravész Magyarországon. *História*, 1998, 5-6. szám, 57-61. p.
- CSÁK Csilla: A közös felelősség a környezeti fenntarthatóságban. In: TÓTHNÉ SZITA Klára: *A fenntarthatóság aktuális kérdései*. Miskolc, 2005, Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtani Intézet, 67-76. p.
- CSÁK Csilla: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005. Korreferátum Tanka Endre: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005 című előadásához. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás*. Budapest, 2007, Gondolat – ELTE ÁJK, 744-747. p.
- CSÁK Csilla: Az Agrárjog rendszerbeli sajátosságai és fejlődési tendenciái. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.): *A Civilisztika fejlődéstörténete*. Miskolc, 2006, Bíbor Kiadó.
- CSÁK Csilla – OLAJOS István: Az egyszerűsített kifizetési rendszer bevezetése a tagállami közigazgatási és bírósági rendszerbe. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2008, 5. szám, 31-42. p.
- CSÁK Csilla – OLAJOS István – MENYHÁRT Szabolcs – SZILÁGYI János Ede: *Feljegyzések az Egri Bikavér szőlővédjegy romániai jogvitájához*. Gépirat, Miskolc, 2005. november 22.
- CSÁK Csilla – OLAJOS István – RAISZ Anikó – SZILÁGYI János Ede: *Szakvélemény, amely készült „A meghatározott termőhelyről származó minőségi borok előállításának területi hatálya” kérdésében*. Gépirat, Miskolc, 2006. június 19.
- CSÁK Csilla – OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: *Szakvélemény, amely készült „A hegyközségek érdekképviseleti tevékenységének” kérdésében*. Gépirat, Miskolc, 2006. július 4.
- CSÁK Csilla – OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: *Szakvélemény az Egri Bikavér és Debrői Hárslevelű védett eredetű borok Egri borvidéken belül való palackozásának jogi szabályozása tárgyában*. Gépirat, Miskolc, 2005. október 21.
- CSERBA Veronika – MUNKÁCSI Péter: Szellemtulajdon-jogi tárgyú viták az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok közötti transzatlanti gazdasági kapcsolatokban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2006, 5. szám, 59-76. p.

CSÉCSY György: A földrajzi árujelzők oltalmának új irányai. In: GÖRGÉNYI Ilona - HORVÁTH M. Tamás - SZABÓ Béla - VÁRNAY Ernő (szerk.): *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis VI.* 2006, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 77-95. p.

CSÉCSY György: *A szellemi alkotások joga.* Miskolc, 2000, Novotni Kiadó.

CSÉCSY György: *A szellemi alkotások joga.* Miskolc, 2002, Novotni Kiadó.

CSÉCSY György: A szellemi alkotások jogának fejlődéstörténete. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *A civilizált fejlődéstörténete.* Miskolc, 2006, Bíbor Kiadó, 91-106. p.

CSÉCSY György: *Védjegyjog és piacgazdaság.* Miskolc, 2001, Novotni Kiadó.

CSIKY Péter: A közösségi védjegyrendszer működésének főbb tapasztalatai. *Hírlevél a Szellemi Tulajdon Védelméről*, 2006, 3. szám, 1-2. p.

CSOMA Zsigmond: A magyar szőlő és bor Európában. A magyar szőlő- és bortermelés a filoxéra pusztításától a II. világháború végéig (3., befejező rész). *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 5-6. p.

CSOMA Zsigmond: Bor és borászat a Kárpát-medencében. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 4-8. p.

CSOMA Zsigmond: Demokrácia és minőségi termelés egykori magyarországi szőlőhegyeken. *Borászati Füzetek*, 1995, 1. szám, 27-28. p.

CSOMA Zsigmond: Német szőlőbirtokosok Magyarországon. *História*, 1998, 5-6. szám, 33-35. p.

DEÁK Lajos – URBÁN András: Chile szőlőtermesztése, borászata. *Borászati Füzetek*, 1997, 4. szám, 26-27. p.

DOMÉ GYÖRGYNÉ: Az agrárjog fogalmi elemei és rendszere. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog.* [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1-9. p.

DOMÉ GYÖRGYNÉ: Észrevételek az agrárpiaci rendtartásról szóló 5616. sz. törvény-tervezethez. *Magyar Jog*, 1992, 12. szám, 725-728. p.

ÉGETŐ Melinda: A filoxéravésztlől a második világháborúig. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 84-87. p.

ÉGETŐ Melinda (szerk.): *Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17-19. századból.* Budapest, 2001, L'Harmattan Könyvkiadó, 19-59. p.

EÖRSI Gyula: *Mezőgazdasági jog. Földjog.* Budapest, 1955, Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat.

EPERJESI Imre: Hogyan tovább a hazai szőlő-borgazdaságban? *Borászati Füzetek*, 2000, 2. szám, 4-5. p.

Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság jelentése a Tanácsnak a Tokaj-ról.* Brüsszel, 2006.12.19., COM(2006) 837.

Európai Közösségek Bizottsága: *A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A fenntartható európai borágazat felé.* Brüsszel, 2006.06.22., COM(2006) 319.

Európai Közösségek Bizottsága: *A borpiac közös szervezésének reformja. A Tanács politikai megállapodása a Bizottság javaslatáról.* Brüsszel, 2007.12.19.

Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/presentation_191207/pres191207_hu.pdf 2008.01.18.

Európai Közösségek Bizottsága: *Egy fenntartható európai borágazat irányába.* [Brüsszel], 2006. június. Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/index_en.htm 2006.07.24.

Európai Közösségek Bizottsága: *Hatásvizsgálat összefoglaló a következő bizottsági közleményhez mellékelve: „Egy fenntartható európai borágazat felé”.* Brüsszel, 2006.06.22., SEC(2006) 780.

Európai Közösségek Bizottsága: *Javaslat: a Tanács rendelete a borpiac közös szervezéséről és bizonyos rendeletek módosításáról*. Brüsszel, 2007.07.04., COM(2007) 372.

Európai Parlament: *Jelentés a borpiac közös szervezésének reformjáról*. 2007.01.29., A6-0016/2007.

Európai Unió Tanácsa: *Az EU fenntartható fejlődési stratégiájának (EU SDS) felülvizsgálata – A megújult stratégia*. Brüsszel, 2006. június 9., 10117/06.

FANET, Jacques: A terroir meghatározása. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 4-8. p.

FARKAS György: *Kamarák és vállalati érdekképviseletek az integrációs felkészülésben*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó.

FARKAS Zoltán: Tudni, mi a jó! Egy éves a Német Minőségi Borvédelem. *Bor és Piac*, 2004, 8-9. szám, 54-55. p.

FARKAS Zoltán – GEÖNCZEÖL Attila: Románia. Tradíció és avantgard. *Bor és Piac*, 2007, 2. szám, 34-37. p.

FARKASNÉ dr. FEKETE Mária: *A földhasználat és az agrárpolitika összefüggése az Európai Unióban. Angliai tapasztalatok*. Budapest, 1999, Mezőgazda Kiadó.

FAZEKAS Flóra: A közösségi jog elsőbbségét érintő magyar alkotmánybírói határozatok. *Collega*, 2007, 2-3. szám, 207-212. p.

FAZEKAS Judit: A hegyközség. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) *Speciális társaságok*. Budapest, 2003, KJK-KERSZÖV, 135-163. p.

FAZEKAS Marianna: A köztisztviselők. *Magyar Közigazgatás*, 1993, 4. szám, 206-217. p.

Fenntartható Fejlődés Bizottság: *Világtalálkozó a fenntartható fejlődésről*. Johannesburg, 2002. A találkozó programját, résztvevőinek listáját, dokumentumait és értékelését kiadta: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, 2003.

FERTŐ Imre: *Az agrárpolitika modelljei*. Budapest, 1999, Osiris Kiadó.

FODOR László: *Agrárjog. Fejezetek a mezőgazdasági életviszonyok sajátos szabályozása köréből*. Debrecen, 2005, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó.

FODOR László: A hegyközségek. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 282-291. p.

FODOR László: A hegyközségekre vonatkozó szabályozás főbb elemei. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Az Agrárjog II*. Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 236-253. p.

Földművelésügyi Minisztérium: A [1997-es] bortörvény tézisei. *Borászati Füzetek*, 1996, 4. szám, 5-7. p.

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Sajtóiroda: EP Mezőgazdasági Bizottság. *FVM Hírlevél*, 142. szám, 2007. szeptember 18.

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium – Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium: Előterjesztés a Kormány részére a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosításáról. 42194/2/2007. számú, Budapest, 2007. július.

FRIEDMAN, Milton: *Kapitalizmus és szabadság*. Budapest, 1996, Akadémiai Kiadó és MET Publishing Corp.

GÁL Lajos: A termőhely szerepe az egyedi borjelleg kialakításában. In: *VII. Szőlészeti – Borászati Konferencia*. [Előadás összefoglaló füzet.] Eger, 2006. január 25-27., 13. p.

GÁL Lajos: Magyarország első eredetvédett bora az Egri Bikavér. *Borászati Füzetek*, 1997, 3. szám, 10. p.

GÁL Lajos – MIKULÁS Ildikó – TÓTH Sándor: *A szőlő-bor ágazat helyzete, fejlesztésének ágazaton belüli és állami feladatai. Előterjesztés.* Budapest, 2001. március 2., Hegyközségek Nemzeti Tanácsa.

GAZDA Albert: Stratégiaformáló függetlenek – Európában és itthon. *Bor és Piac*, 2005, 6-7. szám, 38-39. p.

Gazdasági Versenyhivatal: *A GVH álláspontja az agrárpiaci rendtartásban megjelenő vevői erővel összefüggő szabályozási tervezetről.* Budapest, 2003. március.

GEÖNCZEÖL Attila: Átalakulóban a hegyközségek. *Bor és Piac*, 2007, 1. szám, 29. p.

GONDA Imre: Jogérvényesítés különböző útjai a borászati termékek esetében. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 8-11. p.

GYENGE Anikó – RÉTHÁZI György: A „Tocai”-ügy hátteréről. *Európai Tükör*, 2004, 2. szám, 89-97. p.

GYURÁN Ildikó: *A tokaji bor eredetvédelme.* Szakdolgozat. Miskolc, 2006, ME-ÁJK.

HALMAI Péter: *A reform ökonómiája. EU Közös Agrárpolitika: fordulópont vagy kiigazítás?* Budapest, 2004, KJK-KERSZÖV.

HALMAI Péter (szerk.): *Az Európai Unió agrárrendszere.* [-], 2002, Mezőgazda Kiadó.

HALMAI Péter: Európa esélye: A Lisszaboni Stratégia. *Magyar Tudomány*, 2006, 9. szám, 1057-1071. p.

HARCZ Zoltán: *Borreform: a politikai megállapodás.* Elhangzott a IX. Szőlészeti és Borászati Konferencián, Egerben, 2008. január 18-án.

HARCZ Zoltán: Jövedéki adó az EU-ban. *Bor és Piac*, 2005, 3. szám, 38-39. p.

HARCZ Zoltán: *Szőlészeti-borászati szabályozás az Európai Unióban.* [-], 2001/2002, Szaktudás Kiadó.

HARZA Lajos – PAPP Zsolt: *Az EGK szőlő- borgazdaságának szabályozó rendszere.* Budapest, 1985, Agrárgazdasági Kutató Intézet. (VI.)

HAZAFI László: Tokajiügy: átmenet Ausztráliának. *Világgazdaság*, 2007. június 12., 5. p.

HÁRSFALVI Rezső: Az agrárgazdaság adó, -támogatási és hitelrendszere. In: DOMÉ GYÖRGYENÉ (szerk.): *Agrárjog.* [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 554-578. p.

Hegyközségek Nemzeti Tanácsának Alapszabálya. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. szám, 13-15. p.

Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: *A szőlő-bor ágazat helyzete, fejlesztésének ágazaton belüli és állami feladatai.* Budapest, 2001. március 2.

Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Előterjesztés a hamisított, rossz minőségű borok forgalmazásának visszaszorításáról. *Borászati Füzetek*, 2004, 6. szám, 33-37. p.

Hegyközségek Nemzeti Tanácsa: Nyilatkozat (Budapest, 1997. március 4.). *Borászati Füzetek*, 1997, 1. szám, 14. p.

Hegyközségi helyzetkép. *Borászati Füzetek*, 1995, 4. szám, 22-23. p.

HERPAY Balázs: Tények és gondolatok a borgazdaságról. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 2-8. p.

HEVESI Attila: Borvidékeink természeti adottsága és hírneve. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 9-13. p.

HONT, Istvan – IGNATIEFF, Michael: A szükséglet és az igazságosság A nemzetek gazdaságában: bevezető tanulmány. In: MADARÁSZ Aladár: *Közgazdaságtani eszmetörténet.* Budapest, 2000, Osiris Kiadó.

- HORVÁTH Csaba: A hegyközségi szervezetek működésének eddigi tapasztalatai, az 1994. évi CII. törvény módosításának javaslatai. *Borászati Füzetek*, 1997, 1. szám, 13. p.
- HORVÁTH Csaba: A magyar szőlő- és borágazat szabályozása és helyzete. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 8-49. p.
- HORVÁTH Csaba: Bor(t)örvény. *Borászati Füzetek*, 1997, 2. szám, 33-37. p.
- HORVÁTH Csaba: Eredetvédett az Arany sárfehér szőlőfajta. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 55. p.
- HORVÁTH Csaba: Hegyközségek múltja, jelene, ... jövője (?) *Borászati Füzetek*, 2006, 2. szám, 2-8. p.
- HORVÁTH Csaba: Javaslat a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. *Borászati Füzetek*, 2007, 1. szám, 22-24. p.
- HORVÁTH Csaba: Közi(ga)zgatási reform. Avagy gondolatok a szőlő-bor ágazat szakigazgatásának folyamatban lévő átalakulása kapcsán. *Borászati Füzetek*, 2007, 1. szám, 2-5. p.
- HORVÁTH Csaba: „Szlovák tokaji”. *Borászati Füzetek*, 1997, 1. szám, 15-16. p.
- HORVÁTH Csaba: Változások a bor jövedéki szabályozásában. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 38-42. p.
- HORVÁTH Csaba: Vendéglátás – kettős látás. *Borászati Füzetek*, 2004, 2. szám, 25. p.
- HORVÁTH Csaba: Védett eredetű somlói. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 64. p.
- HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: A hazai és az uniós szabályozás összevetése, feladatok. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 107-114. p.
- HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Budapest, 2005, HVG-ORAC.
- H. SZILÁGYI István – LOSS Sándor: A jogrendszer. In: SZABÓ Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Miskolc, 2001, Bíbor Kiadó.
- IVÁN Gábor: Rómától Rómáig I. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 5. szám, 8-11. p.
- JAKAB András: A jogági felosztás problematikája – különös tekintettel az agrárjogra. *Collega*. 2005. 4. szám, 52-54. p.
- JASINKA Anita: Az élelmiszer-szabályozás rendszere. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 472-486. p.
- JÓKÚTI András – SZABÓ Ágnes: A földrajzi árujelzők közösségi és hazai szabályozása. In: DÜRR János (szerk.): *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről*. [-], 2005, Magyar Szabadalmi Hivatal, 85-103. p.
- KARNER Ottó: Néhány vitás kérdés a hegyközségek működésével kapcsolatban. *Gazdaság és Jog*, 1999, 2. szám, 22-24. p.
- KÁDÁR Gyula: A tájborok rangja. *Borászati Füzetek*, 2004, 6. szám, 2-3. p.
- KÁDÁR Gyula: Borvidékeink rangja. Történelmi borvidékek – új borvidékek. *Borászati füzetek*, 1999, 3. szám, 10-13. p.
- KÁLMÁN Zoltán: DOP és IGP élelmiszerek – avagy földrajzi eredetvédelem Olaszországban. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2005, 6. szám, 8-10. p.
- KELEMEN Zoltán: Felvizezett évjárat. *HVG*, 2005. szeptember 10., 98-100. p.
- KELEMEN Zoltán: Vita a magyar-szlovák boralkuról. *HVG*, 2004. május 15., 116-118. p.

KENGYEL Ákos: Az Európai Unió 2007-2013 közötti költségvetése és Magyarország érdekei. *Külgazdaság*, 2005, 11-12. szám, 4-32. p.

KERESZTES József: A Kiskunsági Borvidék története 1. rész. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. szám, 26-27. p.

KERESZTES József: A Kiskunsági Borvidék története 2. rész. *Borászati Füzetek*, 1996, 3. szám, 18-21. p.

KERÉNYI Zoltán: Biobor. Lehetőségek és korlátok az EU-ban és Magyarországon. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 10-11. p.

KEYNES, John Maynard: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*. Budapest, 1965, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

KISS Judit: A CAP legújabb agrárreformja. *Kihívások*, 2003, 165. szám.

KISS Judit: A CAP legújabb agrárreformja I-II. *Short Notice*, 2003, 60-61. szám.

KISS Judit: Hogyan változik az EU agrárpolitikája? *Kihívások*, 2002, 157. szám.

KONKOLY Mihály – SIDLOVITS Diána: Borreform véglegesítve? *Bor és Piac*, 2007, 5. szám, 22-23. p.

KOPCSAY László: A magyar borászat helyzetének elemzése a rendszerváltástól napjainkig. *Borászati Füzetek*, 2006, 5. szám, 2-9. p.

KOSÁRKA József: Az új spanyol bortörvény. Hangsúly az eredet- és a minőségvédelmen. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 15-17. p.

KOVÁCS Gyula: A hegyközségekről. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Hegyközség, szőlészet, borászat*. [-], 1995, Agrocent Kiadó, 21-202. p.

KOVÁCS Gyula: Gazdasági kamarák és jogalkotás. *Cég és Jog*, 1997, 9. szám, 24-26. p.

KOVÁCS László: A Duna borrhégy. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 88-90. p.

KOVÁCS Teréz: *Vidékfejlesztési politika*. Budapest-Pécs, 2003, Dialóg Campus Kiadó.

KRUSINSZKI Ferenc: A hegyközségek Nemzeti Tanácsának és Alapszabályának fontosabb rendelkezései. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. szám, 13-15. p.

KRUSINSZKI Ferenc: A hegyközségi törvény kezdeti végrehajtásának néhány tapasztalata Tokaj-Hegyalján. *Borászati Füzetek*, 1996, 2. rész, 15-16. p.

KUBINYI András: Borok, hordók, szőlészeti eljárások. *História*, 1998, 5-6. szám, 22-26. p.

KUNSZERI Miklós: A bor jövedéki szabályozása az EU egyes tagállamaiban. *Borászati Füzetek*, 1999, 3. szám, 29. p.

KUNSZERI Miklós – KUZNIARSKI Viktorné – MIKULÁS Ildikó – SZABÓ Attila – SZENTELEKI Károly: A minőségi borszabályozás a gyakorlatban. *Borászati Füzetek*, 2001, 1. szám, 32-35. p.

KUNSZERI Miklós – MIKULÁS Ildikó: Szőlészeti-borászati ellenőrzés az Európai Unióban. *Borászati Füzetek*, 1999, 4. szám, 23-26. p.

KURUCZ Mihály: A közös agrárpolitika eszköztársa. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 509-532. p.

KURUCZ Mihály: Az agrárjog fogalma, rendszere. In: VASS János (szerk.): *Agrárjog*. Budapest, 1999, ELTE ÁJK Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék.

KURUCZ Mihály: Az agrárjog tárgya, fogalma, alapelvei és rendszere. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 2. szám, 41-84. p.

KURUCZ Mihály: *Az európai agrárjog alapjai*. Budapest, 2003, ELTE Jogi Továbbképző Intézet.

KURUCZ Mihály: Közös agrárpolitika viszonya más közösségi tevékenységekhez. In: DOMÉ GYÖRGYENÉ (szerk.): *Agrárjog*. [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 476-509. p.

LACZI Ferenc: Jövedéki termék a bor. *Borászati Füzetek*, 2000, 4. szám, 37-40. p.

LOMNICI Zoltán: A köztisztület intézménytörténete – adalékok a Ptk. kodifikációhoz. *Magyar Jog*, 2002, 7. szám, 419-423. p.

LONTAI Endre: *Polgári jog. A szellemi alkotások joga*. Budapest, 1986, Tankönyvkiadó.

LONTAI Endre – FALUDI Gábor – GYERTYÁNFY Péter – VÉKÁS Gusztáv: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, 2004, Eötvös József Könyvkiadó.

Magyar Borkönyv – Borok eredetvédelmi fejezete. [Magyar Borkönyv Bizottság, 2003.]

Magyar Köztársaság és Szlovák Köztársaság Közös Nyilatkozata. (Az EU új borrendtartása politikai megállapodásának része.) Brüsszel, 2007. december 19.

MALYA Ernő: Mikor lehet, és kell a bort palackba tölteni? *Borászati Füzetek*, 2001, 3. szám, 23-24. p.

MARJÁN Attila: A világgazdasági verseny és az EU helye a globális gazdasági rendszerben. In: MARJÁN Attila (szerk.): *Az Európai Unió gazdasága*. Budapest, 2005, HVG Kiadó, 19-40. p.

MARX, Karl – ENGELS, Friedrich: *Kommunista Kiáltvány*. A. J. P. Taylor előszavával. Budapest, 1998, Scolar Kiadó.

Megállapodás az uniós borágazat reformjáról. *FVM Hírlevél*, 156. szám, 2007. december 24., 2 p.

MERCZ Árpád: A borhamisítók büntetése hajdanában. *Borászati Füzetek*, 1995, 1. szám, 22. p.

MERCZ Árpád: A vándor pincemester intézménye. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 15-16. p.

MERCZ Árpád: Borellenőrzésünk kialakulása. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 12-13. p.

MEZEY Barna: Bor és jog. A borforgalom jogi szabályozása a Corpus Juris Hungarici tükrében az 1848 előtti Magyarországon. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 25-31. p.

MIKÓ Zoltán: Agrártámogatások EU-konform kifizetése és a hazai jogharmonizáció. *Gazdaság és Jog*, 2002, 6. szám, 20-25. p.

MIKÓ Zoltán: A köztisztületekről általában. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás: *Agrárjog II*. Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 225-229. p.

MIKÓ Zoltán: Változások az agrártámogatás jogi szabályozási rendszerében. *Gazdaság és Jog*, 1998, 1. szám, 18-21. p.

MIKÓ Zoltán: Közigazgatási ismeretek hegyközségek számára. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Hegyközség, szőlészet, borászat*. [-], 1995, Agrocent Kiadó, 207-302. p.

MIKÓ Zoltán: Új agrárjogi alapfogalmak: a mezőgazdasági termelő, a mezőgazdasági üzem. *Gazdaság és Jog*, 2004, 12. szám, 21-24. p.

MIKULÁS Ildikó: A bor és a jövedéki adó esete. *Borászati Füzetek*, 1999, 2. szám, 31-34. p.

MIKULÁS Ildikó: A borászati termékek jelölésének és kiszerelésének szabályozása. In: FÓRIÁN Zoltán – MIKULÁS Ildikó – MÜLLER István: *A szőlő-bor ágazat Európai Unió csatlakozásának gyakorlati kérdései* [sic!]. Budapest, 2003, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 41-62. p.

MIKULÁS Ildikó: A borászati termékek jelölésének és kiszerelésének szabályozása az EU-ban (I. rész). *Borászati Füzetek*, 2002, 5. szám, 23-28. p.

MIKULÁS Ildikó: A borászati termékek jelölésének és kiszerelésének szabályozása az EU-ban (II. rész). *Borászati Füzetek*, 2003, 1. szám, 18-20. p.

MIKULÁS Ildikó: A borászati termékek jelölésének és kiszerelésének szabályozása az EU-ban (III. rész). *Borászati Füzetek*, 2003, 2. szám, 36-39. p.

MIKULÁS Ildikó: A hatályos uniós jogszabályok listája. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 120-126. p.

MIKULÁS Ildikó: A minőségi borsabályozás a gyakorlatban (3. rész). *Borászati Füzetek*, 2001, 2. szám, 26-29. p.

MIKULÁS Ildikó: *Az eredetvédelem néhány kérdése*. Előadás a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2005. november 3.

MIKULÁS Ildikó (szerk.): *Az Európai Unió közös borpiaci szervezete*. Budapest, 1998, Agroinform.

MIKULÁS Ildikó: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények a közös borpiaci szabályozásból és egyes tagállamok gyakorlatából*. Budapest, 2001, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa.

MIKULÁS Ildikó: Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. In: HORVÁTH Csaba – MIKULÁS Ildikó: *A magyar borászat és az Európai Unió*. Budapest, 2002, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 50-106. p.

MIKULÁS Ildikó: Az EU szőlészeti-borászati szabályozása és a szőlő-bor ágazat felkészülése az EU csatlakozásra. *Agrárágazat*, 2002, 4. szám, 31-38. p.

MIKULÁS Ildikó: *Az EU szőlészeti és borászati szabályozása – Magyarországon*. 1. előadás a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2005. november 3.

MIKULÁS Ildikó: *Az EU szőlészeti és borászati szabályozása – Magyarországon*. 2. előadás a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, 2005. november 3.

MIKULÁS Ildikó: Borkategóriák és eredetvédelem. *Borászati Füzetek*, 2002, 2. szám, 47-49. p.

MIKULÁS Ildikó: EU jogszabályfigyelő. *Borászati Füzetek*, 2004, 3. szám, 31. p.

MIKULÁS Ildikó: Fajtanevek a boroscimkéken – a csatlakozással életbe lépett néhány újdonság. *Borászati Füzetek*, 2004, 4. szám, 29-30. p.

MIKULÁS Ildikó: Hogyan születik egy borászatot érintő jogszabály az EU-ban? *Borászati Füzetek*, 2002, 3. szám, 23-25. p.

MIKULÁS Ildikó: Konzultáció a minőségi borok szabályozásának átalakításáról. *Borászati Füzetek*, 2001, 6. szám, 41-44. p.

MIKULÁS Ildikó: Közöspiaci rendtartás a mezőgazdasági eredetű etil-alkoholra. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2001, 5. szám, 12. p.

MIKULÁS Ildikó: Néhány, a minőségi borok szabályozásával kapcsolatos kérdés. In: FÓRIÁN Zoltán – MIKULÁS Ildikó – MÜLLER István: *A szőlő-bor ágazat Európai Unió csatlakozásának gyakorlati kérdései* [sic!]. Budapest, 2003, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 25-39. p.

- MIKULÁS Ildikó: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (I. rész). *Borászati Füzetek*, 2001, 4. szám, 12-18. p.
- MIKULÁS Ildikó: Termelői és szakmai szervezetek az EU-ban. Különös tekintettel Franciaország példájára (II. rész). *Borászati Füzetek*, 2001, 5. szám, 16-21. p.
- MIKULÁS Ildikó: Termék tanács – mit tanácsol(na) az EU? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 24-28. p.
- MIKULÁS Ildikó – SZABÓ Borbála: A minőségi borok szabályozása az EU-ban és egyes tagállamokban. *Borászati Füzetek*, 2000, 6. szám, 39-42. p.
- MILLISITS Endre: Védjegyek és földrajzi árujelzők. *Védjegyvilág*, 2005, 3. szám, 1-4. p.
- MILLISITS Endre: Védjegyek és földrajzi árujelzők. Hasonlóságok és különbségek. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 12-14. p.
- MISKOLCZI BODNÁR Péter: A versenyjog nemzetközi és magyar fejlődése. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *A civilisztika fejlődéstörténete*. Miskolc, 2006, BÍBOR Kiadó.
- MISKOLCZI BODNÁR Péter: *A versenytörvény magyarázata*. Budapest, 2002, KJK-KERSZÖV.
- MISKOLCZI BODNÁR Péter: *Versenytörvény*. Miskolc, 2005, Novotni Kiadó.
- MÓDOS Péter: Hegyközségi törvényre várva. *Borászati Füzetek*, 1994, 4. szám, 31. p.
- MOHOS Mária: Két térkép nyomában. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 62-64. p.
- MÓZES Mihály: Az iparkamarák 150 éve. *Debreceni Szemle*, 2001, 2. szám, 184-189. p.
- MUNKÁCSI Péter: A TRIPS-megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben. 1. rész: A TRIPS-megállapodás közvetlen hatálya a közösségi jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2007, 1. szám, 37-45. p.
- MÜLLER István: A borok értéke és minősége. *Borászati Füzetek*, 1999, 2. szám, 9-10. p.
- MÜLLER István: Az EU borpiaci szabályozás pénzügyi és eljárásügyi ismertetése. In: FÓRIÁN Zoltán – MIKULÁS Ildikó – MÜLLER István: *A szőlő-bor ágazat Európai Unió csatlakozásának gyakorlati kérdései* [sic!]. Budapest, 2003, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 63-78. p.
- MÜLLER István: Az EU csatlakozásról másképpen. In: *XXV. Országos Szőlész-borász Továbbképző Tanfolyam*, Balatonfüred 2003. február 3-7., 52-59. p.
- MÜLLER István: Bor Eredetvédelmi Bizottság alakult. *Borászati Füzetek*, 1999, 1. szám, 27. p.
- MÜLLER István: Őrizzük a Tokaji hagyományt! De melyiket? *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 49-52. p.
- NAGY András – URBÁN András: Hegyközségi múlt-jelen-jövő. *Borászati Füzetek*, 2001, 2. szám, 4-9. p.
- NIZSALOVSZKY Endre: Fogalomkutató és érdekkutató jogtudomány, a szabad jogi iskola és a tiszta jogtan. In: NIZSALOVSZKY Endre: *Tanulmányok a jogról*. Budapest, 1984, Akadémiai Kiadó, 11-39. p.
- NOVOTNI Zoltán: A magyar agrárjog fejlődésének vázlata. *Magyar Közigazgatás*, 1991, 3. szám, 275-280. p.
- OLAJOS István: A KAP vidékfejlesztési pillére. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 399-416. p.
- OLAJOS István: A közös agrárpolitika története. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 73-81. p.
- OLAJOS István: *A mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztés jogának bevezetése Magyarországon*. Miskolc, 2006, Gépírat (Miskolci Egyetem PhD Értekezés).

- OLAJOS István: A szőlő és borgazdálkodás tulajdonszerzési szabályai, a szőlőterületek tulajdonjoga. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. I. kötet. Miskolc, 2004, Bíbor Kiadó, 106-108. p.
- OLAJOS István: A rendszerváltás és az agrártámogatások kapcsolata. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 279-289. p.
- OLAJOS István: A vidékfejlesztési jog. Miskolc, 2008, Novotni Kiadó, m.a.
- OLAJOS István: Az agrár-üzemrendszer felépítése. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. II. kötet. Miskolc, 2005, Novotni Kiadó, 13-17. p.
- OLAJOS István: Az agrár-üzemrendszer felépítése. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 188-192. p.
- OLAJOS István: *Az európai közösség agrárpolitikája*. Miskolc, 1999, Kézirat.
- OLAJOS István: Speciális tulajdonszerzések az erdő- és vízgazdálkodás, valamint a szőlőtermesztés területén. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 114-121. p.
- OLAJOS István (szerk.): *Vidékfejlesztési politika és támogatásának joga*. Miskolc, 2008, Novotni Kiadó.
- OROSZ István: A bortermelés társadalomformáló hatása. *História*, 1998, 5-6. szám, 36-37. p.
- OROSZ István: Bortermelésünk a polgári átalakulás korában. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 59-61. p.
- ŐSZ Katalin – PALLÓNÉ dr. KISÉRDI Imola: Az eredetvédelem nemzeti és EU szintű szabályozásának tanulmányozása Franciaországban és hazai alkalmazásuk lehetőségei. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2002, 3. szám, 9-14. p.
- PALÁNKAI Tibor: *Az európai integráció gazdaságtana*. [-], 2001, Aula Kiadó.
- PAPP Mónika: Hazai élelmiszerbiztonság és eredetvédelem. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2004, 4. szám, 10-11. p.
- PAPP Mónika – VÁRNAY Ernő: *Az Európai Unió joga*. Budapest, 2004, KJK-Kerszöv.
- PAPP Mónika – VÁRNAY Ernő: *Az Európai Unió joga*. Budapest, 2005, KJK-Kerszöv.
- PÁLVÖLGYI Balázs: A fuchsintól a tamarindig. Borhamisítás a békeidőben. *Rubicon*, 2003, 1-2. szám, 70-74. p.
- PETE Nándor: A Közös Agrárpolitika. In: MARJÁN Attila (szerk.): *Az Európai Unió gazdasága*. Budapest, 2005, HVG Kiadó, 677-717. p.
- PETKÓ Mihály: Védjegy jog napjainkban. *Gazdaság és Jog*, 2003, 2. szám, 12-15. p.
- PÉCSELINÉ VRABECZ Ágnes: Az első tapasztalatok a bor zárjegy kiadásáról. *Borászati Füzetek*, 2001, 1. szám, 36-38. p.
- PRUGBERGER Tamás: Adalékok az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezéséhez. *Jogtudományi Közlöny*. 1990, 5. szám, 178-181. p.
- PRUGBERGER Tamás: A jogrendszer tagozódásának egyes időszerű kérdései. *Jogtudományi Közlöny*, 1975, 10. szám.
- PRUGBERGER Tamás: A környezetvédelem jogi szabályozásrendszerének jogelméleti vonatkozásai és a főbb kodifikációs tennivalók. *Magyar Jog*, 1993, 8. szám, 467-474. p.

PRUGBERGER Tamás: A mai nyugati agrárpiaci rendtartás általában és különösen az Európai Unión belül. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Agrárjog II.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó.

PRUGBERGER Tamás: A mezőgazdaság és a környezet/természetvédelem kapcsolatának jogi rendezése Magyarországon. *Magyar Közigazgatás*, 1995, 2. szám.

PRUGBERGER Tamás: A természeti erőforrások védelmi és felhasználási jogának szakjogági megjelenése. In: GÖRGÉNYI Ilona - HORVÁTH M. Tamás - SZABÓ Béla - VÁRNAY Ernő (szerk.): *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis IV.* 2004, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 201-221. p.

PRUGBERGER Tamás: Az agrárjog tárgya, rendszere, forrásai és jogágisága. In: FODOR László- MIKÓ Zoltán- PRUGBERGER Tamás: *Agrárjog I.* Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó.

PRUGBERGER Tamás: Európai jogharmonizáció és a magyar agrárjog. In: TÓTH Károly (szerk.): *Acta Jur. et Pol. Szeged.* Szeged, 1999, JATE ÁJK, Tomus LV., Fasciculus 21., 269-286. p.

RADNÓCZY Zsolt: *Támogatások az Európai Unióban.* Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó.

RADÓCZNÉ KOCSIS Teréz: *Az Európai Unió új közös borpiaci rendtartásának termelési potenciált befolyásoló elemei és azok várható hatása a hazai termelőalapok változására.* Budapest, 2002, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.

RADÓCZNÉ KOCSIS Teréz: *Közös piaci rendtartások hazai alkalmazása. Szőlő – bor.* Budapest, 2003, Perfekt Kiadó, 13. p.

RADÓCZNÉ KOCSIS Teréz: *Szőlő- és bortermelés.* Budapest, 2003, [-].

RAISZ Anikó: Az emberi jogok új kihívások előtt – avagy a globalizáció egyes kérdései, különös tekintettel a WTO-ra. *Collega*, 2006, 2-3. szám, 238-241. p.

RAISZ Anikó: Változó agrárszabályozás a fél évszázados CEDR szemszögéből. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 3. szám, 67-74. p.

REMETEI-FILEP Ádám: Versenypolitika. In: MARJÁN Attila (szerk.): *Az Európai Unió gazdasága.* Budapest, 2005, HVG Kiadó, 284-308. p.

RÉTI Mária: A Közös Agrárpolitika – Szerződéses alapok, célok. In: DOMÉ GYÖRGYÉNÉ (szerk.): *Agrárjog.* [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 456-474. p.

RÉTI Mária: A Közös Agrárpolitika állomásai, szerződéses alapjai és céljai. In: VASS János (szerk.): *Agrárjog.* Budapest, 1999, ELTE ÁJK Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék. 200-209. p.

RÉTI Mária: Az agrárpiac szabályozásának jogi eszközei Magyarországon. In: VASS János (szerk.): *Agrárjog.* Budapest, 1999, ELTE ÁJK Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék, 226-234. p.

RÉTI Mária: Az integráció. In: VASS János (szerk.): *Agrárjog.* Budapest, 1999, ELTE ÁJK Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék, 194-200. p.

RUSZKABÁNYAI György: Az európai kamarák történelmi fejlődése. *Debreceni Szemle*, 2001, 2. szám, 195-202. p.

SÁRÁNDI Imre: *A mezőgazdasági termékforgalom joga.* Budapest, 1986, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

SÁRKÁNY Péter: Az O.I.V. 83. közgyűléséről. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 33. p.

SÁRKÖZY Tamás: A vállalati jog mint jogágazat problémájához. *Jogtudományi Közlöny.* 1979, 12. szám, 795-805. p.

SERES Imre (szerk.): *Földjog.* Budapest, 1980, Tankönyvkiadó.

- SERES Imre (szerk.): *Mezőgazdasági termelőség-tervezési jog*. Budapest, 1983, Tankönyvkiadó.
- SIADAK BALOGH Beáta: Nagyító alatt: zöldség-gyümölcs piacsabályozás. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 15-16. p.
- SIDLOVITS Diána: A kereskedelmi márkák a borpiacon. *Bor és Piac*, 2005, 8-9. szám, 42-45. p.
- SIDLOVITS Diána: A közös borpiaci szabályozás reform-tervezete. *Borászati Füzetek*, 2006, 4. szám, 2-12. p.
- SIDLOVITS Diána: Közösségi marketing francia módra! *Bor és Piac*, 2006, 1. szám, 34-35. p.
- SIDLOVITS Diána – URBÁN András: AREV ülés Aoste-ban. *Borászati Füzetek*, 2005, 3. szám, 29-30. p.
- SMITH, Adam: *A nemzetek gazdasága. E gazdaság természetének és okainak vizsgálata*. Budapest, 1992, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- SOLYMOSI László: Szőlőművelés Magyarországon a középkorban. *História*, 1998, 5-6. szám, 17-20. p.
- SOMAI Miklós: A közvetlen kifizetések és az EU keleti bővítése. *Műhelytanulmányok*, 2003, 47. szám.
- SOMAI Miklós: A közvetlen kifizetések és az Unió bővítése. *Kihívások*, 2003, 167. szám.
- SOMAI Miklós: Az USA agrárpolitikája a kezdetektől napjainkig. *Műhelytanulmányok*, 2002, 41. szám.
- SOMAI Miklós: Nemzeti agrártámogatások az Európai Unióban és a magyar agrárcsatlakozás. *Kihívások*, 2004, 175. szám.
- SOMAI Miklós: Széllal szemben? (Avagy az Európai Unió esélyei a millenniumi WTO-fordulón, az amerikai agrárpolitika és az USA érdekvégyesítési erejének ismeretében). *Kihívások*, 2001, 146. szám, 1-13. p.
- SOMOGYI Zoltán: A csatlakozási tárgyalások agrárfejezete. *Európai Tükör*, 2004 különszám I. kötet, 387-393. p.
- SÜKÖSD Péter: A mezőgazdasági termékek versenyjogi megítélése jogeseteken keresztül. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2005, 11-12. szám, 17-19. p.
- SÜVEGES Márta: Az agrár-üzemformák jogi szabályozásának alapjai. In: HAMAR Anna (szerk.): *Agrárátalakulás a '90-es években*. I. kötet. Szolnok, 1999, 25-112. p.
- SÜVEGES Márta: Az Európai Unió közös mezőgazdasági jogának tárgya. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Miskolc University Press, Miskolc, Tomus: XIX. (ann. 2001), 327-345. p.
- SÜVEGES Márta: Szakmai szervezetek a mezőgazdaságban. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 401-455. p.
- SZABÓ Ágnes: Az iparjogvédelem jelentősége a borászatban. *Borászati Füzetek*, 2002, 2. szám, 16-19. p.
- SZABÓ Ágnes: Borcímkék és védjegyek. *Borászati Füzetek*, 2006, 1. szám, 15-18. p.
- SZABÓ Ágnes: Bor eredetvédelem a bor piac közös szervezésére vonatkozó új közösségi rendelet tervezetében. *Gépirat*, 2007. május.
- SZABÓ Ágnes: Borok, pálinkák, védjegyek, földrajzi árujelzők. *Borászati Füzetek*, 2005, 3. szám, 2-5. p.
- SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiaci közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. *Gépirat*, 2007. május 22.
- SZABÓ Gergely: Egy működő modell: osztrák boreladás. *Bor és Piac*, 2006, 2. szám, 18-19. p.

- SZABÓ György: Szőlő- és borgazdálkodás. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Hegyközség, szőlészet, borászat*. [-], 1995, Agrocent Kiadó, 305-399. p.
- SZABÓ Jenő: A WTO végnapjai? *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 23-24. p.
- SZABÓ Jenő: Lélegeztető gépre kerül a dohai forduló? *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 9. szám, 25. p.
- SZABÓ Miklós: *A jogi alapfogalmak*. Miskolc, 2002, Bíbor Kiadó.
- SZABÓ Miklós: *Ars iuris. A jogdogmatika alapjai*. Miskolc, 2005, Bíbor Kiadó.
- SZAKÁLY Ferenc: Országos borminősítés 1707-ből. *História*, 1998, 5-6. szám, 38. p.
- SZATUCSEK Zoltán: A szőlődézsma. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 16. p.
- SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*. Budapest, 1998, Osiris.
- SZILÁGYI Zsolt: Vélemény a bor jövedéki adózásáról. *Borászati Füzetek*, 2001, 6. szám, 26-27. p.
- SZLÁVIK János: A fenntartható fejlődés alapvető összefüggései. In: TÓTHNÉ SZITA Klára: *A fenntarthatóság aktuális kérdései*. Miskolc, 2005, Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtani Intézet, 6-23. p.
- SZLÁVIK János: *Fenntartható környezet- és erőforrás-gazdálkodás*. Budapest, 2005, KJK-KERSZÖV.
- SZŐKE Gyula: Elégedetlen európaiak. *Az Európai Unió Agrárgazdasága*, 2006, 4. szám, 8-9. p.
- SZŐKE Lajos: A származás-eredetvédelmi rendszer kialakítása a Mátraaljai borvidéken. *Borászati Füzetek*, 1997, 2. szám, 3-5. p.
- SZTANEV Bertalan: Eredetvédelem: mentőöv a piacon maradásra. *Bor és Piac*, 2006, 5. szám, 8-11. p.
- SZŰCS Sándor: A borhamisítás elleni küzdelem Magyarországon a 19. század végén. *Borászati Füzetek*, 1995, 2. szám, 24-26. p.
- SZŰCS Sándor: A borhamisítások elleni küzdelem Magyarországon a századforduló éveiben. *Borászati Füzetek*, 1997, 2. szám, 21-23. p.
- SZŰCS Sándor: Hogyan jártak el a borhamisítók ellen a századforduló éveiben? *Borászati Füzetek*, 1998, 3. szám, 14-15. p.
- TANKA Endre: A birtokpolitika és a földjog stratégiai kihívásai uniós tagságunk első évtizedében. *Gazdaság és Jog*. 2005. 1. szám, 3-11. p.
- TANKA Endre: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás*. Budapest, 2007, Gondolat – ELTE ÁJK, 717-739. p.
- TANKA Endre: Az agrárjog fogalma és helye a magyar jogrendszerben. *Magyar Jog*. 2005. 7. szám, 394-404. p.
- TARJÁN Balázs: A bor-eredetvédelem tervezett új rendszere. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 54-57. p.
- TARJÁN Balázs: A csapos közbeszól, avagy Ugocsa non coronat. *Bor és Piac*, 2006, 2. szám, 17. p.
- TARJÁN Balázs: A hegyközségek múltja. *Borászati Füzetek*, 2001, 3. szám, 9-13. p.
- TARJÁN Balázs: Aktuális gondolatok a borhamisításról. *Borászati Füzetek*, 1999, 5. szám, 12-16. p.
- TARJÁN Balázs: A pozitív bortörvény – 1908. *Borászati Füzetek*, 2002, 2. szám, 7-15. p.
- TARJÁN Balázs: A tokaji bor védelme a jogszabályokban. *Borászati Füzetek*, 2003, 2. szám, 2-9. p.

- TARJÁN Balázs: A védett eredetű borok hatályos szabályairól. *Borászati Füzetek*, 2006, 3. szám, 8-13. p.
- TARJÁN Balázs: Borhamisítás – a kezdet vagy a vég? *Borászati Füzetek*, 2002, 1. szám, 4-11. p.
- TARJÁN Balázs: Bortörvény – 1936. *Borászati Füzetek*, 2005, 1. szám, 5-9. p.
- TARJÁN Balázs: Bortörvények Trianon után (1924 és 1929). *Borászati Füzetek*, 2004, 3. szám, 4-9. p.
- TARJÁN Balázs: Gondolatok a bortörvény egyes változásairól. *Borászati Füzetek*, 2004, 2. szám, 2-7. p.
- TARJÁN Balázs: Hogyan fedezzük fel a langyos vizet újra, avagy a pinceszövetkezetekről és a közpincékről. *Borászati Füzetek*, 2004, 1. szám, 12-14. p.
- TARJÁN Balázs: Magyar borpiac az EU csatlakozás után. *Borászati Füzetek*, 2004, 5. szám, 3-7. p.
- TATTAY Levente: A boreredet-megjelölések és borvédjegyek. *Magyar Jog*, 2002, 10. szám, 604-609. p.
- TATTAY Levente: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Budapest, 2001, Mezőgazda Kiadó.
- TATTAY Levente: A földrajzi árujelzők és a gazdasági verseny az európai közösségben [sic!]. *Magyar Jog*, 1998, 6. szám, 351-361. p.
- TATTAY Levente: A földrajzi árujelzők nemzetközi szabályozása. *Gazdaság és Jog*, 1996, 12. szám, 16-19. p.
- TATTAY Levente: A földrajzi árujelzők piacgazdasági jelentősége. *Propaganda - Reklám*, 1998, 2. szám, 16-17. p.
- TATTAY Levente: A földrajzi árujelzők szabályozása és bírósági gyakorlata az Európai Közösségben. *Gazdaság és Jog*, 1999, 2. szám, 15-19. p.
- TATTAY Levente: A földrajzi megjelölések védelme az Amerikai Egyesült Államokban. *Jogtudományi Közlöny*, 2000. május, 194-198. p.
- TATTAY Levente: A jelmondatok és a szlogenek jogvédelme. *Gazdaság és Jog*, 1999, 3. szám, 24-26. p.
- TATTAY Levente: A kínai porcelántól a csabai kolbászig. *Propaganda - Reklám*, 1993, 1. szám, 11-13. p.
- TATTAY Levente: A szellemi alkotások európai jogharmonizációja Magyarországon (1991-2007). *Magyar Jog*, 2007, 9. szám, 518-530. p.
- TATTAY Levente: *A szellemi alkotások joga*. Budapest, 2007, Szent István Társulat.
- TATTAY Levente: *A versenyjog és az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben*. Budapest, 1998, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.
- TATTAY Levente: *Az árujelzők kialakulásának és felhasználásának kezdetei*. Budapest, 1999, Gépirat.
- TATTAY Levente: Az európai jogharmonizáció és az iparjogvédelem újraszabályozása Magyarországon. *Irány az EU*, 1999, 12. szám, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara.
- TATTAY Levente: Az európai jogharmonizáció hatása az ipari tulajdon újraszabályozására Magyarországon. *Gazdaság és Jog*, 2000, 6. szám, 17-21. p.
- TATTAY Levente: Az Európai Unió eredetvédelmi rendszere és Magyarország. *Külgazdaság*, 1997, 2. szám, 26-28. p.
- TATTAY Levente: Borvédjegyek a marketingben. *M&M*, 2001, 5-6. szám, 85-90. p.

- TATTAY Levente: Egy kis előkelőség. Nemesi nevek, rangok, címek a marketingben. *Propaganda - Reklám*, 1998, 3. szám, 16-18. p.
- TATTAY Levente: Eredetvédelem Franciaországban. A Cognac, Champagne és a Bordeaux-i bor nyomában. *Külgazdaság*, 2000, 3. szám, 29-41. p.
- TATTAY Levente: Gondolatok a földrajzi árujelzők jogi oltalma bevezetéséről. *Magyar Jog*, 1997, 4. szám, 193-200. p.
- TATTAY Levente: Jó bornak is kell a védjegy? In: XXV. Országos Szőlész-borász Továbbképző Tanfolyam, Balatonfüred 2003. február 3-7., 89-92. p.
- TÉGLÁSY Péter: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005. Korreferátum Tanka Endre: A magyar agrárjog átalakulása 1985/1990-2005 című előadásához. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltás, EU-csatlakozás*. Budapest, 2007, Gondolat – ELTE ÁJK, 740-743. p.
- TOMCSÁNYI Móric: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog*. Budapest, 1933, a szerző kiadása.
- TOMPA Imre: Borpiaci derítés. Egyeztetés alatt a jogszabályok. *Bor és Piac*, 2005, 10-11. szám, 12-16. p.
- TOMPA Imre: Holtpontra a bormarketing. *Bor és Piac*, 2006, 2. szám, 14-16. p.
- TÓTH Attila: A WTO új modalitástervezetének hatásai. *FVM Hírlevél*, 142. szám, 2007. szeptember 18.
- TÓTH Lajos: *Agrárjogi tanulmányok*. Szeged, 2005, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- TÓTH László: A borellőállítás és -forgalmazás jövedéki szabályozása. *Cég és Jog*, 2002, 6. szám, 30-33. p.
- TÓTH László: A bortermelőkre vonatkozó jövedéki szabályokról. *Borászati Füzetek*, 2005, 1. szám, 29-33. p.
- TÓTH Sándor: A hegyközségi törvény újraalkotása: 1993. *Borászati Füzetek*, 1993, 1. szám, 5-8. p.
- TÓTH Sándor: Gondolatok a „hegyközségi törvény”-ről. *Borászati Füzetek*, 1995, 1. szám, 4-5. p.
- TÓTH Sándor – TÓTH Virág Eszter: Egy kapaszkodó a mélypontról; a valódi védett eredetű borok becsülete. *Borászati Füzetek*, 2005, 2. szám, 2-5. p.
- TÖRÖK Sándor: A magyar bortermelés rövid története. *Borászati Füzetek*, 1993, 1. szám, 22-25. p.
- TÖRZSÖK Éva: Ausztria agrárgazdasága az Európai Unióban. Budapest, 2002, Mezőgazda Kiadó.
- URBÁN András: A hegyközségek feladatai. *Borászati Füzetek*, 1998, 2. szám, 36-38. p.
- URBÁN András: A hegyközségi munka tapasztalatai. *Borászati Füzetek*, 1997, 4. szám, 28. p.
- URBÁN András (szerk.): *A hegyközségi tisztségviselők kézikönyve*. Budapest, 1997, Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem.
- URBÁN András: Az AREV javaslatai a közös borpiac szabályozás és a közös agrárpolitika (KAP) területén. *Borászati Füzetek*, 2003, 4. szám, 2-5. p.
- URBÁN András: Európai borászok Pécssett. *Borászati Füzetek*, 1996, 4. szám, 18. p.
- Új eredetvédelmi rendszer Villányban. *Borigo*, 2005. április, 54-55. p.
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, 2007. február 19.
- VARGA Gyula: Az „Agenda 2000” agrárpolitikai döntései. *Gazdaság és Jog*, 1999, 10. szám, 20-24. p.

VASS János: A magyar agrárpiaci rendtartás. In: DOMÉ GYÖRGYNÉ (szerk.): *Agrárjog*. [Budapest], 1994, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 539-553. p.

VÁRNAY Ernő – TATHAM, Allan F.: A New Step on the Long Way – How to Find the Proper Place for Community Law in the Hungarian Legal Order? *Miskolc Journal of International Law*, 2006, 3. szám, 76-84. p., www.mjil.hu

VERES János: A közjogi kamarák működésének eddigi tapasztalatai és a jövő alternatívái. *Debreceni Szemle*, 2001, 2. szám, 190-194. p.

VERES József: Egy lehetséges agrárjogi koncepció vázlata. In: TÓTH Károly (szerk.): *Emlékkönyv dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. Születésnapjára*. Szeged, Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae, 1993, 519-526. p.

VÉRTESI László (szerk.): *A szőlő- és borkereskedelem szabályozása az Európai Unióban. Kihívások Magyarország számára*. Budapest, 1999, Európai Agrárpolitika.

VIDA Sándor: *Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó.

VÖRÖS Attila: Dél-Afrika a szivárvány országa. *Bor és Piac*, 2007, 5. szám, 32-35. p.

VÖRÖS Imre: A versenyjog kialakulása, fejlődéstörténete a nemzetközi gyakorlatban. In: SÁRKÖZY Tamás (sorozatszerk.): *Gazdasági törvények kommentárjai. Versenyjog*. Budapest, 2001, HVG-ORAC.

VPOP Jövedéki Főosztály: *Módszertani segédlet. A szőlő- és a borkereskedelem jövedéki szabályozásához*. [-], [-], Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága.

W. KOLODKO, Grzegorz: *Globalizáció és a volt szocialista országok fejlődési tendenciái*. [Budapest], 2002, Kossuth Kiadó.

WTO-nyilatkozat (2001, Doha) A szellemi tulajdonjogok kereskedelemmel összefüggő szempontjairól (TRIPS), *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 41-42. p.

ZILAI János: A szőlő és borgazdaság jogi szabályozásának néhány szempontja. *Borászati Füzetek*, 1998, 1. szám, 7-9. p.

ZILAI János: Bor és cégér. *Borászati Füzetek*, 1996, 3. szám, 26-29. p.

ifj. ZILAI János: A magyar borászat helyzete, rövid- és középtávú lehetőségei és feladatai. *Borászati Füzetek*, 2006, 3. szám, 13-17. p.

ifj. ZILAI János: A tokaji bor eredetvédelméről. *Borászati Füzetek*, 2001, 6. szám, 10-15. p.

Ifj. ZILAI János: A tokaji bor eredetvédelmének néhány kérdése. In: NYIKOS István – SÉLLYEI András: *Tokaj szőlővesszein: gondolatok a tokaji borról. Tokaji Bor Konferencia 2001*. Budapest, 2002, Magyar Borok Háza, 23-31. p.

ifj. ZILAI János: A tokaji mint eredetmegnevezés. *Borászati Füzetek*, 1997, 3. szám, 3-6. p.

ZSOHÁR András: A mezőgazdaság állami támogatási rendszerének főbb jellemzői és egyes problémái. *Gazdaság és Jog*, 1999, 4. szám, 20-23. p.

1.2. Idegen nyelvű szakirodalom

AGOSTINI, Eric – ROUSSEL, Franck: Les droits de replantation (à propos de l'arrêt *Mazoyer*). *Le Dalloz*, 2001, 23. szám, 1813-1817. p.

AHNER, Dirk: Europäische Agrarpolitik: Umsetzung der Reform – Ausblick in die Zukunft. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 8. szám (2005. I. melléklet), 3-6. p.

AIPPI: *Report Q195 of Hungary. Limitations of the Trademark Protection*. Executive Committee Meeting in Singapore. 2007. október 5-10. 9 p.

AIPPI: *Summary Report of Question Q191. Relationship between trademarks and geographical indications*. World Congress in Gothenburg, Sweden. 2006. október 8-12. 13 p.

ALFORD, Mary Ann: Protection of geographical indications in the United States of America. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 126-136. p.

ALTPETER, Helmut: Current Questions on Wine Trade Politics. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 14-22. p.

ANHAMMER, Franz: Marktordnungsrecht. In: NORER, Roland (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag.

ANTLE, John M. – LEKAKIS, Joseph N. – ZANIAS, George P.: Free trade, agriculture and the environment with a view to the European Union. In: ANTLE, John M. – LEKAKIS, Joseph N. – ZANIAS, George P. (szerk.): *Agriculture, Trade and the Environment. The impact of liberalisation on sustainable development*. Cheltenham, 1998, Edward Elgar, 1-9. p.

BAHANS, Jean-Marc – MENJUCQ, Michel: *Droit du marché viti-vinicole*. Bordeaux, 2003, Éditions Fèret.

BAHANS, Jean-Marc – MENJUCQ, Michel: Marques vinicoles: des mentions géographiques plus libres. *Recueil Dalloz*, 2004, 29. szám, 2139-2140. p.

BALDOCK, David: New Horizons for Agri-Environment Policy in Europe? In: GATZWEILER, Franz W. – JUDIS, Renate – HAGEDORN, Konrad (szerk.): *Sustainable Agriculture in Central and Eastern European Countries*. Aachen, 2002, Shaker Verlag, 51-64. p.

BALDRIAN, Sepp: Die EU will jeden 10. Weinstock roden. Reformvorschlag gegen Weinüberproduktion. *Weinbau*, 2006. augusztus, 6-7. p.

BARBIER, Jean-Luc: La protection des indications géographiques renommées à l'encontre des marques. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 58-63. p.

BARTRA, Enric – MÜLLER, D. H. – ROCHARD, Joël: Management of vineyard effluents. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 45-47. p.

BATTAGLENE, Tony: The Australian wine industry position on geographical indications. In: *Worldwide Symposium on Geographical Indications (WIPO and Ministry of Productive Activities of Italy)*. (Parma, Olaszország, 2005. június 27-29.)

http://www.wipo.int/meetings/en/2005/geo_pmf/wipo_geo_pmf_05_inf_1_prov.html; 2007. november 3.

BÄRMANN, Edgar – KREBS, Herbert – MÜLLER, Reiner – RÜHL, Konrad – SIGLER, Jürgen – STEINMETZ, Volker: *Weinrecht zum Anfassen*. Freiburg, 2004, Promo Verlag.

BENDER, Tobias – MICHAELIS, Martin: Handelsrelevante Aspekte des geistigen Eigentums (TRIPS). In: HILF, Meinhard – OETER, Stefan: *WTO-Recht*. Baden-Baden, 2005, Nomos Verlagsgesellschaft.

BERLOTTIER, Luc: Etiquetage – Règlement (CE) No 753/2002. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 7-9. p.

BIENAYMÉ, Marie-Hélène: Conflicts between trademarks and geographical indications – The point of view of INAO. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 185-197. p.

BIESER, Karl Ludwig: The position of Germany on the proposal of the Commission to reform the Organisation to the Council of the Wine Market [sic!]. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 27-28. p.

BLAUENSTEINER, Reinhard: *Weingesetz*. Wien, 2001, Verlag Österreich.

BORGHI, Paolo: Effects of the WTO on the CAP and on national rural law, particularly in the context of organic agriculture. General Report. In: *XXII European Congress and Colloquium of Agricultural Law (CEDR): Rural Law faced with three major Challenges* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.). Párizs, 2005, L'Harmattan, 215-238. p.

BÖCKEL, Hermann: Quality control. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 10-15. p.

BRIAND, Hervé: Les autorisations de plantation en viticulture d'appellation d'origine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 29-32. p.

BRODY, Peter: An illustrative case Napa Valley Ava and „Napa ridge®” the TM right-holder's perspective. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 23-28. p.

BRODY, Peter: „Semi-generic” Geographical wine designations. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 4-8. p.

BROSSES, Antoine: Droits de replantation et bail rural. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 2-14. p.

BRUSTBAUER, Konrad – MRAZ, Hannes: *Das österreichische Weingesetz und sein praktische Anwendung*. Wien, 2005, Edition Juridica.

CAILTON, Jack: Le Contrôle de l'étiquette en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 9-15. p.

CAPELLI, Fausto: Names of origin of agricultural produce and foodstuffs in the context of International Law and Community and National regulations. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 43-48. p.

CAREY, Thomas – MENDELSON, Richard: New ATF Regulations on Grape Variety Names. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 24-27. p.

CAREY, Thomas – MENDELSON, Richard: United States Supreme Court clarifies 1st Amendment protection of Commercial Speech. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 27-28. p.

CARRAU, Javier: The protection of geographical indications in Brazil and Uruguay. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 225-230. p.

Centre National de Formation, Documentation et Coopération Internationale de la Direction Générale et de la Répression des Fraudes: Fraudes et falsifications – Vins et eaux-de-vie. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 40-41. p.

Centre National de Formation, Documentation et Coopération Internationale de la Direction Générale et de la Répression des Fraudes: Jurisprudence en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 25. szám, 29-32. p.

CHARBONNEAU, Simon: La viticulture et la protection juridique de l'environnement. *Revue de Droit Rural*, 1999, 272. szám, 218-220. p.

CHATELET, Alain: La traçabilité appliquée aux techniques de contrôle dans le secteur viti-vinicole en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 13-18. p.

CLAUDON, Olivier: Commercial brands: Marques commerciales. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 29-32. p.

COERPER, Milo G.: The protection of geographical indications in the United States of America in particular through registration of certification marks. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 77-101. p.

COUTRÉLIS, Nicole: [Aff. C-388/95, Belgique c/ Espagne]. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 67-72. p.

COUTRÉLIS, Nicole: Jurisprudence de la Cour des CE. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 18. szám, 39-42. p.

COUTRELIS, Nicole: Le règlement communautaire du 28 janvier 2002: un droit de l'alimentation et une autorité de sécurité des aliments. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 10-14. p.

COUTRELIS, Nicole – HENNERESSE, Séverine: Vigne, Vin, Spiritueux et Etiquetage des O.G.M. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 33. szám, 39-44. p.

DE ALMEIDA, Alberto Francisco Ribeiro: Criteria applied to the degeneration of geographical indications – The insufficiency of consumer protection. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 281-290. p.

DE ALMEIDA, Alberto Francisco Ribeiro: Geographical terms in trademarks. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 2-9. p.

DE ALMEIDA, Alberto Francisco Ribeiro: Unfair competition or intellectual property right: the port wine traditional expression. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 28-34. p.

DEBREZ, Anne F.: Les tendances jurisprudentielles «des délimitations» des appellations d'origine contrôlées viti-vinicoles. *Recueil Dalloz*, 2005, 4. szám, 282-291. p.

DE BROSSES, Antoine: Etiquetage du Vin: L'Affaire du Chateau Haut-Brion. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 53-63. p.

DELHAYE, J. J. – MIESSE, P.: Mise obligatoire des vins d'appellation en region determinee. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 8-9. p.

DEL VAL GÓMEZ, Cristina: The new Spanish legal framework regarding wine labelling. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 16-28. p.

DENIS, Dominique: Eléments pour une histoire du droit de la vigne et du vin. *Revue de Droit Rural*, 1995, 238. szám, 529-544. p.

DOBELMANN, J. K. – MUELLER, D. H.: The sustainable winery. An enviro-economic approach to consumer demand. In: *XXV. Congrès Mondial de la Vigne et du Vin (OIV), Section III: Economie Vitivinicole* (Párizs, Franciaország, 2000. június 19-23.), 107-112. p.

DRINKWATER, Bruce – STERN, Stephen: Recent developments in the protection of geographical indications in Australia. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 31-37. p.

DUPONT, Jacques: Sanctions prises par l'Institut National des Appellations d'Origine (INAO) à Paris. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 25. szám, 34. p.

EARL, E. – KEMPKERS, J.: The World Trade Organisation and Consumer Protection: Issues for the Wine Sector in a New Round of Multilateral Trade Negotiations. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 124-131. p.

ERRO URRUTIA, Javier: Wine taxation in the view of AREV. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2003, 31. szám, 6-12. p.

European Commission, Directorate-General for Agriculture: *CAP Working Notes. Wine 1996/97*. Brüsszel, 1996.

European Commission, Directorate-General for Agriculture (financier): *Ex-post evaluation of the Common Market Organisation for wine. Final Report*. Tender AGRI/EVALUATION, 2002.06.

European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine. Common Market Organisation. Working Paper*. Brüsszel, 2006. február.

European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development: *Wine Seminar: „Challenges and opportunities for European wines”. Conclusions*. Brüsszel, 2006. február 16. Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/wine/index_en.htm 2006.07.24.

FISCHER, Helmut: The Right to Replant Vines. Practical experience in Germany, particularly in the Free State of Bavaria. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 36-42. p.

FORGET, Julien: Fiscalité des droits de (re)plantation. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 32-40. p.

FOUKS, Véronique: Quant est-ce qu'une indication géographique „nouvelle” pourrait remplacer une marque préexistence, ou le contraire? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 28-29. p.

French Directorate of Competition, Consumption and Fraud: Wines and spirits quality control in 2000 in France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 27-31. p.

GAUTIER, Jean-François: La définition juridique du vin et des différents types de vin. *Revue de Droit Rural*, 1995, 237. szám, 489-494. p.

GAUTIER, Jean-François: La Notion Juridique de Filiere Viti-Vinicole. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 11-16. p.

GAUTIER, Jean-François: La notion juridique de filiere viti-vinicole. *Petites Affiches*, 1996, 60. szám, 10-11. p.

GAUTIER, Jean-François: La révolte du midi viticole de 1907. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 23-26. p.

GAUTIER, Jean-François: Le bail emphytéotique en droit français. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 22. szám, 41-44. p.

GAUTIER, Jean-François: Les définitions juridiques du vin. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 41-46. p.

GAUTIER, Jean-François: L'evolution historique du droit viti-vinicole. *Petites Affiches*, 1996, 15. szám, 23-24. p.

GAUTIER, Jean-François: L'evolution historique du droit viti-vinicole. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 2-5. p.

GAY EYNARD, Giuliana: Grape variety as the basis for traceability in the wine industry. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 21-27. p.

GEHRKE, Heike: *Deutscher Bericht*. In: *XXII. Europäischer Agrarrechtskongress mit Kolloquium (CEDR), Kommission II: Die Agrarwirtschaft im Lichte des europäischen und nationalen Wettbewerbsrecht* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.), 17 p., www.cedr.org (2007. február 9.)

GERIEN, Scott: Application of Article 23.2 of GATT TRIPS Under U.S. Trademark Law. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 76-81. p.

GEUZE, Matthijs: Let's have another look at the Lisbon Agreement: Its terms in their context and in the light of its object and purpose. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3. 10 p.

GEVERS, Florent: Conflicts between trademarks and geographical indications – The point of view of the international association for the protection of industrial property (AIPPI). In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 143-168. p.

GOEBEL, Burkhard: Geographical indications. In: *Worldwide Symposium on Geographical Indications (WIPO and Ministry of Productive Activities of Italy)*. (Parma, Olaszország, 2005. június 27-29.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/2005/geo_pmf/wipo_geo_pmf_05_inf_1_prov.html; 2007. november 3.

GOEBEL, Burkhard: Geographical indications and trademarks – The road from Doha. In: *Worldwide Symposium on Geographical Indications (WIPO and Ministry of Productive Activities of Italy)*. (Parma, Olaszország, 2005. június 27-29.) http://www.wipo.int/meetings/en/2005/geo_pmf/wipo_geo_pmf_05_inf_1_prov.html; 2007. november 3.

GOEBEL, Burkhard: Why should famous Trademarks deserve greater protection against Geographical indications? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 53-57. p.

GONI, Philippe: Faut-il limiter les rendements des vins de pay? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 29. szám, 14-21. p.

GONI, Philippe: Le droit de planter en matière viticole. *Gazette du Palais*, 2001, 277. szám, 9-12. p.

GORNY, Dietrich: The Right to Information. An Essay on Information and Protection of Consumers through Labelling. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1998, 16. szám, 10-17. p.

GRANA, Adargelio Garrido: Geographical indications and trademarks: combined efforts for a stronger product identity. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.

GRAZIOLI, Alexandra: The principles of „exclusivity, time and territoriality”: What is their meaning in the context of conflicts between trademarks and geographical indications? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 35-43. p.

GREER, Alan: *Agricultural policy in Europe*. Manchester, 2005, Manchester University Press.

GREGAN, Philip: World Wine Trade Group: Facilitating International Trade in the Global Wine Business. In: *Seattle Conference* (AIDW/IWLA, Seattle, Ausztrália, 2004. szeptember 25-29.). Forrás: http://www.nzwine.com/assets/IWLA_Seattle_September_2004.doc 2006.11.09.

GRIMM, Christian: *Agrarrecht*. München, 2004, C.H. Beck.

GRIMM, Christian: Von der Landwirtschaft zur Wirtschaft auf dem Lande? Gedanken zum Begriff der Landwirtschaft (1). *Agrarrecht*, 2001, 1. szám, 1-3. p.

GUSINU, Pietro: Traceability and control in the wine industry in Italy. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 2-6. p.

GYURÁN Ildikó: The future of planting rights. In: STIPTA István (szerk.): *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma* (2007. november 13., Miskolc.). *ÁJK szekciókiadvány*. Miskolc, 2008, Miskolci Egyetem, 49-54. p.

HALLA-HEIBEN, Isabell – NONHOFF, Fritz: *Marktordnungsrecht*. Köln, 1997, Bundesanzeiger Verlag.

HANGARD, Daniel: Protection of trademarks and geographical indications in France and the European Union. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 65-78. p.

HARTMANN, Cécile: L'équilibre (pesée des intérêts) entre tous les facteurs pertinents, une approche alternative? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 50-52. p.

HAUPT, Wolfgang: Traceability obtained through legal measures in Germany. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 27-30. p.

HEINRICH-LENZ, Andreas: *Das Weinrecht in Österreich von 1880 bis 2003*. Wien, 2003, Dissertationsarbeit zur Erlangung des Doktorgrades an der Universität für Bodenkultur.

HEMILA, Kalevi: Enlargement of the European Union. In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector*. (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 23-29. p.

HOLLO, Erkki J.: Mission and function of CEDR in the EU. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 3. szám, 11-16. p.

- HÖPPERGER, Marcus: Geographical indications in the international arena the current situation. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.
- HÖPPERGER, Marcus: WIPO: Current developments within the field of geographical indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 23-29. p.
- HUNZIKER, Philipp: Geographical indications, industry organisation, government-industry relations and the development of the winegrowing and winemaking potential of Switzerland. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 20-23. p.
- HUNZIKER, Philipp: Traceability of wine products and control methods in Switzerland. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 30-33. p.
- IVIE, Robert – O'BRIEN, Vincent: The protection of wine denominations in the United States of America. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 155-165. p.
- JAKUBETZ, Georg: Auswege in Zeiten der (französischen) Weinkrise. *Weinbau*, 2006. április, 6-9. p.
- JAKUBETZ, Georg: Zu einer neuen gemeinsamen Marktordnung für Wein. *Weinbau*, 2006. augusztus, 10-11. p.
- KARP, Larry – MOULTON, Kirby: After Seattle: The economics and politics of trade. In: *XXV. Congrès Mondial de la Vigne et du Vin (OIV), Section III: Economie Vitivinicole* (Párizs, Franciaország, 2000. június 19-23.), 83-89. p.
- KÄB, Peter: Multifunktionale Landwirtschaft als agrarrechtliches Problem? *Agrar- und Umweltrecht*, 2003, 3. szám (2003. I. melléklet), 1-6. p.
- KLARMANN, Philipp: *Qualitätsweinprüfung und Verwaltungsverfahren*. Mainz, 2001, Verlag im Internet.
- KOCH, Hans-Jörg: A brief legislative digest. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 13-15. p.
- KOCH, Hans-Jörg: „Classic” und „Selection”. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2003, 1. szám, 1-10. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Compensation petition in pursuance of a gain in value loss on lease term. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 51-52. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Confirmation of the legality of the publication of lists of wines contaminated with diethyleneglycol. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 51. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Das neue Weingesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1969, 43. szám, 1890-1891. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Das neue Weingesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1994, 44. szám, 2880-2881. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Der Geschmack im Weinrecht. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2000, 5. szám, 681-691. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Legal Judgements in Germany. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 34-35. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Obligation to taste prior to bottling. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 51-52. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Neues vom Weinrecht. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2004, 30. szám, 2135-2137. p.
- KOCH, Hans-Jörg: Ruling of the Supreme Administrative Court of Germany. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 25. szám, 33. p.
- KOCH, Hans-Jörg: The Vineyard Name in German Wine Law. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 42-52. p.

KOCH, Hans-Jörg: Weinrecht 2000 – Änderungen und Perspektiven. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2000, 31. szám, 2254-2255. p.

KOCH, Hans-Jörg: Zeittafel zur Geschichte der deutschen Weingesetzgebung mit Ausblicken auf verwandte Rechtsquellen und grundlegende Forschungen auf dem Gebiet der Weinbehandlung. In: KOCH, Hans-Jörg: *Weinrecht Kommentar*. Frankfurt am Main, 2004, Deutscher Fachverlag, 1-60. p.

Kommission der Europäischen Gemeinschaften: *Bericht der Kommission an den Rat über die Ergebnisse der Anwendung der Verordnung Nr. 1442/88. über die endgültige Aufgabe von Rebflächen*. Brüssel, 1994.04.13.

KOTES, S. – VITEK, L.: Situation of Viticulture and Winemaking according to the new Wine Law of the Slovak Republic. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 219-225. p.

KRAUS, Markus: In signo veritas: die Bedeutung der A.O.C. im französischen und europäischen Weinrecht – Definition sowie Abgrenzung zur Marken- und „Cru“-Bezeichnung. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2004, 6. szám, 667-679. p.

KRÜGER, Wolfgang – SCHMITTE, Hubertus: EU-Agrarreform und Pachtrecht. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 3. szám, 84-87. p.

KUOSMANEN, Anti: The impact of EU enlargement. In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector*. (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 31-35. p.

LACHAUD, Jacques: Défendre le foncier viticole A.O.C. *Gazette du Palais*, 2002, 206. szám, 3-6. p.

LAPUENTE, José Luis: Spanish experience in terms of appellation of origin. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 12-19. p.

LEE, Bennett: Geographical Terms in Trade Marks GIs in TMs – When Permissible? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 66-76. p.

LEIDWEIN, Alois: *Agrarrecht. Europäische Regelung und österreichische Umsetzung*. Klosterneuburg, 1998, Österreichischer Agrarverlag.

LEIDWEIN, Alois: *Europäisches Agrarrecht*. Wien-Graz, 2004, Neuer Wissenschaftlicher Verlag.

LONTZEK, Christoph: Die Gemeinsame Agrarpolitik – Zustand und Reformbedarf. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 3. szám, 73-80. p.

MACKLAY, Ian: Protection of geographical indications in Australia. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 19-30. p.

MARQUES – The Association of European Trade Mark Owners: *Establishment of a Multilateral System of Notification and the Registration of Geographical Indications for Wines and Spirits pursuant to TRIPS Article 23 (4)*. Forrás: www.wto.org/english/forums_e/ngo_e/pospap_e.htm, letöltés ideje: 2008. január 18.

McEOWEN, Roger A. – HARL, Neil E.: *Principles of Agricultural Law*. [-], 2007, Agricultural Law Press (Iowa University).

MENDELSON, Richard: Regulation of oenological practices and the WTO agreement on technical barriers to trade. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 42-52. p.

MENDELSON, Richard: The „privatisation” of wine appellations in the United States. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 24-30. p.

- MENGIN, Yves: Le rôle du services des douanes en matière de droits de plantation (France). *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 40-43. p.
- MICHEL, F. W.: Die Deutsche Rechtssystematik Geographischer Herkunftsbezeichnungen im Rahmen von Art. 23 und 24 des TRIPS-Abkommens. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 161-170. p.
- MORENO CAMPOS, José Antonio: Analysis of spanish regulations on replantation rights. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 14-19. p.
- MORFESI, David: Key ingredients for geographical indications: collectivization and control. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.
- MORNET, Marie-Noëlle: La désignation du vin comme élément de sa commercialisation. Le débat français au regard de la réforme espagnole. *Revue de Droit Rural*, 2004. december, 613-618. p.
- MOULTON, Kirby: Liberalisation and marketing in the international wine market. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 10-17. p.
- MROZEK, Marius: *Europäisches Marktordnungsrecht, die WTO und die Osterweiterung*. Berlin, 2003, Tenea.
- MÜHLENDAHL, Alexander: The Community Trade Mark – part II. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 29-38. p.
- MÜHLENDAHL, Alexander: The protection of geographical indications in Germany. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 171-183. p.
- MÜHLENDAHL, Alexander: Trade Marks in Europe. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 2-8. p.
- NORER, Roland: Agrargesetzgebung und -verwaltung. In: NORER Roland (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag, 17-42. p.
- NORER, Roland: Einleitende Agrarrechtliche Bemerkungen. In: NORER Roland (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag, 1-16. p.
- O'BRIEN, E. Vincent: Appellations of Origin and Brands of Geographical Significance. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 23. szám, 34-40. p.
- O'BRIEN, E. Vincent: Harmonised International Wine Label. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 33-35. p.
- O'BRIEN, Vincent: Should Fame Give Greater Protection? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 64-66. p.
- O'BRIEN, Vince: Traceability – the Missing Link. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 18-20. p.
- OIV: Communiqué de presse. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 23-26. p.
- OIV: *Development of sustainable vitiviniculture*. 1/2004 Résolution CST (2004. július 30. Párizs).
- OIV: *Indications géographiques et homonymes*. 3/1999 Résolution Eco.
- OIV: 3/1995 Résolution Eco.
- OIV: *International standard for the labelling of wines and spirits of vitivinicultural origin*. Párizs, 2005.
- OLAJOS István: The provisions of the Rural Development in connection with the agriculture in Hungary. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2006, 1. szám, 3-22. p.

OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: The Agricultural Competition Law of Hungary. In: *XXII European Congress and Colloquium of Agricultural Law (CEDR), Commission II: The effect of European and national competition law on the agricultural sector* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.), 17 p., www.cedr.org (2007. február 9.). A munka nyomtatott formátumban megjelent a *European Integration Studies*, 2004. évi 1. számának 45-56. oldalain (Miskolc University Press).

OLSZAK, Norbert: En tant que droits de propriété intellectuelle, qu'est-ce qui est similaire entre les indications géographiques et les marques? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 10-13. p.

OLSZAK, Norbert: La survie de l'antique dégustation au temps des laboratoires d'oenologie. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 2-8. p.

OLSZAK, Norbert: Plaisante justice qu'une rivière borne! Verité au delà du Rhin, erreur en deçà: La protection de l'appellation „Steinberger”. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 37-39. p.

ORAZIE du MARAIS, Charlotte: The position of Italy on the proposition of the Common Market Organisation for wine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 15-19. p.

PALY, Annie: De l'étiquetage: Information et Conquête du consommateur. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1998, 16. szám, 2-9. p.

PALY, Annie: Organisation de la filière viticole des vins à AOC en France. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 2-7. p.

PÉGAZ, Chantal: A.I.D.V. Section Europeenne. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 12-14. p.

PÉGAZ, Chantal: AOC et marques: La coexistence, une situation viable pour les indications géographiques? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 30-34. p.

PÉGAZ, Chantal: Décision de la Cour d'Appel de Montpellier, 1^{ière} Chambre, Section D: Arrêt du 22 mai 1996. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 36-37. p.

PELTONEN, Anja: Consumers position on the changing food market. In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector*. (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 37-43. p.

PEREZ, Félix: In legal terms, distinguishes GIs from trade marks? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 14-19. p.

PEREZ ALVAREZ, Felix: The repercussions in Spain of the common market organisation for wine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 19. szám, 20-26. p.

PEREZ ALVAREZ, Félix: Traceability and controls in the wine-producing sector covered by the appellations of origin in Spain. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 43-47. p.

PERI, Claudio: Report on traceability in the production chain. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 6-13. p.

PIRRA, Pier Giorgio: Bottling in the producing area. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 47-49. p.

PIRRA, Pier Giorgio: The Italian Experience. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 26. szám, 7-12. p.

POMARICI, Eugenio: The Italian wine sector and the trade liberalisation. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 104-111. p.

PRETTEREBNER, Rolf: Wein-Marketing oder Wein-Marktregelung. *Weinbau*, 2005. február, 18-19. p.

PRIECHENFRIED, Sabine: Qualitätsvorschriften. In: NORER Roland (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag, 185-198. p.

- RAGGAM, Martin: Weinrecht. In: NORER Roland (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag, 305-328. p.
- RAISZ Anikó: Confronted with direct applicability of a directive: the Hungarian Constitutional Court before challenges. *Miskolc Journal of International Law*, 2007, 1. szám, 113-127. p., www.mjil.hu
- RAPONI, Donato: Taxation on wine (excise duties) in E.C. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2003, 31. szám, 3-6. p.
- RAYER, Pierre: Role de l'ONIVINS dans la procedure de transferts de droits de replantation. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 44-47. p.
- REICHERT, Douglas: Are conflict rules for geographic indications or trade marks (such as „First in Time”) applicable in conflicts between these two types of intellectual property rights, or not? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 20-23. p.
- RICOLFE, Jean Sébastien: Regulation (EC) No 753 and the WTO's Standards. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 52-60. p.
- ROCHARD, Denis: Droits de plantation et de replantation: feu vert pour la réserve. *Revue de Droit Rural*, 2005. június-július, 76-77. p.
- RYAN, Desmond: Conflicts between trademarks and geographical indications – The Australian experience. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 179-184. p.
- RYAN, Desmond J.: The protection of geographical indications in Australia. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 231-244. p.
- SARRATE i POU, Joaquim: Darf ein Wein mit Ursprungsbezeichnung („Rioja-Wein”) in Fässern in das Ausland transportiert, dort abgefüllt und unter der Originalbezeichnung verkauft werden? *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2000, 4. szám, 563-572. p.
- SCHAEELI, Mathias: Perspectives for geographical indications. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.
- SCHLÖDER, Franz-Rudolf: The effects of the recent GATT agreements and the bi- and multilateral agreements on the wine trade. Part II. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 17-22. p.
- SCHMITTE, Hubertus: Neuregelung der EU-Beihilfen im Rahmen der GAP. *Agrar- und Umweltrecht*, 2005, 3. szám, 80-84. p.
- SCHWAB, Bertold: The protection of geographical indications in the European Economic Community. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 65-75. p.
- SCHWEIZER, Dieter: Entwicklung der landwirtschaftlichen Betriebe und des ländlichen Raumes in den MOE-Staaten. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 354-366. p.
- SEMAIL, Rachida: Décisions de la Cour de Justice de l'Union Européenne. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 7. szám, 15-30. p.
- SERRA, Raimondo: European Union policy for high quality agricultural products. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás: http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.

- SIEMSEN, Peter Dirk: Protection trademarks and geographical indications in Brazil and other South American countries. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Melbourne, Ausztrália, 1995. április 5-6.) Genf, 1995, WIPO, 213-229. p.
- STERN, Anne: Symposium on the International Protection of Geographical Indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 21. szám, 3-11. p.
- STERN, Stephen: Geographical indications and trade marks conflicts and possible resolutions. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 34. szám, 44-49. p.
- STERN, Stephen: Geographical indications traditional expressions and TRIPS: Australia Leads the Way. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 9-20. p.
- STERN, Stephen: Labelling and intellectual property in the wine sector. An Australian perspective on consumer perceptions. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2004, 32. szám, 35-42. p.
- STERN, Stephen: Traceability off and controls for wines in Australia, What's new? *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 37-43. p.
- STERN, Steve: C.I.V.C.P. & I.N.A.O. -v- Stuart & Kaye Bryce. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 9. szám, 30-33. p.
- STERN, Steve: Geographical indications „What's in a name?“. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 2-13. p.
- STÖHR, Wolfgang: Managing planting rights in Germany, illustrated by the example of the land of Rheinland-Pfalz. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 28. szám, 19-25. p.
- STÖHR, Wolfgang: Planting fruit trees in vineyards does not lead to any lapse in the right to grow wine. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2000, 24. szám, 52-56. p.
- STRANG, David: Traceability and controls in the oenological sector, an UK perspective. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2002, 30. szám, 33-37. p.
- TAYLOR, Will: The Overlap Between Trade Marks and Geographical Indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 18. szám, 3-14. p.
- TETZLAFF, Thilo: Staatliche Wirtschaftsförderung als (Europa-) Rechtsproblem am Beispiel des Deutschen Weinfonds und Absatzförderungsorganisationen in europäischen Staaten. *Zeitschrift für das gesamte Lebensmittelrecht*, 2004, 6. szám, 681-701. p.
- The updating and modernising of the international office of vine and wine: an overview of the situation. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 23-26. p.
- THORNTON, Justine – BECKWITH, Silas: *Environmental Law*. London, 2004, Sweet & Maxwell.
- TINLOT, Robert: Activities of the International Vine and Wine Office (IWO) concerning the international protection of geographical indications. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 143-152. p.
- TINLOT, Robert: La Réglementation Viti-vinicole et l'OMC. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 21-22. p.
- TOBIASSEN, Robert: Santa Rita hills viticultural area – establishment and judicial challenge. *AIDV/IWLA Bulletin*, 2001, 27. szám, 26-27. p.
- TOLLEY, S.: International agreements covering trade in wine in relation to the World Trade Organisation Agreement. In: *XXIV. Weltkongress für Rebe und Wein (OIV), Sektion III: Liberalisierung des Weltweinmarktes* (Mainz, Németország, 1999. július 5-9.), 132-139. p.
- TROSKIE, Dirk: Geographical indications at the national level. A variety of approaches and institutional aspects. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás:

http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.

TURNER, George – WERNER, Klaus: *Agrarrecht*. Stuttgart, 1998, Ulmer.

VAN DER STAPPEN, Rudy: L'organisation commune du marché viti-vinicole: genèse, évolution et défis actuels. *Revue de Droit Rural*, 2005. augusztus-szeptember, 17-18. p.

VOGT, Ernst: *Weinbau*. Stuttgart, 1951, Eugen Ulmer, 9-17. p.

VOLANEN, Risto: What are alternatives for the European agriculture? In: *XXI. Európai Agrárjogi Kongresszus (CEDR), I. Szekció: Legal instruments governing the agricultural produce sector*. (Helsinki, Finnország, 2001. május 27-30.), Párizs, 2003, L'Harmattan, Tomus 1/3, 37-43. p.

WASESCHA, Thu-Lang Tran: Geographical indications in the international arena the current situation. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); forrás:
http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243; 2007. november 3.

WINKLER, W.: The effect of European and national competition law on the agricultural sector. General Report. In: *XXII European Congress and Colloquium of Agricultural Law (CEDR), Commission II: The effect of European and national competition law on the agricultural sector* (Almeria, Spanyolország, 2003. október 21-25.), Párizs, 2005, L'Harmattan, 141-158. p.,

WIPO International Bureau: Protection of geographical indications through registration of collective marks or certification marks. In: *Symposium on the international protection of geographical indications (WIPO)*. (Madeira, Portugália, 1993. október) Genf, 1994, WIPO, 11-25. p.

WTO – Council for TRIPS: *Communication from Hungary*. 2001. május 3., IP/C/W/255.

WTO – Council for TRIPS: *Implementation of Article 23.4 of the TRIPS Agreement relating to the establishment of a multilateral system for notification and registration of geographical indications*. 2000. június 22., IP/C/W/107/Rev.1.

WTO – Council for TRIPS: *Proposal for a multilateral system for notification and registration of geographical indications for wines and spirits based on Article 23.4 of the TRIPS Agreement*. 1999. március 11., IP/C/W/133.

WTO – Council for TRIPS Special Session: *Discussions on the establishment of a multilateral system for notification and registration of geographical indications for wines and spirits: compilation of issues and points*. 2003. május 23., TN/IP/W/7/Rev.1.

WTO – Council for TRIPS Special Session: *Proposal for a multilateral system for notification and registration of geographical indications for wines and spirits based on Article 23.4 of the TRIPS Agreement*. 2002. október 23., TN/IP/W/5.

WTO – Council for TRIPS Special Session: *Side-by-side presentation of proposals*. 2005. szeptember 14., TN/IP/W/12.

WTO: *European Communities – Protection of trademarks and geographical indications for agricultural products and foodstuffs*. Report of the Panel. 2005. március 15., WT/DS174/R.

WT/DS174/R.; WTO: *European Communities – Protection of trademarks and geographical indications for agricultural products and foodstuffs*. Report of the Panel. 2005. március 15., WT/DS290/R.

WTO: *Ministerial Declaration*. Doha, 2001. november 20, WT/MIN(01)/DEC/1. 18. §;
lásd: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm.

WTO – Trade Negotiations Committee: *Geographical indications the significance of 'extension' in the TRIPS Agreement and its benefits for WTO Members*. 2003. július 9., TN/C/W/14.

2. Felhasznált jogforrások

2.1. Közösségi jog

2.1.1. Elsődleges jogforrások: Alapszerződések

2.1.2. Másodlagos jogforrások – a közösségi jogszabályok:

24/62/EGK tanácsi rendelet (1962. április 4.) a borpiac közös szervezete létesítésének lépéseiről

25/62/EGK tanácsi rendelet (1962. április 4.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról

26/62/EGK tanácsi rendelet (1962. április 4.) az egyes versenyszabályok mezőgazdasági termékek termelésére és kereskedelmére történő alkalmazásáról

816/70/EGK tanácsi rendelet (1970. április 28.) a borpiac közös szervezésével kapcsolatos kiegészítő előírások rögzítéséhez

817/70/EGK tanácsi rendelet (1970. április 28.) a meghatározott termőhelyről származó minőségi borokra vonatkozó különleges előírások megállapításáról

337/79/EGK tanácsi rendelet (1979. február 5.) a bor közös piacszervezéséről

338/79/EGK tanácsi rendelet (1979. február 5.) a meghatározott termőhelyről származó minőségi borokra vonatkozó különleges előírások megállapításáról

822/87/EGK tanácsi rendelet (1987. március 16.) a bor közös piacszervezéséről

823/87/EGK tanácsi rendelet (1987. március 16.) a meghatározott termőhelyű minőségi borokra vonatkozó különleges előírások megállapításáról

1442/88/EGK tanácsi rendelet (1988. május 24.) a szőlőterületek végleges feladásáért nyújtott térítésekről

89/104/EGK első tanácsi irányelv (1988. december 21.) a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről

1576/89/EGK tanácsi rendelet (1989. május 29.) a szeszes italok meghatározására, megnevezésére és kiserelésére vonatkozó általános szabályok megállapításáról

2392/89/EGK tanácsi rendelet (1989. július 24.) a bor és szőlőmust jelölésének és kiserelésének általános szabályairól

1601/91/EGK tanácsi rendelet (1991. június 10.) az ízesített bor, ízesített boralapú italok és az ízesített boralapú koktélok meghatározására, megnevezésére és kiserelésére vonatkozó általános szabályok meghatározásáról

2092/91/EGK tanácsi rendelet (1991. június 24.) a mezőgazdasági termékek ökológiai termeléséről, valamint a mezőgazdasági termékeken és élelmiszereken erre utaló jelölésekről

2081/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról

2082/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek különleges tulajdonságainak tanúsításáról.

2333/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 13.) a habzóborok és szénsavas habzóborok jelölésére és kiserelésére vonatkozó általános szabályokról

3448/1993/EK tanácsi rendelet (1993. december 6.) a mezőgazdasági termékek feldolgozásával előállított egyes árucikkekre alkalmazandó kereskedelmi szabályokról

40/94/EK tanácsi rendelet (1993. december 20.) közösségi védjegyről

1259/1999/EK tanácsi rendelet (1999. május 17.) a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról

1493/1999/EK tanácsi rendelet (1999. május 17.) a borpiac közös szervezéséről

178/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet az európai élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszer-biztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszer-biztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról

1782/2003/EK tanácsi rendelet (2003. szeptember 29.) a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mezőgazdasági termelők részére meghatározott támogatási rendszerek létrehozásáról, továbbá a 2019/93/EGK, 1452/2001/EK, 1453/2001/EK, 454/2001/EK, 1868/94/EK, 1251/1999/EK, 1254/1999/EK, 1673/2000/EK, 2358/71/EGK és a 2529/2001/EK rendeletek módosításáról

882/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (2004. április 29.) a takarmány- és élelmiszerjog, valamint az állat-egészségügyi és az állatok kíméletére vonatkozó szabályok követelményeinek történő megfelelés ellenőrzésének biztosítása céljából végrehajtott hatósági ellenőrzésekről.

1290/2005/EK tanácsi rendelet (2005. június 21.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról

1698/2005/EK tanácsi rendelet (2005. szeptember 20.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról

509/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről.

510/2006/EK tanácsi rendelet (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

1184/2006/EK tanácsi rendelet (2006. július 24.) az egyes versenyszabályok mezőgazdasági termékek termelésére és kereskedelmére történő alkalmazásáról

834/2007/EK tanácsi rendelet (2007. június 28.) az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről

1234/2007/EK tanácsi rendelet (2007. október 22.) az egységes közös piacszervezésről szóló rendeletről

110/2008/EK tanácsi rendelet (2008. január 15.) a szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszerezéséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról, valamint az 1576/89/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

479/2008/EK tanácsi rendelet (2008. április 29.) a borpiac közös szervezéséről, az 1493/1999/EK, az 1782/2003/EK, az 1290/2005/EK és a 3/2008/EK rendelet módosításáról, valamint a 2392/86/EGK és az 1493/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

1227/2000/EK bizottsági rendelet (2000. május 31.) a termelési potenciálra tekintettel a borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK tanácsi rendelet alkalmazása részletes szabályainak megállapításáról

1607/2000/EK bizottsági rendelet (2000. július 24.) különösen a meghatározott termőhelyről származó minőségi borra vonatkozó cím tekintetében a borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK rendelet végrehajtása részletes szabályainak megállapításáról

1622/2000/EK bizottsági rendelet (2000. július 24.) a borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtása egyes részletes szabályainak megállapításáról, valamint a borászati eljárások és kezelések közösségi kódexének létrehozásáról

1623/2000/EK bizottsági rendelet (2000. július 25.) a piaci mechanizmusokra tekintettel a borpiac közös szervezéséről szóló 1493/1999/EK rendelet végrehajtása részletes szabályainak megállapításáról

2729/2000/EK bizottsági rendelet (2000. december 14.) a borágazat ellenőrzésére vonatkozó részletes végrehajtási szabályok megállapításáról

883/2001/EK bizottsági rendelet (2001. április 24.) a 1493/1999/EK tanácsi rendeletnek a szőlő- és borágazati termékek harmadik országokkal való kereskedelme tekintetében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályokról

884/2001/EK bizottsági rendelet (2001. április 24.) a borászati termékek fuvarozásához szükséges kísérőokmányokra, valamint a borágazatban vezetendő nyilvántartásra vonatkozó részletes alkalmazási szabályok megállapításáról

1282/2001/EK bizottsági rendelet (2001. június 28.) a bortermékek azonosításához szükséges információgyűjtés és a borpiac felügyelete tekintetében az 1493/1999/EK tanácsi rendelet részletes végrehajtási szabályainak megállapításáról, valamint az 1623/2000/EK rendelet módosításáról

753/2002/EK bizottsági rendelet (2002. április 29-i) az egyes borászati termékek leírása, jelölése, kiszerelese és oltalma tekintetében az 1493/1999/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó egyes szabályok megállapításáról

2006/144/EK tanácsi határozat (2006. február 20.) a vidékfejlesztésre vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2007-2013 közötti programozási időszak)

1444/2002/EK bizottsági rendelet (2002. július 24.) mezőgazdasági üzemek szerkezetére vonatkozó összeírásban felhasznált jellemzők meghatározásáról, meghatározások alóli kivételekről, valamint régiókról és körzetekről szóló 2000/115/EK bizottsági határozat módosításáról

908/2004/EK bizottsági rendelet (2004. április 29.) a Cseh Köztársaság, Észtország, Ciprus, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Lengyelország, Szlovénia és Szlovákia csatlakozása következtében a borpiac közös szervezetét érintő rendeletek kiigazításáról

1990/2004/EK bizottsági rendelet (2004. november 19.) Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása következtében a borágazatban alkalmazandó átmeneti intézkedések megállapításáról.

2006/1898/EK bizottsági rendelet (2007. december 31-ig) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról.¹⁶⁶⁵

2.1.3. A közösségi jog egyéb forrásai:

2.1.3.1. Nemzetközi megállapodások:

Megállapodás az Európai Közösség és Ausztrália között a borkereskedelemről. 21994A0331(01). 1994.3.31.

Megállapodás az Európai Közösség és az Amerikai Egyesült Államok között a borkereskedelemről. 22006A0324(01). 2006.03.24.

2.1.3.2. Az Európai Bíróság esetjoga:

¹⁶⁶⁵ A rendelet ebben a formában és számozással jelent meg az EK hivatalos lapjában: HL L 369., 2006.12.23. 1. p.

90/63. és 91/63. sz., Az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága kontra Luxemburgi Nagyhercegség és Belga Királyság egyesített ügyek (1964. november 13-án hozott ítélet)

24/67. sz., Parke, Davis és Társai kontra Probel, Reese, Beintema-Interpharm és Centrafarm ügy (1968. február 29-én hozott ítélet)

8/1974. sz., Procureur du Roi kontra Benoît and Gustave Dassonville ügy (1974. július 11-én hozott ítélet)

48/74. sz., M. Charmasson kontra Ministre de l'économie et des finances ügy (1974. december 10-én hozott ítélet)

85/77. sz., Société Azienda Avicola Sant'Anna kontra Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (INPS) és Servizio Contributi Agricoli Unificati (SCAU) ügy (1978. február 28-án hozott ítélet)

120/1978. sz., Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ügy (1979. február 20-án hozott ítélet)

61/80. sz., Coöperatieve Stremsel- en Kleursel-fabriek kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügy (1981. március 25-én hozott ítélet)

116/82. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1986. szeptember 18-án hozott ítélet)

16/1983. sz., Karl Prantl elleni büntetőeljárás ügye (1984. március 13-án hozott ítélet, előterjesztő bíróság: Landgericht München II.)

123/83. sz., Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Guy Clair ügy (1985. január 30-án hozott ítélet)

178/1984. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1987. március 12-én hozott ítélet)

48/85. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Német Szövetségi Köztársaság ügy (1986. szeptember 18-án hozott ítélet)

312/85. sz., SpA Villa Banfi kontra Regione Toscana ügy (1986. december 18-án hozott ítélet)

136/86. sz., Bureau national interprofessionnel du cognac kontra Yves Aubert ügy (1987. december 3-án hozott ítélet)

141/87. sz., Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság ügy (1989. április 25-én hozott ítélet)

5/88. sz., Hubert Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft ügy (1989. július 13-án hozott ítélet)

C-47/90. sz., Établissements Delhaize frères et Compagnie Le Lion SA kontra Promalvin SA és AGE Bodegas Unidas ügy (1992. június 9-én hozott ítélet)

C-75/90. sz., Roger Guitard elleni büntetőeljárás ügye (1991. július 25-én hozott ítélet, előterjesztő bíróság: Tribunal Correctionnel de Carcassonne)

C-3/91. sz., Exportur SA kontra LOR SA és Confiserie du TECH SA ügy (1992. november 10-én hozott ítélet)

C-289/91. sz., Klaus Kuhn kontra Landwirtschaftskammer Rheinland-Pfalz ügy (1993. augusztus 2-án hozott ítélet)

C-403/92. sz., Claire Lafforgue, née Baux and François Baux kontra Château de Calce SCI and the Co-operative Society of Calce ügy (1994. június 26-án hozott ítélet)

C-456/93. sz., Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV kontra Privatkellerei Franz Wilhelm Langguth Erben GmbH & Co. KG ügy (1995. június 29-én hozott ítélet)

C-46/94. sz., Michèle Voisine elleni büntetőeljárás ügye (1995. július 5-én hozott ítélet)

C-388/95. sz., Belga Királyság kontra Spanyol Királyság ügy (2000. május 16-án hozott ítélet)

C-136/96., The Skotch Whisky Association kontra COFEPP ügy (1998. július 16-án hozott ítélet)

C-108/97. és C-109/97. sz., Windsurfing Chiemsee Produktions- und Vertriebs GmbH kontra Boots- und Segelzubehör Walter Huber és Franz Attenberger egyesített ügyek (1999. május 4-én hozott ítélet)

C-303/97. sz., Verbraucherschutzverein eV kontra Sektkellerei G.C. Kessler GmbH und Co. ügy (1999. január 28-án hozott ítélet)

C-308/98. sz., Manfredi kontra Regione Puglia ügy (1998. november 25-én hozott ítélet)

C-469/00. sz., Ravil SARL kontra Bellon import SARL és Biraghi SpA ügy (2003. május 20-án hozott ítélet)

C-81/01. sz., Borie Manoux SARL kontra Directeur de l'Institut national de la propriété industrielle (INPI) ügy (2002. október 24-én hozott ítélet)

C-108/01. sz., Consorzio del Prosciutto di Parma és Salumificio S. Rita SpA kontra Asda Stores Ltd és Hygrade Foods Ltd ügy (2003. május 20-án hozott ítélet)

C-347/03. sz. ügy, Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia és Agenzia Regionale per lo Sviluppo (ERSA) kontra Ministero per le Politiche Agricole e Forestali és Regione Veneto ügy (2005. május 12-én hozott ítélet)

C-23/07. sz., Confcooperative Friuli Venezia Giulia kontra Ministero della Politiche Agricole és Regione Friuli Venezia Giulia ügy (2007. március 26-án hozott végzés)

C-24/07. sz., Cantina Produttori Cormòns, Luigi Soini kontra Ministero delle Politiche Agricole, Alimentari e Forestali, Regione Friuli Venezia Giulia ügy (2007. március 26-án hozott végzés)

T-417/04. sz., Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia kontra Európai Közösségek Bizottsága ügy (2007. március 12-én hozott végzés)

T-418/04. sz., Confcooperative, Unione regionale della Cooperazione Friuli-Venezia Giulia Federagricole és társai kontra Európai Közösségek Bizottsága ügy (2007. március 12-én hozott végzés)

2.2. Magyar jogforrások:

2.2.1. Jogszabályok:

Szent István Király Dekrétumainak (1030 és 1038 között keletkezett) Második Könyve (benne a tizedről szóló 52. fejezet)

1351. évi VI. törvénycikke a kilenczed fizetéséről és behajtásáról [sic!]

1492. évi XLVII. törvénycikk mind a király, mind a királynő jobbágyaitól...

1495. évi XLIV. törvénycikk a jobbágyoktól előbb a gabona és bor kilenczed részét és aztán a tizedrészt kell behajtani [sic!]

1553. évi XII. törvénycikk a jobbágyok bormérésének módjáról

1595. évi XXXV. törvénycikk a bor kivitele, ez évben, bárhová szabad legyen

1609. évi XLIII. törvénycikk az országból a bor kivitelének megtiltásáról

1723. évi CXVIII. törvénycikk a kiváló borok meghamisításának meggátlásáról [sic!]

1807. évi XXII. törvénycikk a mértékek és pénzláb egyenlősítéséről

1827. évi XXXI. törvénycikk a szőlőmivelés és a borkereskedés helyreállításáról a tokaj-hegyaljai országrészekben [sic!]

1848. évi XIII. törvénycikk a papi tized megszüntetéséről

1868. évi XVII. törvénycikk a bor- és hús-fogyasztási adó iránt

1868. évi VI. törvénycikkben a kereskedelmi és iparkamarákról

1868. évi XXIX. törvénycikk a szőlőbirtok után járó tartozások megváltásáról

1870. évi XX. törvénycikk a szőlőváltási kötvények szelvényadójáról

1876. évi XXIX. törvénycikk a phylloxera rovar terjedésének meggátlásáról

1878. évi VII. törvénycikk a szőlőbirtok után járt, és az 1868. évi XXIX. törvénycikk által megszüntetett tartozások bejelentési határidejéről

1880. évi I. törvénycikk a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében kötött nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről [sic!]

1880. évi II. törvénycikk a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében kötött és az 1880. I. törvénycikk által becikkelyezett nemzetközi egyezményből folyó ideiglenes intézkedésekről [sic!]

1880. évi VII. törvénycikk a hátralékos szőlődézmaváltási tartozások befizetéséről [sic!]

1882. évi XV. törvénycikk a phylloxera vastatrix rovar ellen követendő rendszabályok ügyében Bernben 1881. évi november 3-án kötött nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről [sic!]

1883. évi XI. törvénycikk szőlődézmaváltási tartozások lerovására nézve adandó kedvezményekről [sic!]

1883. évi XVII. törvénycikk a phylloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről

1887. évi XLVII. törvénycikk (a bor-, hús-, cukor-, és sörfogyasztás megadóztatásáról szóló 1875. évi XXVIII. és 1883. évi V. törvénycikk némely határozmányainak módosításáról [sic!]

1891. évi I. törvénycikk a szőlőterületeknek adandó újabb állami kedvezményekről [sic!]

1892. évi XV. törvénycikk az állami italmérési jövedékre vonatkozó 1888:XXXV. és 1890. évi XXXVI. törvénycikkek módosításáról

1893. évi XXIII. törvénycikk a mesterséges borok készítésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról [sic!]

1894. évi XII. törvénycikk a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről

1896. évi V. törvénycikk a phylloxera által elpusztított szőlők felujtásának előmozdítása tárgyában [sic!]

1908. évi XLVII. törvénycikk a borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról [sic!]

1920. évi XVIII. törvénycikk a mezőgazdasági érdekképviseltről

1923. évi XLIII. törvénycikk a szőlőtelepítésnek, továbbá a szőlővesszők és szőlőoltványok termesztésének és forgalmának szabályozásáról

1924. évi IX. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról

1929. évi X. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról szóló 1924. évi IX. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről

1929. évi XVII. törvénycikk a szőlőgazdálkodásról és a hegyközségekről

1936. évi V. törvénycikk a bor előállításának, kezelésének és forgalmának szabályozásáról és a borhamisítás tilalmazásáról

1938. évi XXXI. törvénycikk a hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcs gazdálkodásról

1958. évi 6. törvényerejű rendelet [a hegyközségekről]

1958. évi 27. törvényerejű rendelet az élelmiszerek és italok előállításáról és forgalmáról

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1959. évi 23. törvényerejű rendelet a szőlő-, gyümölcs- és borgazdálkodásról

1967. évi 7. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények Lisszabonban az 1958. évi október 31. napján és Nizzában az 1957. évi június 15. napján felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről

1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről

1970. évi 36. törvényerejű rendelet a szőlő- és gyümölcsstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról

1982. évi 1. törvényerejű rendelet az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak, az 1967. évi július hó 14. napján Stockholmban felülvizsgált szövege kihirdetéséről

1989. évi II. törvény az egyesülési jogról

1990. évi LXXXVII. törvény az árak megállapításáról

1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról

1993. évi VI. törvény az agrárpiaci rendtartásról

1994. évi I. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről

1994. évi XI. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről, Brüsszelben, 1993. november 29-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről

1994. évi XVI. törvény a gazdasági kamarákról

1994. évi LV. törvény a termőföldről

1994. évi CII. törvény a hegyközségekről

1995. évi LXXXIII. törvény a Magyar Köztársaság nemzeti jelképeinek és a Magyar Köztársaságra utaló elnevezésnek a használatáról

1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról

1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról

1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról

1997. évi LVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenységről

1997. évi CIII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól.

1997. évi CXIV. törvény az agrárgazdaság fejlesztéséről

1997. évi CXXI. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról

1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről

1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről (benne az 1. C) melléklete: a TRIPS Megállapodás)

1999. évi XLVI. törvény az általános mezőgazdasági összeírásról

1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról

2003. évi XVI. törvény az agrárpiaci rendtartásról

2003. évi LXXXII. törvény az élelmiszerekről

2003. évi LXXVII. törvény, egyes agrár tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról (mellékletében a borvidékek, és bortermőhelyek felsorolása)

2003. évi CXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól

2004. évi XXX. törvény a [...] Magyar Köztársaságnak [...] az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló szerződés kihirdetéséről

2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról

2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről

2007. évi XVII. törvény a mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési, valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről

2007. évi CLV. törvény a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény, valamint a szőlőtermesztésről és borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény módosításáról

3300/1949. (IV.9.) Kormányrendelet [a hegyközségek vagyonának államosításáról és a hegyközségek megszüntetéséről]

71/1989. (VII.4.) MT rendeletet a magyarországi hivatalos földrajzi nevekről

87/1998. (V.6.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes szabályokról

140/1999. (IX.3.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről

81/2003. (VI.7.) Korm. rendelet a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalról

141/2003. (IX.9.) Korm. rendelet az Európai Unió Közös Agrárpolitikája magyarországi végrehajtásában, illetve a nemzeti agrártámogatási rendszerben érintett ügyfelekkel összefüggő ügyfélregiszter létrehozásáról és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásba vételről

24/2004. (III.20.) Korm. rendelet a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet létrehozásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről.

274/2006. (XII.23.) Korm. rendelet a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal létrehozásáról és működéséről

124/2007. (V.31.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára és a termékek ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról

256/2007. (X.4.) Korm. rendelet a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalról

40/1977 (XI.29.) MÉM rendelet a szőlő- és gyümölcsstermesztésről, valamint a borgazdálkodásról szóló 1970. évi 36. törvényerejű rendelet végrehajtásáról

65/1994. (XII.24.) FM rendelet az Országos Borminősítési Intézettről

49/1997. (VII.4.) FM rendelet az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet feladat- és hatáskörének megállapításáról

29/1998. (IV.30.) FM rendelet a mezőőrök és a hegyőrök szolgálati viszonyáról

61/1998. (XII.17.) FVM rendelet a hegyközségi szervezetek által lefolytatott egyes eljárások igazgatási szolgáltatási díjáról

66/1998. (XII.31.) FVM rendelet az Országos Borszakértő Bizottságról

52/2001. (VIII.2.) FVM-PM rendelet a borászati termékek egységes bizonylatolási, nyilvántartási, és elszámolási rendjéről

130/2003. (XII.31.) FVM rendelet az egri borvidék védett eredetű borairól

58/2004. (IV.24.) FVM rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek hagyományos különleges tulajdonsága tanúsítási rendszerének működésére vonatkozó részletes szabályokról

74/2004. (V.1.) FVM rendelet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének egyes eljárási szabályairól

75/2004. (V.4.) FVM rendelet a szőlőfeldolgozás és a borkészítés során keletkező melléktermékek lepárlásáról és kivonásáról

94/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlő- és bor származási bizonyítványok kiadásának rendjéről

95/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlő termőhelyi kataszterének felvételezéséről, kiegészítéséről és módosításáról

96/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlészeti és borászati adatszolgáltatás rendjéről és a nem hegyközségi településeken a közigazgatási feladatokat ellátó hegyközségek meghatározásáról

- 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok eredetvédelmi szabályairól
- 98/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borászati termékek jelöléséről
- 99/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borok előállításáról
- 101/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlészeti és borászati üzemek működésének engedélyezési rendjéről és tevékenységének higiéniai szabályairól
- 102/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlőültetvények országos térinformatikai nyilvántartásáról (VINGIS)
- 103/2004. (VI.3.) FVM rendelet a védett eredetű borok minősítéséhez kapcsolódó borvizsgáló bizottságok akkreditálási és működési szabályairól
- 104/2004. (VI.3.) FVM rendelet a borkészítésre alkalmas szőlőfajták osztályba sorolásáról
- 116/2004. (VII.9.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendeletet a gyümölcsborok előállításáról
- 148/2004. (X.1.) FVM-ESzCsM-GKM együttes rendelet a pálinka előállítás szabályairól.
- 58/2005. (VI.28.) FVM rendelet az Országos Borszakértő Bizottságról
- 91/2005. (X.18.) FVM rendelet a Villányi borvidék védett eredetű borairól
- 10/2006. (II.3.) FVM rendelet a Duna Borvidéki Régió szabályzatáról
- 11/2006. (II.3.) FVM rendelet az Izsáki Arany Sárfehér védett eredetű borairól
- 12/2006. (II.3.) FVM rendelet a Nagy-Somlói borvidék védett eredetű borairól
- 62/2006. (IX.7.) FVM rendelet a Balatoni Borvidéki Régió szabályzatáról
- 87/2006. (XII.28.) FVM rendelet a szőlő szaporítóanyagok előállításáról, minősítéséről és forgalomba hozataláról
- 7/2007. (I.30.) FVM rendelet a szőlőtermelési potenciálra, a szőlőültetvények szerkezetátalakítására és -átállítására vonatkozó szabályozásról
- 37/2007. (V.11.) FVM rendelet a szőlőültetvények kivágásához nyújtott támogatások részletes feltételeiről
- 70/2007. (VII.27.) FVM rendelet a bor forgalombahozatali járulék megfizetésének, kezelésének és felhasználásának szabályairól
- 2174/1995. (VI.15.) Korm. határozat az ötéves jogharmonizációs programról
- 1025/1996. (III.20.) Korm. határozat a védjegyjogi szabályozás reformjának koncepciójáról és az iparjogvédelemmel kapcsolatos egyéb kérdésekről
- 11/2006. (FVÉ 2007/1.) FVM utasítás a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központja Szervezeti és Működési Szabályzatának kiadásáról

2.2.2. Bírósági határozatok:

- 1338/B/1992. AB határozat (az 1993. december 14-én hozott határozat megjelent az AB Közlöny II. évfolyam 12. számában).
- 41/1995. (VI.17.) AB határozat

17/2004. (V.25.) AB határozat

1053/E/2005. (VI.16.) AB határozat

72/2006. (XII.15.) AB határozat

BDT2003. 886.

BH1996. 614.

BH1996. 615.

BH2004. 85.

BH2004. 480.

KGD1997. 119.

KGD2006. 126.

Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának véleménye aktuális jogalkalmazási kérdésekben III./7. pont. *Bírósági Határozatok*, 2000, 8. szám. (megjelent még *Vízügyi Értesítő* 2000/11. szám)

Legfelsőbb Bíróság Pkf. IV. 20 164/1989. számú döntése

VEF2005. 25.

2.2.3. Gazdasági Versenyhivatal határozatai:

13/2002. VJ

197/2004. VJ

2.2.4. Egyéb jogforrások

Egri Borvidék Hegyközségi Tanácsának 33/2004. (VIII.2.) határozata

Egri Borvidék Hegyközségi Tanácsának 34/2004. (VIII.2.) határozata

Földrajzinév-bizottság (FVM – Földügyi és Térinformatikai Főosztály) 54/528. (2005.10.17.) határozata

Földrajzinév-bizottság (FVM – Földügyi és Térinformatikai Főosztály) 55/530. (2005.12.19.) határozata

Földrajzinév-bizottság (FVM – Földügyi és Térinformatikai Főosztály) 58/561. (2006.12.18.) határozata

FVM Jogtanácsosi, Törvényességi Felügyeleti és Biztonsági Főosztályának 19073/2004. (2004.09.22.) számú törvényességi felügyeleti intézkedése

Magyar Eredetvédelmi Tanács Ügyrendje 2. §. *Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő*, 1999, 2. szám.

2.3. Egyéb tagállamok jogforrásai

[Deutschland] Weingesetz. Geltung ab 01.09.1994. Neugefasst durch Bek. v. 16.05.2001 I 985. (Weingesetz 1994)

[Deutschland] Weinverordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 14. Mai 2002 (BGBl. 15.1583) (Weinverordnung 2002)

[Deutschland] Neufassung der Bekanntmachung der geographischen Herkunftsangaben für deutschen Wein des Bundesministeriums für Verbraucherschutz, Ernährung und Landwirtschaft vom 3. Juli 2002 (BAnz. Nr. 168a vom 7. September 2002) (Geographische Herkunftsangaben 2002)

[Baden-Württemberg, Deutschland] Verordnung des Ministeriums für Ernährung und Ländlichen Raum zur Durchführung weinrechtlicher Vorschriften vom 31. Mai 2005. (B-W Verordnung 2005)

[Österreich] Bundesgesetz vom 23. Juli 1999 über Verkehr mit Wein und Obstwein (BGBl. I. Nr 141.) (Weingesetz 1999)

[Österreich] Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft über Bezeichnungen nach dem Weingesetz 1985 (Weingesetz-Bezeichnungsverordnung 1985)

[Österreich] Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft zur Einrichtung von Branchenorganisationen im Weinsektor (Branchenorganisations-Verordnung) Nr. 138/2001

[Österreich] Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft zur Festsetzung von Bedingungen für regionaltypische Qualitätsweine mit Herkunftsprofilen für das Weinbaugebiet Weinviertel (DAC-Verordnung „Weinviertel“) Nr. 38/2004

2.4. Más országok jogforrásai

Kanada, Ausztrália, Chile, Új-Zéland és USA nemzetközi megállapodása a borászati eljárások kölcsönös elfogadásáról (2001. dec. 18.); szövege: *AIDV Bulletin*, 29. szám, 35-41. p.

2.5. A WTO esetjoga

DS174
DS290

2.6. Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete

Lallement kontra Franciaország ügy (2002. április 11.: érdemi ítélet, 46044/99; 2003. június 12.: kártérítés, 46044/99.)

3. A Szerző disszertációhoz kapcsoló publikációi

1. Gondolatok az agrárjog jogágiságával kapcsolatban. *Magyar Jog*, 2004. szeptember, 535-544. p
2. Vagyoni értékű jogok és borrendtartás. *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma*, 2004. november 4., Miskolc, ÁJK szekciókiadvány, RÓTH Erika (szerk.). 269-274. p.
3. OLAJOS Istvánnal közösen: The Agricultural Competition Law of Hungary. *European Integration Studies*, Miskolc, Volume 3. Number 1. (ann. 2004) pp. 45-56
4. Az agrárjog jogágisága, fejlődése, tárgya, módszere és rendszere. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. I. kötet. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004, 13-23. p.
5. Vagyoni értékű jogok adásvétele. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. I. kötet. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004, 174-180. p.
6. A borpiaci rendtartás aktuális kérdései. *Collega*, 2005, 2. szám, 239-246. p.
7. A hegyközségek eredetvédelmi feladatainak egyes aktuális kérdései. *Gazdaság és Jog*, 2005, 12. szám, 17-22. p.
8. A tokaji földrajzi árujelző jogi védelme. *Magyar Jog*, 2005, 12. szám, 732-740. p.
9. Az agrártámogatások rendszere pénzügyi és közigazgatási jogi megközelítésben, kitekintéssel a borrendtartásra. *Collega*, 2005, 3. szám, 9-15. p.
10. A Közös Agrárpolitika 2003-as reformja – útban a teljes szétválasztás felé. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Miskolc University Press, Miskolc, Tomus: XXIII/2. (ann. 2005), 561-576. p.
11. Agrártámogatások. In: OLAJOS István - SZILÁGYI János Ede (szerk.): *Az agrár és környezetjog alapjai*. Miskolc, 2005, Miskolci Egyetemi Kiadó, 52-68. p.
12. Az agrártámogatások rendszere. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. II. kötet. Novotni Kiadó, Miskolc, 2005, 222-234. p.
13. A piacsabályozás, mint a KAP első pillére. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. II. kötet. Novotni Kiadó, Miskolc, 2005, 243-258. p.
14. A piacsabályozás speciális szegmense: borpiaci rendtartás. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. II. kötet. Novotni Kiadó, Miskolc, 2005, 258-271. p.
15. Növényfajtak oltalma és állami fajtaelismerés a borászatban. *Collega*, 2006, 2-3. szám, 169-171. p.
16. Agrár- és vidékfejlesztési támogatások. In: CSÁK Csilla – ERDŐS Éva – OLAJOS István – SZILÁGYI János Ede: *Agrárjogi gyakorlat. Fogalmak és jogesetek*. Miskolc, 2006, Miskolci Egyetemi Kiadó, 87-103. p.
17. Agrárjogi dogmatika. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 18-35. p.
18. Földnyilvántartások a támogatások rendszerében. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 185-187. p.
19. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások rendszere. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 347-359. p.
20. A KAP piacsabályozási pillére. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 368-386. p.

21. Borpiaci rendtartás, mint a piacszabályozás speciális termékpályája. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 386-399. p.
22. Az agrárjog dogmatikájának új alapjai – Útban a természeti erőforrások joga felé? *Jogtudományi Közlöny*, 2007, 3. szám, 112-121. p.
23. Földrajzi árujelzők és versenyjog. A Rioja-ügy. *Collega*, 2007, 2-3. szám, 164-166. p.
24. A borjog helye a magyar és az európai uniós joganyagokban. In: STIPTA István (szerk.): *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma (2006. november 9., Miskolc)*. *ÁJK szekciókiadvány*. Miskolc, 2007, Miskolci Egyetem, 235-240. p.
25. Feljegyzések az EU új agrár-versenyjogi rendeletéhez. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Alapítvány, 387-395. p.
26. Az agrár és vidékfejlesztési támogatások új rendszere: 2007. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Miskolc University Press, Miskolc, Tomus: XXV/2. (2007), 719-733. p.
27. Élelmiszerjog. In: OLAJOS István (szerk.): *Agrárjogi gyakorlat II*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 121-126. p.
28. A bor jogi fogalma. In: STIPTA István (szerk.): *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma (2007. november 13., Miskolc)*. *ÁJK szekciókiadvány*. Miskolc, 2008, Miskolci Egyetem, 211-215. p.
29. Észrevételek a hegyközségek régi és új szabályaihoz. Az eredetvédelem intézményrendszerének változó szabályai. *Gazdaság és Jog*, m.a.